DIDACI SAAVEDRÆ FAXARDO EQ.

IDEA

Principis Chriſtiano-Politici, CENTUM SYMBOLIS EXPRESSA.

Editio omnium locupletiſſima.

PESTINI,
Proſtat ap. Jo. Gerardum Mauſs Bibliopolam
privilegiatum
MDCCXLVIII.

Typis Mariæ Evæ Schilgin, Stat. Prov. Inf. Auſtr. Typogr.

IDEA
PRINCIPIS
CHRISTIANO - POLITICI
EXPRESSA
A
DIDACO
SAAVEDRA
FAXARDO, EQUITE, &c.
NOVISSIME ITERUM TYPIS DATA,
AC HONORIBUS
EXCELSÆ CANCELLARIÆ
REGIÆ HUNGARICÆ
ATQUE NOBILI AUDITORIO DISTRIBUTA
DUM
In Almo Archi - Epiſcopali Societatis JESU Collegio Jaurinenſi
Anno Salutis M. DCC. XLVIII. Menſe Auguſto, die
ASSERTIONES
EX
UNIVERSA PHILOSOPHIA
Publicè propugnaret
ILLUSTRISSIMUS, AC ERUDITUS DOMINUS
L. B. IGNATIUS PERENY DE NAGY-SZÖLLÖS,
Metaphyſices Auditor emeritus.
PRÆSIDE
R. P. FRANCISCO CSÉCSI
è Soc. JESU AA. LL. & PHILOSOPHIÆ DOCTORE,
ejuſdemque Profeſſore emerito.

Typis Mariæ Evæ Schilgin, Stat, Prov, Inf. Auſtr. Typogr.

EXCELLENTISSIMO,
ET
ILLUSTRISSIMO
DOMINO, DOMINO
LEOPOLDO
è
COMITIBUS
DE
NADASD
PERPETUO TERRÆ FOGARAS.
ARCIS, ET DOMINIORUM FELSÖ-LENDVA
HÆREDITARIO DOMINO.
S. C. R. M. ACTUALI INTIMO CONSILIARIO.
AC
PER REGNUM HUNGARIÆ
AULÆ CANCELLARIO,
&c. &c.
COETERISQUE
ILLUSTRISSIMIS, REVERENDISSIMIS,
MAGNIFICIS, AC SPECTABILIBUS
DOMINIS, DOMINIS
EXCELSÆ CANCELLARIÆ
REGIÆ HUNGARICÆ
CONSILIARIIS ET REFERENDARIIS.

EXCELSA CANCELLARIA REGIA HUNGARICA!

MUlta ſunt, duo tamen præcipua, quòd ſupremos Philoſophiæ meæ conatus Honoribus inſcribam TUIS, EXCELSA CANCELLARIA REGIA HUNGARICA! Ac primum quidem TU ipſa es; ex qua ſplendorem, & ornamentum longè maximum video his paginis acceſſurum. Alterum eſt conſilium, quin immo voluntas ILLIUS, cujus potiſſimùm beneficiô, gratiâ, & favore hanc mihi vicem obtigiſſe ſemper gratulabor. Cui id, quòd in ſeveriorum litterarum palæſtra ſumus, in acceptis grati referimus. Cujus munificentiâ, & ſingulari, quô bonas artes proſequitur, ſtudiô Vita Divi Stephani Regis Noſtri ab Hagiograpis contra ſectarios calumniatores propugnata uno abhinc anno primam his in terris lucem aſpexit: Nunc verò in eadem, qua degis, urbe, recenti rurſum prelo ſubjectus liber, qui, Authore Didaco Saavedra, veram Principis Chriſtiano-Politici Ideam exhibet, in publicum prodit.

Hunc igitur Nomini TUO EXCELSA CANCELLARIA! conſecro, TIBIQUE offero codicem, variarum eruditione rerum abundantem, ſermonis nitore amœnum, ſententiarum pondere gravem, ac denique ſymbolorum, quibus per intervalla reſplendet, luce colluſtratum. Cape hoc munus EXCELSA CANCELLARIA! grande profecto (fidenter dico) TUAQUE haud minus Authoritate. TE ipſam quippe TIBI offe-

ro hoc in libro non rarò expreſſam. Cernes virtutum TUARUM frequentiore loco depictam imaginem. Geſties TEMET ipſam velut in ſpeculo intueri, cum ea legeris decora, quæ & Principes, & eos, qui authoritate non minus, quàm virtute proximi ſunt Principibus, quàm maximè deceant. Eſt enim EXCELSA CANCELLARIA! hæc vitæ TUÆ ratio, ut totam TE, quantaquanta es, DEO impenſam velis ac Principi. Cupis Miniſterium TUUM eſſe Chriſtianum, & Politicum. Sunt hi duo quidem vitæ TUÆ cardines DEUS, & Auguſta Princeps TUA, quos tamen unô ſpectas oculô, cum unum in altero videas. Miſces utrumque, nec confundis. Utrique ſervis, dum ſervis uni, quia idem uterque imperat. Nolles, ſi diverſa eſſent utriusque imperia, ſervire huic, ut illi diſpliceres. Ita vis eſſe TUAM fidelitatem Regiam, ſimul ut ſit divina. Nullum TIBI ex ornamentis deeſt omnibus: neque TU ulli. Difficile eſt judicium, quodnam in TE ſit majus, cum omnia ſint maxima. Non vivis Tibi uni, quia noſti TE natam omnibus. Præſtas amorem, & præſidium Patriæ, populo benevolentiam & patrocinium, Principi obſervantiam & fidelem operam, cultum ac religionem DEO.

Atque hanc EXCELSA CANCELLARIA! laudum TUARUM imaginem: hæc TUARUM virtutum ornamenta: TE ipſam denique in his, quas TIBI dedico, paginis deinceps contemplari ama: illasque ad ultimum etiam Nominis TUI ſplendore illuſtrari patere, ac ſimul indulge, ut ſemper dici & eſſe poſſim

EXCELSÆ CANCELLARIÆ
REGIÆ HUNGARICÆ

Devotiſſimus
L. B. IGNATIUS PERENNY
de Nagy-Szöllös.

ASSERTIONES
EX
UNIVERSA PHILOSOPHIA.

I.

Logica eſt ars, & ſcientia purè practica, docens rectè cogitare.

II. *Ad alias ſcientias faciliores nec moraliter neceſſaria.*

III. *Objectum attributionis intrinſecum in ea nullum datur.*

IV. *Datur tamen extrinſecum: Et eſt ſyllogiſmus perfectus.*

V. *Propoſitio vera, ſi duret, debet tranſire in falſam.*

VI. *Si ſit de futuro contingente, quoad ſe eſt determinatè vera, vel falſa.*

VII. *Scientia, & opinio in eodem actu intellectûs ſimul componi non poſſunt.*

VIII. *Datur materia prima peripatetica. Quæ*

IX. *Solùm naturaliter dependet à forma.*

X. *Forma autem etiam in non viventibus eſt abſoluta.*

XI. *Præter totalem dantur etiam partiales. Imò*

XII. *Etiam accidentales abſolutæ.*

XIII. *Unio, actio, &c. non ſunt entitates modales.*

XIV. *Cauſa eſſentialiter diſtinguitur à ſuo effectu.*

XV. *Nec ſupernaturaliter poteſt agere, ubi non eſt. Et ideo*

XVI. *Virtus attractiva magnetis, & electri ſalvatur per effluvia ſubſtantialia, & elaterium aëris.*

XVII. *Ejusdem effectus nec ſupernaturaliter poſſunt eſſe plures cauſæ phyſicæ.*

XVIII. *Sola ſubſtantia eſt cauſa immediata, & adæquata ſubſtantiæ.*

XIX. *Plantæ, & inſecta etiam, naſcuntur ex ſeminibus, vel ovis.*

XX. *Creatura nec inſtrumentaliter eſt potens creare.*

XXI. *DEus cauſas ſecundas non prædeterminat phyſicè.*

XXII. *Chryſopæja moraliter: non tamen repugnat abſolutè.*

XXIII. *Res replicata plus poteſt, quàm non replicata.*

XXIV. *Vacuum impeditur per gravitatem, & elaterium aëris.*

XXV. *Continuum eſt diviſibile indefinitè.*

XXVI. *Infinitum categorematicum creatum repugnat à parte rei.*

XXVII. *Datur tamen actu in ſtatu poſſibilitatis.*

XXVIII. *Mundus non potuit condi ab æterno.*

XXIX. *Syſtema Tychonis abſolutè.*

XXX. *Copernicanum autem ſolùm ùt hypotheſis defendi poteſt.*

XXXI. *Aſtra effectivè ab intrinſeco, directivè moventur ab intelligentiis.*

XXXII.

XXXII. *Sol eſt formaliter igneus.*
XXXIII. *Cometæ ſunt corpora cœleſtia, ſolida, mundoque coæva.*
XXXIV. *Intenſio fit formaliter per additionem graduum homogeneorum.*
XXXV. *Rarefactio formaliter tantùm per dilatationem pororum.*
XXXVI. *Color, etiam permanens, eſt modificatio luminis.*
XXXVII. *Cauſa æſtus maris eſt partim luna, partim materia in fundo maris deliteſcens.*
XXXVIII. *Omnia elementa ſunt abſolutè gravia.*
XXXIX. *Manent inſenſibiliter in mixtis perfectis.*
XL. *Ens, & differentiæ non tranſcendunt ſe mutuò.*
XLI. *Eſſentia, & exiſtentia realiter ſunt idem.*
XLII. *Præter poſſibilitatem activam datur etiam paſſiva.*
XLIII. *Præciſio objectiva repugnat.*
XLIV. *Diſtinctio item formalis ex natura rei: & virtualis intrinſeca.*
XLV. *Realis eſt hæc, & illa entitas.*
XLVI. *Bruta non ſunt mera automata.*
XLVII. *Habent animam diviſibilem.*
XLVIII. *In homine non ſunt plures ſucceſſivè.*
XLIX. *DEUS non connectitur tranſcendentaliter cum creaturis poſſibilibus.*
L. *Ejus exiſtentia demonſtrari poteſt à poſteriori.*

Cui cedant

O. A. M. G.

AD BENEVOLUM LECTOREM.

IN difficili & laborioſo otio tot ſuſceptarum à me per Germaniam, aliasque complures Provincias peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per triennium in Germania, centum iſthæc concinnavi Symbola, quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-CHRISTIANI exhibeo, ſcribendo per intervalla quietis tempore; quæ per viam in itineribus cum animo fueram meditatus, quoties aſſidua illa cum Rege noſtro Catholico, ejusque Miniſtris per literas communicatio & negotia alia publica, quæ mihi incumbebant, otii aliquid & ſpatii conceſſerant. Crevit ſenſim hoc opus; & tametſi ſatis viderem multa ei ad perfectionem deeſſe, propterea, quod eâ animi quiete & continuatâ ingenii contentione elaboratum non ſit, quanta opus foret, ut partes illius omnes aptæ inter ſe, & numeris ſuis expletæ eſſent; licet etiam nec illud me lateret, (a) *præcipere, qualis debeat eſſe Princeps, pulchrum quidem, ſed oneroſum, ac propè ſuperbum*: debui tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum ſemper valent apud me) ut illud tandem in lucem emitterem. Quanquam & amorem illum à natura inſitum diffiteri omnino non debeo, quo plerique omnes comparati ſic ſumus, ut non ingenii minus, quàm Naturæ partus, quoad fieri poteſt, fovere, & vindicare ab interitu cupiamus. Non ego hæc ſcribo, ut errores excuſem: quomodo enim ſatis id potero? ſed ut faciliùs apud alios veniam merear, qui non niſi bono inductus zelo inter tot ac tantas occupationes, labores & pericula hanc qualemcunque percolui ſcriptionem, ut ſi quis fortè ex ea enaſci poſſet fructus, is Principi ac Domino meo cederet; & ne unà mecum emorerentur tot longo rerum uſu à me partæ experientiæ, per annos quatuor & triginta, quos poſt exacta quinquennalia in Univerſitate Salmanticenſi ſtudia in præcipuis Europæ aulis tranſegi, publicis ſemper negotiis occupatas, nam bi-

(a) Plin. Jun. lib. 3. ep. 18.

binæ Pontificum electioni Romæ aſtiti; interfui Ratisbonæ Electorali conventui, quando Ferdinandus III. Auguſtiſſimus nunc Imperator, Rex Romanorum creatus eſt; octo deinde Conventibus in Helvetia; rurſum Ratisbonæ Comitiis Imperialibus Sereniſſimæ Domûs & Circuli Burgundici cum plena poteſtate Legatus. Quam ob rem ſi vel unum ex libri hujus monitis & documentis politicis ei quoquo modo profuerit, quem regendo utrique orbi natum gaudeo, facilè credo, huic meæ libertati dabitur venia.

Nec cuipiam peregrinum videri debet, quod figuris & Symbolis uſus ſim: nam hæc Deum ipſum auctorem habent. Serpens æneus (*a*), Rubus ardens (*b*), Vellus Gedeonis (*c*), Leo Samſonis (*d*), Veſtimenta Sacerdotis (*e*), Sponſi blandi Amores (*f*), ecquid aliud, quàm Symbola ſunt?

Illud imprimis conatus ſum, ut nova eſſet inventio, num aſſecutus omnino fuerim, neſcio; multa enim ſunt ingenia, quæ elaborârunt ea in re, & facile eſt, ut in cogitationes eaſdem etiam inſcii conſpirent plures, quod mihi in hoc ipſo opere non raro accidit, dum ea Symbola quæ à me primùm inventa exiſtimabam, apud alios poſtea reperi, adeoque prorſus omittenda duxi, licet non absque aliquo finis mihi propoſiti diſpendio: nam qui ſcripſerunt ante nos, optimis quibusque figuris & ſententiis uſi ſunt, quas dum cavere nunc volumus, in alias fortè minùs commodas neceſſe eſt nos incidere.

Idem quoque obſervatum à me circa monita quædam, & præcepta politica, quæ licet proprii mei ingenii, quoad inventionem ſaltem, eſſent partus, alios tamen poſteà eorundem longe antiquiores deprehendi Auctores, quorum nomina idcirco adſcripſi in margine, ut ſuus etiam antiquitati honos haberetur. Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus ſeculis floruerunt, felicitas, ut præripere poſſent Succeſſoribus earum rerum gloriam, quas ipſi ſuopte Marte & induſtria erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, ſi telæ huic fila quædam è Cornelio Tacito intertexerem, optimo ſanè Principum Magiſtro, quo accuratius de eorundem Naturis, & aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo diſſerit. Hujus tanti viri documentis atque ſententiis quaſi manu duco Principem, quem hiſce Symbolis formare eſt animus, ut pede inoffenſo legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos viridario, & expurgatos à veneno & ſpinis, quæ aut nativum ſolum iis confert interdum, aut horum temporum admiſcet malitia. Porrò præcipuas Statûs regulas in hac ſecunda editione Scripturæ ſacræ etiam illuſtro teſtimoniis: quæ enim Politica in illius fornace excoquitur, ea demùm vere dici poteſt, Davide teſte: (*g*) *Argentum examinatum probatum terræ, purgatum ſeptuplum.* Cui enim bono Magiſter aut profanus aut impius, ubi Spiritus ſanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipſis Emblematum figuris longus non ſum, ut jucundiùs Lectori accidat, ſi eas per ſe ipſe intelligat. Et ſi quid fortè in decurſu inſpergam eruditionis, id non eſt ad oſtentandam doctrinam, ſed ad illuſtrandum Principis animum, atque ut inſtitutio aliquantò ſuavior ſit.

Opus totum non niſi ſententiis conſtat, & Regulis Statûs: eæ ipſæ enim lapides ſunt, è quibus politica conſtrui oportet ædificia. Non eas tamen ſic nude & ſparſim propono, ſed diſcurſui inſero, & certis applico caſibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creari ſolent.

Dedi præterea operam, ut ſtylus eſſet cultior, absque tamen affectatione, brevis item & conciſus, ſed ſine obſcuritate; id quod perdifficile olim judicabat (*h*) Horatius, & cujus ego exemplum hactenus non vidi in idiomate noſtro Caſtella-

(a) Num. 21. (b) Exod. 13. (c) Jud. 5. (d) Jud. 14. (e) Exod. 2. (f) Cant. Cant. (g) Pſal. 11. 7. (h) *Dum brevis eſſe laboro, obſcurus fio*, Horat. Art. Poet.

lano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus ſcribitur, in eo nec clauſulis otioſis, nec verbis ſuperfluis eſt locus. In pretio illis tempus eſt, ut proinde haud paullùm in bonum peccet publicum, qui inani & futili diſcurſu eos à curis gravioribus avocat.

In inſtitutione & regimine Principum non ita me occupo, quin etiam ad Reſpublicas deſcendam, ad earundem incrementa, conſervationem & ruinas, ad formandum Miniſtrum Statûs, & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ ſit gratiâ, non adulandi; à quo longiſſimè abeſſe me fateor: grande enim piaculum foret, adulationes in æs etiam inciſas toti orbi proponere, aut illius ipſius me facere reum, quod tantoperè reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberiùs proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitùs inſedit in hominum animis, ut aliter, quàm ferro & igne, curari haud poſſit. Doctrina generalis eſt, ſi qui tamen reperiantur. (a) *Qui ob ſimilitudinem morum aliena malefacta ſibi objectari putent*, quive exiſtiment, culpari in ſe, quod in aliis commendatur, non meâ culpâ id accidet.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut ſolum de ipſa Principatûs Natura: nihil enim novum aut inſolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Conſiliariis regitur.

Atque illud ipſum de Rebuspubl. velim intelligi, ſi qua in re reprehendi à me videantur; nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri aſſolet, aut certe non loquor de Rebuspublicis illis coronatis, aut bene conſtitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur.

Exemplis uſus ſum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his verò, partim quia ad perſuadendum efficaciora ſunt; partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minus eſt immutatus rerum ſtatus, & minori cum periculo imitari ea poſſumus, aut majori cum ſecuritate judicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua ferè eſt Hiſtoriæ utilitas. Accedit illud etiam, (b) *non adeo virtutum*, rerumque præclare geſtarum *ſterile* eſſe hoc *ſeculum*, *ut non & bona* nobis & poſteris *exempla prodiderit*. Et profectò (c) invidiæ labes eſſet, *ſi vetera extolleremus, recentium incurioſi.*

Sat ſcio, Lector benevole, libros ejusmodi, qui de ratione Statûs tractant, truncis aut ſtatuis (Hiſpanis *Eſtafermos*) eſſe ſimiles, quas in haſtiludiis omnes lanceis impetunt; omnes feriunt. Sat ſcio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obtrectationis eſſe ſubeunda (id quod præſenti ſymbolo declarare volui; ſed & illud non ignoro, quod quanto fuligo illa, qua typi imbuuntur, obſcurior eſt, & prælum, quo premuntur arctius, tantò clariores, deinde ſplendidioresque in lucem prodeunt.

(a) Tacit. lib. 4. Annal. (b) Tacit. lib. 4. Hiſt. (c) Idem ibid.

ORDO
TOTIUS OPERIS,
SIVE
SYMBOLORUM IN EO CONTENTORUM
ELENCHUS.

Principis Educatio.

SYMBOL.

I. *Mox ab ipſis incunabulis animi virtus ſeſe predit.* Pag. 1
II. *In eodem tanquam in raſa tabula Ars ſuas delineat imagines.* 5
III. *Honeſtis exercitationibus firmatur corpus, & decoratur.* 10
IV. *Ornatur animus liberalibus diſciplinis.* 15
V. *Quæ inſtillandæ ſuavi cum induſtria.* 19
VI. *Et variis eruditionis floribus coronandæ.* 21

Quomodo in actionibus ſuis Princeps ſeſe gerere debeat.

VII. *Res ſingulæ è vero dijudicandæ uti in ſe ſunt; ne eas vel augeat affectus, vel minuat.* 25
VIII. *Ira ne rationem præoccupet, aut eidem dominetur.* 30
IX. *Ne flectat invidia, quæ ſuimet eſt carnifex.* 34
X. *Et gloriam comitatur ac famam.* 39
XI. *Princeps in ſermone ſit cautus: is enim animi index eſt.* 43
XII. *Mendacia veritate evertenda.* 47
XIII. *Pro comperto habeat ſuos animi lapſus obtrectationi futuros obnoxios.* 51
XIV. *Quæ monet, & perficit.* 55
XV. *Pluris fama illi ſit, quàm vita.* 59
XVI. *Actiones ſuas cum geſtis Majorum ſæpe conferat.* 62
XVII. *In ſolis Avorum ſuorum trophæis, & gloriis hæreditate partis ne unice conquieſcat.* 65
XVIII. *A Deo Opt. Max. Regnum ſe habere meminerit.* 68
XIX. *Idque Succeſſori tradendum.* 74
XX. *Noverit ſceptrum bonum eſſe fallax.* 77
XXI. *Legibus ſanctiſſimis contemperandum.* 81
XXII. *Juſtitiâ ſcilicet & Clementiâ firmanda Majeſtas.* 88
XXIII. *Pretium virtutis, ejusdem ſit præmium.* 93
XXIV. *In omnibus vero ſpectanda Religio.* 98
XXV. *In qua omnis Imperii ſita eſt firmitas.* 101
XXVI *Et ſpes victoriarum omnium.* 104
XXVII. *Caveat maximè à Religione fucata & ludicra.* 107
XXVIII. *Prudentiæ partes ſæpe conſulat.* 111
XXIX. *Caſus enim ſingulares interdum, non ut plurimùm accidunt, nec facilè eveniunt iterum.* 114
XXX. *Perpendat vero multorum experientiam, à qua omnis petenda ſapientiæ regula.* 117
XXXI. *Ab iisdem diſcet ſuſtinere coronam cum honore, & nominis ſui exiſtimatione.* 123
XXXII. *Non pendere à vulgi opinione.* 128

XXXIII.

XXXIII. *In utraque fortuna eundem tenere vultum.* 131
XXXIV. *Ferre & ſperare.* 136
XXXV. *Ex adverſis elicere proſpera.* 139
XXXVI. *Omni vento navigare.* 141
XXXVII. *E duobus malis minus ſemper eligere.* 145

Qualem deceat eſſe Principem in Subditos & Exteros.

XXXVIII. *Studeat amari imprimis, & timeri ab omnibus.* 148
XXXIX. *Velut Ara ſit omnibus poſita.* 153
XL. *Liberalitatem facultatibus ſuis metiatur.* 157
XLI. *Extrema devitet.* 161
XLII. *Utile dulci miſceat.* 165
XLIII. *Ut regnare nôrit, diſcat diſſimulare.* 168
XLIV. *Animi ſui arcana pandat nemini.* 172
XLV. *Majeſtati ſuæ ne nimium confidat.* 176
XLVI. *Semper decipi ſe poſſe exiſtimet.* 178
XLVII. *Multa virtutis ſpecie introducuntur.* 184
XLVIII. *Multa adulationis.* 189

Quo pacto Princeps erga Miniſtros ſe gerere debeat.

XLIX. *Authoritatem Miniſtris veluti mutuo datam ſic largiatur.* 197
L. *Ut eosdem & indignationi & favori ſuo ſemper obnoxios habeat.* 201
LI. *Oculata ſit ſemper & inſomnis Fiducia.* 214
LII. *Miniſtri improbi, vel minus idonei, tantò plus nocent, quantò in ſublimiori conſtituti ſunt poteſtate.* 219
LIII. *In qua ſuam vel libidinem explere poſſunt, vel avaritiam.* 224
LIV. *Magisque à ſemetipſis dependere ſatagunt, quàm à Principe.* 227
LV. *Conſiliarii gubernationis ſunt oculi.* 231
LVI. *Qui vero à ſecretis ſunt, Principis circinus ſunt.* 239
LVII. *Tam hi quàm illi in gubernationis horologio rotulæ ſint, non manus.* 241
LVIII. *Quando honorandi ſunt, id ita faciat Princeps, ut ne ſuæ luci officiat.* 248

Qualem ſe Princeps in regimine Regnorum & Statuum ſuorum exhibere debeat.

LIX. *Ad acquirendum & conſervandum conſilio opus eſt, & armis.* 253
LX. *Illud ſemper præ oculis habendum, quod niſi creſcant Regna minuantur.* 264
LXI. *Chordas idcircò ſuas frequens pertentet, curetque ut majores minoribus conſonent.* 270
LXII. *Cavendo interim, ne harmoniæ ſuæ artificium quispiam penetret.* 274
LXIII. *In decernendo principia ſingulorum, & fines expendat.* 278
LXIV. *Quæ verò lentè conſultat, feſtinè exequatur.* 281
LXV. *Errores antè corrigat quàm aut in majores adoleſcant, aut alios plures pariant.* 284
LXVI. *Curet, ut Regnum ſuum refertum ſit incolis, & ut formentur paullatim e juventute, qui ad Magiſtratum ſuo tempore gerendum ſint idonei.* 287
LXVII. *Tributis nimiis ne oneret ſubditos.* 294
LXVIII. *Commercia & negotiationes foveat, iſta quippe poli ſunt Reip.* 299
LXIX. *Belli pacisque ſit arbiter, ſeu ferro ſeu auro.* 302
LXX. *Cavenda ſtatus inter filios partitio, ſeu diviſio.* 311

LXXI. *Omnia labor vincit improbus.* 314
LXXII. *Quies interjecta vires inſtaurat.* 317

Quomodo in malis tum internis, tum externis Princeps ſe gerere debeat.

LXXIII. *Seditiones aut celeritate ſopiuntur, aut ſeparatione.* 320
LXXIV. *Bellum non niſi pacis firmandæ cauſa ſuſcipiendum.* 327
LXXV. *Qui diſcordias ſeminat, bella metet.* 330
LXXVI. *Horum cauſa ſæpe eſt ſiniſtra Miniſtrorum intentio.* 333
LXXVII. *Et Principum inter ſe congreſſus ac conſpectus mutuus.* 335
LXXVIII. *Ne falſis prætextibus illudi ſibi Princeps patiatur,* 337
LXXIX. *Conſilia plerumque aliis conſiliis elidenda.* 341
LXXX. *Ante arma paranda, quàm belli ſeſe offerat occaſio.* 344
LXXXI. *Perpendendum virium robur.* 347
LXXXII. *Honeſtas & decor in armis ſit.* 355
LXXXIII. *Ex his enim omnis Reip. ſtatus dependet.* 360
LXXXIV. *Conſilio magis res gerendæ, quàm vi.* 362
LXXXV. *Caveat Princeps à conſiliis mediis.* 365
LXXXVI. *Regni ſui bellis præſens adſit.* 368
LXXXVII. *Sciat arma non niſi Deo Duce florere.* 372
LXXXIII. *Decreto divino ſuam attemperet voluntatem.* 375
LXXXIX. *Concordia vincuntur omnia.* 378
XC. *Armorum diviſio optimum eſt ſtratagema.* 381
XCI. *Amicis reconciliatis nequaquam fidendum.* 384
XCII. *Nocet ſubinde Protectio.* 387
XCIII. *Fœdera cum Hæreticis non carent periculis.* 390
XCIV. *Pontificis infula pro omnibus æque fulgeat.* 393
XCV. *Neutralitas nec amicos parit, nec placat hoſtes.* 398

Quid agendum Principi in Victoriis & Conventibus Pacis.

XCVI. *Victori nunquam è memoria excidat Fortunæ ludus.* 403
XCVII. *Fiat hoſtium ſpoliis fortior.* 408
XCVIII. *Non niſi paratis armis pax ineunda.* 411
XCIX. *Cujus dulcedo fructus eſt belli.* 414

Quid agendum Principi in Senectute.

C. *Intelligat poſtrema vitæ ſuæ facinora coronam gubernationi impoſitura.* 417
CI. *Et documenta Succeſſori futura.* 425
CII. *Neminem denique à moriendi neceſſitate immunem fore.*

DI-

DIDACI SAAVEDRÆ SYMBOLA POLITICA.

SYMBOLUM I.

NAſcitur animus fortis, non arte paratur aut induſtriâ. Interior animæ dos eſt robur illud, atque adeò cum ipſa anima pectori inditum, mox ſeſe exſerit. Ambobus fratribus Jacobo & Eſau uterus ipſe maternus arena fuit. (*a*) Inter gemellos Thamaris filios alter naturâ animoſior, cùm fratrem prævertere naſcendo non poſſet, ruptis tamen ſecundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam qui fratri primogenituram vellet præripere. (*b*) Nec in cunis præſtanti animo deeſſe poteſt gloriæ & laudis ſeges. Quid? ſuas nonne Hercules eliſis anguibus illuſtres reddidit? Ex eò ſanè die invidiæ talis ſeſe objicere, & Fortunam virtuti ſuæ faventem experiri viſus eſt. Generoſi pectoris indoles, vel in ipſo naturæ & actionum ſuarum primordio, ſiquid occurrerit arduum, emicat. Conflictum ad Nordlingam priùs fermè, quàm ipſa vidit caſtra Se-

(a) *Sed collidebantur in utero parvuli* Gen. c. 25. 22. (b) *Inſtante autem partu apparuerunt gemini in utero: atque in ipſâ effuſione infantium unus prætulit manum.* Gen. c. 38. 27.

reniſſ. Hiſpaniarum Infans Serenitatis Veſtræ Patruus, glorioſiſſimæ memoriæ, & jam tum nôrat prudenter mandata dare, & agere fortiter.

L'età precorſe, e la ſperanza, e preſti
Pareano i fior, quando n'uſciro, i frutti.
Spem ſimul, atque annos prævertens, fudit opimos,
Cum flores ætas ſponderet primula, fructus.

Cyrus admodùm puer, & à coætaneis electus in Regem, in eâ ætatulâ & imperio puerili tam præclara edidit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam ſatis oſtenderet. Egregii ſcilicet naturæ partus, ipſi ſeſe ſuopte nutu produnt. E rudi etiam & nondum expurgata metallorum maſſa ſcintillat adamas, & reſplendet aurum. Leunculus ſimul ac lucem aſpicit, ſuos explorat ungues, & regium velut oſtentans animum adhucdum humentes colli jubas concutit, & præludit pugnæ. Luſus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum ſigna ſunt, & prognoſtica. Natura nunquam abſque omni negotio eſt, ne ad momentum quidem; quin ab ipſo prolis exortu ſolertem adhibet operam, ut corpus unà atque animus formentur probè. Ea re amorem illum tam vehementer parentibus indidit, qui curam acuat liberos rectè honeſtèque educandi; ne verò ipſi, quod fieri nonnunquam ſolet, ſimul cum nutricis alienæ lacte vitia etiam & mores improbos imbiberent, matres ipſas eadem provida diſpenſatrix natura duplici quaſi inſtruxit fonte candidioris ſanguinis, unde alimenta ſuppeterent fœtui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non raro in cauſſa eſt, cur matres non abſque inſigni Reipublicæ detrimento ſuo fungi nolint officio, & prolis lactationem committant aliis. Qui abuſus cum ita facilè corrigi nequeat, danda minimùm eſt opera, ut magnus eâ in re habeatur delectus. *Eſto es* (verba ſunt ſapientiſſimi Regis Alphonſi, qui terræ cæloque præſcripſit leges) *en darles Amas ſanas y bien acoſtumbradas, e de buen linaje, ca bien aſi como el ninno ſo govierna, e ſe cria en el cuerpo de la madre, faſta que nace, otroſi ſe govierna, e ſe cria del Ama, deſde que le da la teta, faſta que gela tuelle, e porque el tiempo de la crianza, es mas luengo, que el de la Madre, por ende no puede ſer, que no riceba mucho del contenente, e de las coſtumbres del Ama. Nimirum nutrices prolibus ſanæ, bene moratæ, ac loco honeſto natæ canſtituantur oportet. Uti enim in matris utero, donec in lucem prodeat, formatur infans atque alitur, ita a nutrice deinde, quamdiu ejuſdem fruitur lacte, nutritur & educatur. Cum itaque longiori tempore a nutrice, quam a matre paſcatur, fieri nequit, quin nutricis quoque mores atque indolem in ſe plerumque exprimat.*

§. Altera parentum obligatio eſt inſtitutio liberorum, & diſciplina. (*a*) Vix ullum eſt reperire animal quod fœtum ſuum antè deſtituat, quàm ſatis inſtructus ille ſit. Nec minoris momenti eſt, quod ab educatione proficiſcitur, quàm quod natura ab initio contulit; præterquàm quòd documenta & correptiones parentum facilius, quàm aliorum admittant filii. (*b*) Ii cumprimis, qui illuſtribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque renuunt. In prima ſui procreatione nil quidem præter corpus à patre accepit filius; anima namque ſolum Deum authorem habet, quam niſi deinde magis magiſque excolat erudiendo pater, (*c*) veri abſolutique patris nomen vix merebitur. Nec in Scriptura novum, magiſtrum appellari patrem. Jubal exemplo ſit; qui primus Muſicam edocuit. (*d*) Et quis obſecro, melius ipſo Principe erudierit filium, quomodo conciliare oporteat majeſtatem, quomo-

(a) *Filii tibi ſunt? erudi illos.* Eccl. 7. 25. (b) *Educati ſiquidem rectè à parentibus per ſanctos & juſtos mores merito boni evadent.* Ariſtot. Oecon. l. 2. (c) *Sapientia filiis ſuis vitam inſpirat.* Ecc. 4. 12. (d) *Pater canentium cithara & organo.* Gen. 4. 2. Torquat. Taſſ. Gofr.

modo decorum ſervare in omnibus, tueri authoritatem, & regere ſubditos: (*a*) Qui ipſemet ſedit ad Reipublicæ gubernacula, uſu atque experientia iſthæc omnia condidicit, quæ alii ex parte ſolum, & ſpeculando aſſequi potuerunt. Nec immerito Salomon Rex multa ſeſe è diſciplina patris hauſiſſe gloriabatur. (*b*) Attamen quia parentes ipſi nonnunquam ab iis inſtructi ſatis non ſunt, quæ ad honeſtam liberorum educationem requiruntur, aut certè curæ iſti vacare non poſſunt. (*c*) *Quærendi ſunt liberis magiſtri, quorum inculpata ſit vita & mores:* eruditionis item, & experientiæ laude inſignes, quales in ſuis legibus deſcribit Alphonſus Rex, dum ait: (*d*) *Onde por todas eſtas raſones deben los Reyes querer bien guardar ſus Hijos, e eſcoger tales Ayos, que ſean de bien linaje, e bien acoſtumbrados, e ſin mala ſama, e ſanos e de buen ſeſo e ſobre todo, que ſean leales, derechamente amando el per del Rey, e del Reyno. Ob has itaque omnes rationes, permagna ſane regibus filiorum cura habenda eſt, iiſque moderatores optimi eligendi, quos videlicet & naſcendi conditio, & morum integritas, & judicii perſpicacia, mentis atque corporis ſanitas, iræ, affectumque moderatio, & præcipue incorrupta fides, ſinceruſque adverſus regem ipſum, ac regnum amor commendat.*

Addo fortes eos etiam & magnanimos eſſe oportere, domi militiæque in rebus tam belli quam pacis optime verſatos, qui Principem Reip. præeſſe rectè docere noverint. Seneca talis fuit, quem ideo Agrippina Neroni inſtructorem dedit. (*e*) *Ut Domitii pueritia tali magiſtro adoleſceret, & conciliis ejuſdem ad ſpem dominationis uteretur.* Non poteſt, mihi crede, qui abjecto & humili eſt animo, cogitationes ſublimiores imprimere Principi. Si aquilam inſtrueret noctua non oculos doceret in ſolem intendere, non altas cedros volatu tranſcendere; in tenebris, intra depreſſiores arborum ramos diſciplina tota conſiſteret. Imago magiſtri diſcipulus eſt, & in hoc aliquam ſui effigiem ille exhibet. Nec alia de cauſa Joſephum (*f*) *conſtituit* Pharao *Dominum & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ*, quàm *ut erudiret Principes ejus ſicut ſemetipſum.*

§. Qui filiis Principum magiſtri & rectores præſunt, à tenera ætate curare illos ſic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas antè etiam, quàm è terra protuberent, muniunt ſepimentis, ne pede cujuſquam aut manu offendi poſſint. E delineatione prima ultima picturæ pendet perfectio; haud ſecus bona educatio ab iis, quæ tenerior hauſerit ætas, priùs quàm affectus vires ſumant, & rationis detrectent imperium. (*g*) E minutiſſimo ſemine ingens arbor enaſcitur, ſed ſub initium non niſi tenella virgula eſt, quæ in omnem ſe flecti partem facilè patitur; poſt ubi induerit corticem, & in ramos ſeſe effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritiâ veneno haud multò ſunt abſimiles, quod ubi ſemel ad cordis inreriora pervaſerit, nullum poſtea pallori relicto ſupereſt remedium. Virtutes quæ cum ipsâ ætate incrementa capiunt, non aliis præſtant ſolùm, ſed quod mireris, etiam ſeipſis. (*h*) E quatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiel, aquila ex hoc ipſo numero una, omnibus iis quatuor ferebatur ſublimior; (*i*) nam quia ipſa ex primo ſuo ſtatim ortu alas habere occœperat, aliæ verò non niſi longè poſt: non ſupra has ſo-

(a) *Præbe, fili, cor tuum mihi, & oculi tui vias meas cuſtodiant.* Prov. 23. 26. (b) *Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre meâ, & docebat me.* Prov. 4. 3. (c) Plutarch. de educ. (d) Lib. 4. tit. 7. part. 2. (e) Tacit. lib. 12. Annal. (f) Pſal. 104. 21. & 22. (g) *Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, cùm infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Eccl. 30. 12. (h) *Bonum eſt viro cùm portaverit jugum ab adoleſcentia ſua; ſedebit ſolitarius, & tacebit, quia levavit ſuper ſe.* Thren. 3. 27. & 28. (i) *Et facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor*, Ezech. 1. 10.

ſolùm, ſed ſe ipſam etiam eminebat. Id quia non æquè omnes, ac par eſt, expendunt; hinc fieri reor, quòd filios ſuos bene multi mox ab incunabulis mulierculaꝛum curæ committere ſoleant, quæ inani umbrarum metu pro genio ſui ſexûs parvulorum deinde effœminant animos, aliaſque muliebres iis imprimunt affectiones, quæ altas cum tempore radices agunt. (*a*) Optimus olim Regum Perſarum mos, ut (*b*) *nutriretur puer non a nutrice muliere parum honorifica, verùm ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.*

Potiſſimùm verò jam inde à primula ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, abſque cujus notitia educatio rectè inſtitui non poteſt; ſed nulla ad eam rem aptior infantia, quando natura omnis adhuc doli aut ſimulationis expers (*c*) ſincerè ſe ipſam detegit, atque in fronte, in oculis, in riſu, in manibus, aliiſque corporis motibus ſuos ſine fuco prodit affectus & inclinationes. (*d*) Bearnæ Legati facultate ſibi facta ab Illuſtriſſimo Domino Guilielmo de Moncada, ut alterutrum è duobus ipſius filiis legerent Principem, cum unius manus in pugnum clauſas, alterius contra explicatas in palmam obſervaſſent, hunc præ illo elegerunt, quòd liberalitatis & munificentiæ ſignum id interpretarentur, nec vano omine, ut eventus docuit. Si infans, generoſo & excelſiori ſit animo, ad ſuas laudes frontem exporrigit, ſerenat oculos, ſubridet ore; contra ſi qua in re vituperetur, triſtitiam præ ſe fert, ſuffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infracto, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munuſcula reſpuit, aut promptè largitur iterum aliis. Si appetens vindictæ, fovet iras, nec lacrymis facilè ponit modum, donec ſibi ſatisfiat. Si bilioſus, exardeſcit levi de cauſa, deprimit ſupercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si benignus, ſuaviter arridendo, & blandientibus ocellulis ſibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit conſortia, amat loca ſola, multus eſt in ejulatu & lacrymis, in riſu parcus, fronte ut plurimùm triſtiore. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato oculorum obtutu lucem amœnam ſpargit, nunc eoſdem blandè inflectendo, & palbebris ſuaviter connictantibus animi ſerenitatem prodit. Pari modo cæteras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu & vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea contegere noverit. In ipſis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Veſtra cum aulæ totius admiratione innata quædam amœnitas, ſimnl & decora majeſtas, qua manus oſcula admittebat; & verò ſupra ætatem erat illa morum gravitas & ptæſentia animi, quam eadem Veſtra Serenitas id temporis præ ſe ferebat, cùm duo regna Caſtellæ & Legionis obedientiæ juramento ſeſe illi adſtringerent.

§. Hæc tamen ego dici ſic velim, ut iſta de ætate infantili judicia non rata ſemper habeantur & certa: etenim recedit quandoque à communi lege natura, & fallit animum curioſiùs iſta perquirentem. Sunt, qui à prima ſtatim infantia ab honeſto deflectant: aſt ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem a vitiis ſevocant; quod ideò fortaſſis accidit, quia generoſus & excelſior animus, dum debilior eſt ad reſiſtendum recta ratio, educationem refugit, adeoque naturæ ſuccumbit affectibus, quod ipſa ratio facta robuſtior ſuos deprehendit errores, & efficaciter corrigit. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui poſt alterum a partu menſem proles ſuas, ſi quæ deterioris naturæ in iis ſeſe proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in ſylvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui eaſdem in profluentem Taygetem abjiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere ſolet, tribuere viſi ſunt.

(a) *Et facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor.* Ezech. 1. 10. (b) *Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab eâ.* Prov. 22. 6. (a) Plut. Primo Alcb. (d) *Juvenes non ſunt maligni moris, propterea quod nondum viderunt nequitias.* (e) Pont, Heut. In Gen, Com, Bear.

ſunt. Illud etiam monſtro ſimile cenſeri poteſt, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde ſic ſociat, ac ramis duobus inſeri ſolent diverſi ſurculi, qui de eadem viventes ſtirpe diverſos planè, imò contrarios, amaros nimirum & dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo meritò dubitaveris, magiſne vitiis, an virtutibus fuerit inſignis. Et hæc quidem naturæ ſunt opera, priuſquam ſeſe ipſa noſſe cœperit; ſed ratio poſtea & induſtria ea emendant, expoliunt, perficiunt.

§. Denique cum propoſitum mihi ſit, per iſthæc Symbola à cunabulis ad tumulum uſque recte formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & ſtylum ad ſingulas ipſius ætates accommodare, quemadmodum etiam Plato & Ariſtoteles fecêre. Nunc illa ſummatim moneo, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tibiarum ſibi comparet. Quod ſi forte membra ob teneritudinem intorqueantur, artificioſis quibuſdam inſtrumentis in rectum poterunt porrigi. (*a*) Res aſpectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; neve ſinantur obliquis oculis tranſverſum aliquid contueri. Ad inclementiam aëris pedetentim aſſuefiat. Nec deſint moduli Symphoniaci, ad excitandum ſubinde ſpiritum. Luſitatiunculæ ipſius ſint libri & arma, ut iis ſenſim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmius phantaſiæ imprimunt.

SYMBOLUM II.

COloribus & penicillo ars ſcitè omnia exprimit. Ea de cauſa ſi ars pictoria natura non eſt, ad eam certe tam prope accedit, ut in ſuis ſæpe operibus fallat oculos, atque adeo manus ipſæ in judicium adhibendæ ſint. Animam corporibus impertiri non poteſt, at venuſtatem, motus atque affectus ipſius animæ non raró iisdem tribuit. Tametſi verò corpora ipſa materiæ defectu plenè effingere nequeat, artifice tamen penicillo ita venuſtè ea delineat in tabula, ut præter ipſam vitam non ſit, quod porrò deſideres. Æmularetur, credo, arti Natura, ſi quo modo id poſſet. Nunc vero adeo benigna ea eſt, ut artis etiam operâ in multis uti conſueverit: quæcunque enim hujus beneficio & induſtria poſſunt perfici, iis ſupremam manum Natura ipſa non imponit. Sic hominem naſci videmus omnis omnino idiomatis & cognitionis expertem, ut in ejuſdem animo deinde, velut in raſà quadam tabula, inſtitutio ac doctrina optimarum artium & ſcientiarum depingat imagines, & morum documenta inſcribat educatio; non abſque inſigni humanæ ſocietatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget opera, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur. (*b*) *Omnibus Natura fundamenta dedit ſemenque virtutum; omnes ad iſta omnia nati ſumus, cum irritatur acceſſit, tunc illa animi bona velut ſopita excitantur.* Sed ſtatim à teneris id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus eſt, atque ad diſciplinas capiendas ita facilis, ut magis reminiſcendo ad eas recolere videatur, quàm primùm addiſcere; quo argumento animæ immortalitatem divinus Plato aſtruebat. (*c*) Quod ſi ea cura in ætate prima negligatur, affectus ſenſim vires ſummunt, & inclinationes ſuas pravas adeò firmiter imprimunt voluntati, ut nulla poſt educatione valeant corrigi. Urſa mox ab ipſo partu informem fœtum, dum mollis adhuc eſt, circumlambendo perficit, & effingit membra, omnem aliàs perditura operam

(a) *Cæterum ne propter teneritatem membrorum torqueantur, Nationes nonnulla artificioſis inſtrumentis utebantur,* Ariſtot. 7. Polit. 17. (b) Seneca Epiſt. 10. (c) Plato de An.

ſi indureſcere ſineret. Sapientiſſimè meo quidem judicio Perſarum Reges iis præceptoribus & magiſtris filios ſuos ab incunabilis committebant, quibus primo ætatis ſeptennio efformandi corporis, altero dein ejuſdem porrò corroborandi armorum & pugillationis exercitio cura incumberet; tum demum quatuor alios viros ſelectiores iis adjungebant, qui eos effecturi quàm optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude inſignis literas tradebat. Secundus, vir moderatus ac

prudens regere docebat, & frænare appetitus. Tertius, æqui rectique amans juſtitiæ adminiſtrandæ normam inculcabat. Quartus denique egregiè fortis, & rerum bellicarum apprimè peritus in diſciplinis militaribus inſtituebat, maximè verò imbellem metum & formidinem, additis etiam ad gloriam ſtimulis, eorundem animis ſtudebat adimere.

§. Eſt vero hæc bona educatio in Principibus cumprimis neceſſaria, quippe qui inſtrumenta ſunt felicitatis politicæ, & publicæ ſalutis. In aliis neglectæ bonæ educationis diſpendium officit ſingulis, aut certe non niſi ad oppido paucos pertinet; in Principe verò non ſolius ipſius tantùm, ſed commune omnium malum eſt, dum is aliis facto nocet, exemplo aliis. (a) *Homo rectam nactus inſtitutionem, diviniſſimum, manſuetiſſimum animal effici ſolet, ſi vero, vel non ſufficienter, vel non benè educetur, eorum quæ terra progenuit ferociſſimum.* Quid, obſecro, de Principe à teneris malè educato, & ſuprema jam poteſtate armato tibi polliceri auſis? Alia Reip. damna longùm durare haud ſolent, hoc non niſi cum ipſa Principis vita terminatur. Quanti ad virtutem interſit, benè honeſteque educàri, probè perſpectum habuit (b) Philippus Macedonum Rex, hinc cùm Alexandrum filium ſuſcepiſſet, datis ad Ariſtotelem literis, multum Diis ſe debere teſtabatur; non tam quòd natus ſibi is eſſet, quàm quòd eô potiſſimùm tempore, quo tali uti magiſtro liceret. Et ſane nunquam expedit naturam aliàs bonam ſibi relinquere, & ſinere, ut per ſe ipſa operetur, quando etiam, quæ melior haberi ſolet, imperfecta eſt, & induſtria aliena

opus

(a) Plato lib. 2. de leg. (b) Gell. lib. 9. noct. Att. cap. 3.

opus habet excoli, uti pleraque omnia homini ad bene vivendum neceſſaria. Ita abſque labore & ſudore nihil ferè ei obvenit, quæ pœna eſt ex prima protoparentum noxa etiamnum debita. Ab arbore fructus dulciores qui ſperes, niſi aut eam transplantes, aut inſitionibus in ſtirpes magis cultas, & generoſiores ſylveſtrem naturam corrigas? (a) *Educatio & inſtitutio commoda bonas naturas inducit, & rurſum bonas naturas, ſi talem inſtitutionem conſequantur, meliores adhuc & præſtantiores evadere ſcimus.* Hæc cauſſa fuit, cur Trajanus Imperator tam in gubernando evaſerit inſignis, quia ſcilicet ad indolem non malam induſtria acceſſerat, & bona directio Plutarchi præceptoris. Nec unquam immanitatem illam induiſſet Petrus Rex cognomento Crudelis, ſi Joannes Alphonſus Albuquercius, quem moderatorem habuit, ferocem ejus animum dextrè mitigare ſciviſſet, & frangere. Eadem ſcilicet ingeniorum differentia eſt, quæ metallorum, quorum alia igni reſiſtunt; alia cedunt, & in eo colliqueſcunt; ſcalpro tamen & malleo omnia domari poſſunt, & in tenuiſſimas duci laminas. Ita nullum prorſus ingenium eſt adeò durum, in quo cura & correctio non promoveant aliquid. Tametſi fateor, ſolam inſtitutionem ad inſerendas virtutes non ſemper ſufficere, eò quod ſub purpurâ tanquam inter vepres & ſylvas nonnunquam pullulent in excelſioribus animis quædam vitiorum monſtra, quæ corrigi ſe deinde non ſinunt. Et quæſo te, quid proclive magis, quàm corrumpi juventutem deliciis, libertate & adulationibus in Principum aulis, in quibus plerumque ſubnaſci ſolent multi affectus pravi & vitioſi; haud ſecus atque in agris malè cultis ſuccreſcunt ſpinæ, & herbæ noxiæ atque inutiles. Quæ proinde aulæ, ſi bene formatæ & inſtitutæ non ſint, cura bonæ educationis perparùm proficiet: ipſæ namque formis fuſoriis videntur ſimiles, adeoque ſic formant Principem, prout benè vel male affectæ ipſæ fuerint, & virtutes ac vitia, quæ ſemel in ipſis cœperunt in valeſcere, per miniſtros ad ſucceſſores tranſmittunt. Vix rationi vel diſcurſui locus eſt in Principe, quando aut adulando nimiam parentum & majorum in agendo libertatem deprædicant aulici, aut res ab iiſdem præclarè & cum laude geſtas, ac familiæ quaſi proprias illi proponunt ante oculos. Quinimmo ex hac fieri amat, ut in familiis nonnullis certi quidam mores & affectus è parentibus in filios ſucceſſione continuâ propagentur, non tam innati ſanguinis vi, cùm nec diuturnitas temporis, nec matrimoniorum commixtio immutare eos ſoleat, quàm quia in ipſis aulis vigent, ubi infantia eos imbibit, & quaſi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur ſuperbi, bellicoſi Scipiones, ambitioſi Appii; uti nunc in Hiſpania Guſmanii putantur boni, Mendozæ humani, Manriqueſii formidabiles, Toletani ſeveri & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familiâ ſemel excellere cœperint, facile id poſtea transfundunt in poſteros, quos artis ſuæ habent ſpectatores, quibusque opera ſua & laborum monumenta poſt ſe derelinquunt. Accedit ad hæc, quod adulatio errori mixta ſub ſpecie virtutis quandoque commendet in puero, quæ virtutis nomen haudquaquam merentur, uti ſunt nequitia, oſtentatio, inſolentia, ira, vindicta, & alia iſtiuſmodi generis vitia, dum falsò ſibi nonnulli perſuadent, magni Principis ea eſſe indices; quo etiam fit, ut porro iis inſiſtat ardentius, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, ſi ab animoſitate laudetur, aut agendi libertate, magis ſeſe ad iſta dat, quàm ad modeſtiam & honeſtatem præcipuas ſexûs iſtius dotes. Etſi verò ab omni omnino vitio juventutem arceri deceat, ab iis tamen vel maxime, (b) *quæ vel turpitudinem habent, vel odium pariunt*, eo quod iſta facilius ſeſe in animos penetrent. Cavendum itaque, ne turpe quid, aut laſcivum Princeps inaudiat, multominus permittendum, ut loquatur ipſe: nam (c) *facilè turpia loquendo efficitur, ut homines his proxima faciant.*

 Qua-

(a) Plato Dial. 4. de leg. (b) Ariſtot. Polit. 7. c. 17. (c) Ibid.

Quare huic malo vitando ſolebant Romani matronam aliquam è ſua familia annis & moribus gravem deligere, quæ filiis præeſſet moderatrix, & bonæ eorum educationi omni curâ intenderet, (*a*) *coram qua neque dicere fas erat, quod turpe dictu; neque facere, quod inhoneſtum factu videretur. Quæ diſciplina ac ſeveritas eo pertinebat, ut ſincera & integra, & nullis pravitatibus detorta uniuſcujuſque natura toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas.* Atque hanc educandi curam ſuo jam tempore negligi cœpiſſe: liberos verò inter ſervos educari ſolitos, quorum vitia diſcerent imitari graviter idem ille auctor conqueritur. (*b*) *Nec quiſquam*, inquit, *in tota domo penſi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parentes, nec probitati, neque modeſtiæ parvulos aſſuefaciunt, ſed laſciviæ & libertati.* Id quod hodie dum in pleriſque Principum aulis uſu-venit. Nec aliud iſti malo remedium eſt, quàm ut ſubmoveantur aulici tales vitiis dediti, & in eorum locum ſurrogentur alii probatæ virtutis, qui Principis animum ad honeſtiora, & ea, quæ veram pariunt gloriam, inflammare poſſint. (*c*) *Neque enim auribus jucunda convenit dicere, ſed ex quo aliquis glorioſus fiat.* Ubi aula à virtute ſemel defecerit, mutari ipſà ſolet, non corrigi, nec Principem meliorem deſiderat. (*d*) Ita *Neronis aula* ut Taciti verbis utar, *in Othonem prona erat, ut ſimilem.* Quòd ſi tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potiùs ab iſta aula cenſeo, uti feciſſe meminimus Jacobum (*e*) Primum Arragonum Regem: cùm inique ſe opprimi cerneret ab iis, qui ipſum educabant & conſtrictum quaſi tenebant in carcere. Neque aliter aulas iſtas appellaverim, ubi in eo potiſſimùm elaboratur, ut voluntas & arbitrium Principis in turpem redigatur ſervitutem, neque in ullam ſeſe ultrò partem, & pro libitu is flectere ſinitur; ſed vel invitus trahitur, quò volunt aulici, ad eum fermè modum, quo aqua per occultos canales ſolo uſu & agri beneficio ducitur. Quid proderit, amabo, bona indoles & educatio, ſi Principi videre, audire, ſcire, alia non licet, quàm quæ cupiunt ii, qui latera ipſius ſtipant? Quid miri (*f*) Regem Henricum, ejus nominis Quartum, Caſtellæ Regem tam evaſiſſe ſocordem, tam in aliis omnibus Joanni Secundo Patri ſuo Regi ſimilem, poſteaquam inter eoſdem adulatores enutritus fuit, qui eidem ipſius Patri regni malè adminiſtrati cauſſa extitêre? mihi hoc modo, tàm ἀδύνατον eſt, in aula malè inſtituta Principem formari bonum, quàm rectam duci lineam ad diſtortam regulam. Nullus ibi eſt paries, quem manus laſciva obſcœnitatibus ſuis non denigret. Nullus angulùs, qui perditam vivendi licentiam per modum echûs non reſonet. Quotquot aulam frequentant, totidem magiſtri, & velut ideæ ſunt Principis: longo enim uſu & converſatione ſinguli in eo imprimunt aliquid, quod aut prodeſſe poſſit, aut nocere; & quanto natura in ipſo magis eſt docilis, tantò faciliùs citiuſque mores domeſticos imbibit. Auſim penè dicere, tum Principem fore bonum, cùm bonos habuerit miniſtros; malum, cùm malos. Galba Imperator teſtis eſt: (*g*) *Amicorum, libertorumque, ubi in bonos incidiſſet ſine reprehenſione patiens; ſi mali forent, uſque ad culpam ignarus.*

§. Nec ſatis erit ſic in aula reformaſſe figuras vivas atque animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc eſt, ut ſtatuas & picturas: quamvis enim cœlum aut penicillus non niſi mutæ ſint linguæ, experientia tamen docuit ad perſuadendum multò eſſe facundiſſimas. Quàm ad gloriæ cupiditatem exſtimulat Alexandri Magni ſtatua! Quàm inflammant ad libidinem impuri Jovis amores depicti in tabula! Quin imò in ejuſmodi pleriſque rebus magis, quàm in honeſtis naturæ noſtræ corruptæ vitiò triumphat ars, & primùm quidem excellentia artificii opera iſta æſtimari facit, poſt verò laſcivia ad oculos etiam oblectandos iiſdem parietes veſtire geſtit. (*h*) *Cum*

(a) Quintil. dial. de Orat. (b) Quint. ibid. (c) Eurip. in Hippol. (d) Tacit. l. 1. hiſt. (e) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 12. c. 5. (f) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 22. c. 15. (g) Tacit. lib. 1. hiſt. (h) Ariſt. 7. polit. c. 17.

Cum autem, ne quis talia loquatur, prohibetur; ſatis intelligitur vetari, ne turpes vel picturas, vel fabulas ſpectet. Heroica majorum facinora referant tabulæ, æra, marmora; illa inſpiciat horis omnibus Princeps, illa legat: ejusmodi enim ſtatuæ & picturæ ſunt fragmenta quaſi hiſtoriarum ſemper ante oculos obverſantia.

§. Poſtquam igitur aulæ vitia (quantum fieri potuit) correcta ſic fuerint, & indoles atque inclinationes Principis probè cognitæ, enitantur magiſtri & præceptores eas ſic moderari, ut ad ea, quæ magis heroica & generoſiora ſunt, ferri incipiant, ſpargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ ſemina, ut cum excreverint, dijudicari ſatis non poſſit à naturâne, an ab arte profecta fuerint. Virtutem honoribus acuant, vitia infamiâ notent & ignominiâ, æmulationem exemplo accendant. Multa iſta poſſint in omni indole, etſi plus in una, quam in alia. In iis, qui generoſioris ſunt animi, potentior gloria eſt, in melancholicis ignominia; in biliosis, æmulatio; in inconſtantibus, metus; in prudentibus, exemplum, quod apud omnes ſemper efficaciſſimum eſt, præſertim ſi à majoribus ſit: nam ſæpe quod ſanguis non potuit, æmulatio obtinet. Nempe liberis accidit, quod novellis arbuſculis recens natis, quibus ramum ab ipſo patre reciſum oporter inſerere, ut ad perfectionem perveniant. Surculi hi inſititii exempla ſunt inſigniora, quæ majorum virtutes transfundunt in poſteros, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo inſtructorum deſudet induſtria, ut illa per omnes quaſi ſenſus immiſſa in animum, altas ibi agant radices; adeoque non in cohortationibus ſolum & repræhenſionibus ordinariis, ſed in omnibus etiam, quæ incurrunt in ſenſus, Principi proponenda ſunt. Nunc hiſtoria in memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabiliter geſtas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria à Scriptoribus æternitati conſecrata. Nunc harmonia muſica (ſuavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorundem concinendo ſpiritum excitet. Nunc de majorum vita & moribus panegyros audiat, quæ ipſum ad virtutum æmulationem cohortentur & incitent, quin easdem ſubinde etiam ipſe recitet, aut cum Ephebis ſuis eximia eorum facinora quaſi in ſcena exhibeat, ad inflammandum animum: vis enim actionis iſtius atque efficacia ſenſim ſic illi imprimitur, ut ipſiſſimus eſſe videatur, cujus perſonam repræſentat. Præ ſe ferat denique cum iisdem Regem ſe agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, ſtruere aciem, ſigna cum hoſte conſerere. In ejusmodi experimentis Cyrus à pauxillo puero educatus, inſignis poſtea belli imperator extitit.

§. Quod ſi in ætate prima aliquæ emicuerint inclinationes, quæ Principem minus decent, iis aſſociandus erit, qui virtutibus pollent oppoſitis, ut iſtos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbuſculæ oblongâ pertica, cui ea alligatur, emendari cernimus. Quare ſi Princeps avarus ſit, aliquis natura liberalior comes lateri hæreat; meticuloſo jungatur animoſior; imbelli ardentior; ſocordi & ignavo, gnavus ac diligens: habet enim hoc ætas illa, ut non ea ſolùm, qui videt & audit, ſed & ſociorum mores facile imitetur.

§. Abſtinendum denique in Principum educatione à monitionibus & correptionibus nimis aſperis, quia contemptûs genus quoddam iſtud eſt. Rigor nimius dejicit animos, nec decet, ut ſerviliter ſeſe ſubjiciat alteri, qui præeſſe aliis debet. Rectè Alphonſus Rex: (*a*) *Los que de buen lugar vienen, mejor ſe caſtigan por palabras, que por feridas: e mas aman porende aquellos, que aſi lo fazan, e mas gelo agradeſſen, quando an entendimiento. Qui generoſa ſtirpe editi ſunt, verbis rectius, quam verberibus corriguntur, eosque, quos ita ſecum egiſſe meminerunt, ubi adepti plenum rationis uſum*

(a) Lib. 8. tit. 7.

ſum fuerint, magis probant amantque. Juventus pullo equino ſimilis eſt, qui paſtomide duriori læditur, molliori fræno facilè regitur. Accedit, quod animos generoſiores plerumque comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per metum addidicerunt: contra vero deſiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritiâ illis fuêre prohibita. Affectus nimis compreſſi violenter (præſertim quos Natura principi indidit) in deſperationes tandem abeunt, uti exhalationes intra nubes conſtrictæ in fulgura. Qui ſine prudenti moderatione propenſionibus naturalibus portas omnes obſtruit, in cauſſa eſt, cur per feneſtras tentent aditum. Ali quid dandum humanæ imbecillicitati, honeſtis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem ſuaviter erigendo, quâ potiſſimùm arte uſi ſunt ii, quibus Neronis educandi cura commiſſa fuerat; eô ſcilicet fine, (*a*) *Quo facilius lubricam Principis ætatem, ſi virtutem aſpernaretur, voluptatibus conceſſis retineret.* Principem moderator privatim, non in publico corripiat; aliàs enim magis obſtinabit animum, ubi vitia ſua innotuiſſe animadvertit. Aptiſſimè verſibus duobus comprehendit Homerus, qua ratione Princeps & inſtrui & parêre debeat:

(*b*) ***At tu recta ei dato conſilia; & admone,***
Et ei impera: ille autem parebit, ſaltem in bonum.

SYMBOLUM III.

INduſtria ſolertis & impigræ manus, nunc irrigantis, nunc cœli ventorumque arcentis injurias, ſuccreſcit roſa, & gemmâ hiante folicula ſua in orbem explicat: flos mirè elegans, ſed quæ ſolis blanditur oculis, totque eſt obnoxia caſibus, ut in hac tanta ſuâ teneritudine maximo in periculo ſit. Idem ipſe Sol, qui naſcen-

(a) Tacit. lib. 15. hiſt. (b) Hom. Iliad. 11.

naſcentem eam vidit, videt & morientem, nec alio quidem fructu, quàm quòd ſuam orbi venuſtatem oſtenderit; cæterum tot menſium ludit operam, quin ipſam perſæpè cruentat manum, à quâ eſt conſita, nec fieri potuit aliter, quàm ut cultura tam laſciva acutas unà ſpinas produceret. Corallii (marini fruticis) diſpar eſt ratio: illud enim natum ſub aquis, & continuâ fluctuum, tempeſtatum, ventorum vi agitatum, magis magisque indureſcit, & pulchrius enitet, immò tum primùm poſt tot elementorum expertas vires ad illuſtriores hominum uſus aptiùs deſervit. Tam oppoſiti inter ſe oriuntur effectus è diverſo naſcendi & creſcendi genere fruticis hujus, & illius floris, quod ad teneritudinem & duritiem attinet: id quod in educatione Principum pariter accidit: nam qui ſic molliter, & velut in capſulà, quod ajunt, educantur, ut nec ſol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum poſſit pertingere, delicatuli fiunt, & ad gubernandum minùs idonei, contrà qui laboribus ſolidis exercent corpus, robuſti & habiles. (a) *Eſt etiam utile, ſtatim ab ineunte ætate frigoribus aſſueſcere: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commodiſſimum eſt.* Iis exercitationibus prorogatur vita; voluptatibus & deliciis imminuitur. Vas vitreum oris flatu formatum, flatu frangitur; aureum contrà malleo fabrè factum, malleo reſiſtit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum intereſt, ſi delicatus ſit; at qui regnum humeris, ut Atlas cœlum, ſuſtinere debet, fortis ac robuſtus ſit oportet. Ad ſolum ſpectaculum non opus habet Reſpublica Principe, ſed in pulvere etiam, & inter arma. (b) Et ſanè Rex effœminatus, Scripturâ teſte, pœnæ divinæ genus quoddam eſt.

Diſparis hujus educationis emolumentum aut incommodum in regibus (c) Johanne Secundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aulâ, hic in caſtris; ille in gyneceo, hic inter milites enutritus fuit. Ille ad Reipub. clavum admotus, mare ſibi incognitum ingreſſus videbatur, & gubernaculum deſerens miniſtris ſuis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat aut inſolens, ſed in alieno etiam dominari regno, & ſubditos ad officium cogere optimè noverat. Ille deſpectui omnibus; hic in pretio & honore fuit. Ille regnum peſſumdedit; hic evexit in Monarchiam. Quæ perpendens cum animo ſuo (d) Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Alphonſum & Ferdinandum filios inter arma educari voluit. Et quænam alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine verè Magnum reddidit? an non peregrinationes continuæ, & indefeſſi labores? Nec alia (e) Tiberio mens, qui quatuor potiſſimùm de cauſſis, ambos filios ſuos Germanicum & Druſum in caſtris inter arma adoleſcere, conſultum putabat: ut nimirum militiæ aſſueſcerent; ut exercitus ſtudia pararent; ut procul aulæ deliciis educarentur; & denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipſe, & ſecurior viveret.

Qui in caſtris ætatem traducit, multa experiundo, temporis lucrum facit, qui in aulâ, luxu, cæremoniis & inanibus oblectamentis illud male perdit. In palatio magis comendo corpori, quàm animo excolendo Princeps invigilat. Et tametſi hoc poſtremum curandum potiùs ſit, corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet; nam cultus ille oculos, hic oris decor, & oculos rapit & animum. Spiritus ſancti de Saule Rege oraculum eſt: (f) *Stetitque in medio populi, & altior fuit univerſo populo ab humero & ſurſum. Et ait Samuel ad populum: Certè videtis, quem elegit Dominus, quoniam non ſit ſimilis illi in omni populo.* Æthiopes, & nonnulli Indiæ populi eos in Regem eligunt, quos formæ dignitas potiſſimùm commendat;

(a) Ariſt. polit. l. 7. c. 17. (b) *Et effœminati dominabantur eis.* Iſai. c. 3. 4. (c) Marc. hiſt. Hiſp. l. 20. c. 11. (d) Mar. Hiſt. lib. 13. c. 1. (e) Tacit. l. 2. Annal. (f) 1. Reg. 10. 13. & 24.

dat; uti & apiculæ eam, quæ ex omni numero grandior eſt, & coloris ſplendore præcellit aliis. (a) *Ipſa ætas Galbæ, & irriſui & faſtidio erat aſſuetis iuventæ Neronis, & Imperatores forma ac decore corporis (ut eſt mos vulgi) comparantibus.* (b) Titi Veſpaſiani *augebat famam ipſius decor oris cum quadam majeſtate.* Enimverò pulchritudo aptâ membrorum compoſitione, & coloris ſuavitate velut blandis quibuſdam jaculis ferit oculos, quæ in animum demiſſa profundiùs, ſtudia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea eſt, ſuavis affectuum domina, atque animi optimè diſpoſiti indicium. Et quamvis ſacratum literarum monitum ſit: (c) *Non Laudes virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo: brevis in volatilibus eſt apis, & initium dulcioris fructus illius;* Illud tamen diffiteri non poſſumus, quòd auguſtiorem animum ſemper ferè auguſta quoque corporis ſpecies comitetur. Plato dicebat ſicut circulus abſque centro eſſe non poteſt, ita neque exteriorem corporis pulchritudinem abſque interiori virtute facilè poſſe conſiſtere. Rectè idcircò Alphonſus Rex Principi uxorem formoſam dari voluit: (d) *Porque los Hijos, que della uviere, ſeran mas hermoſos, e mas apueſtos; lo que conviene mucho a los hijos de los Reyes; que ſean tales, que parezcan bien entre los otros omes. Ut, quos ex illa ſuſcepturus erat liberos, ipſi quoque forma ac venuſtate corporis eſſent conſpicui; regum quippe filios apprime decet, oris quoque dignitate cæteros inter homines præſtare.* Multârunt Lacedæmonii Regem ſuum Archiadinum, quòd uxorem duxiſſet parvulam, quantumvis non illepidè excuſaret, è malis duobus minus ſe elegiſſe. (e) *Species corporis ſimulacrum eſt mentis, figuraque probitatis.* Accidit tamen nonnunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores ſunt, oblivifcatur. Petro Crudeli ſic uſu venit, cujus ingenium ferox & aſperum ſub grata oris & corporis conformatione eadem Natura abdiderat. Superbia & formæ jactantia facilè virtutum nervos elidunt, adeoque cavendum Principi ſedulò, ne venuſtatem muliebrem & affectatam, alienæ laſciviæ incitamentum, conſectetur; ſed eam, quæ veras animi virtutes comitari ſolet: neque enim ornatus animæ à corporis pulchrirudine; ſed contra hujus decor ab illius ornamentis proficiſci debet. (f) *Omnis gloria ejus ab intus in fimbreis aureis.* Interior animæ perfectio, non exterior ſpectanda in Principe, ut benè Reipub. præſit; licet magno ornamento futurum ſit; ſi illa utrâque polleat; Sic Palmæ ſingularis laus eſt, tum ſtirpis & frondium elegantia; tum ſuavitas fructuum, & aliæ ejus qualitates eximiæ; tantas enim arbor illa ad communes hominum uſus affert, utilitates, ut Plutarcho teſte, Babylonii trecentas & ſexaginta ejuſdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum cœleſtis Sponſi alloquium, (g) *Statura tua aſſimilata eſt palmæ.* Iis enim verbis non ſolam corporis formam in ſponsâ collaudare voluit, ſed & animæ dotes per palmam ſignificatas, quippe quæ juſtitiæ & fortitudinis eſt Symbolum; juſtitiæ quidem propter frondium æquilibrium; fortitudinis vero propter admirabile ramorum robur, qui quo magis gravantur ponderibus, eo validiùs in ſublime nituntur; addo & victoriæ eſſe hieroglyphicum, quod ex eâ arbore ſolerent coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores eſſent. Similis honor cupreſſo nunquam habitus fuit, quantumvis amœnum ſemper vireat, & obeliſci inſtar procera in cœlum aſſurgat; inanis enim illa ſpecies eſt abſque ſingulari virtute, quæ in ea inſit, quin immò admodum lentè ſuccreſcit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit Principem forma & corpore eſſe eleganti; ſi oculis ſolùm faciat ſatis, non muneri, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generoſi & bene diſpoſiti ſit indicium, & cui ars deinde atque induſtria motum vigoremque tribuant, ſine quibus languet omnis actio Prin-

(a) Tacit. l. 1. hiſt. (b) Idem l. 2. hiſt. (c) Eccl. 11. 2. (d) Lib. 1. tit. 6. p. 2. (e) D. Amb. 2. de vir. (f) Pſal. 44. 14. (g) Cant. cap. 7. 7.

Principis, & riſum potiùs ac contemptum, quàm auctoritatem apud ſubditos conciliat. Sed interdum ne hæ quidem eximiæ animi dotes amari facient Principem, ut ſi fortè Reipublicæ ſtatus perturbatus ſit, & in mutationem dominatus inclinet, quemadmodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoque etiam virtus ipſa infelix, & Princeps minimè malus odio eſſe ſolet. Quid? quod & vitia in illa nonnunquam placeant: certè (*a*) *ſtudia exercitus raro cuiquam bonis artibus quæſita perinde adfuere, quàm* Vitellio *per ignaviam.* Cæterum voluntas humana plerumque amplectitur id, quod perfectius eſt, adeoque Princeps tam in exercitiis privatis, quàm publicis multum ponere debet operæ, ut iis naturæ dona aut ſuppleat, aut magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboret, ſpiritus generoſiores in animo ſuo ſuſcitet, & in omnibus populo fiat gratior: nam (*b*) *perſona Principis non ſolum animis, ſed etiam oculis ſervire debet civium*, qui ei plerumque parere malunt ut Domino, in quo majora naturæ & virtutum ornamenta conſpiciunt. Quantam Catholiciſſimo noſtro Regi Serenitatis Veſtræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, & ſolutus à curis animus: illa in exercitiis militaribus fortitudo & dexteritas, illa in actionibus publicis gratia ſingularis & vivacitas! Quàm amati fuere à ſubditis, æſtimati ab exteris (*c*) Ferdinandus Sanctus, Henricus Secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator; in quibus formæ decor & bona corporis diſpoſitio cum induſtria, cum virtute, cum excelſo & forti animo conjuncta erant!

§. Verum exercitia iſta melius in ſocietate & contubernio addiſcuntur, ubi æmulatio incendit animum, & induſtriam excitat. Quamobrem Reges Gothi Nobiliorum Hiſpaniæ filios in ſuis educabant aulis, non eò ſolùm, ut familias ipſas arctiùs ſibi obſtringerent, ſed etiam ut unà cum iiſdem proprii ipſorum filii formarentur, & honeſtiores artes addiſcerent. Idem Macedonum Reges factitare conſueverant, apud quos (*d*) *hæc cohors velut ſeminarium Ducum, Præfectorumque fuit.* Qui laudabilis mos aut in oblivionem abiit, aut certè in pretio hactenus non fuit in aulâ Hiſpanica cum aptiſſimum aliàs ſit medium devinciendi ſibi exterorum Principum animos, iſtiuſmodi inſtituere ſeminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii, in artibus & exercitiis viro Principe dignis inſtruantur. Ex quo illud etiam oriretur commodi, quòd Regum filii ſenſim ſine ſenſu moribus & genio nationum aſſueſcerent, haberentque ex iis non paucos, qui ſingulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ inſtitutionis viciſſim præſtarent obſequium.

§. Ad eum finem Rex Alphonſus dictus Sapiens in optimis ſuis legibus longam prætexit ſeriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maxime convenit. Verba ipſa ſubjicio: (*e*) *Aprender debe el Rey otras maneras, ſin las que diximos en las leyes antes deſta, que conviene mucho. Eſtas ſon en dos maneras: las unas que tanen en fecho de armas para ayudarſe dellas quando meneſter fuere: e las otras para aver ſaber, e placer, con que pueda mejor ſofrir los trabajos, e los peſares, quando los oviere. Ca en fecho de cavallerias conviene, que ſea ſabidor, para poder mejor amparar lo ſuyo, e conquerir lo de los enemigos. E porende debe ſaber cavalcar bien, e apueſtemente, e uſar toda manera de armas, tambien de aquellas, que a de veſtir para guardar ſu cuerpo, como de las otras, con que ſe a de ayudar. E aquellas que ſon para guardar a las de traer, e uſar, para poderlas mejor ſofrir, quando fuere meneſter, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro, ni en verguenza; e de las que ſon para lidiar, aſi como la lanza, e eſpada, è porra, e las otras, con que los Omes lidian amanteniente, a de ſer muy manoſo, para ferir con ellas. E todas eſtas armas, que dicho avemos, tambien de las que a de veſtir, como de las otras, a meneſter, que las tenga* D *ta-*

(a) Tacit. lib. 3. hiſt. (b) Cic. Phil. 8. (c) Mar. hiſt. Hiſp. l. 13. c. 8. (d) Curtius. (e) Lib. 3. tit. 5. p. 2.

tales quue el ſe apodere dellas, e no ellas del. E a un antiguamente moſtravan à los Reyes a tirar de arco, e de balleſta, e de ſubir ayna en cavallo, e ſaber nadar, e de todas las otras coſas, que tocaſen à ligereza, e valentia. E eſto fazian per dos razones. I a una, porque ellos ſe ſopieſen bien ayudar dellas, quando les fueſe meneſter. La otra, porque los Omes tomaſen ende buen exemplo, para quererlo fazer, e uſar: onde ſi el Rey, aſi como dicho avemos, no uſaſe de las armas, ſin el dano, que ende le vernia porque ſus gentes deſuarian dellas por razon del, podria el miſmo venir à tal peligro, porque perderia el cuerpo, e caeria en gran verguenza. Alia quoque, præter ea, quæ in ſuperioribus legibus memorata ſunt, addiſcere regem magnopere convenit, quæ his duobus maxime comprehenduntur. Primum, ut in armorum uſu ita ſit exercitatus, ut defendere ſe iisdem ubi opus fuerit, perite ſciat; deinde ut ea noverit, atque uſurpet, quibus ad laborum, moleſtiarumque, ſi quæ forte occurrerint, patientia induretur. Rerum quippe bellicarum gnarus præprimis ſit oportet, ut & defendere ſua queat, & hoſtilia occupare. Quapropter & bene apteque equitare ſciat, & arma omnis generis tractare, tam ea, quæ in veſtitus morem, ad tutelam circumdantur corpori, quam illa quibus pugnari conſuevit. Et priora quidem induat, geſtetque non infrequenter, ut iis, cum opus fuerit tolerandis aſſueſcat, ne forte inuſitatum eorum pondus aut periculum Principi aut ignominiam creet. Ea vero, quibus ad pugnandum utimur gladium nempe, lanceam, clavam, aliaque, quæ in hodierno hominum uſu ſunt, ita tractare ſciat, ut faciles, certoſque ictus habeat. Vtrumque vero armorum genus ita ſibi reddat familiare, ut Princeps arma, non arma Principem regere videantur. Certe priſcis quoque temporibus reges arcu, atque balliſta ferire, equos ſaltu conſcendere, natare, omniaque illa, quæ aut ad agilitatem corporis, aut ad robur faciunt, docebantur. Idque duabus potiſſimum de cauſis: primum ut ipſi, ſi qua ingrueret neceſſitas, rite his uti valerent; tum ut regum exemplo alii quoque homines ad hæc eadem condiſcenda incitarentur. Quare ſi rex eum, quem diximus, armorum uſum negligat, incommodum inde duplex conſequetur: nam & ſubditi regis ignaviam imitati armorum ſtudium negligent, & Rex ipſe in ſummum facile aut vitæ aut honoris diſcrimen incidet.

Ad omnia iſta exercitia nihil æquè habilem reddit Principem, atque venationis ſtudium. In illa ſi quidem juventus ſeſe exſerit, vires & agilitatem comparat illa occaſionem dat exercendi artes militares, deſpiciendi terrena, diſcernendi tempus, quando ſperare, aggredi, ferire oporteat; illa variorum caſuum docet eventum, & uſum commonſtrat ſtratagematum. Ibi profuſus ſanguis, & trementes ferarum morientium artus oculis uſurpata expurgant affectus, firmant animum, generoſiores ſufficiunt ſpiritus, qui metum contemnant & pericula. (a) *Nam & ſylvæ ſolitudo, ipſumque illud ſilentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt. Y ayuda mucho la caza* (ut dixit Alphonſus Rex) *à menguar los penſamientos, e la ſaña, que es mas meneſter al Rey, que à otro Home. E ſin todo aqueſto da ſalud, ca el trabajo, que ſe toma, ſe es con meſura, faze comer, e dormir bien, que es la mayor coſa de la vida del home. Multumque prodeſt venatio ad curarum æſtum, affectuumque impetum temperandum, id quod præ cæteris hominibus regibus maxime eſt neceſſarium. Præterea vero ad valetudinem conducit, cum & ſomni & cibi appetentiam augeat, quæ duo ad vitam hominis conſervandam plurimum faciunt* Duo ſolùm adverte: *Que no deve meter tanta coſta, que mengue ne lo que ha de complir, nin uſe tanto della, que le embargue los otros fechos. Neque ſumptus in venationem tantos faciendos eſſe, ut impenſis magis neceſſariis deſint; neque tantum huic tribuendum temporis, ut graviora negotia præpediantur.*

§. Denique omnia iſta exercitia cum eo moderamine uſurpanda ſunt, ne, omnino efferatum aut torpentem reddant animum, neque enim minùs labore nimio is indureſcit, & quaſi obducto collo ſtupefit, quam ipſum corpus. *Nam ſimul*

mena

(a) Plin. lib. 1. Ep. ad Cornel. Tac. 22. Lib. tit. 5. p. 2.

mentem & corpus laboribus fatigare non convenit, quoniam hi labores contrariarum rerum efficientes ſunt. Labor enim corporis menti eſt impedimento, mentis autem corpori:

SYMBOLUM IV.

AD imperandum ſcientia opus eſt, ad parendum prudentia ſufficit naturalis, immo ſola interdum ignorantia. In ædificii idea ingenium occupatur, in ipſa fabrica laborat manus. Imperium à cognitione manat, perſpicax eſt, obedientia rudis ut plurimum, & cœca. Hinc ex Philoſophi mente, (a) *Dominus natura eſt, qui valet intelligentia prævidere.* Alii aut ſucceſſione, aut electione, aut vi, in quibus caſui locus eſt potius, quàm rationi. Quare inter politica regnandi inſtrumenta, ſcientiæ quoque recenſendæ. Iuſtiniano ſic viſum: (b) *Imperatoriam Majeſtatem*, inquit, *non ſolum, armis decoratam, ſed etiam legibus oportet eſſe armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis rectè gubernet.*

Hoc nimirum præſens Emblema exhibet ſub figurâ tormenti ænei ad quadrantem directi, ut collineet certiùs, qui quadrans legum & juſtitiæ Symbolum eſt; hæc enim tam pacem, quàm bellum moderari ſic debet, ut juſtum ſemper ante oculos ſit, atque ad rationis ſcopum per ſapientiæ & prudentiæ medium omnia collineent. Rogatus idcirco Alphonſus Neapolis & Arragoniæ rex, utri plus deberet, armis, an literis, reſpondiſſe fertur: (c) *Ex libris ſe arma & armorum jura didiciſſe.*

Sed fortè exiſtimet aliquis, hæc literarum ornamenta ipſi Reip. corpori, quod Majeſtatis nomine videtur intelligi, convenire magis, quàm Principi, qui publicis diſtentus curis literis operam navare non poteſt; & ſatis fore ad hoc, ut ſcien-

(a) Ariſt. l. 3. ppl. ſcap. 1. (b) In prœm. Inſtit. (c) Panorm. l. 4.

tiæ efflorefcant, ſi ingenia magna ipſe fovet & afficiat præmiis; quod eundem Juſtinianum Imperatorem feciſſe meminimus, qui omni deſtitutus eruditione inſignem imperii gloriam conſecutus eſt, doctiſſimorum virorum operâ, quorum familiaritate eſt uſus. Ego verò tametſi facilè conceſſerim, eos etiam, qui literis exculti non ſunt, bene quandoque adminiſtrare Rempublicam; ut experientia magiſtra in Rege Ferdinando Catholico, & aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis ſolùm ingeniis locum habet, quæ longus rerum uſus erudiit, aut certè à natura ipſa tanto pollent judicii acumine, ut de unaquaque re facilè poſſint absque erroris periculo diſcernere. Cæterum, *etſi prudentia quosdam impetus à natura ſumnat, tamen perficienda doctrina eſt*; ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit, plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturna exemplorum tam præteritorum, quàm præſentium obſervatio, quæ absque labore & ſtudio perfectè obtineri haud poſſunt. Nihil itaque tam neceſſarium Principi, quàm lux & ornamentum bonarum artium. (a) *Ca por la mengua de no ſaber eſtas coſas* (inquit Alphonſus Rex) *avria por fuerza à meter otro conſigo, que lo ſopieſe. E poderle ya avenir lo que dixo el Rey Salomon, que el que mete ſu poridad en poder de otro, fazeſe ſu ſiervo, e quien la ſabe guardar, es ſeñor de ſu corazon, lo que conviene mucho al Rey. Has enim ſi neſciat neceſſe erit, ut alium ſibi earum peritum adjungat. Quod ſi faciat, accidere facile poteſt, id quod Salamon ait; eum videlicet, qui alterius arbitrio ſecreta ſua committit, hujus ipſius ſe ſervum efficere; qui vero cuſtodire eadem noverit, hunc demum cordis ſui eſſe dominum. Quæ res, ſi cuiquam, regi maximè convenit.* Regis ſcilicet officium ingenium perſpicax, & literis egregiè perpolitum poſtulat. *Ca ſin duda* (addit porro in eadem lege idem Alphonſus Rex) (b) *tan gran fecho, como eſte, no lo podria ningun ome cumplir à menos de buen entendimiento, e de gran ſabiduria: onde el Rey, que deſpreciaſe de aprender los ſaberes, deſpreciaria à Dios, de quien vienen todos. Absque dubio enim tam grandi negotio nemo unquam niſi perſpicaci intellectu, magnâque ſapientiâ præditus ſufficere poterit. Rex itaque, qui ſcientiarum ſibi cognitionem comparare contemneret, Deum ipſum, à quo eæ omnes profectæ ſunt, contemptui habere videretur.* Scientias alias in multis infuſas divinitus vidimus, politicam in ſolo Salomone.

Pro colendis agris regulas certas præſcribit agricultura; ſuas item habet leges ars domandi feras: (c) *Omni tamen animali faciliùs imperabis, quam homini, ideo ſapientiſſimum eſſe oportet, qui homines regere velit.* Morum atque ingeniorum in ſubditis diverſitas absque grandi ſolertia, ſtudio, & experientia diſcerni non poteſt; ideòque (d) *nullus eſt, cui ſapientia magis conveniat, quàm Principi, cujus doctrina omnibus debet prodeſſe ſubditis.* Illa eſt, quæ Regem fortunatum reddit, quæ Principem coli facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potiſſimùm conſecutus eſt, cùm admiranda ipſius ſapientia orbi innotuit. Nec errem, ſi dixero, ſcientiam in Principibus magis quàm potentiam formidari. (e) *Rex ſapiens*, Spiritu Sancto teſte, *ſtabilimentum populi eſt.* (f) *Rex* verò *inſipiens perdet populum ſuum.* E quibus rectè conficitur, barbaram omnino fuiſſe Licinii Imperatoris ſententiam, qui ſcientias peſtem publicam, Philoſophos vero & Oratores Reip. venenum vocitabat. Nec abſurdi minùs Gothi, qui Regis Athalarici Matri dabant vitio, quod filium literis faceret imbui, perinde quaſi ea ratione ad negotia publica minus redderetur idoneus. Longè de ſapientiæ diſciplinis cenſuit aliter Æneas Sylvius, cùm dixit, *eas in hominibus plebejis argentum eſſe, in viris nobilibus aurum, in Principibus vero gemmas pretioſas.* Audiens aliquando Alphonſus Neapolitanus Regem neſcio quem dixiſſe, literas haud quaquam decere Principem, illicò ſubjecit: (a) *Iſta vox bovis fuit non hominis.* Rectè idcirca Alphonſus Rex: (b) *Acucioſo debe*

(a) Li. 16. t. 5. p. 2. (b) Ibid. (c) Xenoph. (d) Veget. (e) Sap. 6. 26. (f) Eccl. 10. (g) Panorum, lib. 4. (h) Lib. 16. tt. 5. p. 2.

be el Rey ſer in aprènder los ſaberes, ca por ellos entender à las coſas de Reyes, y ſabrà mejor obrar en ellas. Solertem eſſe in addiſcendis literis regem convenit; per has quippe regni negotia intelliget melius, aptiusque exequetur. De Julio Cæſare memoriæ proditum eſt; ſic eum formari & fingi voluiſſe à ſtatuariis: globo inſiſtebat terreſtri, atque unâ manu gladium, alterâ librum tenebat, hoc inſuper adjecto lemmate: *Ex utroque Cæſar;* ut ſignificaret nimirum, tam eruditionem, quàm arma ad acquirendum & conſervandum imperium, magno ſibi fuiſſe adjumento. Tanti literarum ſtudia non fecit Ludovicus XI. Galliæ Rex: hic enim permittere noluit, ut filius Carolus VIII. ad ea ſe daret, propterea quòd in ſemetipſo comperiſſet, animum per iſta ſic obſtinatum fieri & pertinacem, ut aliorum deinde conſilia penitùs reſpuat. Quæ cauſa fuit, cur Carolus Rex ad gubernandum poſtea minus eſſet idoneus, atque ab omnibus regi ſe pateretur, non abſque inſigni honoris ſui jacturâ, & regni totius detrimento. Extrema itaque eâ in re, uti in omni aliâ cavenda cenſeo. Supina ignorantia contemptum parit & riſum, multis erroribus eſt expoſita; contra, nimia ad ſtudia applicatio abripit animum, & à gubernandi curâ ſevocat. Jucunda eſt admodum & amica illa cum Muſis converſatio, quam ægrè quis commutet cum moleſtiis iis & laboribus, qui in dandâ audientia, in conſultationibus inſtituendis ſuſcipiendi ſunt. *(a)* Correxit Alphonſus ſapiens motum trepidationis in cœlo, at regnum ſuum emendare non potuit. Orbes cœleſtes ingenio ſuo penetravit, at oblatum ſibi imperium & coronam hæreditate partam tueri non noverat. Sultanus Ægyptius famâ illius permotus, legatos ad ipſum miſit cum ampliſſimis muneribus; interim in proprio ipſius regno omnes propè Caſtellæ civitates ab obedientiæ officio deſcivêre. Nempe ſic fieri aſſolet, ut Principes ſapientiæ ſtudiis plus æquo dediti, exiſtimationem apud exteros ſibi concilient, perdant apud ſubditos. Illis admirationi eſt Principum eruditio; his ſubinde etiam damno, quippe *(b) Hebetiores quam acutiores, ut plurimum melius Rempublicam adminiſtrant.* Animus contemplationi ſcientiarum nimiopere intentus, in rebus agendis tardior eſſe ſolet, atque in decernendo timidior: neceſſe enim eſt huic tali multæ occurrant rationes, pugnantes inter ſe & differentes, quæ judicandi libertatem aut adimunt penitus, aut impediunt. Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis ſolaris reflexionem, jam probe & diſtincte videt, qualia ea ſint; at ſi in radios ipſos ſolares directe velit intendere, nimia luce perſtringitur, ut colores rerum & figuras haud quaquam poſſit diſcernere. Ita prorſus ingeniis accidit, quæ ſapientiæ & doctrinæ ſtudiis impenſius etiam, quàm par eſt, ſeſe dedunt, ad negotia publica pertractanda minus ſunt idonea. Melius tum judicat recta ratio, cum à diſputationibus & ſubtilitatibus ſcholaſticis libera eſt, & expedita. *(c)* Nec immeritò ſapientiſſimus Salomon occupationem illam vocat peſſimam, quam expertus ipſemet fuerat. *(d) Sunt enim quædam ex liberalibus ſcientiis, quas uſque ad aliquid diſcere honeſtius ſit, penitus verò ſeſe illis tradere, atque uſque ad extremum perſequi velle, valde noxium.* Quare omnino convenit, ut prudentia illum ſciendi appetitum, qui in præſtantioribus ingeniis eſſe conſuevit vehementior, aliquantum moderetur, quomodo *(e)* Agricolæ matrem feciſſe legimus, *(f)* quæ incenſum & flagrantem filii animum coërcuit: quando in prima juventa Philoſophiæ ſtudium acrius, ultra quam conceſſum Romano ac Senatori, haurire videbatur. *(g) Quemadmodum omnium rerum ſic literarum quoque intemperantia laboramus.* Tam hæc animo officit, quam nimia omnia aliis in rebus nimium corpori

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 14. c. 5. (b) Thucyd. l. 13. (c) *Et propoſui in animo meo quærere, & inveſtigare ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in eâ.* Eccl. 1. 13. (d) Ariſt. lib. 8. Polit. (e) Tac. in vita Agric. (f) *Retinuitque (quod eſt difficillimum) ex ſapientia modum.* Ibid. (g) Sen. Epiſt. 107.

pori exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi, artes & ſcientias deguſtaſſe obiter, plus verò eidem proderit cognitio aliqua rerum practica, earum cumprimis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum belli negotia, adeoque ex ſcientiis ſeligat, quantum ſatis eſt ad colluſtrandum animum, & judicium formandum, relicta aliis ſe inferioribus in iis excellendi gloria. (*a*) Otium duntaxat fallat iſthoc tam laudabili exercitio, uti Helvidium Priſcum olim factitaſſe memorat Tacitus.

§. His ita poſitis, non ſemper optimi Principum Magiſtri cenſendi ſunt ii, qui ſcientiæ & eruditionis laude magis florent; hi namque ut plurimùm ſucceſſus, atque otii literarii amantiores ſunt, ab hominum converſatione alieni, cunctantes, & ad negotia graviora minus apti, ſed ii potiùs, qui rerum politicarum cognitione atque experientia præſtent cæteris, quique unâ cum ſcientiis artem etiam benè gubernandi Principem edocere valeant.

§. Primus omnium verò inſtillandus à teneris Principi *Timor Domini*, *initium ſapientiæ*. Qui adhæret Deo, omnium ſcientiarum fonti proximus eſt. Scire humanum ignorantia eſt potiùs, malitiæ filia, qua Principes & Reſpublicæ peſſum eunt.

§. Secundo loco neceſſaria eſt Principi eloquentia, illa blanda affectuum domina, quæ voluntates hominum ſuaviter attrahit, ut imperio ſeſe lubentes & ſponte ſubjiciant. (*b*) Sciebat magnus ille Propheta Moyſes, quanti id referret, ideoque cum in Ægyptum mitteretur, ut populo Iſraëlitico Dux præeſſet, impeditiorem & tardiorem ſuam linguam Deo excuſavit. Et verò accepit hanc cauſam Deus, atque ut animum adderet, adpromiſit, quòd aſſiſtere vellet labiis ejus, & in ore ejus ponere, quæ effari apud Regem Pharaonem ipſe deberet. Quid de ſua eloquentia ſibi non pollicebatur ſapientiſſimus Salomon? (*c*) *In conſpectu potentium admirabilis ero*, *& facies Principum mirabuntur me*; *tacentem me ſuſtinebunt*, *& eloquentem me reſpicient*, *& ſermocinante me plura*, *manus ori ſuo imponent*. Et ſanè, ſi eloquentiæ ſolius tanta vis eſt, ut per ſe ipſa audientium animos mirè capiat, quid fiet demum, ſi armetur potentia regia, aut purpura veſtiatur? Princeps, qui alterius eget opera, ut quæ ſecum ipſe reputat, eloquatur, ſtatua elinguis eſt potius, quam Principis dignus nomine; (*d*) quod vitium in Nerone primò omnium animadverſum.

§. Hiſtoria (*e*) magiſtra eſt veritatis politicæ, & qua melius nemo quiſquam Principem inſtruere poterit, quomodo oporteat regere ſubditos. In illa ſiquidem tanquam in lucidiſſimo ſpeculo elucet experientia gubernationis retrò præteritæ, prudentia anteceſſorum, (*f*) *hominumque multorum mens in unum collecta*. Hiſtoria fidiſſimi Conſiliarii eſt inſtar, qui nusquam non præſtò, & ad manum eſt.

E Juriſprudentia eam ſolùm partem attingat Princeps, quæ ad gubernandum pertinet, evolvendo ſcilicet leges ac conſtitutiones ſui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus uſus approbavit.

In Theologico ſtudio ne multum ponat operæ; quàm enim periculi plenum ſit multa ſcire, atque una potentem eſſe, in Jacobo Rege, magno ſuo malo experta eſt Anglia. Satis erit Principi, ſi in fide conſtans ipſe ſit, & aliàs viros ſanctos juxtà ac eruditos penes ſe habeat, qui illam tueri noverint.

§. Aſtro-

(a) *Ingenium illuſtre altioribus ſtudiis juvenis admodum dedit*, *non ut plerique*, *ut nomine magnifico otium velaret*, *ſed quo firmior adverſus fortuita Rempublicam capeſſeret*. Tac. l. 4. Hiſt. (b) *Obſecro Domine*, *non ſum eloquens ab heri & nudius tertius*, *& ex quo locutus es ad ſervum tuum*, *impeditioris & tardioris linguæ ſum*. Exod. 4. 10. (c) Sap. 8. 12. (d) *Primum ex iis*, *qui rerum potiti eſſent*, *Neronem alienæ facundiæ eguiſſe*. Tac. l. 13. An. (e) *Veriſſimam diſciplinam*, *exercitationémque ad politicas actiones*, *hiſtoriam eſſe*, Polyb. l. 1. (f) Greg. Naz. ad Nic.

§. Aſtrologiâ denique judiciariâ multi Principes pereunt: eſt enim cupiditas illa noſcendi futura in omnibus; quia namque magnam ſibi ex eo pollicentur auctoritatem, ſi Diis pares habeantur, & quædam ſupra communem hominum ſortem poſſint efficere, conſectantur artes ſuperſtitioſas, & populo inviſas: quin immo eo nonnunquam dementiæ procedunt, ut ſolis cauſſis ſecundis aſſcribant omnia, & providentiam divinam prorſus tollant è medio, in auſpicia, & ſortilegia cuncta referentes. Quo demum fit, ut plus caſui & fortunæ, quàm prudentiæ & induſtriæ humanæ tribuentes, in decernendo & agendo remiſſiores ſint; atqne Aſtrologos ſæpiùs, quàm Conſiliarios in deliberationem adhibeant.

SYMBOLUM V.

RAdices *artium amaræ, fructus verò dulces:* eapropter defugit eas initiò Natura noſtra, nec ullus ei labor accidit gravior, quàm quem in prima elementa impendi neceſſe eſt: magnis enim moleſtiis, & multo ſudore ea res juventuti conſtat. Iſthâc igitur de cauſſa, & quia ſtudia aſſidua depoſcunt operam, quod valetudo, & aulæ negotia, atque oblectamenta non ſinunt, oportet ut Magiſtri compenſet induſtria, varia excogitando media, quibus moleſtias inſtitutionis luſuum puerilium ſuavitate ſic condiat, ut ſenſim ſine ſenſu, quæ addiſcenda ſunt, Principis animus imbibat. Exempli cauſſa, ut legere is diſcat, hoc artificio utatur licet. Fiant taxilli omnino quatuor & viginti, quibus inſculpantur totidem alphabeti literæ, tum colludant aliqui inter ſe, & qui jactu uno plures expreſſerit ſyllabas, aut verbum formaverit integrum, victor præmium auferat; quo victoriolæ & oblectationis genere ille diſcendi labor longè fiet facilior: plus enim difficultatis habet chartarum luſus, quem tamen mox capiunt pueri. Nunc ut ſcribere etiam eodem compendio condiſcat Princeps, ſuaſerim literas in tenui incîdi laminâ qua deinde

chartæ ſuperimpoſitâ ductus illos characterum, quaſi ſulcos quoſdam, manu ſequatur & calamo; præcipuè verò in iis literis pingendis ſeſe exerceat, è quibus formantur reliquæ; ita fiet, ut dum laminæ artificium ſuo tribuit ingenio, ac induſtriæ, paulatim laboribus illis magis incipiat affici.

§. Nec minus neceſſaria Principi linguarum peritia: nam interprete ſemper uti velle, aut non niſi in aliam linguam translata legere, res eſt deceptioni obnoxia, aut certè in cauſſa, quod de vi ſua & energia multum deperdat veritas: ut ſileam non poſſe non eſſe peracerbum ſubdito, ſi ab eo intelligi nequeat, à quo rebus ſuis afflictis ſolatium, levamen miſeriis, obſequiis remunerationem ſperare debet. Movit ea res Joſephum (*a*) Patriarcham, ut cùm Ægypto præficeretur, ante omnia iis linguis addiſcendis, quarum iſthic loci vigebat uſus, & quas ipſe ignorabat, operam impenderet. Quàm hoc nomine Auguſtiſſimum Imperatorem Romanum Ferdinandum III. amant omnes & ſuſpiciunt, quòd linguarum tam gnarus ſit, ut cuique proprio, & nativo ſuo idiomate reſponſa dare noverit. Verum notitia illa non viâ præceptorum comparanda eſt Principi, nam illa memoriam confundunt; ſed aſciſcendi in ejus familiam illuſtrium virorum filii ab exteris exciti nationibus, quibus cum familiariter converſando, abſque magno labore, & quaſi aliud agens, paucorum menſium ſpatio tantum proficiet, ut linguis ſingulorum loqui aſſueſcat.

Porrò ut Geographiæ & Coſmographiæ (ſine quibus cœca eſt quodammodo ſcientia politica) uſum quoque aliquem acquirat, operæ pretium erit, veſtiri palatii conclavia ejuſmodi aulæis & periſtromatis, quæ tectorio opere elaborata generalem quandam orbis delineationem, hoc eſt, quatuor mundi partes, & potiores provincias, unà cum celebrioribus fluviis, montibus, urbibus aliiſque inſignioribus locis ſpectanda exhibeant. Pari artificio lacus etiam diſponi poterunt; ut ſi fortè navicula oberrare placuerit, in iis velut in chartis quibuſdam nauticis, maris totius ſitum, portus, inſulas videre ſe exiſtimet. In globis & ſphæris mathematicis contempletur ambitum utriuſque hemiſphærii, motus cœli, acceſſum diſceſſumque ſolis, viciſſitudines dierum ac noctium; ſuaviter tamen, & ad modum narratiunculœ duntaxat, aut recreationis, ſubtili ratiocinandi genere Mathematicorum ſcholis relicto. E geometricis ſatis fuerit aſſecutus, ſi locorum intervalla, altitudines, & profunditates inſtrumentis metiri noverit. Diſcat item, quomodo loca munire oporteat, adeoque animi cauſa ex argilla, aliave ſimili materia conſtruat propugnacula, cum ſuis foſſis tam interioribus, quam exterioribus, cum aggeribus, vallis, ſemilunis, aliiſque ad eaſtruenda neceſſariis; ſic conſtructa deinde machinulis bellicis oppugnet rurſus & impetat: ut verò iſtæ munimentorum figuræ & diſpoſitiones firmius in memoria infigantur, ſimiles aliquas in hortis è myrto aliisve herbis artificiosè diſpoſitis efformari juverit, prout in Emblemate præſenti licet cernere.

Sed nec illud ignorare decet Principem, quomodo omnis generis, tam equites, quàm pedites è metallo fuſos, è quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico deſcriptæ. (*b*) *Itaque ludi magna ex parte imitationes eſſe debent earum rerum, quæ ſerio poſtea ſunt obeundæ.* Atque ea ratione ſenſim, & abſque moleſtia, artibus iis affici incipiet, & poſteaquam aliqua menti lux oborta fuerit, citius deinde eaſdem capiet conſuetudine cum viris eruditis, qui cauſſas ſingularum & effectus exponent, (*c*) atque iis præſertim, qui in rebus tam pacis, quàm belli haud medio-

(a) *Linguam quam non noverat, audivit.* Pſal. 86. 6. (b) Ariſt. Pol. 7. c. 17. (c) *Audiens ſapiens, ſapientior erit: & intelligens, gubernacula poſſidebit.* Prov. 1. 5.

diocriter verſati ſunt & exercitati: iſtarum (a) enim rerum notitia hoc præſenti tempore magis utilis eſt, addiſcitur faciliùs, & minùs animum fatigat.

§. Nec inutiles cuipiam videri debent iſtiusmodi exercitationes ad rectè educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magiſtra ſatis docet, multa ſuapte ſponte condiſcere pueros, quæ magiſtri iſtitutione non niſi difficulter fuiſſent aſſecuti. Multò vero minùs exiſtimet aliquis media iſthæc tam varia educationi officere potiùs, quam prodeſſe. Si ad domandum & corrigendum equum, nunc frœno, nunc habena, nunc paſtomide, iisque variis, multis item ad eam rem præceptis eſt opus, quantam putabimus requiri curam & ſolertiam ad rectè formandum Principem, qui non imperitæ ſolùm plebeculæ, ſed ipſis, etiam ſcientiarum Magiſtris imperare debet? Non naturæ donum eſt: (b) *Videtur ars artium, & ſcientia ſcientiarum hominem regere, animal tàm varium & multiplex:* Nec ullus unquam ſupremum artis illius faſtigium attingere poterit.

§. Sat ſcio, Princeps Sereniſſime, virum illum, quo Serenitas Veſtra Magiſtro nunc utitur, ab omnibus iis artibus & ſcientiis (quæ Monarchiæ hujus noſtræ eſt felicitas) tam probè inſtructum eſſe, ut Serenitatem Veſtram ad magnam in iisdem perfectionem facili compendio perducturus ſit; iſta tamen documenta omnino præterire non potui, eò quod propoſitum mihi ſit, non Veſtræ ſolùm Serenitati, ſed aliis etiam Principibus, qui ſunt, aut, erunt deinceps, hâc meâ qualicunque ſcriptione, ſi quo modo poſſim, prodeſſe.

SYMBOLUM VI.

EMblematis hujus artificio cœleſtis Sponſus uſus eſt in ſacro epitalamio, ut ornamenta virtutum ſponſæ ſuæ exprimeret. (c) *Venter tuus*, inquit, *ſicut acervus tritici, vallatus liliis.* Et videntur eodem alludere lilia, quæ coronabant columnas (d) templi Salomonici; ne qua iis deeſſet perfectio, illa item, quæ ſeptiramum (e) Tabernaculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoque nunc fuit occaſio, ut in præſenti Symbolo ſub tritici ſpecie ſcientias, liliorum verò artes atque literas humaniores, quibus illæ condecorandæ ſunt, adumbratas vellem. Nec abſque autore & fundamento; nam per (f) ſpicas jam pridem diſcipulos intellexit Procopius, per (g) lilia verò eloquentiam ipſe Sponſus. Et quæſo, quid politiores literæ aliud ſunt, quàm quædam ſcientiarum corona? Diadema (h) Principum eas Caſſiodorus appellat. Et quaſdam etiam Hebræi ſertis floreis ſolebant redimire. Illud, credo, ſignificant Poëtarum lauri, ſpiræ & cingula (i) (Hiſpani *Roſcas de las vecas* vocant) flores item ſerici diverſicolores, laureæ Doctoralis apud eosdem inſignia, Animi centrum & meditullium ſcientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco manſuetiores literæ ſint. Unius notitia absque ornamento aliarum, ignorantiæ quædam ſpecies eſt: ſcientiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter conficiunt circulum, (k) ac novem Muſæ ſolent,

F

(a) *Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens, & narrationem virorum nominatorum conſervabit.* Eccleſ. 39. 1. & 2. (b) S. Greg. Nazianz. in Apol. (c) Cant. 7. 2. (d) *Et ſuper capita columnarum opus in modum lilii poſuit, perfectumque eſt opus columnarum.* 3. Reg. 7. 22. (e) *Ac lilia ex ipſo procedentia.* Ex. 25. 31. (f) *Spicæ nomine ut ego quidem ſentio diſcipulorum cœtum intellexit.* Procop. c. 17. Iſa. (g) *Labia ejus lilia diſtillantia myrrham primam.* Cantic. 5. 3. (h) *Diadema eximium impretiabilis notitia literarum, per quam dum veterum providentia diſcitur, regalis dignitas augetur.* Caſſ. 12. var. 1. (i) Aloyſ. Nov. S. proph. cap. 5. (k) *Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur.* Cicer. pro Arch.

lent, cùm choros ducunt. Quantum creat faſtidium ſapientia, ſi moroſa nimiùm ſit, & humaniorum literarum atque artium ſuavitate non aliquantum condiatur? Neceſſariæ ergo iſtæ ſunt Principi, ut imperandi ſeveritatem temperent, utpote quæ à ſuâ, quâ pollent, amœnitate humaniores dici conſueverunt. Commune

aliquid cum cæteris Princeps præ ſe ferre debet, & diſcurrendo de ſtudiis variis comem ſe præbere & affabilem; neque enim regia dignitas eſt, quæ præcellit animos, ſed gravitas nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux ſolis offendit, ſed nimia ejusdem ſiccitas. Oportet itaque ut liberalioribus artibus ſcientia politica temperata atque ornata ſit. Neque enim illæ reſplendent minus, quàm rubini in corona aliqua, aut adamantes in annulo; atque adeo haud dedecent Majeſtatem regiam artes iſtæ, quæ ingenium pariter & manum deſiderant; neque quicquam (*a*) auctoritati derogare poterit, aut curis obeſſe publicis, ſi temporis aliquid per vices, & animi cauſſa iisdem Princeps impertiat. Sic Marcus Antonius Imperator pingendi artem; Maximilianus Secundus ſculptoriam; Theobaldus Navarræ Rex Poëſin & Muſicam adamabant, quâ poſtrema etiam Philippus Quartus modernus Hiſpaniarum Rex, Serenitatis Veſtræ Parens, oblectare animum ſolet, quoties à curis gravioribus utriusque orbis quies conceditur. In eadem & Spartani Juventutem ſuam exercebant. Quin Plato etiam & Ariſtoteles exercitia collaudant ut Reip. perquam utilia. Et licet non ſemper in iisdem conquieſcat animus, aſſummere tamen illa aliquando etiam ratio ſtatûs ſuadebit; eò quod populo mire placeat, ſi videat Principem interdum à curis gravioribus ſevocare animum, & non ſemper in ſubditorum ſervitio cogitatione defixum eſſe. Quo nomine (*b*) Druſi deliciæ populo Romano quondam acceptæ fuerunt.

§. Duo

(a) *Nec cuiquam judici grave, aures ſtudiis honeſtis & voluptatibus conceſſis impertire.* Tac. l. 14. Annal. (b) *Nec luxus in juvene adeo diſplicebat: hoc potius intenderet, diem ædificationibus, noctem conviviis traheret; quàm ſolus, & nullis voluptatibus avocatus, mæſtas violentias & malas curas exerceret.* Tac. l. 3. Annal.

§. Duo ſolùm in ejusmodi artium exercitio & uſu advertenda ſunt. Unum eſt, ut ne palàm id fiat, ſed intra privatos parietes, ut facere ſolebat Alexander Severus Imperator, tametſi de canendi peritiâ, ſeu voce id fieret, ſeu inſtrumentis muſicis, nemini quicquam concederet. Facilè plerique contemnimus, ſi cui ſceptrum & imperium in manus tradita fuere, eum plectro aut penicillo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum notâ cenſemus, ſi ætate provectiore jam ſit, in quâ negotia illi publica magis curæ eſſe debent, quàm privatæ iſtiusmodi oblectationes, præſertim cum ita natura comparati ſimus, ut minimè incuſemus Principem temporis malè perditi, ſi nihil omnino agat, aut otioſus ſit; demus tamen ei vitio, ſi iſtiusmodi artibus ſeſe dedat. Alterum eſt, ut ne multum temporis aut operæ in iis ponat Princeps, aut Præſtare aliis cupiat, aliàs in vana illa excellentia magis, quàm in Republica bene adminiſtrata aucupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando feciſſe meminimus, qui dimiſſis imperii habenis currum auriga malebat regere, aut mimus in theatro perſonam agere, quàm in orbe Imperatorem. Prudenter ſane malo iſti ivit obviàm Alphonſus Rex in præclaris legum ſuarum inſtitutis, quando de ejusmodi Principum delectamentis diſcurrens, ſic loquitur: *(a) E porende el Rey, que no ſu pieſe de eſtas coſas bien uſar, ſegun de ſuſo diximos ſin el pecado, el a mal eſtanza, que le ende vernia, ſeguirle ya, aun de ello gran dano, que envileſceria ſu fecho, dexando las coſas mayores, y buenas, por las viles. Rex proinde, qui recte his rebus quemadmodum ſupra diximus, uti neſciret, præterquam, quod gravi ſe delicto atque dedecori obnoxium redderet, aliud quoque, idque grave admodum pateretur detrimentum, dum negotia ſua nihili pendens, magni momenti, magnæque utilitatis curas vilibus atque inutilibus poſthaberet.* Eundem abuſum, quo fit interdum, quòd Principes majori in pretio artes habeant, quam ſcientiam bene laudabiliterque gubernandi. Mantuanus etiam Poëta eleganter his carpit verſibus:

(b) Excudent alii ſpirantia molliùs æra,
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt cauſſas meliùs, Cælique meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent.
Tu regere imperio populos Romane memento
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere ſubjectis; & debellare ſuperbos.

§. Et tametſi Poëſis pars ſit Muſicæ: quod enim in hâc præſtat tonus gravis & acutus, hoc in illâ efficiunt accentus ſyllabarum, & conſonantes: eſtque exercitium hoc præ illo longè nobilius, illud quippe manuum eſt; hoc ſolius ingenii, illud ad delectandum; hoc delectando ad inſtruendum. Ut tamen ita ſit non videtur omnino convenire Principi, propter eà quòd mira ejus dulcedo nobiliores animi actiones valdè impediat; nam ubi ſemel conceptuum ejusmodi humana mens, velut philomela cantûs ſui ſuavitate, capta fuerit, ab iis deinde avelli ſeſe non ſinit, atque ita acuit ſe ſubtilitatibus Poëticis, ut poſtea hebeſcat penitùs, & obcœcetur moleſtiarum duritie & aſperitate, quas in regimine ſubire, neceſſe eſt. *(c) Vile autem exercitium putandum eſt, & ars, & diſciplina, quæcunque corpus, aut animam, aut mentem liberi hominis ad uſum, & opera virtutis inutilem reddant.* Unde porrò fit, ut ſi in gubernando non eam animi voluptatem, quam in pangendis verſibus Princeps, reperiat, curam iſtam præcipuam in poſtremis habeat, & fugiat

(a) Lib. 21. tt. 5. q. 2. (b) Virg. 6. Æneid. (c) Ariſt. lib. 8. Pol. cap. 2.

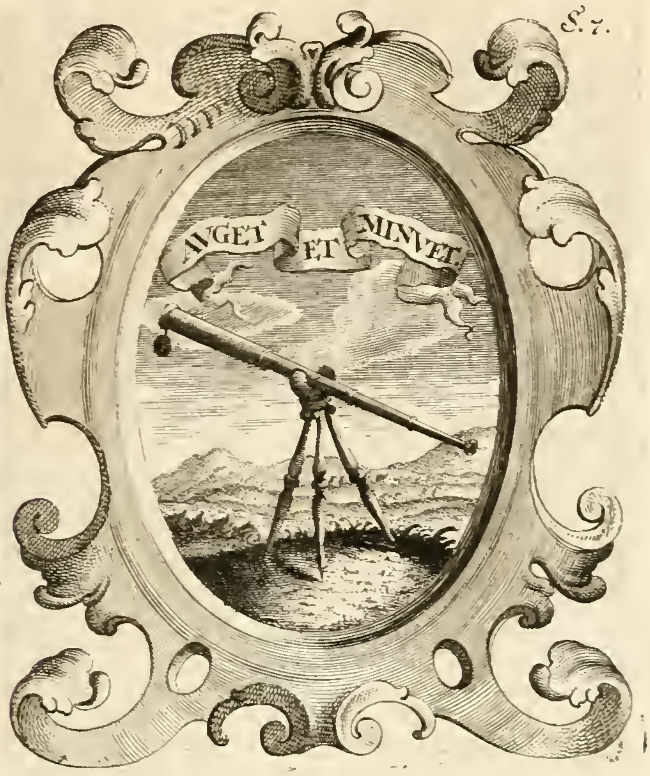
giat omnino, aut committat aliis: quomodo fecit Joannes Secundus Arragoniæ Rex, qui tempus Poëtices ſtudio inutiliter traducebat, evocando ad ſe è remotiſſimis provinciis, qui in eo excellerent; usque dum ſubditi muneris neglecti impatientes, concitato contra eum tumultu, otioſo iſti ipſius oblectamento modum ponerent. Nihilominus cùm Poëſis hoc tempore in aulis & palatiis frequens admodum ſit, & valde manſuefaciat atque excolat animos, videtur ignorantiæ alicujus notam Princeps omnino effugere non poſſe niſi leviter tinctus eâ ſit, aut aliquam ejus notitiam uſumve habeat. Quare aliquid ſtudii eâ in re concedi illi poterit; quantum videlicet ad excitandum animum & ingenium acuendum ſatis fore putabitur. Quo in genere multa etiam præclara poëmata videmus profecta ab iis, qui aut orbis, aut Eccleſiæ gubernacula tenuerunt, idque non ſine univerſali nationum omnium applauſu & approbatione.

§. Sunt prætereà inter Principes non pauci, qui artem diſtilatoriam factitent; quod exercitium etſi perhoneſtum ſit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & ſecreta ſeſe prodant· præſtat tamen ab eâ abſtinere prorſus Principes, eò quod (a) curioſitas facili negotio inde ad Alchimiam adjiciat animum, aut ſaltem ſub illius colore cupiditas deinde periculum faciat conſolidandi argenti vivi, & auri atque argenti conficiendi. Quà in re tempus omnium pretioſiſſimum malè & inutiliter perditur, & conſumuntur theſauri præſentes pro incertis & indubiis. Mera dementia eſt, & quæ non niſi morte curari poteſt, unum ex alio experimentum ſummere, nec advertere tamen, meliorem lapidem Philoſophicum inveniri non poſſe, quàm bonam & prudentem œconomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de ſcientia Chymica intelligi debet illud Salomonicum: (b) *Quid ſapientia locupletius quæ operatur omnia? Si autem ſenſus operatur: quis horum, quæ ſunt, magis quam illa eſt artifex.* Hujuſmodi commerciis cum incolis regionum Tharſis & Ophir Rex ipſe Salomon ingentes congeſſit theſauros, ad quos advehendos nunquam ſanè inſtruxiſſet tot & tantas claſſes, tot ac tantis expoſitas in mari periculis, ſi in catinis eaſdem parare potuiſſet. Cùm verò de rebus omnibus copioſe ipſe (c) diſputaverit, habueritque ſcientiam à Deo infuſam & inditam, abſque dubio illud etiam ſecretum ſi quomodo potuiſſet fieri, fuiſſet aſſecutus, & reipſa uſurpaſſet. Nec verò credibile eſt Deum id unquam permiſſurum: deſinerent enim omnia gentium commercia ad quæ conſervanda nihil æque conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioſo & raro metallo conflata.

(a) *In ſupervacaneis rebus noli ſcrutari multipliciter*, Eccl. 3. 24. (b) Sap. c. 8. 5. & 6. (c) *Et diſputavit ſuper lignis à cedro quæ eſt in Libano, usque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete.* 3. Reg. 4. 33.

SYM-

SYMBOLUM VII.

S. 7.

NAſcuntur unà nobiſcum affectus; ratio verò non niſi multis poſt annis ſubſequitur quando illi jam imperium habent in voluntatem & hæc iis paret ut dominis, ſpecie boni inaniter deluſa, donec ratio, inſtauratis temporis ſucceſſu & experientiâ viribus, ſuum agnoſcat dominandi jus, quod illi à natura conceſſum, & affectuum tyrannidi obſiſtere incipiat. Et ſolet hoc lumen in Principibus ferè exoriri tardius, eò quod affectus in iis ob conſuetas aulæ delitias potentiores ſint: cùmque ii, qui Principum adhærent lateribus, gratiam quoque eorundem plerumque aucupentur, eâque voluntatis beneficio potiùs, quàm rationis potiri ſe poſſe ſciant. Hinc omnes adulandi utuntur artificio, atque illam quidem ſibi reddere benevolam, huic vero caliginem offundere ſatagunt. Habeat igitur Princeps perſpectas artes iſtas, atque armet ſe in affectus ſuos proprios non ſolùm, ſed & in eos omnes, qui iiſdem ad occupandum ipſius animum abuti voluerint.

§. Magna hic paſſim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles & infrugiferas, quæ frugibus immiſcentur, radicitùs cum tempore evellimus, & ſuccreſcere ſinimus affectus pravos ac paſſiones, quærationi bella movent. Curando Principum corpori Galeni complures præſtò ſunt, animo ſæpè vix unus Epictetus; neque tamen minores pati infirmitates is ſolet, quàm corpus, quin tantò graviores, quantò hoc ille præſtantior. Si vultus illi eſſet aſpectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies ſeſe poſſet prodere, multorum ſanè doleremus vices, quos febrilis ille appétituum æſtus ſic miſerè depaſcitur; interim quia aſpectum fugiunt, felices eos arbitramur. (*a*) *Neque fruſtra præſtantiſſimus ſapientiæ adfirmare ſolitus eſt; ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus & ictus; quando, ut corpora verberibus, ita ſævitiâ, libidine, malis conſultis animus dilaceretur*

(a) Tacit. l. 6. Annal.

Pro! quantis non ejuſmodi animus jactatur perturbationum tempeſtatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longe aliter, ac revera ſunt in ſe, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opiniouum varietas; hinc oppidò pauci ſuis recte momentis ponderant ſingula, ſed pro luminis acceſſu vel receſſu diverſimode æſtimant. Nempe cum affectibus perinde ſe res habet, ac cum tubis opticis, qui una ex parte objectorum augent magnitudinem, ex altera minuunt. Eædem planè cryſtalli ſunt, res viſæ omninò eædem: hoc tamen diſcrimen eſt, quòd incidentes in unam partem ſpecies, & radii viſuales à centro ad circumferentiam deriventur, unde magis ſeſe diffundunt & multiplicant; ex altera contra è circumferentiâ colliguntur ad centrum, ac proinde res viſas haud paullò minores offerunt. Tantum inter utrumque videndi modum intereſt, (*a*) eodem prorſus tempore (tametſi in regnis diverſis) in coronam regiam, & ſucceſſionem paternam convertebant oculos, infans Jacobus Jacobi Secundi Arragoniæ Regis filius, & Infans Alphonſus filius, Dionyſii Regis Luſitaniæ. Sed ecce quàm diſpari ratione ac modo: prior ille, invito etiam Patre, ultrò oblatam reſpuit; alter contra pietatis jura, vi & armis eam Patri de capite detrahere aggreſſus eſt. Unus curas ingentes, & regnandi pericula ſecum exponens, mundo valere juſſo, vitam monaſticam, tranquillam magis & feliciorem, præ aulicâ elegit; alter viam abſque imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ juri antetulit. Unus in coronæ circumferentiam, quæ aſpectu jucunda in flores deſinit, intendebat oculos: alter punctum potiùs conſiderabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.

(*b*) §. *Omnia* quidem *ejus quod ſpeciem boni præfert, gratia omnes agunt;* at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error. Omnis noſtra potentia, quantumvis magna, nobis videtur exigua; aliena contra, grandis admodum & ampla. Noſtra non agnoſcimus vitia; aliorum facilè cernimus. Defectus alieni gigantum videntur ſimiles; noſtri vix pumilionum inſtar nobis apparent. Quin vitia ipſa virtutum colore dextrè tegimus: ambitio eſt, & animi excelſitatem interpretamur; crudelitatem, juſtitiam; profuſionem, liberalitatem; temeritatem, fortitudinem eſſe volumus. (*c*) *Pauci* ſcilicet *prudentia honeſta à deterioribus, utilia ab noxiis diſcernunt.* ita fallimur, ſi per illam tubi partem, ubi affectus & paſſiones obſtant, res contueamur. Sola benificia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, conſideranda ſunt. Ea quæ accipimus, grandia nobis ſemper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua. (*d*) Ita Rex Henricus Quartus conſueverat; immò beneficiorum collatorum in alios ne meminiſſe quidem ſolebat; contra, quæ ipſa accepiſſet, è memoriâ effluere nunquam ſinebat, in id unicè intentus, ut gratiam, quaſi debitum eſſet, quam primum exſolveret. Ne ſibi imaginetur Princeps, beneficium, quod largitur, mancipii velut notam eſſe in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, ſed tyrannidem potius, & quendam quaſi mercatum, quo voluntates, haud ſecus ac mancipia ſervilia in Guineæ littoribus, gratiarum pretio Princeps mercaretur. Qui dat beneficium, exiſtimare non debet, obligationem ſe imponere. Is qui accipit, obſtrictum ſe credat. Princeps Deum potiùs imitetur, (*e*) *qui dat omnibus affluenter, & non improperat.*

§. In ſuſcipiendis, gerendiſque bellis; in pace concilianda & conſervanda; in injuriis tam illatis, quam acceptis; iiſdem ſemper rectæ rationis utatur perſpicillis, per quæ æqualiter, ſine fuco & fallaciis ſingula videat. Neminem illa in rerum æſtimatione indifferentia & juſtitia magis decet ac Principem, qui in regno ſuo præſtare id debet, quod examen in trutina, proindeque de rebus omnibus rectè ſin-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 15. c. 16. (b) Ariſt. l. 1. Polit. (c) Tacit. lib. 4. Annal. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 22. cap. 1. (e) Jac. 1. 5.

ſincereque judicet oportet; ut ſua regno conſtet æquitas, cujus bilances nunquam in æquilibrio conſiſtent, ſi affectui aut paſſionibus locus ſit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem ſingularis Magiſtrorum cura requiritur atque induſtria, qui Principis mentem probè inſtruant, iſtos voluntatum errores, & perſuaſionum vanitatem detegendo, ut à paſſionibus liber & expeditus ſincerum de quâque re judicium ferre valeat. Etenim ſi cum animis noſtris conſideraverimus tot imperia collapſa, tot ſtatus immutatos, tot Reges ac Principes de vita pariter ac regno exturbatos, primam ferè originem fuiſſe deprehendemus, quod affectus obedientiam abjecerint, & rationi, cui lege naturæ ſubjecti ſunt, parere noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior peſtis eſt, quàm appetitus indomiti, aut fines iſti particulares, quos ſibi quiſque pro libitu ſtatuit.

§. Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tollantur penitus aut exſcindantur in Principe: abſque illis enim ad omnes actiones generoſiores prorſus eſſet inidoneus, cùm natura non fruſtra amorem, iram, ſpem, metum, aliaſque paſſiones ſimiles nobis indiderit, quæ etſi virtutes non ſint, ſunt tamen illarum comites & media, ſine quibus illæ nec acquiri rectè, nec exerceri poſſunt. Abuſum ſolùm earundem & inordinationem improbo: iſthæc corrigenda ſunt, ut Princeps in actionibus ſuis non affectibus ducatur, ſed è prudenti politica omnia moderetur. (*a*) *Regum eſt ita vivere, ùt non modò homini, ſed ne cupiditati quidem ſervias.* Carolus V. ſi quando iræ & indignationi indulgere aliquid vellet, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando perſonam & Majeſtatem Imperatoris ſuſtinebat. Nempe tunc Princeps ideam Gubernatoris agit potiùs, quàm hominem: Gubernatoris, inquam, aliorum magis quam ſui ipſius. Nihil tunc ex affectu ſtatuendum; ſed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, ſed arte. Mores Principis politici magis ſint oportet, quàm naturales. Ejus conſilio è corde Reipublicæ potiùs proficiſci debent, quam ſuo ipſius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus ſuis omnia metiri ſolent; Principes bonum publicum præ oculis habere neceſſe eſt. In privato ſi paſſiones diſſimulet, minùs candidi & aperti pectoris putatur indicium; in Principibus etiam ratio ſtatûs id quandoque exigit. Nullius affectûs ſigna tum dedit Tiberius, cùm Piſo poſt ſublatum è vivis ejus juſſu Germanicum, ſeſe illi prætulit. Id quod deinde Piſonem ſolicitum habuit: (*b*) *Nullo* enim *magis exteritus eſt, quam quôd Tiberium ſine miſeratione, ſine irâ obſtinatum, clauſumque vidit, ne quo affectu perrumperetur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet, aut quantum fieri poteſt, immunem ſeſe ab iis oſtendere. (*c*) Illud denique conetur Princeps, ut una eademque hora, pro occaſionum varietate, ſeverum & benignum; juſtum & clementem; liberalem & parcum ſe exhibeat: (*d*) *Nam tempori aptari decet.* Quâ in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facilè quiſquam diſpicere potuit, (*e*) *adeò vertit & miſcuit iræ & clementiæ ſigna.* Bonus Princeps ſibi dominatur, & ſervit populo. Quod ſi naturales animi impetus aut frangere, aut diſſimulare neglexerit, eundem ſemper tenebit in agendo modum; quo fiet, ut facilè quivis viſurus ſit, quò conſiliis ſuis collimet, contra præcipuam Politicæ regulam, quæ vel ideò ſuadet variare agendi rationem, ut ne mens Principis omnibus innoteſcat. Nec ſanè periculo vacat, ſi naturam & affectus Principis alii penetrent: nulla enim via facilior ad occupandum ipſius animum, quem expedit liberum ſervare ſemper & clauſum aliis, ſi quidem rectè Imperio præeſſe deſideret. Ubi Miniſtri Principis inclinationem ſemel perſpexerint, mox eidem adulari, & eoſdem præ ſe ferre affectus incipiunt. Si qua in re Princeps

(a) M. Tull. in Orat. pro Syl. (b) Tacit. l. 3. Annal. (c) *Iſtuc eſt ſapere, qui ubicunque opus ſit, animum poſſit flectere.* Terent. (d) Sen. in Med. (e) Tacit. l. 3. An-

ceps obſtinet animum, idem etiam ipſi faciunt, ut jam non niſi penes obſtinatos imperium ſit. Quòd ſi aliquando è re fore videbitur, ut Princeps populi affectum plauſumve captet, ita ſe potiùs gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali inſtinctu ipſe fugere & amplecti videatur.

§. Porrò inter affectus & paſſiones Ariſtoteles etiam verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accenſendam, eo quod ſit infamiæ metus, adeoque videatur cadere non poſſe in virum bonum & conſtantem, qui cùm ex præſcripto rectæ rationis agere omnia ſoleat, non eſt quod de ulla re verecundetur. S. Ambroſio tamen (*a*) virtus eſt quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundia illa ingenua, & liberali, quæ animo honeſtiori frœni inſtar eſt, ne quid turpe aut indecorum admittat: eſtque optimæ indolis indicium, & argumentum haud leve, ſupereſſe adhuc in ejusmodi animo quædam virtutum ſemina, etſi nondum ſatis altè radicata. Ariſtotelem verò loqui crediderim de Erubeſcentia alia vitioſa, & immoderata, quæ virtutibus noxia eſt, haud ſecùs ac ros lenior ſegetes fovet ac recreat, aſt ubi pruinæ in modum cadit, adurit easdem ac deſtruit. Nulla virtus exerceri liberè poteſt, ubi hæc paſſio invaluerit, neque ulla res Principibus magis pernicioſa eſt, eò vel maximè, quod virtutis gerat ſpeciem, perinde quaſi candidioris ſit animi (cum fracti & abjecti potius eſſe videatur) ſi negare, contradicere, reprehendere, caſtigare Princeps erubeſcat. Nimium in ſua amplitudine hi tales ſe conſtringunt, umbras quodammodo metuunt, & quod caput eſt, aliorum ſeſe reddunt mancipia, qui dominari debuerant. Illud vero quàm indecorum, quod frontem ipſorum verecundiæ color occupet, quo adulatores, mendaces, facinoroſos ſuffundi oporteret, quodque ſui ipſorum obliti ab aliis regi ſe ſinant ac decipi? Quidquid alii petunt, offerunt ultrò & largiuntur, nihil penſi habentes, quid exigant merita, ſolis victi precibus. In ſententias aliorum & conſilia, etſi minimè probata, lubentes abeunt hoc ſolo nomine, quod contradicere ipſi non audeant, malintque victi videri quàm viciſſe alios. Id quod graviſſimorum malorum in Rep. ſeminarium eſt. (*b*) Nam *quorundam parum idonea eſt verecundia rebus civilibus, quæ firmam frontem deſiderant.* Principibus itaque omni ope enitendum, ut hanc verecundiæ paſſionem, & pudorem naturalem moderentur fortitudine & conſtantia, firmando non animum ſolùm, ſed ipſum etiam exteriorem vultum contra adulationes, mendacia, fraudes & malitiam; ut corrigere & emendare, integritatem verò regiam in dictis & factis ſartam tectam tueri valeant. Quod quia Joannes Secundus, & Henricus Quartus, ambo Reges, facere prætermiſerunt; quid mirum, tam authoritatem, quàm coronam ipſorum in tantum adducta fuiſſe diſcrimen? Verùm in paſſione hac curanda, ſingulari cautione opus eſt, etſi enim alia vitia veluti ſpinæ radicitus extirpanda ſint, hoc tamen amputandum eſt potius, ut id reſecetur ſolùm, quod ſuperfluum eſt; relinquatur vero illa Verecundiæ pars, quæ virtutum eſt cuſtos, moresque & actiones hominum componit: nam abſque hoc fræno indomitus planè erit Principis animus, & niſi ad indecentiam atque infamiam ſubinde advertat oculos, paſſionum ſuarum ſequetur impetum, accedente præſertim potentia, & præceps ruet. (*c*) *Si vix artibus honeſtis retinetur pudor*, quid fiet, ſi illum omnino exuerimus? Tiberius certè (*d*) *poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu, ſuo tantùm ingenio utebatur.* Hac de cauſſa Plato dixit, Jovem aliquando, cùm ge-

(a) *Pulchra virtus eſt verecundia, & ſuavis gratia, quæ non ſolum in factis, ſed etiam in ipſis ſpectatur ſermonibus, ne modum prætergrediaris loquendi, ne quid indecorum ſermo reſonet tuus.* S. Ambr. (b) Seneca. (c) Tacit. lib. 24. Annal. (d) Tacit. lib. 6. nal.

generis humani ruinam metueret, Mercurium ablegaſſe in terras, ut Juſtitiam & Verecundiam inter homines partiretur, quibus ſeſe ab interitu vindicarent.

§. Atque huic paſſioni, de qua nunc agimus, haud multum abſimilis eſt, nec minùs exitioſus Principibus affectus ille, quem commiſerationis vulgo ſolemus dicere. Exitioſus inquam, qui ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec juſtitia rectè ſuum faciunt officium; dum enim plus æquo verentur, ne cui aut reprehendendo, aut caſtigando ægrè faciant, ſubditorum delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impunè abire ſinunt. Obſurdeſcunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica, interim tanguntur miſericordia trium aut quatuor hominum, à quibus iſta proficiſcuntur. In delictis alienis confuſos ſe ſentiunt, atque adeò, ut ne ſibi aliorum cauſſa ſit malè; connivere malunt potiùs, aut impunitatem concedere, quàm in illa animadvertere. Judicii imbecilitas hæc eſt, & prudentiæ defectus cum tempore corrigendus; eadem tamen moderatione adhibita, qua de Verecundia ante dictum eſt: ut ſcilicet ea ſolum commiſerationis pars reſecetur, quæ ſic languere facit animum, & ita effœminat, ut fortiter & conſtanter agere nequeat; retento tamen miſericordiæ affectu Principum proprio, (a) ubi recta ratio absque jactura tranquilitatis publicæ ita ſuaſerit. Uterque iſte tam Verecundiæ, quàm Commiſerationis affectus domari poſſunt ac corrigi actibus quibusdam cantrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentisque imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborent animum, ſerviles iſtiusmodi metus ei eximendo. Quod ſi ſubinde Princeps conabitur (etſi in rebus minimis) animum firmum & conſtantem retinere, ſuæ item dignitatis & officii habere rationem, facilè idem poſtea in rebus majoribus præſtare poterit. Plurimùm ſanè refert, ſi vel ſemel generosè ea in re vincat ſeſe ipſe, & timeri ſe atque ſuſpici ab aliis faciat.

§. Reſtant duæ aliæ paſſiones, juventuti nimium quantum noxiæ; Metus & Obſtinatio animi. Metum dico, quando Princeps omnia pertimeſcit, & ſibi ipſe in omnibus diffidens, nec loqui audet quicquam, nec agere. Nihil unquam rectè à ſe agi putat, veretur prodire in publicum, & ſucceſſum magis amat ac ſolitudinem: Iſthuc plerumque ex educatione muliebri, quæ à conſortio hominum ſolet eſſe alienior, uti & ex defectu experientiæ naſcitur, cujus etiam ſolius beneficio malum illud curari poteſt, ſi aſſuefiat nimirum Princeps ad audientiam præſtandam tam ſubditis quam exteris, ſi ſæpè foras in publicum, & in lucem producatur, ut homines & alia noſſe diſcat, qualia ipſa in ſe ſunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magiſtro & moderatore utitur. Ad Principis conclave liber ſemper pateat acceſſus Viris Illuſtribus ac Nobilibus, qui Patri ejus à cubiculis ſunt; aliis item aulicis fortitudinis, ingenii & experientiæ laude præſtantibus. Qui mos in Hiſpania obſervatus fuit, usque ad tempora Philippi Secundi Regis; qui molitionibus Caroli filii factus cautior, illam aliorum communicationem & acceſſum liberum reſtrinxit omnino ac ſuſtulit: atque ita dum unum declinare voluit incommodum, in aliud incidit æquè Principibus noxium, quale eſt, nimiùm ſeſe ab hominum alloquio abſtrahere: hoc enim dum faciunt Principes, facilè poſtmodum fit, ut certæ alicui perſonæ affectu peculiari & favore ipſi adhæreſcant.

§. Obſtinatio denique partim ex metu, partim ex ignavia quadam naturali naſcitur; quando nimirum Princeps nihil omnino agere vult, ſed contra inſtitutionem præfractè obfirmat animum. Curari vero debet illa mentis ſegnities flammis & ſtimulis gloriæ; quemadmodum calcaribus equorum vitia ſolent corrigi: paulatim itaque ducendus in viam Princeps, & laudandi progreſſus, quos fecerit, tametſi ſub initium laudes iſtæ ſupra meritum etiam ſint, & ad ſolam ſpeciem.

(a) *Principatus enim eſt proprium miſereri.* S. Chryſ.

SYMBOLUM VIII.

IN Monocerote mirè ſolers fuit natura ac provida. Inter ipſos oculos Iræ arma defixit. Prorſus neceſſum eſt, ut oculum utrumque intentum habeas in eam paſſionem, quæ tam imperiosè actionibus & motibus animi dominatur. Eadem flamma, quâ ſuccenditur, lumen illi eripit. Ab inſania & furore nonniſi temporis brevitate differt. Nec homo iratus idem eſt qui anteà; per iram enim quaſi extra ſeponitur. (*a*) *Non deſiderat fortitudo advocatam iram.* (*b*) *Quid* enim *ſtultius eſt, quam hanc ab iracundia petere præſidium, rem ſtabilem ab incerta, fidelem ab infida, ſanam ab ægra?* Ad triumphandos hoſtes nihil opus levitate iracundiæ. Nec fortitudo eſt, quæ absque ratione commoveri ſe ſinit. Verbo, nullum vitium magis Principem dedecet, quam iſtud: iraſci enim contemptum ſupponit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneri & officio ejus ſic adverſatur: nihil enim æquè tenebras offendit judicio, quod clariſſimum ſemper eſſe debet in eo, qui aliis imperat. Princeps qui ira, & ſtamacho leviter exardeſcit, cordis ſui poteſtatem tradit irritanti, & arbitrio illius ſe ſubjicit. Si absque offenſione ne plica quidem in pallio regio diſturbari poſſet à quopiam; quid erit denique, ſi animum illius quis conturbet?

§. Enimverò ira tinea quædam eſt, quam parit, & nutrit ipſa purpura. Pompa ſuperbiam gignit, ſuperbia iram. Et potentiæ quaſi proprium eſt, nolle pati. Nimis quam delicatus eſt Principum ſenſus. Speculum, quod facillimè maculam contrahit. Cœlum, quod vapore tenui citò obnubilatur, & jacit fulmina. Vitium quod animos magnos plerumque generoſos & impatientes occupat; perinde ac mare,

(a) Cicero, (b) Seneca.

mare, quantumvis vaſtum ſit & potens, leviſſimo tamen ventorum flatu graviſſimos patitur motus ac tempeſtates. Illud ſolùm intereſt, quòd hæ in animis Principum longè diuturniores ſint, quam in ipſo mari, præſertim ubi honor læſus fuerit, quem exiſtimant absque vindicta recuperari non poſſe. Deus bone! quantillum erat (*a*) Sanctium Navarræ Regem, pugna ad Alarcum habita, non ſalutato prius Rege Alphonſo hujus nominis Tertio, domum repetere? hic tamen ea re offenſus ſic fuit, ut inurbanitatis iſtius obliviſci nunquam potuerit, nec conquieſcere, donec regno illum exuiſſet. Principum ira pulveri tormentario ſimilis eſt, qui ſimul atque ignem concipit, mox vires ſuas exſerit. Nuntium mortis (*b*) eam appellat Spiritus ſanctus, ut vel hoc nomine eam frœnare & cohibere par ſit. Turpe eſt eum, qui aliis mandata dat, huic paſſioni ſuccumbere. Meminerint Principes, ideo ſceptri loco nihil ſibi in manus tradi, quo lædere quenquam poſſint: quod ſi aliquando gladius ſtrictus Regibus præferri ſolet, id juſtitiæ, non vindictæ inſigne eſt, & aliena tunc quidem portatur manu, ut noverint iram inter & executionem mandatum debere intercedere. E Principibus pendet ſalus publica, quæ facilè in diſcrimen veniet, ſi Conſiliario tam præcipiti, qualis eſt ira uſi fuerint. Ecquis manus ejus effugit? nam fulminis inſtar eſt, quando ſuprema poteſtas eam impellit. (*c*) *Eporque la ira del Rey* (ut ait in ſuis legibus Alphonſus Rex) *es mas fuerte, è mas dannoſa, quo la de los otros Omes, porqne la puedo mas ayna complir porende debe ſer mas apercebido, quando la oviere en ſuberla ſofrir. Et quoniam nullius hominis ira potens æque, ac noxia eſt, uti regis, certe cautum hunc magis atque providum eſſe addecet, ad eam, ſi quando irritata fuerit, temperandam.* Si Principes ira nonnunquam inflammati ſeſe ipſi contuerentur oculis, ſpeciem utique cernerent indignam tanta Majeſtate; cujus tranquillitas, & ſuavis tam verborum, quam actionum concentus, allicere magis debet, quàm terrere; amorem conciliare potius, quàm formidinem.

§. Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quod ſi id non poſſit, ſuſtineat ſaltem furorem, & executionem ad tempus differat: nam uti dixit (*d*) idem Alphonſus Rex, *Debe el Rey ſofrirſe en la ſanna, faſta que ſea paſſada, e quando lo ſiziere ſeguirſele à gran pro, ca podra eſcoger la verdad, è fazer con derecho, lo que ſiziere. Cohibendus a rege eſt, donec deferbuerit, affectuum æſtus, tum enim primo & veritatem intueri clarius, & ex juris atque æquitatis legibus agere poterit.* Theodoſius Imperator in ſemetipſo expertus id fuit; quare lege etiam cavit, ut ſententiæ capitales ante, quàm triginta dies abiiſſent, executioni ne mandarentur. Quod decretum priùs (*e*) Tiberius fecerat, ſed ad ſolos decem dies, etſi Senatui nollet facere poteſtatem, ſententiam ſemel latam revocandi. Rectè illud quidem, ſi ideò factum fuiſſet, ut gratiæ locus eſſet, aut de cauſſa cognoſci denuo poſſet; verùm (*f*) Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Auguſto item Cæſari ſuaſit Athenodorus, ne quid iratus decerneret priùs, quam viginti quatuor Alphabeti Græci literas ex ordine recenſuiſſet.

§. Cùm itaque ira furor brevis ſit, maturitati deliberationis directè oppoſitus, nullum illi aptius remedium eſt, quàm prudens conſultatio animi: ne ſcilicet cum executione præcipitet Princeps, donec conſilio rem omnem expenderit. Non immerito contemptum ſe putabat (*g*) Aſſuerus Rex, quando Regina Vaſthi ab ipſo vo-

(a) Mar. Hiſt. lib. 11. cap. 18. (b) *Indignatio Regis, nuntii mortis.* Prov. 16. 14. (c) Lib. 10. tt. 5. p. p. 2. (d) Idem ibid. (e) *Itaque vitæ ſpatium damnatis prorogaretur, ſed non Senatui libertas ad pœnitendum erat.* Tac. l. 3. Annal. (f) *Neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.* Tac. l. 3. Annal. (g) *Quæ renuit, & ad Regis imperium, quod per Eunuchos mandaverat, venire contempſit. Unde iratus Rex, & nimio furore ſuccenſus, interrogavit ſapientes qui ex more regio ſemper ei aderant.* Eſt. c. 1, 12.

vocata venire renuit; & tametſi id graviter acceperit, ulciſci tamen voluit, antequam regni ſui proceres in conſilium adhibuiſſet.

§. De accepta injuria multùm cum aliis colloqui, iram magis ſuccendit: unde & Pythagoræ fuit monitum: *Ignem gladio ne fodito:* agitatio enim flammam magis ſuſcitat: neque efficacius pro ira remedim eſt, quàm ſilentium & ſolitudo: ſeipſa ſenſim conſummitur & interit. Quin immò blandiſſima ſæpè verba frigidæ inſtar ſunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt, ita magis magiſque inflammant.

§. Hæc porrò in auribus ſedem habet, aut certè per eas quaſi foras advigilat: (*a*) has ergo muniat Princeps, ne ſiniſtros rumores facilè hauriant, qui animum irritare poſſint. Hinc factum reor, quòd ſtatua Jovis Cretenſis auribus careret; nam iis, qui cum imperio ſunt; damni plus adferunt ſæpè, quàm emolumenti. Ego neceſſarias eas judico Principibus, ſi circumſpectæ ſint, & cum prudentia conſilium, capiant, neque ad primos quoſque rumuſculos commoveri ſe ſinant. Tunc ira laudabilis eſt, quando eam ratio ſuſcitat, & lenit prudentia. Ubi hæc ira (*b*) non eſt, juſtitia eſſe non poteſt. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, & obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo animo & pati, aut ignorantia eſt, aut ſervitus, hominis de ſe parum ſentientis. Iram fovere, ut offenſioni fiat ſatis, aut exemplum ſtatuatur de injuria in authoritatem regiam admiſſa, non vitii, ſed virtutis eſt, idque lenitati, & manſuetudini nil quicqnam derogat. Ecquis magis mitis & manſuetus, quam (*c*) David, vir ſecundum (*d*) cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira moderatus, ut cum Saulem infenſiſſimum ſibi hoſtem in ſua teneret poteſtate, ſatis habuerit oram (*e*) chlamydis illi præcidere, cujus facti adhuc illum pœnituit poſteà. Et tamen quanta ſeveritate injuriam ultus eſt, qua Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miſerat eos David ad conſolandum Regem de obitu Patris ſui, ille verò ſiniſtrè ſuſpiciatus, ad explorandum regni ſtatum potiùs veniſſe, barbis ſemiraſis, & veſtibus indecorè decurtatis eos à ſe dimiſit. Non tulit hanc injuriam David, homo cætera mitiſſimus: ſed bello illum adorſus, omnes regni civitates, quas occupavit, funditùs everit, incolas verò earundem (ut cum Scripturâ hoc dicam) (*f*) *adducens ſerravit, & circumegit ſuper eos ferrata carpenta diviſitque cultris, & traduxit in typo laterum.* Immunitas quædam, atque iræ immoderatio cuipiam iſta videri poſſent, qui fortè neſciret, injuriarum vulnera interdum curanda ſic eſſe, ut ne cicatrices quidem maneant reliquæ. Ferro & igni interminatus eſt civitatibus & provinciis quibuſdam (*g*) Artaxerxes, ni cuidam ſuo decreto eſſent obſequentes, daturus aliàs tam hominibus, quàm animantibus brutis puniti contemptus & inobedientiæ ſeveriſſimum exemplum. Juſtiſſimus Deus iſthanc politicam nos docuit, quando extremo cum rigore, ſalva tamen miſericordia, à Syriorum (*h*) exercitu pœnas ſumpſit, eo quod ſe Deum montium blaſphemè vocitaſſent. Suprema Principum authoritas & poteſtas pars eſt Reipublicæ, adeoque offenſas & injurias acceptas diſſimulare ſemper non poſſunt.

§. II-

(a) *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.* Jac. 1, 19. (b) *Nunc iraſci convenit juſtitiæ cauſſa.* Stob. Scr. 20. (c) *Memento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus.* Pſal. 131. 1. (d) *Inveni David filium Jeſſe, virum ſecundum cor meum.* Act. 13. 22. (e) *Surrexit ergo David, & præcidit oram clamydis Saul ſilenter. Poſt hæc percuſſit cor ſuum David, eo quod abſcidiſſet oram chlamydis Saul.* Reg. 24. 5. & 6. 1. Paral. 19. (f) 2. Reg. 12. 31. (g) *Ut non ſolum hominibus; ſed etiam beſtiis in via ſit in ſempiternum pro exemplo contemptus & inobedientiæ.* Eſt. 16. 14. (h) *Quia dixerunt Syri, Deus montium eſt Dominus, non eſt Deus vallium: dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & ſcietis, quia ego ſum Dominus.* 3. Reg. 20. 28.

§. Illa porro ira in Principibus laudabilis, & Reipubl. perutilis, quam ſuadet ratio, quæque gloriæ ſtimulis incitata, ad ardua & ſublimiora impellit animum, etiam ſine illa nihil egregium, nihil magnum moliri quis poteſt, nedum ad exitum perducere. Illa; illa eſt, quæ generoſioribus ſpiritibus cor paſcit, & ſupra ſe erigit ad contemnendas & ſpernendas difficultates. Cotem virtutis eam appellavere Academici, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

§. Maximè verò ſub Principatus initium ita deponere debet Princeps, & oblviſci injuriarum anteà illatarum, uti fecit Rex Sanctius, *(a)* cognomento Fortis, cùm per ſucceſſionem Caſtellæ regnum adeptus eſſet. Cum imperio Naturam velut immutat Princeps; quidni ergo immutet affectus etiam & paſſiones? Abuteretur ſanè dominatu, qui vindictam de eo ſummeret, qui jam ſubditum ſe agnoſcit Illud offenſo ſit ſatis, quod in eum nactus ſit imperium, qui priùs læſerat. Nobiliorem vindicandi rationem Fortuna largiri non poteſt. Ita ſecum reputabat Ludovicus XII. Galliæ Rex, quare ſuadentibus nonnullis, ut ultum iret injurias, quas id temporis accepiſſet, cùm Ducis Aurelianenſis ſolùm titulo gauderet, reſpondiſſe fertur: *Regem Franciæ non decet ulciſci injurias Aurelianenſis Ducis.*

§. Offenſas privatas in perſonam, non dignitatem admiſſas extrema ſua potentia ne vindicet Princeps; etſi enim una ab alia videatur ſecerni non poſſe, expedit tamen non raro illas diſtinguere, ne Majeſtas exoſa fiat, aut nimiùm formidabilis. Eò tendebat *(b)* Tiberii reſponſum, cum diceret. Si Piſo nihil peccaſſet aliud, quam quòd de morte Germanici, & ſuo luctu lætatus eſſet, privatas inimicitias ulciſci ſe velle, non Principis. E contrario vindicare non debet, ut privatus, injurias, quæ aut muneri ejus, aut ſtatui publico irrogantur: ita ut paſſione abreptus, de ſua exiſtimatione aut honore actum putet, niſi confeſtim ultionem paret, præſertim quando in aliud differre tempus magis expedit; etenim ira Principum non motus animi eſſe debet, ſed utilitatis publicæ. Hanc præ oculis habuit *(c)* Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Granatæ tributum nollet pendere, contra ac ejus majores fuerant ſoliti; atque una inſolentiùs renuntiaret, jam pridem eos deceſſiſſe, in ſuis autem officinis monetariis non aurum aut argentum elaborari, ſed enſes fabricari & lanceas. Diſſimulavit tamen ad tempus libertatem iſtam & arrogantiam Ferdinandus Rex, & inducias cum illo pactus eſt, differendo vindictam usque dum in ſtatu quietiori res eſſent; qua in re bono publico *(d)* magis quàm affectui ſuo conſuluit.

§. Nec minoris prudentiæ eſt iram tunc diſſimulare, cum præſummi meritò poteſt, fore aliquando tempus, quando nocebit eam oſtendiſſe. Ea de cauſſa Rex Catholicus Ferdinandus, tametſi Primoribus regni graviter offenſus eſſet, quando tamen abdicato Caſtellæ regno, ſe recepit in Aragoniam, prudenter admodum iſtam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atque adeò amicum & benevolum omnibus ſeſe in ſuo diſceſſu exhibuit, tanquam jam tunc præſentiret, denuò ſe regno iſti aliquando præficiendum, uti reverà poſteà accidit.

§. Generoſa mens injurias vultu tegit, neque iracundiæ impetu abolere eas ſatagit, ſed egregiis facinoribus potiùs, optimo ſanè, & verè heroico vindicandi genere. *(e)* Cùm Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus Hiſpalim obſideret, Vir quidam nobili loco natus exprobrabat Garſiæ Pereſio de Vargas, quod ſcuto undulato, contra ac familiæ iſti liceret, uteretur. Diſſimulavit ille tum quidem

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 15. cap. 10. (b) *Nam ſi legatus officii terminos, obſequium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte, & luctu meo lætatus eſt, odero; ſeponamque à domo mea, & privatas inimicitias, non principis, ulciſcar.* Tac. l. 3. An. (c) Mar. hiſt Hiſp. l. 2. 4. c. 16. Anton. Nibriſſ. Dec. lib. 7. c. 9. (d) *Fatuus ſtatim indicat iram ſuam; qui autem diſſimulat injuriam, calidus eſt.* Prov. 12. 16. (e) Mar. hiſtor. Hiſp. l. 13. c. 7.

hoc dictum, donec Triana vi tentanda eſſet. Ibi inter primo adeò ſtrenuè dimicavit, ut ſcutum infixis miſſilibus telis undique coopertum è pugna referret. Quare ad ſuum reverſus æmulum, qui loco tum ſibi caverat, & ſcutum oſtentans ſic eum allocutus eſt: *Non absque cauſa tu quidem hoc ſcutum noſtræ abjudicaſti familiæ, qui illud tantis objicimus periculis; tibi verò præ aliis deberi, quis neget, qui tanto ſtudio illæſum illud ſervas?* Solent plerumque calumniarum magis eſſe patientes ii, qui ab iſto maledicendi genere alieniores ſunt; neque minor virtus eſt, iſtam triumphare paſſionem, quam hoſtem.

§. Iram Principis accendere, haud minus periculoſæ plenum opus eſt aleæ, quàm ignem coniculis, aut tormento portis inſititio (petardam vulgò dicunt) ſubjicere, & licet in favorem proprium id fiat, prudentiæ tamen eſt illam moderari, præſertim ſi contra potentiores ea ſit: ejusmodi enim iræ redundant plerumque in caput illius, qui primus auctor & incentor extitit, (*a*) Hæc cauſſa fuit, cur Mauri Toletani tantoperè laborarint, ut placarent iratum Regis Alphonſi Sexti animum, contra Archiepiſcopum Toletanum & Reginam; propterea quod hi absque illius mandato Moſqueam iis eripuiſſent. Ex quo duo eruo documenta: Unum eſt, debere Miniſtros, quando officii ratio ſic poſtulat, quam blandiſſimè fieri poteſt, ea proponere Principi, quæ ei aut faſtidium creare poſſunt, aut bilem commovere: (*b*) facilè enim accidit, ut animus furore correptus in eum deinde deſæviat, qui rem enarrando expoſuit, quantumvis omni culpa is vacet, aut optimo zelo id fecerit. Alterum eſt, ut dextrè conentur non moderari ſolùm Principum iram, ſed regere etiam & occultare. Seraphini iſti (amoris Miniſtri) quos coram Deo aſſiſtere viderat Iſaias, (*c*) *duabus alis velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus;* ne videlicet noxa alicujus rei ira ex oculis emicante, ſic perterrefierent, ut montibus mallent opprimi, quàm iratum Dei vindicis vultum intueri.

Ubi verò iracundiæ calor deferbuit, jam dolent etiam Principes, & indignantur. ſi quos iræ ſuæ teſtes, aut executionis habuere ſpectatores; utrumque enim iſtud à regia dignitate alienum eſt. Et propter hoc Deus ipſe uxorem Lothi (*e*) in ſtatuam ſalis convertit.

SYMBOLUM IX.

CUm proprio ſuo damno trophæis & gloriæ Herculis ſeſe opponit invidia. Si præacutam ejus clavam morſibus impetat, quid efficit aliud, quàm ut proprias cruentet fauces? Nimirum ſui ipſis vindex eſt. Ferro nihil videtur ſimile, quod à ſanguine, quem fundit, rubiginem trahit, & ab eâdem poſt exeditur. Alia omnia vitia, ab aliquâ boni ſpecie, aut delectatione ortum habent: hoc contrà ex dolore interiori, & boni alieni odio naſcitur. Vitia alia pœna ultrix à tergo ſequitur; huic etiam præire ea ſolet. Invidia priùs in propria ſævit (*f*) viſcera, quàm in honorem proximi. Umbra virtutis eſt: hujus lucem fugias neceſſe eſt, quiſquis illam evitare voluerit. Quod noctua Solis radios ſuis captet oculis, illud eſt, quod aliarum avium odium ſuſcitat & invidiam: ſi intra noctis tenebras, & ſua ſe abderet latibula, nullum illi à reliquis eſſet periculum. Inter æqua-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 6. cap. 17. (b) *Cuncta tamen ad Imperatorem id melius relata.* Corn. Tacit. lib. 4. Annal. (c) Iſa cap. 6. 2. (d) *Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni.* Apoc. 6. 16. (e) *Reſpicienſque uxor ejus poſt ſe, verſa eſt in ſtatuam ſalis.* Gen. 17. 26. (f) *Putredo oſſium invidia.* Prov. 14. 40.

æquales æmulationi haud facile locus: fortuna unius aſſurgente, alterius creſcit invidia. (*a*) *Inſita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere modumque fortunæ à nullis magis exigere, quam quos in æquo videret.* Infelici (*b*) lolio invidia ſimilis eſt, quod tum primum prehendit ſegetem, quando ea altior eſt, & in fructus maturuit. Famam itaque dignitates, & officia honoratiora defugiat quisquis invidiæ tela experiri non vult. (*c*) *Ex mediocritate fortunæ pauciora pericula ſunt*, Regulus in tanta Neronis ſervitia agebat ſecurus, (*d*) *quia nova generis claritudine, neque invidioſis opibus erat:* Attamen indignus eſſet hic metus generoſo pectore. Quod alii nobis invideant; excellentiæ noſtræ præ iis ſignum. At nullos ſen-

tire æmulos, non optima nota. Melius ſanè eſt, invidiam pati, quàm æquis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis ſtimulus eſt, perinde enim ut roſa ſpinam conſervat, ſic virtutem invidia. Facile illa negligeretur, ſi obtrectatores deeſſent & lividi. Multos æmulatio evexit ſupra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatio Carthaginis Romanam auxit gloriam, uti & Famam Caroli V. Imperatoris, illa Franciſci Galliarum Regis. Eccleſiæ Romanæ, immò & univerſæ Sixtum Quintum invidia peperit, prima fortunæ ejuſdem origo. Nihil hic melius, quam illa flocci pendere, & conniti ſemper altiùs, donec invidum oculi deficiant, ut aſpectu ultra ſequi non poſſit. Terræ umbra ad imum uſque è cœleſtibus orbem elementis citimum pertinet, & lunæ ſplendorem inficit; altioribus Planetis nihil officit. Vis ſolis, ſi vehementior ſit, nebulas diſpellit & diſſipat. Æmulatio locum non habet, ubi magna eſt inæqualitas, atque adeò hoc unicum illi remedium eſt. Quo citius quis conſcenderit altius, eò minus invidiæ erit expoſitus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur ſubito. Intereà, dum colluctantur quaſi inter ſe merita, naſcitur invidia, & contra ea arma ſummit, qui ſupra cæte-

(a) Tacit. lib. 2. Hiſt. (b) *Cum autem creviſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerant* & *zizania*. Matt. c. 13. 26. (c) Tacit lib. 14. Annal. (d) Idem Ibid.

teros extollitur. Superbia & aliorum præ ſe contemptus, illa ſunt, quæ in ſucceſſu proſpero invidiam conciliant, & miſcent odia. Modeſtia contra illam reprimit: Nemo enim invidet felici, qui ſeipſum pro tali non æſtimat. (*a*) Hac de cauſa Saul, poſtquàm in regem unctus fuit, mox in domum ſuam ſe recepit, atque ut palàm faceret, non efferri dignitate regia, ſceptro tantiſper ſepoſito, aratro admovit manum.

§. Aliud item remedium eſt, non domi Fortunam ſuam ampliorem facere, ſed foris apud exteros: nam qui alium humili loco natum antè novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facilè hanc illi felicitatem invidet. Per oculos (*b*) magis, quam per aures malum iſtud ſeſe in animum inſinuat; multi clariſſimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, ſublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Conſul, ut invidiæ ſeſe ſubduceret oculis, ultrò voluntarium elegit exilium. Valerius Publius tectis propriis flammam injecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius (*c*) Conſulatu ſe abdicavit, ſic inquiens: *Jam ſpero, Fabiorum gentem invidia infeſtare deſinet.* Hos tamen ego deceptos exiſtimo, propterea quod illud ipſum ſit vindictam concedere potiùs, aut ulteriorem anſam præbere invidiæ; quæ ubi ſemel perſequi aliquem inſtiterit, antè non deſinit, quàm eum ad extremam detruſerit miſeriam. Sol umbras non jacit, quàmdiu in ſupremo cœli conſiſtit vetrice; at quando declinat, & nobis proprior fit, tum creſcunt illæ, & porriguntur longius. Sic prorſus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pronus jam eſt, aut labi incipit: & quoniam illa plerumque non niſi puſillanimes occupat, ſemper in metu eſt, ne rurſum in pedes ſeſe is erigat. Etiam poſtquam leonibus objectus fuiſſet Daniel, nondum tamen ſatis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favorem ei regium invidebant; adeoque hominum invidiam metuens magis, quàm belluarum immanitatem, lapidem, quo lacum leonum obſtruxerat, (*d*) *obſignavit annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem.*

Interdum ad declinandam invidiam, ejuſque incommoda, conſultum erit in eandem Fortunæ navim eos admittere, quorum timeri poterat æmulatio. Ita (*e*) remora, quæ deforis navi adhæreſcens, curſum ejus ſiſtit; recepta intrò, vires perdit.

§. Invidia non ſemper proceras arrodit cedros; nonnunquam in humilibus ſpinis, quas natura ipſa odiſſe quodammodo videtur, ſuos fatigat dentes, & cruentat labra, uſque adeò ut miſerias etiam aliorum & calamitates abſque livore & indignatione intueri nequeat: ſive hoc eo accidat, quòd ejus malitia amens prorſus ſit; ſive quia ferre non ſuſtinet animi robur & conſtantiam illius, qui iſta patitur, aut illuſtrem famam, quæ ex fortunæ injuriis naſci ſolet. Habet præſentis libri Autor quamplurima, ob quæ vicem ejus merito aliquis doleat, nihil verò, aut pauca certe, cur in invidia eſſe poſſit apud alios: eſt tamen, qui has curas, labores & fatigationes aſſiduas, non æſtimatas ſatis, aut remuneratas invideat. Et ſanè videtut fatalis hæc adverſus eum æmulatio. A ſe ipſa oritur abſque culpa & ſæpè ea etiam illi affingit, quæ auditione prius ipſe alias accipit, quam vel imaginari ſibi potuiſſet. Sed tamen tantum abeſt; ut animus ejus tam candidus ſuæque obligationis memor turbari iſtis ſe ſinat, ut invidiam illam & indignationem amet potiùs; quippe quibus ſe veluti ſtimulis quibuſdam incitari, & ad ulteriora impelli quotidie ſentiat.

§. Principes itaque; qui gradu & dignitate tanto ſublimiores ſunt aliis, hoc agant

(a) 1. Reg. 10. & 11. (b) *Ut effugiamus nomen invidiæ, quod verbum ductum eſt, a nimis intuendo fortuuam alterius.* Cic. in Tuſc. (c) *Non enim poterimus ulla eſſe in invidia ſpoliati opibus, & illa Senatoria poteſtate* Cic. ad Att. (d) Dan. 6. 17. (e) *Peculiariter miratum, quomodo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in navigium receptus.* Plin. lib. 23. c. 1.

agant potiſſimum, ut ſuperent invidiam. Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit ſatis, ut Princeps ſit? Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis eſſet planè imprudentis. Monſtra omnia domuit Hercules, contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certè gratia plebs obtrectare deſinit: quicquid enim præſtiteris debitum credit, quin majora ſemper ſibi pollicetur, quam accipiat. Obtrectationes extinguere non debent in Principe gloriæ ſtudium: nec ulla res in ſuſceptis negotiis ejus terrere animum. Canes lunam allatrant; ſed hæc latratus illos facilè deſpicit, & inſtitutum iter inſiſtit. (*a*) *Ars prima regni eſt, poſſe invidiam pati.*

§. Nec valde nociva eſt Monarchiis invidia: enimvero virtutem plerumque magis accendit, & illuſtriorem reddit; præſertim ſi Princeps juſtus ſit & conſtans, nec facilè calumniis fidem adhibeat. In Rebuspublicis tamen, ubi ſinguli partis rationem obtinent, & paſſionum ſuarum deſideria opitulantibus conſanguineis & amicis poſſunt exequi, perquam periculoſa eſt: concitat enim diſdordias, & clandeſtinas conſpirationes; unde poſteà bella naſcuntur civilia, ex his verò dominiorum immutationes. Illa eſt, quæ ſuperioribus ſæculis Hanibalem aliosque illuſtres heroës profligavit; hoc noſtro verò in dubium etiam vocare potuit inſignem fidelitatem Angeli Baduerii Clariſſimi Veneti, quem meritò gloriam & ornamentum Reipublicæ iſtius dixeris. Vir fuit profectò boni publici tam amans, & ſtudioſus, ut ejectus etiam in exilium, & injuſta æmulorum perſecutione oppreſſus, in omnibus tamen conſervationi & ſaluti patriæ mirè ſtuduerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebuspublicis eſt communis omnium æqualitas, ut ſcilicet omnis pompa & oſtentatio prohibeatur: nihil enim ſic æmulatienem excitat ac divitiarum ſplendor & amplitudo. Ea de cauſſa tantam adhibuit operam Respublica Romana, ut ſuperfluis conviviorum ſumptibus modum poneret; agros item, aliasque poſſeſſiones ſic divideret ut vires & facultates civium æquales eſſent.

§. Invidia haudquaquam decet Principes, tantò cæteris ſublimiores, tum quia inferioris vitium eſt adverſus majores; tum etiam, quia exigua gloria ſit oportet, quæ inclareſcere aliter non poteſt, niſi obſcuret alias. Pyramides in Ægypto inter ſeptem (*b*) orbis miracula cenſebantur, eo quòd incidentem lucem ab omni latere ſic exciperent, ut nullam in corpora vicina umbram jacerent: Imbecillitatis ſignum eſt illius laborare penuria, quod aliis invidemus. Sed nihil magis indignum principe, quàm ſi ipſe præſtantiæ & prudentiæ ſuorum Miniſtrorum invideat: hi enim ejus quodammodo partes ſunt ac membra; neque vero caput pedibus invidet quod robore polleant ad ſuſtendandum corpus; aut brachiis, quod laborent; in eo gloriatur potius, quod inſtrumentis talibus inſtructum ſit. Amor tamen proprius interdum in cauſſa eſt, ut ſicut Principes poteſtate præſtant aliis, Ita etiam donis tam animi, quam corporis iisdem cupiant excellere. Etiam fama carminum (*c*) Lucani Neronem affligebat inter tot ac tantos honores, quibus fruebatur. Quare caveant ſedulo, qui cum Principibus agunt, ne cum iisdem de ſcientiæ aut ingenii laude videantur velle contendere quòd ſi caſus aliquando ita tulerit, cedant potiùs, & palmam iisdem ultro deferant. Unumque non prudentia ſolum eſt, ſed reverentia etiam Principibus debita. In illo Dei palatio, quod vidit Ezechiel, coram aſtabant (*d*) Cherubini, (ſcientiæ & ſapientiæ ſpiritus) inſigni

K cum

(a) Seneca. (b) *Pyramides in Ægypto, quarum in ſuo ſtatu ſe umbra conſumens, ultra conſtructionis ſpatia nulla parte reſpicitur.* Caſſidor. l. 6. var. Epiſt. 16. (c) *Lucanum propriæ cauſſæ accendebant, quòd famam carminum ejus premebat. Nero.* Tac. lib. 15. Annal. (d) *Apparuit in Cherubin ſimilitudo manus hominis ſubtus pennas eorum.* Ezech 10. 8.

cum modeſtia manus alis ſuis cooperientes. Illud ego optarem, ut Princeps inviderct cultui & venerationi, quam quidam nimis etiam ambitiosè depoſcunt, hoc nomine, quod apud eum gratia plus valeant, & illi chariores ſint, atque adeò ut hos favores nimios aliquantum moderetur. Verùm neſcio quo pacto gratia illa & ſavor faſcinent animum Principis, & invidiam exoculent. Saul (*a*) non rectis oculis aſpiciebat Davidem, cùm præclara ipſius facinora etiam in obſequium ſuum geſta, præ ſuis tamen celebrari conſpiceret. Contra Aſſuerus (*b*) Rex facilè ferre poterat Amanum, quem ſingulari affectu proſequebatur, ut Regem coli ab omnibus & ſuſpici.

§. Nulla invidia plus habet periculi, quam quæ eſt inter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis eſſe hæreditaria, ſed ab una transferantur ad alias, ita quidem, ut locupletiores occupentur in officiis, quæ pompam aliquam & ſumptus poſtulant, pauperiores verò in iis, per quæ ad lautiorem redire fortunam, & nobilitatis ſuæ ſplendorem tueri valeant.

§. Æmulatio aliqua glorioſa, illa nimirum, quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, ſed ea deſtitui ſe dolet, & egregiis experimentis qua fortitudinis, qua ingenii ad eam aſpirare contendit, illa, inquam, meretur laudem; neque enim vitium cenſeri debet, ſed ſcintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoſo eminet. Gloria, quam Miltiadi victoria contra Perſas peperit, ita accendit Themiſtoclis animum, ut quicquid in eo eſſet vitii, flammæ illæ illico abſumerent, ipſe vero in alium mutatus hominem, & quaſi extra ſe poſitus, Athenas perambularet, & diceret. *Miltiadis trophæis ſe è ſomno excitari.* Quamdiu Vitellius habuit æmulos, à vitiis ſeſe abſtinuit; at ſimul ac illi defuere, *tum ipſe exercituſque ſævitia, libidine, raptu in extremos mores proruperunt.* Talis eſt æmulatio, quam Reſpublicæ fovere debent propoſitis præmiis, erectis trophæis ac ſtatuis; anima enim eſt & ſpiritus, quibus illæ conſervantur, & magis indies eſſloreſcunt. Atque hanc cauſſam eſſe puto, cur Reſpublica Helveta tam parum labores ſuos fines ulteriùs extendere, & cur ex eadem tam rari viri illuſtriores prodeant; tametſi aliàs Natura virtutem & animi robur iis minimè denegarit: nam præcipuum eorum inſtitutum eſt, ſervare inter omnes & in omnibns æqualitatem, quo caſu ceſſat omnis æmulatio, adeò virtutes egregiæ & militares veluti ardentes prunæ ſub cineribus ſopiuntur.

§. Verùm quamvis illa inter Miniſtros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo: *Populus*, enim, (*d*) *qui neminem ſine æmulo ſinit*, variè affectus eſt, unde dum iſti uni, illi alteri plauſum dant, contentio inter utrosque oritur, & partium ſtudio concitantur tumultus ac ſeditiones. Accedit, quod ambitionis ardor, & cupiditas efferendi ſe ſupra alios ad fraudes, artesque illicitas impellere ſoleat, & quæ honeſta primum erat æmulatio, in odium tandem atque invidiam degeneret. Offenſus olim Metellus, quòd in Hiſpania Citeriore Pompejo ſucceſſor nominaretur, & gloriæ Pompejanæ invidia ſtimulatus, milites exautoravit, robur exercitus imminuit, & proviſionem omnem incurioſus neglexit. Quod & Pompejus poſtea fecit, cùm reſciſceret Marcum Popilium Conſulem ſibi ſuccenturiandum; & ne forte triumphatis Numantinis gloriam is adipiſceretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nomini admodum probroſam. Hoc noſtro tempore Grolla in hoſtis poteſtatem conceſſit, non alia de cauſſa, quàm quòd inter Tribunos militares, qui ſubſidio mittebantur, de prærogativa eſſet contentio.

(a) *Non rectis ergo oculis Saul aſpiciebat David à die illa* 1. Reg. c. 18. 9. (b) *Cunctique ſervi Regis, qui in foribus Palatii verſabantur, flectebant genua, & adorabant Aman.* Eſth. c. 3. 2. (c) Tac. lib. 2. Hiſtot. (d) Tac. lib. 24. Annal.

tio. Nihil æque pernicioſum Principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo diſſimulandum, ſed puniendus non is ſolùm, qui culpæ plus habet, ſed & qui innocentior videri poteſt. Ille, quia cauſſam dedit; hic verò, quia non ceſſit juri ſuo, & occaſionem rei bene gerendæ elabi paſſus eſt. Qui rigor, ſi cui videatur nimius, utilitate boni publici, & exempli facilè excuſari poterit. Nulla magna reſolutio absque aliqua permixtione injuriæ. Priùs ad obſequium Principis oculos reflactere debet ſubditus, quàm ad exiſtimationem propriam; poſteà ſatisfactionem poſtulet pro accepta injuria, & obſequium putet Principi præſtitum, quòd illam tantiſper tolerârit. Inſignis animi fortitudo eſt in tali caſu patientem eſſe: debet enim generoſus animus Regis obſequium ſuis anteferre paſſionibus, & (*a*) *privata odia publicis utilitatibus remittere.* Ariſtides & Themiſtocles capitali diſſidebant odio, cùm tamen ambo mitterentur unà legati, & urbis portam attigiſſent dixiſſe fertur Ariſtides: *Vis Themiſtocles, tantiſper hic ſeponamus privatas noſtras ſimultates, repetituri eas poſtea ubi egreſſi iterum fuerimus?* (*b*) Idem fecit Henricus Guſmanius Dux Aſſidoniæ, qui etſi alias Roderico Pontio Marchioniæ Gaditano ex privatis contentionibus conſenſus eſſet, boni tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cum Alhamæ à Mauris obſidione premeretur. Sed quia haud paulo facilius eſt, ea prævertere incommoda, quàm corrigere poſteà, cavendum erit Prinipi, ne duos pari authoritate eidem muneri Miniſtros præficiat, nam (*c*) *arduum eodem loci potentiam & concordiam eſſe.* Tiberius ſanè, cùm alium deſtinare deberet in Aſiam æqualis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam adminiſtrabat, periculoſum id fore ratus. M. Alerum *delegit è prætoriis, ne conſulari obtinente Aſiam, æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.*

SYMBOLUM X.

FAlco è vinculis emiſſus, nolas à pedibus appenſas roſtro diſſolvere conatur, quippe libertati ſuæ noxias; ſiquidem tinnitus ille & clangor vocis inſtar eſt, quæ vel leviſſimo excitata motu Venatorem protinus advocat, atque adeò in cauſſa eſt, ut miſer retrahatur in vincula, tametſi in peniciſſimas ſeſe ſylvas abdiderit. Heu! quam multis malo fuit, virtutum & rerum cum laude geſtarum rumor! quam multos fama in invidiam adduxit, & duriſſimam iterum ſervire fecit ſervitutem! (*d*) *Nec minus periculum ex magna* ſeu bona *fama, quam ex mala.* Nunquam Miltiades vitam infelix amiſiſſet in carcere, ſi fortis illius animus in tenebris delituiſſet incognitus, aut ſi ſpiritus ſuos altiores moderatus ſufficere ſibi putaſſet aliorum Athenienſium civium æquare fortunam. Crevit victoriarum plauſus, cumque invidiæ oculi tam ſplendentes famæ radios ferre haud poſſent, à Republica illa in ſuſpicionem vocari cœpit, quod æſtimationem & gratiam mereri debuerat. Veriti nimirum ſunt, ne ſuis tandem cervicibus jugum cogerentur admittere, quod ille hoſtibus imponebat; plusque futurum & incertum infidelitatis periculum formidarunt à Miltiade, quàm præſens illud & longe gravius, quod imminebat ab iis, qui aperte & palam civitatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suſpicio rationem in conſilium non abhibet, nec ſinit iſtiusmodi metus res ſuis ponderare momentis, aut ſe à gratitudine debita corrigi. Maluit Reſpublica illa unius civis, licet de ſe optimè meriti, carceres & infamiam, quàm alios omnes in continuis ſuſpicionibus vivere (*e*) Carthaginenſes Sapphoni Hiſpaniæ adminiſtrationem abrogarunt, ſpecie quidem

(a) Tacit lib. 1. Annal. (b) Mar. hiſtor. Hiſp. lib. 25. cap. 1. (c) Tacit. lib. IV. Annal. (d) Tacit in vita Agric. (e) Mar. hiſt. Hiſp. l. 2. c. 1.

Reipublicæ in patria procurandæ ; re tamen vera , quia potentiam ejus , auctoritatemque amplius ferre non ſuſtinebant. Pari modo & Hanomem , ejus in Provincia ſucceſſorem , tot tantisque navigationibus celebrem mulctarunt exilio, nulla juſtiore de cauſſa , quam quod ingenio & induſtria plus valeret, ac liberæ civitati tutum putarent. Viderant eum inter homines primum manu leonem tractare, & ci-

curare , & metuere cœperunt ne & ipſos tandem ſubjugaret, qui ferarum immanitatem domuiſſet. Ita videlicet obſequia & egregia facinora remunerari ſolent Respublicæ. Nemo civium ſuum reputat honorem aut beneficium , quod in univerſam confertur communitatem, offenſam tamen ejusdem & ſuſpicionem omnes ad ſe arbitrantur pertinere. Si prœmio afficiendus aliquis, vix pauculi ſuffragantur ; contra ut reum faciant , nemo non ſatagit. Qui inter alios eminet , is jam in periculo eſt: nam zelus ; quem habet, boni publici, aliorum accuſat inertiam ; prudentia aliorum inſcitiam detegit, Hinc iſta in obſequio Principum à parendi ſtudio pericula ; hinc virtus & induſtria , perinde ac vitia , odio ſunt. Saluſtius Criſpus (*a*) *cui vigor animi ingentibus negotiis par ſuberat , eo magis ut invidiam amoliretur , ſomnum & inertiam oſtentabat.* Sed illud peſſimum , offendi quandoque Principem , ſi à vigilante Miniſtro excitetur , quem ſomno ſecum indulgere ipſe potius cuperet. Eapropter uti hypocriſis quædam eſt, quæ virtutes fingit , & diſſimulat vitia: ita alia nunc opus , quæ robur ac celſitudinem animi diſſimulet , & famam compeſcat. Agricola certè invidiæ metu ſuam tantopere occultare ſtuduit , ut qui tantam in illo animi demiſſionem & modeſtiam, cernerent, niſi aliunde de fama ejus inaudiiſſent eam ex primo viri aſpectu nequaquam potuiſſent (*b*) augurari. Senſit cum tempore incomodum hoc Germanicus; ſed ferre maluit, quam corrigere, quando, nationibus multis debellatis, trophæum erexit quidem, nomen tamen ſuum ob famæ periculum eidem

(*a*)

(a) Tacit lib. 5. Annal. (b) *Viſo, aſpectoque Agricola quærerent famam , pauci interpretarentur.* Tacit in vita Agric.

(*a*) inſcribere noluit. Sanctus item Joannes tanto ſuo nomine refert inſignem illum favorem ſibi à Chriſto Servatore in ſuprema cœna exhibitum, quæ ſi humamana politica non fuit, prudentem tamen fuiſſe (*b*) modeſtiam non negarim. Sola etiam ſomnia de eminentia propria invidiam inter fratres ſuſcitant. Capitis diſcrimen propè Joſephus adiit, dum ingenuè magis, quàm prudenter percenſuit ſomnium de ſpicarum manipulis, qui ſuo inter alios erecto ſe inclinaverant: nam vel excellentiæ umbra, immò ſolum poſſe excellere, invidiam habet ſollicitam: Gloria tam ob virtutes proprias, quàm aliorum (*c*) vitia, in periculo eſt. Vitium non æque in hominibus timetur, quia ſervos eos reddit; ac virtus, quia dominos efficit; Dominium quippe habet ab ipſa Natura ſibi conceſſum in alios; quod tamen nolunt Reſpublicæ penes unum ſolum eſſe, ſed æqualiter inter omnes diſpertitum malunt.

Enimvero virtus, velut voluntaria quædam animorum tyrannis, non minus in eos habet virium, quàm vis ipſa & coactio, & quidem ad accendendam Reipublicæ æmulationem, perinde omnino eſt, ſive ad obediendum uni alicui impellat ratio, ſive vis adigat: quin prior illa tyrannis qno juſtior, eò periculoſior eſt, & minùs illi reſiſtitur. Atque hæc ipſa res Oſtraciſmo, ſeu exilio teſſulato, ut Latini vocant, cauſſam dedit, quo Ariſtides inter alios mulctatus fuit: cui vitio datum; quod vir bonus & juſtus communi omnium ſuffragio haberetur. Amicus virtuti maximè periculoſus eſt populi favor: illius quippe plauſus atque admurmuratio haud ſecus, ac delictum caſtigari ſolet, uti in (*d*) Galeriano videre licuit. (*e*) *Breves* itaque *&* *infauſtos* ſemper fuiſſe *populi Romoni amores*, etiam Germanicus experimento didicit. Nec Principes, nec Reſpublicæ valde cupiunt, ut Miniſtros habeant admodum excellentes, ſed ut tractandis negotiis ii pares ſint. Et hanc fuiſſe cauſſam ait Tacitus, cur Poppæus Sabinus annos quatuor & viginti provinciarum præcipuarum procurationem obtinuerit, (*f*) *nullam* ſcilicet *ob eximiam artem, ſed quod par negotiis, neque ſupra erat.* Magna ergo prudentia eſt, nolle ſuam occultare famam, atque adeò omnem ingenii, fortitudinis aut excellentiæ cavere oſtentationem, & altiores cogitationes quaſi ſub cineribus abdere; tametſi fateor animo generoſo difficile ſit, intra pectoris anguſtias flanmam cohibere, quæ undique emicat, & novam indies appetit materiam, quo magis accendatur, & luceat. Sed perſuadere id nobis poſſunt Illuſtrium Heroum exempla, qui à Dictatura ad Stivam aliquando reverſi ſunt, uti & eorum, quos portæ Romanæ capere haud potuêre, ſed ingreſſi ſunt triumphantes per dejecta urbis mœnia; trophæis inclyti, quique poſt devictas nationes receperunt ſeſe in viles & humiles caſas, ubi ſubinde reviſit ad eos Reſpubiica.

Nec ſane tam citò eos in lucem denuò produxiſſet, niſi eos vidiſſet tam gloriæ eſſe fugitantes; umbræ enim illa ſimilis eſt, quæ inſequentem fugit, ſequitur fugientem. Major illius fama eſt & opinio, qui plùs eam celare contendit. Rubellius Plautus mereri imperium eo nomine videbatur, quia vivebat (*g*) occultior. At non ita in Monarchiis, ubi aſcenditur altius, quia ſemel aſcendi cœptum

 eſt.

(a) *Debellatis inter Rhenum, Albimque nationibus exercitum Tiberii Cæſaris ea monimenta Marti, & Jovi, & Auguſto ſacraviſſe, de ſe nihil addidit metu invidiæ, an ratus conſcientiam facti ſatis eſſe.* Tacit. lib. 2. Annal. (b) *Erat ergo recumbens unus ex diſcipulis ejus in ſinu JEſu, quem diligebat JEſus* Jo. 13. 23. (c) *Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitio aliorum in ipſam gloriam præceps agebatur.* Tac. in vita Agric. (d) *Nihil auſus, ſed nomen inſigne & decora ipſi juventa, rumore vulgi celebrantur.* Tac. lib. 4. Hiſt. (e) Tacit. lib. 2. Annal. (f) Tac. lib. 6. Annal. (g) *Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia, ipſe placita majorum colebat habitu ſevero, caſta & ſecreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus famæ adeptus.* Tac. lib. 14. Annal.

eſt. Viros fortes & animoſos Princeps in pretio habet; Respublicæ timent potius. Ille præmiis & muneribus eos ad majora incitat; hæ ſua ingratitudine eosdem deprimunt. Nec timor ſolùm eſt, quo ſuæ metuunt libertati; ſed titulus etiam, quem invidiæ prætexunt & æmulationi. Favor omnium & applauſus, ſi uni ſoli civi fiant, ſuſpecta haberi ſolent & invidiam conciliant. Quod rarò in Principibus evenit, apud quos ſubditi gloria non facile in invidiam adducitur, quin ſi quid laude dignum ab eo geſtum fuerit, illud ſibi vendicant, tanquam à ſuo profectum imperio. Animadverſum hoc in Othone Imperatore (*a*) *gloriam in ſe trahente, tanquam & ipſe felix bello, & ſuis ducibus, & ſuis exercitibus Rempublicam auxiſſet.* Debent itaque Miniſtri prudentiores felices rerum ſucceſſus tribuere Principi, facti cautiores exemplo Silii: qui malam propterea à Tiberio iniit gratiam, quòd gloriaretur, ſe legiones continuiſſe in officio: adeoque dictitare ſoleret, Tiberium nemini alteri, quam ſibi debere imperium. (*b*) *Deſtrui* nimirum *per hæc fortunam ſuam Cæſar imparemque tanto merito rebatur.* Nec alia de cauſſa Veſpaſiano Antonius Primus diſplicuit, quam quod eſſet (*c*) *nimius commemorandis, quæ ipſo meruiſſet.* Prudentior longe Agricola, qui (*d*) *nunquam in ſuam famam geſtis exultavit, ad auctorem & ducem, ut Miniſter fortunam referebat. Ita virtute in obſequendo, verecundia in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat.* Illuſtre ea in re exemplum dedit omnibus belli ducibus Joabus; qui quoties urbem aliquam ad deditionem compuliſſet, Davidem Regem admonebat ante, ut novas adduceret copias, adeoque ipſius auſpiciis tribueretur (*e*) deditio. Habuerunt hanc præ aliis laudem Germani veteres, apud quos (*f*) *Principem ſuum defendere, tueri, ſua quoque fortiter facta gloriæ ejus aſſignare, præcipuum ſacramentum erat.*

§. Iſtis de cauſſis ſecurior erit de præmio, qui Principi, quàm qui Reipublicæ aliqua præſtitit obſequia, & facilius illius, quam hujus demerebitur (g) gratiam. Minus quoque periculi eſt, ſi in illum delinquat aliquis, quam in iſtam: multitudo enim nec diſſimulat, nec veniam largitur, nec miſericordia commovetur. Æque ad audendum prompta, ſive cum periculo tentandum aliquid ſit, ſive injuſte: quia enim ſeu metus, ſeu culpa ad multos pertinet facile ſibi perſuadent ſinguli periculum illud non ſuo imminere capiti, nec ſibi iſtam inurendam (*h*) infamiam. Communitas frontem non habet, quæ poſſit erubeſcere: quemadmodum Princeps, qui ſibi cum primis, tum deinde ſuæ ac poſterorum famæ non immerito metuit. Principi omnes fere adulari ſolent, ea illi proponendo ante oculos, quæ ad gloriam faciunt. in Rebuspublicis (*i*) *paucis decus publicum curæ, plures tuta diſſerunt.* Princeps curare hoc debet, ut ſubditis ſuis faciat ſatis, in communitate ceſſat cura iſta & ſolicitudo: quicquid enim illa molitur aut agit, communi omnium conſilio fit, adeoque ad omnes pertinere creditur. Atque hinc fieri arbitror, quòd Respublicæ (non de iis nnunc loquor, quæ Regibus pares ſunt) in fide pactorum tuenda plerumque haud ſatis conſtantes ſint & fidæ: nam illud ſolum pro juſto habent, quod ad earundem conſervationem, amplitudinem, & libertatem, quam profitentur, videtur conducere, qua in re admodum illæ ſuperſtitioſæ ſunt. Veram ſe colere libertatem autumant, & plurima tyrannorum idola ſervili ſubmiſſione venerantur. Nemo non imperare ſe credit, & omnes obediunt. Contra domi-

(a) Tacit. l. hiſt. (b) Tacit. l. 1. Annal. (c) Tacit. ibid. (d) Tacit. in vita Agric. (e) *Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obſide civitatem, & cape eam: ne cum vaſtata a me fuerit urbs, nomini meo adſcribatur victoria* 2. Reg. 12. 21. (f) Tac. lib. d. Germ. (g) *Tarda ſunt, quæ in commune expoſtulantur, privatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.* Tacit. lib. 1. Annal. (h) *Ita trepidi, & utrinque anxii coëunt; nemo privatim, expedito conſilio, inter multos, ſocietate culpæ tutior.* Tac. lib. 2. Hiſt. (i) Tac. lib. 12. Annal.

minatum unius, tanquam venenum aliquod, omnes theriaca ſeſe muniunt, & multorum imperium avide ac ſecuri hauriunt. Tyrannidem exterorum reformidant, illam domi ſuæ natam non agnoſcunt. Multus ubique de libertate ſermo, & nuſquam ea reperitur. Imaginatione omnes, reapſe nemo eam poſſidet. Inſtituant nunc comparationem confæderatæ Belgarum Provinciæ inter libertatem, qua fruiti ſunt quondam, & iſtam præſentem, & expendant diligenter, utra ex his major ſit; num item eam olim experti ſint ſervitutem, ea perpeſſi damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiunrur & ſentiunt. Cogitent quarundam Rerum publicarum Subditi, vel ipſi etiam Magiſtratus; qui in alios habent imperium, ullusne Tyrannus eſſe potuerit, qui duriori eos ſervitute opprimeret, quàm iidem illi, quos ſibi ipſi tuendæ libertatis conſtituerunt Patronos, cum nullus omnino ſit, qui ea ſincerè fruatur, aut cui in actionibus ſuis libero eſſe liceat. Omnes ſuſpitionum ſuarum miſerrima mancipia ſunt. Sui ipſius Tyrannus eſt ejuſmodi Magiſtratus, & vere de iis dici poteſt, quòd (a) *magis ſine Domino* vivant, *quam in libertate*, quantò enim magis è ſervitutis vinculis ſeſe conantur eximere, tanto magis iiſdem ſeſe (b) illaqueant.

SYMBOLUM XI.

Lingua inſtrumentum eſt, quo ſenſa ſua mens exprimit. Nam aut illius beneficio ſeſe explicat, aut calami, qui velut lingua quædam muta alterius vicem ſubit, interdum, & verba efformat in charta, quæ voce oporteret eloqui. Ex utraque porrò animi cujusque dotes & magnitudinem licebit conjicere

(a) Tacit. l. 2. (b) Annal. *Sed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur.* Tacit. l. 1. Annal.

(a) *In lingua enim ſapientia dignoſcitur, & ſenſus, & ſcientia, & doctrina in verbo ſenſati.* Quamobrem Alphonſus Rex dictus Sapiens, dum ſuis perſequitur legibus, qualem in ſermone ſe gerere, quave moderatione in loquendo Princeps uti debeat; ſic ait inter cætera: (b) *Ca el mucho fablar faze en vileſcer las palabras, fazele deſcubrir las poridades, e ſi el no fuere ome de gran ſeſo por las ſus palabras entenderân los omes la mengua, que a del. Ca bien aſi como el cantaro quebrado ſe canoze por ſis ſueno, otro ſiel ſe ſo del omne es cantzido por la palabra. Per nimiam quippe loquacitatem vileſcit Principis alloquium, arcanaque deteguntur. Quin ſi prudentia ſingulari ille non fuerit, hujus quoque defectum non aliunde facilius, quam è ſermonibus homines colligent. Uti enim diffracti urcei vitium è ſonitu, ita e verbis quanta ſit in homine ingenii ac judicii vis intelligitur.* Et ſane videtur Alphonſus Rex comparationem illam ex his Perſii carminibus mutuatus:

(c) --- *Sonat vitium percuſſa maligne.*
Reſpondet viridi non cocta fidelia limo.

(d) *Oratio vultus animi eſt, ſi circumtonſa eſt ſi facæta, & manu fracta, oſtendit illum non eſſe ſincerum, & habere aliquid facti.* Ad quod declarandum alio nobiliori, magisque accommodato Emblemate uti placuit: Campana ſcilicet, quæ Principis Symbolum eſt; illa ſiquidem ſuſpenſa ex editiori urbis loco, omnes civum actiones gubernat ac dirigit; & ſi vel metallum probatum non ſit, vel aliud lateat vitium, è ſono (e) illico dignoſci poteſt. Ad eundem fere modum Princeps univerſale quoddam ſuorum ſubditorum horologium eſt, tanquam qui è motu verborum ipſius magnam partem dependeant; per iſta aut exiſtimationem ſibi apud illos conciliat: aut deperdit, nemo enim quiſquam eſt, quin è Principis ſermone de ejuſdem natura, ingenio & affectibus augurari velit: Nullum eſt verbum, quod non ſtudioſiſſime captent audientes. Manent alta mente repoſta ſingula, quæ narrata dein aliis multorum ſubjacent examini, & à variis varie explicari ſolent. Addo illa etiam, quæ in ſeceſſu & non cogitanti forſan excidunt, profunda cenſeri, & myſteriorum plena, nec caſu ſolùm dicta, aut fortuito. Eapropter decet omnino, ne mentem illa præveniant, ſed (f) ut præmeditata ſint, & non niſi prævia temporis, loci, perſonarum conſideratione proferatur. Nam

--- *Neſcit vox miſſa reverti,*

(g) Ut ait Horatius; cui ſuffragatur Alphonſus Rex. (h) *Eporen le todo Ome, e mayor mente el Rey ſe debe mucho guardor en ſu palabra, de manera, que ſe a acatada, e penſada, ante que la diga: ca deſpues, que ſale de la boca, no puede Ome fazer, que no ſea dicha. Atque eam ob cauſam hominibus quidem omnibus, at regibus præcipue magna in verbis circumſpectio adhibenda eſt, ut ea, priusquam prolata fuerint, provideantur ſolicite & expendantur; quod enim dictum ſemel eſt indictum ut ſit, efficere in nullius eſt poteſtate.* Unde graviſſima oriri poſſunt incommoda: Regum enim (i) verba præcipua ſunt gubernandi inſtrumenta. *Mors & vita in manu linguæ*: honor & ignorantia; proſperitas & ruina ſubditorum. Ideo Calliſtenem monebat Ariſtoteles, cùm eum ad Alexandrum Magnum mitteret, pauca cum eo colloqueretur, & non niſi

(a) Eccl. 4. 29. (b) Lib. 5. t. 2. p. 2. (c) Perſ. (d) Senec. Epiſtol. 115. (e) *Vas fictile ictu & ſono, homo ſermone probatur.* Meliſſ. ſerm. 48. tom. 5. bibl. (f) *A facie verbi, parturit fatuus, tanquam geminus partus infantis* Eccl. 19 11. (g) Hor. (h) Lib. 1. tt. 4. p. 2. (i) *Et ſermo illius poteſtate plenus eſt.* Eccl. 8. 4.

ſi de iis, quæ placere eidem poſſent; eò quòd res plena eſſet periculi, cum eò agere, qui in lingua ſua vitæ neciſque circumferret poteſtatem. Nullum ex ore Principis exit verbum, quod non ſingularem habeat emphaſin. Si de negotiis loquatur, mandata ſunt: ſi de delictis, ſententiæ decretoriæ: ſi de promiſſis, obligationes. Per iſtiusmodi verba aut recta incedit via, aut ab eadem deflectit obedientia. Videant itaque Principes, quomodo utantur hoc linguæ inſtrumento quod Natura non mero utique caſu dentibus ceu firmo quodam muro ſecluſit & circumſepſit. Neque minùs ad domandam linguam, quam ad equum coërcendum fræno (a) opus eſt. Modicum quidem corporis membrum eſt; ſed gubernaculo ſimile, in cujus motu totius navigii ſalus aut interitus vertitur. Lingua in lubrico ſita eſt, facillime labitur, niſi firmet prudentia. Hinc illa Davidis Prophetiæ petitio: (b) *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis.*

§. Quòd ſi eò etiam ſeſe demittat Princeps, ut cum quovis familiarius colloquatur, id exſtimationem ejus, atque authoritatem prorſus proſtituit, aliaque accerſit incommoda, niſi tamen fortè notitiæ alicujus capiendæ cauſſa id fieret. Quisquis enim negotia pertractanda habet, Principem aliquem cuperet apprimè prudentem, & de rebus ſuis inſtructum quàm optimè; quod ferè eſt impoſſibile, eo quod (c) Princeps ſuâ ſcientia cuncta complecti nequeat, & ſi forſan minùs aptè ad propoſitum reſponderit, negotiorum minus capax judicabitur, aut incurioſus. Præterquam quod nunquam ferè dotes ac talenta Principis tanta eſſe deprehendantur, quanta eſt exiſtimatio, quæ de iis à pleriſque ſolet concipi. Et propter ejusmodi pericula malebant olim Romani Imperatores per codicillos ſecum agi, atque ipſi poſtea in ſcripto reſponſa dabant; tum ut tempus deliberandi ſuppeteret, tum etiam, quia calamus minus periculi conjunctum habet, quàm lingua. Hæc ſiquidem reſponſum diu differre commodè non poteſt, poteſt autem calamus. Sejanus, quantumvis (d) Tiberio gratioſus, ſcripto tamen eum adibat. Quædam nihilominus ſunt negotia, quæ oretenus tractare præſtat, quàm ſcriptione, tunc præſertim, quando haud ſatis videtur tutum in aliorum relinquere manibus ſcripturam, quæ perpetuum quoddam eſt teſtimonium, & pluribus obnoxium explicationibus, quàm verba ore prolata; quæ ſicuti celerrime tranſeunt, nec tenaciter hærent in memoria, ita ad dandam actionem certam minus idonea ſunt. Cæterùm ſive hoc, ſive iſto modo reſpondeat Princeps, illud ſemper tenendum, (e) *multum brevi ſermoni ineſſe prudentiæ*, & vel hoc nomine eum Principis decere majeſtatem; unde & (f) *Imperatoriam brevitatem* vocat Tacitus. Enimverò lingua utendum, ut gladio, hoc eſt, ita ut ne apertum pectus ferienti exponas; qui totum aperit animum, periculo ſeſe objicit. Diſcurſus breviores efficaciores ſunt, & multa in receſſu habent animo ponderanda. Nihil æquè regii muneris eſt, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minùs convenit nôſſe tacere, quàm nôſſe loqui. In hoc homines habemus Magiſtros; in illo ipſum Deum, qui ſemper ſilentium nos docet in ſuis myſteriis. Ad divinitatem accedit propiùs, qui tacere didicit. (g) *Stultus quoque ſi tacuerit, ſapiens reputabitur, & ſi compreſſerit labia ſua, intelligens.* (h) *In ore fatuorum cor illorum: & in corde ſapientium os illorum.* Illud prudentiæ eſt, neutra ex parte transgredi limites, utrumque enim periculoſum.

M Ut

(a) *Aurum tuum & argentum conſla, & verbis tuis facito ſtateram, & frænos ori tuo rectos.* Eccl. 18. 29. (b) Pſ. 140. 3. (c) Tac. l. 3. Ann. (d) *Componit ad Cæſarem codicillos: moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire*, Tacit. lib. 4. Ann. (e) Sophocl. (f) Tac. lib. 1. hiſt. (g) Prov. c. 17. (h) Eccl. 21. 29.

--- Ut diverſa ſibi, vicinaque culpa eſt,
(a) Multa loquens, & cuncta ſilens.

Tunc loqui convenit, cum ſilentium aut Principi aut veritati præjudicat. Majeſtas ſolô etiam nutu ſeſe abundè explicat. Silentium mutum opportunô tempore magna in Principibus facundia eſt; & ſignificantius animi ſenſa ſolet exprimere ſola morum gravitas & modeſtia, quàm ipſa verba: quod ſi his aliquando utendum, ſincera ſint oportet, cum regia quadam in ſentiendo libertate.

(b) Liberi ſenſi in ſimplici parole.
Libera ſimplicibus verbis exponere ſenſa.

Etenim cum exaggerationibus nimiis, cum juramentis & teſtimoniis non neceſſariis fidem aut amittunt omnino, aut certè ſuſpectam faciunt. Gravia ergo ſint absque faſtidio, gratioſa absque ſollicitudine, conſtantia ſine aſperitate, communia denique absque vulgaritate. Quin & apud Deum plus ponderis ac momenti habere videntur, (c) verba aptè compoſita.

§. Verumtamen nulla alia in re prudentiori linguæ & calami moderatione opus eſt, atque in promiſſis, in quibus Principes aut ex innata quadam animi generoſitate, aut ad intentos fines facilius aſſequendos, aut ad evitanda pericula, conſueverunt eſſe liberaliores, ſed dum fidem liberare poſteà nequeunt, perit autoritas, & aliorum ſibi accerſunt inimicitias, adeò ut ſatiùs (d) fuiſſet nunquam ita largiter polliceri. E promiſſis non fideliter exſolutis plura exorta ſunt bella quàm ex illatis injuriis: in his ſiquidem non æquè ſemper locum habet utilitas, atque in illis, & Principes plerumque magis proprio moventur commodo, quàm acceptis injuriis. Polliceri prolixè, & promiſſa non ſolvere, ſuperior contumeliam interpretatur; inter æquales injuſtitia; apud inferiorem tyrannis cenſetur. Ne ergò præceps ſit lingua ad pollicendum, antequam certò conſtet (e) præſtari poſſe quod promittitur.

§. Sed & in comminationibus lingua limites facile tranſilit; nam iracundiæ calor celerrimè illam commovet; cum verò vindicta deinde paſſioni animi par eſſe non poſſit, neceſſe eſt prudentiæ, immò & poteſtatis ſupremæ auctoritatem haud parum imminui. Conſultius ergo fuerit, diſſimulare tantiſper offenſas ut ſatisfactionis effectus antè expendi queant, quàm illam Princeps comminetur. Qui minis utitur priùs, quàm manibus, iis ſolis ulciſci ſe cogitat, aut hoſtem com̃onefacere. Nulla com̃inatio gravior, quàm mutum ſilentium. Ignes cuniculis ſubjectos, ſed jam diſploſos, nemo ampliùs metuit, qui autem ſub aggeribus adhuc abditi deliteſcunt, ſemper magis formidabiles ſunt: nam effectus imaginationis longe ſolent eſſe majores, quam ſenſuum.

§. Obmurmuratio plurimum invidiæ & jactantiæ propriæ admixtum habet, & ſolius ferme Inferioris eſt adverſus Superiorem, atque adeò indigna omninò Principe, à cujus labiis nullius cujuspiam honori periculum creari debet. Si vitia graſſari videat, ea puniat oportet, ſi defectus alios ſeviores, aut corripiat aut diſſimulet.

§. Laus virtutis, rerum bene geſtarum & obſequiorum, pars quædam eſt præmii, & ad ulteriorem ſui ipſius æmulationem laudatum exſtimulat; quin & aliis quoque

(a) Auſon. (b) Taſſo. (c) *Non parcam ei, & verbis potentibus & ad deprecandum compoſitis.* Job. 41. 3. (d) *Multò melius eſt, non vovere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.* Eccl. c. 5. 4. (e) *Noli citatus eſſe in lingua tua; & inutilis, & remiſſus in operibus tuis.* Eccl. 4. 34.

quoque calcar admovet. Collaudare tamen promiſcue ſubditos, periculo non caret: cum enim judicium illorum varium ſit atque incertum, illa vero laus ſententia quædam quaſi definitiva, deprehendi cum tempore poterit, temere prorſus hanc illis datam fuiſſe laudem, interim honoris tuendi gratia Princeps id, quod ſemel approbavit, revocare facile non audebit. Magna igitur prudentia, tum hac ipſa de cauſſa, tum ut ne invidiæ occaſionem det aliis, in perſonis laudandis opus habet; quod & S. Spiritus eſt oraculum: (*a*) *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.* Propria fuit Stoicorum præceptio, neminem temerè ornandum laudibus, eo quod nulla penè res omnino certo affirmari poſſit, & nos quoque in iis, quæ laude videntur digna, falſa ſœpe opinione deludamur.

SYMBOLUM XII.

COr humanum ſapiens architectrix natura in intimum pectus abdidit; ne tamen propterea forte, quòd occultum & ſine teſtibus ſit, contra rationis præſcriptum quidpiam ageret, unâ homini indidit nativum illum calorem, aut flammam ſanguineam, quâ Verecundia frontem ſuccenderet, & reum cor faceret, ſi qua in re abiret ab honeſto, ſentiretur aliter, ac lingua loqueretur, cujus utriusque idem ſemper deberet eſſe motus, & mutua in omnibus conſenſio. At ſignum illud, quod à prima ſtatim pueritia ſeſe prodit, ſenſim obducit malitia. Quam ob rem, cùm minime ignorarent Romani, quanti momenti eſſet veritas, ad ſtabiliendas in Republica hominum ſocietates & commercia mutua, adeoque nihil magis cuperent, quam ut Verecundia ab ea deſciſcendi inter mortales ſarta tecta ſervaretur, ſuſpendebant è parvulorum collo cor aureum (quod Bullam dicebant) hieroglyphicum, Auſonio teſte, à Pythagorâ inventum, adſignificandam ingenuitatem, quam

 in

(a) Eccl. 12. 30.

in ſermone profiteri debent homines, & ſinceritatem veritatis, geſtando in pectore detectum quaſi & apertum cor, genuinum veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipſum eſt, quod communiter indicare volumus, cùm de homine verace dicimus, eum cor ſuum in manibus gerere. Idem & ſacerdotes Ægyptii per Sapphirum innuebant, quem locabant in pectore Principum ad eandem veritatem ſymbolicè repræſentandam: quemadmodum & Miniſtri juſtitiæ aliquam ejusdem effigiem geſtare conſueverant. Neque tamen ideò cuipiam videri debet, ſi Princeps tam ſimplex & apertus fuerit veritatis cultor, deceptionibus fortè & fraudibus per hoc anſam dari: nam contra potiùs nihil illa efficacius ad dolos iſtos cavendos, & procul arcendum mendacium, quod in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam audet. Eodem, opinor, & Pythagoræ pertinebat monitum, ut ne averſus à ſole quis loqueretur; quo quidem ſignificare voluit, nihil dicendum unquam, quod à verò alienum ſit: nam qui ſibi non temperat à mendacio, ferre non ſuſtinet lucidiſſimos veritatis radios, duplici nomine per Solem adumbratæ: tum quòd ſolus & unicus ille ſit, tum quòd tenebras, diſſipet, & fuget umbras, reſtituendo rebus omnibus veram lucem, & nativos ſuos colores, uti Emblema præſens exhibet; in quo ſimul ac ſupra Horizontem fax iſta aſcendit, mox noctis diffugiunt tenebræ, & obſcura ſylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ alias ea abſente, & noctis --- *per amica ſilentia* ſuas tantiſper captabant prædas, dum volucres aliæ quieti indulgerent, & ſomno. Quàm confunditur noctua; ſi caſu aliquo in ſolis conſpectum veniat! In clariſſima ejus luce hic illic offendit, & ſeſe implicat: excœcat eam omnino ſplendor iſte, omnesque illius eludit artes. Ulluſne eſſe poteſt ingenio tam verſuto aut vafro, quem in præſentia ingenui Principis, & cui ſincera veritas maxime cordi eſt, non illico fraus omnis atque aſtutia deſtituat?

--- (*a*) *Magni præſentia veri*,

ait ille. Nulla tam potens vis eſt, quæ candidioris animi conſilia penetret, ſi candori illi prudentiæ quidam quaſi receſſus non defuerint. Quicquamne mundi hujus oculis magis patens atque apertum, quicquamne lucidius, magisva umbris ac tenebris oppoſitum; quam Sol? Et tamen, ſi quis in ejusdem radios aciem velit intendere, abyſſos quaſi deprehendet, neſcio quas & lucis obſcuritates, quæ ſic obfuſcant, & hebetant oculos, ut quid viderint edicere ipſi nequeant. Haud aliter ad candorem veritatis occœcatur malitia, & ſuis evertitur fundamentis, nec jam viam aut modum reperit, quo artibus ſuis porro fallat. Digniſſima Principe victoria, fraudes & technas ingenuitate, veritate mendacium triumphare. Mentiri ſervorum eſt; atque adeo generoſum Principis animum (*b*) haudquaquam decet; cui vel maxime danda opera, ut Deo, qui ipſa eſt Veritas, quam ſimillimus ſit. (*c*) *Onde los Reyes* (ait de illa Alphonſus Rex ſæpe laudatus) *que tienen ſu lugar en la tierra, a quien preteneze de la guardar mucho, debe parar mientes, que no ſean contra ella diziendo palabras mentiroſas. Quare reges, qui ejusdem in terra locum obtinent, cavere debent ſolicite, ne quid in veritatem, verba mendacia proferendo, unquam peccent.* Et paulò infra in eadem lege aliam ejus rei adfert rationem; (*d*) *E de mas, quando el mintieſſe en ſus palabras, no le creerian los Omes, que le oyeſen, maguer dixeſſe verdad, e tomarian ende carrera para mentir. Præterea quoque, ſi quando excidiſſe ipſi mendacia homines alii deprehenderent; certum eſt hos ei fidem deinceps omnem, etiam vera loquenti, negaturos, ſumpturosque hinc eſſe audaciam libere, atque impune mentiendi.* Expertus hoc fuit

(a) Virgilius. (b) *Non decent ſtultum verba compoſita, nec Principem labium mendax.* Prov. 1. (c) Lib. 3. t. 4. pag. 2. (d) idem ibidem.

fuit (*a*) Tiberius, qui *qui ad vana, & toties irriſa revolutus, de reddenda Republica, utque conſules, ſeu quis alius regimen ſuſciperet, vero quoque & honeſto fidem dempſit.*

§. Quanto Monarchiæ ſunt grandiores, tantò vanitati & mendaciis (*b*) magis expoſitæ ſunt. Fortunæ banignioris radii obtrectationum contra ſe nebulas facilè attrahunt. In magnis imperiis omnia in ſiniſtram trahuntur partem, & calumniis ſunt obnoxia. Quod vis aperta nequit efficere, ſæpe calumnia molitur, aut cuniculis occultis, aut inſertis etiam cuneis, qua in re forti animo opus habet, qui aliis imperat; ut ne curſum ſuum immutet, aut importunis calumniantium vocibus ab eodem retardari ſe ſinat. Nunquam non eminuit conſtantia iſta, & firmitas animi in Hiſpaniæ Regibus, quibus quaſi proprium ſemper fuit, invidiam & æmulorum obtrectationes deſpicere; quo uno prope artificio plurimæ iſtiusmodi diſpulſæ ſunt nebulæ, quas ſicut imperii majeſtas excitat, ita easdem vi veritatis viciſſim diſcutit, haud ſecus ac vapores Solis calor attenuat. Quam infames libellos, quam manifeſta mendacia quæ figmenta, quas calumnias contra Hiſpaniæ Monarchiam ſparſerunt ſæpe malevoli! Neque tamen æmulatio iſta ullam aſpergere potuit maculam adminiſtrationi tam juſtæ regnorum, quæ in Europa poſſidet, quòd palam illa ſit, & in oculis omnium. Inter alia, ut novis artibus, & confictis mendaciis dominatio ejus magis inviſa redderetur, adeòque provinciæ rebelles ad reconciliationem minus adjicerent animos, autor neſcio quis, nomine Chapenſis cujusdam Epiſcopi librum divulgavit, in quo multis perſequitur, quam inhumaniter & male ab Hiſpana gente tractati fuerint Indiarum populi. Atque ut ea mendacia faciliùs fidem invenirent, primùm in ipſa Hiſpania ſparſus fuit liber iſte tanquam Hiſpali typis editus, & in alias deinde linguas translatus eſt. Ingenioſa ſanè inventio, & acuta malitia, magisque noxia, quam fortè credi poſſit: quippe quæ in ſinceris quibusdam animis plurimùm operata eſt mali; etſi prudentiores plerique mox fraudem agnoverint, ſiquidem iſta omnia ſatis confutat inſignis Religionis zelus & juſtitia; quam Hiſpana Natio ubivis terrarum conſtantiſſimè ſemper exercet ac tuetur, nec ſibi ipſa in ſolis Indiis diſſimilis eſt. Illud tamen non diffiteor, ſub primam Americæ invaſionem quædam non omnino probanda accidiſſe; ſed eorum duntaxat vitio, qui cùm orbem hunc cognitum animi ſui, amplitudini nimis etiam anguſtum crederent, auſi fuêre permiſſu magis ſui Regis, quam juſſu, aut electione, ſuam alibi experiri Fortunam; & novas hactenus incognitas inquirere regiones, ubi populos offendêre barbaros, idolorum cultui ſuperſtitioſe deditos, ipſis etiam feris immaniores, qui ferino more humana carne vitam propagabant, quorum inhumanitas, præterquam vi & extremo rigore, domari non potuit. Attamen mox incommodis iſtis proviſum de remedio à Regibus Catholicis, hi namque eas in oras certos cum poteſtate ablegarunt commiſſarios, qui in eos, quos deliquiſſe deprehenderent, ſeverà animadverterent, & juſtitiæ apud Indos integritatem tuerentur; multa deinde paterna ordinarunt, quæ pro eorundem facerent conſervatione: inter quæ illud non in poſtremis numerandum, quod eos à graviſſimis eximi voluerint laboribus, quibus tum in metalli-fodinis, tum aliis in rebus exercebantur quotidie, antequam regiones iſtæ detegerentur. Miſerunt prætereà viros Apoſtolicos, qui fidei Chriſtianæ myſteria eos ſtudio maximo edocerent; quin & propriis ſuis ac Regiis ſumptibus fundarunt Epiſcopatus, erexerunt templa, & ſuſtentarunt religioſas familias, in Eccleſiæ iſtius recens plantatæ utilitatem & gratiam: ita quidem, ut ab eò tempore, quo provinciæ tam vaſtæ in Hiſpanorum conceſſere poteſtatem, etiam in novorum Dominorum abſentia, nihil tamen eorum, quæ regii ſunt muneris, deſiderari ipſi paſſi ſint. Quo in genere imperii hujus procuratio, & Mini-

(a) Tacit lib. 4. Annal. (b) *Cuncta magnis imperiis objectari ſolita.*

Miniſtrorum vigilantia, ipſius etiam Solis, Lunæ, ſtellarumque in hæc inferiora dominium & operationes ſuperare quodammodo videri poſſunt: quoties enim vel per ſolas pauculas horas, ut quotidiè accidit, Solis hujus præſentia uni ſubtrahitur Hemiſphærio, perturbatur & confunditur alterum, dum Malitia nocturnis ſeſe veſtit & contegit tenebris, ac ſub caliginis iſtius, velut larva, homicidia, furta, adulteria, aliaque nefaria admittit ſtagitia; quibus omnibus incommodis providentia Solis cavere ſatis non poteſt: eſto ſupra mundi horizontem nocturno etiam tempore crepuſculi ſpargat aliquid, aut muneris ſui partes Lunæ tanquam Vice-Reginæ, ac Stellis veluti Miniſtris ſuis interim deferat, iiſque radiorum ſuorum auctoritatem communicet. Ex hoc itaque noſtro orbe moderantur pariter alterum Hiſpaniæ Reges in Juſtitia, in Pace, in Religione, cum eadem omnino felicitate politica, qua Caſtellæ regna fruuntur & gaudent. Ne tamen his ſuis artibus triumphent æmuli, & hoſtes Monarchiæ Hiſpanicæ; atque ut omnes iſtius libri calumniæ penitus elidantur, faciamus omnia iſta mala, quæ confinxit malitia, Indos perpeſſos eſſe; & componamus cum iis, quæ hac noſtra memoria in bellis variis tam contra Genuam, quam in Germania, Burgundia, & Lotharingia reipſa experti ſumus, & luce clarius apparebit, mendacium illud ad horum veritatem neutiquam accedere. Quæ unquam crudelia tormenta contra Innocentiam à Tyrannis fuēre excogitata, quæ his noſtris temporibus uſurpari non vidimus, non jam adverſus gentes inhumanas ac barbaras, ſed Nationes cultas, civiles ac fideles; nec hoſtiles eas ſemper, ſed contra ſeipſas etiam, nulla habita ratione aut propinqui ſanguinis, aut pietatis in patriam. Quoties vidimus ipſas auxiliares copias in eum à quo ſubmiſſæ fuerant, arma ſur convertere? Magis cruenta defenſio fuit, quam aperta læſio. Nihil inter protectionem intererat, & ſpoliationem; nihil inter amicitiam, & hoſtilitatem. Non illuſtribus ædificiis, non locis ſacris à ferro & flammis parcitum. Intra breve tempus pagos innuneros, caſtella, urbes ſuis vidimus ſepiliri cineribus, & provincias undique refertas incolis in deſertiſſimas verti ſolitudines. Nec tamen illa humani ſanguinis ſitis expleri ant ſatiari potuit. Nihil tunc novum, in hominum pectoribus, perinde ac arborum truncis ſclopetorum atque enſium vim experiri, non in ipſo pugnæ ardore ſolum, ſed poſteà etiam, quàmprimum Martis furor deſæviſſet. Jucundiſſimum oculis erat ſpectaculum, deformes morientium vultus, & trementes artus contueri. Quoties diſſecti hominum ventres præſepiorum fuere loco? Nonnunquam (horrendum dictu!) intra ipſa Matrum viſcera latentes adhuc, & permiſti cum avena & paleis tenelli fœtus equis ceſſerunt in pabulum. Cum vitæ ipſius jactura experimentum ſumebatur, quantum aquæ humanum caperet corpus, aut quamdiu absque alimento vitam producere quis poſſit. Virgines Deo dicatæ fuerunt violatæ; conſtupratæ honeſtiores filiæ; Matronarum pudicitiæ illata vis, in ipſo parentum & maritorum conſpectu Mulieres, æquè ac aliæ prædæ & ſpolia, aut pretio venibant, aut vaccis commutabuntur & equis, ad uſus minùs honeſtos atque illicitos. Agricolæ juncti curribus, equorum inſtar vehere cogebantur onera, atque ut reconditas opes proderent, è pedibus, imò & verendis (ſine pudore loqui) pendulos in ardentes fornaces ſic demittebant. Ante parentum oculos miſere trucidabant liberos, ut paternus amor in alieno chariſſimorum pignorum operaretur dolore, quod non poterat proprius. In nemoribus & ſylvis, quæ latibula feris præbent, hominibus locus non dabatur, quo ſeſe tuto abſtruderent; nam canibus venaticis eos perveſtigabant, & veſtigiorum indicio producebant in lucem. Non profundi lacus è tam ingenioſa cupiditate & rapina ſecuri erant, uncis & retibus inde extracta ſæpè ſunt utenſilia. Nec demortuorum oſſibus quietis manere licuit, tumuli everſi; & marmora, ut ſcrutarentur, quid ſub iis lateret abditum. Nulla ars magica eſt aut diabolica, qua uſi non fuerint, ut

au-

aurum atque argentum è latebris eruerent. Sævitia & cupiditate multæ hominum myriades periêre, non animi vilitate; quemadmodum Indi, quorum extirpationem divina permiſit juſtitia, eò quod tot ſæculis contra conditorem ſuum rebelles extitiſſent. Nan ego iſthæc recenſeo, ut ullam incuſem Nationem, ſcio enim plerasque ferè omnes in barbara iſthac atque inhumana tragœdia ſuas egiſſe partes: ſed ſolum, ut à calumnia gentem Hiſpanam vindicem. Mitiſſimus etiam animus, & formatus optimè, aliquando in periculo eſt, ne extra limites abeat. Imbecillæ naturæ noſtræ vitium eſt, quod nulla actio tam bruta ſit, qua ſe contaminare non poſſit, ſi Religionis aut Juſtitiæ frœno careat.

SYMBOLUM XIII.

ABſentiam Solis ſupplet Luna, dum nocti præſidet. E variis illius motibus, augmento & decremento rerum harumce inferiorum vigor & conſervatio dependet, & tametſi tantò pulchrior illa ſit, quantò hæ obſcuræ magis, & de ſe imbecilliores, utpote quæ eſſe ſuum ab illius luce hauriant ; nemo tamen eſt, qui vel ea de cauſa, vel propter alia innumera ejus beneficia magnoperè ad eam advertat, ne tum quidem, cùm lumine plenam ſeſe exhibet. Quòd ſi verò interdum terræ interjectu Eclipſin patiatur, & corporis ſui non jam illuſtrati à Sole, ut paulò antè ſpectantibus ſeſe offerebat, ſed opaci & obſcuri, pandat defectus, omnium illicò notatur & obſervatur oculis ; quin longè etiam ante, quàm eveniat, prævertit curioſitas, & omnes illius paſſus gradatim & minutatim in numerato habet. Quid Principes aliud ſunt, quàm Planetæ quidam terreſtres & Lunæ, in quas divinus ille juſtitiæ ſol ſuos diffundit radios pro terreno regimine ? (*a*) nam ſi aſtra illa rebus dominantur ; hi animis imperant. Hanc cauſam fuiſſe reor, cur Perſarum Re-

(a) Chryſ. Serm. 120.

Reges ementitis quibusdam radiis Solis & Lunæ formam imitarentur, ut nimirum aſtris haberentur ſuppares. Inter eosdem Rex Sapor (*a*) ad Conſtantium Imperatorem ſcribens, Solis & Lunæ Fratrem ſeſe nuncupabat. Splendeſcit inter reliquos homines Principum dignitas, tanquam qui in ſublimioribus potentiæ & imperii orbibus conſtituti, adeoque omnium cenſuris ſunt expoſiti. Coloſſi ſunt, qui à decoro deflectere nequeunt, quin mox in aliorum id incurrat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant: eos enim univerſus hic mundus attentus obſervat; & licet, quæ facta ab iis benè, non notet interdum, ad errores tamen advertere animum nullo unquam tempore deſinet.

Centum oculis, & auribus longè pluribus advigilat curioſitas, ut in ſecretiſſima Principum cogitata penetret. Lapidis illius apud Zachariam (*b*) videntur ſimiles, ſupra quem ſeptem erant oculi. Nempe *qui magno imperio præditi, in excelſo ætatem agant, eorumque facta cuncti mortales novêre: ita maximè fortunam, minima licentia eſt.* Manus Principis menſura eſt concentus illius muſici, quem bona & prudens gubernatio efficit; qua in menſura ſi caſu aliquo æquabilitatem non ſervet, vocum oritur confuſio, & turbatur harmonia in aliis: omnes enim illius ſequuntur motum. Unde porrò fit, quòd ſtatus plerumque Principibus ſuis cupiant eſſe conſimiles, flagitioſis tamen citius, quàm probis: cum enim vitia illorum perquàm ſollicitè attendere ſoleant ſubditi, infixa hærent animis, & facilè ea poſteà æmulatur adulatio. (*c*) *Vitioſi* quippe *Principes non ſolum vitia concipiunt ipſi, ſed ea infundunt in civitatem, plusque exemplo, quàm peccato nocent.* Et experientia ipſa docet, malos mores plus communiter adferre nocumenti, quàm proſint etiam optimi, nam ea eſt naturæ noſtræ perverſa inclinatio, ut vitia potius, quàm virtutes imitari ſtudeat. Quantæ, & quam eximiæ erant illæ, quæ in Alexandro Magno eminebant! Imperator tamen Caracalla nihil ad ſe, ſuosque mores transferre conatus eſt, præter hoc unicum, quod caput in latus ſiniſtrum inflecteret. Tametſi verò quædam Principis vitia ſoli ipſi, alia etiam Reipublicæ mala ſint, quemadmodum in Vitellio & Othone obſervatum à Tacito; quorum (*d*) prior *ventre & gula ſibi hoſtis, Otho luxu, ſævitiâ, audaciâ Reipublicæ exitioſior ducebatur:* nullum tamen eſt, quod propter exemplum non graviſſimè noceat ſubditis. (*e*) *Flexibiles quamcunque in partem ducimur à Principius, atque ut ita dicam, ſequaces ſumus.* Haud multum abſimiles rotis illis in viſione (*f*) Ezechielis Prophetica, quæ Cherubinorum motum examuſſim, & in omnibus ſequebantur. *Ea conditio Principum, ut quidquid faciant, præcipere videantur.* (*g*) Exiſtimant ferè ſubditi, gratum ſe obſequium præſtare Principi, ſi flagitia illius imitentur, cumque ea voluntati dominentur, facilè ſibi perſuadet adulatio, hac demum viâ ſeſe illâ potituram. Ita *validior in dies Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gratiores ratus ſi Principem* (Neronem) (*h*) *ſocietate ſcelerum obſtringeret.* Qua ratione ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus confunditur.

Talem igitur Princeps ducat vitam; tales ſint ipſius mores, ut ad virtutem ad honeſtatem exemplo omnes provocent; quod documentum Rex Alphonſus, cognomento Sapiens, Principibus dedit: (*i*) *E otro ſi para mantener bien ſu pueblo, dandole buenos exemplos de ſi miſmos, moſtrandoles les errores, para que fagan bien: ca no podria el conoſcer à Dios, nin lo ſabria tomer, nin amar, nin otro, ſi bien guardar ſu corazon, nin ſus palabras, nin ſus obras (ſegun diximos de ſuſo en las otras leyes,) nia bien mantener ſu*

(a) *Rex Regum Sapor, particeps ſiderum & frater Solis & Lunæ, Conſtantio fratri meo ſalutem.* Amm. Marcell. l. 7. (b) *Super lapidem unum ſeptem oculi ſunt.* Zach. 3. 9. (c) Cic. de Leg. (d) Tacit. lib. 2. Hiſtor. (e) Plin. in Paneg. (f) *Cum ambularent Cherubim, ibant pariter & rotæ juxta ea, & cum elevarent Cherubim alas ſuas, ut exaltarentur de terra, non reſidebant rotæ, ſed & ipſæ juxta erant.* Eze. 10. 16. (g) Quintil. (h) Tacit. lib, 14. Annal. (i) Lib. 6. tit. 5. p. 2.

ſu pueblo, ſi el coſtumbres , e maneras buenas non ovieſſe. Atque itidem, ut in officio populum contineat, exemplis ei optimis præluceat, eſt neceſſe, in quibus nimirum, & errores, quos vitare, & virtutes, quas ſequi debeant, ſubditi poſſint intueri. Niſi enim moribus Princeps ſit optimis, vitaque integerrima, neque Deum ipſe, prout oportet, agnoſcere, timere, amare; neque mentem ſuam, verba, atque opara ſatis cuſtodire; neque ſubjectum denique populum gubernare rite valebit. Nam ſi vitia virtutis lucernam extinguant in Principe, qui facem prælucere omnibus debet, & ſecuriores commonſtrare navigationis vias, in ſaxa & ſcopulos Reipublicæ navim impellet, neque enim fieri poteſt, ut gubernatio ſuccedat rectè, ubi Princeps in flagitia ſeſe pronum effuderit. *Ca el vitio* (verba ſunt ejusdem Alphonſi Regis) (*a*) *ha en ſi tal natura, que quanto el Ome mas lo uſa, tanto mas lo ama, e deſto le vienen grandes males, e mengua el ſeſo, e la fortaleza del corazon, o por fuerza a de dexar los fechos, quel convienen de fazer por ſabor de los otros, en que halla el vocio, Ea namque vitiorum natura eſt, ut, qui frequentantur magis, magis etiam amentur; unde mala exoriuntur graviſſima; ingenii acies, animique robur obtunditur atque hebetatur, ac tandem veluti neceſſitate quadam obſtringitur ad occupatienes etiam maxime neceſſarias præ iis, in quibus mendacem vitii dulcedinem reperit, negligendas.* Facilè leges contemnit ac deſpicit populus; ſi videat non obſervari ab eo, qui earundem eſt anima. Quare ſicut eclipſes Lunæ terræ obſunt, ita peccata Principis peſſumdant regnum: illorum enim pœnas à Deo immiſſas plerumque lucre debent etiam ſubditi, quia exemplum ſecuti eorundem ſeſe ſcelerum faciunt quoque participes; ubi ſub Jeroboamo (*b*) Rege à populo Iſraëlitico factum Scriptura memorat.

Una ſola umbra impurioris delicti, quæ Regis Roderici famam obſcuravit, multis ſæculis Hiſpaniæ libertatem teneris oppreſſam tenuit. Quamobrem excuſari aliquo modo poterit barbarus ille (*c*) Mexicanorum mos, qui quoties Regem aliquem novum inaugurarent, jusjurandum ab illo poſtulabant, quòd juſtitiam eſſet adminiſtraturus; non oppreſſurus ſubditos; futurus in bello fortis ac ſtrenuus; curaturus denique, ut Sol curſum ſuum ac ſplendorem retineret, nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, & terra ubertim ſuos proferret fructus, Etenim Regi ſancto Sol ipſe obedientiam præſtat, ut Joſuë quondam expertus eſt, in præmium virtutis, & tellus fæcundiores edit partus, ut grata quodammodo ſit pro adminiſtratâ in populum juſtitia. Illud ipſum eſt, quod Homerus his verſibus indicat:

(d) Sicut percelebris Regis, qui nomina curat,
In multisque probisque viris jura æqua miniſtrat,
Ipſa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Fert fruges, ſegetesque, & pomis arbor onuſta eſt,
Proveniunt pecudes, & ſuppeditat mare piſces;
Ob rectum imperium populi ſors tota beata eſt.

§. (*e*) *Annus bonus, non tam de bonis fructibus, quàm de juſtè regnantibus exiſtimandus.* Eſtque ea ut plurimum vulgi opinio, malorum ſuorum & proſperitatum cauſſam eſſe eos, qui cum imperio ſunt: quin fortuita ipſa ſæpè ad culpam trahit Principis, uti populus Romanus ea Tiberio tribuebat.

§. (*f*) Ne in animum ſuum inducat Princeps, tum demum vitia ſua minùs notatum iri, ſi ea impunè permittat aliis, aut cum populo communia faciat;

(a) Lib. 5. tit. 3. p. 2. (b) *Propter peccata Jeroboam, qui peccavit, & peccare fecit Iſraël.* 3. Reg. 14. 16. (c) Pop. Gamar. (d) Hom. Ulyſ. (e) Boëtius. (f) Tac. lib. 4. Annal.

id quod de Witiza memoriæ proditum eſt: etſi enim vitæ licentiam ament ſubditi, at non authorem; quæ cauſa fuit, cur factum morte luerit poſteà, homo ob deterrimos ſuos mores omnibus inviſus. Quod in aliis vix turpe ac vitioſum notare plerumque ſolemus, hoc in nobis ferè commune ac proprium ipſi non agnoſcimus. In nobis ipſis facilè quemcunque diſſimulamus defectum, in ſpeculo tamen, in quo vultum noſtrum contuemur, ne atomum quidem ferre poſſumus. Ejusmodi ſpeculum Princeps eſt, in quo ſeſe contemplantur ſubditi, nec quicquam iis moleſtius, quàm ſi vitiis deturpatum videant. Nihilo propterea minus infamis erat Nero, quòd (*a*) *ratus dedecus amoliri, ſi plures fœdaſſet.*

§. Non ſecuros ſe arbitrentur Principes, ſi in ſecreto rei bene prudenterque geſtæ conſcii ſibi ſint: quoties enim plebs ipſa actiones eorundem non omnino aſſequitur, diſcutere eas corioſè incipit, & in deteriorem ſemper partem interpretatur: quare non ſufficit, quod ipſi perperam non agant: ſed opus eſt etiam, ut ne media, quibus utuntr, ſpeciem mali habeant. Et quomodo rem ullam ſecretam habebit is: qui ſuam ipſius Majeſtatem, & comitatum aulicum à ſe abdicare non poteſt, nec ſolus quicquam agere; cujus libertas tot compedes ſecum trahit, & catenas aureas, quarum ſtrepitum nemo non percipit? Hoc Summo Sacerdoti ſignificabant tintinnabula illa aurea, quæ ex ima ejus veſte circum dependebant, ut nimirum fieret memor, omnes ſuos greſſus auribus (*b*) omnium eſſe expoſitos. Quotquot cuſtodes ſunt ſive domi, ſivi foris extra palatium, quotquot Principi intra ſecretiora aſſiſtunt conclavia, totidem exploratores ſunt eorum, quæ facit, aut dicit; immò & quæ animo cogitat, attenti ad omnes illius geſtus, ad oris vultusque conformationem & motum, quibus cor ſeſe prodit: ita ſemper oculos ſuos (*c*) in ejus manibus defixos habent. Quod ſi vitium aliquod notent in Principe, tametſi diſſimulare illud ſe fingant, prodere tamen geſtiunt, ut aut prudentiores & intimi, aut zeloſi etiam habeantur. Hìc unus alium intuetur, & palàm eloqui non auſi, nihil loquendo, loquuntur maximè. Ebullit atque æſtuat ſecretum intra præcordia præ ferventi manifeſtandi deſiderio, donec tandem ſupereffluat. Linguas ipſas per aures volitare diceres. Hic accepto ſilentii ſacramento revelat illi, iſte viciſſim alicui alteri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, ſciant omnes: adeò quaſi in momento obtrectatio è cubiculis ſecretioribus migrat in culinas, inde in plateas, & compita publica. Quid porrò mirum, ſi hoc inter domeſticos accidat, cùm à ſeipſis etiam ſatis ſecuri Principes non ſint, quantumvis vitia ſua & tyrannides ſecreta habere cupiant: nam vel conſcientia propria reos agit, uti Tiberio contigit, quem *non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris, ſuasque ipſe pœnas fateretur.*

§. Verumtamen ne animo cadant Principes, ſi fortè induſtria ſua ac diligentia non videantur ſatisfacere omnibus; pares enim omnibus eſſe non poſſunt, neque unquam continget, ut paſſio, invidia, & multiplex populi judicium in ejus laudibus ritè conſentiant, multò minus, ut Natura hæc noſtra tam imbecilla abſque defectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis ſolers ac ſollicitus in Mundo hoc illuſtrando, quis perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lucis, Sol inquam, qui ipſum eſſe, colorem & pulchritudinem rebus univerſis tribuit? Et tamen neſcio quas in eô maculas & obſcuritates deprehendit curioſitas, nil obſtantibus lucidiſſimis ejus radiis.

§. Atque iſta Principis ſollicitudo, ut vitæ ſuæ rationes juſtè laudabiliterque inſti-

(a) Tacit. lib. 14. Annal. (b) *Et cinxit intinnabilis aureis plurimis in gyro, dare ſonitum in inceſſu ſuo.* Eccl. 45. 10. (c) *Oculi ſervorum in manibus dominorum ſuorum.* Pſal. 122. 2.

inſtituat, ad vitam etiam actionesque Miniſtrorum, qui perſonam ejus ſuſtinent, extendi debet; ſiquidem ad has non minus, quàm ad illas ritè moderandas Deus hominesque eum obligatum cenſent. Non lunæ defectus eſt is, quem in Eclipſi illa patitur, ſed terræ, quæ illam inter & Solem umbram ſuam interjicit; nihilo tamen minus, nemo quisquam eſt, qui defectionem illam Lunæ non tribuat; eaque unica ſufficit ad offuſcandos ejus radios, & creanda rebus hiſce inferioribus damna tot, atque incommoda. Principis vitia in pravam ejus voluntatem referimus, at Miniſtris ſcelerum impunitatem concedere, animi quædam cenſetur vilitas. Peccata propria aliquam merentur excuſationem, ob affectuum & paſſionum vehementiam: ſed ſi per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excuſationi eſt locus. Nil prohibet Principi vitioſo bonos eſſe Miniſtros: ſi tamen connivere cum iis incipiat, & hi, & ille flagitioſi erunt. Hinc nonnunquam accidit, quòd Principis minimè boni bona tamen ſit gubernatio, dummodo ipſe caveat, ne alii ſuum ſequantur exemplum: rigor enim ille non ſinit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, qua quisque Principibus ſimilium actionum ſtudio ſe conformare deſiderat. Eſto pro ſe ipſe ſit malus, pro Republica tamen bonus erit. Omnem Miniſtris indulgere libertatem, eſt imperii abjicere habenas, ſine quibus nullus etiam equus rectè ſecuréque incedit.

§. Mali Principes æquè ſunt curatu difficiles, ac pulmones affecti malè; ex eo capite, quòd remedia iis applicari nequeant: hæc namque in audiendo conſiſtunt, at ipſi audire renuunt; conſiſtunt in videndo, at ipſi videre non ſuſtinent, neque ut audiant (a) vel videant alii, aut certe illud ipſum non ſinunt domeſtici proprii ac Miniſtri, qui Principum vitiis applaudunt potius: & quemadmodum antiqui olim ære & cymbalis omnia perſonabant, dum luna (b) laboraret; ita iſti animum Principis modulis muſicis, aliisque oblectamentis demulcere ſatagunt, in eo præcipuè elaborantes, ut aures ſemper habeat ocupatas, ne aut murmur obtrectationis, aut veritatis voces, quæ dolos detegunt, ad eas penetrare poſſint; & demum, ut ea ratione, dum Princeps juxta ac illi iisdem ſe immergunt vitiis, nemo reperiatur, qui eos reprehendat & corrigat.

SYMBOLUM XIV.

NUllum propè inſtrumentum eſt, quod artis opera ſe ſolo cum omni perfectione elaboret. Quod præſtare non potuit malleus, lima perficit. Textrinæ defectus tonſoriæ corrigunt forfices (icon præſentis Emblematis) & panno nitorem addunt ac elegantiam. Aliena cenſura proprios componit mores. Maculis pleni eſſent, niſi eas detonderet lingua. Quos lex ipſa in officio continere aut emendare nequit, ſolus ſæpe coërcet obtrectationis metus, quæ ſtimulus quidam eſt virtutis, & frænum, ne à recto tramite ea deviet. Obtrectationes in auribus obſequentibus prudentis Principis inaures (c) ſunt aureæ, & fulgentiſſimi quidam uniones (ut dixit Salomon) qui mirè exornant illum & perficiunt. Nullus capitalior vitii hoſtis eſt, quàm cenſura. Longè hæc efficacior, quàm cohortatio & doctrina: cohortatio enim famam & gloriam in futurum proponit; cenſura, quod

O 2 turpe

(a) *Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aſpicientibus, Nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt; loquimini nobis placentia.* Iſai. 30. 10. (b) *Igitur æris ſono, tubarum, cornuumque concentu ſtrepere prout ſplendidior, obſcuriorve, lætari aut mœrere.* Tac. lib. 6. Annal. (c) *Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit ſapientem, & aurem obedientem.* Prov. 25. 12.

turpe eſt indecorum, mox accuſat, & caſtigat illico infamiæ divulgatione. Illa incitat, ut agamus rectè; hæc, ut ne operemur malè, & facilius ſeſe abſtinet animus ab eo, quod ignominiam adjunctam habet, quàm ſuſcipiat id, quod arduum eſt & honeſtum. Meritò itaque conſtitutus eſt honor in opinione aliena, ut ſcilicet in metu ſimus, cumque actiones noſtræ ab aliorum dependeant judicio omnibus ſatisfacere ſtudeamus. Tametſi vero obtrectatio in ſe mala ſit, bona tamen eſt pro Republica, quia nulla alia ſupra Magiſtratum aut Principem major poteſtas & vis eſt. Quid potentia non auderet, ſi obtrectatio non obſiſteret? in quos illa non laberetur errores, ſi hæc non eſſet? Conſiliarii optimi ſunt obtrectationes, ſiquidem è damnorum experientia naſci ſolent. Eas ſi audirent Principes, multa

dubio procul ſuccederent rectius. Satyras, & libellos probare omnino non auſim: nam plerumque aut veritatis excedunt limites, aut ſcandala, tumultus ac ſeditiones concitant; aliquid tamen indulgeri eâ in re ob effectus tam bonos fortè expedit. Libertatis in Republica ſignum eſt obtrectatio; in ea enim, quam tyrannis oppreſſam jam tenet, neutiquam permittitur. (*a*) *Rara temporum felicitas, ubi ſentire, quæ velis, & quæ ſentias, dicere licet.* Iniquum prorſus eſſet, ſi qui imperat, ſubditorum labiis clauſtra vellet injicere & prohibere, ne querantur unquam, aut murmurent, ſub duro ſervitutis jugo. Sine eos murmurare, ſine obloqui, dum præcipere nos ſinunt ajebat Sixtus V. Pontifex, cum non nemo ad ipſum referret, quòd malè de eo nonnulli per urbem loquerentur. Obtrectationibus omnino non tangi, non moveri; hoc demum eſſet omnem honoris exiſtimationem abjeciſſe, quo nihil pejus in Principe, ſi quidem eo venerit, ut jam infamia voluptati illi ſit: veruntamen ſic iis afficiatur, ut diſcat inde aliquid, non ut eas ulciſcatur. Qui iſthæc leviora diſſimulare (b) neſcierit, quomodo majora poterit; Non minoris vir-

(a) Tacit. lib. 1. Hiſt. (b) *Magnarum rerum curas non diſſimulaturos, qui animum etiam leviſſimis adverterent.* Tac. l. 13. Annal.

virtutis fuit in forti illo Heroë Conſalvo de Corduba queremonias tolerare exercitus, & oblocutiones ad Lirim fluvium, quàm in periculo tam evidenti intrepidum conſiſtere. Quis licentiam populi, libertatemque reprimat? Fruſtra ſunt Principes (a) *qui præſenti potentia credant extingui poſſe etiam ſequentis ævi memoriam*, quive exiſtimant tantam eſſe ſuam majeſtatem, ut actiones etiam malas ea honeſtare queat. (b) *Non ope humana, non largitionibus; aut Deum placamentis*, Neronis *decedebat infamia, quin juſſum incendium crederetur.* Illud adulatio cavere poteſt, ne ad Principis aures penetret obtrectatio; ut verò nemo omnino ſit, qui obtrectet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus ſuis ſermonem prohibet, ſuſpectas eas facit; cumque prona ſemper ſit in deterius vulgi perſuaſio, palam pro malis haberi ſolent. Minus exaggerantur ea, quæ non curantur magnopere. Prohibuerat Vitellius, ne quis de rebus male a ſe geſtis per urbem loqueretur, hinc (c) *plures, ſi liceret*, aliàs *narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgabant.* Per laudes atque obtrectationes ita transeundum Principi, ut illis non titilletur, non ſuccumbat iſtis. Si laudibus capiatur, iisque aures det, omnes eidem adulando animi occupandi periculum facient. Quòd ſi obtrectationibus conturbetur, abſiſtet à rebus arduis &glorioſis, & in gubernando ſocors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, judicii levitas eſt: quacunqne etiam re offendi hominum eſt privatorum; multa diſſimulare, Principum; nihil ignoſcere, tyrannorum. Norant hoc optimè magni illi Imperatores Theodoſius, Arcadius & Honorius, quando Ruffino Præfecto Prætorio dabant in mandatis, ne populi contra ſe obtrectationes illico pœnis caſtigarent; (d) *quoniam*, ajebant, *ſi id ex levitate proceſſerit, contemnendum eſt: ſi ex inſania, miſeratione digniſſimum: ſi ab injuria, remittendum.* Cum Carolo V. Imperatori aliquando Barcinone verſanti accuſatio adverſus nonnullos, qui ſiniſtrè de ejus actionibus locuti fuerant, offerretur in ſcripto, ut de ſententia ferenda cum illo deliberaretur, porrigenti indignatus, mox chartam in vicinum focum, cui tum fortè aſtabat, injecit, & flammis tradidit. Ad officium Principis pertinet, intelligere omnia; velle tamen verba (e) ſingula vocare ad examen, indignum eſt magnanimo pectore. In Republica Romana ſola (f) *facta arguebantur, dicta impune erant.* (g) *Vana a ſceleſtis, dicta a maleficiis differunt.* Spinoſa nimis corona eſſet, ſi re quacunque lædi ſe crederet. Aut omnino non offendit, aut leviter certè ea injuria, quàm is, contra quem fieri putatur, pro injuria, non agnoſcit. Nimia eſt in Principe facilitas, & exigua ſui æſtimatio, ad quosvis commoveri rumores. Conſcientia mala ſtimulare ſolet animum ad ſumendas de eo pœnas, qui obtrectat; pura atque integra mens, contemnit iſta. Si verum eſt, quod in Principe carpitur, emendatione eluat: ſi falſum, ſeipſo evaneſcet. (h) *Namque ſpreta exoleſcunt; ſi iraſcâre; agnita videntur.* Exuri juſſerat Senatus Romanus Cremucii Annales, ſed quia eos ipſe occuluerat, accenſa magis eſt, & vulgata legendi cupiditas: quomodo & libellis infamatoriis Vejenti accidit; (i) *conquiſitis, lectitatisque, donec cum pariculo parabantur, mox licentia habendi, oblevionem attulit.* Curioſitas judicibus non paret, nec pœnas metuit. Quod vetatur maximè, in id maximè, connititur. Prohibitione augeſcit Satyricorum æſtimatio operum, & (k) *punitis judiciis gliſcit autoritas.* (l) *Neque aliud externi Reges, aut qui eadem ſævitia uſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperêre.* Nunc ſicut perutile eſt Principi, ſcire quid alii loquantur malè, ita haud parum nocet, faciles obtrectatoribus præbere aures: quia namque lubentes credimus, quod accuſatur in aliis; proclive eſt fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut

(a) Idem lib. 4. Annal. (b) Idem lib. 13. Annal. (c) Tac. lib. 3. Hiſtor. (d) L. unica. C. ſi quis imperat maledix. (e) *Omnia ſcire, non omnia exequi.* Tacit in vita Agr. (f) idem l. 1. Annal. (g) idem l. 3. Annal. (h) Tacit. lib. 4. Annal. (i) Idem l. 14. Annal. (k) Idem l. 4. Annal. (l) Tacit. 16.

iniquè aliquid ſtatuat, aut erret in ferendo judicio, Eſt ea res periculi pleniſſima, in aulis præſertim, ubi invidia & præmiorum, favoris ac gratiæ Principnm prenſatio calumniam acuunt, & ſolent aulici locuſtis illis in Apocalypſi eſſe ſimiles, habentes facies hominis, dentes autem leonis, quibus honoris ſpicas (*a*) corrodunt & depaſcunt. Gladio (*b*) acuto linguas eorum Spiritus ſanctus comparat, uti & (*c*) ſagittis, quæ in occulto feriunt innocentes. David (*d*) eos ut hoſtes perſequebatur. Nulla aula quieta eſſe poteſt, ubi iſti tolerantur. Nec minùs occupabunt Principem eorum ſuſurrationes, quàm negotia publica. Remedium eſt, nolle eos audire, duos ponendo aurium janitores, rationem ſcilicet & judicium, ut absque gravi cauſſa eas non pandant. Sanè pro auribus non minùs cuſtodia opus eſt, quàm pro aulæ & palatii foribus; & de his tamen admodum ſolliciti ſunt Principes, pro illis parum aut nihil curant. Qui obtrectantibus facilè aures præbet, in cauſsâ eſt, cur obtrectare ii audeant. Nemo de aliis loquitur malè, niſi apud eum, qui lubens id audit, Expediet etiam ejusmodi blaterones cum eo, quem accuſant, coràm committere, publicando id, quod ipſi referunt, ut diſſidiorum eſſe autores eos poſtea pudeat. Hoc, nî fallor, Spiritus ſanctus intendebat, cum diceret: (*e*) *Sepi aures tuas ſpinis:* ut nimirum ſeſe ipſe læderet, atque adeò pœnas daret, qui cum malevolis obtrectationibus os ſuum aliorum auribus admovere tentaverit. Suſpectus debet eſſe Principi, qui palàm veretur dicere, quod in aurem (*f*) loquitur. Et tametſi iſta quoque diligentia cavere poterit, ut veritates tam variæ ad Principem non deferantur. multa quippe ſunt domeſtica, quæ ignorare ſatius eſt ſæpè, quàm ſcire; & verò longè præſtat, calumnias ex aulis univerſim proſcribere. Quando tamen accuſationes non ex malitia fiunt, ſed ex zelo quodam erga obſequium Priocipis, omnino audire eas decet, & examinare ſedulò, nec putare aliter, quàm eas ipſas admonitionem quandam eſſe planè neceſſariam, ad benè gubernandum non ſolùm, ſed & ad ſecuritatem propriam. Hinc Conſtantinus Imperator lege peculiari etiam præmium iis ſtatuit, qui Miniſtros ipſius & domeſticos criminis alicujus veraciter accuſare poſſent. (*g*) *Si quis*, inquit, *eſt cujuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcunque Judicum, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifeſtè probare poſſe confidit, quod non integrè atque juſtè geſſiſſe videatur, intrepidus atque ſecurus audeat, interpellet me, ipſe audiam omnia, ipſe me vindicabo.* Prorſus hoc neceſſarium eſt, ut Principem nihil lateat eorum, quæ geruntur in ejus aulâ, in conſiliis, in rribunalibus, ubi timor ora obſtruit, & gratiæ ac beneficia Principis per Miniſtros collata in alios interdum elingues eos reddunt, ut Miniſtrorum defectus & errores non audeant prodere; perinde quaſi hoc demum ſit beneficii eſſe memorem, & gratum ſe exhibere, quæ iufidelitas potius, & proditio cenſeri deberet: ea enim obligatio, qua obſtricti illi ſunt ad commonendum Principem, quem decipi à ſuis, aut cui non rectè miniſtrari animadverterint, fidelitatis eſt obligatio naturalis, multóque arctior quàm ulla alia. Graviſſimum hoc damnum eſt, ſi Princeps gratias ſuas & favores per eorum diſpertiat manus, quos eximiè & ſingulariter habet caros; ſic enim iſti gratiarum beneficio quaſi pretio quodam mercantur alios, qui neglecti ab iis officii ſeſe participes faciunt, aut certè approbant illud, ac defendunt; atque ita, Principe miſerè decepto, in cauſſa ſunt, cur iis affectu amoreque ſingulari porro adhæreat.

An-

(a) *Dentes earum, ſicut dentes leonum erant.* Apoc. 9. 8. (b) *Et lingua earum, gladius.* Pſal. 56. 5. (c) *Paraverunt ſagittas ſuas in in pharetra, ut ſagittent in obſcuro rectis corde.* Pſal. 10. 2. (d) *Detrahentem ſecretô proximo ſuô hunc perſequebar.* Pſal. 109. 5. (e) Eccl 28. 28. (f) *Et hanc velim generalem tibi conſtituas regulam, ut omnem, qui palam veretur dicere, ſuſpectum habeas.* S. Bern. lib. 4. de conſ. ad Eug. c. 6. (g) Lib. 4. C. de accuſ.

Antiquores Reſpublicæ non neſciæ omnino, quantum conducerent Satyræ ad arcenda infamiæ metu vitia: in theatris publicis illas permiſerunt, ſed paullatim à communi morum reprehenſione ad obtrectationes particulares ventum eſt, non ſine gravi honoris quorundam læſione; unde exortæ factiones, & ex iis ſeditiones populares: quia (a) Spiritu S. teſte, lingua maledica turbat pacem, & familias integras, ac civitates evertit. Ea de cauſa, ne morum correctio ex malitia linguæ penderet, aut calami, Cenſorum munus inſtitutum fuit; qui auctoritate publica ſingulorum notarent mores, atque corrigerent. Perquàm utile tunc fuit iſtud officium, diu multumque viguit; quia verecundia & animorum modeſtia ejus tuebantur jurisdictionem; hoc noſtro tamen tempore effectui dari non poſſet: ſuperbia enim & morum licentia mox ſeſe modis omnibus illi opponerent, ſicut nunc ipſi reſiſtunt Magiſtratui, quantumvis optimis legibus & authoritate publica armato, adeoque riſui & ludibrio forent Cenſores, non absque inſigni regiminis periculo: nihil enim nocentius, nihil quod vitia magis inſoleſcere faciat, quàm ſi talia adhibeantur remedia, quæ delinquentes deſpiciunt ac rident.

§. Sicut autem cenſura morum corrigendorum cauſa introducta fuit, ita & propter civium facultates, ut ſcilicet opes ac fortunas ſingulorum referret in tabulas, & perſonarum certum iniret numerum; & quamvis magno Reipublicæ bono, cùm apud Græcos, tum apud Latinos diu iſta conſuetudo floruerit, hodie tamen id valde eſſet odioſum, & grandia pareret incommoda; quia ſcire tam accuratè ſubditorum numerum, & facultatum conditionem, ad nihil deſervit aliud, quam ut tributis & exactionibus ii magis onerentur. Tanquam peccatum graviſſimum vindicavit Deus illam populi Iſraëlitici per capita recenſionem, quam (b) David inſtituerat: (c) *Quid enim tam durum, tamque inhumanum eſt, quam publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi utilitatem, & invidiæ exponere divitias,* cupiditati & rapinæ eas objiciendo. Quòd ſi in illis Rebuſpublicis Cenſura ſine his incommodis exerceri olim potuit, ideò factum eſt, quia in primæva ſua inſtitutione recepta fuit ab omnibus, aut quia animi minus elati tunc erant, minusque contra rationem rebelles, quàm his noſtris temporibus.

SYMBOLUM XV.

QUam vellem præſentis Emblematis ſymbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium Principum, atque ut quemadmodum ignes miſſiles per aërem volitantes aſtrorum imitantur ſplendorem, lucéntque mox atque emittuntur è manu, donec in cineres abeant: ita in illis quoque (nam Spiritus ſanctus *igni effulgenti* (d) eos comparat) nunquam non arderet famæ deſiderium, &

> ---- (e) *fax mentis honeſtæ*
> *Gloria;*

nec quicquam penſi haberent, quòd paſtu flamma iſta indigeat, quòdve id, quòd ardet vehementius; citius etiam conſumatur. Nam tametſi communis ſit homini cum animantibus omnibus cupiditas illa prorogandi vitam; harum tamen finis alius

(a) *Suſurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes Lingna tertia multos, commovit & diſperſit illos de gente in gentem. Civitates muratas divitum deſtruxit, & domos Magnatûm effodit.* Eccl. 28. 15. (b) *Pecuſſit autem cor David ſuum, poſtquam numeratus eſt populus, & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto.* 2. Reg 24. 10. (c) l. 2. C. quand. & quib. quart. pars. (d) *Quaſi ignis effulgens.* Eccl. 50. 9. (e) Sil.

non eſt, quam ſui conſervatio, hominis verò rectè agere. Non felicitas eſt vivere, ſed nôſſe vivere. Nec plùs vivit, qui vivit diu, ſed qui melius vivit. Etenim vitam, non tempus metitur, ſed uſus. Illa quæ (*a*) *quaſi Stella matutina in medio nebulæ, & quaſi Luna plena* radiis beneficentiæ *lucet* aliis *in diebus ſuis*, longa eſt ſemper; uti contrà brevis ea, quæ in ſeipſa conſumitur, licet diutiſſimè duret. Beneficia & incrementa, quæ à Principe proficiſcuntur in Rempublicam, illa

dies (*b*) vitæ ejus numerant. Qui ſine illis tranſeunt, eos de ſumma deducit (*c*) oblivio. Titus Veſpaſianus Imperator (*d*) *recordatus aliquando ſuper cœnam, quòd nihil cuiquam illo die præſtitiſſet, memorabilem illam, & meritò laudatam vocem edidit: Amice, diem perdidi.* Et Petrum Luſitanum Regem dicere ſolitum accepimus: (*e*) *Non meretur eſſe Rex, qui non gratiæ aliquid, aut beneficii in dies ſingulos confert in Rempublicam.* Nulla tam brevis vita eſt, cui ad agendum fortiter non ſat temporis ſuppetat. Unico momento facinus heroïcum decernit generoſa mens, nec multò pluribus opus, ut effectum illud det. Quid refert cum illo ipſo vitam deſinere, ſi in aliam æternam commutetur, memoriæ poſt ſe relictæ beneficio? Quæ intra famæ continetur limites, ſola vita nominari poteſt; non ea, quæ in corpore conſiſtit, & vitali calore, quæ ſimul ac oritur, mori incipit. (*f*) *Mors omnibus ex natura æqualis, oblivione apud poſteros, vel gloria diſtinguitur.* Qui moriendo famam pro vita ſubſtituit, eſſe deſinit; vivit tamen. Mira virtutis vis, quæ vel repugnante natura, quod caducum eſt, reddit immortaliter glorioſum. Non videbantur Tacito parum vixiſſe Agricola, (*g*) *quanquam medio in ſpatio integræ ætatis ereptus: nam quantum ad gloriam, longiſſimum ævum peregerat.*

§. Nemo famam poſthumam, ut vanam, ſpernat aut negligat: eo ipſo enim, quòd

(a) Eccl. 50. 6. (b) *Bonæ vitæ numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in ævum.* Eccl. 41. 16. (c) *Et numerus annorum incertus tyrannidis ejus,* Job 15. 20. (d) Sue. (e) Mar. hiſt. Hiſp. (f) Tacit. lib. 1. Hiſtor. (g) Tacit. in vita Agric.

quòd eam appetat animus, agnoſcit, poſſe ſe aliquando iſta frui. Falluntur verò, qui ſatis eſſe putant, ſi in ſtatuis, aut poſteris eam poſt ſe derelinquant: nam in illis caduca ea eſt, in his etiam aliena; illa ſola eſt propria, quæ ex factis oritur. Hæc ſi mediocria ſolum ſint, laudem non habebunt: famam enim admiratio parit. Naſci aliquem, ut numerus ſit, vulgaris plebeculæ eſt; ut inter alios ſingulariter emineat Principum. Illud ergo tenendum, (*a*) *cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent. Principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* (*b*) *Argentum quidem, & pecunia eſt communis omnium poſſeſſio; at honeſtum, & ex eo laus & gloria, Deorum eſt, aut eorum, qui à Diis proximi cenſentur.*

(*c*) *Igneus eſt noſtris vigor, & cæleſtis origo. Princıbus.*

Generoſa indoles ad extrema ſemper contendit, aut Cæſar eſſe vult, aut nihil; aut ſtella, aut favilla. Non minus hæc lucebit obeliſcis impoſita, ſi gloriosè conſumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus eſt ſpiritus qui ſalis nitri inſtar optimè præparati, & incenſi non illicò diſrumpit corpus, cui includitur. Flagranti animo anguſtus nimis campus pectus eſt. Garſias Sanctius Navarræ Rex prælium initurus, omnibus artubus tremebat; in ipſa tamen pugna fortem ſe gerebat ac ſtrenuum. Horrebat nimirum corpus confertam hoſtium turbam, in quam animus parabat irruere. Vitam itaque glorioſam conſectetur Princeps, ut Lux (*d*) ſit in hoc Mundo. (*e*) *Cætera Principi ſtatim adſunt; unum inſatiabiliter parandum, proſpera ſui memoria*, & fama. Quòd ſi ſub regiminis initium bonam exiſtimationem perdiderit, ægrè eam poſteà recuperabit: quod enim ſemel de eo conceperit populus, ſemper deinde hærebit animo: in hanc curam incumbat unicè, ut gloriam ſibi pariat, etiam ſi capitis diſcrimen adeundum ſit. Qui cupidè nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, ſine quibus duobus Fama obtineri non poteſt. Obſervavit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui regno exutus, ſegnis & turpiter otioſus in Italia (*f*) *conſenuit, multum immutata claritate, ob nimiam vivendi cupidinem.* Ita Principi navigandum, ſeu mare tranquillum habeat, ſeu tempeſtatibus inquietum, ut lucidiſſimam gloriæ pharum nunquàm dimittat ex oculis; illud identidem animo volvens (ut ne quid perſona ſua indignum admittat aut cogitet) de illa, deque ejus actionibus & operibus, ſæculis omnibus, & omnibus Nationibus locuturam Hiſtoriam. Principes alios ſuperiores non habent, niſi Deum & Famam: ii ſoli, pœnæ & infamiæ metu ad honeſtè operandum eos obligant; quo fit, ut ab Hiſtoricis ſæpe magis, quàm à ſuis ſibi metuant hoſtibus, magisque calamum formident, quàm gladium. Solos digitos calamo armatos Rex Balthaſar (*g*) viderat, & licet nondum ſciret, quid ſcripturi eſſent, ita tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contremiſceret, & compages renum ejus ſolverentur. Verùm, ſi & Deum & Famam ſusque deque habeant, nihil ab iis rectè geri poterit: nam absque Deo quicquid eſt, ignorantia eſt; & qui famam negligit, virtutes negligit. Honeſta gloriæ cupiditas omnem à vitio aut injuſtitia cavet maculam. Nec ulla immanior bellua illo Principe, quem nec conſcientia ſtimulat, nec incitat gloria.

§. Attamen etiam exiſtimationi & ſtatui à gloria periculum eſt: hujus enim ſplendor excœcare ſolet Principes, & in temeritatem dare præcipites. Quod honeſtum iis videtur & glorioſum, vanitas eſt, aut ſtultitia, interdum ſuperbia, aut

(a) Idem lib. 4. Annal. (b) Polyb. (c) Virgil. (d) *Sic luceat lux veſtra coram hominibus; ut videant opera veſtra bona.* Matth. 5. 16. (e) Tacit. lib. 4. Annal. (f) Tacit. lib. 2. Annal. (g) *Facies Regis commutata eſt, & cogitationes ejus conturbabant eum & compages renum ejus ſolvebantur, & genua ejus ad ſe invicem collidebantur.* Dan. 5. 6.

invidia, ambitio ſæpe, & mera tyrannis. Grandia agitant animo, Miniſtrorum perſuaſi adulationibus, qui multa ſæpe ſub ſpecie gloriæ iis præponunt ante oculos; quàm injuſta vero, & quàm incommoda ſint media, diſſimulant interim: unde abrepti longius Principes illuſos ſe poſteà & perditos ſentiunt. Rectè idcircò monuit Alphonſus Rex, quòd (a) *Sobejanas honras, e ſin pro, no debe el Rey cobdiciar en ſu corazon; ante ſe debe mucho guardar dellac, porque lo que es ademas, no puede durar, e perdiendoſe; e menguando, torna en des honra. E la honra, que es deſta guiſſa, ſiempre proviene danno della al que la ſigue, naſciendole ende trabajos, e coſtas grandes, e ſin razon, menos cabando lo que tiene por lo, al que cobdicia aver. Nimios, inutilesque honores ambire regius animus non debet, imo conatu eos omni devitare; quod enim modum excedit, nequit eſſe durabile; cum vero minui ac deficere honor cœperit, in dedecus atque ignominiam vertitur. Accedit, quod ex ejusmodi honore detrimentum ambienti nunquam non enaſcatur; ex quo videlicet præter ſumptus moleſtiasque ingentes, illud quoque conſequi ſolet, ut eam, quam jam poſſidet, gloriam, præ illa, cui inhiat, aſpernetur.* Illa gloria ſecura eſt, quæ à generoſa naſcitur indole, atque intra rationis & potentiæ limites ſeſe continet.

Quare cùm Fama honeſta pariter atque infamia fortiſſimi ſint ad bene agendum ſtimuli, utraque autem hiſtoriæ beneficio æterna ſit, utile foret, Hiſtoricos propoſitis etiam prœmiis ad ſcribendum allicere; & favoribus proſequi Typographiam, vera gloriæ æraria, ubi rectè factorum prœmia in futura etiam ſæcula quaſi manent depoſita.

SYMBOLUM XVI.

VEtus verbum eſt. *Purpura juxta purpuram dijudicanda.* Iſthoc ſignificabant antiqui, tunc melius cognoſci res poſſe, quando una confertur cum alia; præſertim ſi ejusmodi eæ ſint, quæ ſeipſis ita facilè diſcerni nequeunt. Mercatorum hic mos eſt, qui purpuram componunt cum purpura, ut hujus præ illâ excellentia magis emineat; & certior de utraque fiat æſtimatio. Erat in templo Jovis Capitolini pallium (Regis alicujus è Perſiâ munus) è lana coccinea tam præſtanti, ut collatæ cum illa Matronarum Romanarum, immò & ipſius Imperatoris Aureliani purpuræ, cinereum vix colorem viderentur attingere. Si explorare & nôſſe voluerit Serenitas Veſtra, ad regnum aliquando evecta, valorem virtutemque regiæ ſuæ purpuræ, ne eam exponat ad lucem adulantium, & aſſentatorum: hæc enim luminibus officiet potius, ne verum in ea colorem cernere liceat. Ne item amori credat proprio Serenitas Veſtra: is enim oculis ſimilis eſt, qui cum alia videant omnia, ſeipſos tamen videre non poſſunt. Neceſſum igitur foret, ut quemadmodum ii per ſpecies ſuas, & quaſi imagines in ſpeculo cryſtallino repræſentatas cognoſcuntur; ita Serenitas Veſtræ glorioſiſſimorum Parentum & Avorum ſuorum purpuris opponat ſuam, attendatque deinde ſedulò, num qua in re à purpura virtutum, quæ in majoribus extitêre, ea deficiat, contemplando ſe in illis, tanquam in (b) ſpeculo. Comparet, inquam, Serenitas Veſtra actiones ſuas cum Progenitorum ſuorum geſtis & factis, & videbit facilè, quantum inter hæc & illas interſit, ut aut ſuarum quoque actionum colorem magis perficiat, aut certè virtute ſua propria tanquam præmio gaudeat, ſi qua in re Majoribus ſuis præſtare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas Veſtra, num generoſo ſuo Patri par ſit animi fortitudine;

(a) Lib. 3. tit. 3. p. 2. (b) *Tanquam in ſpeculo ornare, & componere vitam tuam ad alienas virtutes.* Pluth. Thim.

dine; num pietate adæquet Avum; prudentia Philippum Secundum, magnanimitate Carolum Quintum, comitate Philippum Primum; ſcientia politica Ferdinandum Catholicum; liberalitate Alphonſum illum, qui adeò à manibus pertuſis nomen invenit; juſtitia Regem Alphonſum Undecimum; religione denique Regem Ferdinandum Sanctum, & generoſa quadam æmulatione ad honeſtam imitandi cupidinem ſeſe porrò Serenitas Veſtra exſtimulet. Quintus Maximus, & Publius Sci-

plo, ſi quando Majorum ſuorum imagines intuerentur, inflammari animos ſuos ajebant, & ad virtutem incitari; non quòd cera illa aut effigie moverentur, ſed quia facta propria ad aliorum comparantes, antè conquieſcere non poterant, donec rerum à ſe geſtarum fama & gloria eos omnino exæquarent. Elogia, quæ tumulis inſcribuntur, non illi loquuntur, qui vivere deſiit; ſed iis potius, qui etiamnum ſuperſunt inter vivos. Summaria quædam ſunt, quæ memoriæ juvandæ cauſſa Anteceſſoris virtus derelinquit Succeſſori. Illorum recordatione futurum ajebat Mathathias, ut filii ſui gloriam in hoc mundo, & famam immortalem (*a*) colligerent. Ea quoque de cauſſa Summi Sacerdotes (qui Principes erant populi) duodecim Patriarcharum Anteceſſorum (*b*) ſuorum virtutes, totidem inſculptas lapidibus, geſtabant in pectore. Cum majoribus ſuis nimirum æmulatione glorioſa concertare decet Principem, non cum aliis ſe inferioribus: hos enim ſi ſuperet, redditur odioſus, ſi contrà ab iisdem ſuperetur, ipſe injuriam accipit. Tiberius certè Imperator omnia (*c*) *facta dictaque* Auguſti Cæſaris *vice legis obſervabat.*

§. Inſtituat prætereà Serenitas Veſtra interdum comparationem purpuræ ſuæ præſentis cum præterita: nam cupimus oblivíſci, quales antè fuerimus, ne incuſemus nosmetipſos de eo, quod nunc ſumus. Expendat ſecum Serenitas Veſtra,

 de-

(a) *Mementote operam Patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.* Mach. l. c. 2. 51. (b) *Et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant ſculpta.* Sap. 18. 24. (c) Tacit. lib. 4. Annal.

defeceritne, an profecerit potius: plerumque enim fieri videmus, ut Principes ſub regiminis initium animum egregiè attentum ad munus ſuum adferant, poſteà verò negligentiores ſint. Plerique omnes magnis excelſisque animis gubernationem ordiri ſolent, ſenſim tamen & cum tempore, aut nimia negotiorum moles eos deprimit, aut perturbant delitiæ, quibus leviter capi ſe ſinunt, immemores obligationis qua partam ſemel gloriam tueri ac conſervare tenebantur. Animadvertit hoc ipſum in Tiberio Imperatore Tacitus, quod tandem *poſt longam rerum experientiam vi dominationis convulſus & mutatus fuerit.* (*a*) Imperium diuturnum ſuperbiam gignit, ſuperbia verò odium parit apud ſubditos, quemadmodum idem autor obſervavit in Rege Vannio, qui (*b*) *prima Imperii ætate clarus, acceptusque popularibus: mox diuturnitatem in ſuperbiam mutans, & odio accolarum, ſimul domeſticis diſcordiis circumventus fuit.* Multi cum inſigni modeſtiæ & juſtitiæ laude regimen auſpicantur, ſed perſeverant pauci, quia Miniſtros circa ſe habent adulatores, à quibus docentur audacius quædam & injuſtè agere; uti Veſpaſiano accidit, (*c*) *inter initia Imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obſtinato: donec indulgentia fortunæ, & pravis magiſtris didicit, auſusque eſt.*

§. Atque hanc collationem non de ſuis tantum virtutibus & actionibus faciat Serenitas Veſtra, ſed actiones etiam ſuorum Anteceſſorum conferat inter ſe, opponendo invicem quorumdam purpuras vitiis defædatas, alias item aliorum egregiis facinoribus reſplendentes: nunquam enim magis exempla movent, quam ſi contraria juxtà ponantur à latere. Comparet Serenitas Veſtra Regis Hermenegildi paludamentum regium, cum paludamento Petri Secundi Regis Aragoniæ: illud ſtellis coruſcum, & purpuratum ſanguine, quem in bello adversùs Regem Leuvigildum Patrem ſuum, Arrianâ infectum hæreſi, glorioſè profuderat: hoc verò equorum protritum calcibus in pugna ad Garumnam, cum is Albigenſibus ſectariis in Gallia tuliſſet ſuppetias. Convertat, obſecro, Serenitas Veſtra, oculos ad ſecula retrò præterita, & videbit Hiſpaniam afflictam & perditam, ob vitam licentius actam à Regibus (*d*) Witiza & Roderico: erectam verò rurſus, & reſtitutam pietate & fortitudine Pelagii. Videbit vitâ pariter exutum ac regno Regem Petrum ob nimiam animi feritatem: contrà ad gubernacula evectum Hermannum ejus fratrem, ob ſingularem, quæ in eo inerat, manſuetudinem. Videbit glorioſum Infantem Ferdinandum, (*e*) & multis de cœlo auctum coronis, quod ſuam Regi Joanni II. Nepoti ſuo ſalvam eſſe & ſervare voluerit, tametſi eſſent, qui hanc illi ultrò offerrent; contra Infantem Sanctium à ſuomet Parente de inobedientia & ingratitudine poſtulatum coram Martino Quarto Pontifice, quòd ipſo vivente regnum appetiiſſet. Iſthæc collatio magiſtri erit inſtar, quem Serenitas Veſtra, ut fidum ducem, in gubernando ſequi tutò poterit: licèt enim Serenitas Veſtra etiam diſcurrendo facinorum heroicorum ſplendorem ac lucem, uti & actionum malarum turpitudinem agnoſcere ſatis valeat; ea tamen omnia in ſe conſiderata non ita movent, atque in iis, quos aut glorioſos in hoc mundo, aut inglorios effecêre.

(a) Tacit. lib. 6. Annal. (b) Idem lib. 12. Annal. (c) Idem lib. 2. Hiſtor. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 3. c. 22. (e) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 19. & 21.

SYM-

SYMBOLUM XVII.

ARbor trophæis onuſta non ideò truncus eſſe deſinit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, ipſi non niſi oneri ſunt. Ita prorſus egregria Anteceſſorum facinora ignominiæ & dedecori ſunt Succeſſori, niſi eadem imitetur. Nec in illis hæres fit gloriæ, ſed actionis ſolùm, qua eandem obtineat æmulandi ſtudio. Perindè ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fundum reperit, vitrum vero quod pellucidum eſt, celerrimè pertranſit: ita ſi Succeſſor vir fortis ſit ac ſtrenuus, lucem illi adferet, ac ſplendorem Anteceſſorum gloria; ſi contrà vile ac tenue ſit vitrum; fulgorem iſtum ſuſtinere non poterit; quin hic ipſe vilem abjectumque ejus animum prodet magis ac deteget. Quæ aliis exemplo ſunt, hunc etiam legis inſtar videntur obſtringere. His porrò fundamentis tot Nobilitatis æſtimatio nititur ac privilegium: omnes quippe exiſtimamus, Nepotes Avorum ſuorum actiones æmulaturos. Qui has ſuperbè jactat, nec imitatur tamen, ſatis oſtendit, quantum inter ipſum & illos diſcriminis ſit. Nemo vitio vertit alteri, quòd vitutem illius, cui ſanguine junctus non eſt adæquare non ſtudeat. Idcircò apud Nobiles Romanos olim famoſæ illuſtrium virorum imagines & ſtatuæ antiquæ locabantur in veſtibulis ædium, ut ſuas Succeſſoribus obligationes continuò in memoriam reducerent. Boleslaüs Quartus Poloniæ Rex, Patris ſui effigiem, in numiſmate aureo, è collo ſuſpenſam circumferebat, & quoties majoris momenti negotium aliquod decernendum occurreret, ori illam admovebat, & venerabundè deoſculans ſolebat dicere: *Avertat benigniſſimus Deus, ne quid ego indignum regio tuo nomine ſtatuam.* O quot ejusmodi numiſmata heroicorum Patrum & Avorum ſuppetunt Serenitati Veſtræ, quæ nunquam ſinent, ut indignum regio eorum ſanguine committat aliquid; quin immò animos ei addent potiùs, & ſtimulos, ut ad ea, quæ magis glorioſa ſunt, omni contentione enitatur.

§. Quòd ſi in omnibus Nobilioribus Viris incenſa flagraret illa Majorum æmulatio, primas ſanè in Republicâ ſeu domi ſeu militiæ mererentur partes: utique enim (a) *par eſt meliores eſſe eos, qui ex melioribus*, in quorum etiam favorem præſumptio eſt atque experientia: nam,

(b) Fortes creantur fortibus, & bonis.
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ collumbam.

Et plerumque magnos in animo ſuſcitat ſpiritus æſtimatio propria, & infamiæ metus. Fateor tamen, fallere nunnunquam hanc regulam, aut quia (c) Natura, quod voluit efficere non potuit; aut propter malam educationem & delitiarum mollitiem; aut quia ipſæ etiam hominum animæ non æquè nobiles omnes ſunt ac generoſæ, ſed pro affectione corporis, in quod quaſi demerguntur, aliter atque aliter operari ſoſolent; & ſunt nonnulli, ad quos ſola trophæorum, non unà virtutis Majorum tranſiſſe videtur hæreditas, ita cœlo toto ab iis differunt. Exemplum in iisdem aquilis eſt; quæ licet communiter non niſi aquilas procreent; ſunt tamen, qui putent, Struthiones quandam eſſe earundem ſpeciem, ſed plane degenerem, in qua proinde non amplius ineſt illa cordis generoſitas, robur illud unguium, & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cùm volucris tam pernix, tamque elegans in animal fœdum ac turpe jam transmutata ſit. Credi vix poteſt, quantum bono publico noceat electio ad Reipublicæ munera, ſi absque diſcrimine, & meritorum examine Nobilitas ſola præ oculis ſit, perinde quaſi unà cum ſanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes ſemper poſteros deſcenderet. Langueſcet induſtria, otioſa erit virtus, ſi ſola nixa Nobilitate debita ſibi, & quaſi certa reputaverit præmia, neque illam ad recte agendum acuant, aut iſthæc admittendi metus, aut ſpes obtinendi, quibus ipſis argumentis Senatui perſuaſit Tiberius; ut ne ſublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cùm eſſet (d) nobiliſſima, paupertate peſſum ibat. Anteferri rectè poterunt aliis Viri ſanguine illuſtriores quod ad ſuprema pacis officia attinet, in quibus plurimum momenti habet familiæ ſplendor atque auctoritas: aliud eſt in officiis militaribus, quæ exercitium aliquod, & robur tum corporis tum animi poſtulant. Quòd ſi hæc in illis etiam reperirentur, etſi non ea fortè cum perfectione, atque in aliis, facilè reliquum compenſabit Nobilitas, aut Anteceſſorum meritis, aut communi hominum æſtimatione; omnem tamen defectum ſupplere illa nequaquam poterit. Atque eam ab rem merito riſit Tacitus electionem Vitellii, cum ad gubernandas Germaniæ inferioris legiones mitteretur, nulla habita ratione, quòd ad id muneris minus eſſet idoneus: (e) *quod Cenſoris Vitellii ac ter Conſulis filius, id ſatis videbatur.* Non ita Tiberius ſub prima imperii ſui initia, ſed (f) *mandabat honores, nobilitatem Majorum, claritudinem militiæ, illuſtres domi artes ſpectando, ut ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe.*

§. Multum fateor, in bello poteſt auctoritas ſanguinis; non illa tamen hoſtem fundit; ſed fortitudo atque induſtria. Germani olim (g) *Reges ex Nobilitate, Duces ex virtute ſumebant.* Tunc arma effloreſcunt, cum virtus & animi robur præ aliis

(a) Ariſt. (b) Horat. (c) *Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, ſic ex bonis bonum generare putant. At hoc quidem Natura ſæpe efficere vult, non tamen poteſt.* Ariſt. l. 1. Pol. c. 4. (d) *Langueſcet alioquin induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes, & ſecuri omnes aliena ſubſidia expectabunt, ſibi ignavi, nobis graves.* Tacit. l. 2. Annal. (e) Tac. l. 1. hiſt. (f) Idem l. 4. Ann. (g) Idem de mor. Ger.

aliis omnibus in pretio ſunt & honoratiora in bello occupant munera, quibus Nobilitatem aut adipiſci primum, aut jam adeptam augere porrò, magisque illuſtrare valeant. Spes illa magnos orbi heroas dedit, & inſignes duces preteritis ſæculis; ubi verò ea defuerit, contemnitur militia: ſola enim munerum militarium gloria belli incommoda & pericula ſolari poteſt. Nec illud certum omnino, quod quidam autumant, illuſtriorem ſcilicet ſanguinem majori in veneratione eſſe, aut eidem obediri promptius: niſi enim virtutis accedant ornamenta, prudentiæ præſertim & fortitudinis, omnis ſubmiſſio exhibita ſanguini, exterior ſolum cultus erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem & excelſitatem mentis, quæ ſibi ipſæ fortunam fabricantur, illas ſuſpicit animus & admiratur. Oceano Magno Columbus leges poſuit; & Orbi novo Hermannus Cotteſius, qui licet illuſtribus natalibus orti non fuerint, ſuis tamen Succeſſoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares eſſe poſſent. Celebriores fluvii à tenuioribus ferè rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen poſt intervallo à ſuomet alveo nomen ſortiuntur & gloriam.

§. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis æſtimantur, expediet ad altiores honorum gradus evehere eos, qui rebus præclarè geſtis id fuerint promeriti, etſi fortè ſplendor Nobilitatis defuerit; pacis tamen tempore, (*a*) *ſi Rempublicam gnaris, & non magni pretii hominibus committat* Princeps, *ſtatim & Nobilium, ac ſtrenuorum iram in ſe pervocabit, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patietur.* Quod tum potiſſimum accidit, cum Subditus rarioribus à natura donis inſtructus eſt, non verò cum inclaruit jam apud populum, & ore omnium celebratur, adeòque ipſa Natalium obſcuritas à præſtantia & dotibus animi ſatis illuſtrata eſt. Multos videmus, qui (*b*) *ex ſe videntur nati;* uti de Curtio Ruffo dicere ſolebat Tiberius. In hos tales optimè convenit illa laus bonæ electionis Miniſtrorum apud Claudianum:

- - - Lectos ex omnibus oris
Evehit, & meritum nunquam cunabula quærit,
Et qualis, non unde ſatus.

§. Quòd ſi Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit, ſuadendum potius, ut exercitio & præmiis illa inſtauretur, quàm alia condatur planè nova. Argentum & aurum facillimè expurgantur; ex argento tamen aurum conficere, immenſi laboris eſt, & in quo fruſtra deſudet Alchimiſtarum ars atque induſtria. Quare peſſimum fuit conſilium, quod Regi Henrico Quarto aliquando à nonnullis datum fuit, ut opprimeret ſcilicet potentiores regni ſui proceres, alioſque è mediocri fortuna ad altiorem eveheret. Etſi libertas & inobedientia Nabiliorum exigere interdum videntur, ut aliquantum deprimantur: magna enim præ aliis eminentia ſuperbiam gignit, neque Superiorem ferre ſuſtinet. (*c*) *Nobilitas, cui in pace durius ſervitium eſt.* (*d*) *Imbecilliores ſemper æquum & juſtum quærunt, potentioribus autem id nihil eſt curæ;* & tunc quietiores ferè ſunt ſubditi, cum deeſt potentia, quæ eos tueatur & novitates (*e*) eorum foveat. Ea de cauſſa non permittunt Caſtellæ leges ut duæ amplæ & potentes (*f*) familiæ coaleſcant in unam; tum ideò etiam ut bona magis diviſa muneant, nec apud alios zelum & invidiam excitent, Artes certè

(a) Dion. Caſſ. (b) Tacit. lib. 11. Annal. (c) Tacit. l. 11. Annal. (d) Ariſt. l. 6. Polit. c. 2. (e) *Nihil auſuram plebem Principibus amotis.* Tacit. lic. 1. Annal. (f) *Commodum eſt etiam, ut hæreditates non donatione, ſed jure agnationis tradantur, utque ad eundem una, non plures hæreditates proveniant.* Ariſt lib. 5. Polit. c. 8.

certè non deeſſent, quæ ſub ſpecie honoris aut gratiæ ſingularis moderari poſſent divitiarum copiam, quærendo opportunitatem eas in obſequium Principis & boni publici impendendi. Attamen ſumptuum vanitas eò progreſſa jam eſt, ut iis artificiis opus non ſit: potentiſſimi enim quique maximis oneruntur debitis, & neceſſit atibus premuntur, ut media amplius non ſuppetant, quibus tam ſublimia cogitata exequi poſſint, aut molitiones novas machinari. Dum quidem plus eſſe cupiunt, quàm poſſunt, minus etiam, quàm ſunt, fieri incipiunt. (*a*) Certè *dites familiæ Nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabi* ſolent. Cæterum etſi divitiæ nimiæ periculoſæ ſint, idem tamen in extrema etiam inopia locum habet, nam (*b*) *cum ex primariis aliqui bona diſſiparunt, hi res novas moliuntur.*

SYMBOLUM XVIII.

MUltis Jmperium virtus contulit, paucis malitia: in his ſceptri uſurpatio fuit violenta, & plena periculi, in illis titulus juſtus, & conſtans poſſeſſio. Occulta quadam pulchritudinis ſuæ vi ad ſui amorem & cultum virtus allicit. Elementa cœlorum parent imperio, ob perfectionem eorundem & præſtantiam; homines quoque non niſi eum qui juſtitia, cæterisque virtutibus præſtat aliis, ſuprema poteſtate & dominatu dignum reputant. Ea de cauſſa Cyrus (*c*) *non cenſebat convenire cuiquam Imperium, qui non melior eſſet iis, quibus imperaret.* Subditi magis obſervant, & reverentur Principem, in quo inſigniores animi dotes ineſſe conſpiciunt. Quanto hæ fuerint majores, tantò major auctoritas erit atque æſtimatio: omnes enim exiſtimant, Deum Principi tali magis eſſe propitium, & cura peculiari adeſſe in omnibus, ejuſque gubernationem dirigere. Hoc ipſum eſt, quod toto

(a) Tac, l. 3. Annal. (b) Ariſt, l. 6. Polit. c. 12. (c) Xenoph. l. 8. Pelag.

toto orbe Joſue nomen (*a*) fecit inclareſcere. Boni Principis actiones omnes & conſilia cum plauſu accipit populus, & pia quadam cum fiducia proſperos eorum ſucceſſus ſibi pollicetur, quòd ſi evenerit aliter, planè ſibi perſuadet, ob fines quosdam altiores & incognitos ita magis conducere. Eandem ob cauſſam apud Nationes quasdam Reges (*b*) ſummi Sacerdotes erant, ut dum populus cæremonias ſacras, & cultum divinum ab iis acciperet, agnoſceret in iisdem naturam quandam ſublimiorem, magisque propinquam ac familiarem ipſi Deo, qua tanquam mediatrice in precibus ſuis uti poſſet, & contra quam nihil temerè attentare (*c*) præſumeret. Corona Aaronis ſuper mitram (*d*) attollebat oculos, & deſideria omnium. Jacob venerabatur Joſephi (*e*) ſceptrum, cujus apicem Ciconia inſidebat, pietatis & religionis Symbolum.

§. Nemo exiſtimet, malè perdi tempus illud, quod Princeps in virtutum ponit exercitio, immò Deus interim vel maximè rerum eventus moderatur ac dirigit. Sanctiſſimo Sacrificio piè intererat Ferdinandus Antolineſius, dum ad Durium amnem Comes Garſias Fernandeſius cum Mauris decerneret prælio, & ecce Angelus aliquis os habitumque illi ſimilis, vicem ejus tantiſper in pugna obiit, quo factum, ut infamiam ipſe non effugeret ſolùm, ſed & potiſſimam victoriæ laudem & gloriam indipiſceretur. Simile quippiam refertur de glorioſiſſimo Archiſtratego Comite Tillio, Joſue verè Chriſtiano, non minùs ſancto, quàm forti ac bellicoſo, ab alio aliquo perſonam ejus referente, inſtructam fuiſſe aciem, dum ipſe Sacerdoti ad aram facienti pro more dabat operam. Ferdinando Secundo Imperatori ſub ipſis officiis divinis plura oblata fuêre vexilla, victoriæ inſignia & monimenta, quàm multi ex Anteceſſoribus hoſti eripuerint. Otioſus ſtabat Iſraëliticus (*f*) populus, & mira Deus in favorem illius factitabat. Æternum lucebit Corona, quæ ſicut illa (*g*) Ariadnæ fulgentiſſimis virtutum ſtellis radiaverit. Septimius Imperator filiis ſuis dixit moriens: *firmum ſeſe iis derelinquere Imperium, ſi boni eſſent; lapſurum brevi, ſi mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus ſuis magnis Magni cognomentum invenit, mirè iisdem regni ſui gloriam auxit, & Succeſſoribus ſtabilivit. Tanta is erat pietate, ut cùm corpus S. Iſidori Hiſpali Legionem transferretur, ipſe & filii ejus ſuos oneri ſubjicerent humeros, & ſacras reliquias à fluvio Durio uſque ad ipſum urbis templum (*h*) D. Juanni ſacrum nudis pedibus proſequerentur. Etenim cùm Deus ſit, (*i*) *per quem Reges regnant*, & à quo omnis eorum poteſtas & felicitas dependet, falli nunquam poterunt, ſi ad ipſum ſuos identidem reflectant oculos. Lunam Solis radii non deſtituunt; ea ſiquidem minimè ignara omnem ſeſe à Sole lucem accipere, continuo eum reſpicit, ut ab eodem illuminetur: quod Principibus ſic imitandum ut oculos ſemper fixos habeant in æterno illo Luminari quod lucem & motum impertit orbibus, & à quo augmenta ſua & decrementa ſumunt Imperia, prout in Emblemate præſenti per ſceptrum innuitur, in cujus vertice Luna viſitur reſpectans Solem, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia res ad ejusdem omnipotentiam accedit propius, tum etiam quia ſolus ille lucem & vigorem rebus omnibus tribuit:

(a) *Fuit ergo Dominus cum Joſue & nomen ejus divulgatum eſt in omni terra.* Joſ. c. 6. 21. (b) *Rex enim Dux erat in bello, & judex & in iis quæ ad cultum Deorum pertinerent, ſummam poteſtatem habebat*, Ariſt lib. 3. Pol. c. 11. (c) *Minusque inſidiantur eis, qui Deos auxiliares habent.* Ariſt. Polit. (d) *Corona aurea ſuper mitram ejus, expreſſa ſigno ſanctitatis, & gloria honoris, & opus virtutis, & deſideria oculorum ornata.* Eccl. 45. 14. (e) *Et adoravit faſtigium virgæ ejus.* Paul. Ep. ad Heb. c. 11. 21. (f) *Nolite timere: ſtate, & videte magnalia Domini, quæ facturus eſt hodie.* Exod. 14. 13. *Dominus enim Deus Iſrael pugnavit pro eo.* Joſ. 10. 42. (g) *Neque declinet in partem dexteram, vel ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe; & filii ejus.* Deut. 17. 20. (h) Mar. Hiſt. Hiſp. (i) Prov. 3. 13.

(a) Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem.

Non eſt enim potaſtas, niſi à Deo. (*b*) Prius in æternâ ejus mente, quàm hic in terris, Reges coronis redimiri ſolent. Qui cœleſtes orbes primo mobili circumdedit, idem illud regnis etiam & Rebus publicis impertit. Qui Regem conſtituit apibus, non ſolius fortunæ reliquit arbitrio, aut electioni humanæ has cauſſas inferiores Principum, qui in regimine hoc terreſtri vicem ejus ſuſtinent, aut illi quam ſimillimi (*c*) ſunt, adumbrati in Apocalypſi per ſeptem illos Planetas, quos Deus (*d*) in manu ſua habebat. In illos vibrat divinos ſuos radios, qui reflexi deinde ſupremum jus atque auctoritatem in ſubditos iis tribuunt. Sine ſplendore illo ac luce cœca quodammodo eſt poteſtas omnis, quantumvis ampla. Si Princeps, ſpreta illa luce, in aliam apparentem boni fortè alicujus, quod commoditas illi propria, non recta ratio offert, intenderit oculos, mox potentiæ ſuæ orbem deficere videbit, & obſcurari. Quicquid Solem præſentèm fugit, tenebris involvatur neceſſe eſt. Luna etſi ſubinde luce ſe videat deſtitui, non tamen ideò ſeſe à Sole avertit, quin petius longè jam alacrior, graciliórque continuò eundem reſpicit, donec luce illius denuo compleatur. Fixum ergo firmumque ſceptrum ſuum Princeps teneat, oculos ſemper conjiciendo in virtutem, in omni fortuna, ſeu proſpera ſeu adverſa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad caſtigandum; aut ad cumulanda merita, aliquod ejus decrementum permiſit, in conſtantiæ præmium non omnem ſuam lucem ſubtrahet, ſed amplitudinem ejus augebit iterum, & creſcere faciet. Ita Ferdinando II. Imperatori uſuvenit: quippe qui non raro Fortunam tam adverſam habuit, ut de Imperio pariter & vitâ deſperare poſſe videretur. Verùm, qua erat animi conſtantia, nunquam ſpem omnem abs ſe abjecit, neque avertit oculos ſuos à Sole illo increato, rerum omnium effectore ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum eripuit, & longè etiam altius ſupra omnes ſuos hoſtes extulit. Virga Moyſis, quæ ſceptri erat Symbolum, miros edebat effectus, quoad illam cœlum versùs erectam manu ſua tenebat; at ſimul ac illam abjiciebat in terram, in venenatos ſerpentes, ipſimet (*e*) Moyſi formidandos conversa fuit. Dum ſceptrum inſtar ſcalæ Jacobeæ ſummitate cœlum tangit, ſuſtentat illud Deus, & Angeli deſcendunt (*f*) ſubſidio. Nec Ægyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in ſupremo ſceptrorum apice caput ciconiæ, avis religioſæ, ac piæ in parentes, ſolebant effingere; in inferiori verò parte pedem Hippotami, animalis impii & ingrati erga ſuum patrem, cujus vitæ ſtruit inſidias, ut tantò liberius propriæ ſuæ matris frui poſſit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quam quod Principes pietatem ſemper impietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavellus ſuum quoque Principem inſtructum vellet, ſed alio planè fine: in uno enim ſceptri extremo pietatem, in altero impietatem collocatam cuperet, ut pro libitu illud vertere poſſet, eamque partem ſurſum erigere, quæ ad conſervationem & incrementum Statuum magis conduceret. In quem finem putat ille, virtutes Principi neceſſarias non eſſe, ſed ſufficere, ſi eas habere ſe ſimulet: etenim ſi veræ illæ eſſent ac ſolidæ, & ſi ex præſcripto earundem agere is ſemper vellet, ait perniciosas illi fore; contrà verò profuturas quàm plurimum, ſi putetur ſaltem, quòd iis præditus ſit: hac enim ratione

(a) Boëtius (b) Roman. 13. 1. (c) *Pincipes quidem inſtar Deorum eſſe.* Tacit. lib. 3. Annal. (d) *Et habebat in dextra ſua ſtellas ſeptem.* Apoc. 1. 16. (e) *Projecit, & verſa eſt in colubrum ita ut fugeret Moyſes.* Exod. 4. 3. (f) *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam: & Dominum innixum ſcalæ.* Gen. 28. 12.

tione ita eum fore diſpoſitum, ut pro re nata immutare eas ſciat & poſſit, adeóque ſic in rebus omnibus agere, prout expedire judicaverit, & tulerit occaſio. Atque hoc ipſum cumprimis neceſſarium eſſe ait in iis Principibus qui noviter ad Reipublicæ gubernacula acceſſerunt, quos paratos ſemper & expeditos eſſe oportet ad utendum velis, prout Fortunæ venti ſpiraverint, & poſtularit neceſſitas. Impium prorſus, & imprudens conſilium quod virtutes ſuadet non genuinas, ſed confictas ſolùm & putatitias. Quomodo enim fieri poterit, ut idem umbra præſtet, quod veritas? quænam ars, quæve induſtria cryſtalli naturam ſic perficiet, ut claritate ſua ac luce adamantem exæquet? ecquis non illicò, ad primum aſpectum & explorationem, rei agnoſcet vanitatem, & ridere incipiet? (a) *Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia celeriter tanquam floſculi decidunt, neque ſimulatum quicquam poteſt eſſe diuturnum.* Nulla tanta eſt aſtutia, quæ naturam aliquam malam veſtire ſic poſſit, ut usquequaque bona appareat. Nam ſi in ipſis veris virtutibus, tam naturæ noſtræ & inclinationi, accendente præſertim habitu, & conformibus tam facile deficimus, quid in fictis & putatitiis fiet? quomodo Subditi, ſi artes & fraudes iſtas perſpexerint, ferre poterunt fœtorem illum, è diſcooperto jam vitiorum ſepulchro, tam deteſtabili, absque omni virtutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avertere poterunt oculos, ſi detracto jam (b) velo, ſub quo deliteſcebat, palam ſeſe illud conſpectu offerat? unde porrò fiet, ut Princeps ſuis domi contemptui futurus ſit, & ludibrio; extraneis verò ſuſpectus in omnibus. Utrisque certè odio erit, nemini enim ab illo licebit ſecuro vivere. Nulla alia res magis formidandam reddit principis tyrannidem, quàm ſi virtutes ipſe fingat: ex eo enim deinde majora plerumque pullulant vitia, quomodo multi (c) Othonem metuebant; cùm ambiret Imperium. Malam Principis naturam, ſi cognita ſit, declinare facilè quis poteſt, virtutes falſas & ſimulatas non item. In apertis vitiis fragilitati locus eſt; fictis virtutibus dolus & fraus commiſceri ſolent; neque hoc fortuito ſolùm & caſu; ſed ad malos plerumque fines, atque adeò magis noxiæ illæ ſunt, quàm ipſa vitia, quemadmodum in (d) Sejano notavit Tacitus. (e) *Extrema eſt perverſitas, cum prorſus juſtitiâ vaces, ad id niti, ut vir bonus eſſe videaris.* Labi in apertum ſcelus, imbecellitas quædam eſt; virtutes ſimulare, mera malitia. Vitia alia facilius ferunt homines; at hypocriſin abominantur omnes nam illis noſmetipſos ſolùm decipimus, hac verò etiam alios. Quid? quod actiones etiam bonæ contemni ſolent, ſi ab arte, non à virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam favoremque populi aucuparetur, ſed (f) *quæ grata ſanè* fuiſſent *& popularia, ſi à virtutibus proficiſcerentur, memoria vitæ prioris,* & quia nemo non videbat: ficta ea eſſe, *indecora & vilia accipiebantur.* Et quæſo, cui bono virtutem fingere, ſi eadem ſolertia atque induſtria ad eam rem opus eſt, atque ad virtutes veras & ſolidas? ſi hæ ipſæ ob morum pravitatem vix roboris habent ſatis ac virium, qui fictæ ſubſiſtent & umbratiles? Non deo coronam, ejusque conſervationem acceptam refert, nec prœmia eum, aut ſupplicia credit decernere, quisquis his artibus potiùs, quam divinæ confidit providentiæ. Si vitia Principis ab imbecillitate, non ab affectione eſſent: faciliùs ſecreta ea haberi paterer, ne malo exemplo ſint; nam ideò ea occultare, hypocriſis cenſeri non debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; ſed

(a) Cic. lib. 2. de Off. c. 32. (b) *Quaſi pannus menſtruatæ univerſæ Juſtitiæ noſtræ.* Iſ. 64. 6. (c) *Otho interim, contra ſpem omnium, non deliciis, neque deſidia torpeſcere, dilata voluptate, diſſimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperii compoſita. Eoque plus formidinis afferebant falſæ virtutes, & vitia reditura.* Tac. l. 1. Hiſt. (d) *Haud minus noxiæ, quoties parando regno finguntur.* Idem lib. 4. Annal. (e) Plat. (f) Tacit. lib. 2. Hiſtor.

prudentia potiùs naturalis & honor virtuti debitus. Nullum frœnum illi reſtat potentiæ, quæ tyrannides ſuas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores (*a*) Tiberium timuerunt magis quàm cùm absque diſſimulatione eum conſpicerent. Ea tametſi de Piſone ſcribat Tacitus, (*b*) quod *claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut ſpecies virtutibus ſimiles:* hoc tamen non ſic intelligendum, quaſi perinde ſit in Principe, ſeu veris virtutibus polleat, ſeu eas ſimulet; ſed quia populus nonnunquam judicio fallitur, & hypocriſin pro virtute habet. Quantò igitur firmior conſtantiorque Piſonis fama, ſi virtuti ſinceræ & ſolidæ ea fuiſſet inixa.

§. Eadem naſcentur incommoda, ſi Princeps veras virtutes habeat quidem; ſed quas ipſe pro temporis & occaſionum varietate facilè mutet: virtus enim eſſe nequit, quæ non eſt habitus firmus & conſtans, aut in eo ineſt animo, cui religio non eſt, in vitium illam convertere, aut in improborum ſeſe partes adjungere, modò aliqua utilitatis ſpes inde affulſerit. Et amabo te, quomodo iſtud unquam Principi expediet? (*c*) *Ca el Rey contra los malos, quanto en ſu mandad eſto vieren* verba ſunt Alphonſi Regis; in ejusdem legibus) *ſiempre les debe haver mala voluntad, porque ſi de eſta guiſa no lo fizieſſe, no podria fazer cumplidamente juſticia, nin tener ſu tierra en paz, nin monſtrarſe por bueno. Nam malis, quamdiu quidem tales eſſe perſeveraverint, infenſum eſſe regem convenit; hoc enim niſi faciat, neque juſtitiam perfectè adminiſtrare, neque pacem ac tranquillitatem regni conſervare, neque ſe ipſum denique bonum eſſe oſtendere poterit.* Et quis caſus exigere illud poterit his noſtris præſertim ſeculis, cùm dominatus & imperia certis conſtituta ſunt legibus, neque jam ampliùs dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & inſolentia militari; Nullum unquam tantùm poteſt eſſe periculum, quod virtus prudens cavere non queat, absque eò quòd Princeps à ſceleribus ſibi paret ſubſidium. Si quando Princeps aliquis virtutibus illuſtris peſſum iit, non eò accidit, quòd bonus eſſet, ſed quòd bonus eſſe haud ſatis didicerit. Non tenetur Princeps juſtitiæ amans confeſtim & imprudenter ſeſe ſceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certè evidenter periculoſa videtur iſthæc diligentia: quin immò magnæ prudentiæ eſt (*d*) permittere, quod contrà nitendo impedire non poteſt. Diſimulet viriorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari poſſit; bonos interim præmiis erigat, coërceat pœnis malos, aliisque utatur mediis, quæ prudentia ſuggerit, Quòd ſi ea non ſufficiant, Succeſſori illud relinquat, uti fecit Tiberius, cùm perſpiceret (*e*) temporis ſui mores corrigi à ſe, & emendari non poſſe. Etenim ſi Princeps metu aliquo ad improborum mores, & vitam malè agendo ſeſe vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque una bonos perderet, adeòque in utrisque malitiæ fieret acceſſio. Virtus in Principe nihil creare ſolet periculi: creat tamen zelus & rigor, ſi absque prudentia ſint. Non abominantur Principem ſcelerati, quòd probus & frugi ſit, ſed quia per nimiam ejus ſeveritatem improbis iis eſſe non licet. Nemo non Principem juſtum deſiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent, ut juſtitiæ locus ſit, qua non ab aliis ſolùm, ſed & à ſe invicem ſecuri degant. Seneca eo intendebat, cùm ut Neronem ab inceſtuosâ cùm Matre conſuetudine abduceret, eidem comminaretur, (*f*) *pervulgatum eſſe inceſtum gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis Imperium,* Adeò neceſſariæ Prin-

(a) *Penetrabat pavor & admiratio, callidum olim, & tegendis ſceleribus obſcurum, huc confidentiæ veniſſe, ut tanquam dimotis parietibus oſtenderet Nepotem ſub verberis Centurionis, inter ſervorum ictus, extrema vita alimenta fruſtra orantem.* Tacit. lib. 6. Annal. (b) Idem l. 15. Annal. (c) Lib. 5. tit. 5. p. 2. (d) *Permittimus, quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non poſſumus.* S. Chryſoſt.. (e) *Non id tempus cenſura, nec ſi quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.* Tacit. lib. 1. Annal. (f) Tacit. lib. 14. Annal.

Principi virtutes ſunt, ut ſine quibusdam ne vitia quidem poſſint ſubſiſtere. (*a*) *Nec aliis artibus Sejanus Tiberium devinxit*, quàm quòd virtutes inſigniores improbis facinoribus conjungeret. (*b*) *Corpus illis laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminatur, juxta adulatio, & ſuperbia, palam compoſitus pudor, intus ſumma adipiſcendi libido, ejuſque cauſſa, modo largitio, & luxus, ſapiens induſtria, ac vigilantia.* Similem virtutum & vitiorum commixtionem in Lucinio Muciano videre licuit. Eadem quoque de cauſſa *ambigua de Veſpaſiano fama erat:* nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multò ſecuriorem futuram fuiſſe Sejani apud Tiberium gratiam, Veſpaſianum item & Mucianum in longe perfectiores evaſuros fuiſſe Principes, ſi (*c*) demptis eorum vitiis, ſolæ virtutes remanſiſſent. Si vitia proſint Principi ad dignoſcendos à bonis improbos ſatis erit, quod notitiam eorum aliquam, non verò uſum aut conſuetudinem habeat. Polleat itaque virtutibus, ſed juxtà circumſpectus ſit, ac prudens, ut nulla fraus eſſe poſſit aut dolus, qui eum fugiat, nulla malitia, quam ipſe non penitus perſpiciat, ſingulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando, ut absque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc ſenſu admitti poſſet eorum ſententia, (*d*) qui *eo munitiores Reges cenſent, quo illis, quibus imperitant, nequiores fuêre.* Iſta enim nequitia quod ad cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut caſtigare ſcelera, & ſimul etiam humanæ fragilitatis aliquam habere rationem rectè quis noverit. Dura nimium eſt, & periculoſa pro regimine ſevera virtus absque iſta notitia. Ex quo porrò fit, ut magis conveniant Principi virtutes heroicæ imperii propriæ, non illæ monaſticæ, & ſolicitariæ, quæ meticuloſum illum reddunt, tardum ac difficilem in ſtatuendo, ab humana converſatione alienum, magisque attentum ad perfectionem ſuam privatam & propriam quàm ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo poſita eſt, ut ſatisfaciat obligationibus Principis, quibus à Deo obſtrictus fuit.

§. Nec voluit ſolum Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret; ſed Politicam etiam ipſi malitiæ ſuperſtruere conatus eſt, commonſtrando quomodo hujus beneficio ad ſupremum gradum illa poſſet evehi, & diſertè aſſerendo, ideò peſſum ire homines, quod mali eſſe neſcirent, perinde quaſi certa ea de re haberi poſſet ſcientia. Doctrina hæc non paucos Principes tyrannos effecit, & egit præcipites. Non ita eſt, non ideo pereunt homines, quod mali eſſe ignorent; ſed quia flagitia ipſa tueri ſeſe in longum nequeunt: nulla enim tam aſtuta, & prudens eſt malitia, quæ ſatis cavere ſibi poſſit, quin ſuiſmet artibus tandem irretiatur. Quæ ſcientia erudire ſatis poterit, ut judicium in delictis ſervet integrum & incorruptum, quem ſuorummet maleficiorum conſcientia ſtimulet, quæ etſi in nobis ſit, ſine nobis tamen operatur, impulſa vi quadam interiore divina: cùm arbitra ſit, & carnifex actionum noſtrarum, cujus tyrannidem Nero quondam expertus fuit, poſtquam Matrem tolli juſſiſſet è medio: nam (*e*) *ſceleris demum intellecta magnitudine, reliquo noctis, modo per ſilentium defixus, ſæpius pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tanquam exitium allaturam.* Hæret nonnunquam animus maximè generoſus, & conſilio diſtituitur ad ſcelerum conſpectum. Ita Sejano evenit, cùm Tiberii familiam cogitaret extinguere: nam (*f*)*magnitudo facinoris metum, prolationes, diverſa interdum conſilia adferebat.* (*g*) *Apprehendit* nimirum Deus *ſapientes in aſtutia eorum, & conſilium pravorum diſſipat.* Vitium ignorantia eſt, prudentiæ oppoſita; violentia eſt, quæ ſuam ipſius ruinam molitur aſſiduè. Periculoſa fabrica eſt, quæ mox in illius cervicem corruit, à quo conſtructa fuit. Nullum tan-

(a) Tacit. lib. 4. Annal. (b) Idem lib. 1. Hiſtor. (c) *Egregium Principatus temperamentum, ſi demptis utriusque vitiis, ſolæ virtutes miſcerentur.* Idem lib. 2. Hiſt. (d) Saluſt. (e) Tac. lib. 4. Annal. (f) Idem l. 4. Annal. (g) Job. 5. 13.

tantum eſt judicium, quod ſufficiat ad tyrannides minores aliis majoribus corrigendas: & quouſque moles iſta aſſurget, ut homines ferendo ſint? Illud ipſum exemplum Joannis Pagoli Tyranni Peruſiæ, quo Machiavellus utitur ad ſtabiliendam ſuam doctrinam, abundè ſatis edocere potuiſſet, quam periculi plenum ſit, per iſtiusmodi incedere præcipitia, cum eluſa tandem ejus malitia, procurata etiam morte Julii Secundi Pontificis, ad exitum perduci nequaquam potuerit. Idem quoque Duci Valentino accidit, quem velut Ideam aliis proponit Principibus: is enim, ut ab obitu Papæ Alexandri Sexti rebus ſuis ſecurius proſpiceret, Cardinalibus factionis contrariæ venenum propinavit, ſed permutatis per errorem lagenis, ipſe & Alexander venenum hauſerunt, quo Pontifex extinctus eſt ſubito; Valentinus verò ita correptus, ut ob corporis imbecillitatem electioni intereſſe non potuerit; quem caſum tanta illius aſtutia non præverterat: quo porrò factum, ut quem ipſe vellet, pontifex minimè fieret, atque una perderet ferè omnia, quæ in Romania violenter occuparat. Non ſinit utique providentia divina, ut Tyrannorum artes ſuis multum proſint *(a)* auctoribus. Habet hoc ſola virtus, ut Deum cœptis noſtris propitium reddat, non malitia. Si quando Tyrannus aliquis in uſurpatione violenta diutiùs perſtitit, id à magna aliqua profectum fuit virtute, aut excellentia naturali, quæ vitia occuluit, & voluntatum ſtudia ei paravit apud ſubditos; malitia tamen iſtud tyrannicis aſcribit artificiis, & ex iſtiusmodi exemplis impias quaſdam & erroneas maximas Statûs eruit, quibus præcipitant Principes, & ruunt imperia. Præterquam, quod non omnes imperent, qui ſceptrum in manu geſtant, aut coronam in capite, eò quod juſtitia divina, relicto iis regno, imperium tamen iiſdem eripiat, permittendo, ut è Dominis mancipia fiant paſſionum ſuarum ac Miniſtrorum, atque ab eventibus minùs proſperis, & ſeditionibus opprimantur. Quomodo in Saule completum fuit quod Samuel illi dixerat; non manſurum ſcilicet eum Regem, in pœnam, quod Deo fuiſſet *(b)* inobediens, tametſi enim viveret, & moreretur, ex eò tamen tempore regnum ipſius mera fuit ſervitus.

SYMBOLUM XIX.

IN ludis Vulcani & Promethei diverſi certis conſtituti locis in hunc ſeſe modum exercebant: prodibat primus accenſam facem manu præferens, quam deinde porrigebat ſecunudo, tum iſte tertio, & ſic deinceps de manu in manum. Unde natum proverbium: *Curſu lampada trado*; de iis dici ſolitum quæ tanquam per ſucceſſionem ab uno ad alios tranſeunt, quo ſenſu Lucretius cecinit.

Et quaſi curſores vitai lampada trado.

Quòd à Platone mutuatus cùm ſuadendo homnibus naturæ propagationem: eam neceſſariam eſſe ait, *(c) ut vitam, quam ipſi à majoribus accepiſſet, viciſſim quaſi tædam ardentem, poſteris tradant.* Ecquid aliud eſt ſceptrum regium, quàm ejusmodi facula: quæ ab uno Succeſſore tranſit ad alium? Quid ergo majeſtas ſibi ſumit in hac ſua eminentia tam brevi, & ad ſolum uſum conceſſa? Multa Principi cum hominibus aliis communia ſunt, una ſola res eaque accidentalis eundem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen ſolum & unicum ſuperbè ſeſe effert ſupra alios. Meminerit, hominem eſſe ſe, & hominibus imperare.

(a) *Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum, quod cœperant.* Job 5. 12. (b) *Pro eo, quod abjeciſti ſermonem Domini, abjecit te Dominus, ne ſis Rex.* 1. Reg. 15.23. (c) Plato.

rare. Perpendat diligenter, ſe ampliſſimum hoc Mundi theatrum ſubire, ut Principis perſonam ſuſtineat: decedenti verò de vita alium deinde cum eadem ſucceſſurum purpura, quam ipſe depoſuerit; de utroque demum ſolam hanc ſuper futuram memoriam, quod fuerit. Illud denique ſciat, ne hanc quidem purpuram, qua amicitur, ſuam eſſe, ſed Reipublicæ, quæ non niſi uſum ei indulget, ut capitis tantiſper fungatur officio, & boni publici conſervationi, incremento & proſperitati conſulat, ut alibi expendimus.

§. Ubi igitur in vitæ hujus ſtadio decurrere ſemel Princeps cœperit, tæda ardente ſui Status inſtructus, non id ſolùm agat, ut curſum iſtum producat longius, jam enim terminum præfinitum habet, quem transgredi non licebit; & quis novit, num fortè ab eo jam abſit proximè, cùm illa cuique etiam leviſſimo vento ſit expoſita. (*a*) Tegula una eam Regi Henrico I. extorſit è manibus, nondum nato annos quatuordecim: unus item ex equo lapſus, inter ipſa nuptiarum tripudia, Principem Joannem Regum Catholicorum filium prohibuit, quo minus eam prehendere potuerit.

§. Ponderet præterea Princeps habilitatem ſuæ manus: occaſionem & jus, ne plures temere faces ſuſcipere audeat, quam aut ſucceſſio, aut electio legitima illi conceſſerint. Si conſideraſſet iſtud cum animo ſuo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis ſuis ac honoribus tam infeliciter excidiſſet, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et ſanè longè melius ſuum confeciſſet curriculum Rex Carolus Neapolitanus ſi regni ſui contentus face, non in Hungariam etiam manum adjicere attentaſſet, ubi idcirco veneno interiit.

§. Nemini alteri eam facile committat Princeps, neque ſinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum authoritate nimia. Imperium enim ſocietatem non patitur; (*b*) ſuo etiam patri Regi Alphonſo Sapienti tædam hanc è manibus eripere

 cona-

(a) Mar. hiſt. Hiſp. lib. 12, cap. 6. (b) Idem Hiſt. Hiſp. l. 14. c. 5.

conatus eſt Infans Sanctius, ea poteſtate & dominatione, quam ab ipſo acceperat. Nec Infanti Luſitano defuêre rationes apparentes, cur idem contra Parentem, Regem Dionyſium moliretur.

§. Iſtæ regnorum faces malis artibus accenſæ citò plerumque extinguuntur: (a) *nam nulla quæſita ſcelere potentia eſt diuturna.* (b) Garſias Rex Patrem ſuum Alphonſum Magnum coëgit, ut regno ſe abdicaret, ſed ultra triennium Corona ſic partâ ei frui non licuit. Froila Secundus non niſi menſes quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quàm electione fuerat adeptus. Conſilia violenta non ſemper optatum ſortiuntur exitum. (c) Navarræ coronam certò jam ad ſe perventuram hæreditate ſperabat Ramon, ſi fratrem ſuum Sanctium tolleret de medio; at Reſpublica ſceptrum ei committere noluit, qui facinus tam atrox animo concepiſſet, adeòque Sanctio Regi Aragoniæ ejus patrueli illud obtulit.

§. Ne temerè facem iſthanc è manibus dimittat Princeps, quoad vivit, ne ſi facti illum pœnituerit poſtea, ei fortè accidat, (d) quod Regi Alphonſo hujus niminis Quarto; qui poſteaquam Regnum in fratrem ſuum Ramirum ſemel reſignaſſet, recuperare deinde nunquam potuit; quantumvis vellet. Ambitio, dum in poſſeſſione eſt, juſtitiæ non paret: ſemper enim rationes in promptu habet, & cauſſas, quibus ſe tueatur. Et quem non moveat diſcrimen, quod inter imperandum, & obediendum intereſt?

§. Tametſi verò iſtæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos tranſeant, illud tamen Reges ſemper meminerint, à Deo ſe accepiſſe, eidemque ſuo tempore reſtituere debere, ut norint, cui acceptas eas referre debeant, & quàm ſtricta de iis reddenda ſit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus, qui ſub extremum vitæ ſpiritum, ſic Deum fertur allocutus: (e) *Tua, Domine, eſt poteſtas, tuum eſt imperium. Tu ſupremus es Dominus ſuper omnes Reges, & omnia tua ſubſunt providentiæ. Regnum, quod de manu tua accepi, tibi reſtituo.* Totidem pene verbis, in eodem mortis articulo, uſus eſt alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus.

§. illuſtre ſanè, ſed laboris plenum vitæ curriculum cœlum ipſum deſcripſit Serenitati Veſtræ, conficiendum non cum una ſolùm, ſed pluribus variorum regnorum facibus, quæ Soli per omnia ſimiles (hoc uno excepto, quòd hic ſeſe per intervalla ſubducat oculis) ab oriente usque in occidentem ſuam longè latéque diffundunt lucem. Sæviſſimi turbines erumpentes undique eas moliuntur extinguere: verum cum Deus (ſic Iſaias (f) videtur vaticinatus) easdem eò fine incenderint, ut anteeant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in ſacris Eccleſiæ altaribus, ſperari merito poterit, quod hujus ad inſtar etiam illæ lucebunt, præſertim, ſi magis magisque eas inflammarit Serenitatis Veſtræ religioſa fides, & pius zelus, rectâ ſurſum erectas ſemper tenendo, ut flamma tantò clarior puriorque ad cœlum, quo natura ſua nitirur, poſſit contendere: nam qui obliquè eas inflexerit, in cauſſa erit; cur illæ ipſæ flammæ eas ſenſim depaſcent; quod ſi cœlo ita obverterit, ut terram ſolum ſpectent, mox extinguentur penitùs: eadem enim materia, quæ paſtum aliàs datura erat, interitum iis adfert. Enitatur itaque ſedulò Serenitas Veſtra, ut cum his facibus vitæ ſuæ curriculum glorioſe decurrat, easque adhucdum lucentes ſuo aliquando Succeſſori porrigat, nec ſolùm quales eas accepit primùm, ſed potius novis auctas & colluſtratas radiis: ſolet enim Deus regna Regemque, cum primùm Reipublicæ ſuſcipiunt gubernacula, velut ad trutinam expen-

(a) Curtius. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 7. c. 20. (c) Idem Hiſt. Hiſp. lib. 7. c. 2. (d) Mar. Hiſt. lib. 8. a. 5. (e) Idem Hiſt Hiſp. l. 9. c. 6. (f) *Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut ſis ſalus mea usque ad extremum terræ.* Iſ. 49. 6.

pendere ut tanto accuratiorem ab iis rationem poſteà repetat, quomodo (*a*) Regi Balthaſari factum. Et ſi Otho (*b*) obſtrictum ſe credidit, ut Imperium, ſicut à Majoribus acceperat, ſic poſteris traderet, profectò non minorem etiam obligationem à glorioſis ſuis Anteceſſoribus ad ſe derivatam Serenitas Veſtra agnoſcat neceſſe eſt. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc ſuperſtes Philippo II. Filio ſuo detulit. Et tametſi nonnullorum acciderit malitia, quod finem curriculi ſui exſpectare noluerit, ne fortè venti contrarii quos jam tum adverſa Fortuna concitârat, eas aut omnino extinguerent aut ſaltem obſcurarent, uti feciſſe memorant Alphonſum II. Regem Neapolitanum qui cum Regi Franciæ Carolo VIII. reſiſtendo non eſſet, (*c*) Coronam in Filium ſuum Ferdinandum Calabriæ Ducem transtulit: illud tamen certum, voluiſſe ipſum tempori eam Deo reſtituere, ſeſeque ad aliam diſponere coronam, non temporariam, ſed æternam qua ſemel obtenta frui licet ſecuro ab omni metu, ne ad alia capita tranſeat.

SYMBOLUM XX.

INter ſolennes nuptiarum ritus apud Athenienſes puerulus aliquis Sponſum anteibat, ſpinoſis redimitus foliis, & panem in caniſtro manu præferens: Symbolum, quo innuebant, opinor, matrimonium non ſolius voluptatis gratia, ſed ad curas etiam & ad labores à natura inſtitutum eſſe. Eodem (ſi in Emblematibus figuris humanis eſſet locus) eum quoque poſſemus adumbrare, qui naſcitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum ſpinis non circumdatur, qui ſtatus ſuos in juſtitia, in

(a) *Appenſus es in ſtaterâ, & inventus es minus habens* Dan. 5. 27. (b) *Urbis noſtræ inſtitutum, & à Regibus uſque ad Principes continuum, & immortale ſicut à Majoribus accepimus ſic poſteris tradamus.* Tac. l. 2. Hiſt. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 26. c. 8.

in pace, in rerum ubertate tueri ſatagit? quas non experitur (a) difficultates, quibus non ſeſe periculis objicit, qui imperium tenet in illos? Illius labores, populi quies ſint oportet, pericula illius, hujus ſecuritas, illius vigiliæ, hujus ſomnus. Verumtamen idem illud oculis hic ſubjicere placuit ſub ſpecie elegantis coronæ quidem & aſpectu jucundæ, ſed ſpinis refertæ, cum adjecto lemmate è verſibus Senecæ Poëtæ Tragici:

. . . . (b) O fallax bonum!
Quantum malum fronte, quam blandâ tegis!

Ecquis intendens oculos in uniones illos, & coronæ adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illico ſibi perſuaſerit, pulchrius longè & amœnius fore, quod intus latet abditum; & tamen meriſſimæ ſpinæ ſunt, quæ aſſiduè tempora, pectusque lancinant. Nullus eſt in corona unio, qui ſudor non ſit. Rubinus nullus, qui non ſit ſanguis. Nullus Adamas, qui non ſit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud eſt, quàm circumferentia absque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. (c) Atque hæc cauſa fuit, cur antiquiores quidam Reges corona navis ſpeciem referente, uti fuerint ſoliti, ad repræſentandam ſcilicet illius inconſtantiam, inquietudinis & pericula. Probè hoc ille perſpectum habuit, qui ultrô ſibi â neſcio quo, oblatam coronam humi depoſuit, his uſus verbis: (d) *Tollat, qui te non noverit.* Coronarum loco primum faſciis (e) utebantur, non in ſignum Majeſtatis, ſed ut caput firmarent. Usque adeò graves ſunt capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine opus habeat: nec enim regnare aliud eſſe dixero, quàm tria perpetua ſuſpiria, conſervandi nimirum, acquirendi, & amittendi. Idcirco & Marcus Antonius Imperator ajebat. *Regnum grandiſſimam eſſe moleſtiam.* Ad labores nati ſunt Principes, æquum igitur, ut ad iſtos ſe parent. Apud Perſiæ Reges in more erat poſitum, ut cubicularius, qui eos mane excitaret è ſomno, altum eis ſic inclamaret: (f) *Rex ſurge, ad tractanda Regni negotia.* Non ferrent hoc noſtro tempore quidam Principes excitatorem tam moleſtum, *multi enim hæc principatus præmia putant. quorum libido ac voluptas penes ipſos ſit; robur ac dedecus penes alios.* Quòd Principes nonnulli à ſuo turpiter deſciſcant officio, ideo ferè accidit, quòd (ut alibi dicemus) regnum pro hæreditate & poſſeſſione habeant proprietaria; qua pro libitu iis liceet, exiſtimentque ſuam præ aliis excellentiam & ſupremam poteſtatem nullis ſubjectam eſſe legibus, ſed liberam omnino, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cumque adulatio optimè nôrit, quo illa inclinatione propendeat, facilè eis deinde perſuadet, absque libertate iſta & vivendi licentia Principatum non niſi duriſſimam fore ſervitutem, magisque infelicem, quàm infimam etiam ſubditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus ſeſe totos dedunt, flacceſcant vires & ingenium, ipſique ad gubernationem prorſus fiant inidonei.

§. Hinc eſſe reor, quod ex tanto Principum numero oppidò pauci boni evadant Reipub. moderatores. Non quòd à naturæ donis inſtructi non ſint, nam in his excellere ſolent potius præ aliis, utpote qui è ſanguine melius enutrito deſcendunt, ſed quia in otio & deliciis, quibus circumfluunt, illa neque exercent, neque id permittunt aulici. qui facilius ſuam fabricant fortunam apud Principem rerum ſuarum negligentem, quàm attentum ad omnia. Remedium adverſus iſthæc incommoda in duobus potiſſimum conſiſtit. Primum eſt, ut Princeps à primis pueri-

(a) *Quàm arduum, quam ſubjectum fortunæ regendi onus.* Tac. 1. Annal. (b) Seneca. (c) Strab. (d) Val. Max. (e) *Ponite cidarim mundam ſuper caput ejus,* Zach. 3. 6. (f) Tac. lib. 1. Hiſt.

ritiæ annis, ſimul ac rationis uſus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis ſenſim aſſueſcat, etiam ante prædeceſſoris obitum, uti Deus fecit cum Joſue; & ſi forte in iis, quæ gratiæ ſunt, iſtud fieri minus expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimo à me commemorandas, in aliis tamen fit, ut oculos prius ad gubernationem, quàm ad vitia aperiat; quæ cauſſa quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem conſultationibus ſuis intereſſe vellent. Hujus exercitii beneficio, tametſi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem Pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum uſu proficiunt. Alterum eſt, ut qui circa Principem ſunt inanes quaſdam perſuaſiones ei ex animo eximant, eumque ſic inſtruant, ut ſciat, communem omnium conſenſionem eſſe, quæ coronæ auctoritatem, & poteſtatem ſceptro tribuat; Natura enim Reges non fecit. Norit item, purpuram regiam ſanguinis eſſe Symbolum, quem pro populi ſalute, ſi opus foret, fundere (a) oporteret; non ideò conceſſam, ut ea ſcelerum tineis nutrimentum præbeat. Doceant, inquam, Principem, *generari & naſci à Principibus, fortuitum* eſſe: ſolam (b) *virtutem proprium hominis bonum.* Rectorem eum eſſe, non dominatorem ſubditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius (c) Imperator Perſarum Regi Meherdati dedit. Perſuadeant Principi, ſic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipſe ſecum agi cuperet, ſi ſubditus foret; quomodo Galba (d) Piſonem inſtruxit, cùm ipſum adoptaret in filium. Nemo in Principem electus fuit, ut caput aliorum eſſet duntaxat, ſed ut pro tali agnitus omnium commodis inſerviret. Perpendens illud cum animo ſuo Rex Antigonus filium ſuum monuit; ne abuteretur poteſtate, neve ſeſe nimium efferret, aut ſubditos tractaret malè, ſic eum affatus: *An ignoras, fili mi, noſtrum Regnum nobilem eſſe ſervitutem?* Eodem pertinet, quod mulier illa Rudolpho Imperatori excuſanti ſeſe aliquando, quòd nunc aures ei vacuas dare non poſſet, reſpondit. *Quin ergo*, inquiens, *imperare deſinis?* Subditi non propter Regem nati ſunt, ſed Rex ſubditorum gratia. Nimis etiam iis acerbum foret, omnem ſuam Regi libertatem vendidiſſe, niſi viciſſim de eodem juſtitiam & tutelam ſibi polliceri poſſent; quæ cauſſa iis fuit, cur imperio ejus ſeſe ultrò ſubjicerent. Propriis ſuis coronati clypeis in circuli formam elaboratis Romani triumphabant, unde introducta diademata Sanctorum, qui contra communem humani generis hoſtem inſigni victoria (e) potiti eſſent. Non meretur coronam Princeps, niſi pariter ſubditorum illa clypeus ſit, qui Fortunæ ſævientis impetus excipiat. Regnare officium eſt potius, quàm dignitas, Imperium quoddam (f) paternum in filios: quòd ſi ſubditi affectum illum paternum & ſollicitudinem non experiantur in Principe, nec amorem, nec obedientiam filialem ei deferent: Rex Ferdinandus cognomento Sanctus, imperium non aliter atque officium habuit, quòd poſitum eſſet in ſubditis tuendis, in adminiſtrandâ juſtitiâ, in vitiis caſtigandis, & remunerandis virtutibus, in procurando denique regni ſui incremento: ita ut pro majori ejus bono nulli parcendum labori exiſtimaret; nec aliter reipſa fecit. Principes montium conſimiles ſunt (ut alibi dicimus) non tam quod cœli favoribus propiores ſint, quam quòd omnes temporum injurias ipſi excipiant: veluti depoſitarii quidam pruinæ & nivi-

(a) *Conſulares faces, prætextam, curulemque ſellam nihil aliud, quam pompam funeris putent; claris inſignibus velut infulis velatos ad mortem deſtinari.* Liv. lib. 2. Hiſt. (b) Tac. lib. 1. Hiſt. idem lib. 1. 4. Hiſt. (c) *Ut non dominatorem, & ſervos, ſed rectorem & cives cogitaret.* Idem lib. 12. Annal. (d) *Cogitare, quid aut nolueris ſub alio Principe, aut volueris.* Idem lib. 1. Hiſt. (e) *Domine, ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.* Pſal. 5. 13. (f) *Ut enim gubernatio patris familias eſt regia quædam poteſtas domi: ita regia poteſtas eſt civitatis & gentis unius, aut plurium quaſi domeſtica quædam gubernatio.* Ariſt. lib. 3. Pol. c. 11.

um, quæ colliqueſactæ deinde defluant ab iisdem ad moderandam æſtivo tempore agrorum ſitim, & valles irrigandas; atque ut evecti altiùs corporibus ſuis umbram faciant aliis, & à ſolis ardoribus (*a*) eos tueantur. Ideo ſacræ paginæ Principes Gigantes (*b*) vocant: grandiori enim ſtatura opus habent, quos natura in lucem edidit, ut gubernandi onus humeris ſuis ſuſtineant. Gigantes ſunt, ut labores ferant, & gemant (quemadmodum Jobus (*c*) loquitur) ſub aquis, quibus (*d*) populi & gentes ſignificari ſolent; anguli denique (*e*) ſunt, quibus Reipubl. ædificium innititur. Princeps, qui natum ſe non putat ad tolerandas pro eorum commodo temporum injurias, montis dignitatem exuat, & vallem potius præoptet agere; ſi tamen ad otium privatum aſpirare ei liceat, quem cœlum ipſum ad aliorum gubernationem jam ſemel deſtinavit. Wambæ electo in Regem, & coronam recuſanti è Gothis Proceribus Dux quidam gladio diſtricto, ni morem gereret, minitari cœpit. (*f*) *An unus* inquiens, *totius gentis voluntati repugnes, tuæque tranquillitati communem omnium ſalutem poſthabeas?* Eadem de cauſa nec Regi Joanni Secundo in Parlamento Caracenſi permiſſum fuit, ut regnum Filio Henrico tranſcriberet: quia nimirum hic admodum erat juvenis; ille vero ea adhuc corporis conſtitutione, ut præeſſe porrò cum laude poſſet. E quibus liquidò apparet, Principes eſſe partem Reipublicæ, & certo quodam modo ei ſubordinari, tanquam inſtrumenta ad ejus conſervationem neceſſaria, ita ut bona malaque eorundem ad Rempublicam pertineant, quemadmodum Tiberius (*g*) ad filios ſuos ajebat. Qui Davidem poſcebant Regem, ſic illi acclamabant: (*h*) *Ecce nos os tuum, & caro tua ſumus;* ut ſignificarent, ipſum eſſe, qui viribus ſuis ſuſtentare eos debeat, omneſque eorum dolores ac labores in ſemetipſo quodammodo experiri.

§. Porrò Principem à puero ſic informare oportet, ut dominationis equum, dum tener eſt, domare diſcat ac regere: nam ſi ad ſolius arbitrii libitum enutrire eum voluerit: unà cum ipſo præceps ruet. Rationis frœno hic opus eſt, habenis ſcientiæ politicæ, virga juſtitiæ, & calcaribus fortis generoſique animi; opus, inquam, ut Princeps prudentiæ ſtapedibus firmus ſemper inſiſtat. Non quicquid ei in mentem venerit, faciendum eſt illico, ſed quod honeſtum eſt ſolum, ne forte pietatem lædat, aut exiſtimationem, aut verecundiam, aut contra bonos mores (*i*) committat aliquid. Ne exiſtiment Principes, poteſtatem ſuam omnino abſolutam eſſe, ſed obſtrictam bono publico, & communi Statûs utilitati: non immenſam, ſed certis arctatam finibus, & multis caſibus expoſitam. Inſignem apparatum navalem Regis Philippi Secundi adverſus Angliam unicus ventus diſſipavit.

§. Nôrit præterea Princeps authoritatem ſuam ita ſupreman non eſſe, quin aliquid illius in ipſis remanſerit ſubditis, quod aut ab initio ii ſibi reſervarunt, aut iisdem conceſſit poſtea ratio ipſa naturalis, ad defenſionem & conſervationem propiam contra Principem palàm injuſtum, aut tyrannum. Principibus bonis non omnino diſplicet libertas aliqua in ſubditis. Tyrannorum (*k*) eſt abſolutè dominari velle. Amodeminus

(a) *Quia factus eſt fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione ſua, ſpecies à turbine, umbraculum ab æſtu* Iſ. 25. 4. (b) *Gigantes autem erant ſuper terram in diebus illis. Iſti ſunt potentes à ſeculo, viri famoſi.* Gen. 6. 4. (c) *Ecce gigantes gemunt ſub aquis.* Job. 26, 5. (d) *Aquæ, quas vidiſti, ubi meretrix ſedet, populi ſunt, & gentes, & linguæ.* Apoc. 17. 15. (e) *Applicate huc univerſos angulos populi.* 1. Reg. 14. 38. (f) Mar. hiſt. Hiſt. lib. 6. c. 12. (g) *Ita nati eſtis, ut bona malaque veſtra ad Rempublicam pertineant.* Tacit. lib. 4. Annal. (h) 2. Reg. 5. 1. (i) *Facta, quæ lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram, & ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos credendum eſt*, lib. 15. ff. de condit. inſt. (k) *Quomodo peſſimis Imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere.* Tacit. lib. 4. Annal.

rata ſubditorum libertate ſalus imperii & conſervatio dependet. Non magis ſecurus eſt Princeps ille, qui potentior, ſed qui majori cum ratione potentior eſt. Nec minus ſupremam obtinet poteſtatem, qui ſubditorum jura tuetur ac privilegia, quæ juſto titulo poſſident. Prudentiæ potius eſt ſinere; ut iis frui & gaudere poſſint libere: nunquam enim ea Principis auctoritati derogant, niſi aut honorem ſuum iis lædi putet, aut ea omnino tollere cogitet. Satis illi ſit Coronam ſuam eâdem tueri poteſtate, quâ Majores ipſius fecerant. Hoc ipſum fortè Deus per Ezechielem Principes monere voluit (tametſi in alio ſenſu) cùm ei dixit: (a) *Corona tua circumligata ſit tibi;* ſi quis eam laxet nimiùm, ei de capite facilè decidet.

SYMBOLUM XXI.

E Juſtitiæ centro Coronæ circumferentia ducitur. Neutiquam hâc opus foret, ſi absque illa vivere liceret,

Hac una Reges olim ſunt fine creati,
Dicere jus populis, injuſtaque tollere facta,

(b) *Vetuſtiſſimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere, eoque ſine pœna & coërcitionibus agebant; neque prœmiis opus erat, cum honeſta ſuopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur.* Attamen crevit paulatim cum mundi ætate Malitia, & cautiorem virtutem reddidit, quæ ſincera aliàs, & ab omni ſollicitudine libera in terris morabatur. *Poſtquam nimirum exui æqualitas, & pro modeſtia ac pudore, ambitio & vis incedebat, provênere dominationes*

(a) Ezech. 24. 17. (b) Tacit. lib. 3. Ann.

tiones. Nam prudentia urgente neceſſitate, & naturali ſuadente lumine homines in civilem coëgit ſocietatem, ubi & virtutes exercerent, ad quas ipſa impellit ratio, & uterentur voce articulata, quam Natura iis largita fuerat, ut ſenſa mentis & conſilia invicem verbis explicando, alter alterum (*a*) inſtrueret, juvaret, defenderet.

§. Conſtituta itaque civili iſta Societate, ſimul communi & tacita omnium conſenſione, in tota illa Naturæ lumine illuſtrata, exorta eſt Poteſtas quædam altior ad partium conſervationem neceſſaria, quæ nimirum ſua ſceleribus ſupplicia, & virtutibus prœmia decernendo in juſtitia, & pace omnes tueretur: quin tamen Poteſtas iſta per univerſum corpus diffuſa eſſe non potuit, ne aliàs ſumma in ſtatuendo & exequendo naſceretur confuſio; quia item neceſſe erat, alius imperaret, obediret alius, ultrò ſeſe ipſi ea abdicarunt, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferentes, quæ ſunt tria illa Reipublicæ genera, Monarchia, Ariſtocratia, & Democratia. Et prima omnium quidem fuit Monarchia: nam initiò in ſuis quique familiis; deinde apud univerſum aliquem populum eum ſibi homines præficiebant, qui aliis in Virtute & probitate excelleret, cujus dextram (creſcente paulatim auctoritate) ſceptro honorarunt, & frontem diademate, in ſignum eminentiæ, & ſupremæ in alios poteſtatis quam in ipſum contulerant, quæque in juſtitia potiſſimum conſiſteret, qua mediante populum ſibi ſubjectum in pace tueretur ac conſervaret. (*b*) *Ubi* enim *leges non tenent imperium*, *nulla eſt Reſpublica*, & ceſſat omne Regis officium, quemadmodum in (*c*) Caſtellana Provincia accidit, quæ propter injuſtitias Ordonii & Froilæ exacti Regibus, per Judices deinde gubernata fuit.

§ Juſtitia iſthæc ſola lege Naturali, absque inſigni Reipublicæ periculo, rectè adminiſtrari non poſſet: cum enim illa ſit *conſtans & perpetua voluntas ſuum cuique* (*d*) *jus tribuendi*, multis expoſita foret periculis, ſi ab opinione & judicio Principis dependeret, & ſcripta non eſſet. Neque ſola ratio naturalis (quantumvis ab affectibus & paſſionibus libera) ſufficeret ad rectè ſemper judicandum in tanta caſuum varietate, qui paſſim incidunt; atque adeò neceſsùm fuit, ut longo rerum uſu atque experientia certis quibusdam legibus tam pœnalibus quàm diſtributivis ſeſe armarent Reſpublicæ. Illis quidem ad caſtiganda delicta; his verò ad ſuum cuique tribuendum. Pœnales leges adumbrantur per gladium, juſtitiæ Symbolum, id quod Trajanus ſignificare voluit, cùm ſtrictum aliquando enſem Præfecto Prætorio in conſpectu omnium porrigeret, diceretque (*e*) *Accipe ferrum hoc*, *& ſiquidem rectè imperium geſſero*, *pro me*; *ſin aliter*, *contra me hoc utere.* Æqualis illi utrinque acies eſt tam pro divite, quam egeno. Non ex unâ parte obtuſus, acutus ex altera, ut uni parcat, & lædat alterùm. Leges verò diſtributivæ denotantur per regulam ſeu amuſſim, quæ promiſcuè actiones omnium & jura (*f*) dimetitur. Ad hanc juſtitiæ regulam res omnes dirigere oportet, non contra Regulam rebus accommodare, quemadmodum regula Lesbia, quod è plumbo eſſet, inflexa facilè omnibus lapidum figuris ſeſe aptabat. Utrisque legibus ſpiritum atque vigorem Princeps tribuere debuere debet. Rex Alphonſus Sapiens dicere ſolebat, Regem cor & animam eſſe Reipublicæ: (*g*) *Ca aſi como yaze el alma en el corazon del Ome*, *e por ella bive el cuerpo*, *e ſe mantiene*; *aſi en el Rey yaze la juſticia*, *que es vida*, *e mantenimiento del pueblo*, *i de ſu Sennorio. Uti enim in corde hominis anima reſidet*, *quæ vitam toti corpori imper-*

(a) *Sermo verò datus eſt homini ad utile*, *& inutile*, *ac proinde juſtum & injuſtum declarandum.* Ariſt. l. 1. Pol. c. 2. (b) Idem Polit. l. 4. c. 4. (c) Mar. hiſt Hiſp. l. 8. c. 3. (d) *Juſtitia enim perpetua eſt*, *& immortalis.* Sap. 1. 15. (e) Nic. Call. l. 3. Ec. hiſt. c. 23. (f) *Legem ſcimus juſti*, *injuſtique regulam eſſe.* Sen. (g) Lib. 5. tr. 1. p. 2.

impertitur ; ita juſtitia, quæ vita atque conſervatio eſt regni ac populi in rege ſita eſt. (*a*) Et alibi ait, Regem idem eſſe ac Regulam, cujus hanc adfert rationem : *Ca aſi como por ella ſe conozen todas las torturas, e ſe enderezan, aſi por el Rey ſon conocidos los yerros, e emendados. Nam quemadmodum per illam, quæ curva ac diſtorta ſunt, patent, atque emendantur ; ita per regem & cognoſcuntur errores, & corriguntur.* Rex & Lex non niſi unica diſcrepant litera. Et quid aliud Rex, quàm Lex (*b*) loquens? quid Lex aliud, quàm mutus Rex? Et ita quidem Rex, ut ſola eſſet domi natura, ſi ipſa ſeſe explicare poſſet. Prudentia politica diviſit quodammodo Principum poteſtatem, & tametſi in perſonis ipſis maneat integra, ex parte tamen eam ſubtiliter in chartam tranſtulit, & ſcriptam reliquit, atque oculis omnium expoſitam Majeſtatem, pro juſtitiæ exercitio, ut anticipatas hac ratione per leges ; ante ipſos etiam caſus, æquitate & caſtigatione, ſententiæ non aſcriberentur arbitrio, aut paſſioni & commodo Principis, neve is in odium offenſionemque ſubditorum incurreret. Lex rigoris excuſatio eſt, elevatio gratiæ, inviſibile Principis brachium, quo Reipublicæ habenas moderatur. Nec alia via melior ad conciliandam auctoritatem, & ſubditos ad officium cogendos. Quare à legum præſcripto non recedendum. (*c*) *neque utendum imperio, ubi legibus agi poſſit.* Quòd ſi via (*d*) facta procedat Princeps, vim ſuam ac robur perdunt leges. Culpa (*e*) pro innocentia habetur, & juſtitia (*f*) pro tyrannide ; immò Principis poteſtas haud parum imminuitur : plus enim ſemper cum lege, quàm absque illa efficere poterit ; Lex Principem conſtituit, tuetur, armat ac roborat. Niſi lex eſſet, nihil inter dominationem & ſubjectionem diſcriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petræ, non ſoli arbitrio vera innititur Politica. Regulæ ſunt bonæ gubernationis, & viæ regiæ rationis Statûs, per eas, tanquam per certas quasdam, lineas, Reip. navis ſecura navigat. Muri ſunt Magiſtratus : oculi & anima civitatis, vinculum populi, ac frænum (figura præſentis Emblematis) quod eum regit (*g*) ac corrigit. Quin ipſa etiam tyrannis absque iis ſubſiſtere non poteſt.

Inſtabilitati voluntatis, quæ tot affectibus & paſſionibus eſt obnoxia, immò per ſe cœca, rectè committi haud potuit juſtitiæ judicium ; ſed neceſſum fuit, ut certis quibusdam decretis & fixis ſtatutis à ratione & prudentia profectis, quæ perinde omnes, & absque diſcrimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales ſunt leges, quas pro caſibus futuris præteritorum dictavit experientia ; cumque ipſæ ſemet explicare nequeant, ſed nuda corpora ſint duntaxat, quæ vitam & intelligentiam mutuari debent à judicibus, quorum linguis loquuntur, aut calamis declarantur, & certis applicantur caſibus (nam omnes univerſum comprehendere poſſibile non fuit) advertant ſedulò Principes, quibusnam hominibus eas exponendas committant : neque enim hoc aliud eſt, quàm vitam ſuam, & præcipua gubernandi inſtrumenta iis concredere ; facta autem ſemel electione, prout oportet, exercitium & curſum juſtitiæ ordinarium ne impediant, ſed Magiſtratui totum permittant. Etenim ſi Principes interpretari leges voluerint ultra id, quod aut Clementia finit, aut Epiikia, totum ædificium politicum corruet, & quæ firmare illud & ſuſtentare debuerant, ruinam accerſent potius. Neque enim tyrannis aliud eſt, quàm quædam legum oblivio & deſpicientia, dum Principes auctoritatem illarum ſibi

(a) Lib. 6. tit. 1. p. 2. (b) *Verè dici poteſt Magiſtratum eſſe legem loquentem, legem autem mutum Magiſtratum.* Cic. de leg. (c) Tac. lib. 3. Annal. (d) *Minui jura, quoties gliſcat poteſtas.* Ibid. (e) *Inauditi, atque indefenſi tanquam innocentes perierant.* Ibid. lib. 1. Hiſt. (f) *Opus juſtitiæ pax, & cultus juſtitiæ ſilentium & ſecuritas usque in ſempiternum.* Iſ. 23. 17. (g) *Factæ ſunt autem leges, ut earum metu humana coërceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia ; & in ipſis improbis reformidato ſupplicio, refrænetur audacia, & nocendi facultas.* Iſid. l. 2. etymol. L. legibus C. de Leg.

bi temerè arrogant. Hoc Roma olim deplorabat; tanquam potiſſimam ſervitutis ſuæ cauſam, quod nimirum (*a*) Auguſtus Legum munia ad ſe traxiſſet, ut Imperium tyrannide premeret:

(b) Poſtquam jura ferox in ſe communia Cæſar
Tranſtulit, elapſi mores, deſuetaque priſcis.
Actibus, in gremium pacis ſervile receſſi.

Dum legibus Princeps os obſtruit, malitiæ & vitiis illud laxat, ut Claudii (*c*) Imperatoris temporibus accidit.

§. Tametſi verò leges ſalus ſint Rerumpublicarum, utpote quibus hæ fundari ſolent & conſervari, grande tamen nonnunquam iis creant periculum, quando illæ aut à pietate & ratione deflectunt, aut juſtum excedunt numerum: nam dum nimium multiplicantur, pariunt confuſionem, & oblivioni traduntur, aut certè ſi ſervari omnes nequeunt, abeunt in contemptum. (*d*) *Corruptiſſima Reſpublica: plurimæ leges.* Aliæ aliis adverſantur, atque anſam præbent interpretationibus malitioſis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & diſſenſiones. Major populi pars in tribunalibus diſtinetur. Deſunt homines pro colendis agris, pro officiis, pro militia. Pauculi probi multos improbos ſuis ſuſtentant ſumptibus, & mali quàm plurimi bonis dominantur. Fora ſinus ſunt piraturum, & tribunalia latronum nemora. Ii ipſi, qui cuſtodes juris eſſe debuerant, duriſſima catena ſervitutis ſunt populo. Neque minus gravantur Reſpublicæ nimia legum (*e*) copia, quàm ipſis vitiis. Qui multas condit leges, multos ſpargit murices, in quos omnes offendant. Ita caligula, qui innocentiæ ſtruebat inſidias, varia ſanciebat edicta, minuto ſcripta charactere, ut difficulter legi poſſent: & (*f*) Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum ſic obruebat, ut plus laboris eſſet ea memoria comprehendere, quam reipſa dare effectui. Idcirco Ariſtoteles dicebat paucas leges ſufficere, pro gravioribus caſibus, reliquos judicio naturali relinquendos. Nullum damnum inteſtinum Reip. gravius, quàm nimia Legum multitudo. Hinc in graviſſimorum delictorum pœnam Deus olim minitabatur. (*g*) Iſraëli, quod multiplices iis leges daturus eſſet. Cui bono ita facilè novas antiquis adjicere, ſi nullus ſit caſus, qui non evenerit aliàs, nec ullum incommodum, quod antè non expenderit, aut cui non paraverit remedium obſervatio diuturna: atque experientia? (*h*) *Super omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum.* Quæcunque nunc remedia in Hiſpania arbitrium pro recens inventis habet, omnia antiquis regni Regibus reperientur. Harum cuſtodia gratior erit populo, & minus odii conciliabit Principi, quàm aliarum novarum promulgatio. In illis conquieſcit judicium, in his vacillat & fluctuat. In illis elucet cura; per has in diſcrimen venit exiſtimatio. Illæ cum ſecuritate innovantur; hæ ſine periculo induci non poſſunt. Nova experiri remedia, eſt ſalutem, & vitam in diſcrimen abducere, Multæ herbæ antequam ſciretur, quomodo præparandæ eſſent, ad uſum, venenum fuère. Melius gubernatur reſpublica, quæ ſtatas habet leges, etſi imperfectas, quam illa, quæ frequenter

(a) *Inſurgere paulatim, munia Senatus; Magiſtratuum, in ſe trahere.* Tacit. lib. 1. Annal. (b) Claud. (c) *Nam cuncta legum & Magiſtratuum munia in ſe trahens, materiam prædandi patefecerat.* Tac. lib. 11. Annal. (d) *Deditque jura, queis pace & Principe uteremur: acriora ex eo vincula, inditi cuſtodes*, id. l. 3. Annal. (e) *Utque ante hæc flagitiis, ita nunc legibus laborabatur.* Ibidem. (f) Tranch. in Claud. (g) *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: facta ſunt ei aræ indelictum: ſcribam ei multiplices leges meas.* Oſ. 8. 11. (h) Tac. lib. 14. Annal.

ter eaſdem immutat. Ut ſignificarent antiqui (*a*) Leges debere eſſe perpetuas, tabulis æreis eas conſignabant, & Deus inſculpſit in (*b*) lapide æterno digito ſuo exaratas. Has ob cauſſas etiam Auguſtus ſic Senatum hortatus eſt: (*c*) *Poſitas ſemel leges conſtanter ſervate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in ſuo ſtatu: eademque manent, etſi deteriora ſint, tamen utiliora ſunt Reipublicæ his, quæ per innovationem, vel meliora inducuntur.* Nullum eſt regnum, quod Legibus ſufficientibus inſtructum non ſit: illud ſolùm cavendum, ne interpretationum varietas eas magis dubias reddat & obſcuras, ac lites ſuſcitet: cui rei ante omnia parandum remedium: id quod facilè fieret in Hiſpania, ſi Rex aliquis, non minùs hoc nomine illius reparator, quam Pelagius, controverſias omnes ad breves contraheret terminos, & relicto jure civili Legibus & patriis uteretur non minùs prudentibus & doctis, quàm juſtis. Illuſt eſt, quod Rex Receſvinthus intendebat, cùm diceret in quadam lege ſui libri, quem *Fuerojuzgo* inſcripſit: (*d*) *E nin queremos, que de aqui adelante ſean uſadas las leyes Romanas, nin las eſtrañas. Nolumusque deinceps aut Romanas leges, aut exteras uſurpari.* Rex quoque Alphonſus Sapiens Judicibus ſerio præcepit: (*e*) *que los pleitos ante ellos los libren bien, e le almente lo mas aina, e mejorque ſupieren, e por las leyes deſte libro, e no por otras. Ut lites rite, fideliterque prius expenſas quam poſſent optime celerrimeque dijudicent, neque alias hac in re leges, quam quas liber iſte continet, ſequantur.* Idem poſtea confirmarunt Rex Ferdinandus & Joanna, (*f*) uti & Rex Alaricus, qui graves intentavit pœnas judicibus, ſi allegationes Legum Romanarum admitterent. Neque ſupremæ jurisdictioni parum derogat, alienis gubernari Legibus. Video duo contrà dici poſſe; unum eſt, cùm Leges iſtæ linguâ Caſtellanâ conſcriptæ ſint, fore ut Latina peſſum iret, ſi Jurisprudentiæ profeſſores in illis ſolis perdiſcendis & explicandis omne ponerent ſtudium. Præterquam quòd absque notitia juris civilis, unde iſtæ trahunt originem, rectè intelligi nequeant. Alterum eſt, cùm in omnibus penè Europæ Nationibus commune ſit jus civile, ſecundum quod cauſæ decidi ſolent, & dijudicari in Parlamentis & Curiis exteris jura & controverſiæ Principum, plurmùm proinde referre, ſi Viros habeat in dicto jure probè multumque exercitatos. Verùm iſtis incommodis facilè occurri poterit aliter, ſi nimirum aliquas juris civilis cathedras in univerſitatibus dotent & erigant, quemadmodum in hoc ipſo genere fecit (tametſi aliis de cauſſis) Ferdinandus Catholicus, ſic inquiens: *Empero bien queremos, i ſuffrimos, que los libros de los derechos, que los ſabios antiguos hizieron, que ſe lean en los eſtodios generales de neuſtro Sennorio, porque aien ellos mucha ſabiduria; i queremos dar lugar, que los neuſtros Naturales ſean ſabidores, e ſean porende mas honrados. Quapropter ultrò ſponteque admittimus, ut legum ac juris libri, priſcis ſapientibus conſcripti, in ditionum noſtrarum Académiis prælegantur, cum magnam ii ſapientiam contineant; occaſionemque ſuppeditare ipſi volumus, ut ſubditi noſtri eorum peritiam, majoremque exinde gloriam conſequantur.* Quòd ſi tamen illud omnino fieri nequeat, duo memorati abuſus corrigi ſic poterunt; Primus quidem, hoc eſt, nimia illa librorum multitudo, qui in Hiſpaniam aſportantur, ſimpliciter illud vetando: magis quippe eſt ad oculos emungendos, quàm ad doctrinam comparandam, neque Typographiæ aliud hodie ſunt, ac nundinationes & mercaturæ. Varietate illâ confunduntur ingenia, intricatur judicium, & hæret dubium. Minus damni metuendum foret, ſi deficientibus Legibus ſcriptis pro controverſia aliqua decidenda, Ratio ipſa naturalis tanquam lex viva præ oculis eſſet, quàm rimari

Y

(a) *Uſus artis ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatus eſt tabulis æreis, in quibus conſtitutiones publicæ inciduntur.* Plin. lib. 34. cap. 1. (b) *Deditque Dominus Moyſi, completis hujuscemodi ſermonibus, in monte Sinai, duas tabulas teſtimonii lapideas, ſcriptas digito Dei.* Exod. 31. 13. (c) Dion. l. 52. (d) l. 8. & 6. tt. 1. l. 2. For. (e) Lib. 6. tit. 4. p. 3. (f) Lib. 3. tt. 1. l. 2. Recop.

mari juſtitiam in tam obſcura nocte tot opinionum diverſa ſentientium, pro utraque parte; unde fit, ut res planè arbitraria fiat; & corruptelis ac paſſioni locus ſit. Alter abuſus eſt litium prolatio, quas contrahere oportet; quomodo Mediolani fieri cupiebat Rex Philippus II. quando ea ſuper re cum Senatu deliberationem inſtituit. Quo in negotio non communi ſolùm ſubditorum utilitati conſulere voluit, ſed etiam, ut in ſtatu illo, qui quaſi propugnaculum eſt Monarchiæ totius, & theatrum Martis, pauciores togati eſſent, quàm qui ſaga ſumerent. Idem conati ſunt Imperatores, Titus, & Veſpaſianus, Carolus V. Reges Catholici, Rex Petrus Luſitanus, & Rex Aragoniæ Jacobus Primus, & Rex Franciæ Ludovicus XI. Nullus tamen hoc inſtitutum ad effectum omnino perducere potuit, nec ſperare licet, ut fiat ab aliquo alio, eò quod ad corrigenda tribunalia opus ſit in conſilium vocare ipſos judices, quorum intereſt ſemper, lites proferri longiùs, non ſecus ac militum; ut bella diutiſſimè durent. Sola neceſſitas Sereniſſimam Reginam Iſabellam, (a) dum Hiſpali moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio iſto remedio uteretur: longas enim moras pertæſa, lites omnes coram opitulantibus doctiſſimis & expertis Viris, componebat, absque forenſi ſtrepitu, absque proceſſuum & informationum accumulatione, feliciter ſane, ut experientia docuit. Magna cum prudentia Cantones Helveti Remp. ſuam morderantur, quia nulli inter eos Jureconſulti. Oretenus in conſilio cauſæ proponuntur: audiuntur teſtes, & absque ullius rei ſcriptione, præterquam ſententiæ, mox deciduntur. Magis litiganti expedit cita condemnatio, quàm ſententia etiam propitia, poſt longam multorum annorum contentionem. Qui hodie ferit litem, palmam ferit; quæ cum fert fructum, pro alio fert (b) *Non fuerint concordes unquam, aut inter amantes cives, ubi mutuæ multæ lites judiciales ſunt, ſed ubi eæ breviſſimæ & pauciſſimæ.* Minimùm ergo pauci ſint Jure conſolti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quieta eſſe poterit Reſpublica, in qua multi, ut vitam ſuſtentent, lites excitant? Quam reſtitutionem ſperare ſpoliatus poterit, ſi tam multi eum antè expolient? Et licet omnes viri probi eſſent, non tamen ideo inter multos ſincerior erit juſtitia, ſicut nec ſemper unam infirmitatem feliciùs curant plures Medici. Nec è re boni publici eſt; ut cum jactura tranquillitatis communis, & Fortunarum civium, nimia cum diligentia jura cujusque vocentur in examen, mediocris ſufficit & moralis.

§. Nec minus detrimenti adfert multitudo ſanctionum pragmaticarum, ad moderandum luxum veſtium, & ſumptus ſuperfluos: nam plerumque ejusmodi edicta cum contemptu excipiuntur, & vix unquam executioni mandari poſſunt. Luna eadem, quæ ea ſancit, viciſſim abolet. Sibillarum reſponſa ſunt in foliis arborum, ventis tradita. Inobedientia; ſi ſemel obtinuerit, magis (c) inſolentem & ſecuriorem luxum faciet. De Principis exiſtimatione agitur, quando remedia, quæ ipſe præſcripſit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Auſtriacæ Ducis Parmenſis, quia executio defuit, plurimum de auctoritate ejus detraxêre in Provinciis Belgicis. Quare dubitari meritò poſſet, num tolerabilius malum ſit luxus (d) moderatus, quàm prohibitio, cui nemo paret; aut num ſatius ſit diſſimulare (e) *potius prævalida & antiqua, quàm hoc aſſequi, ut palam ſint, quibus flagitiis impares ſint* Principes. *Si prohibita impunè tranſcenderis, neque metus ultrà neque pudor eſt.* Si leges haſce & pragmaticas ſanctiones circa mores corrigendos

---

(a) Anton. Nebriſſ. dec. 1. c. 6. (b) Plato. (c) *Tot à Majoribus repertæ, tot quas Divus Auguſtus tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemptu abolitæ ſecuriorem luxum fecere.* Tac. lib. 3. Annal. (d) *Num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quam indecorum attrectare, quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum illuſtrium poſceret.* Ibid. l. 3. Annal. (e) Ibid.

dos in ſemetipſo exprimeret Princeps, fieri fortaſſe poſſet, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, qua minor majorem, ſubditus Principem facilè æmulatur, plus efficeret, quam ipſe legum rigor, ſine auctoritatis periculo. Parſimoniam, quam introducere non potuerunt leges Sumptuariæ, ſolo ſuo exemplo introduxit Veſpaſianus (*a*) Imperator. Principem imitari ſervitus eſt, quam ſuaviorem reddit adulatio. Facilius Naturam in ſuis errare operibus, ajebat Theodoricus Gothorum Rex, quàm Rempublicam à moribus ſui Principis deſciſcere. In hoc tanquam in ſpeculo actiones ſuas componit populus:

- - - - - - Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quam vita Regentum. (*b*)

§. Conſuetudines Leges ſunt, (*c*) & non in charta ſcriptæ, ſed in animo; & memoria omnium, & tanto gratiores, quantò minùs mandata ſunt aliorum, ſed arbitrium potius ſpontaneum, & certa quædam libertatis ſpecies: atque adeò eadem communis conſenſio, qui eas in Rempublicam introduxit primùm, & quaſi uſu ipſo præſcripſit, ut loquuntur, earundem eſt tenaciſſima; neque ullo modo cedit hic populus, quantumvis malæ ſint, & ideò immutari eas deceat; eo qued plus ea in re communis valeat opinio, quâ, poſtquam ab Anteceſſoribus approbatæ ſemel fuerint, certò ſibi perſuadet, juſtas eas eſſe, & rationi conſentaneas: quàm alia quæcunque argumenta, immò quàm illa ipſa incommoda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem majoris prudentiæ eſt tolerare eas, quam penitus tollere. Il. Principum (*d*) *tutiſſime agunt, qui præſentibus moribus, legibusque, etiam ſi deteriores ſint, minimum variantes Rempublicam adminiſtrant.* Si tamen aut Virtuti, aut Religioni adverſantur, magna cum dexteritate corrigere eas oportet, & ſenſim diſponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quod conſuetudinem, qua Clericis matrimonia permittebantur, abrogaſſet jam antè introductam à Witiza & Græcorum exemplo roboratam.

§. Si Reſpublica bene conſtituta non ſit, neque dociles aut diſciplinæ capaces animi, parum leges (*e*) proficiunt. Quo, credo, innuit Solon, quando rogtaus, ecquænam Leges eſſent meliores. reſpondit, *illæ, quibus utitur populus.* Medicinæ morbis incurabilibus abhibitæ, nihil quicquam proſunt.

§. Vanæ denique erunt leges, quas Princeps, qui promulgat, non etiam exemplo ſuo & vita firmet ac roboret. (*f*) *Digna vox eſt Majeſtate Regnantis, legibus alligatum ſe profiteri.* Suavis populo videtur lex illa, cui Legislator ipſe obedit.

In commune jubes ſi quid, cenſeſve tenendum.
Primus juſſa ſubi, tunc obſervantior æqui
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipſum
Autorem parere ſibi. (*g*)

Leges quas tulit Servius Tullius, non pro populo erant ſolum, (*h*) ſed *queis etiam Reges obtemperarent:* per illas controverſiæ Principem inter & Subditos di-

(a) *Sed præcipuus adſtricti moris autor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu, victuque obſequium inde in Principem, & æmulandi amor validior, quam pœna ex legibus, & metus,* Tac. lib. 3. An. (b) Claud. (c) Claud. (d) Thucyd. (e) *Quid leges ſine moribus vanæ proficient?* S. Aug. (f) L. 4. C. de Leg. (g) Claud. (h) Tac. l. 3. Annal.

dijudicari debent, uti de Tiberio (*a*) refert Tacitus (*b*) *Tametſi legibus ſoluti ſumus, tamen* (dicebant Severus & Antonius Imperatores) *ſecundum illas vivimus.* Non obligat Principem vis legis præcisè ſed ratio, cui innitur, quando iſta naturalis eſt, & communis omnibus, non peculiaris ſubditis, ad bonam eorundem gubernationem: quia in tali caſu legum cuſtodia ad hos ſolos pertinet; quanquam, ſi res permiſerit, valde conveniat etiam Principem iis ſe conformem gerere, ut aliis tantò ſuaviores ſint. In iſto poſitum videtur myſterium mandati illius, quo Deus quondam præcepit Ezechieli, ut volumen (*c*) comederet, ut nimirum videntibus aliis, quòd ipſe primus leges deguſtaſſet, & inſtar mellis dulces expertus eſſet, omnes tantò facilius iſtud imitarentur. Adeò ſubjecti ſunt Legibus Reges Hiſpaniæ, ut Fiſcus in cauſſis patrimonii regii eandem aleam ſubire debeat, quam quivis alius ſubditus, & in caſu dubio pro condemnato habeatur. Ita ſtatuit Philippus II. & cùm aliquando ejusdem Nepos Philippus IV. Seren. Veſtræ Pater coram præſens adeſſet, & in conſilio regio ſingulorum exquirerentur ſuffragia in cauſſa aliqua ad Cameram pertinente, neque in Judicibus integritas defuit, aut conſtantia ad illum condemnandum, neque in ipſius Majeſtate rectitudo animi, ad audiendum illos benignè & absque omni indignatione. Felix Reſpublica in qua cauſſæ (*d*) Principis deterioris conditionis ſunt.

SYMBOLUM XXII.

TAmetſi populi conſenſus juſtitiæ poteſtatem contulerit in Principes; immediatius tamen illam à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalibus Vicarii. Aquilæ regiæ ſunt, Jovis Miniſtri, qui fulmina ejus adminiſtrant, & vicem ſuſtinent, ad decernenda vitiis (*e*) ſupplicia, & juſtitiam exercendam: qua in re tribus præcipuis Aquilæ dotibus opus habent: Acie oculorum ad delicta cognoſcenda: alarum levitate, pro executione, robore unguium, ne in illa deficiant. (*f*) In receſſu Galæciæ penitus abſtruſo & abdito effugere non potuit acutiſſimos oculos Regis Alphonſi Septimi, cognomento Imperatoris, injuria illa quam agricolæ cuidam intulerat nonnemo ex Hiſpaniæ Nobilibus; quin incognitus abiit è veſtigio ſumpturus ab illo pœnas, celeritate tanta, ut prius homini manus injiceret, quam ille de adventu ejus quicquam reſciſcere potuerit. O vivam & ardentem legis animam! ſeipſum judicem & executorem conſtituere, ut vindicetur injuria homini pauperculo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbè animadvertere. (*g*) Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus qui cum aliquando Medinæ Campi degeret, clam Salmanticam profectus comprehendit Rodericum Maldonatum, qui in caſtro Monleon immanes tyrannides exercebat. Quis leges transgredi auderet, ſi ſemper in metu eſſet, ne ſimile quid ſibi accideret? Unus iſtiusmodi caſus regnum integrum erudire poteſt, & ritè componere. Attamen non ſemper expedit Majeſtatem regiam ejuſmodi imitari exempla. Quando ſtatus Regni benè diſpoſitus eſt; quando ſedent pro tribunalibus cauſarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo caſu ſufficit, Principem elaborare in eo, ut miniſtrorum adminiculo juſtitiæ ratio habeatur. At verò, ubi turbata ſunt omnia, quando jacet & ſpernitur Regis auctoritas, quando vacillat obedientia, uti illis fiebat

(a) *Si quando cum privatis diſceptaret forum & jus.* Idem lib. 1. Annal. (b) L. 3. C. de Teſt. (c) *Fili hominis comede volumen iſtud. Et comedi illud; & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce.* Ez. 3, 1. & 3. (d) *Quæ gloria tua eſt præcipua, ſæpè vincitur Fiſcus, cujus mala cauſſa nunquam eſt, niſi ſub bono Principe.* Plin. in Pan. (e) *Dei enim Miniſter eſt: vindex in iram, ei qui malum agit.* Rom. 13. 4. (f) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 10. cap. 2. (g) Mar. Hiſt. Hiſp.

bat temporibus; non obeſſet ſimilis aliqua ſubita & gravis animadverſio, ut ſubditi potentem Regis manum formidare incipiant, intelligantque, perinde atque in corpore humano, ita in Regno animam Majeſtatis eſſe totam in toto, & totam in qualibet patre. Admodum tamen expediet moderari rigorem, quando Reſpublica malè affecta eſt; & vitia conſuetudine roborata: nam ſi virtus nimis etiam acerbè errata ferat, & uno quaſi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potius, quàm juſtitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari cœpit. Præcipitare cum medicina periculoſa res eſt, & quæ facit interdum, ut furorem concitatæ multitudinis Princeps experiri cogatur: Plus diſſimulatione & dexteritate efficitur, qua in re mirè excelluit Rex Ferdinandus Catholicus, & in eo dece-

ptus fortè fuit Rex Petrus, quòd viam ſeveritatis ſolum inſiſteret; unde Crudelis nomen adeptus eſt. Tametſiverò una ſimplex virtus ſit juſtitia, pro temporum tamen varietate, varios operarur effectus. Nonnunquam populus illam omnino reſpuit, immo per illam magis magiſque inſoleſcit: alias idem agnoſcit nimiæ ſuæ licentiæ damna, & quoad poteſt, collaborat cum Principe; ut medelam adferat, quin ipſemet aſperrima quandoque ſuggerit media contra ſuam libertatem, quo modo absque ullo periculo Princeps Severi nomen adipiſcitur.

§. Nunquam impunita dimittat Princeps paucorum ſcelera in Rempublicam commiſſa: ſi multorum ſint, condonet facilius. Agrippa Tiberii juſſu è vivis ſublato in Inſula Planaſia (in quam fuerat relegatus) ſervus quidam cineres ejus clandeſtinè ſuſtulit, & Agrippam ſe finxit, cui forma erat ſimillimus. Fidem habuit Romanus populus, & fama per Imperium vulgata, tumultus exortus eſt cum præſentiſſimo motuum civilium periculo. Sed Tiberius mox ſervum comprehendi juſſit, & clàm omnibus extremo ſupplico affici. (a) *Et quanquam multi ex ejus domo equites ac Senatores ſuſtentaſſe opibus, juviſſe conſilio dicerentur*, noluit tamen, ut ea de

Z re

(a) Tacit. lib. 2. Annal.

re quiſquam loqueretur. Triumphavit crudelitatem Prudentia, & ſilentio ac diſſimulatione tumultum omnem ſedavit.

§. Minoribus delictis Princeps veniam det: grandiora pœnis coërceat. Pœnitudine interdum contentus ſit, id quod Tacitus *(a)* in Agricola collaudavit. Non imperat melius, qui acrius caſtigat, ſed qui excuſat cum prudentia, eaque moderatione, ut ne plectendi anſam porro præbeat; prorſus ſicut chirurgo nemo honori tribuit, ſi multa brachia & tibias reſecet. Nemini odio eſt Princeps, qui caſtigat, ſi cum animi dolore, & invitus id faciat; ſed quem puniendi delectat occaſio, quive illam ſtudiosè captat, & prenſat. Caſtigare ad exemplum & correctionem, eſt miſericordiæ; culpam verò inquirere ex paſſione, & ad Fiſcum ditandum, tyrannis eſt.

§. Non permittat Princeps, ut ullus tam potentem ac legibus ſolutum ſe exiſtimet, ut opponere ſeſe audeat iis, qui Miniſtri ſunt juſtitiæ, & poteſtatem ejus ac munus repræſentant? aliàs diù firma non conſiſtet columna *(b)* Reipublicæ. Ubi ſemel audacia illa invaluerit, paulatim corrodet eam contemptus, & diruet. Præcipuum Monarchiæ Hiſpanicæ fundamentum, & quod eam tantoperè evexit, ac etiamnum tuetur, eſt inviolata illa Juſtitiæ cuſtodia, & rigor, quem reges ſanctiſſimè ſemper curarunt, ut in honore & pretio ab omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur impunè, quantumvis magna ſit delinquentis dignitas vel auctoritas. Cordubæ Judex quidam aulicus ex mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum aliquod inquirebat, quem cum deinde Marchio de Puego conjeciſſet in vincula, *(c)* tantopere offenſus fuit Rex, ut tot inſignia obſequia totius familiæ iſtius de Corduba, impedire non potuerint, quin acriter & ſeverè in eum animadverteret, poſtquam ſe totum manibus ejus regiis permiſiſſet, hortatu Magni Ducis, qui propè perſpectam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis conſtantiam in tuenda auctoritate, & exiſtimatione juſtitiæ & Miniſtrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad regis pedes ſe ſupplex advolveret: quod ſi faceret, promittebat fore, ut delictum eâ ratione expiaret; ſin minus, ſciret certo, ſibi pereundum.

§. Ne ſolùm punire debet Princeps offenſas contra perſonam ſuam propriam, aut ſupremam Majeſtatem ipſo gubernante, factas; ſed eas etiam, quæ ſub regimine præterito commiſſæ fuêre, tametſi id ſub hoſtium poteſtate tum fuerit: exempla enim inobedientiæ aut contemptus diſſimulata, aut etiam coronata prœmiis, periculoſa ſunt etiam Succeſſoribus. Dignitas ſemper eadem eſt, ſponſa ſemper illius, à quo poſſidetur; quare cauſam ſuam facit, quisquis pro honore ejus ſollicitus eſt, tametſi is antè læſus fuerit. Nullam Princeps poſt ſe derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam iſtam ſeſe opponendi Magiſtratui impunè tulerit. Nam ſi ſemel ſibi perſuaſerint ſubditi, poſſe ſeſe ſuam ſtabilire Fortunam, aut paſſioni ſuæ facere ſatis morte aut offenſa Principis, nemini ſecuro vivere licebit. Punitio audaciæ adverſus Anteceſſorem commiſſæ Succeſſoris eſt ſecuritas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici juſſit, quotquot libellos ſupplices illi obtulerant; quibus mercedem flagitabant præſtitæ operæ in occiſione *(d)* Galbæ. Ut quisquis alios habet, ſic viciſſim haberi ſolet. Dum Julius Cæſar præciperet, ut Pompeji ſtatuæ erigerentur, firmavit ſuas.

Ni

(a) *Parvis peccatis veniam, magnis ſeveritatem commendare; nec pœnà ſemper, ſed ſæpius pœnitentia contentus eſſe.* Ibidem in vita Agric. (b) *Hanc P. C. curam ſuſtinet Princeps, hac omiſſa funditus Remp. trahet.* Tacit. l. 3. Annal. (c) Mar. hiſt.Hiſp. l.29. c.13. (d) *Non honore Galbæ, ſed tradito Principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum ultionem.* Tac. l. 1. Hiſt.

Niſi conſpirent Principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§. Quando in caſibus delicti par eſt omnium conditio, conniveant Reges cum aliis, alios (*a*) puniant: nihil enim eos magis reddet inviſos, quam iſta æqualitas. Unde Ægyptii paritatem, quæ ſervanda eſt in juſtitia, per pennas Struthionis ſignificabant ex utraque parte æquales.

§. Magna Principis prudentia eſt, eô uti caſtigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expietur culpa, & offenſa facta Reipublicæ. Turbabant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tametſi capitis rei eſſent, accerſivit eos ad ſe Rex Ferdinandus IV. (*b*) & in muneribus militaribus occupavit; quo factum, ut nonnullos caſtigaret hoſtis, alios belli aſperitas, & labores, atque ita provincia illa quieti priſtinæ reſtitueretur.

§. Quemadmodum Pacis tempore proſunt quàm plurimum Juſtitia & Clementia, ita in bello præmium & pœna: quia grandia ibi pericula, quæ ſine ſpe magna ſuperari non ſolent, nec ſolo metu licentia morum & diſſolutio coërceri poſſunt. (*c*) *E ſin todo eſto* (ajebat Rex Alphonſus Sapiens) *ſon mas dañoſos los yerros, que los Omes fazen en la guerra, ca aſſaz abonda à los, que en ella andan de averſe de guardar del daño de los enemigos, quanto mas del, que les viene por culpa de los ſuyos meſmos. Ac præterea magis pernicioſi ſunt, qui in bello committuntur, errores. Si enim à bellantibus magna omnino ſolicitudine præcavenda ſunt damna, quæ ab hoſtibus impendent, quanto magis illa, quæ ſuorum culpâ acciderint?* Eapropter Romani diverſis pœnarum & infamiæ generibus afficiebant milites, qui officio deeſſent, aut in periculis, aut in diſciplina militari; quo fiebat, ut punitionem magis, quàm hoſtem metuerent, mallentque in prœlio glorioſam mortem oppetere, quàm honoris poſteà aut vitæ facere jacturam cum ignominia perpetua. Nemo iſtis temporibus ſigna ſua turpi fuga audebat deſerere, quia nusquam in Imperio ſecurus degere poterat. Hoc noſtro tempore milites fugitivi non ſolum non puniuntur ad patrios reverſi Lares; ſed pugnæ etiam ſe ſubducentes, Milano Neapolim abeunt, & tanquam ſub alio Principe hactenus meruiſſent ſtipendia, cum inſigni damno tam obſequiorum ſuæ Majeſtatis, quàm factorum ſumptuum, in Regis militiam denuo adſcribuntur. Qua in re Vice-Regibus, vellem, ante oculos propoſitum eſſet exemplum Romani Senatus, qui tametſi poſt prœlium Cannenſe vel maximè egeret copiis, induci tamen nunquam potuit, ut ſex illa Romanorum millia, quæ Hannibal offerrebat, redimeret, parum iis tribuendum ratus, qui ſi glorioſam mortem voluiſſent occumbere, non cum infamia capi ſe permiſiſſent.

§. Errata Ducum per ignorantiam commiſſa diſſimulanda ſunt potius, quàm punienda, ne pœnæ aut reprehenſionis metus eos reddat timidiores. Accedit, quòd inſignis etiam prudentia in caſibus bellicis falli quandoque ſoleat; unde miſericordiâ digni ſunt magis, quàm caſtigatione. Varro ad Cannas victus fuerat prœlio, & Romam redeunti Senatus obviam proceſſit, gratias acturus, quod in tanta clade non penitus rem omnem deſperaſſet.

§. Si quando diſſimulare non licet, ſed omnino exercenda juſtitia, animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto eam exequitur, Sicario ſimilior eſt, quàm Principi. Qui ſuam ipſe auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & conſtringit, aut de poteſtate ſua, aut ſuis meritis dubitat. E diffidentia, qua Princeps ſibi ipſe in agendo diffidit, contemptio naſcitur apud populum, cujus talis ferè eſt opinio (ut alibi diximus) qualem Princeps de ſe ipſe concipit. Perdidit exiſtimationem

Z 2

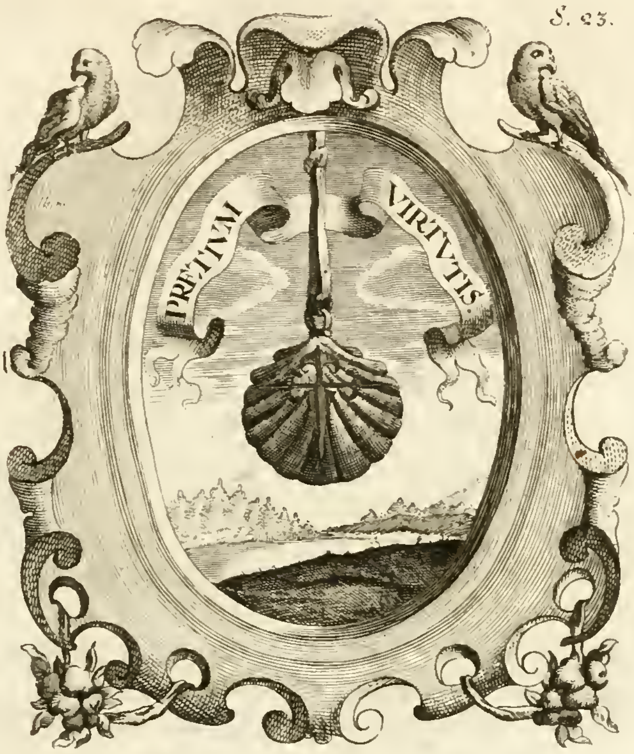
(a) *Cavendum eſt, ne iiſdem de cauſis alii plectantur, alii ne appellentur quidem.* Cic. de Offic. (b) Mar. hiſt. Hiſp. l. 15. c. 9. (c) In Proh. tt. 28. p. 2.

tionem ſuam apud ſubditos Rex Alphonſus Sapiens, (*a*) quando juſtitiam ſecretò exercere viſus eſt. Tunc expediret fortaſſe, cum ea eſt perturbatio temporum, ut majora timeantur pericula, niſi punitos ante videat populus, quàm comprehenſos ſeditionis auctores. (*b*) Ita *Tiberius pœnam* ſervi *illius*, qui Agrippam ſe finxerat, *palam non auſus, in ſecreta palatii parte interfici juſſit corpuſque clam auferri*. In aliis caſibus fortiter Princeps ſuo fungatur officio, quod Dei & populi nomine ſuſtinet. Juſtitia namque fuit, quæ ſcepturum illi in manus dedit, & porro conſervatura eſt. Illa mens eſt Dei: harmonia Reipub. & Majeſtatis præſidium. Meminerint tamen Principes in locum Patrum familias ſe ſucceſſiſſe, immò reverà tales eſſe adhuc ratione ſubditorum, proindeque Juſtitiam Clementia temperent. Oportet, ut bibant peccata populi, quod Deus S. Petro ſignificavit per vas illud animalium immundorum cœlitus demiſſum, è quo comedere (*c*) illum juſſit. Struthionis ſtomachum Princeps habeat oportet, tam miſericordia calidum, ut ferrum digerat; & ſimul Aquila ſit cum Juſtitiæ fulmine, quæ feriendo unum, multis minitetur. Si omnes, qui delinquunt, puniendi forent, nemo ſupereſſet, cui Princeps imperaret: (*d*) *vix enim quisquam adeò mali expers, ut non aliquam mortem mereatur.* (*e*) *Ca como quier* (verba ſunt Alphonſi Regis) *que la Juſtitia es muy buena coſa en ſi, e de que debe el Rey ſiempre uſar: con todo eſe fazeſe muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Miſericordia. Juſtitia namque, licet in ſe optima ſit, ſemperque à regibus obſervanda; nihilominus, niſi miſericordiâ eam nonnunquam temperes, vertitur in crudelitatem.* Non minus periculi eſt Coronæ, vitæ & Statibus à juſtitia, ſi extrema illa ſit, quàm ab injuſtitia: Rex Joannes II. exemplo ſit, qui quòd plus æquo ſeverus eſſet, valde ſe populo inviſum reddidit. & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vita propterea exutus fuit. Nexis ſemper manibus incedat Juſtitia & Clementia, copulatæ inter ſe quaſi partes ſint unius ejusdemque corporis, nec unquam una iſtarum aliter uti liceat, quàm ut ne offendatur altera. Hâc reor de cauſa non dedit Deus gladium igneum, (quo paradiſus cuſtoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor eſt & miſericordia, ſed Cherubino ſpiritui ſcientiæ, qui melius noſſet Juſtitiam cum Clementia (*f*) temperare. Nihil pernitioſius Principe, ultrà quam par eſt, clemente. Nervæ temporibus dici ſolebat, pejus eſſe Principi ſubjici, qui omnia quàm qui nihil permitteret. Quare haud minus crudelis eſt, qui omnibus veniam dat, quam qui nemini. Nec minus noxi eſt Populo clementia nimia quàm (*g*) crudelitas, & gravius interdum impunitate & indulgentia peccatur, quàm ipſo delicto. Nimiam etiam audaciam ſumit Malitia, cum veniam ſibi pollicetur. Æquè cruentum fuit Regis Henrici Quarti imperium ob nimiam ejus Clementiam (niſi tamen omiſſio dicenda ſit potius) quam illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejusdem immanitatem, Clementia, & Severitas, illa effuſa; hæc moderata, amari (*h*) faciunt Principem. Qui ita dextrè & prudenter virtutes iſtas miſcere noverit, in gubernatione errare non poterit, immò tota illa ſuavis quidam concentus erit, & harmonia, ſicut quæ ex ſonis acuto & gravi inter ſe contemperatis (*i*) conficitur. Cœlum fruges procreat roris ſui benignitate, & rigore pruinæ ac nivium tutatur eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non eſſet, vereretur illum quidem timor, at non obſervaret cultus. Utraque virtus & timeri eum facit; & amari. Ideò Rex

(a) Mar. hiſt. Hiſp: lib. 22. cap. 6. (b) Tacit. lib. 2. Annal. (c) *In quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, volatilia cœli: & facta eſt vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca.* Act. 10. 12. (d) Tac. lib. 2. Annal. (e) Lib. 2. tt. 10. p. 2. (f) *Collocavit ante Paradiſum voluptatis, Cherubin, & flammeum gladium.* Gen. 3. 24. (g) *Feliciores enim ſunt improbi, ſupplicia luentes, quam ſi eos nulla juſtitiæ pœna coërceat.* Poët. l. 4. Phil. (h) *Mirumque amorem aſſecutus erat effuſæ clementiæ, modicus ſeveritate.* Tac. l. 6. Annal. (i) *Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Pſ. 100. 1.

Rex Alphonſus Aragonius dicere ſolebat: *Juſtitiæ beneficio probos mihi devincio; Clementia improbos.* Una ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gignit irreverentiam, & peſſumdat Reſpublicas.

SYMBOLUM XXIII.

NUlli Alchimiſtæ majores, quam Principes, qui rebus pretium ponunt, quod de ſe non habent, hoc ipſo, quod eas in virtutis præmium (a) proponant aliis. Invenerunt Romani Coronas varias, Murales, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude geſtarum glorioſa eſſent inſignia: & licuit hæc ex ipſius naturæ ſinu & theſauro depromere, quæ gramen, palma & lauros affatim ſuppeditabat, unde ſine ſumptu coronas illas contexerent. Non ſuffeciſſent æraria ad remuneranda obſequia, niſi excogitatum fuiſſet politicum illud coronarum inventum, quæ præmii loco donatæ in publicum fortitudinis teſtimonium, pluris etiam, quam ipſum aurum argentumque æſtimabantur; nam ultro ſeſe milites ad labores & pericula offerebant, ut iis potiundi daretur occaſio. Eodem planè Conſilio Hiſpaniæ Reges fundârunt Religiones militares, quarum inſignia non ſolius Nobilitatis, ſed virtutis etiam eſſent indicium. Atque adeò ante omnia danda eſt opera, ut ejusmodi præmia porrò habeantur in pretio: quod fiet, ſi magna habita ratione meritorum conferantur. Enimverò in tantum æſtimari ſolent, in quantum notæ ſunt Nobilitatis & fortitudinis. Quòd ſi absque delectu & diſcrimine ea inſtituetur diſtributio, vileſcent paulatim & contemnentur, & poterit Arminius, jure merito ridere fratrem ſu-

(a) *Imperator aliquando torquibus, morali, & civica donat: quid habet per ſe corona pretioſum, quid prætexta, quid faſces, quid tribunal, quid currus; nihil horum honor eſt, ſed honoris inſigne.* Sen. lib. I. de Ben.

ſuum Flavium (qui Romanam ſequebatur factionem,) quod cum oculum perdidiſſet in prælio, (*a*) *torquem, coronam, aliaque militaria dona memoraret, vilia ſervitii præmia.* Probè intelligebant Romani, quanti ad commune bonum intereſſet, æſtimationem præmiorum iſtorum in hominum animis conſervari; ideo de dotibus quibus inſtructum eſſe oporteret militem, ut coronam è quercu commereri poſſet, cum Tiberio Imperatore conſultatum fuit. In inſignibus S. Jacobi (præſentis Emblematis icone, multæ exprimuntur dotes, quas antè conſiderare oportet, quàm præmii loco tribuantur. Nam inprimis ſupra concham efformantur, quæ à mari procreatur, nata inter fluctus, & ad labores facta, in cujus candido ſinu reſplendet unio, ob puritatem ſuam, & quia de rore cæli concipitur, Virtutis ac Nobilitatis Symbolum. Si inſignia iſta infantibus in cunis conferrentur, aut iis, qui nondum præſtiterunt obſequia, gratia erunt, non præmium. Quis obſequiis ea promereri conabitur, ſi diligentia obtinere poſſit? Pro militia inſtituta fuêre, non pro pace; adeoque inter ſolos eos diſtribui oporteret, qui in armis ſuam probaſſent induſtriam, aut quatuor minimum annis ſic meruiſſent ſtipendia, ut digni eſſent centuriis (*b*) præfici: quod ſi fieret, plures dubio procul è Nobilitate ad militiam appellerent animum, magisque artes militares effloreſcerent. E *porende* (dixit Alphonſus Rex) *antiguamente los Nobles de Eſpaña, que ſupieron mucha de guerra, como bivieron ſiempre en ella, puſieron ſeñalados gualadores à los, que bien fizieſſen. Quapropter etiam antiquitus Hiſpani Nobiles, qui quemadmodum ætatem omnem inter arma exigebant, ita belli erant peritiſſimi, ingentia iis, qui rem bene geſſiſſemt, præmia propoſuere.* Hoc quia facere neglexerunt Athenienſes, omnibus fortunis & dignitate expoliati fuêre à (*c*) Macedonibus. Alexander Severus Imperator, cum probè noſſet referre quàm plurimum, ut remunerentur milites, immò fundamentum & ſecuritatem imperii in eo penè conſiſtere, (*d*) *aurum & argentum rarò cuiquam niſi militi diviſit, nefas eſſe dicens, ut diſpenſator publicus in delectationes ſuas & ſuorum converteret, id quod provinciales dediſſent.*

Reliqua prœmia communia ſint omnibus, qui ſeu domi ſeu militiæ florent. In hunc finem opibus, honoribus & muneribus ſceptrum dotatum fuit, nec negata tamen etiam Juſtitiæ auctoritas, ut hac nimirum Princeps delicta puniat, illis verò Virtutem & animi excelſitatem remuneretur. Etenim (uti dixit (*f*) Alphonſus Rex) *Bien por bien, e mal por mal recibiendo los Omes ſegun ſu merecimiento, es Juſticia, que faze mantener las coſas en buen eſtado. Si pro bono bonum, pro malo malum ut quisque meritus fuerit, recipiant homines; hæc demum juſtitia eſt, qua res omnes ſalvæ, atque incolumes conſerventur.* Rationem infra dat *Ca dar gualardon à los que bien fazen, es coſa, que conviene mucho à todos los Omes, en que ha bondad, e mayormente à los grandes Señores, que han poder de lo fazer. Porque en gualardona los buenos fechos mueſtra ſe por conoſcido el que lo faze, e otro ſi por juſticiero. Ca la Juſticia no es tan ſolamente en eſcarmenter los males, mas aun en dar gualardon por los bienes. E demas deſto naſce ende otra pro, ca do voluntad à los buenos, para ſer toda via mejores, e à los malos para emendarſe. Bene enim meritos remunerari, cum bonis omnibus, tum Principibus maxime, quibus id faciendi facultas eſt amplior, convenit. Nam qui recte facta prœmiis proſequitur, & gratum ſe memoremque, & juſtum ſimul oſtendit. Juſtitiæ quippe proprium eſt non emendare ſolum malos, ſed & bonos remunerari. Quin & alia indè uti-*

(a) Tacit. lib. 1. Annal. (b) *Honoris argumentum non ambitione, ſed labore ad unumquemque convenit pervenire.* l. contra publicam C. re milit. (c) L. 1. tt. 27. p. 2. (d) *Tunc vectigal publicum, quo anteà milites, & remiges alebantur, cum urbano populo dividi cæptum, quibus rebus effectum eſt, ut inter otia Græcorum ſordidum & obſcurum anteà Macedonum nomen emergeret.* Trog. lib. 6. (e) Lamp. in vita Alex. (f) Lib. 2. tt. 27. p. 2.

utilitas enaſcitur: hac enim ratione & boni, ut quà poſſunt, meliores evadant, & mali, ut ad bonam ſe frugem recipiant, incitantur. Ubi pœna & prœmium deficiunt, ordo Reipub. deficit, quia ſpiritus ſunt, qui eam conſervat, alit ac fovet. Sine neutro illorum diu ſalva non poſſet conſiſtere: nam ſpes prœmii ad cultum obligat; metus autem pœnæ ad obedientiam, vel invitâ etiam naturali libertate ſervituti oppoſita. Hinc antiqui Imperium Symbolicôs per flagellum ſignificabant, ut in Monetis quibusdam Conſularibus videre eſt, & dominationis Auguſti prognoſticon fuit, cùm Cicero per quietem vidiſſet flagellum ei à Iove porrigi, interpretatus hoc omine Romanum ei portendi Imperium, quod pœnæ & prœmii beneficio creviſſet hactenus, & ſtetiſſet. Quis à vitiis ſe abſtineret, ſi pœna non eſſet? Quis caput ſuum periculis objiceret, ſi prœmium ſperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contineri dixit, Præmio & Pœna. Binos in mundo Deos eſſe, dicebat Democritus, Pœnam & Beneficium, perſuaſus nempe absque his eum gubernari non poſſe. Hi duo poli ſunt orbium Magiſtratus; duo Reip. luminaria, quæ ſi deficerent, obſcuris illa immergeretur tenebris. Duo iſta ſolium (*a*) Principum ſuſtentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliaque inſignia Regia deponeret, quòd iis indignus videretur, qui prœmia cum (*b*) juſtitia non diſtribueret. Dum Princeps agnoſcit merita, prœmium agnoſcit: referuntur enim ad ſe invicem, & niſi illud largiatur, injuſtus eſt. Hanc Prœmii Pœnæque utilitatem non bene expenderunt Legumlatores & Juriſconſulti, qui toti fuêre in ſolis pœnis & ſuppliciis ſtatuendis, Prœmiorum verò vix uſpiam meminerunt. Majorem ejus rei rationem habuit Sapientiſſimus Legislator in libro ſuarum legum, quem Hiſpano idiomade *Partidas* inſcribit: ut enim utrumque conjungeret, peculiarem poſuit titulum de Prœmiis.

§. Cum ergo tam neceſſaria ſint Principi Pœna & Prœmium, ut ſine hoc æquilibrio per gubernationis funem ſecurè incedere nequeat, magna utique conſideratione eſt opus, ut iis rectè utatur. Ea de cauſſa colligati erant Lictorum faſces; coronæ verò, cum è viridibus foliis fierent, quæ citò marceſcunt, poſt obtentam victoriam primum texebantur; ut interim, dum diſſolverentur illi, & hæ necterentur, inter delinquendum & puniendum, merendum & præmiandum temporis aliquid intercederet, & merita atque delicta ritè expendi poſſent. Prœmia inconſideratè collata gratiarum actionem vix merentur. Citò facti eum pœnitet, qui temerè largitut aliis, nec virtus ſecura eſt ab eo, qui tam in pœnis eſt præceps. Si in his procedatur ultra limites, excuſat Populus delictum in Severitatis odium. Si idem prœmium Virtuti tribuatur & Vitio, illa injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria ſunt merita) majus Prœmium detur, quàm alteri, invidiâ hic ſtimulabitur, & ingratum ſe præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in una ſimul ſede morari non poſſunt. Attamen illud etiam conſiderandum, quomodo Prœmium, & Pœnam diſpenſare oporteat: differri tam diu non debent, ut Prœmia tanquam deſperata vileſcant, aut pœnæ deberi deſinant, temporis diuturnitate jam compenſatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non ſunt; eò quòd nulla amplius delicti ſuperſit memoria. Rex Alphonſus Sapiens è Seren. Veſtræ Progenitoribus magno cum judicio Poſteros ſuos admonuit, quomodo in Prœmiis & Pœnis gerere ſe deberent, cum dixit: *Quæ era meneſter temperamento, aſi como fazerbien do conviene, e come, e quando, e otro ſi en ſaber refrenar el mal, e tollerlo, e eſcarmentarlo en los tiempos, e en las ſazones, que es meneſter, catando los fechos, quales ſon, e qui on los faze, e de que manera, e en quales lugares. E con*

(a) *Juſtitia firmatur ſolium.* Prov. 16. 12. (b) *Aufer cidarim, tolle coronam: Nonne hæc eſt, quæ humilem ſublevavit, & ſublimem humiliavit?* Ezech. 23. 26. (c) L. 5. tt. 1. p. 1.

con eſtas dos coſas ſe endereza el mundo, faziendo bien à los, que bien fazan, e dando pena, e eſcarmiento à los, que merezan. Moderatione utendum eſſe, ut tam beneficia eo loco, modo, tempore quo aportuniſſimum fuerit, collocentur, quàm in refrænandis, corrigendisque mali temporis atque occaſionis opportunitas captetur, non facta ſolum ipſa, ſed etiam à quibus, quo modo, atque ubinam patrata fuerint, probe conſiderando. His porro duabus rebus orbis univerſus regitur, bonis videlicet, qui recte ipſi fecerint, benefaciendo, malisque pœnam, quam merentur, ac ſupplicium infligendo.

§. Expediet nonnunquam differre prœmiorum diſtributionem, ne ex juſtitia deberi videantur, & ut interim, qui ea expectant, ſpe iſta erecti majori cum ſtudio præſtent obſequia; nec ullam mercem pretio meliori emi crediderim, quàm quæ Prœmiorum expectatione emitur. Et certè magis ad ſerviendum allicit ſpes futuri, quàm prœmii accepti memoria. Atque hinc facilè apparet, quàm noxiæ ſint ſucceſſiones futuræ in muneribus publicis & prœmiis; id quod expendebat Tyberius, cum ſeſe Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui ſucceſſuri eſſent in legationibus legionum, & Præturis: ita enim fore dicebat, ut obſequia & induſtria aliorum planè (*a*) deſinerent. Qua in re non iſtud ſolum damnum ponderavit Tiberius, ſed etiam quòd occaſionem perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatus ſui vires conſiſtere (*b*) autumabat. *Atque ita favorabili in ſpeciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratiâ in aulis valent, incerti quàm potentia eorum futura ſit diuturna, animum advertere haud ſolent ad incommodum iſtud ſucceſſionum futurarum, ut ex iis actiones ſuas moderentur: hoc enim ſpectant ſolum, ut Principis poteſtatem imminuant, & à Candidatorum importunitate ſeſe liberent.

Cum Princeps veluti cor ſit ſui ſtatus (quemadmodum (*c*) Rex Alphonſus dicere ſolebat) per illum utique vitales ſpiritus opum & prœmiorum in membra alia diſpertiri oportet. Etiam quod longiſſimè abeſt, tametſi Principis præſentia deſtitutum ſit, ejus tamen favoribus fruitur. Iſthæc conſideratio perrarò apud Principes locum invenit. Plerique omnes ſolos eos afficiunt prœmiis, quos præſentes vident, victi importunitate petentium, aut domeſticorum adulatione, aut quia ad negandum deſit animus. Et ſicut fluvii non niſi ſolum, quod alluunt, madefaciunt: ita illi ſolos præſentes, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitant, quòd Miniſtri abſentes innumeris cum laboribus & periculis dignitatem eorum tueantur, & faciant, quod per ſe ipſi non poſſunt. Gratiæ omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula verſantur. Illa obſequia æſtimantur ſolum, quæ moſchum redolent, non ea, quæ pulvere reſperſa ſunt & ſanguine: ea quæ oculis uſurpantur, non quæ hauriuntur auribus; tum quia aſſentatio facilius oculos capit, quam aures; tum etiam, quia mox animum titillat inanis gloria ex ſubmiſſione præſenti, & gratitudinis indiciis. Eam ob rem in aulis ſervire, lucrum eſt potius, quàm meritum: ambitio potius, quàm zelus: magis commoditas, quàm moleſtia aut labor: ſplendor, qui ſibi ipſi ſatisfacit. Qui abſens obſequia præſtat, approbationes & plauſus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet ſpe & inanibus promiſſis lactatus; morietur verò cum deſperatione inglorius. Illud remedium eſt, ut hi tales per intervalla ad aulam reviſant: nullæ enim literæ aut libelli ſupplices, tam ad perſuadendum efficaces ſunt, quàm præſentia. Spe ſola & expectatione hauſtra & canales non implentur, niſi in ipſas etiam aulæ aquas demergantur.

(a) *Subverti leges, quæ ſua ſpatia, exercendæ Candidatorum induſtriæ, quærendisque aut potiundis honoribus ſtatuerint.* Tacit. lib. 2. Annal. (b) *Haud dubium erat, eam ſententiam altius penetrare, & arcana imperii tentari.* Idem lib. 2. Annal. (c) Ibid. 5. Lib. 3. tt. 1. p. 2.

gantur. Præſentia Principum fœcunda eſt, ſicut & Solis. Præſente hoc florent, abſente marceſcunt & exareſcunt omnia. Ei, qui ſub arbore conſiſtit, fructus in manus decidunt. Hinc eſt, quòd bene multi ad aulas aſpirent, & abſentia detrectent munera, ubi tamen vel maximè Princeps Miniſtris ſuis indiget. Occurri huic malo poteſt, ſi illicium prœmiorum projiciatur longius, ut nimirum ibi diſpenſentur, ubi proceſſere merita, non ubi petuntur prœmia, absque eo, quòd aut libellis ſupplicibus, aut importunitate præſentiæ opus ſit. Theodoricus (*a*) Italiæ Rex abſentes ſolabatur, dicendo ſe ex aula ſua eorum intueri obſequia, & diſcernere merita; & Plinius de Trajano teſtabatur: (*b*) *facilius eſſe, ut oculis ejus vultus abſentis, quàm animo charitas*, qua in illum ferretur, *excideret.*

§. Iſthoc tamen conſilium, ut ſcilicet Miniſtri abſentes interdum ad aulas accedant, in effectum deduci ſic poterit, non miſſionem ab officiis flagitando, ſed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem impetrent ad tempus aliquod Principi ſuo coram ſe ſiſtendi. Ibi enim curare poterunt melius, quod ſperant; retinendo tantiſper, quod Princeps in alium conferre poſſit. Multi aut ſuo malè contenti officio, aut majoris alicujus ambitioſè cupidi, illo ſe abdicarunt, quos facti pœnituit poſteà, cum ſpes ſuas & cogitationes viderent cadere irritas: Principes enim illud pro contemptu habent, & quaſi violentiam interpretantur. Nemo quisquam ſibi aut inigenii ſui viribus tantum tribuat, ut exiſtimet, Principem ſine ipſo vivere non poſſe: nunquam enim inſtrumenta deſunt pro obſequiis Principum, & ſpreti ſemel ſæpè etiam Miniſtrorum præcipuorum obliviſci ſolent. Atque hæc omnia iis ſolum dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognita vanitate, ad vitam ſolitariam & privatam adſpirant. Hoc tamen iis conſiderandum relinquo, magnos animos à Natura ad imperandum factos, non ſemper in ſolitudine & ſeceſſu eam reperire quietem, quam ſibi pollicebantur, & poſtquam eò usque proceſſiſſe ſe vident, ut mutare amplius non liceat, vivunt, moriunturque infelices.

§. In Gratiis & Prœmiis captandis plurimum Modeſtia poteſt, & Prudentia cum quadam dexteritate, ut id fieri potius videatur ad præſtanda meliora obſequia, quàm ad exhauriendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quàm cor docile: neque enim hoc ſolum largitus eſt, ſed divitias (*c*) etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quaſi ex juſtitia: nam Virtus ſibi ipſa pulcherrimum & ampliſſimum prœmium eſt; & quamvis meritò illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, maluntque omnes, ſibi acceptum referri potius quam quaſi ex merito eſſet. Unde porrò fit, ut Principes promptiores ferè ſint, ad largè & liberaliter remuneranda obſequia exigua; majora verò parcius, quia plus gratitudinis ab illis ſibi policentur, quàm iſtis. Quare qui multas gratias à Principe abſtulit, majores indies ſperare poterit: nam largitas ſemel exhibita ad ulteriora provocat beneficia; præterquam quòd mavelit Princeps alium agnoſcere debitorem, quàm ſeſe talem fateri: hoc enim ipſi minus honorificum eſt. Ludovicus XI. Galliæ Rex dixiſſe fertur, magis ſe erga eum affici, qui pro obſequiis exiguis magna accepiſſet beneficia, quàm erga aliquos alios, qui cum longè majora præſtitiſſent, perparum tamen remunerationis fuiſſent conſecuti. Theodoricus Imperator, ex ambitione oriri ajebat, quòd gratiæ alicubi exhibitæ mox germinarent, absque eo, quòd conferenti crearent faſtidium; immò eum provocarent ad majora

(a) *Abunde cognoſcetur, quisquis fama teſte laudatur: quapropter longiſſimè conſtitutus mentis noſtræ oculos ſerenus inſpexit, & vidit meritum.* Caſſid. lib. 6. c. 22. (b) Plin. in Pan. (c) *Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi, divitias ſcilicet, & gloriam, ut nemo fuerit ſimilis tui in Regibus cunctis retrò diebus.* 3.Reg. 13. 3.

ei largienda; cui jam ſemel favorem ſuum cœpiſſet (*a*) impendere. Exemplum eſt in iis, qui Principi præ cæteris chari ſunt: erga hos enim gratia & liberalitas Principis penè obſtinationis quædam ſpecies eſt.

SYMBOLUM XXIV.

TAmetſi (ut oſtenſum eſt hactenùs) Juſtitia Legibus armata Prœmium item ac Pœna, columnæ ſint Reipublicæ molem ſuſtentantes; columnæ tamen erunt in aëre, niſi baſi Religionis, quæ Legum eſt vinculum, innitantur: Enim verò Juſtitiæ jurisdictio ſolos externos actus complectitur legitimè probatos; occulti verò & interni ad forum illius non pertinent. In ſola corpora auctoritatem habet, non in animos; adeóque magnoperè pœnam pertimeſceret Malitia, ſi occultè injurias, adulteria, & rapinas exercendo cupiditati ſuæ indulgere poſſet; immò illuderet Legibus, ſi Lex alia inviſibilis non eſſet, quæ intus, & in animo malè agenti minas intentaret. Jam neceſſarius eſt in Republica timor iſte, ut multis impiis Religio non niſi inventum videatur politicum. Quis absque eo egeſtate ſua & forte contentus viveret? quæ in pactis & conventis foret fides? quæ in adminiſtrandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ ſecuritas vitæ? Paucos Prœmium alliceret, ſi mediis occultis illud aſſequi contingeret, nulla habita injuſtitiæ ratione. Pauci eximia virtutis ſpecie caperentur, niſi immarceſſibilem ſperantes Coronam potius, quàm illam temporariam, ſtrictis continentiæ legibus ſeſe ſinerent obligari. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, ſublato jam fine principali

(a) *Amamus noſtra beneficia germinare, nec ſemel præſtat largitas collata faſtidium; magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia noſtræ gratiæ ſuſcipere meruerunt: novis enim judicium impenditur, favor autem ſemel placitis exhibetur.* Caſ. lib. 2. ep. 2.

cipali felicitatis, quæ in virtute conſiſtit, & fundamento illo ac propugnaculo Religionis, quæ ſuſtentat Magiſtratum ac tuetur, niſi in animum ſuum inducerent cives, aliud ſupremum eſſe tribunal pro ſolis mentis cogitatis, quæ vel ſuppliciis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes iſthæc & metus à Natura cuivis, quantumvis impio ac barbaro, indita, componunt hominum actiones. Cajus Caligula Deos irridebat; dum tamen cœlum tonaret, aliam agnoſcebat potentiorem manum, à qua caſtigari poſſet. Nemo eſt, qui eam ignoret, neque ullum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum ſe non ſentiat: & ſicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & conſenſu, quam συμπάθειαν Græci vocant, in perpetuo motu eſt, donec ſeſe firmet ad lucem ſtellæ illius polaris, circa quam volvuntur cœleſtes orbes: ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoſcamus & veneremur increatum illud Sidus, in quo vera eſt requies, & unde rerum omnium motus proficiſcitur. Ecquis magis eo intendere debet oculos quàm Princeps, qui Navarchi inſtar Rempublicam moderatur, ut ſalvam in portu ſiſtat? neque ſufficit, quòd reſpicere illud ſe ſimulet, ſi aſtra alia vana & nebuloſa contueatur; ſic enim deerrabit à via, Reipublicæ navim in Syrtes & ſcopulos allidet, & naufragium faciet. Populus in opiniones diſpares primùm, deinde in diverſa trahetur voluptatum ſtudia, unde ſeditiones orientur & conſpirationes, ex his denique mutationes Rerumpublicarnm & dominatuum. *(a)* Plures Principes diſſenſionibus in Religione periiſſe vidimus, quàm armis *(b)* Eam ob rem Concilium Toletanum VI. ſapientiſſimè ordinavit, ut nemini Coronæ poſſeſſionem adire liceret, niſi prius dato jurejurando adpromitteret, nullum ſeſe in regno ſuo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei myſteriis ritè imbutus non eſſet. Hiſpania quieta eſſe non potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes Religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit univerſo Populo, ut cum poſteà Rex Wetericus eandem ſectam poſtliminio conaretur denuò introducere, intra ipſum palatium miſerrimè fuerit trucidatus. Verùm non obſtantibus quàm plurimis exemplis ſimilibus & experientiis, fuit nonnemo, qui impiè docere auſus eſt Principem, poſſe pro libitu Religionem aut diſſimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et ſi ejusmodi fictio artificium quoddam eſt politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempublicam, multo id præſtabit meliùs vera Religio, quàm falſa: hæc enim caduca eſt, illa æterna, & immortalis,

Multa Imperia fundata in Religionibus falſis, ſed ab ignorantia profectis, longo tempore Deus conſervavit, remunerando iſthac ratione virtutes quasdam eorum morales, aut cultum cœcum, & victimas barbaras, quibus ipſum inquirebant; non quod hæ illi gratæ eſſent, ſed ob religioſam ſimplicitatem, quâ eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitiâ, aut arte, quàm ex ignorantia, Religionem diſſimularent. S. Iſidorus moriens vaticinatus eſt Nationi Hiſpanicæ, fore ut, ſi à verâ Religione ipſa deſciſceret, opprimeretur ab hoſtibus; ſin in eâ conſtans perſtiterit contrà, ſupra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipſa evenit in duriſſimo Arrianorum jugo, *(c)* quo opprimi cœpit Hiſpania, ex quo Rex Witiza Summo Pontifici obedientiam præſtare recuſavit, ex eo enim tempore libertas cultûs, & vitiorum licentia quietem publicam perturbârunt, & periit militare robur; quæ res illi ipſi Regi, ejusque filiis, ac Regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & caſtigata *(d)* Hiſpania errores ſuos agnoſceret, & Numen cœleſte experiretur iterum propitium in exigua illa Chriſtianorum manu, cum qua in Auſenæ montis ſpeluncam, cui nomen de Covalonga, Pelagius ſeſe receperat, ubi ſagittæ & lapides miſſi â Mauris

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 6. (b) Conc. Tolet. c. 3. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 6. cap. 19. (d) Id.m Hiſt. Hiſp. lib. 7. c. 2.

inſigni miraculo reflecti in ipſos jacientes viſi ſunt, eosque magno numero vulnerare & ſternere. Atque ex eo tempore paulatim ſeſe rurſum erigere cœpit Monarchia illa, & aſſurrexit (quanquam poſt longam amorum ſeriem) ad eam amplitudinem, qua etiamnum hodie fruitur in prœmium Conſtantiæ ſuæ in Religione Catholicâ.

§. Cùm itaque Religio ſit anima Rerumpublicarum, omni ſtudio ad eam conſervandam incumbere debet Princeps. Primævus ſpiritus, quem illis inſtillârunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas inſtituerunt, & erexerunt, Religio (*a*) fuit: hæc enim magis, quàm ipſa neceſſitas copulat animos. Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proſcriptis Religionibus peregrinis dederunt operam unicè, ut propriam ſartam tectam conſervarent; quomodo & fecêre Theodoſius, & Conſtantinus, ſancitis edictis & pœnis contra eos, qui à fide Catholica deficerent. Reges Ferdinandus & Iſabella nunquam aliud Religionis exercitium tolerârunt; qua in re laudabilis fuit conſtantia Philippi II. ejusque Succeſſorum, qui nunquam induci ſe paſſi ſunt, ut ad componendas ſeditiones in provinciis Belgicis, conſcientiæ libertatem concederent, tametſi hac ratione dominia illa integra conſervare potuiſſent, & tot parcere ſumptibus, quos in bellum impendere opus fuit. Pluris ſcilicet Dei honorem & gloriam æſtimarunt, quàm felicitatem ſuam propriam, ſecuti exemplum Jovii Flaviani, qui cùm ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium acceptare noluit, dicens, Chriſtianum ſe eſſe, nec decere, ut Imperator ſit eorum, qui Chriſtiani non eſſent: qua in ſententia ita perſtitit, ut donec milites omnes promitterent, Chriſti fidem ſe amplexuros, Coronam non admitteret. Quanquam hanc tam conſtantem pietatem etiam à ſuis Majoribus hæreditare potuerit, cùm idem illud de Rege Receſvintho, (*b*) Concilium Toletanum VIII. memoret. Ea in re inſigne pietatis exemplum Serenitati Veſtræ Filio ſuo præbuit Parens glorioſiſſimus Philippus IV. Cùm enim poſt ſuſcepta regni gubernacula in conſilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quò Conſiliarii quidam vehementer propendebant, è ratione ſtatus eſſe arbitrati, ne aut bellum ſuſciperet, aut in principio ſuſceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox ſeſe illis oppoſuit, dicendo: *Nolle ſe hanc nomini ſuo notam inurere, ut vel horam unam Pacem ſervaret cum iis, qui Deo & Coronæ ſuæ rebelles eſſent;* atque inducias rupit illico.

§. Propter ardentiſſimum hunc zelum, & conſtantiam in Religione Catholica promeruêre Reges Hiſpaniæ titulum Catholicorum, qui primum Recaredo datus fuit; uti Chriſtianiſſimorum (longe etiam antè quàm Regibus Franciæ) (*c*) in Concilio Toletano Tertio, & Barcinonenſi, quem titulum conſervarunt Reges Siſebutus, & Ervigius, licet poſteri eorum eundem deſeruerint, donec Catholici titulum aſſumpſerit denuò Rex Alphonſus Primus, ut ſeſe ab Hæreticis & Schiſmaticis ſecerneret.

§. Etſi verò ad Regum officium ſpectat, tueri in regnis ſuis Religionem, & verum Dei cultum promovere, tanquam qui Vicarii ejus ſint in temporalibus, ut gubernationem ad majorem ipſius gloriam, & ſubditorum incolumitatem dirigant; illud tamen ſciant oportet, non poſſe ſeſe de cultu & controverſiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Eccleſiæ Spirituale directè pertinet, cui ſoli hanc poteſtatem conceſſit Chriſtus: Regibus ſola executio, cuſtodia, & defenſio committi-

(a) *Omnium primum, rem ad multitudinem imperitam efficaciſſimam, Deorum metum injiciendum ratus.* Liv. (b) *Ob hoc regni ſui apicem à Deo ſolidari præoptaret, ſi Catholicæ fidei pereuntium turmas acquireret, indignum reputans Catholicæ fidei Principem ſacrilegis imperare.* Conc. Tolet. VIII. c. 11. (c) Conc. Tolet. II. Joan. Biel. in Chron. Roder. Tol. l. 2.

mittitur; eorum , quæ ab ipſo decreta & ordinata fuerint. Oziam (*a*) Regem graviter increpabant Sacerdotes , & ſeverè caſtigabat Deus, quòd incenſum adoleviſſet : cultum divinum in toto orbe Chriſtiano uniformem eſſe, & unam eandemque in omnibus partibus Sponſam, illud eſt, quod ejus puritatem conſervat. Brevi nos deficiet Veritas, ſi unicuique Principum eam rationibus ſuis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi attentatum hoc fuit, vix hodie Religionis veſtigium ſupereſt, ita ut populus miſerandum in modum confuſus planè neſciat, quænam vera ſit Religio. Diſtinctæ inter ſe jurisdictiones ſunt, Spiritualis & Temporalis. Hæc illius auctoritate ornatur; illa verò hujus ſe tuetur poteſtate. Obedientia heroïca eſt, quæ ultrò ſeſe ſubmittit Vicario illius, qui ſceptra largitur, & adimit. Glorientur in eo licet Reges, quod Statutis patriæ ſubjecti non ſint, aut Legibus alienis : attamen decretis Apoſtolicis parere eos oportet. Quin teneri ſe ſciant, ut robur iis dent, & ſanctè in Regnis ſuis ſervari faciant: præſertim, quando non ſolùm ad bonum ſpirituale, ſed etiam temporale ita expedit, ut quod ſacra concilia decrevêre, mandetur executioni; neque permittant, ut ob fines quosdam particulares, decreta eorum violet aliquis, aut perturbet in damnum & præjudicium ſubditorum, & ipſiusmet Religionis.

SYMBOLUM XXV.

S. 25.

SUpra turrim templi nidum ſuum Ciconia conſtruit , & loci ſanctitate ſucceſſionem ſuam reddit ſecuriorem. Princeps, qui triangulari Eccleſiæ lapidi Monarchiæ ſuæ ædificium ſuperſtruit, firmabit illud, & ſtabiliet. Oraculum Delphicum conſultum aliquando ab Athenienſibus , quâ ratione ſe contra Xerxem tueri

(a) *Non eſt tui officii Ozia , ut adoleas incenſum Domino , ſed ſacerdotum.* 2. Par. cap. 26.

ri poſſent, qui cum ingenti claſſe mille ducentarum triremium illis imminebat, reſpondiſſe fertur: tum eos victores fore, ſi civitatem ſuam muro ligneo circumdarent. Interpretatus hoc reſponſum Themiſtocles; dixit; velle Apollinem, ut cives omnes naves conſcenderent; quod ubi factum evasêre ſuperiores, & victoria contra claſſem tam ingentem potiti ſunt. Idem uſuveniet Principi, qui Majeſtatem ſuam navi Eccleſiæ commiſerit: nam ſi hæc, teſte alio Oraculo, non incerto & fabuloſo, ſed divino & infallibili, ſubmergi non poteſt, nec ille unquam poterit, qui ea vectus fuerit. Hæc cauſa fuit, cur glorioſiſſimi Majores Serenitatis Veſtræ partem ſpoliorum, quæ hoſtibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint ſoliti, tanquam victoriarum Domino, quô in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipſius cultum ampliſſimos reditus & poſſeſſiones, unde ortum habuêre innumeræ penè Eccleſiarum (*a*) dotationes, & fundationes ædium Cathedralium & Cœnobiorum, ita ut in Hiſpania plusquàm ſeptuaginta Templorum millia illi erexerint: inter quos ſolus Jacobus Primus Aragonius Rex conſtruxit mille, Immaculatæ Virginis Deiparæ honori conſecrata, cujus ſuæ munificentiæ ampliſſimam tulit remunerationem tot inſignibus provinciis, quas in ſuam redegit poteſtatem, tot victoriis, quas reportavit. Nam triginta, tribus vicibus prœlio cum hoſte congreſſus, totidem pariter vicibus feliciſſimè eundem triumphavit. Pia iſta opera religioſæ fuerunt Coloniæ, non minùs potentes armis ſuis ſpiritualibus, quàm militares: neque enim tormenta bellica tantum per mœnia patefaciunt aditum, quàm ipſa Oratio. Ad ſeptem dierum preces, quibus Populus Iſraëliticus Dei opem implorabat, muri Jerichuntini (*b*) concidêre. Melius itaque in Templis, quàm in ærariis, divitiæ deponuntur: non pro extrema neceſſitate ſolum, verum etiam, ut effloreſcente per illas Religione, Imperium unà effloreſcat. Athenienſes theſauros ſuos aſſervabant in templo Delphico, cujus cuſtodiæ eos aliæ etiam Nationes committebant. Quæ cuſtodia melior quàm illius, qui regnorum arbiter eſt? Minimùm in Templis cor noſtrum erit, ſi in iis theſauri (*c*) noſtri fuerint. Quare non impium minus, quàm imprudens conſilium eſt, ſub leviſſimo neceſſitatis publicæ prætextu expilare Eccleſias. Providentia divina dignus non eſt, quisquis potentiæ Dei diffiſus, in omni caſu mox ad ſupellectilem domus ipſius adjicit oculos. Regi Ferdinando (*d*) Sancto Hiſpalim obſidenti pecunia deerat ad continuandam obſidionem, cumque ſuaderent alii, ut ærarii tenuitatem & inopiam Eccleſiarum theſauris tantiſper ſublevaret, reſpondit ille: *plus ego mihi de precibus & ſacrificiis Sacerdotum, quam divitiis eorundem pollicecor.* Quam pietatem & fiduciam die proximè ſequenti deditione urbis cumulatiſſimè Deus compenſavit. (*e*) Reges alii, qui ſecus fecerunt, graves ſacrilegæ ſuæ audaciæ dedêre pœnas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum ſpoliare parantem, in ipſo templi limine mors repentina oppreſſit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonſus Aragonius conflictatus fuit, Numinis vindictam plerique interpretabantur, quòd ædes ſacras diripuiſſet. Sereniſſima Regina Uraca ad ipſas portas templi S. Iſidori, quod eſt Legione, & in cujus theſauros temerè involârat, diem ſupremum obiit. Rex Sanctius Aragonius, quod bonorum Eccleſiæ invaſione manus non ſemel temeraſſet, in obſidione quadam, ſagitta ex muro emiſſa ſub axilla confixus interiit. Et tametſi ipſe aliquot annis antè Rotæ in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii humillimo corporis habitu, cum gemitu, & lachrymis publicè veniam precatus fuiſſet, omnia, quæ ablata fuerant, integra

(a) Mar. hiſt. Hiſp. l. 14. c. 2. (b) *Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, poſtquam in aures multitudinis vox ſonitusque increpuit, muri illico corruerunt.* Joſ. 6. 20. (c) *Ubi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Matt. cap. 6. 21. (d) Mar. hiſt. Hiſp. (e) Idem hiſt. Hiſp. l. 5. c. 3.

integra fide reſtituendo, voluit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc ex iſta pœna innoteſceret ad exemplum aliorum. Rex Joannes I. in prœlio ad Alinbarrotam, cæſus fugatusque fuit cum ſuo exercitu, propter invaſos, ut credebatur, templi Guadulupei theſauros. Poſtquam Fridericus Rex Neapolitanus Cajetam ad deditionem compulerat, ingreſſi inde Galli (*a*) binas naves templorum ſpoliis oneraverant; ſed ambæ (quod pro miraculo habitum) periêre.

§. Atque in his omnibus caſibus neceſſitas extrema locum non habuit: in illa ſiquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro ſui conſervatione uti poſſint jis opibus, quas pia liberalitate in locis ſacris depoſuerunt; ea tamen lege, ut tantundem ſuo tempore, meliore Fortuna adſpirante, reſtituere parati ſint; (*b*) uti fecêre Reges Catholici Ferdinandus & Iſabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactum fuit, facultate, ut aurum argentumque Eccleſiarum in neceſſarios belli uſus tantiſper impenderent. Qua in re ſacri Canones, & Concilia certos definiverunt caſus, neceſſitatem item & pericula, in quibus Eccleſiaſtici teneantur ſubſidiis ſuis Rempublicam ſublevare. Et ſanè grandis eſſet avaritia, quæ excuſari non poſſet; ſi neceſſitates communes nollent agnoſcere. Quid enim? ipſi nobiliſſima & præcipua pars ſunt Reipublicæ, & ſi pro hac & Religione vitam exponere obſtricti ſunt, cur non & ſuas fortunas? Si eos ſuſtentat & alit Reſpublica, æquum omnino eſt, ut mutuum viciſſim ab illis ſperare poſſit ſubſidium pro ſua conſarvatione & defenſione. Durum erit Populo, decimas ſemper perſolvere, & pia facere opera, ſi in communi neceſſitate non ſit, qui in oneribus extraordinariis eundem ſublevet. Propriam ſuam pietatem execrabitur, & refrigeſcet zelus illius & devotio, ne porrò novas oblationes, donationes, & legata Eccleſiis faciat. Valdè itaque rationi conſentaneum eſt, ut Clerus in ejusmodi caſibus reditibus ſuis impenſas publicas adjuvet, non eò ſolùm, quòd periculum aut beneficium commune omnibus ſit; ſed etiam, ne Sæcularium bona & poſſeſſiones ita graventur, aut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera deſinant. Majores opes videntur tempore neceſſitatis extremæ aurum & argentum Eccleſiarum ductum in laminas in domo monetaria, quàm in vaſa aut ſuppellectilem ſacram in templis.

§. Atque hæc obligatio ſtatûs Eccleſiaſtici major eſt, in neceſſitatibus gravioribus Regum Hiſpaniæ: cùm enim ab horum pia liberalitate omnes ferè fundationes & donationes Eccleſiarum profectæ ſint, tenentur eæ viciſſim ex juſtitia, Patronis ſuis in neceſſitate venire ſubſidio, & ſic eosdem obſtringere, ut munifici eſſe pergant alias, ubi tempus & occaſio tulerint Hæ & plures aliæ rationes Sacram Sedem Apoſtolicam impulerunt, ut adeò liberalem ſeſe erga Reges Hiſpaniæ ſæpè præſtiterit, concedendo iis uſum bonorum Eccleſiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII. Sanctii Romani Aragoniæ Regis arbitrio permiſit decimas & reditus Eccleſiarum, quæ aut recens extructæ fuiſſent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu poſſet diſponere. (*c*) Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejusque Succeſſoribus, & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Eccleſiis Reſidentiæ. Innocentius III. Bullam Cruciatam conceſſit pro bello Hiſpaniæ, quod Sacrum vocabant; quam gratiam deinde temporibus Regis Henrici IV. ad vivos pariter, & vita functos extendit Papa Calixtus. Gregorius X. Regi Alphonſo Sapienti permiſit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ deſtinata erat; quod deinde perpetuum eſſe cœpit temporibus Regis Joannis II. & extendit illud Alexander VI. etiam ad Regnum Granatenſe. Joannes XXII. decimas redituum Eccleſiaſticorum & Cruciatam indulſit Regi Alphonſo XI. Urbanus

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 22. cap. 14. (b) Idem Hiſt. Hiſp. lib. 24. cap. 8. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 10. cap. 2.

V. Regi Petro Crudeli tertiam partem decimarum ex beneficiis Eccleſiaſticis Caſtellæ. Pontifici Sixto Quarto placuit, ut Clerus una vice centies mille Ducatos pro bello Granatenſi contribueret, & Cruciatam impertiit: quam gratiam deinde plures alii Pontifices prorogarunt. Julius II. Regi Emanueli Luſitano conceſſit tertiam fructuum partem, quæ ad Eccleſiæ fabricam pertinebat, & ut eidem ex reliquis Eccleſiarum reditibus decima eorum pars cederet.

§. Hæc tamen ſubſidia in neceſſitatibus, & uſus publicos, quibus deſtinata fuerint, impendi debent; qua in re tam religioſa fuit Regina Iſabella, *(b)* ut cum collectos videret è Bulla cruciata nonaginta milliones, juſſerit illicò in eos converti uſus, quos Bullæ Apoſtolicæ præſcriberent. Magis eluceſcent gratiæ iſtæ, & majores ex iis naſcentur fructus, ſi ſic impenſæ fuerint. Neceſſitas tamen, & periculum confundere ſolent omnia, & facilè interpretari mentem Pontificum, ſi aliter fieri contingat, præſertim quando ſumptus, qui aliunde in iſtum finem fiunt, majores ſunt, cùm perinde ſit, ex hiſne pecuniis ſumantur, an ex aliis.

SYMBOLUM XXVI.

IMpia fuit eorum opinio, qui aſſerere auſi ſunt, majori fortitudine Gentiles excelluiſſe, quàm Chriſtianos, eò quòd illorum ſuperſtitio magis corroboraret animum, & ferociorem redderet tetro illo ſpectaculo tot cruentarum victimarum, quas Diis offerebant in ſacrificiis, eosque ſolos pro Viris fortibus & magnanimis haberet, qui robore magis virium, quàm ratione aliis Nationibus dominarentur; contrà verò noſtræ Religionis inſtitutum incuſaret hoc nomine, quod demiſſionem commendaret, & manſuetudinem, quæ duæ virtutes animos facere ſolent. Impia prorſus opinio, & à veritate nimium quantum aliena! Sanguis profuſus animum barbarum magis, & erudelem reddere poteſt, fortiorem ac magis ſtrenuum non po-

poteſt. Fortitudo & excelſitas animi mox cum ipſo pectore naſcitur, non oculis hauritur. Nec generoſiores ſunt, qui magis ſanguine & cæde animantium capiuntur, uti nec illi, qui humana carne victitant. Magnanimitatem non ſpernit noſtra Religio; quin ad illam acuit potius. Non prœmia proponit nobis temporaria & caduca, uti facit ſuperſtitio Ethnica; ſed æterna, nullis unquam ſeculis finienda. Quòd ſi tunc Corona *(a)* aliqua è lauro, quæ ſimul atque à trunco avellitur, marceſcere incipit, tantopere incendit animos: quid non faciet nunc ſempiterna illa ſtellarum, & immortalis? Ac fortaſſe majoribus ſeſe objecerunt periculis Gentiles, quàm Chriſtiani? Si quando illi urbem aliquam aut caſtrum armis impeterent, clypeis & teſtudinibus muniti id factitabant. Nunc verò Chriſtianis per denſos glandium imbres, per fulmina pulveris pyrii tentandus eſt aditus. Non adverſantur fortitudini demiſſio animi & manſuetudo; quin ita junctæ ſunt inter ſe, ut absque his exerceri illa nequeat: neque fortitudini locus eſt, ubi non ſunt manſuetudo, tolerantia, & reliquæ virtutes. Namque is ſolùm vir fortis eſt, qui ab affectibus vinci ſe non patitur, & à perturbationibus animi liber eſt; in quo genere plurimum elaborarunt Stoici, & majori poſtea cum perfectione Chriſtiani. Perparum ex ſua parte facit, qui iracundia aut ſuperbia ſe ſinit abripi: illud heroicum, proprias ſuas paſſiones & cupiditates frangere. Inter difficiliores arenas animus eſt, ubi iſta vigent certamina. Qui eo usque ſeſe demittere didicit ut alteri inflectat genua, facilè in occaſione contemnet periculum, & cervice conſtanti ſecurim excipiet. Tulerit ſanè Religio Ethnica Magnos Duces, quales fuêre Cæſares, Scipiones, & alii complures; at certe haud minores nobis dedit Catholica in Alphonſis & Ferdinandis Caſtellæ, uti & in aliis Aragoniæ, Navarræ, & Luſitaniæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo eſſe potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. eminuit? Quem unquam Magnum Ducem celebravit antiquitas, cui pares, aut etiam ſuperiores non fuerint Gonſalvus Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Corteſius, Antonius de Lieva, Ferdinandus Davalus Piſcariæ Marchio, Alphonſus Davalus Vaſti Marchio, Alexander Farneſius Dux Parmenſis, Andreas de Oria, Alphonſus Albuquercius, Ferdinandus Alvarus de Toleto Dux Albanus, Marchiones de ſancta Cruce, Comes Fontanus, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii propè innumeri tam Hiſpaniæ, quàm aliarum Nationum, nunquam laudati ſatis à Fama. De quibus meritò dici poterit id, quod Apoſtolus Paulus de magnis illis Ducibus, Gedeone, Barac, Samſone, Jephthe, Davide, & Samuele commemorat: *(b) Per fidem devicerunt Regna. Fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum.* Si Gentilium victorias conferre placuerit cum iis, quas reportarunt Chriſtiani, longè has fuiſſe majores videbimus. In prœlio ad Navas ducenta Maurorum millia cecidere, è noſtris non niſi homines viginti quinque. *(c)* Haſtæ & ſagittæ hoſtium tanta multitudine repertæ, ut duobus diebus, quibus victor exercitus iisdem in locis hæſit, lignorum uſum exhibuerint excitandis ignibus; ac ne comburi quidem potuerint, etſi ſtudium adhibebatur. Altero tanto plures in pugna Saladana occubuêre, deſideratis Chriſtianis ſolùm viginti: & in illuſtri illa victoria navali ad Naupactum (Lepantum hodie) quam Joannes Auſtriacus contra Turcas obtinuit, centum & octoginta triremes partim demerſæ fuerunt, partim captæ. Quas victorias non ſibi tribuit Chriſtianum pectus, ſed vero Domino exercituum, quem veneratur & colit.

(a) *Illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant, nos autem incorruptam.* 1. Cor. 9. 25. (b) Heb. 11. 33. & 34. (c) Mar. hiſt. Hiſp. l. 11, c. 24.

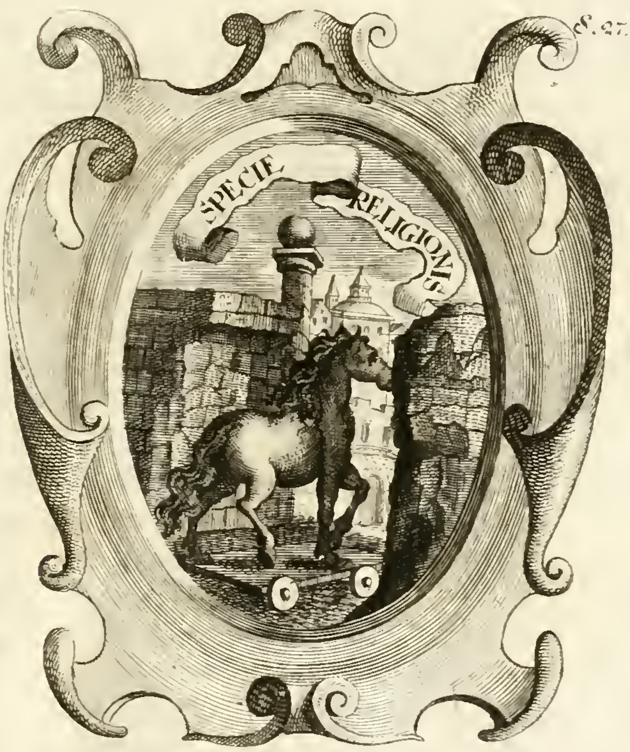
(a) Que em caos tao eſtranhos claramente,
Mais Peleja o favor de Deos, que a gente.
Tam ſingulari namque in eventu docet res ipſa,
Plus quam militem dextram Dei pugnare.

Glorioſus animi triumphus. Non minùs hoſtem confundit cor in Deo confidens, quàm manus enſe armata uti Judas Machabæus *(b)* experimento didicit. Deus eſt, qui corda regit, ipſe animum & vires *(c)* ſufficit, ipſe tribuit, & negat victorias. Impoſtoris notam incurret, atque à malitiâ & fraude excuſari non poſſet, ſi ei adeſſet potius auxilio, qui falſum colit Numen, & impiis ſacrificiis ſibi propitium reddere ſatagit. Quòd ſi etiam interdum iis largiatur victorias, id non invocationi, ſed cauſis aliis occultis Providentiæ divinæ aſſcribendum. In ſiti illâ, quâ exercitus Romanus laborabat in bello Marcomannico, placari haud potuit Deus ſacrificiis & precibus Legionum Gentilium, donec tandem Legio Chriſtianorum decima ejus imploraret auxilium: tunc enim copioſiſſimum iis imbrem impertivit, & fulmina in hoſtium direxit aciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Legio poſteà Fulminatrix dicta eſt. Si viva ſemper eſſet fiducia illa ac fides, eosdem etiamnum operaretur effectus; at enim, quia aut iſta deſunt, aut propter alios occultos fines permittit Deus, ut bello ſubigantur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt: quod dum fit, non triumphantium prœmium eſt, ſed eorum, qui vincuntur, caſtigatio ac pœna. Semper itaque in Principum manibus vexillum Crucis ſublime volitet; ſignificatur per enſem illum, quem Jeremias Judæ Machabæo *(d)* porrexit, ut hoſtes ſuos fugaret: ſumant item Religionis ſcutum, & ſibi ponant ante oculos æternum illum ignem, qui Perſarum Reges anteibat, Symbolum alterius incircumſcripti, à quo radios ſuos Sol accipit. Hæc vera Religio eſt, quam milites adorabant, quoties provoluti in genua venerabantur vexillum, quod Labarum Conſtantini Imperatoris vocabatur. Cùm enim Crux quædam lucis ſplendore in cœlo efformata cum inſcriptione: *In hoc ſigno vinces*, victoriam illi contra Maxentium promitteret, vexillum iſtâ formâ fieri præcepit, quam præſenti Emblemate exhibeo, ſupernè cum literis *(e)* X. & P. charactere nominis Chriſti, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei ſunt Symbolum, *(f)* principii & finis rerum omnium. *(g)* Vexillo iſtoc uſi ſunt deinceps Imperatores usque ad tempora Juliani Apoſtatæ. Joannes quoque Auſtriacus in omnibus ſuis ſignis Crucem efformari juſſit, cum iſto lemmate: *(h) His armis vici Turcas, iisdem victurum me confido & Hæreticos.* Rex Alphonſus Magnus eadem verba Crucis Conſtantinianæ in alio quodam poſuit vexillo quod in templo Ovetano poſtea obtulit: & iis ipſi uti placuit, ſicut & labaro Conſtantini pro præſenti Emblemate, ad imprimendam Principum animis fiduciam illam, quâ vexillum Religionis contra hoſtes ſuos plantare eos oportet. *(i)* In prœlio ad Navas Canonicus quidam Toletanus, Decanus poſtea, Paſchaſius nomine, Crucem quam Roderico Archi-Præſuli de more præferebat, per hoſtium cuneos ſemel atque iterum circumtulit, & evaſit incolumis, tametſi omnium telis peteretur, multæque Maurorum ſagittæ haſtili infixæ hærerent. Latera vexilli iſtius ſpiritus cœleſtes

(a) Camoës Luſ. Can. 3. (b) *Manu quidem pugnantes, ſed Dominum cordibus orantes, proſtraverunt non minus triginta quinque millia*, 2. Mach. 15. 17. (c) *Ne diceres in corde tuo; fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præſtiterunt. Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipſe tibi vires præbuerit.* Deut. 8. 17. & 18. (d) *Accipe ſanctum gladium munus à Deo in quo dejicies adverſarios.* 2. Mach. 2. 15. & 16. (e) Euſeb. l. 9. hiſt. c. 9. (f) S. Amb. epiſt. 29. (g) Genebr. l. 4. Chron. anno 1172. (h) Mar. hiſt. Hiſp. l. 7. c. 16. (i) Mar. hiſt. Hiſp. l. 11. c. 24.

ſtes ſtipare ſolent Gemini Angeli equis candidis vecti in primâ acie pugnare viſi ſunt, *(a)* quando Septimancas Rex Ramirus II. Mauros devicit. In alio item prœlio ad Clavigirim temporibus Regis Ramiri Primi, uti & in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonſi IX. divinum illud fulmen, filius tonitrui ſanctus Jacobus Patronus Hiſpaniæ, in equo albo vexillum præferre viſus eſt, quod rubræ Crucis figurâ diſtinctum erat. *(b)* *Nullus vobis reſiſtere poterit* (dicebat Joſue ad Principes Iſraël, jam jam è vita diſceſſurus) ſi in Deo ſpem & fiduciam collocaveritis, *(c)* *Unus è vobis perſequetur hoſtium mille viros; Quia Dominus Deus veſter pro vobis ipſe pugnabit.* Plenæ ſunt ſacræ paginæ iſtiusmodi divinis ſubſidiis. Contra Chananæos ſtellas *(d)* ipſas Deus in acie diſpoſuit; contra Amorrhæos Elementa *(e)* armavit, & lapides è cœlo depluit. Nec opus fuit alio creaturarum miniſterio in fidelium favorem adversùs Madianitas. *(f)* *Immiſit Dominus gladium in omnibus caſtris, & mutuâ ſe cæde truncabant.* In ſemetipſum ultionem provocat, quisquis Dei inimicus eſt.

SYMBOLUM XXVII.

QUod neque vis, neque diuturna multorum annorum oppugnatio adversùs Trojam efficere potuit, dolus tandem obtinuit ſub ſpecie Religionis, inferentibus in urbem Græcis arma ſua intra alvum equi lignei abdita, tanquam ſi voti, quod Deæ Palladi feciſſent, rei eſſent. Mirum dictu! neque interior armorum concuſſio & ſonitus; neque advertentia prudentiorum civium: neque quod opus foret, dirutis mœnibus eum in urbem inducere, mox poſteaquam

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 8. c. 5. (b) Joſ. c. 23. 10. (c) Joſ ibid. (d) *De cœlo dimicatum eſt contra eos: ſtellæ manentes in ordine ſuo, adverſus Siſaram pugnaverunt.* Jud. cap. 5: 20. (e) *Dominus miſit ſuper eos lapides magnos.* Joſ. c. 10. 11. (f) Jud. c. 7. 22.

Græcorum naves ſolviſſent è littore; neque quòd intra mœnia commorari deberet; Populo ſufficere potuit, ut fraudes agnoſceret: tanta Religionis vis eſt. Eâ opportunè uſi ſunt Scipio Africanus, Lucius Sylla, Quintus Sertorius, Minos, Piſiſtratus, Lycurgus, & alii, ut actionibus ſuis & legibus conciliarent auctoritatem, & Populo imponerent. Phœnices in Hiſpaniam ingreſſi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis forma conſtruxerunt. Herculi dedicatum, ajentes, per quietem ſic juſſos ſe eſſe. Crediderunt Hiſpani, divinum eſſe cultum, quod ſtratagema erat; eſſe pietatem, qui dolus fuit; atque in Phœnices ſub Religionis prætextu, quo nihil ad ſpeciem fallacius, oppreſſos deinde loci iſtius incolas bonis omnibus & fortunis ſpoliarunt. Alterius item templi beneficio in promontorio Dianeo (ubi nunc eſt Denia) incolæ Inſulæ Zacynthi machinationes ſuas clam habuerunt, cùm Hiſpaniam ſibi ſubjicere mollirentur. Rex Siſenandus Suinthilam regno expulerat, atque ut dominationem ſuam magis ſtabiliret, Concilium Provinciale ſeptuaginta circiter Præſulum convocavit, ſub ſpecie quidem Eccleſiaſticæ diſciplinæ, quæ vitio temporum collapſa erat, novis legibus aſtringendæ; ſed reverà præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum ſententiis Suinthilâ, ſibi deinde corona adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electionem ſuam & abdicationem Regis Wambæ confirmare ſtuduit. Non ignorat Malitia, quantum apud hominum animos valeat Religio, quare hâc potiſſimùm utitur ad exercendas ſuas technas, quibus ſimplicem populum facillimè decipit, qui cùm fines illius omnes penetrare nequeat, ſibi perſuadet iſta ſolùm tendere ad Deum reddendum propitium, ut bona fortunet temporalia, & æterna poſtea prœmia conferat. Et quæſo, in quas non impulit fraudes Nationes plurimas Religionis ſpecies, dum ſeſe ſuperſtitioſis cultibus miſerè dederent? Quam ſerviles & truculentos mores ii non introduxerunt, cum libertatis, fortunarum & vitæ diſpendio? Advigilent ſedulò Principes & Reſpublicæ, hoc præſertim tempore, quando Politica larvam Pietatis induit, neque facilè admittant illos Religionis equos, qui non civitates ſolùm, ſed integras etiam provincias, & regna funditus devaſtarunt. Quod ſi ſub illius titulo ambitio irrepat, & cupiditas, & oneretur graviter populus, ſuave Dei jugum faſtidiet, ob damna & detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & ſenſim in animum ſuum inducet, legem naturalem ac divinam Religionis ad rationem ſtatûs pertinere: Principes verò ſub ſpecie illius ſua contegere artificia, quibus ſubditos contineant in officio, & fortunis ſuis expolient. Perpendant itaque apud ſe Principes cum omni diligentia, num quod de novo introducitur, Religionis cauſa ſit, an prætextus ſolùm, in auctoritatis & poteſtatis illius præjudicium, aut injuriam ſubditorum, aut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine, quem ſibi novitas iſta propoſitum habet, perſpicere poterunt, examinando quò ſpectent tales innovationes, an ad emolumentum proprium, aut ambitionem; an ad bonum ſpirituale conducant, nec ne; aut num hoc ipſum non mediis aliis, quæ minus adferant præjudicii, procurari queat. In iſtiusmodi caſibus, minori cum periculo damnum præcavetur, quàm eidem poſtea paretur remedium, non dando locum ejusmodi prætextibus & abuſibus. Si tamen introducti jam fuerint, magna cum ſuavitate corrigi eos oportet, non via facti, nec cum violentia & ſcandalo, nec jure extremo poteſtatis, præſertim ſi ſub Principis jurisdictionem caſus iſti non cadant, ſed ſingulari cum ſolertia, & habita perſonarum ratione, per manum illius, ad cujus forum (*a*) pertinent, edocendo illum ſincere de rei veritate, deque damnis & incommodis. Etenim ſi Prin-

(a) *Labia enim Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus,* Malach. c. 2. 7.

Princeps ſecularis id facere vi attentaverit, & abuſus iſti apud Plebem inveteraverint, hæc illud impietati tribuet, & ſacerdotibus obtemperabit potiùs, quàm Principi; contrà verò, ſi Populum inter & Sacerdotes non omnino optimè convenerit, & ille viderit, auctoritatem Eccleſiaſticam & ſecularem inter ſe diſſidere, obedientiam abjiciet, & contra ipſam inſurget Religionem, declarata Principis voluntate jam factus audacior, & paulatim in eam veniet opinionem, damna ejusmodi contentionum ad ſubſtantiam Religionis pertinere; quo fiet, ut facili negotio animum pariter, & illam immutet. Atque eâ ratione, ſi Princeps litibus & controverſiis cum Magiſtratu Eccleſiaſtico; Populus verò novitate opinionum implicatus fuerit, nullus porrò rebus ſacris habebitur honos, & graves oborientur errores, confusâ illâ divinâ luce, quæ colluſtrabat animos, & uniebat: unde multorum Principum interitus, & Statuum (a) immutationes naſci vidimus. Magna prudentia opus eſt, ad ritè gubernandam in talibus materiis multitudinem, nam pari facilitate, aut eas ſpernit, & impia eſt; aut leviter credit & ſuperſtitioſa eſt; quod poſtremum frequentius accidit; ipſa enim tanquam imperitior ſpecie religioſi cultus & opinionum novitate continuò capitur, antè etiam quàm recta ratio iſta omnia ad examen vocet. Quare plurimùm refert, omnem illi paulatim ruinæ occaſionem præcidere, eas cumprimis, quæ oriri ſolent ex inanibus diſceptatiunculis de materiis quibusdam ſubtilioribus, quæve ad Religionem nihil omnino aut parum faciunt, non permittendo, ut aut defendantur, aut typis imprimantur; alias enim multitudo in diverſa trahetur ſtudia, & opinionem ſuam, tanquam de fide eſſet, tuebitur mordicus. Quæ res non minores turbas ciere poſſet, quàm ipſa Religionum diverſitas, aut iis anſam dare. Eodem periculo territus Tiberius concedere noluit, ut libri Sibyllini (b) inſpicerentur, quorum vaticinia tumultus concitare poterant; & in actis (c) Apoſtolorum legimus, libros igni fuiſſe traditos, qui vanas curioſitates continerent.

§. Solet Populus ſub ſpecie pietatis miſerè decipi, & cœco quodam impetu ſeſe dedere cultibus quibusdam ſuperſtitioſis cum ſubmiſſione prorſus muliebri, quæ hominem melancholicum reddunt & timidum, & imaginationum ſuarum vile mancipium, quæ animum ſimul & ſpiritum opprimunt, faciuntque eum otioſum ſodalitia obire, & vacare peregrinationibus, ubi multi ſæpè abuſus committuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas illa eſt, neque parum periculoſa veritati Religionis, & ſaluti publicæ, & niſi principiis quis obſtet, graviſſima creat incommoda & pericula: nam ſtultitiæ genus eſt, quæ ſub ſpecie boni temere præcipitet, & novas confectatur Religionis opiniones, & artes diabolicas. Religioſa quædam ſubjectio utilis eſt, ſed ſine ſuperſtitione abjectâ & humili; talis ſcilicet, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorreſcat vitium, quæ ſtatuat laborem & obedientiam majoris eſſe apud Deum & Principem meriti, quàm ſocietates & peregrinationes, quando ejusmodi pietatem convivia, choreæ & luſus comitantur; quomodo Populus Iſraëliticus dedicatione vituli (d) factitabat.

§. Quòd ſi fortè cœperit multitudo in rebus ad Religionem pertinentibus, nimium ſuæ tribuere opinioni, & novitates in illam voluerit introducere, extemplò parandum eſt remedium, & mala ſementis radicitus evellenda, priuſquam creſcat, & ſerpat longiùs, ut coaleſcat in corpus potentius ipſo Principe, contra quem

E e de-

(a) *Nulla res multitudinem efficacius regit, quam ſuperſtitio.* Curtius. (b) *Cenſuit Aſinius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur; renuit Tiberius perinde humana, divinaque obtegens.* Tacit. l. 1. Annal. (c) *Multi autem ex eis, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus.* In Act. Apoſt. cap. 19. 19. (d) *Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Exod. 32. 6.

deinde, ſi ejus ſe opinioni accommodare noluerit, pernicioſam regiminis mutationem machinari (*a*) audeat. Tametſi verò intelligendi vis in eo genere libera ſit, & ſalva ſua libertate, ad credendum cogi nequeat, adeoque Dei ſolius eſſe videatur, eum corrigere, qui ſecus de ipſo (*b*) ſentit, ac oportet, graviſſima tamen inde naſcerentur incommoda, ſi deciſio de altiſſimis fidei myſteriis cœcæ & imperitæ plebeculæ committeretur· atque ideò valde convenit obligare ſubditos, ut quemadmodum veteres Germani ſolebant, ſanctius ac reverentius ducant; credere res (*c*) divinas quàm ſcire. Quis error tam inſanus aut fœdus, in quem non incidat regnum aliquod, ſi de rebus Religionis illi dijudicare liceat? Hinc tanta cura caverunt olim Romani, *ne qui niſi Romani Dei, nec quo alio more, quam patrio colerentur.* Et Claudius graviter cum Senatu conqueſtus fuit, quòd externæ ſuperſtitiones (*d*) introducerentur. Attamen ſi jam Malitia pedem fixerit, neque correctio adverſus multitudinem vim ac robur habere potuerit, Prudentia operetur neceſſe eſt, quod alias ferrum & flamma debuiſſent efficere: nam augeſcit interdum delictorum pertinacia, ſi remedia adhibeantur intempeſtiva, & plus æquo violenta; neque ſemper vi cedit ratio. Reccaredus Rex magna cum ſolertia, tempori tantiſper cedendum ratus, nunc diſſimulando, nunc blandiendo, ſenſim effecit, ut ſubditi ejus omnes Arriana perfidia abdicata ad Eccleſiæ Catholicæ caſtra commigrarent.

§. Magni heroës olim uſi ſunt ſuperſtitione (ut diximus) ut legibus ſuis auctoritatem parerent, atque animos redderent Populo, magisque eum in ſubmiſſione & officio continerent, in hunc finem ſomnia fingebant divinitus ſibi immiſſa, converſationes ſecretas & familiaritatem cum Diis; & licet hæ artes apud ſimplicem plebeculam plurimùm valeant, utpote cujus ingenium ſuperſtitioſum rebus ejusmodi, quæ ſupra naturam eſſe videntur, facilè capitur: non eſt tamen Principibus licitum, eam ementitis miraculis, & falſa Religionis ſpecie deludere. Ad quid umbra, ubi luce ipſa frui poſſumus? Ad qui prodigia illa de cœlo fictitia, ſi tot ac tanta iis ſuppetant, ut vidimus, qui firma cum fiducia ea præſtolantur à Providentia divina? Quomodo juſtiſſimus Deus ejusmodi artibus ſucceſſum bonum largiri poterit, quæ curam ipſius ac ſollicitudinem in rerum harumce inferiorum gubernatione incuſant, quæ ipſius potentiam falſo confingunt, quæque illi tribuunt, cujus ipſe auctor non eſt? Quam certitudinem in Religione ſibi pollicebitur Populus, ſi eam ad fines Principum particulares detorqueri videat, eò quòd tegumentum tantummodo ſit, quo ſuas cooperiant fraudes, & veritatem mendacii arguant? Non eſt ſecura Politica, quæ dolis ſeſe veſtit, nec firma ratio ſtatus, quæ technis nititur.

(a) *Eos vero qui in divinis aliquid innovant, odio habe, & coërce, non Deorum ſolum causâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud ſanè magnì fecerit) ſed quia nova quædam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, ſeditiones, conciliabula exiſtunt, res profecto conducibiles Principatui.* Dion. (b) *Deorum injurias Diis curæ.* Tacit. lib. 1. Annal. (c) *Sanctius ac reverentius viſum de actis Deorum credere, quam ſcire.* Tac. de more Germ. (d) *Quia externæ ſuperſtitiones valeſcant.* Tacit. lib. 11. Annal.

SYM-

SYMBOLUM XXVIII.

S. 28.

REgula & menſura virtutum Prudentia eſt , absque hac illæ in vitia degenerant. Eam ob rem in mente ſedem ſuam habet, ſicut virtutes reliquæ in appetitu : illinc enim omnibus præſidet. Magnam Deitatem illam vocat Agatho. Hæc virtus eſt , quæ tres Reipublicæ formas conſtituit, Monarchiam , Ariſtocratiam, & Democratiam ; iisque ſingulis ſuas tribuit partes naturæ ſubditorum convenientes , intentos ſemper habens oculos in conſervationem eorundem , & finem principalem felicitatis politicæ. Anchora ſtatuum Prudentia eſt; acus nautica Principis. Deficiente hac virtute , anima gubernationis deficit. (*a*) *Ca eſta* (verba ſunt Alphonſi Regis) *faz e ver las coſas, ejuzgarlas ciertamente ſegun ſon e pueden ſer, e obrar en ellas como deve, no rebatoſamente. Hæc enim efficit, ut res omnes quales revera ſunt, aut eſſe poſſunt, videantur perſpicue, ac dijudicentur, nihilque per præcipitantiam, ſed recte atque ordine omnia agantur.* Virtus eſt Principum (*b*) propria, & quæ maximè facit excellere hominem, adeoque parcè eam Natura diſpenſat. Multis magna dedit ingenia, magnam prudentiam oppidò paucis. Absque illâ, quò quique cæteris dignitate magis eminent, eò majori cum periculo præſunt aliis: facilè enim rationis tranſiliunt limites, peſſum eunt, & in eo, qui aliis imperat judicio claro opus eſt , quod res omnes, prout ſunt in ſe diſpiciat, ſingula ſuis ritè ponderare momentis noverit. Examen hoc magni in Principibus momenti eſt, & multum in eo poteſt Natura, plus tamen ipſe rerum uſus atque experientia.

§. Ea prudentiæ virtus multis conſtat partibus, quæ ad tria capita reduci poſſunt; memoria ſcilicet præteriti, intelligentia præſentis, & providentia futuri. O-

(a) Lib. 8 tt. 5. p. 2. (b) *Nam rectè diſponere, recteque judicare qui poteſt, is eſt Princeps, & imperator.* Menand.

mnes iſtas temporis differentias in Emblemate præſenti ſerpens repræſentat; Prudentiæ Symbolum, ſupra clepſydram arenariam, quæ præſentis currentisque temporis eſt hieroglyphicum; ſceptrum ſpiris ſuis ambiens, & contemplans ſeſe in duplici ſpeculo præteriti temporis & futuri; pro lemmate verò ponitur illud Homeri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria complectitur tempora: *(a)*

Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

In quæ intuens Providentia ſuas moderatur actiones.

Tria iſta tempora ſpeculum ſunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præſentes obſervando, ſeſe ornat & expolit, adjuta experientia propria, & ipſo rerum uſu comparata. De propria ago alibi: Quæ comparatur, aut communicatione cum aliis, aut ex Hiſtoriis acquiritur. Communicatio cum aliis perquam utilis eſt, etſi reſtrictior; nam facilius comprehenditur, & abundè magis ſatisfacit dubiis omnibus ac quæſtionibus, unde Principem meliùs inſtruit. Hiſtoria omnes quaſi mundi ætates ſubjicit, illiusque beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc ſunt, erudiunt. Quare neceſſum eſt, ut Princeps amicos fideles & veraces conquirat, qui ſincerè illum de veritate edoceant in omnibus tam præteritis, quàm præſentibus; & quoniam iſti, ut ſolebat dicere Alphonſus Neapolis & Aragoniæ Rex, libri quaſi ſunt hiſtorici, qui neque adulantur, neque celant aut diſſimulant veritatem, eos potiſſimum in conſilium adhibeat, obſervando negligentias & culpas Anteceſſorum; fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas; inteſtina & externa regnorum mala, & circumſpiciat diligenter, num ſibi quoque ab iisdem aliquod periculum ſit. Optimus Principum Magiſter, tempus eſt. Sæcula præterita veluti Noſocomia quædam ſunt, ubi cadavera Rerumpublicarum, & Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inſpiciunt & rimantur, Anatomici, ut præſentes tantò curent meliùs. Chartæ nauticæ ſunt, in quibus cum alienis tempeſtatibus ſecundis inveſtigantur littora, bolide explorantur maria, brevia deteguntur, deprehenduntur ſcopuli, & regnandi lineæ deſignantur. Hinc Alexander Severus Imperator *(b) præficiebat rebus literatos, & maximè, qui hiſtoriam nôrant, requirens quid in talibus cauſis, quales in diſceptatione verſabantur, veteres Imperatores feciſſent.* Verùm non omnes omnino libri boni conſiliarii ſunt: nonnulli enim malitiam ſuadent & fraudes, quæ quia magis in uſu ſunt, quam veritas, bene multi eos *(c)* conſulunt. Illi maximè ſecuri, quos ſapientia divina dictavit. In his reperire licebit Principi pro caſibus omnibus politicam quandam perfectam, & documenta certa, quibus ſe *(d)* & alios ritè gubernet. Eâ de cauſa Regibus Iſraël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum ſemper penes ſe haberent, & ex eo quotidie legerent *(e)* aliquid. Deum audimus, à Deo diſcimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

§. Cum hoc hiſtorico ſtudio ſecurè ſeſe poterit Serenitas Veſtra gubernationis mari committere, dummodo pro nauclero ſit rerum præteritarum experientia ad præſentium directionem, quas Serenitatem Veſtram ita moderari oportebit, ut oculos ſuos ſemper in futuro defigat, ipſumque antè prævideat, ad pericula declinanda

(a) Virgil. (b) Lamp. (c) *Qui exquirunt prudentiam, quæ de terra eſt, negotiatores Merrhæ, & Themam, & fabulatores, & exquiſitores prudentiæ & intelligentiæ; viam autem ſapientiæ neſcierunt.* Baruch. 3. 23. (d) *Omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitiâ, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.* 2. Tim. 3. 16. & 17. (e) *Leges illud omnibus diebus vitæ ſuæ.* Deut. 17. 19.

nanda, aut ſaltem, ut præventa (*a*) minus mali adferant. Juxta has temporum affe-ctiones judicare debet, & æſtimare de futuris prudentia Serenitatis Veſtræ, non illas Planetarum, qui cùm admodum pauci ſint, & ſtatos ſuos habeant motus, non poſſunt (quantumvis aliqua in illis ineſſet virtus) tantam enventuum portendere varietatem, quos aut caſus invehit, aut liberum diſponit arbitrium. Neque ſpeculatio & experientia ſufficiunt, ut certam aliquam & ſecuram ſcientiam, de cauſis tam remotis conſtituant. Conjiciat itaque oculos ſuos Seren. Veſtra in tempora retrò præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico usque ad Philippum II. & collatis cum iis, quæ ab eo tempore in hanc noſtram ætatem usque effluxerunt, expendat Serenitas Veſtra, num Hiſpania tam ſit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus ſeculis. Num tantopere artes & arma floreant; num tam frequentes ſint nundinationes, & agrorum culturæ; & ſi in hiſce rebus quiddam defeciſſe animadverterit, inciſionem corporis hujus inſtituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ ſanæ ac integræ ſint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates iſtæ ſuam trahant originem. Conſideret apud animum ſuum Seren. Veſtra, num fortè ex uno aliquo eorum naſcantur, qui ferè ordinarii ſunt. Ex deductione ſubditorum in terras exteras; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religioſorum ordinum; ex nimia faſtorum dierum frequentia; ex multitudine Univerſitatum, & ſtudiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non æconomica; ex bello leviter ſuſcepto, aut ſegniter adminiſtrato: ex abrogatione Magiſteriorum ordinum militarium; ex raritate prœmiorum: ex oneribus cambiorum, & uſurarum: ex pecuniarum translatione in alienas provincias: ex diſparitate monetarum; aut aliis ſimilibus cauſis. Si viderit Serenitas Veſtra, quænam ex iſtis mali fons ſit & orgio, difficile non erit parare remedium; & cognitis probè duobus temporibus, præterito & præſente, unà etiam Seren. Veſtra de futuro æſtimabit: (*b*) *Nihil* enim *ſub Sole novum. Quid eſt, quod fuit? ipſum quod futurum eſt. Quid eſt, quod factum eſt? ipſum quod faciendum eſt.* Perſonæ mutantur, non ſcenæ. Iidem ſemper mores & modi ſunt.

§. Poſt illam librorum evolutionem plurimum quoque lucis dabit Viris Principibus communicatio cum tot ac tantis ingeniis, quæ cum iis agunt quotidie, atque ad audientiam verba & rationes multum ac diu cogitatas adferunt. Ideo Joannes Secundus Luſitaniæ Rex dicere ſolebat, regnum aut invenire Principem prudentem, aut facere. Ampliſſima eſt imperandi ſchola, in quâ Miniſtri ſummis ingeniis præditi, experientia inſignes, aut domeſtici, aut exteri, negotia cum Principe conferunt. Hic ſemper in aſſidua verſatur exercitatione, cum ſpeciali notitia omnium propè, quæ in mundo geruntur. Quæ ſchola cùm maximè conveniat Principi, docet omnino, ut ſi non ex obligatione, diſcendi ſaltem ſtudio, negotiis ſeſe impendat, ſtudeatque ea plenè capere & penetrare; nec ſatis eſſe credat, ſi Conſiliariis ſuis ea committat, & ab illis deciſionem expectet: nam ſi negotiis prorſus ſe abſtineat, ſylveſcit paulatim ingenium, & odiſſe ea incipit, tanquam onera quædam intolerabilia, & viribus majora, adeóque aliorum mavult curæ relinquere, & induſtriæ. Quod ſi deinde ad ipſum referatur, quid aliis ea ſuper re viſum fuerit, inſcius & imperitus pendet animi, rectene judicatum fuerit, an ſecus; qua in confuſione, neceſſe eſt eum ſuimet pudeat, pigeatque, dum videt ſe muto ſimulacro haud multò eſſe abſimilem, cui exterior ſit reverentia, alius vero pro ipſo reſponſa dat. Nec alia de cauſa Zacharias Propheta eum Principem, qui ſimilis Paſtori, gregem ſuum deſerenti, obligationis ſuæ eſt immemor, idolum (*c*) vocitat: Statua

 enim

(a) *Scit preterita, & de futuris æſtimat.* Sap. c.8.8. (b) Eccl. 1. 9. & 10. (c) *O Paſtor, & idolum, derelinquens gregem.* Zach. cap. 11. 17.

enim eſt, quæ repreſentat, non exercet Majeſtatem. Os habet, & non loquitur: oculos habet, & aures, & neque videt neque (a) audit cumque paſſim pro idolo cultûs ſolum habeatur, non quod efficere quicquam poſſit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus (b) deſpicitur, neque hoc damnum facilè ſarciet: negotia enim, è quibus uſu atque exercitatione experientiam aliquam haurire poterat, præterlabuntur ſicut aquæ, quæ nunquam revertuntur; quare cùm ipſe ignoret, unde negotiorum tela inchoata ſit, rectè eam pertexere nunquam poterit.

§. Ad hæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps ſimul atque Rempublicam capeſſit, animum ſuum ad nagotia publica applicet, ut uſu paulatim artem benè gubernandi condiſcat: etſi enim illa initio mole ſuâ abſterreant Principem; ambitio tamen, & gloria, quæ inde ſperari poteſt, faciunt poſtea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illum arceat errandi metus, quia nulla tanta eſt prudentia, quæ non quandoque falli poſſit. Ex erroribus experientia naſcitur; ex hac verò optimæ imperandi regulæ. Et ſi fortè eum errare contigerit, illud ſolatio ſit, minus interdum eſſe periculi, ipſum falli Principem, quàm ſi rem optime gerat per alium. Hoc namque calumniis obnoxium; illud vero facilius tolerat Populus. Obligatio Principis in eo ſolum conſiſtit, ut quàm rectiſſimè velit agere omnia, atque in id omnem ſuam conferat operam, inſtructionem admittendo, & conſilium, ſine arrogantia & fiducia ſui nimia; hæc enim ignorantiæ & errorum mater eſt. Potentia unà cum Principibus naſcitur, non ſapientia. Si audire voluerint, rectè gubernare ſcient. Cum Salomon ſuam agnoſceret infantiam pro gudernando Dei populo, petiit à Deo cor (c) docile: hoc enim ſolum ſufficere putabat, ut rectè ſuo fungeretur officio. Principem zeloſum, & qui honeſtum ſemper præ oculis habet, Deus quaſi manu ducit, ne uſpiam in ſtatuum ſuorum gubernatione offendat.

SYMBOLUM XXIX.

PIſcatores in inſula Chio, cùm jactis aliquando in mare retibus piſces ſe capturos crederent, tripodem extraxêre, quod vas quoddam erat ſacrificiis deſtinatum, aut (ut volunt alii) menſa tripes rotunda; opus admirandum magnique pretii, non tam ob materiam, quamvis ex auro eſſet, ſed ob Vulcanum artificem. Crevit in iiſdem, & aliis ejuſdem inſulæ Piſcatoribus cupiditas, & ſpe vana inaniter deluſi iteratis ſæpè vicibus retia ſua in prpfundum demiſêre. O quoties proſperi Principis unius ſucceſſus eidem ipſi & aliis fraudi fuerunt, dum mediis iiſdem ſimilem aliquam nanciſci Fortunam conati ſunt! Non eſt ita facile, alienos ſequi paſſus, aut relegere proprios, ut eadem ſemper examuſſim premas veſtigia. Exiguum temporis ſpacium tot eventuum varietate priora obducit, & quæ de novo imprimuntur, diverſa ſunt, adeoque non eundem habent exitum. Multos æmulos atque imitatores habebat Alexander Magnus, qui licèt Virtute tum corporis tum animi nihil illi cederent, nunquam tamen tam cumulatam gloriam & felicitatem potuerunt adipiſci, aut certè tantum plauſum non tulerunt In noſtra eſt poteſtate, bonos eſſe; non item, tales videri aliis. Etiam in rebus Famæ Fortuna ludit,

(a) *Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient.* Pſalm. 113. 5. (b) *Nihil eſt idolum in mundo.* 1. Cor. 8. 4. (c) *Dabis ergo ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit, & diſcernere inter malum & bonum.* 3. Reg. 3. 9.

ludit, neque ſemper eadem eidem reſpondet facinori. *(a)* Quod Sagunto accidit, Eſtepæ quoque evenit, & hujus tamen vix aliqua ſupereſt memoria; tenuior nimirum civitas gloriam iſtam non obtinuit: nam in Majoribus laudari ſæpè ſolet, quod in aliis minoribus nemo æſtimat. Idem prorſus in virtutibus uſu venit; propter eadem Princeps unus bene audiet, alius malè: temporum hoc vitium eſt, & ſubditorum. Si Nobilitas excuſſo frœno ſolutior ſit, & Populus licentior, mali

S. 29.

Principis notam non effugiet, ſi illos in rationis gyrum reducere voluerit. Unumquodque regnum Principem cuperet ſuis conformem moribus: unde fit, ut tametſi unus aliquis Princeps iisdem bonis artibus Rempublicam moderetur, quibus alius glorioſiſſimè eandem moderatus eſt, æquè tamen acceptus futurus non ſit, nec parem habiturus laudem, niſi ſubditorum utriusque quoque Naturas æquè probas eſſe contigerit.

Hinc periculo non caret, ſi Princeps ad aliorum exempla ſolùm ſe velit dirigere: eſt enim perdifficile ne dicam omnino impoſſibile, ut in uno aliquo caſu conditiones eædem ac rationes omnes concurrant, quæ in alio. Hæ cauſæ ſecundæ cœleſtium orbium ſemper volvuntur, novosque ſiderum & aſtrorum formant aſpectus, quibus ſuos producunt effectus, & rerum mutationes efficiunt: & ſicut acceſſus receſſusque ſtellarum ſemel facti non iterum eodem modo facile eveniunt, ita neque easdem in hæc inferiora habent operationes, & variatis quibusdam conditionibus, variantur ipſi ſucceſſus, in quibus caſus ferè plus poteſt, quàm prudentia. Equidem non minus Principibus fraudi fuiſſe exiſtimo, aliorum ſequi exempla, quàm planè nulla. Quare conſiderandum diligenter, quid evenerit aliis, ut Politica prudens evadat; non ut ſua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo ſe dubiis & incertis caſibus. Aliorum eventa documento *(b)* ſint, non præce-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. o. cap. 23. (b) *Plures aliorum eventis docentur.* Tacit. lib. 4. Annal.

cepto aut legi. Ea ſola exempla ſecurè imitari quis poteſt, quæ à cauſis & rationibus intrinſecè bonis, & Juri naturali ac gentium communibus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eædem ſunt. Uti & ſequi exempla eorum Principum, qui cum Religione, Juſtitia & Clementia, aliiſque virtutibus & actionibus moralibus ſe ſuaque conſervarunt. Verum etiam in his caſibus attentione opus eſt: mutari enim ſolent mores, & æſtimatio virtutum; nec novum aut inſolens, Principem aliquem per eaſdem, quarum beneficio uno tempore feliciter floruit, alio periiſſe. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat Prudentia, neque ipſa ſibi nimium fidat, ſed varios conſulat caſus, qui quotidiè incidunt, neque futura pro certis habeat, quantumvis prudens judicium & diligentia iis ſatis caviſſe videantur; non ſemper enim eventa reſpondent meritis, neque dependent ab ordinaria cauſarum connexione, in qua conſiliis humanis aliquis ſolet eſſe locus; ſed ab alia cauſa ſuperiore, quæ cætaras dirigit; ex quo fit, ut incertæ ſint cogitationes noſtræ, & ſpes in illis fundata facilè fallat. Nemo opinione omnium longiùs ab Imperio aberat, quàm Claudius, & cœlum jam illum deſtinarat, ut in Tiberii locum (*a*) ſufficeretur. Frequentius iſtud eſt in electione Pontificum, in qua humana induſtria in ſuis conſiliis ſæpè deluditur. Non ſemper Providentia divina naturalibus mediis utitur, aut ſi utatur; diverſos cum iiſdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad obliquam regulam, cùm non rarò damno ſit Principi, quod commodo illi eſſe debuerat. Eadem columna ignea in deſerto lucem præbebat Populo Dei, & hoſtium caſtra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia humana quandoque palpat in tenebris. Unde ſalutem quis ſperat, inde exitium ſibi accerſit interdum, uti Viriato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci traditum hiſtoriæ referunt; quos ad Conſulem Servilium miſerat. Damnum, quod ſemel accepimus, non facilè credimus paſſuros nos denuò; at contrà res ſecundas, aut duraturas nobiſcum, aut certè redituras, illicò nobis perſuademus. Multis iſthæc confidentia perniciem attulit, quippe quæ Prudentiam armis ſuis exuit. Ingens quoddam eventuum mare eſt hic Mundus, variis & incognitis cauſis quaſi ventis quibusdam agitatum. Ne animo efferamur, ſi retia fortè votis referta educamus in littus; nec contrà dejiciamur, ſi fuerint vacua. Eadem animi æqualitate jacere ea oportet, & eventum expectare. Quiete frui non poteſt, qui felicem rei exitum certò ſibi pollicitus, ſecus evenire videt, & remedium in promptu non habet. Qui deteriora animo concepit, ei adverſi caſus inopinanti obtingere non poſſunt, neque ob fruſtrata deſideria facilè ludibrio fit aliis, quemadmodum Perſis factum in bello adverſus Athenienſes, illi namque longè etiam antè ex inſula Paro compararant marmora, quibus victoriam inſcriberent, quam jam pridem ſpe devoraverant; ſed cùm poſtea ipſimet prælio vincerentur, iiſdem marmoribus Athenienſes uſi ſunt, ad erigendam Vindictæ ſtatuam, perenne ſtultitiæ Perſicæ monumentum. Præſumptio ſciendi futura, rebellio quædam eſt contra Deum, & concertatio ſtolida cum Sapientia divina, quæ permiſit quidem, ut Prudentiæ humanæ de rebus ejusmodi conjicere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hac caſuum incertitudine tantò ſe Deo conditori ſuo magis ſubjectum agnoſceret. Ea etiam de cauſa tam cauta ac provida eſt in ſtatuendo Politica, quippe quæ probè perſpectum habet, quàm parum de futuris prævideat Sapientia humana, & quam facilè fallant judicia; quæ opinioni præſumptæ innituntur. Si Principes eventus futuros antè proſpicerent, non toties malè conſilia cederent. Atque hinc factum reor, ut ſimul ac Saul in Regem electus fuit, Deus ei ſpiritum prophetiæ (*b*) infuderit.

Nunc

(a) *Quippe famâ, ſpe, veneratione potiùs omnes deſtinabantur Imperio, quàm quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat.* Tacit. lib. 3. Annal. (b) *Et inſiliet in te ſpiritus Domini, & Prophetabis cum eis,* 1. Reg. 10. 6.

Nunc ex iis, quæ hactenus diximus, illud conficitur. Tametſi antiquitas veneranda merito ſit, & viæ plane regiæ], quas illa poſteritati aperuit, ut per eas ſecuro paſſu experientia incederet; cum tempore tamen multa videmus immutari, ut iis porrò inſiſtere non liceat, adeoque non ita ſibi ipſe diffidere debet Princeps, aut tam anxiè Majorum legere veſtigia ut non etiam alicubi, ubi præſens occaſio tulerit, ſua ponere audeat. Novitates non ſemper periculoſæ ſunt; expedit interdum eas introducere. Mundus niſi innovaretur, perfectior non evaderet. Quo ætate procedit longius, eò ſapientior eſt. (*a*) *Quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, nova fuêre. Quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* Quod nunc per experientiam ſequimur, absque illa aliquando initium habuit. (*b*) *Noſtra quoque ætas multa laudis & artium, imitanda poſteris ferre poteſt; Nec omnia apud priores meliora:* ſicut neque quæ nunc facimus, omnia poſteritati placebunt. A Majoribus abuſus multi ad nos usque (*c*) manarunt: multos item veterum mores ſeveros ac rudiores mitigavit tempus, & in melius (*d*) commutavit.

SYMBOLUM XXX.

INgenioſa Roma, ut Virtuti & Fortitudini trophæa ſtatueret, in gloriam & præmium victoris, æmulationem poſterorum, & aliorum civium exemplum, columnas roſtratas adinvenit, è quibus ſuſpenſæ navium trimphantium proræ poſt longas navigationes & obtentas victorias, ſempiternam navalium prœliorum conſervabant memoriam, quale monumentum Conſuli Duillio pro inſigni victoria, qua Carthaginenſes trumphârat, pro alia item Marco Æmilio poſitum fuit. Trophæum iſtud

(a) Tacit. lib. 11. Annal. (b) idem l. 3. An. (c) *Vetuſta autem pleraque rudiora ſunt nobis.* Ariſt. l. 2. pol. c. 8. (d) *Multa duritie, veterum melius & lætius mutata,* Tac. lib. 3. Annal.

iſtud præſenti emblemati occaſionem dedit,in quo columnæ robur ac firmitas ſapientiam repræſentat; proræ vero navium per tot rerum diſcrimina Oceanum pervagatæ Experientiam Prudentiæ matrem, qua fulcitur ſapientia. Habet hæc pro objecto res univerſales, ac perpetuas; illa vero actiones ſingulares. Una ſpeculatione & ſtudio comparatur: altera (quæ mentis eſt habitus) partim rerum bonarum, malarumque cognitione; partim exercitatione & uſu. Ambæ ſimul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem efficiunt, una ſola non ſufficit. E quo facilè apparet, quàm periculoſum ſit, ſi ii rerum potiantur, qui ſoli ſcientiarum contemplationi & vitæ ſolitariæ ſunt dediti: ordinariè enim hi tales uſu & praxi rerum carent, adeoque actionibus ſuis, quia aut temerariæ ſunt, aut viles & abjectæ, nihil promoverent, præſertim ſi aut metus, aut zelus nimius eos transverſos egerit. Familiaritas eorum, & ſcripta (in quibus plus ingenium ſpeculativum valet, quàm practicum) prodeſſe poterunt Principi, ut animum ejus excitent, & diſſerendi ſuppeditent materiam, ſi ea unà cum tempore & experientia in conſilium adhibeat. Ars medica remedia præſcribit morbis, ea tamen Medicus non applicat, niſi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & conſtitutionem antè conſideret. Quod ſi iſthac ratione arrogantiam ſuam barbaram temperaſſet Hannibal, non pro inſano deriſiſſet Phormionem, quod armorum inexpertus militandi artem traderet. Quamvis enim ſpeculatio ſola ejus praxin neutiquam aſſequatur, quomodo Poëta ille Luſitanus cecinit:

(a) A diſciplina militar preſtante
Nào ſe apprende ſenhor na phantaſia
Sonhando, imaginando, ou eſtudando.
Se nào vendo, trattando, e peleiando.
Meditando ſolum rite condiſci nequit
Ars militaris; melius hanc frequens tibi
Parabit uſus atque ſolerti manu
Tractata ſæpius arma.

Perquam enim difficile eſt, ut manus accuratè imitetur, quod delineavit ingenium, aut ſatisfaciat oculis, quod idea propoſuit; præſertim cùm à caſibus tam variis bellum dependeat, ut ne ipſa quidem experientia in iis interdum ſciat, quid facto ſit opus. Nihilominus tamen poſſet Phormio ea dare præcepta Hannibali (quantumvis magno & experto Duci) ut errores caveret ingenii ſui fallacis ac ſubdoli, immanitatis in devictos, & ſuperbiæ erga eos, qui ejus ſe tutelæ & præſidio commiſerant. Rectiùs uti noviſſet Cannenſi victoria, fugere delicias Capuæ, & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus Catholicus Religioſorum opera uſus interdum fuit, ſed neſcio, an ad ipſam negotiorum tractationem, an ad introductionem ſolùm; aut num ideò forte ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret legationum ſumptibus, aut occurreret incommodis, quæ ex contentione de jure præcedenti inter Magnates oriri ſolent. Per illos tamen ſecretorum ſecuritati haud ſatis conſulitur: magis enim ab obedientia ſuorum Superiorum, quàm Principum dependent; & ſi fortè cedant è vita, literæ occultæ, & chartæ omnes in eorum devenient manus. Si officio ſuo deſint, puniri nequeunt: exemplo eorum perturbatur religioſa quies, & candida eorum ſimplicitas artibus politicis inficitur. Meliores medici ſunt pro ſpiritualibus, quam temporalibus. Sphœra quælibet ſuam habet activitatem ſibi propriam. Illud interim non inficior, reperiri nonnunquam inter illos ingenia ſcientiarum diſciplinis, & rerum uſu ſic exculta, enutrita in aulis, absque ea animi contractione, quæ vitam monaſticam, & ab hominum conſortio remotam plerumque comi-

(a) Cam. Luſ. cant. 10.

comitari ſolet, ut majoris etiam momenti negotia rectè iis committi queant, ea præſertim, quæ ad quietem publicam, & bonum Eccleſiæ Chriſtianæ pertinent: nam modeſtia in converſando; moderatio virtutum; gravitas & exiſtimatio religioſæ veſtis, plurimum per ſe commendationis ſecum adferunt in aulis Principum, ad audientiam facilius obtinendam, & diſponendos animos.

§. Experientiæ è damnis & periculis alienis felices ſunt, attamen non tam ad perſuadendum efficaces, ac propriæ: illas videmus, aut audimus tantùm, has etiam ſentimus. In imo quaſi inciſæ pectore diu hærent. Naufragia conſpecta è littore movent animum; non ita audita ſolum ex aliis. Quem ſemel ex illis evadere contigerit, in memoriam rei ſempiternam, clavum in Experientiæ templo ſuſpendit. Eam ob rem, etſi experientiis utriſque Principis juvetur animus, magis tamen ad proprias debet advertere, illud diligenter obſervando, ſi ex culpa fiant, amorem proprium ſolere eas excuſare; & veritatem ſero, aut nunquam ad aures ejus pertingere, ut fraudes detegat; quoniam aut malitia eam in foribus palatii ſiſtit, aut velat adulatio; & tunc virtus larvam ei detrahere non audet, ne ipſa in diſcrimen veniat: quia aut ad illam non pertinet, aut certè nil effecturam ſe videt. Atque ita ignari Principes, ubi ſuo defuerint muneri, aut quid & ubi in conſiliis & actionibus peccatum ſit, errata emendare non poſſunt, neque experientia cautiores fieri, & prudentiores. Nullum delictum, nullum damnum in Republic. accidere oporteret cujus notitia non illico fideliter & ſincerè ad Principem permanet. Nullus ſenſus, aut dolor eſt in quacunque corporis parte, qui non in momento, ad cor uſque penetret, tanquam vitæ Principem, ubi anima potiſſimam ſedem ſuam habet, & tanquam cujus plurimum intereſt, alia membra integra & illæſa conſervari. O ſi Reges probe nôſſent, quibus potiſſimùm malis regna ſua laborarent, non utique videremus ea tantopere inveterâſſe. Nunc vero conantur oblectamentis quibusdam muſicis Principis auditum in aulis avertere, ne percipiat ſubditorum gemitus, nec cum Saule dicere poſſit; (*a*) *Quid habet populus, quod plorat?* Quo fit, ut aut neceſſitates ejus & calamitates ignoret, aut certè tardius intelligere incipiat. Recentiſſimus erat caſus Jonæ, quem vivum balæna ejecerat, & publicis ejus clamoribus in tota urbe Ninive, cui poſt dies quadraginta interitum comminabatur, perſonabant omnia; nec tamen fieri potuit, quin Rex ultimus omnium iſta reſciſceret, cum jam cives omnes à maximo usque ad minimum ſaccis induti in luctu (*b*) verſarentur. Et quis rei veritatem proponere audeat Principi, aut detegere damna & ærumnas, quæ illi impendent? Univerſus Bethuliæ exercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam ſole, imminebat Holofernis tentorio, & qui ei à cubiculis erant, verebantur eum è ſomno ſuſcitare; ſed pedum ſtrepitu ſignum dabant, ne altiùs illum (*c*) inclamarent; poſtquam verò periculum urgens eos introire coëgit, jam caput à reliquo avulſum corpore hoſtis è mœnibus (*d*) ſuſpenderat. Ita plerumque accidit, ût tunc primùm Princeps ſuos agnoſcat errores, quando aut nullum iis ſupereſt remedium, aut certè difficulter adhiberi poteſt. Miniſtri ei perſuadent, omnia benè feliciterque evenire, unde omnem abjicit curam, nullam comparat experientiam, & diſciplinam neceſſitatis negligit, quæ optima eſt Prudentiæ magiſtra. Nam etſi è prudentiâ felicitas naſcatur; non tamen è felicitate prudentia.

§. Præcipuum Prudentiæ munus in Principibus, aut aliis qui cum iis egerint, il-

(a) 1. Reg. 11. 5. (b) *Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum, & prædicaverunt jejunium, & veſtiti ſunt ſaccis à majore uſque ad minorem. Et pervenit verbum ad Regem Ninive.* Jon. cap. 3. 5. (c) *Nullus enim audebat cubiculum virtutis Aſſyriorum pulſando aut intrando aperire.* Judith. cap. 14. 10. (d) *Mox autem ut ortus eſt dies, ſuſpenderunt ſuper muros caput Holofernis.* Judith. 14. 7.

illud eſt, ut per experientiam noſſe condiſcant hominum ſingulorum naturas, quas ex amictu, ex aſpectu, ex actionum, oculorumque motu, ex verbis denique licebit (*a*) perſpicere: quod indicium tam humanæ converſationi conveniens duxit ipſe Deus, ut illud in ſingulorum inſcriptum frontibus palàm intuentium oculis exponeret. Absque eo, nec Princeps rectè imperare noverit, nec qui negotia curat, fine ſuo potiri. Hominum animi æquè varii ſunt, ac vultus; (*b*) & licet ratio in ſe una & eadem ſit, diverſæ tamen ſunt viæ, per quas ratiocinatio eam inveſtigat: & ſolent illuſiones vis imaginatricis tam eſſe grandes, ut homines nonnulli bruti prorſus & rationis expertes videantur. Quare uno & eodem modo cum omnibus agi non poteſt, ſed variare eum oportet, pro diverſitate naturæ illius, quicum negotia tractanda ſunt, non ſecus ac oreas in frænis pro varietate oris equini mutare convenit, Ingenia quædam generoſa ſunt, & ad magna connituntur: apud iſta valent plurimum media honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ utilitatibus ſolùm & commodis propriis capi ſe ſinunt. Quædam ſuperba ſunt, & ad audendum projecta: cum his ſic agendum, ut à præcipitio abducantur ſuaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad negotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitatem agnoſcant. Quædam ſervilis conditionis ſunt: & apud iſta plus virium habent, minæ & pœnarum metus, quàm preces. Alia arrogantia: atque hæc auctorirate in viam reduci poſſunt; ſubmiſſione omnino peſſum eunt. Nonnulla ignea ſunt, & in agendo tam expedita, ut eadem celeritate, qua negotium aliquod peragunt, eosdem facti mox pœniteat: & his conſilium dare difficile eſt. Alia tardiora ſunt, & quaſi ſemper in ancipiti hærent: hæc ſuismet damnis, cum tempore erudiri debent; nam iſta ſi urgeant, paulatim ſeſe demittunt. Aliqua rudia ſunt & ſtupida: hæc convincenda non argumentis ſubtilibus, ſed quæ manibus tangi poſſint. Alia in diſceptationem vocant omnia, & acumine nimio extra limites abeunt: hæc ſibi relinquenda, ut inſtar falconum, ita ſublimè ferantur, donec defatigentur, poſtea demum ad tintinnabulum rationis revocanda ſunt, & ad negotium, quod præ manibus eſt. Quædam omne aliorum judicium reſpuunt & ſuo proprio dumtaxat innixa ſeſe dirigunt: his conſilium dare non expedit, ſed ſolùm quaſi digito in illa intendere, late iis rem omnem exponendo, ut ultrò iis occurrant, & tunc tanquam fœtus ſuos proprios, & approbent, & exequantur. Alia nec agere quicquam ſciunt, nec ſine conſilio alieno certi aliquid ſtatuere, apud ejuſmodi homines fruſtra eſt omnis perſuaſio, adeoque quod cum iis tractandum fuerat, meliùs per eorum Conſiliarios, aliosve, quos ipſi præ reliquis caros habent, accurari poterit.

§. Eadem varietas, quæ in ingeniis cernitur, pariter in negotiis reperitur. Quædam initio facilia ſunt, poſteà verò fluviorum inſtar incrementum ſumunt, variorum incommodorum & difficultatum, quaſi rivulorum acceſſu: hæc celeritate ſuperantur, ut per tempus iis creſcere non liceat. Alia contra ventis ſunt ſimilia, qui naſcuntur cum impetu, & leniter deſinunt: in iis tolerantia conſtantiaque opus eſt. Alia non niſi cum incertitudine & periculo tentantur; quia ubi minimè putes, difficultatum fundus ſeſe aperit; in his cautè procedendum & fortiter, ſemper cum conto in manu, & animo adverſus quemcunque caſum munito. In aliquibus ſecretum expedit: hic cuniculis clandeſtinis agendum, ut ſucceſſus felicior erumpat antè, quàm adverti poſſit. Alia obtineri nequeunt, niſi certa temporis opportunitate, in his media omnia ad manum habere oportet, & diſpoſita, ut ſimul atque ſecundiores venti flare cœperint, mox pandantur vela. Nonnulla ſenſim radi-

(a) *Amictus corporis & riſus dentium, & ingreſſus hominis enuntiant de illo.* Eccleſ. 19. 27. (b) *Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* Eccleſ. 19. 27.

dices agunt, & cum tempore ad maturitatem perveniunt: in iis diligentiæ ſpargenda ſunt ſemina, expectanda donec germinent, & fructum faciant. Alia niſi confeſtim bonum ſortiantur exitum, nunquam ſortiuntur poſteà: atque hæc facto impetu pertentanda, uno tempore omnia ſimul applicando media. Quædam tam delicata ſunt & fragilia, ut phialæ vitreæ ad inſtar flatu unico & efformentur, & rurſum diffringantur: pro iis leni admodum manu opus eſt. Alia ſunt, quæ ſi nimium cupiantur & deſiderentur, redduntur difficiliora: in iis artes amantium uſui erunt, qui ſpernendo & fugiendo amoris faces magis etiam ſuccendunt. Negotia pauca rectè curantur cum impetu: in aliquibus vis valet: in multis tolerantia: & in omnibus ferè ratio & utilitas. Importunitas negotia multa evertit, multa etiam obtinuit; quemadmodum de muliere Chananæa dixit S. Hieronymus: (a) *Quod precibus non potuit, tædio impetravit.* Tam homines petitis abnuendo feſſi fiunt quàm annuendo. Commoda temporis opportunitas, illa eſt, quæ ad negotia rectè gerenda plurimum momenti adfert, vix unquam non ritè & ex animi ſententia ea conficit, qui uti illa tempeſtivè noverit: agricola qui naturam ſoli, & ſeminandi tempus probè cognita habet, bonam aliquando meſſem ſperare poteſt. Tempus eſt, quando omnia conceduntur; tempus item, quando denegantur omnia, prout diſpoſitus fuerit animus, in quo negotiorum incrementa & decrementa facilè licet dignoſcere; quin amputata non ſecus ac arbores, luna propitia, ſuccreſcunt (b) feliciùs. Induſtria quædam in modo proponendi, & perſuadendi ab honeſto, utili, facili: prudentia in ſeligendis mediis, & aliæ plures dotes naturales ad negotia ritè expedienda plurimùm faciunt; præſertim, ſi iſta naturæ munera prudens quædam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animos ſibi blandè devinciens; vultus enim quidam ſunt, & modi agendi tam inſuaves & aſperi, ut petita etiam negare doceant. Tametſi verò iſta media cum bono judicio & induſtria perquam efficacia ſint ad negotia ex voto tranſigenda, in iis tamen nec nimium confidere oportet, nec etiam deſperare. Leviſſima quandoque negotia grandes pariunt difficultates, & contrà graviſſima in cauſis leviſſimis ſæpe diu hærent. Maxima etiam prudentia in re clariſſima cæcutit, & ludit in humanis negotiis Providentia divina, quæ æterno ſuo decreto, quid de re quaque futurum ſit, jam antè diſpoſuit.

§. Atque ex iſta ingeniorum & negotiorum diverſitate videre nunc licet, quantum interſit Principem tales legere Miniſtros, qui ad ea tractanda idonei ſint. Neque enim omnes ad quævis negotia apti ſunt & habiles, quemadmodum nec omnia inſtrumenta pro qualibet re inſerviunt. Ingenia violenta, meticuloſa & diffidentia, dura & tetrica in converſatione, quæ nec inſervire nôrunt tempori, nec ſeſe ad naturas aliorum accomodare & mores, citiùs negotia diſſipant, quàm componant; faciliùs hoſtes pariunt, quàm pacem concilient, meliùs accuſatorum funguntur munere, quàm negotiorum poſſint eſſe curatores. Variis naturæ dotibus pro negotiis opus eſt. Ille Miniſter pro iis aptiſſimus erit, qui in vultu & verbis animum veracem & candidum præ ſe tulerit: qui ſe ipſo ad ſui amorem alliciat: in quo ſuſpicio & aſtutia ab arte ſint, non à natura: qui tacita ea ſervet in imo pectore, quamdiu publicare non expedit: qui cum ſuavitate proponat, cum tolerantia audiat, cum energia obſiſtat, cum ſolertia diſſimulet, cum attentione urgeat; qui liberalitate obliget, argumentis perſuadeat, experientiis convincat; qui denique cum prudentia decernat, & cum efficacia exequatur. Cum iſtiusmodi Miniſtris potuit Rex Ferdinandus Catholicus feliciter conficere negotia, quæ in votis habuit. Non minoris nomenti eſt bona horum electio, quàm conſervatio & incrementum totius alicujus ſtatûs: ex eo enim, quod ſinguli ſuo probè fungantur munere, omnia

(a) S. Hier. (b) *Omni negotio tempus, & opportunitas.* Eccl. 1. 6.

mnia dependent. Plura regna per Miniſtrorum ignorantiam peſſum iêre, quàm Principum. In hanc itaque curam incumbat ſedulò Serenitas Veſtra, examinet diligenter, quibus naturæ bonis inſtructi ſint ſubditi, & poſtquam iis munera quædam commiſerit, identidem ad actiones eorundem ſuos reflectat oculos, neque confeſtim capi aut ineſcari ſe ſinat ea delineatione, quam ipſi de curatis à ſe negotiis transmittunt: perpauci enim ſunt Miniſtri, qui ſe ipſos ad vivum in iis depingant: & quis tam candidus erit, aut ab amore proprio alienus, qui illicò fateatur, quid aut facere, aut prævertere fortè prætermiſerit, multum erit, ſi illud ſincerè referat, quod reipſa fecit: ſunt enim, qui perſcribant ad Principem, non quæ fecerint, aut dixerint; ſed quæ facere, aut dicere debuiſſent. Omnia mente & animo præconceperunt, omnia deſignârunt antè, præviderunt, immò & executi ſunt. Mirum dictu! negotia in eorum ſubintrant ſecreta conclavia velut informes trunci, ſed mox inde prodeunt iterum; tanquam è fictorum officina, ſcitè & affabrè elaborata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venuſtiora appareant, & æſtimentur ab aliis. Illic judicia formantur, & variæ excogitantur præventiones, etiam poſt tranſacta jam negotia. Illic iſti potentiores ipſo Deo tempus præteritum faciunt eſſe præſens, & contrà præſens præteritum accommodando in literis datum rerum à ſe geſtarum, prout magis commodum ſibi viſum fuerit. Miniſtri ſunt, qui imaginatione ſola curant negotia; vani factatores applauſuum, & præmiorum falſis literis quæſitorum. Unde graviſſimi naſcuntur errores, & incommoda; nam conſiliarii, qui aſſiſtunt Principi, ſecundum inſtructiones illas & notitias ſua moderantur conſilia, & ſi à vero illæ aberraverint, erronea quoque erunt ipſa conſulta & reſponſa, quæ iis innituntur. Sacræ literæ nos docent, quàm Miniſtri, & nominatim Legati accuratè de negotiis ſibi commiſſis ad Principem referre debeant: ſiquidem Hazaël, qui miſſus fuerat à Benedado Rege Syriæ, cum mandatis, ut cum Eliſæo Propheta de infirmitate Regis deliberaret, nec verbulum datæ ſibi commiſſionis immutavit, nec in tertia perſona loqui auſus (a) fuit.

§. Periculoſi interdum ſunt Miniſtri magna rerum experientia præditi, aut quia Princeps nimium in iis ponit fiduciæ, aut quia ipſi decepti amore proprio, & ſibi præfidentes, de negotiis raro & perfunctorie cogitant, & tanquam naucleri ad ſuperandas tempeſtates nati, deſpiciunt nimbos, procellasque incommodorum & difficultatum, & periculis ſeſe exponunt. Tutiores (in quibusdam caſibus) ii ſunt, qui navigandi nondum admodum periti, littora ſolùm remis ſuis legunt. Ex utriusque autem optimum & tutiſſimum conflatur conſilium: nam illorum experientiæ horum metu & ſolicitudine temperantur; quomodo etiam fit, quando ad eandem conſultationem concurrunt conſiliarii phlegmatici, & cholerici: audaces, & circumſpecti: celeres, & tardi: ex ejusmodi enim miſtione ſalubre quoddam conſurgit ſententiarum temperamentum, non ſecus atque in corporibus ex quatuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

(a) *Filius tuus Benadad Rex Syriæ miſit me ad te, dicens ſi ſanari potero de infirmitate mea hac?* 4. Reg. c. 8. 9.

SYM-

SYMBOLUM XXXI.

S. 31.

COlumna ſeipſam ſuſtentat, ſuo librata pondere. Si in alterutram inclinet partem, mox corruit, idque tantò celeriùs, quo graviori fuerit pondere. Haud aliter ſuamet auctoritate & exiſtimatione firma ſubſiſtunt, & conſervantur Imperia. Mox ubi eam perdere cœperint, ipſa labi incipiunt, nec ulla tanta eſt potentia, quæ ea firmet ac ſuſtentet; imò (a) *nihil rerum mortalium tam inſtabile, ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ ſuæ vi nixa.* Nemo columnæ ad perpendiculum erectæ nimiùm confidat; ubi paululùm inclinaverit, quivis etiam maximè imbecillis ejusdem ruinam promovet: nam illa ipſa inclinatio neſcio quomodo ad impellendum invitet; labentem autem nullum robur, quantumvis firmum, ſuſtinuerit. Una ſola actio omnem interdum exiſtimationem humi ſternit; & ne multi quidem eam denuò poſſunt erigere; nulla enim ferè macula ita planè eluitur, quin veſtigium aliquod maneat, neque ulla in hominum mentibus eſt opinio, quæ integrè & ſtirpitùs evelli poſſit. Infamiam cures licèt, cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare ſi corona fixa & firma non ſteterit ſupra perpendicularem exiſtimationis columnam, brevi in terram decidet. Alphonſus V. (b) Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum ſuum conſervavit non ſolùm, ſed & Neapolitano potitus eſt. Eodem tempore Rex Caſtellæ Joannes Secundus, quia humili & abjecto erat animo, ſpernebatur à ſubditis, usque adeò, ut leges etiam ab iis acciperet, quas ipſi vellent. Provinciæ, quæ temporibus Julii Cæſaris, & Auguſti, Principum magnæ exiſtimationis, conſtantes fuerant ac fideles, hoſtiles ſpiritus induerunt ſub Galba, homine ignavo, contempto ab (c) omnibus. Sanguis regius, & Statuum amplitu-

(a) Tacit. lib. 13. Annal. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 20. c. 11. (c) *Melius Divo Julio, Divoque Auguſto notos eorum animos, Galbam & infracta tributa, hoſtiles ſpiritus induiſſe.* Tac. lib. 6. Annal.

tudo ad tuendam exiſtimationem nequaquam ſufficit, ſi deſit Virtus, & magnitudo animi propria; perinde ut ſpeculum non limbi exteriores æſtimari faciunt; ſed intrinſeca ejus præſtantia. In regia Majeſtate non plus ineſt virium quàm in exiſtimatione, quæ ex admiratione & metu naſci ſolet; ex utroque verò obedientia & ſubjectio, quæ ſi defuerint, non ſeſe diu tuebitur Principis dignitas, in aliena opinione fundata, & purpura regia irriſionis potiùs ſignum videbitur, quam eminentiæ præ aliis & Majeſtatis, uti in rege Henrico Quarto cernere licuit. Spiritus & nativus calor corpus humanum in pedes erectum ſuſtinent: ſola tibiarum baſis non ſufficeret. Et quid aliud eſt exiſtimatio, quàm Spiritus quidam tenuis, in opinione omnium accenſus, qui ſceptrum recta ſurſum erigit, & ſuſtentat? Curet itaque Princeps, quod fieri poteſt, ut omnes actiones ſuæ, & operationes tales ſint, quæ ſpiritus iſtos foveant, ac nutriant. In exiſtimatione fundabant Parthi petitionem ſuam, cùm rogarent Tiberium, ut iis ſponte ſua Phrahaten Phrahatis Regis filium Roma (*a*) mitteret.

§. Iſthæc exiſtimatio & auctoritas majores etiam in militia effectus operari ſolet, ubi plus metus poteſt, quàm gladius; & efficacior eſt opinio, quàm ipſum aut animi aut corporis robur, adeoque non minùs de illa laborandum, quàm de armorum viribus. Eam ob rem prudentiſſimè ſuadebat Othoni Suetonius Paulinus, ut Senatum Romanum in ſuam ſemper trahere partem conaretur, quippe (*b*) cujus *nunquam obſcura* poſſint eſſe *nomina*, *etſi aliquando obumbrentur.* Quæ etiam cauſa fuit, cur provinciæ non paucæ in ipſo ſpem ſuam & fiduciam (*c*) collocarent. In diſſidiis illis magnorum Ducum, Cæſaris & Pompei præcipuum utriusque ſtudium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret potiùs, quàm arma: ſatis etiam noverant animos, & perinde vires, famæ clamorem ſequi magis, quàm ſonitum tympani. Rex Philippus Secundus eximius planè fuit in hac arte tuendæ exiſtimationis: ſiquidem hujus beneficio è privato cubiculo Mundi utriusque habenas ſic moderatus eſt, ut obſequentiſſimas eas ſemper habuerit.

§. Quin tum etiam, cùm ruina ſtatuum præ oculis eſt, præſtat eorum permittere interitum, quàm exiſtimationis jacturam facere: ſine hac enim illi in integrum reſtitui nunquam poſſunt. Quapropter in graviſſima illa tempeſtate conſpirationis Cameracenſis, etſi Reſpublica Veneta perditam ſe videret, prudentiſſimus tamen ille & fortiſſimus Senatus ſatius eſſe duxit conſtantem ea in re ſe præbere, quam aliquam prodere ignaviam, mediis utendo illicitis. Dominandi libido ſerviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat Otho, paſſim (*d*) *protendens manus adorare vulgum videbatur, jacere oſcula, & omnia ſerviliter pro dominantione* gerere: hoc ipſo nimirum, quo ambiebat Imperium, quàm eò indignus eſſet, palam omnibus faciens. Ne in inopia quidem & indigentia expedit mediis uti violentis, & minus decoris, aut ſubſidia ab extraneis petere, utrumque enim periculoſum, & neutrum ad egeſtatem ſublevandam ſufficit. Quid? quòd tenuitati iſti exiſtimatione conſulitur meliùs. Tam quis opinione locuples eſt, ac alius multis reconditis & occultis opibus: ita Romani ſibi olim perſuadebant, quare etſi in diverſis occaſionibus afflictæ fortunæ iis offerrent Provinciæ pecuniaria & frumentaria ſubſidia, gratiis tamen actis, ea noluerunt admittere. Perierant aliquando in mari duæ legiones; (*e*) *cæterum ad ſupplenda exercitûs damna certavere Gallia, Hiſpania, Italia: quod cuique promptum, aurum, equos, arma offerentes; quorum laudato ſtudio, Germanicus armis modo, & equis ad bellum ſumptis, propria pecunia militem juvit.* Binis item aliis tem-

(a) *Nomine tantum, & autore opus ut ſponte Cæſaris, genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur.* Tac. lib. 6. Annal. (b) Tacit. lib. 2. Hiſt. (c) *Erat grande momentum in nomine urbis & prætextu Senatus.* Idem lib. 1. Hiſt. (d) Ibidem. (e) Tac. lib. 1. Annal.

temporibus, cum in maxima rerum calamitate & penuria Senatui Romano pateræ quædam aureæ magni pretii offerrentur, (a) una vice *legatis gratiæ actæ pro magnificentia, curaque; patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta*; & alia vice, rurſum *gratia acta, aurum non acceptum.*

§. Auctoritas & exiſtimatio Principis variis ex cauſis naſcitur. Aliæ ad perſonam ipſius pertinent, aliæ ad ejus ſtatum. Quæ ad perſonam pertinent, aut corporis ſunt aut animi. Corporis, ſi aptè conformatum illud ſit, & diſpoſitum, ut Majeſtatem ſuſtinere valeat; etſi Naturæ defectus animi virtutes interdum ſupplere ſoleant. Erant illi ſanè non exigui in Carolo Emanuale Sabaudiæ Duce; excelſitas tamen animi & magnitudo, ingenii vivacitas, aptiſſimi pro aula mores, & urbanitas, ſuſpici eum faciebant. Motus aliquis ſeverus & gravis in cauſa eſt, ut pro Principe habeatur is, qui abſque eo ſpretus fuiſſet ab omnibus; cui tamen ſic miſcere oportet humanitatem, ut ſervetur auctoritas, non ut incurratur in odium, aut arrogantiæ nota contrahatur, quo nomine à Tacito collaudatur (b) *Germanicus, qui viſu & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retineret, arrogantiam & invidiam effugerat.* Ad hæc pretium quoque & ſplendor veſtium admirationem pariunt apud alios, & auctoritatem conciliant: plebs enim his exterioribus capitur, & cor humanum oculos non minùs, quam intelligentiam in conſilium adhibet; (c) quare optime dixit Rex Alphonſus Sapiens, *que las vaſtiduras fazen mucho conozer à los Homes por nobles, o por viles. E los Sabios antiquos ablecieron, que los Reyes viſtieſſen paños de ſeda con oro, e con piedras precioſas, porque los Homes los puedan conoſcer luego, que los vieſen à menos de preguntar por ellos. Veſtitu nobilitatem cujusvis, aut ignobilitatem maxime indicari; Sapienter itaque olim ſtatutum fuit, ut reges ſerico auro, gemmisque intexto veſtirentur, ut videlicet ab occurſantibus abſque ulla ſciſcitatione agnoſci illico poſſent.* Rex Aſſuerus petentibus aures dabat, *indutus veſtibus regiis, auroque fulgens, & pretioſis lapidibus.* Ideo Deus præcepit Moyſi: *Faciesque veſtem Sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.* Et fecit eam ex purpura auro intertexta, aliisque maximi pretii rebus (d) exornata, qua uſi ſunt poſtea ſucceſſores, uti & etiamnum faciunt ſummi Pontifices, etſi majori cum modeſtia minorique ſumptu. Quòd ſi Pontifex Dei brachium (e) eſt in terris, ſi tonitrui inſtar cenſuras fulminat, æquum omnino eſt (quidquid cavilletur Impietas) ut ſicut Deus ornatur ſplendore (f) lucis (veſtimento cœli) ita ipſe quoque terrena veſtiatur pompa, & ſublimis in ſede à ſuccollantibus (g) deportetur. Eadem ratio in Principibus locum habet, qui Dei vicem in temporalibus (h) obeunt.

Ampla item & ſumptuoſa Palatia, magnifico ornatu (i) inſtructa: nobilitas & claritas (k) familiæ; cuſtodiæ Nationum quarum fidelitas exploratior (l) eſt, ſplendor & amplitudo aulæ, aliæque oſtentationes publicæ, exiſtimationem pariunt potentiæ Principis, & Majeſtatem addunt. Ejusdem excellentiam indicant illuſtriores tituli ſtatuum aut induſtria, aut hæreditate acquiſitorum, qui eidem ſolent tribui. Sic Iſaias ſupremi rerum omnium effectoris ac Principis Majeſtatem variis nomini-

(a) Liv. l. 22. (b) Tacit. lib. 2. Annal. (c) L. 5. tt. p. 2. (d) *Ipſa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & Hyacintho & purpura.* Exod. 27. 8. Eſth. c. 15. 9. Exod. 28. 2. (e) *Si habes brachium ſicut Deus, & ſi voce ſimili tonas.* Job c. 40. 4. (f) *Decorem induiſti: amictus lumine ſicut veſtimento.* Pſal. 103. 2. (g) *Circumda tibi decorem, & in ſublime erigere, & eſto glorioſus, & ſpecioſis induere veſtibus.* Job 40. 5. (h) *Ego dixi; Dii eſtis, & filii excelſi omnes.* Pſalm. 8. 1. 6. (i) *Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos.* Eccleſ. 2. 4. (k) *Nec erit ante ignobiles.* Prov. 22. 29. (l) *Poteſtas & terror apud eum.* Job 25. 2.

minibus ac titulis (*a*) explicat. Hiſce itaque ſtudeat Seren. Veſtra perſonam ſuam regiam illuſtriorem reddere: modo tamen non ex levitate deferantur aut adulatione; ſed ex univerſali omnium applauſu, fundato in virtute & vera animi fortitudine, quales fuère, quibus honorati ſunt olim Serenitatis Veſtræ Anteceſſores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonſus Magnus, Sanctius Fortis, Jacobus Pugnator, Alphonſus Magnanimus, & alii.

§. Præſtantia virtutum; aliæque naturæ perfectiones, quæ in bono Gubernatore requiruntur, exiſtimationem & auctoritatem conciliant Principi. Una ſola, quæ reluxerit in illo ſeu ad militiam pertineat, ſeu ad pacem, aliarum defectus abundè ſupplere ſolet, ut ſi ſeipſum impendat negotiis, tametſi non omnino ſatisfaciat: nam omnia ad Miniſtros remittendo, valde vis Majeſtatis imminuitur, quare & (*b*) *Sulluſtius Criſpus Liviam monuit, ne Tiberius vim Principatus reſolveret, cuncta ad Senatum revocando.* Una aliqua res ſapienter laudabiliterque ſtatuta à Principe opportuno tempore ſine conſultatione aliena; una indignatio, & potentiæ ſuæ vires vel leviter oſtendiſſe, timeri eum faciunt & ſuſpici. Animi item conſtantia in utraque fortuna: exiſtimat enim vulgus ſupra communem eſſe naturam, ſecundis rebus non attolli, adverſis non dejici; immo divinum aliquid in tali ineſſe Principe.

§. Æquabilitas in operando magnam inſuper exiſtimationem Principi comparat: judicii enim compoſiti & prudentis indicium eſt. Si favores ſuos intempeſtivè impertiverit aliis, aut offenſas leviter ulciſci voluerit, timebitur quidem; ſed non æſtimabitur, quomodo, (*c*) *Vitellium ſubitis offenſis, aut intempeſtivis blanditiis mutabilem contemnebant, metuebantque.*

§. Ad tuendam præterea exiſtimationem etiam Prudentia conducit, ne videlicet conetur Princeps, quòd potentia obtinere non poteſt. Immenſa ea ſit oportet, ſi Princeps bellum ſuſcipiat, in quo nulla victoriæ ſpes, aut plus à ſubditis depoſcat, quam liceat, & fieri poſſit, nec tamen occaſionem iis det obedientiæ abjiciendæ. Attentare illud, nec poſſe ad effectum perducere, in Principe indecorum eſt, temerarium in ſubditis.

§. Tanti fiunt Principes, quanti ſemetipſi faciunt: etſi enim honor in exiſtimatione aliena poſitus ſit, hæc tamen ex præjudicata opinione ferè de unoquoque formari ſolet, quæ major eſt, aut minor (ſi prudens ſaltem) prout animus ipſe aut ſpiritus ſumit à fortitudine, quam in ſemetipſa experitur, aut eosdem perdit, ſi meritis careat. (*d*) *Optimi quippe mortalium altiſſima cupiunt;* ignavi verò nihil audent, & indignos ſe omni honore judicant. In his non ſemper demiſſio virtus eſt, & modeſtia, ſed vilitas quædam animi; unde jure merito ſpernuntur ab aliis, dum dicunt ideò ſe altiora non appetere quòd ſciant, ſe ea non promereri. Parum aberat, quin Blæſus Imperio indignus videretur, eò quòd rogatus illud ſuſcipere (*e*) contemneret. Infelix ſtatus, cujus caput aut Principis titulo indignum ſe reputat, aut plus etiam quàm Principem æſtimat. Primùm illud, abjectio animi eſt, hoc alterum pro tyrannide habetur.

§. In iſtis animi dotibus etiam caſus locum habet; contingit enim cum iis ipſis vilipendi Principem, quando Prudentia minùs felix eſt, aut eventus non ſat reſpondent conſiliis. Gubernatio in ſe bona eſt ſed ita infauſta, ut omnia minùs rectè ſub manus ſuccedant. Quod non ſemper providentiæ humanæ vitio accidit; ſed divina potiùs ſic diſponit & ordinat, dum fines hi particulares hujusce inferioris

(a) *Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Conſiliarius, Deus, fortis, Pater futuri ſeculi, Princeps pacis.* Iſ. cap. 9. 6. (b) Tacit. l. 1. Annal. (c) Tacit. lib. 2. Hiſt. (d) Ibidem l. 4. Annal. (e) *Adeo non Principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur.* ibid. l. 3. Hiſt.

ris regiminis, cum iis, quos gubernatio illa ſuprema & univerſalis ſibi habet propoſitos, non omnino conſentiunt.

§. Addo illud etiam, non ſufficere omnes animi & corporis dotes, ad tuendam Principis exiſtimationem, ſi ipſa ejus familia diſſoluta ſit. Ab illa tota ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior, quàm domum propriam habere bene compoſitam. Sanè minus arduum pleriſque videri ſolet integram gubernare Provinciam quàm unam domum, eo quod Princeps curam iſtam in poſtremis habeat, animo ad majora attento, aut quia obſtat amor proprius, aut deeſt animi robur ad id neceſſarium, aut eſt naturalis quædam ignavia, aut illi certè, qui circa Principem ſunt, inſolentias domeſticas & famulorum delicta ſic norunt tegere, ut remedium iis abhibere non poſſit. Non minima Agricolæ laus fuit, *domum ſuam primum coercuiſſe*, nunquam permittendo, ut aut liberti, aut ſervi (*a*) publicis rebus ſe immiſcerent. Multi Principes Status ſuos regere ſciunt, pauci ſuas domos. Galba Imperator erat minime malus, ſuo tamen palatio non optimè præfuit; neque enim in iſto minora dominabantur vitia, quam in Neronis (*b*) aula. Laudi datum Tiberio Imperatori non exiguæ, quod *modeſta* illi eſſent *ſervitia*. Nulla Gubernatio rectè laudabiliterque inſtitui poterit, (*c*) ubi domeſtici ſimul imperant, & prædas agunt: aut ſuperbia ſua aliisque vitiis auctoritatem ejus proſtituunt. Si boni illi ſunt, Principem quoque bonum efficiunt; ſi improbi, tametſi bonus ſit Princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones Principis ſuum mutuantur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mala; ſiquidem aliorum virtutes & vitia ipſi ſolent tribui. Si prudentes ſint domeſtici errata ejus diſſimulant, immo quoad fieri poteſt omnes ejus actiones ab errore vindicant, & deprædicando, magis illuſtres reddunt. Relatæ ab illis cum quadam gratia, admirationem pariunt. Quicquid de Principe manat in publicum, id magnum judicatur a populo. Intra palatia Principes aliorum hominum conſimiles ſunt, exiſtimatio tamen majores eos fingit, & receſſus ille atque à communi aliorum conſortio ſegregatio, ſegnitiem eorum & inertiam contegit: quod ſi famuli minus prudentes ſint, & ſecreti haud ſatis tenaces, per eos tanquam per rimas quasdam illam indagat populus, & reverentiam exuit qua eos antea ſuſpiciebat & venerabatur.

§. Denique ex ipſo etiam ſtatu augeſcit exiſtimatio Principis, ſi nimirum leges optime conſtitutas habeat, & Magiſtratus; ſi in eo Juſtitia vigeat; ſi unam tueatur Religionem; ſi Majeſtati ſupremæ honorem & obedientiam deferat; ſi annonæ & ubertatis curam habeat; ſi artes & arma floreant, & eluceat in rebus omnibus ordo quidam conſtans, & æqualis harmonia, à manu Principis profecta; immo etiam ſi felicitas ſtatuum ab ipſomet dependeat Principe: nam ſi absque hoc illa potiri poſſint, facile eum deſpiciunt. (*d*) *Aratores in Ægypto cœlum non ſuſpiciunt*; cum enim Nilus inundatione ſua omnes late agros irriget, fœcundetque, nubibus haud quaquam indigent.

(a) *Primam domum ſuam coercuit, quod pleriſque haud minus arduum eſt, quàm Provinciam regere: nihil per libertos, ſervosque publicæ rei.* Tac. in vita Agric. (b) *Jam afferebant cuncta venalia præpotentes liberti, ſervorum manus ſubitis avidæ, tanquam apud ſenem feſtinantur.* Idem l. 1. Hiſt. (c) Tac. lib. 4. Hiſt. (d) Plin.

SYMBOLUM XXXII.

COncha de rore cœli concipit, & in candidiſſimo ejus ſinu naſcitur, & ſeſe prodit pulcherrimus ille margaritæ partus. Nemo tantam ejus elegantiam ab exteriori forma tam rudi & impolita conjiceret. Haud aliter ſenſus falli ſolent in actionum exteriorum examine ſi ſecundum extimam rerum faciem judicent ſolùm, nec ad interiora penetrent. Veritas ab opinione non pendet. Aſpernetur eam Princeps; ſi è rationis præſcripto egiſſe ſe ſciat. Nihil magnopere arduum aut eximium audebit aggredi, ſi ad ſenſum vulgi cum metu ſuo velit iu deliberationem deſcendere. In ſemetipſo ſe quærat; non in aliis. Regnandi ars ob tenues iſtas exiſtimationis umbras conturbari ſe non ſinit. In illo Rege hæc major eſt, qui pacis, bellique artes ritè moderari noverit. Subditorum honos è quacunque re nævum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus eſt: durante hoc creſcit; imminuto interit. Nimium etiam haberet periculi gubernatio, fundata in legibus exiſtimationis à levi vulgo inſtitutis. Earum deſpicientia, animi magnitudo, & conſtantia eſt in Principe, etſi pro ſuprema lege ſalus Populi eſt. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, (*a*) quod *offenſionum pro utilitate publica non pavidum* ſe exhiberet. Animus erectus & alacer incertos vulgi rumores, & famam popularem nil metuit. Qui inanem ſpernit gloriam, vera ſolidaque fruetur. Non ignorabat id Fabius Maximus, cum ſalutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus incuſabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis (*b*) Valentini, qui etſi ſeſe illius commiſiſſet poteſtati, fidemque ſecuritatis publicam ab eo accepiſſet, propter occultas tamen molitiones, quas denuò illum adver-

(a) Tacit. lib. 4. Annal. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 28. cap. 8.

verſus Regem Catholicum ſuſcepiſſe Magnus Dux reſcierat, in cuſtodiis eum detinuit, ratus nimirum incommodorum potius, quæ ex libertate illius oriri poſſent, habendam eſſe rationem, quàm ſermonum contra ſe, & querimoniarum, quaſi datam fidem violaſſet; qua de re ut ſe purgaret (*a*) tunc palàm, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, glorioſus fuit, & bellicoſus, ſurdus tamen ad obtrectationes ſuorum Subditorum, prælium ad Cæſarianum (ſic urbem vocant; quæ vulgò Xeres dicitur) detrectavit. Satius eſt, Principem ut prudentem timeri ab hoſtibus, quam ut præcipitem aut temerarium.

§. Hi diſcurſus non eo ſpectant, ut Principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium eſſe velim, adeò ut quacunque de cauſa, aut utilitatis ſpecie fallat datam fidem, aut pactis conventisque contraveniat: talis enim fidei violatio nec ipſi aut ejus Statui ullum accerſet commodum, ſed ruinam potius; & publicum pariet detrimentum; neque diu ſecurum eſſe poteſt, quod honeſtum non eſt; ut in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque ſæpe calamitatum, ac imminentium ſubditis miſeriarum procellis agitato, eò quod Rex Petrus Quartus tam pacis quam belli tempore ad commodum magis, quàm ad exiſtimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honeſtas junctæ, & pari paſſu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior ſententiam (*b*) *nihil glorioſum, niſi tutum, & omnia retinenda Dominationis honeſtæ;* neque enim quod indecens eſt, bonum medium eſſe poteſt ad illam tuendam: neque ſi fuerit, ideo honeſtum erit, aut excuſandum. Illud ſolum contendo, ut Principis animum opinionibus vulgaribus ſuperiorem faciam, & conſtantem adverſus vanas populi obtrectationes. Ut ſciat cedere tempori, & diſſimulare offenſas: deponere gravitatem regiam: aſpernari inanem famam, oculis in vera illa & ſolida defixis: in arena denique, ut ajunt, ac neceſſitate conſilium capere, ſi ita expedire viſum fuerit ad ſtatus ſui conſervationem; nec decipi ſe ſinat vanis quibusdam gloriolæ umbris, pluris ſcilicet eam æſtimando, quam utilitatem publicam; id quod Regi Henrico Quarto vitio datum fuit, nolenti eorum ſequi conſilium, qui ſuaſores illi fuerant, ut Joannem (*c*) Paciechum Villenæ Marchionem comprehenderet, tumultuum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem: excuſando ſe, quòd fidem illi publicam dediſſet Madritum veniendi, contra quam agere ſibi non liceret. Frivola excuſatio, inane fidei & clementiæ ſpecimen vitæ ſuæ & ſaluti publicæ anteferre, erga eum præſertim, qui conceſſa ſibi ſecuritate abuteretur ad perniciem ipſi perſonæ regiæ machinandam, unde graviſſima ad ipſum Regem, & univerſum ejus regnum manarant damna ac detrimenta.

Nil Tiberius Cæſar morabatur, vitio ſibi verti à nonnullis quòd tanto tempore in inſula Capreis cunctaretur, in ſolos calumniatores intentos habens oculos, neque Galliæ laboranti ſuccurreret, cujus bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc, inquam, nihil ille morabatur, quin *tantò impenſius in ſecuritatem compoſitus, neque loco neque vultu mutatus,* (*d*) *ſed ut ſolitum per dies illos egit.* Conſtantia prudens audit, non curat magnopere judicia & ſenſus imperitæ multitudinis, ſciens rebus bene geſtis, obtrectationem poſtea in majorem cedere gloriam, & ſeipſa ſenſim evaneſcere. Diffidebat exercitus electioni Saulis in Regem, eumque aſpernando dicebat: (*e*) *Num ſalvare nos poterit iſte?* Diſſimulavit tamen verba iſta Saul, & ſurdis accepit auribus (neque enim Principes audire omnia convenit) & milites ſuum poſtea damnantes errorem palinodiam cecinerunt, immò & in obtrectationis auctorem inquiſiverunt, infami mulctandum morte, ſi

(a) Ibidem hiſt. 7. Hiſp. l. 4. c. 2. (b) Saluſt. (c) Mar. hiſt. Hiſp. l. 23. c. 7. (d) Tacit. lib. 3. Annal. (e) 1. Reg 10. 27.

ſi (*a*) deprehenderetur. Non fuiſſet factum prudens, electionem ſuam in diſcrimen objicere, præ ſe Ferendo notitiam ſiniſtri illius popularis judicii. Nimia viatoris eſſet levitas, ſi ab importuno locuſtarum ſtridore moras ſibi in itinere injici pateretur. Ex rumore vulgi ſtatuere vecordia (*b*) eſt. Timere illum, & quæ ſtatuta ſunt ſemel, revocare, prorſus indignum. Vix unquam firmum eſſet ullum conſilium, ſi à vulgo dependeret, qui cauſas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare non poteſt, neque eas publicare expedit: hoc enim eſſet ſceptri auctoritatem illi tribuere. In Principe tota Populi poteſtas ſita eſt. Principis eſt agere, Populi juſſa exequi; bona interim fide ſibi perſuadendo, rectè ac juſtè ita præcipi. (*c*) *Si, ubi jubeantur, quærere ſingulis liceat, pereunte obſequio, etiam Imperium intercidit.* Tam hæc ignorare oportet eum, qui paret, quam ſcire (*d*) alia. Principibus *ſummum rerum judicium Deus dedit*, ſubditis *obſequii gloria relicta* (*e*) *eſt.* Illud ſolum poſtulatur à Principe, ut obligationi ſuæ in ſtatuendo & decernendo faciat ſatis; quòd ſi poſtea non omnia è voto ſuccedant, animo ne cadat: ſatis enim eſt, nihil imprudenter egiſſe. Quod optimum etiam videtur conſilium, infirmum eſt, & caſibus variis obnoxium. Quo Monarchia eſt amplior eò magis expoſita eſt eventibus minùs proſperis, quos aut caſus ſecum trahit, aut judicium humanum præcavere ſatis haud poteſt. Grandia corpora grandes infirmitates pati ſolent. Niſi Princeps fortiter conſtanterque negotiis inſiſteret, quicquid obtrectent alii, infeliciſſimam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo opus eſt, ne metu percellatur, aut in ſtatuendo deinceps fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter ſuſpicatur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis, nimis etiam potentiæ ſuæ coarctat limites multisque inanibus Phantaſiæ terroibus ſeſe objicit, id quod à perſuaſione quadam propria ſuperſtitioſa, aut melancholici humoris abundatia plerumque naſcitur. Iſthæc incommoda David agnoviſſe videtur, cum Deum precaretur, ut tolleret à ſe opprobria, quæ ipſe ſibi (*f*) imaginabatur. Conſtantia itaque ſeſe atmet Princeps adverſus quoscunque eventus, & vulgi opiniones. & fortem ſe præſtet, in tuenda vera & ſolida exiſtimatione perſonæ ſuæ, & armorum, quando illa amiſſa; aut violata, unà ſecum imperium in diſcrimen adducit. Optime hanc rem intellexit Rex Ferdinandus (*g*) Catholicus, quando monitus à ſuo Patre Rege Joanne Secundo Aragonio, ut tempori, neceſſitatique cederet, & Coronam ſuam collocaret in tuto, conciliando ſibi animos Marchionis villenæ, & Archi-Præſulis Toletani, Alphonſi Carrilii, honeſtiſſimis quidem mediis illud effectum dare ſtuduit; induci tamen nunquam potuit, ut auctoritatem ſuam regiam Subditorum furori ac violentiæ minus decenter, aut indecore, inclinaret, in hoc enim plus ineſſe periculi augurabatur, quàm beneficii in eo, quod voluntatum ſtudia ſibi pararet, apud alios. Tempus, optimus artium magiſter eſt, & tale eſſe poterit, ut actiones humiles heroicas efficiat, & ipſas etiam ſubmiſſiones ac deditiones in alterius poteſtatem fortitudini tribuat. Finis honeſtus ac licitus eſt, qui eas nobilitat. Vitellio (*h*) Tacitus exprobrat, quod *ſectari cantantem* Neronem fuerit, *ſolitus, non neceſſitate, qua honeſtiſſimus quisque, ſed luxu & ſagina mancipatus, emptusque.* Non minus conſtanti animo opus eſt, ad parendum neceſſitati, quàm ad illam ſuperandam, & quod abjectio interdum putatur, & vilitas, honoris eſt ſtudium, quando nimirum ad hunc non amittendum aut certè ad conſervandum, diſſimulantur

(a) *Quis eſt iſte, qui dixit: Saul nunc regnabit ſuper nos: Date viros & interficiemus eos.* 1. Reg. 11. 12. (b) *Non ex rumore ſtatuendum.* Tac. lib. 3. Annal. (c) Idem lib. 1. Hiſt. (d) *Tam neſcire militem, quam ſcire oportet.* Tac. lib. 1. Hiſt. (e) *Tibi ſummum rerum judicium Dei dedere, nobis obſequii gloria relicta eſt.* Idem lib. 6. Annal. (f) *Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum.* Pſalm. 118. 39. (g) Mar. Hiſt: Hiſp. lib. 29. c. 9. (h) Tac. lib. 2. Hiſt.

tur ad tempus offenſæ. Qui illico ultionem parat, magis paſſione duci ſe ſinit, quàm honore. Iracundiæ quidem fit ſatis; at divulgatur amplius, & publicatur infamia. O quoties profuſus ſanguis rubrica fuit, qua conſcriberentur injuriæ! quoties in ipſo offendentis vultu vulneribus conciſo legere licuit cicatricibus quaſi literis quibusdam exaratam offenſi infamiam! Sæpiùs vindicta, quàm diſſimulatione deperditus fuit honos: hæc oblivionem inducit, illa memoriam; magisque in eum conjicimus oculos, qui iniuriam accepit, quàm qui ultionem ſuſtinuit. Qui prudens honoris ſui æſtimator eſt, in bilance eum pendit, ac librat cum vindicta, cui ille, adjecto quocunque ſacomate notitiæ publicæ multum præponderat.

Etſi verò Principi ſuaſerim, ut famam popularem inſuper habeat; hoc tamen in caſibus ſolùm allatis velim intelligi, ſi nimirum jacturam illius bonum publicum compenſet, aut aliter impediret negotia magni momenti, quæ Populus aut non capit, aut certe non recte intelligit: nam poſtea ſucceſſus iſte felicior & rei honeſtas, amiſſam famam cum uſura etiam exiſtimationis & honoris reſtituunt. Interim prudenter fecerit Princeps, ſi quoad fieri poteſt, ſemper actiones ſuas, ad popularem auram accommodare ſtudeat: eosdem enim ferè effectus, ac vera illa gloria operari ſolet. Utraque in hominum imaginatione eſt poſita, & vox popularis nonnunquàm, licet falſa ſit, tantam meretur fidem, ut nullo unquam poſtea tempore, aut actione contraria obliterari valeat.

SYMBOLUM XXXIII.

QUod ſpaculum integrum repræſentat, idem etiam confractum in qualibet ſua particula exhibet; ſic Leo in utroque ſpeculi fragmento præſentis Emblematis ſe contuetur, fortitudinis, & generoſæ conſtantiæ Symbolum, quam in omni caſu Princeps conſervare debet. Speculum nempe publicum uſt, in quo

Mundus ſe contemplatur, ut recte dixit Rex Alphonſus Sapiens, agens de actionibus Regum, & expendens quales eas eſſe deceat, *Porque les Omes tomen exemplo dellos, de lo que les ven fazer, e ſobre eſto dijeron por ellos, que ſon como eſpejo, en que los Omnes ven ſu ſemejanza de apoſtura, ò de enatieza. Ut ex ipſis, ipſorumque actionibus exemplum ſumant alii, quod ſequantur. Quare & de iis dictum eſt: ſpeculo ſimiles eos eſſe, in quod intueantur homines, videantque quid deceat, quid dedeceat.* Eam ob rem, ſive eum fortuna ſecunda ſervet integrum, ſive frangat adverſa, idem ſemper in eo vultus appareat oportet. Quod quidem in ſecunda difficilius, quia affectus de ſe facile emicant, & ratio cum gloria evaneſcit. Attamen magnanimum pectus à ſumma etiam felicitate efferri ſe non ſinit, uti in Veſpaſiano videre licuit: nam etſi communi omnium conſenſione Imperator conſalutaretur, (*a*) *nihil* tamen *in ipſo tumidum, arrogans, aut in rebus novis novum fuit.* Quiſquis una cum fortuna animum mutat, fatetur etiam ſe non promeruiſſe;

> (*b*) *Frons privata manet, non ſe meruiſſe fatetur,*
> *Qui creviſſe putat.*

Hæc conſtans modeſtia etiam in Piſone enituit: nam adoptatus à Galba, (*c*) *nullum turbati aut exultantis animi motum prodidit; ſermo erga patrem Imperatoremque reverens: de ſe moderatus: nihil in vultu, habituque mutatus: quaſi imperare poſſet magis, quàm vellet:* Sed & à caſibus adverſis Fortitudini ſolet eſſe periculum: illi enim homines plerumque nec opinantes obruunt; cùm nemo quiſquam ferè ſit, qui calamitates omnes, quæ accidere ſibi poſſunt, ſeriò cogitet. Quæ cauſa eſt, cur pleroſque incautos, & ex improviſo eæ opprimant, & cur tantopere tunc conturbetur animus, aut propter nimium felicitatum amorem, quas amittit, aut ob periculum vitæ cujus prorogandæ deſiderium omnibus à natura eſt inditum. In aliis locum habeant licèt paſſiones iſtæ, non in Principe, cujus eſt regere alios tam in adverſa fortuna, quàm proſpera, placidum ſemper ac compoſitum præ ſe ferre vultum, & verba intrepida; qualis Otho fuit, etiam Imperio exutus. (*d*) *Placidus ore, intrepidus verbis, intempiſtivas ſuorum lacrymas coërcens.* In cruento illo prœlio ad Navas Toloſæ Rex Alphonſus Nonus eadem ſemper animi, vultuſque ſerenitate inter arma perſeveravit. Nullus unquam caſus Regis Ferdinandi Catholici affectum aut paſſionem detegere potuit. Læſus aliquando graviterà furioſo quodam Barcinone, nihil ideò commoveri viſus fuit, illud ſolum præcepit, ut invaſorem coërcerent. Carolos Quintus Imperator, cum Ingolſtadium obſideret, nec vultum immutavit nec locum, quantumvis hoſtes continua tormentorum exploſione tentorium ejus dilaceraſſent, & nonnulli juxtà à latere interfecti cecidiſſent. Non minori cum conſtantia Rex Hungariæ (Auguſtiſſimus nunc Imperator) & Sereniſſimus Infans Ferdinandus (ambo fortitudinis & facinorum Caroli V. glorioſi æmuli) perſtitêre intrepidi in prœlio Nordilingano, nil quicquam territi Chiliarchæ cujuſdam morte, qui proximè illos tormenti majoris ictu interierat. Nec omittendum hoc loco exemplum Maximiliani Bavariæ Ducis, & ſacri Romani Imperii Electoris: qui tot victoriis celebris quas, dum exercitui Unionis Catholicæ ſumma cum auctoritate præeſſet, reportaverat; non ideò ſuperbia elatus fuit, neque poſtea fortuna adverſa animum ſuum heroicum frangi paſſus eſt, tametſi Status ſuos videret perditos, & in Monacenſi ſuo palatio (digna fabrica tanto Principe) hoſpitantes Regem Sueciæ, & Comitem Palatinum Fridericum, ipſumque Fridtlandiæ Ducem non minùs ſibi infenſum & hoſtem, quàm duos illos experiretur.

Divi-

(a) Tac. lib. 2. Hiſt. (b) Claud. (c) Tacit. lib. 2. Hiſt. (d) Tacit. lib. 2. Hiſt.

Dividat ſanè inſtabilitas temporum atque invidia, & in diverſas diſtrahat partes ſpeculum ſtatuum, in qualibet tamen illarum, quantulacunque etiam ſit, Majeſtas ſemper integra perſeveret. Quisquis ad Sceptrum natus eſt, mutari non debet ad quemcunque eventum & caſum. Nec ullum tam gravem aut acerbum ducat, ut adeò à ſe ipſo deſciſcat, aut perſonam, quam ſuſtinet, diſſimulet. (*a*) Rex Petrus, etiam poſtquam in manus Regis Henrici fratris ſui & capitalis hoſtis incidiſſet celare noluit, quis eſſet; quin potiùs, cùm dubitaretur, num ipſus eſſet, alta voce ultrò exclamavit; *Ego ſum, ego ſum.* Quid? quod hæc ipſa conſtantia ſervandi in rebus adverſis decorum & Majeſtatem regiam, unicum & ultimum earum interdum remedium ſit, uti Poro (*b*) Indorum Regi accidit, qui captus aliquando ab Alexandro Magno, & rogatus, quomodo tractari vellet, *Regiè*, inquit. Subjicienti vero Alexandro; Nunquid etiam aliud? Reſpondit iterum Porus; *Omnia hoc verbum complectitur, Regiè.* Quod heroïcum reſponſum ſic affecit Alexandri animum, ut eum non modo in regnum ſuum reſtituerit; ſed plures etiam illi provincias addiderit. Acerbitatibus & ærumnis cedere, eſt ad earum quaſi partes ſeſe adjungere. Fortitudo in victo etiam Victori placet, aut quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propter ipſam virtutis vim. Animus violentiæ non paret, neque quicquam in eum poteſt Fortuna. Graves minas Carolus Quintus Imperator intentabat Joanni Friderico Saxoniæ Duci, quem captivum tenebat, ut ad dedendum ſibi Ducatum Wirtenbergicum eum compelleret; ipſe vero libere reſpondit: *Poterit quidem ſua Majeſtas Cæſarea ſtatuere de me, quicquid libuerit; ut tamen timorem huic incutiat pectori nunquam efficiet.* Id quod in occcaſione alia longè difficiliori reipſa ſatis oſtendit: contigit enim, ut dum latrunculorum luſui intentus eſſet, capitis ſententiam in ſe latam intelligeret; quo nuntio neutiquam ille turbatus, perinde quaſi nihil ad ſe pertineret, Erneſtum Ducem Brunsvicenſem, quicum ludebat, libera voce cohortatus eſt, ut non obſtante illo ludere pergeret. Quod heroïcum reſponſum infamem rebellionis notam deterſit aliquantum, & clarum eum reddidit. Actio unica generoſioris animi, etiam cum vis ipſa ad mortem rapit, vitam illuſtrem relinquit & celebrem: quemadmodum hac noſtra ætate eveniſſe meminimus Roderico Calderonio Septem Eccleſiarum Marchioni, cujus Fortitudo verè Chriſtiana, & heroïca conſtantia toti mundo admirationi fuit, adeo ut æmulationem & odium commune tantæ ipſius fortunæ in laudem & commiſerationem verteret. Ignavia & timiditas animi è violentis caſibus neminem eripiunt, nec quicquam periculo turbatio detrahit. Conſtantia illud aut vincit, aut certè famoſum efficit. E vultu Principis periculi gravitatem vulgus colligit, haud ſecus atque ex naucleri oculis ii, qui in eadem navi ſunt, num tempeſtas grandis ſit. Atque ob eam rem valde expedit æqualem ſemper & ſerenam exhibere frontem, ſeu tranquilla ſint tempora, ſeu turbida, ut neque metu Princeps concidat, neque ſuperbia efferatur, neque alii de communi rerum ſtatu judicium ferre valeant. Eadem de cauſa Tiberius triſtiſſima quæque maximè occultare (*c*) laborabat. Perturbatio & confuſio rerum omnium oritur, quoties è facie Principis tanquam illa cœli, perſpicere licet tempeſtates, quæ impendent Reipublicæ. Mutare colorem ad quamvis Fortunæ auram judicii levitas eſt, & ignavia animi. Conſtantia & æquabilitas vultus Subditos erigit, & hoſtes in admirationem rapit. Omnes in Principe ſuos deſigunt oculos, & ſi metuat, ipſi quoque metuere incipiunt: ita (*d*) *Othonis vultum intuebantur*, quotquot cum eo accumbebant in convivio, *utque evenit inclinatis ad ſuſpicionem mentibus, cum*

(a) Mar. hiſt. Hiſp. l. 17. c. 13. (b) Plutarch. in apoph. Regum & Imp. (c) *Hæc audita, quanquam abſtruſum, & triſtiſſima quæque maxime occultantantem Tiberium perculêre.* Tacit. lib. 2. Annal. (d) Idem l. 1. Hiſtor.

timeret Otho, *timebatur;* ubi vero timori & diffidentiæ locus eſt, ipſa quoque fides facile (*a*) deficit, Hoc tamen in iis caſibus velim intelligi, quando periculum diſſimulare, & celare calamitates expedit: in aliis enim publicæ triſtitiæ ſignificatio Principem minime dedecet, ut ſic affectum ſuum palàm faciat ſubditis, & eorum ſibi conciliet animos. Carolus Quintus Imperator lugubri indutus veſte mœrebat ob Romanæ urbis expilationem. (*b*) *Apprehendens David ſcidit veſtimenta ſua*, cum mortem Saulis & Jonathæ intelligeret. Idem fecit Joſue propter cladem ab incolis urbis Hai acceptam, & (*c*) *pronus cecidit in terram coram arca Domini.* Nec quicquam juſtius, quàm in communi calamitate ſic Deo ſe ſubmittere; nam rebellionis quoddam genus eſſet, de manu illius bona ſolùm velle ſuſcipere, non autem (*d*) mala. Qui caſtigationi ſeſe ſubjicit, Deum ad miſericordiam commovet.

§. Controverti hic poteſt, an tum ſaltem illa animi conſtantia minùs potenti ſuadenda ſit, cùm potentioris auxilio indiget. Sed ea in re peculiari deſtinctione opus eſt. Qui oppreſſus ab hoſtibus petit ſuppetias, non ſe demittat nimiùm, nec nimis ſollicitè alienam imploret opem, aliàs Fortunam ſuam prorſus deſperatam faciet. Nullus enim eſt Princeps, qui ſola motus miſericordia jacenti dexteram porrigat, aut qui tueri velit eum, qui de ſe ipſo rebusque ſuis jam ſperare deſiit. Pompeji cauſa haud paullulùm in opinione Ptolomæi deperdidit, cùm tantam legatorum ejus ſubmiſſionem coram uſurparet oculis. Majori animo Rex Cheruſcorum fuit, qui poſtea quam regno pulſus eſſet, Tiberii favore ſibi utendum ratus, ad eundem dedit literas. (*e*) *non ut profugus*, *aut ſupplex*, *ſed ex memoria prioris Fortunæ*. Nec minus illuſtre eſt exemplum Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoſte, conſtantia planè regia ſic eum fertur allocutus: (*f*) *Mithridates terra marique Romanis per tot annos quæſitus*, *ſponte adſum*, *utere ut voles*, *prole magni Achemenis quod mihi ſolum hoſtes non abſtulerunt.* Quæ res Eunonem permovit, ut ipſe deinde pro rege Mithridate apud Imperatorem Claudium (*g*) intercederet. Qui Principi ſuo fidelia præſtitit obſequia, loquatur liberè, ſi injuriam ſibi fieri animadvertat. Ita fecêre Hermannus Corteſius Carolo Quinto, & Segeſtes (*h*) Germanico. In caſibus aliis Prudentia neceſſitatem, tempus, & res ipſas expendat, & ſequentes diligenter obſervet maximas: quod potentior intrepidum inferioris animum pro injuria ferè accipiat, perinde quaſi hic ſeſe illi æquare velit; aut eum præ ſe contemnat. Quod item inferiorem facilè contemnat, ſi nimium is ſeſe abjiciat & demittat. Ea de cauſa Tiberius, Senatores nominabat, qui ad ſerviendùm à natura facti eſſent; & tametſi his talibus opus haberet, illam tamen animorum vilitatem ferre nullo modo (*i*) poterat. Norunt ſcilicet Principes cujusqe alacritatem & animi robur, & facilè in eos ſunt injurii, quos ſciunt id minimè graviter accepturos. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Marino dignitatem conſularem, quam Galba in eum contulerat, tanto tempore liberius diſtulit, quòd (*k*) *mitem*, *& injuriam ſegniter laturum* eum crederet. Quamobrem modeſtia quædam fortis, & fortitudo modeſta perquam utilis erit Principi, & ſi omnino pereundum illi eſt, præſtat animo magno & generoſo id fiat, quam abjecto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hortalus: (*l*) *avitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens*, cùm Tiberius extremæ ejus neceſſitati remedium adferre nollet.

§. Quan-

(a) *Fides metu infracta.* Tac. lib. 3. Hiſt. (b) 2. Reg. cap. 1. 11. (c) Joſ. 7. 6. (d) *Si bona ſuſcepimus de manu Dei, mala quare non ſuſcipiamus?* Job. 2. 10. (e) Tac. lib. 2. Annal. (f) Tac. lib. 12 Annal. (g) *Mutatione rerum & prece haud degenere permotus*, Idem lib 12. Annal. (h) *Simul Segeſtes, ipſe ingens viſu & memoria bonæ ſocietatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuere*, Idem lib. 1. Annal. (i) *Etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ ſervientium patientiæ tædebat.* Idem lib. 3. Annal. (k) Idem lib. 2. Hiſt. (l) Idem lib. 2. Annal.

§. Quando is, qui potentior eſt, alteri honores debitos denegat (in actibus præſertim publicis) conſultius eſt, etiam vi & aſtu quodam eos præripere aliis, quam ea de re verbis contendere. Qui dubitat, merito ſuo diffidit. Qui diſſimulat, tacitè ſuam fatetur indignitatem, & Modeſtia poſtea pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia primas præ aliis occupat, quæ ſibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas ſervat & retinet. Ita quondam Germaniæ Legatis contigit, qui cum in Pompeji Theatro inter Senatores aſſidere cernerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & conſtanti cum Romanis amicitia alias antecellerent, dixerunt, (*a*) *nullos mortalium armis aut fide ante Germanos eſſe*, & inter eosdem Senatores ſeſſum ceperunt. (*b*) *Quod comiter a viſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui, & bona æmulatione.*

§. De favoribus & gratiis, quæ à Principis dependent arbitrio, tametſi aut meritis, aut virtuti videantur debitæ, Subditus conqueri non debet, quòd in ſe illæ non conferantur, immò gratiæ potiùs agendæ ſub honeſto aliquo titulo, quomodo Vitelli tempore fecerunt nonnulli ab officiis ſuis (*c*) remoti: nam aulicus prudens omnes ſuos cum Principe ſermones gratiarum actione ſolet concludere. Seneca iſta prudentia uſus eſt, poſtquam cum Nerone collocutus eſſet de iis, in quibus eum nonnulli (*d*) accuſabant. Qui querelis utitur, fatetur injuriis ſe affectum, in eo autem, quem offenſum credunt, non valde confidunt Principes. Omnes ea in re Deo cupiunt eſſe ſimiles de quo in miſeriis noſtris non querimur, immò gratias potiùs pro illis agimus.

§. In deliberationibus & accuſationibus conſtantia plurimum prodeſt; nam qui confeſtim iis cedit, reum ſe conſtituit. Qui innocens ſuas negat actiones, ſontem ſe confitetur. Mens recti conſcia, & præſidio virtutis armata de æmulis triumphat. Si torpere incipiat, nec contra caſus adverſos nitatur fortiter, eorum obruetur fluctibus, non ſecus ac fluvius aliquis aquarum impetu ſternit arbores minus radicatas; eas verò, quæ altiores habent radices, movere loco non poteſt. Omnes Sejani amici, labente ipſius fortuna, ipſi etiam periêre. Unus Marcus Terentius, qui ejus amicitiam ſe ambiviſſe & æſtimaſſe conſtanter confeſſus eſt, eò quod illius beneficio gratiam Imperatoris Tiberii promeruiſſet, in judicio abſolutus fuit, multatis exilio aut morte aliis, qui eum (*e*) accuſaverant. Dantur quidam caſus, quando adeo conſtanti ſecuritate opus eſt, ut nec conſcientia ſe excuſet, ne timidior videatur, nec commemorentur obſequia, ne exprobari putentur; uti quondam Agrippa, cùm accuſaretur, quod Plauto imperium procuraſſet, *nihil pro innocentia, quaſi diffideret, nec beneficiis, quaſi exprobraret, diſſeruit.*

§. Nec ſolùm per ſe ipſum ſubditis ſuis ſpeculum ſe Princeps exhibeat, ſed & per ſtatum ſuum, qui quædam illius eſt idea, atque adeo in eo non minùs, quàm in propria ejus perſona eluceant oportet Religio, Juſtitia, Benignitas, & virtutes aliæ dignæ Imperio. Quia verò partes ſpeculi illius ſunt Conſilia, Tribunalia, & Cancellariæ, etiam in his eædem virtutes reperiri debent, immo in Miniſtris ſingulis, qui ſpeculum illud repræſentant: multum enim de Principis decedit exiſtimatione, ſi ipſe quidem benignum ſe exhibeat gratiam poſtulanti, & bona ſpe promiſſisque plenum abs ſe dimittat; ex alia vero parte colludat cum iis, qui ſibi à ſe-

 cre-

(a) Tacit. lib. 13. Annal. (b) Ibidem. (c) *Actæque inſuper Vitellio gratiæ, conſuetudine Servitii.* Idem l. 2. Hiſtor. (d) *Seneca (qui finis omnium cum dominante ſermonum) grates agit.* Idem lib. 14. Annal. (e) *Conſtantia orationis, & quia repertus erat, qui efferret, quæ omnes animo agitabant, eousque potuere, ut accuſatores ejus, additis quæ ante deliquerant, exilio aut morte multarentur.* Tacit. lib. 6. Annal. (f) Idem lib. 13. Annal. (g) *Præfectus, niſi formam tuam referat, mali fati inſtar ſubditis efficitur.* Them. orat. 17.

cretis ſunt, aliiſque ſuis Miniſtris, ut aſpero ſuo agendi genere petentem abſterreant. Dolus, qui facile & brevi tempore deteget artificium, indignus generoſo & regio pectore. Miniſter moneta publicata eſt, Principis ſignata effigie, & niſi probata illa ſit & hunc ad vivum exprimat, tanquam adultera rejicietur. Si caput, quod præeſt, aureum ſit, manus quoque, quibus utitur, aureæ ſint oportet, quales erant illæ ſponſi in divinis (*a*) literis.

§. Sunt præterea principales hujus ſpeculi partes etiam Legati, qui Principis auctoritatem ſuſtinent: & ſanè malè conſuleretur fidei publicæ, niſi iſtius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & ſicut ſi vicem illius obeunt, quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni caſu eam præ ſe ferre ſic debent, ac ſi Princeps ipſe coràm præſens adeſſet. Ad hunc modum egit (*b*) Antonius Fonſeca, qui poſtquam Regem Carolum Octavum nomine Regis Catholici monuiſſet, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec via Juſtitiæ, quis potior Jure eſſet, declararetur, nec quicquam ſe proficere videret, inſigni cum animi libertate palàm edixit, Regem ſuum conſcientiæ jam ſuæ ſatis feciſſe, ut deinde liberata fide, viribus & copiis in eam partem ſe dare poſſet, quam æquiorem judicaret. Nec ultrà moratus coram Rege, & Proceribus, qui in conventu aderant, initi anteà fœderis tabulas laceravit. Sicuti Miniſtrum Principis ſui maximis inſtructum eſſe decet, ita & Majeſtate illius, fortitudine, & præſtantia animi.

SYMBOLUM XXXIV.

QUi fruticem roſaceum ſpinis & ſentibus aſperum intuetur oculis, is perſuadere ſibi vix poterit, è tam ſpinoſa matre, adeo bellam venuſtamque filiam, qualis eſt Roſa, progenerari poſſe. Magna utique fiducia opus eſt, ad irrigandum & expectandum, dum viriditatem induat, & portrudat admirabilem illam foliculorum pompam, quæ odore tam delicato nares recreat. Longa tamen ſpe, & tolerantia experiri tandem licet, laborem non fuiſſe inutilem, nec malè collocatas ſpinas, quæ florem adeo bellum fragrantiſque odoris produxerunt. Spinoſi & aſperi ſunt naturæ noſtræ corruptæ primi virtutis rami, ſed poſt pulcherrimus illius flos tandem ſubnaſcitur. Ne Principem terreat primus rerum aſpectus: per enim pauca ſunt in regimine, quæ prima fronte jucunda appareant. Omnia ſpinis referta videntur, & difficultatibus. Sed experiundo multa fuere facilia, quæ ſegnibus ardua videbantur. Ne itaque animo cadat Princeps; nam ſi iis leviter cedat, a ſuamet apprehenſione vincitur potiùs, quàm rei veritate. Toleret fortiter, ſperet patienter & conſtanter, nec tamen interim media dimittat è manibus. Quiſquis ſperat, fideli & optimo utitur comite, Tempore nimirum. Unde Regem Philippum Secundum dicere ſolitum accepimus: (*c*) *Ego & tempus contra duos.* Impetus furoris effectus eſt, è quo grandia naſci ſolent pericula. Theobaldus Campaniæ comes ſucceſſionem ſuam in Navarræ regnum valde reddidit dubiam, eò quod moræ impatiens in præſtolanda morte Regis Sanctii patrui ſui, adhuc ipſo vivo regni occupandi occulte conſilia agitaſſet cum Proceribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Jacobum Primum Aragoniæ Regem adoptaret. Patientia multis Trophæis inclyta eſt, & excelluit in ea Scipio, qui etſi in Hiſpania multas haberet offenſionum occaſiones, adeo tamen fuit patiens, (*d*) *ut nullum ferox verbum illi excideret,* qua-

(a) *Caput ejus aurum optimum. Manus illius tornatiles aureæ.* Cant. 5. 11. & 14.
(b) Mar. hiſt. Hiſp. l. 16. c. 7. (c) Mar. hiſt. Hiſp. l. 12. c. 16. (d) Tit. Liv.

quare etiam illud effecit, ut quæ in animo intenderet, feliciter & è voto illi ſuccederent. Qui ſperat & ſuſtinet, Fortunæ ſuperat ludibria, & eam ſibi obſtrictam reddit: quippe quæ ejusmodi ſpem & fiduciam in tot tantisque ſuis mutationibus pro blanditiis habet. Incertis Oceani fluctibus non absque gravi periculo ſeſe Columbus objicit, ut novas inquirat Provincias; neque eum terret inſcriptio illa Her-

S. 34.

culis in columnis Caſpes & Abyles, *Non plus ultra*; neque aquarum montes, quæ propoſito ejus obſtare videbantur. Navigatione ſuâ Solis paſſus numerat: atque anno dies, horas diebus ſuffuratur. Acum nauticam polus deficit, chartas marinas æquoris lineæ, & itineris comites patientia. Omnia contra eum conſpirant, at ipſe forti animo difficultates omnes & obſtacula ſpe & tolerantia ſuperat; donec tandem novus Orbis invictam ejus conſtantiam præmio coronavit. *Ferendum & Sperandum*, Empedoclis fuit dictum, & poſteà Imperatoribus Macrini Symbolum, unde huic Emblemati lemma ſumptum. Pericula quædam ſuperare faciliùs eſt, quàm fugere; id quod probe ſcivit Agathocles, cùm victus, Syracuſis in Sicilia hoſtilibus armis cinctus, non turpiter ſeſe hoſti dedidit, ſed relicta ibidem militum manu, quantum ad defendendam urbem ſatis eſſet, cum exercitu adverſus Carthaginem profectus eſt, & is, qui uno in bello victor eſſe non poterat, artificio iſto, è bellis duobus duplicem triumphum reportavit. Periculum temeritate interdum vinci ſolet, & deſpicientia illius varias hoſti cogitationes injicit. Videns Hannibal Romanos poſt Cannenſe prœlium auxiliares copias in Hiſpaniam mittere, potentiam eorum & vires formidare cœpit. Nemo rebus ſecundis nimiùm confidat, aut deſperet in adverſis. Inter utrasque verſatur Fortuna, tam prompta ad extollendum, quàm deprimendum. Servet itaque Princeps in omni caſu animum conſtantem & robuſtum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit, nec perturbari ſe ſinat majorum tempeſtatum minis: nonnunquam enim fluctus, quem exturbant è navi, quæ interitura eſt, projiciunt in aliam, quæ ſalva portum tenebit

Animus magnus & generoſus cœlum ipſum propitium habet. Ne temerè deſperet Princeps ob pericula aliena, aut ea, quæ fortuiti caſus ſecum afferunt. (a) *Qui obſervat ventum, non ſeminat; & qui conſiderat nunquam metet.* Non exiſtimet, afflictionibus ſuis ſe quemquam obligare. Lamentis & lacrymis, ſeſe turpiter dedere, muliebre eſt: non illis Fortuna placari ſolet. Animus excelſus ſibi ipſi ſatisfacere ſatagit, aut ſolari ſeſe actione aliqua heroïca & generoſa, uti fecit Agricola, filii ſui morte intellecta; (b) *quem caſum, neque ut plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rurſus, ac mœrorem muliebriter tulit: & in luctu bellum inter remedia erat.* Nulli omnino commodo, aut vana gloria eſſet ſolet, aut nimia è caſu conſternatio.

§. In muneribus & honoribus petendis doctrina præſentis Emblematis utiliſſima eſt. Qui ſuſtinere & ſperare novit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui moræ impatiens auxilia & ſubmiſſionem animi vilitatem eſſe putat, contemptus jacebit, & derelictus ab omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes; eſt nemini imperare velle. Media ex fine metienda. Si in hujus conſecutione plus honoris inſit, quàm per illa amittatur, omnino iis convenit. Nolle ſuſtinere patienter, animi excelſitatem arbitramur, & imprudens ſuperbia eſt. Obtentis honoribus, mox obducuntur paſſuum veſtigia, quibus ad illos aſcenſum fuit. Multa ferre & pati, ut poſteà ad altiores honorum gradus eveharis, non vilis abjecto eſt, ſed eximium animi ad magna connitentis robur. Quædam ſunt ingenia, quæ moram ferre nequeunt, exiguo temporis ſpatio omnia volunt confici. Ita (c) *Brutidium artibus honeſtis copioſum, etſi rectum iter pergeret, ad clariſſima quæque iturum feſtinatio ſtimulabat, dum æquales, dein ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ſpes anteire parat.* Iſto abrepti impetu media ſecuriora aſpernantur, quia tarda, & brevioribus, etſi magis periculoſis, uti (d) malunt. His evenire ſolet, quod ædificiis ſubito, & tumultuario opere extructis antequam tigna & trabes rectè ſubſidere, & exſiccari potuerint, quæ mox iterum collabuntur.

§. In ſperando & ſuſtinendo maxima imperii præſidia conſiſtunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, ſine quo res nulla maturitatem aſſequi poteſt. Arbores, quæ mox ad primum calorem flores emittunt, citò eoſdem deperdunt, eò quòd non expectaverint, donec hyemis aſperitas præteriiſſet. Negotiorum fructu gaudere non poteſt, qui ea manibus ad maturitatem perducere contendit. Impatientia abortuum cauſa eſt, & pericula (e) creat; & quia ea patienter ferre non poſſumus, ſed ex iis quam primum emergere cupimus, majora ea facimus. Eam ob rem in iis tum internis, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam noſtram incrementum ſumpſerunt, conſultius erit ſinere, ut curſum ſuum teneant, & ſenſim curentur cum tempore, quàm accelerare remedium, ſi plus inde periculi ſit. Si ante prævidere ea non potuimus, tolerare ſaltem diſcamus poſteà. Ab oppoſitione incrementum capiunt: ea enim ratione fit, ut periculum, quod anteà aut occultum erat, aut minus notabatur, palàm fiat, & majora ei ponat obſtacula, quem impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus, contra ſuperiorem poteſtatem, magis eam fatigat & ſpoliis illuſtriorem reddit. Eo modo Cerialis Trevirenſium compoſuit animos, ne potentiæ Romanæ ſeſe opponerent, dicendo: (f) *Octingentorum annorum Fortuna, diſciplinaque, compages hæc coaluit: quæ convelli ſine exitio convellentium non poteſt.* Multa non æque caderent irrita niſi timor

(a) Eccl. 11. 4. (b) Tacit in vita Agric. (c) Tac. lib. 3. Annal. (d) *Multos etiam bonus peſſum dedit, qui ſpretis quæ tarda cum ſecuritate prænaturâ, vel cum exitio properant.* Tac. l. 3. Annal. (e) *Impatiens operabitur ſtultitiam.* Prov. 14. 17. (f) Tacit. lib. 4. Hiſt.

mor noſter & impatientia feſtinantiùs agerent. Metus & ſuſpicio tyrannidis, ubi innotuerint, faciunt, ut jam eſſe reipſa incipiat, licet anteà tyrannis non fuerit. Unde non minoris fortitudinis eſt his talibus caſibus nôſſe diſſimulare, quàm præcipitare cum remedio. Illud prudentiæ effectus proprius eſt, hoc verò ex metu oriri ſolet.

SYMBOLUM XXXV.

QUantò ſpiritus in campeſtri tuba magis arctatur & comprimitur, tantò majori cum Harmonia & vocum varietate inde egreditur poſteà; ita prorſus (*a*) *multorum improbitate depreſſa* Virtus *emergit*, & *innocentiæ defenſio interclufa reſpirat.* Flamma generoſæ mentis facile extinguitur, niſi Fortunæ adverſæ ventus eam exſuſcitet. Excitatum ab illa ingenium de mediis circumſpicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam roſa, è ſpinis & ærumnis naſcitur. Victus fuerat in navali prælio contra Genuenſes, & captus Alphonſus Quintus Aragoniæ Rex, & ecce, quæ res expeditionem ejus adverſus regnum Neapolitanum retardatura videbatur, eandem majori cum felicitate, auctoritateque maturavit, facto nimirum fœdere cum Philippo Duce Mediolanenſi, à quo captivus tenebatur, qui & libertati illum reſtituit, & vires ad occupandum illud regnum ſuppeditavit. Neceſſitas eum impulit ad conciliandum ſibi hoſpitis animum, nam rebus proſpere fluentibus ſibi ipſi quis vivit; in adverſis tum ſibi tum aliis. Illæ in apertum produnt paſſiones animi, ſuimet aliàs obliti; his verò factus cautior, idem animus (*b*) virtutibus ſeſe munit, ut mediis ad veram conſtantemque felicitatem, ex quo

illud

(a) Cicero. (b) *Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.* Tac. lib. 1. Hiſt.

illud etiam fit, ut haud paulò facilius ſit ex adverſa emergere Fortuna, quàm conſervare ſemet in proſpera. In captivitate primùm enituêre inſignes animi dotes & ornamenta, quæ in Rege Alphonſo eò uſque latuerunt abdita, & captus illorum amore Dux Mediolanenſis amicum eum habere voluit, & ſic obſtrictum abs ſe dimiſit. Plus victus obtinuit, quam victor ſperare potuiſſet. Ludit inter extrema Fortuna, & gaudet potentiæ ſuæ dare ſpecimen; ab uno migrando ad alterum. Nulla virtus eſt, quæ in caſibus adverſis non eluceſcat; haud aliter, atque in obſcura nocte ſtellæ coruſcant lucidiùs. Pondus ſuprà injectum tum palmæ oſtendit robur, cùm unà cum illo altiùs aſſurgit. Inter urticas diutiùs foliorum vigorem ſervat roſa, quàm inter ipſos flores. Niſi virtus etiam in adverſis ſeſe exereret, non victorias, non ovationes aut triumphos mereretur. (c) *Virtus, dum patitur, vincit.* E quo nemini non liquido apparet, quàm impius ſit error (refutatus à nobis alibi) eorum, qui ſuadent Principi, ut abdicata tantiſper virtutum conſtantia, vitiis ſeſe accommodet, ubi neceſſitas poſtulaverit; quo tempore vel maximè in illis conſtantem perſiſtere oporteret, & majori cum ſpe ſucceſsûs melioris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando Secundo Imperatori, feliciſſimæ memoriæ, qui in maximis ſuis periculis conſtanter affirmabat, *malle ſeſe imperio fortunisque omnibus exui, & cum univerſa ſua Familia ſtipem oſtiatim colligere, quam Majeſtatis tuendæ cauſa contra jus faſque admittere aliquid.* Digniſſima ſanè verba tam ſancto Principe, cujus pietas ſingularis ac fides tantopere Deo placuit, ut ipſe ſceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hic in terris gerere voluerit, multas non absque inſigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cum ſpes omnis deficeret, atque adeo fortitudo & prudentia humana omnibus deſtituerentur mediis, felicior ſemper, & majori cum triumpho eluctatus eſt. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, ſuarummet tamen paſſionum preſſi tyrannide, & variis jactati formidinibus. At ſanctus iſte Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipſos ſævientes fluctus, quos contra Imperium, & Auguſtiſſimam ejus domum rebellium furor concitarat. Cantat in ærumnis juſtus, & plorat impius in ſceleribus ſuis. Pueris ſanè Babylonicis ſuccenſa fornax chori muſici inſtar (b) fuit.

§. Miſeriæ & ærumnæ magna ſecum emolumenta adferunt: nam corrigunt ſuperbiam Principis, eumque in gyrum rationis revocant. Quàm furioſo impetu nonnunquam conſurgunt venti! Quàm arroganter exæſtuat & fremit mare, tumentibus undis quaſi montibus quibusdam terræ cœloque minitando! & tamen modica pluvia illud componit iterum, & malatiam reducit. Dum ærumnæ è cœlo depluunt, elatio & jactantia Principis humi ſternitur. Illæ è Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum ſuarum negligente ſolertem ac providum: ipſa enim tum cogit neceſſitas, ut Populi curam ſuſcipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat Juſtitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam, in majori verſatur diſcrimine, quàm cùm proſperè, & ad nutum fluunt omnia: ſepoſitis enim tunc curis, Conſilium & providentiam nimia ſecuritas facilè jugulat. Plures Principes otio & quiete perierunt, quàm labore & ærumna, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conſervantur vegeta, absque eò verò facilè languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quàm in judicando de malis & bonis erremus graviter, nunquam ferè ea conſectantes, quæ nobis magis ſunt proficua. Fortunæ acerbitatem, rigorem & caſtigationem interpretamur, & neſcimus admonitionem eſſe, & documentum. Munere illo in-

(a) S. Chryſ. (b) *Et non tetigit eos omnino ignis neque contriſtavit, nec quicquam moleſtiæ intulit. Tunc hi tres quaſi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum,* Dan. 3. 50. & 51.

inaurium & oviculæ, quo Jobum quondam donabant, cognati ejus & amici innuere voluiſſe mihi viſi ſunt, æquo & patienti animo ferenda omnia, & pretioſa quædam Dei eſſe monita afflictiones illas, quæ ipſi in aurem (*a*) loquerentur. Mera Dei miſercordia eſt, ſi nos affligat interdum; & contrà, dum prœmia confert, caſtigatio eſt: nam prœmio rationes debitorum expedit, & ſatisfaciendo aliquibus noſtris meritis manet offenſarum creditor; at quando nos affligit, ſibi ipſe ſolutionem præſtat, & nos ad emendationem exſtimulat.

SYMBOLUM XXXVI.

NAuta peritus ac ſolers non ſemper ad venti arbitrium navigat, quin potius illius beneficio navigii ſui vela ita novit diſponere, ut optatum portum teneat, atque adeò eodem omninò vento ad quamcunque è duabus oppoſitis placuerit partem, ſuam appellit navem abſque ullo itineris diſpendio.

(b) Porque ſemper por vià yrà direita,
Quem do opportuno tempo ſe approveita.
Rite opportuno qui tempore noverit uti,
Ille viam ſemper rectam, tutamque tenebit.

At quando tranquillum eſt cœlum, velorum remorumque ſubſidio ipſum etiam ventum navigando ſuperat. Non minori cum cura ac diligentia Princeps Reipublicæ navim moderari debet in imperii ſui procelloſo mari ad omnes tempeſtates gnaviter advigilando, ut iiſdem prudenter juxta ac fortiter ſuo tempore & loco uti va-

N n leat

(a) *Et dederunt ei unuſquiſque ovem unam, & inaurem auream unam.* Job c. 42. 11.
(b) Cam. Luſ. Cant. 1.

leat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita ſaluſque omnium commiſſa eſt, neque ulla navis periculoſior, quàm Corona expoſita tot ambitionis procells, tot ſcopulis hoſtium, tot Populi tempeſtatibus. Magna induſtria Regis Sanctii, cognomento Fortis, opus fuit, ut adversùs Fortunam armaret ſeſe, & regni ſui jus in tuto poneret. In eo tota fere conſiſtit ſcientia politica, ut recte diſcernere quis norit tempora, & iis uti; interdum enim citius in portum tempeſtas devehit, quàm malacia. Qui Fortunæ adverſæ impetum novit frangere, proſperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem cedit, & tempus indulget, illud ſuperat. Ubi nauta animadverterit, fluctibus obſiſti non poſſe, ab iis jactari ſe ſinit, vela demittens; & quia reſiſtentia vim potius vento adderet, exiguo aliquo utitur ſinu, ut reſpiret aliquantulum navis, & ſeſe ſupra fluctus elevet. Aliquid dare oportet periculis, ut ex iis emergere tandem liceat. Intellexerat Jacobus Primus Aragoniæ Rex, Nobilium, Populique contra ſe concitationem & odium; quia tamen nequaquam expediebat, importunè obnitendo novum furori iſti robur adjicere, ſed tempus potius aliquod ei concedere, donec ſuapte ſponte deferveſceret; uti rivulis accidit, qui ſæviente aliquâ tempeſtate, ſubita aquarum inundatione altum intumeſcunt, falli ultro ſe paſſus eſt, & tanquam in captivitate detineri, usque dum in priſtinam quietem & ſerenitatem reſtituit omnia, & Regni habenis iterum potitus eſt. Simili prudenti moderatione uſa eſt Regina Maria, (*a*) quando accommodando ſe Regni Proceribus, & ambitionibus eorum ſatisfaciendo, Caſtellæ Coronam ſartam tectam conſervavit, in pupillari ætate filii ſui Regis Ferdinandi Quarti. Si nauta honori ſibi duceret, tempeſtati non cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impellere, actum de eo foret. Conſtantia non in eo poſita eſt, ut intempeſtivè quis obluctetur; ſed ut ſperet, atque ita toleret (*b*) periculum, ut tamen à Fortuna ſuperari ſe non ſinat. Gloria in ejusmodi occaſionibus in eo conſiſtit, ut quis evadat incolumis. Quod in illis vilitas animi videbatur, magnanimitas eſt poſteà, proſpero ſucceſſu coronata. Videns aliquando Rex Alphonſus, (*c*) Sapiens Regno ſe privatum, ſpe fiduciaque in Regis Marrocii ſubſidiis poſita, ſupplex petere non dubitavit ab Alphonſo Guſmanio ſancti Luciveri Regulo, qui tum in aula Regis illius ob acceptas quasdam injurias morabatur, ut earum oblitus, & veteris amicitiæ ſuæque avitæ nobilitatis memor, opem rebus afferret, pecuniamque & copias militares ſibi in auxilium mittendi, Regi Marrocio auctor exiſteret. Quæ litteræ etiamnum in Illuſtriſſima & antiquiſſima illa Domo aſſervantur.

§. Verumtamen non debent reges violentiæ Subditorum cedere, niſi fortè in extremæ deſperationis caſibus: parum enim auctoritati ſuæ conſulit, qui nimium ſeſe demittit, & abjicit. Iis de familia Laræ nullam attulerunt quietem conditiones minus decentes, (*d*) quas Rex Ferdinandus ſanctus iis poſuit, ſua coactus minorennitate. Neque Iſabella reducere potuit Alphonſum Carrilinum Archiepiſcopum Toletanum, tametſi Alcalam ultrò ad eum ipſa inviſeret. Solet, fateor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas caſus reddere poteſt poſſibiles. Magna animi fortitudo eſt & rationis vis, in ejusmodi occaſionibus generoſæ indolis ſpiritus cohibere, & neceſſitatem præſentem periculique magnitudinem cum eo, quod ad ſtatum conſervandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis ſuæ magis retinens unquam fuit, quàm Tiberius, & diſſimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Præfectus ſcribere illi auſus fuit, etiam minis additis, ne ſibi ſucceſſorem mitteret, (*e*) *firmando velut fœdus, quo Princeps cæterarum rerum potiretur, ipſe Provinciam* re-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 15. cap. 1. (b) *Majori animo tolerare adverſa quam relinqui.* Tac. lib. 2 Hiſt. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 14. cap. 5. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 12. cap. 5. (d) Tacit. lib. 6. Annal.

retineret, & qui anteà ſuorummet filiorum æmulationem ferre non ſuſtinuit, hunc tamen deſpectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi eſſet ejusmodi inobedientia, ſi foret impunita; verum ſi ſe illi opponeret, (*a*) *reputabat publicum ſibi odium, extremam ætatem, magisque fama, quàm vi ſtare res ſuas.* Perparum ſubditi fortitudini deberent Principis, cujus nutu gubernantur, ſi in adverſa Fortuna neceſſitati illicò cederet; parum item prudentiæ, ſi cùm illa ſuperari nequeat, ei tamen ſe opponeret. Fortitudinem ſolertia & ſagacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & induſtria efficiant. Non minor gloria eſt evitare periculum, quàm illud vincere. Fugere illud, ſemper ignavia eſt. Expectare verò, aut ignorantia eſt, aut timoris confuſio; deſperare omninò vecordia. (*b*) *Fortes & ſtrenui viri etiam contra fortunam inſiſtunt.* Ad officium aut finem Principis minimè pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri; ſed illam in portum conſervationis, ſalutisque deducere. Fortis ſapientia illa cenſetur, quæ ex caſibus adverſis beneficium elicit; illa item, quæ contrà nitendo fines ſuos aſſequitur citius. (*c*) *Reges Domini rerum, temporumque trahunt conſiliis cuncta, non ſequuntur.* Nulla eſt ædificii ruina, quæ fragmentis ſuis aliisque, quæ induſtria ſolet adjicere, non ad majorem fabricam poſſit aſſurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortuna deſertus, quem conſervare & erigere nequeat Fortitudo, ſi Prudentiam ſuper eventibus vocet in conſilium, iisque recte uti noverit; aut certè eos in ſuum vertere commodum. Partiti inter ſe fuerant Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus (*d*) Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus Duodecimus; cumque probe intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non niſi unum centrum eſſe poſſe, neque Imperium admittere ſocios, eam partem quæ ad Regem ſuum pertinebat, mox acquirere ſtuduit, ut ſubortis poſteà offenſarum difficultatibus, quas videbat forte inter ambos illos Reges; tantò eſſet expeditior, iisque deinde uti poſſet, ad vi ejiciendum (uti reipſa accidit) è diviſa jam parte ipſum Regem Galliæ.

§. Vis aliqua ineſt in caſibus; nos tamen hos aut majores facimus aut minores, pro eo ac in iis nos gerimus. Ignorantia noſtra Deitatem, & vim fortunæ tribuit, quia variis ejus mutationibus leviter nos ſinimus abripi. Si quoties illa temporum mutat vices, nos mores mutaremus, & media, nequaquam tam foret potens, neque nos imperio ejus ſubjecti tantopere. Veſtium formas immutamus cum tempore; animum autem & mores immutare nolumus. Quo demum vento peritus nauta pro ſua navigatione non utitur? ut ille variat, ita hic ſua vela; adeoque omnia ad propoſitum illi finem conducunt & deſerviunt. Habitus pravos Naturæ noſtræ exuere nolumus, quia aut amor proprius id vetat, aut non ſinit imprudentia, & poſteà caſus incuſamus. Antè deſperati cadimus animis, quam rebus afflictis quæramus remedium, & pertinaces aut incauti à deſperatione nos ſinimus opprimi. Neſcimus in ærumnis ſuperbiam, iram, inanem gloriam, maledicentiam, aliaque vitia deponere, quæ proſperitas in nobis aluit; nec ea facilè agnoſcimus, quæ in ſtatum illum tam infelicem nos detruſerunt. Omni momento, in omni negotio, cum quocunque ſubditorum egerit Princeps, à ſeipſo differre debet, & naturam immutare. Neque ea in re magna ſcientia opus eſt: ſed ſolùm diſpoſitione aliqua, ut ſe caſibus accommodet, & prudentia, quæ eos antè proſpicere noverit.

§. Uti autem in Fortuna improſpera naufragium facimus, eò quod affectuum & paſſionum vela contrahere neſciamus, & illi ad tempus cedere; ita etiam nobis ipſis & Principibus exitium accerſimus, dum imprudentes, & obſtinati horum commoda, affectus, paſſionesque commodis noſtris, noſtraque natura metiri volu-

(a) Tacit. lib. 6. Annal. (b) Idem lib. 2. Hiſt. (c) Livius. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 27. cap. 9.

lumus: cùm fieri nequeat, ut Miniſter ad liberalitatem propenſior, generoſæ mentis ſuæ conſilia exequi poſſit, cum Principe avaro & tenaci; aut Miniſter fortis & animoſus, cum Principe ignavo & timido. Agere oportet ſecundùm activitatem ſphæræ Principis: is enim eſt, cui placere illud debet, quive probare illud habet, aut effectum dare. Peccavit ea in re Corbulo: nam in obſequio cùm eſſet Claudii Principis puſilli & abjecti animi, multa audebat temerè, quibus fieri non poterat aliter, quin prægravis illi eſſet, & *(a)* moleſtus. Zelus imprudens in Miniſtris quibusdam erroris illius cauſa eſſet ſolet, in aliis verò (quod frequentius evenit) amor proprius, vanitas & cupiditas gloriæ, qua prudentes aliis videri cupiunt, & plurimùm poſſe, perinde quaſi per illos ſolos rem benè gerat Princeps; erret verò, quoties aut ſe ſolo, aut aliorum opera moliatur aliquid: atque adeò zeli ſpecie occultos gubernationis defectus in apertum proferunt, & Principis exiſtimationem violant, artes, quæ plerumque in ipſius Miniſtri poſteà redundant caput, dum gratia Principis excidit. Qui rebus ſuis proſpicere voluerit melius, & ſuam ſtabilire Fortunam, velis remisque fugiat affectationes ejusmodi, principi & aliis nimiùm quantùm odioſas; plus obſequii præſtet, quàm verbis ſignificet; naturæ & conditioni Principis ſeſe accommodet, ad gyrum rationis & officium eum revocando obſequii ſpecie, & animi ſubmiſſione, quieta cum induſtria, absque rumore & *(b)* arrogantia. Ruina fortitudinis & virtutis eſt, ſi conſtantiæ ſuæ nimium tenaces ſint, in eaque omnem exiſtimationem collocent; prœmia item & dignitates iis præripiunt interim alii, qui ingenio & moribus varii, flectere ſeſe norunt, & ad Principis naturam componere. His artibus ait Taſſus Poëta Aletum ad maximos Regni honores graſſatum fuiſſe:

(c) *Ma l'inalzaro à i primi honor del Regno,*
Parlar facundo, e luſinghiero, e ſcorto,
Pieghevoli coſtumi, e vario ingegno.
Al finger pronto, all' ingannare accorto.

Hic primis regni titulis, &, honore ſuperbit,
Quòd blando eloquio, & verbis fallacibus uti,
Ingenium variare, dolos adhibere, ſuosque
Ad genium alterius mores componere norit.

Verum id fieri non debet animo fallendi, uti Aletus factitabat; ſed ne quis ſeipſum in aulis imprudenter perdat, aut ut Principi meliora præſtare poſſit obſequia: ſunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino neceſſe ſit, Miniſtrum naturam illorum induere, & quaſi intra illosmet ipſos ſubingredi, ut moveant ſeſe, & agant aliquid: *(d) neque* enim *alienis conſiliis regi* ſe ſinunt *neque ſua expedire* norunt. Atque adeò Principi ſuaderi non debet id, quod magis expedit, ſed quod ratione muneris ſui tenetur exequi. Vana fuerunt fortia illa conſilia, tametſi optima, quæ dabantur Vitellio: nam cum ad exequendum deeſſet animus, ſurdis auribus ea *(e)* ſole-

(a) *Cur hoſtem conciret? adverſa in Remp. caſura: ſin proſperè egiſſet, formidoloſum paci virum inſignem, & ignavo Principi prægravem.* Tac. l. 11. Annal. (b) *Vis conſiliorum penes Annium Baſſum legionis Legatum. Is Silvanum ſocordem bello, & dies rerum verbis terentem, ſpecie obſequii regebat, ad omniaque, quæ agenda forent, quieta cum induſtria aderat.* Idem l. 3. Hiſt. (c) Taſſ. can. 2. (d) Tac. l. 3. Hiſt. (e) *Surdæ ad fortia conſilia Vitellio aures.* Idem l. 3. Hiſtor.

ſolebat accipere. Miniſtri quaſi vela ſunt, quibus Princeps navigat, quòd ſi ampla illa ſint, navicula autem principis exigua, & porro laxari velint potius quàm contrahi ejus ſe capacitati aptando, navem omnino domergent.

SYMBOLUM XXXVII.

S.37.

UT Princeps è tempeſtate emergat inſtructus de omnibus caſibus, in quos illum Fortuna adverſa poteſt conjicere, Emblemate præſenti ante oculos propono electionem damni minoris, quando majora evitari nequeunt. Ita Nauclerus ſolet, qui ab omni ſalutis ſpe derelictus, obluctando tempeſtati, aut dextre illa utendo, explorat littus, & navi terram petit, ubi ſi illa frangatur, vitam tamen & merces ſervat integras. Romanis, laudi datum fuit, quod ſaluti propriæ conſulerent, quoties Fortunæ ſeſe opponere (*a*) non liceret. Fortitudo Principis non in reſiſtendo ſolùm conſiſtit; ſed in eo etiam, ut expendat pericula, & cedat minoribus, ſi majora ſuperari non poſſint. Etenim ſicuti Prudentiæ eſt prævenire, ita Fortitudinis & Conſtantiæ æquo animo tolerare id, quod Prudentia declinare non potuit. Qua in re eximius plane fuit Rex (*b*) Alphonſus Sextus, in rebus ſecundis modeſtus, fortis in adverſis, ad omnem eventum ſemper paratus. Inanis eſt illa gloria, Principis, qui majori cum temeritate, quam conſtantia animi eligit, mori potiùs in periculo graviori, quam in minori ſalvus evadere. Magis famam ſuam in conſilium adhibet, quam ſalutem publicam, niſi illud etiam ſit, quòd deſiat animus ad ſpernendas opiniones Vulgi, qui temere, & absque notitia caſuum, ea quæ prudenter ſtatuta ſunt, improbat, & dum in periculo eſt, nollet effectui dari, quæ tam periculoſa ſunt, & violenta. Animus fortis videtur interdum, &

(a) *Validam & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contra daret, ſaluti conſuuiſſe.* Tacit. lib. 11. Annal. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 10. cap. 7.

ignavia eſt: cùm enim fortitudo deſit ad ſperandum in periculo, nos in illud ipſum turbatio metûs *(a)* conjicit. Quando fortitudinem Prudentia comitatur, conſiderationi locus eſt, & ſi in minori periculo ſatis ſecura non ſit, majus ſubire non veretur. Metu emori debilitas animi eſt. Nulla major fortitudo, quàm quæ ab extrema neceſſitate *(b)* oritur. Remedium nec ſperare, nec deſperare, ultimum rebus deſperatis ſolet eſſe remedium. Sic navis interdum ſervata fuit: nam cùm littus, quòd arenoſum non eſſet, ſecure petere non auderet, alto mari ſeſe commiſit, & vi fluctuum evaſit incolumis. Periculum unum alterius ſolet eſſe *(c)* remedium. Eò ſpectabant, ni fallor, ii, qui in conjuratione contra Galbam auctores ei erant, ut primo mox furori *(d)* occurreret. Armis propugnabat Garſias Gomeſius Caſtrum Mundanæ Cæſarianæ (cui temporibus Regis Alphonſi Sapientis is præerat Gubernator) & tametſi milites ſuos omnes aut interfectos cerneret, aut vulneribus ſaucios; dedere tamen illud noluit, nec accipere conditiones quantumvis honeſtas ab Africanis ſibi oblatas: horum enim fidei non ſatis fidendum ratus, inter fidelitatis ſuæ brachia occumbere glorioſe maluit, quàm inter hoſtiles manus; & quod mortem illi allaturum videbatur mire illi conciliavit animos hoſtium, qui tantam generoſæ mentis conſtantiam & fortitudinem admirati, injecto in caſtrum unco vivum inde extraxerunt, magna illum tractantes cum humanitate, curatis etiam vulneribus, quæ obſidione durante acceperat. Tanta virtutis vis eſt, ut ipſis etiam hoſtibus grata ſit. Longè pluribus vitam fortitudo dedit, quàm metus. Neſcio quis Deus illam comitetur, qui eam è periculis eruat. Eô tempore, quo Rex Ferdinandus Sanctus Hiſpalim armis cinxerat, Garſias Pereſius Vargas civis Toletanus, & alius quidam, divulſi à cæteris ripam Bætis fluminis inambulabant, cùm ecce ex improviſo ſeptem ſibi Mauros equites imminere conſpiciunt: monet ſocius cedendum, Garſias tamen, ne turpi fuga ignaviæ ignominiam ſuſciperet, diducta caſſide, & lanceam manu vibrans, ſolus adverſum progreditur; hoſtes cognito quis eſſet, & admirati imperterritum illum animum, tranſire illum ſinunt, & certamine abſtinent: ſaluti nimirum fuit heroica illa fortitudo; nam ſi una cum ſocio ſe dediſſet in fugam, inſecuti illum fuiſſent hoſtes, & captivum abduxiſſent. Animo ſoluto ac libero opus eſt ad examinanda pericula, quoad rumorem primùm, tum quoad eorum gravitatem. Quoad rumorem quidem, nam ob diſtantiam plerumque æſtimantur majora; vulgus ad audita trepidat, & ſeditioſe cum augmento latiùs ea ſpargit ac diſſeminat, exultans gaudio in malis ſuis propriis ob caſuum novitatem, aut quia præſentem gubernationem improbat. Decet igitur, ut Princeps conſtantem ſe gerat, & vanas ejuſmodi apprehenſiones auctoritate ſua diſſipet. Exemplo Tiberius docuit: quicquid enim ferret rumor, de trium nobiliſſimarum Provinciarum Hiſpaniæ, Galliæ & Germaniæ defectione, ipſe tamen *(e) tanto impenſius in ſecuritatem compoſitus, neque loco neque vultu mutato; ſed, ut ſolitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica eſſè, & vulgatis leviora?* Si Princeps ſemel ſuccumbat formidini, nil deinceps certi ſtatuere poterit; *(f) quia in metu conſilia prudentium, & vulgi rumor juxta audiuntur.* Uti Vitellio accidit in bello civili cum Veſpaſiano, Pericula imminentia ideo majora videntur, quia metus horrore quodam ea veſtit & præſentia grandiora efficit; dumque evitare ea cupimus, in alia incidimus, longe graviora, quæ tametſi longinqua appareant, vicina tamen poſteà experimur. Fallimur pro-

(a) *Timidos & ignavos ad deſperationem formidine properare.* Tac. lib. 2. Hiſt. (b) *Acerrima neceſſitas eſt, quam ultima neceſſitas extundit.* Sen. (c) *Imminentium periculorum remedium ipſa pericula ratus.* Tac. lib. 11. Annal. (d) *Proinde intuta, quæ indecora: vel ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum diſcrimini.* Idem lib. 1. Hiſtor. (e) Tac. lib. 3. Hiſt. (f) Idem lib. 3. Hiſt.

profectò, ſi putemus interjecto à nobis temporis ſpatio differri aut arceri ea poſſe. Multa evanuêre, quia ultrò iis itum eſt obviam! contrà multa ſeſe armârunt fortius adverſus eos, qui ea fugere cogitabant, & reipſa periculum eſſe cœpit, quod antea ſola fuerat imaginatio; quemadmodum Syriorum exercitui accidit in obſidione urbis *(a)* Samariæ. Plures periculi metûs ſuſtulit, quàm ipſum periculum. Quid vanus timor poſſit, ante annos paucos Madriti vidimus, in publico Taurorum certamine, quando ſubitò exortus rumor, de loci, ubi concurrebant, periculo, percelluit aures civium, & ignorata cauſa omnes timebantur. Formidini fuga quorundam vires addidit, quia rei certitudinem nolebant expectare, ideò multi mortem reperere in iis ipſis mediis, quibus vitæ ſuæ conſulere cogitabant; & ſanè longè majus fuiſſet damnum, niſi conſtantia Regis Philippi Quarti, in quem omnium conjecti erant oculi, immota ad commotionem popularem, & rumorem periculi, trepidantes ſubditorum animos erexiſſet. Niſi Princeps in rebus arduis & periculis vulgi metum coërceat, turbantur conſilia, omnes præcipiunt, & nemo *(b)* exequitur.

§. Nimia etiam periculorum fuga cauſa eſt ſæpè, cur Status funditùs pereant. Suis certè, & Electorali dignitate ſpoliatus non fuiſſet Fridericus comes Palatinus, niſi poſt Pragenſem cladem alas ei addidiſſet timor, ut relinqueret omnia: facilè enim aut Pragæ, aut alibi cum reſiduis copiis pedem figere potuiſſet, & cum Imperatore redire in gratiam, minus damnum, minusque periculum eligendo.

§. Sæpenumerò metus ſub aliena ſpecie ita rectè nos decipit, ut prudentiam, exiſtimemus, & conſtantiam pro temeritate habeamus. Nonnunquam dubii hæremus & ancipites, nec ſatis ſtatuere poſſumus, quid agendum, & periculum interim propius fit. Non timenda ſunt omnia, neque ſemper tam matura deliberatione opus eſt; nam prudentiam inter & temeritatem egregia ſæpe facinora deſignat Fortitudo. Magnus *(c)* Dux fluvium Lirim aliquando ingreſſus cum exercitu, magna rerum penuria laborare cœpit, adeò ut miles malè contentus dilaberetur; cumque Centuriones auctores illi eſſent, ut receptui caneret, ſic fertur reſpondiſſe: *Ego verò apud hunc animum ſtatui, uno potiùs terræ paſſu potiri, ubi ſepeliar, quàm retrogredi, etiamſi annos centum vitæ poſſem adjicere.* Heroica vox, digna fortitudine Viri tanti, & prudentia. Optimè nôrat, absque temeritate aliqua ſe in eo caſu ſperare non poſſe, ſed expendens periculum ad armorum exiſtimationem, quæ ſola & unica ejus factionem ſuſtentabat in regno, quòd à ſucceſſu expeditionis illius dependebat, omnia in aleam unius prœlii dare maluit, & ſuam tueri exiſtimationem, quàm absque ea regnum paulatim amittere. O quoties, quia ferrum non cohibetur tempori, in cauſa ſumus, cur vulnerum carcinoma graſſetur longiùs.

§. Quædam pericula ſeipſis evaneſcunt; alia tamen augeſcunt per incuriam, atque adeo lenta quaſi febri conficiuntur regna, & intereunt. Quædam ingnota prorſus ſunt, & adverſus iſta ſatis caveri non poteſt, quia citiùs ingruunt, quàm parentur remedia. Alia nota ſunt quidem, ſed contemnuntur: & ab his plerumque pati ſolent negligentia, & confidentia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvum

(a) *Dominus ſonitum audire fecerat in caſtris Syriæ, curruum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adverſum nos Rex Iſraël, Reges Hethæorum & Ægyptiorum & venerunt ſuper nos. Surrexerunt ergo & fugerunt in tenebris.* 4. Reg. c. 7. 6. & 7. (b) *Quæ juſſerat vetare, quæ vetuerat jubere mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi.* Tac. lib. 3. Hiſt. (c) Mar. hiſt. Hiſp. l. 28. c. 5.

aut exiguum, ideo ſperni debet: tempus enim, & accidentia alia ſæpe majus illud efficiunt, & fortitudo non tam in ſuperandis, quam in avertendis periculis conſiſtit. Vivere in conſpectu periculi, perinde quaſi eſt, ac illud reipſa ſubire, & experiri. *Nemo mortalium juxta viperam ſomnos ſecuros capit, quæ etſi non percutiat, certe ſollicitat; tutius eſt perire non poſſe, quàm juxta periculum non periiſſe.*

§. Nec minus fallere nos ſolet ſpes & fiducia, quam in alienâ Clementia ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in aliud gravius, hoſtis nimirum arbitrio noſmet committendo. Contemplamur in eo generoſitatem veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolore noſtro, & afflictione illius metimur miſericordiam, & facilè nobis perſuademus fore, ut ad remedium malis noſtris adferendum commoveri poſſit. Cum Jacobus Tertius Majoricæ Rex viribus par non eſſet Petro Quarto Aragoniæ Regi affini ſuo, qui neſcio quo prætextu ſceptrum illi eripere cogitabat, ejus ſeſe commiſit arbitrio exiſtimans hac ſua demiſſione obtenturum ſe, quod armis non poterat; verùm plus in Rege illo dominandi libido potuit, quam Clementiæ virtus, adeoque regno illum pariter & titulo regio exuit. Ita nos fallunt pericula, & majus eſſe deprehendimus interdum, quod tanquam minus aliis eligimus. Nullum conſilium ſecurum, quod iis innitur principiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eo noſmetipſi decipimus, quod putamus, nihil acturos alios, quod aut religioni, aut juſtitiæ, aut conſanguinitati, aut amicitiæ, aut honori eorum proprio, & utilitati adverſatur; neque advertimus, non ſemper ea facere homines, quæ magis è re ipſorum forent, aut quæ deberent; ſed ſecundum animi paſſiones potiùs, & prout ipſi intelligunt: atque adeò actiones illorum non ad amuſſim rationis examinandæ ſunt ſolum, ſed etiam ad malitiæ regulam, experientiam injuſtitiarum & tyrannidum, quas paſſim Mundus exercet.

§. Pericula optimi ſunt Principis magiſtri. Præterita docent curare præſentia, & futura prævenire: Aliena erudiunt, ſed facile è memoria excidunt. Propria damnorum ſigna quædam & cicatrices relinquunt in animo; uti & metum id, quod vim imaginatricem ſemel offendit. Cavendum igitur, ne ea omnino contemptus eradat aut oblivio, præſertim quando ex uno erepti periculo exiſtimamus nos deinceps ab eodem fore liberos, aut certè ſi redierit, nobis non nociturum: etſi enim una aliqua circumſtantia, quæ non facilè iterum evenit, pericula diſſipet; aliæ tamen, quæ ſæpe accidunt plane novæ, ſic eorum augent gravitatem, ut ſuperari nequeant.

SYMBOLUM XXXVIII.

A Natura manavit hæc univerſa rerum Reſpublica, & mixtorum Imperium cujus ſupremam poteſtatem ipſa ſibi vendicat; atque ut illud ſtabiliret firmiùs, & ſecuriùs retineret, tantoperè amari ab iis voluit, ut licèt elementa pugnent inter ſe, admirabili tamen quodam conſenſu in conſervationem ejusdem conſpirarent. Brevi ruerent omnia, & diſſolverentur, ſi odio haberent Naturam rerum principem ac dominam, quæ mutuis benevolentiæ & amoris vinculis, velut srctiſſimo quodam nexu illa jungit inter ſeſe ac copulat. Amor iſte eſt, qui terram ſuis libratam ponderibus ſuſtinet, & circum illam cœleſtes orbes facit circum agi. Diſcant Principes ab iſta rerum conditarum Monarchia, fundata in primo illarum, eſſe ſe, ſuosque ſubditos tueri amoris beneficio, quæ fidiſſima eſt (*a*) cuſtodia, qua gaudere poſſunt:

Non

(a) *Corporis cuſtodiam tutiſſimam eſſe putatum, in virtute amicorum, tum in benevolentia civium eſſe collocatam.* Iſoc. ad Nic. Claud.

Non ſic excubiæ, non circumſtantia pila,
Ut tutatur amor.

Unum inexpugnabile munimentum, amor civium. (*a*) Ea de cauſa apes Regem legunt absque aculeo, quia armis non indiget, qui amari debet à ſubditis. Nequaquam vult Natura, lædere poſſit is, cujus eſt moderari Rempublicem, ne odio illi ſit, & ſe perditum eat. *El major poderio, e mas cumplide* (ait Rex Alphonſus (*b*) in quadam lege) *que el Emperador puede aver de fecho en ſu ſeñorio, es quando el*

ama a ſu gente, e es amado della. Summa; abſolutiſſimaque, quam obtinere Imperator ullus poſſit, potentia illa eſt, ſi ſubjectos ſibi populos amet ipſe, atque ab iisdem viciſſim ametur. Corpus defendit caput, quia charum hoc habet, ob directionem ſuam & conſervationem: ſi illud non amaret, non objiceret brachium, ut ictum venientem excipiat. Quis ſeſe periculis offerret, niſi ſuum diligeret Principem? Quis coronam ejus tutaretur ac defenderet? (*c*) Totum Caſtellæ regnum Henrico Traſtamaræ Comiti contra Regem Petrum Crudelem auxilio adfuit, quia ille in amore, hic odio erat omnibus. Initium primum everſionis Regnorum. & mutationum in Rebuspublicis, odium eſt. Incurrerunt in hoc apud ſubditos ſuos Reges Ordonius & Froyla. (*d*) Secundus, unde inviſo jam Regum nomine Caſtella Reipublicæ formam induit, diviſo inter duos judices Imperio, quorum alter paci præeſſet, alter militiæ. Luſitania nunquam adverſus Reges ſuos arma ſumpſit, nec ab eorum deſcivit obedientia, quia ſincero amore eos complectitur; quòd ſi aliquando unum excluſit, & admiſit alium ideo fuit, quia unum charum, alterum ob malam gubernandi rationem habebat odio. Jacobus Primus Aragoniæ Rex (*a*) Alphon-

(a) Sen. de Clem. lib. 1. cap. 19. (b) Lib. 3. 11. tt. 1. p. 2. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 8. cap. 3.

phonſo Sapienti ſuadebat, amari potius optaret, quam timeri à ſubditis, & Eccleſiaſticorum ac vulgi ſibi pararet ſtudia, ut tanto majori cum robore Nobilitati ſe poſſet opponere. Quod conſilium ſi fuiſſet ſecutus, Coronam non perdidiſſet. Simul ac Nero amari deſiit, conjurationes contra eum fieri cœperant, id quod in faciem illi exprobravit Subrius Flavius: (*a*) *Nec quiſquam*, ajebat, *tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti. Odiſſe cœpi, poſtquam parricida matris & uxoris, auriga, hiſtrio, & incendiarius extitiſti.* Majeſtas & potentia Regis non in ſuamet ipſius perſona conſiſtunt, ſed in affectu & voluntate Subditorum. Si iſti male affecti ſunt, quis hoſtibus ſe objiciet? Pro ſua conſervatione Populus Rege indiget, ſed illam ſperare non poteſt ab eo, qui inviſum & odioſum ſe reddit. Prudenter ſane hoc præviderunt Aragonii, quando evocato ad ſceptrum (*b*) Petro Athareſio Domino Borgiæ, à quo deſcendit Illuſtriſſima & Antiquiſſima Domus Ducum Gandiæ, pœnitentia poſtea ducti, Regem eum habere noluerunt, eò quòd viderent antè etiam, quàm eligeretur in Regem, ſe aſperius & minùs benevolè ab eodem tractari. (*c*) Contra ac fecit Ferdinandus Primus Aragoniæ Rex, qui benevolentia & amore omnium ſibi in illo Regno devinxit animos, uti & in Caſtella eo tempore, quo habenas illius moderabatur. Multos Principes periiſſe vidimus, quod timerentur, nullum adhuc, quod amaretur. Curandum itaque Principi, ut à ſubditis diligatur, formidetur ab hoſtibus: niſi enim id fiat, tametſi victor evadat, illorum tamen manibus tandem morietur, id quod Bardano Perſarum Regi (*d*) accidit. Amor & revetentia ſociari doſſunt, non item amor & ſervilis metus.

(*e*) *Quem metuunt, oderunt,*
Quem quiſque odit, periiſſe expetit.
(*f*) *Nec quenquam a multis metuendum eſſe arbitror.*

quin ad eum ex multis formido recidat. Quæ major infelicitas, quam imperare iis, qui per metum parent, & corporibus dominari, non animis? Illud inter Principem juſtum, & tyrannum intereſt, quod ille armis utatur ad tuendos in pace Subditos; hic vero, ut ſuæ adverſus illos ſecuritati conſulat. Si vires & potentia Principis inviſi tenues ſint, periculo apud Subditos ſunt expoſitæ; ſi magnæ, multo etiam ampliùs: quò enim eſt major, eò majori cum ſollicitudine ſaluti ſuæ proſpicere ſatagunt; tanquam qui verentur, ne una cum Majeſtate augeſcat ferocitas, quomodo in Bardano Perſarum Rege videre fuit, qui *ingens gloria, atque eo ferocior, & ſubjectis intolerantior* extitit. (*g*) Attamen ſi non periculi cauſa, ob gratitudinem ſaltem cavendum Principi, ne metuendus ſit iis, à quibus habet, quod Principis fungatur officio. Quare indigniſſima fuit illa vox Imperatoris Caligulæ; *Oderint, dum metuant*; perinde atque Imperii ſecuritas in metu conſiſteret. (*h*) Immo *nulla vis imperii tanta eſt, quæ premente metu poteſt eſſe diuturna.* Et tametſi dixerit Seneca: (*i*) *Odia, qui nimium timet, regnare neſcit: Regna cuſtodit metus*; tyrannica tamen vox eſt, aut certe intelligi debet de timore illo vano, quo laborare ſolent interdum Principes, etiam cum æqua præcipiunt, ne ſcilicet forte offendant alios, quod utique pernitioſum eſt, & auctoritati eorum, ac potentiæ haud parum derogat. Regnare non poterit, qui conſtans & fortis non fuerit in contemnendo improborum odio, quod conſerventur boni. Nec mitigatur Caligulæ ſententia ex eo, quod

(a) Tac. lib. 15. Annal. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 10. c. 15. (c) Mar. Hiſp. l. 20. c. 8. (d) *Claritudine paucos inter ſenum Regum, ſi perinde amorem inter populares, quam metum apud hoſtes quæſiviſſet.* Tacit. lib. 11. Annal. (e) Enn. (f) Saluſt. (g) Tacit. l. 11. Annal. (h) Cicero. (i) Seneca.

quod ſuſtulit & adjecit Imperator Tiberius dicendo: *Oderint dum probent.* Etenim nulla illius probatur actio, qui aliis odio eſt. Omnia improbat, & in deteriorem partem interpretatur odium. (a) *Inviſo ſemel Principe, ſeu bene, ſeu male facta premunt.* Tyranno neceſſarium videtur, ſubditos metu continere, quia imperium ejus violentum eſt, & ſine violentis mediis diu conſervari non poteſt, cùm deſint duo illa Naturæ & obſequii vincula, quæ teſte Rege Alphonſo Sapiente; (b) *ſon los mayores debdos que Ome puede aver con ſu Señor. Ca la Naturaleza le tiene ſiempre atado para amario en oyr contra el, e el Vaſallaje para ſervirle lealmente. Nexus ſunt firmiſſimi, quibus domino adſtringi ſubditus poteſt. Hunc enim uti diligat perpetuo, neque lædere unquam audeat, natura præſtat; eidem ut fideliter ſerviat, efficit ſubjectio ipſa & obſequium.* Et cùm Tyrannus ſatis ſciat ſine funiculis iſtis ſincerum inter ipſum & Subditos ſuos amorem eſſe non poſſe, per vim etiam obtinere contendit, ut operetur metus, quod naturalis aliàs affectus deberet efficere, & ſicut *ſemper* (c) *præſumit ſæva perturbata conſcientia*, ita eadem exercet quoque in alios. Funeſta tamen Tyrannorum omnium exempla abunde docent, quàm medium aliud parum diuturnum ſit. Tametſi verò per multas ætates, ſolo penè metu conſervatum vidimus Imperium Turcicum, Moſcovitarum, & Tartarorum, in comparationem tamen venire non debent Nationes iſtæ immanitate barbaræ, & tam aſperis moribus, ut belluinam potiùs præ ſe ferant naturam, quam humanam: quippe quæ pœnis magis, quam ratione duci ſoleant, quamobrem absque illis coërceri non poſſent, ſicut nec absque vi aliqua & metu domari poſſunt belluæ. Verum tamen animi generoſi ad obedientiam & fidelitatem vi aut fraude cogi ſe non ſinunt, ſed ſinceritate & ratione induci volunt. *Eporque* (ait Rex Alphonſus ſapiens) *las nueſtras Gentes ſon leales, en degrandes corazones: por eſo anmeneſter, que la Lealtad ſe mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las voluntades con Derecho, e con Juſtitia. Et quoniam noſtri hi populi fideles juxta ſunt, atque magnanimi, curandum eſt, ut veritate fidelitas, animi vero magnitudo æquitate ac juſtitiâ alatur, ac conſervetur.*

§. Solet Principem inter & Subditos eſſe inclinatio quædam, & conſenſio naturalis, quæ amabilem illum reddit, absque eò quod alia diligentia opus ſit: ſit enim nonnunquam, ut ametur etiam Princeps, quid odium merebatur, & contra. Et licet ſeipſis facile ſui amorem concilient eximiæ tum animi, tum corporis virtutes ac dotes, id tamen non ſemper præſtant, niſi eas comitetur grata quædam benignitas, & ſuavitas oris exterior, quæ mox per ipſos oculos, velut animi feneſtras, præſtantiam interiorem foras exhibeat, & affectum aliorum blande ſibi devinciat. Præterquam quod facile accidat, ut aut caſus aliquis, quem prævertere non licuit, aut ſiniſtra aliqua apprehenſio hoc gratiæ & amoris vinculum non inter Principem & ſubditos ita diſſolvat, ut iterum coaleſcere deinde nunquam poſſit. Multum tamen ea in re poterit artificium & induſtria rite gubernandi, cum ſatisfactione & Vulgi & Nobilitatis, ſi Princeps nimirum omnes caveat occaſiones, quæ irritare illum queant, & ſic in omnibus agat, ut bona de regimine ipſius naſcatur opinio. Quia vero ſparſim in hoc libro traduntur media, quibus ſubditorum benevolentia conciliari poteſt, illud ſolum nunc dico, ad illam obtinendam valere plurimum Religionem, Juſtitiam & Liberalitatem.

§. Cæterum, quia ſine aliqua timoris ſpecie amor in contemptum facile verteretur, & hebeſceret acies auctoritatis (d) regiæ. Subditis apprimè convenit metus ille, qui ex reverentia, & veneratione naſcitur; non is, qui è periculo ob tyrannides, aut injuſtitias. Principem ideo fieri formidabilem, quia aut nihil tolerat

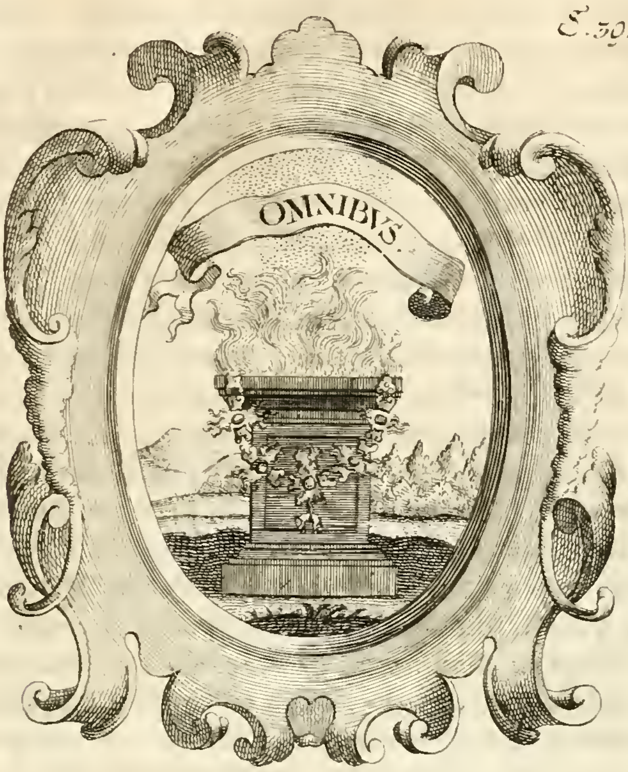
(a) Tac. lib. 1. Hiſtor. (b) Lit. 23. tt. 15. p. 2. (c) Sap. 17. 11. (d) *Timore Princeps aciem auctoritatis ſuæ non patitur hebeſcere.* Cic. 1. Cat.

rat indignum, aut conſervat Juſtitiam, aut vitia deteſtatur; tantopere expedit, ut absque iſto ſubditorum metu diu ſemetipſum tueri nequeat: omnes enim natura libertatem appetunt, & pars hominis inferior rationis detrectat imperium, nec aliter quàm metu ſe ſinit corrigi. Debet itaque Princeps ita edomare ſubditos, uti domari ſolet pullus equinus (figura præſentis Emblematis) cui manus eadem, quæ popiſmate eum demulcet, & jubas pectit, virga etiam minitatur. In arca tabernaculi Virga ſimul & Manna aſſervabantur, ad ſignificandum opinor, in Principe ſeveritatem & benignitatem jungi debere. Solatio erant Davidi virga pariter & baculus Dei: ſi enim illa infligebat verbera, hic eundem (*a*) ſuſtentabat. Cùm Deus in monte Sinai populo Iſraëlitico legem Decalogi daret, fulguribus de cœlo & tonitruis illum territabat, & muſica ſimul ac harmonia cœleſti (*b*) deliniebat. Utrumque opus eſt, ut ſubditi in cultu & amore conſtantes perſiſtant. In id ergo incumbat Princeps, ut amari ſe faciat pariter, & timeri: curet, ut ſe ament tanquam ſubditorum conſervatorum; ut metuant tanquam animam legis, à qua ſalus omnium & ſalus omnium & fortunæ dependent: ut ſe ament, propter, prœmia; ut ſe metuant, propter pœnas: ut ſe ament, quia adulationes in aurem non vult admittere, ut ſe metuant, quia non tolerat licentiam nimiam: ut ſe ament, ob ſuam benignitatem; ut ſe metuant propter auctoritatem: ut ſe ament, quia pacem promovet; ut ſe metuant, quia ad bellum paratus eſt. Ea ratione, ut boni Principem amando habeant, quod metuant in illo; improbi vero eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant. Timor iſte tam neceſſarius eſt ad ſceptri conſervationem, ac noxius & periculoſus is, qui è ſuperbia, injuſtitia, & tyrannide Principis naſcitur, quia adducit in (*c*) deſperationem. Unus ad libertatem aſpirat, etiam cum Principis ruina, confringente Deo (*d*) virgam eorum, qui nimis aſpere dominantur: alter vero cavere ſtudet indignationem ejusdem, & pœnam, rationi ſe conformando. Ita loquitur Rex Alphonſus Sapiens; (*e*) *Otro ſi lo deben temor como Vaſallos à ſu Señor, aviendo miedo de fazer tal yerro, que ayan à perder ſu amor, e caer en pena, que es manera de ſer vidumbre. Prœtereà neceſſe eſt, ut eum tanquam ſervi Dominum, vereantur, timeantque tali ſe delicto obſtringere, ob quod ejusdem amore excidant, & ſeſe pœnæ (qui ſervitutis modus eſt) reddant obnoxios.* Timor iſte eodem partu cum amore naſcitur: neque enim amor eſſe poteſt absque metu perdendi rem amatam, attentus ſemper ut in in ejus gratia ſe conſervet. Quia tamen non æque eſt in poteſt Principis, ut ametur ac ut metuatur, ideo melius eſt ſecuritatem ſuam in hoc timore fundare, quàm in ſolo amore, qui utpote voluntatis proles inconſtans eſt & varius, neque ullæ blandiendi artes ſufficere poſſunt ad effectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem exiſtimaverim quem vivum timuerint ſubditi, amaverint mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam ſi amatus non fuerit, ſufficiet æſtimari illum, ac metui.

(a) *Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.* Pſal. 22. 4. (b) *Et ecce cœperunt audire tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſimas operire montem: clangorque buccinæ vehementius perſtrepebat.* Exod. 16. 19. (c) *Ita agere in ſubjectis, ut magis vereantur ſeveritatem, quàm ut ſævitiem ejus deteſtentur.* Colum. (d) *Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium cædentem populos indignatione.* Iſa. 4. 5. & 6. (e) L. 15. tt. 13. p. 2.

SYM-

SYMBOLUM XXXIX.

IN numiſmate quodam antiquo fulgur inſcriptum, cernitur ſupra aram, ad ſignificandum, Principis ſeveritatem debere cedere precibus. Symbolum oculis moleſtum, quia punitionis fulgur ſic ad vivum exprimitur, & tam veniæ proximum, ut metus ipſam pene ſpem benignitatis aræ in deſperationem adducere poſſe videatur. Et quamvis deceat interdum, ut vultus Principis, cui reus de genibus ſupplicat, præ ſe ferat eodem tempore, & terrorem Juſtitiæ, & Clementiæ ſuavitatem; id tamen non ſemper expedit: eſſet enim contra Spiritûs Sancti monitum, qui vult, ut ex ejus facie, Vita & Clementia (*a*) eluceant. Ea propter in præſenti Emblemate fulgutis loco Vellus aureum ſupra aram colloco, quod primus introduxit Philippus Bonus Burgundiæ Dux, non pro inſignibus (ut multi exiſtimant) fabuloſi velleris Cholchici, ſed pellis illius, ſeu velleris Gedeonis, quod ſolum, in ſignum victoriæ arentibus circum agris rore de cœlo (*b*) madebat. Quo Symbolo manſuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem ſignificat Agnus immaculatæ illius Hoſtiæ Filii Dei oblati pro mundi ſalute. Victima eſt Princeps laboribus & periculis quaſi ſacrificio deſtinata pro communi ſubditorum ſuorum utilitate. Pretioſum vellus, dives rore, & aliis cœli bonis: in illo habeant oportet quovis tempore, quo ſiti ſuæ faciant ſatis, & remedium rebus ſuis afflictis inveniant, ſemper affabilis ſit, ſincerus ſemper, & benignus erga illos, quo plus efficiet, quàm ſeveritate. Mox arma poſuerunt conjurari, cum placidum

Q q Ale-

(a) *In hilaritate vultus Regis, vita: & clementia ejus quaſi imber ſerotinus.* Prov. 16. 15. (b) *Ponam hoc vellus lanæ in areâ; ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terrâ ſiccitas ſciam quod per manum meam ſicut locutus es, liberabis Iſrael.* Judic. 6. 37.

Alexandri vultum intuerentur. Auguſti ſerenitas manus Galli illius cohibuit, qui eum ex Alpibus dare volebat præcipitem. (*a*) Rex Ordonius Primus ita modeſtus fuit, ac ſuavibus moribus, ut ſubditorum animos mire ſibi divinxerit. Regem Sanctium hujus nominis Tertium cognominarunt Deſideratum, non tam ob brevem ejus vitam, quàm benignitatem. Aragonii ad coronam admiſere Infantem Ferdinandum Regis Martini Nepotem, capti ſuavitate morum, qua excellebat. (*b*) *Comitas & temperantia nulli inviſa.* Satis per ſe ipſam gravis eſt, & odioſa obedientia; Princeps aſperitatem ne addat, hæc enim lima eſſe ſolet, qua libertas naturalis ſervitutis catenam diſſolvit. Si Principes tempore adverſæ fortunæ comitate & manſuetudine ſibi utendum exiſtimant, ut illam corrigant, quidni etiam utantur in proſpera, ut hanc conſervent? Vultus Principis benignus dulce quoddam in animos eſt imperium, & diſſimulatio dominatus. Funiculi Adam, quibus corda attrahi dixit Oſeas (*c*) Propheta, mores ſunt humani & ſuaves.

§. Benignitatis nomine non hic eam intelligo, quæ ita vulgaris eſt, ut contemptum pariat, ſed quæ gravitate quadam, & auctoritate ita ſuaviter condita eſt, ut amori in ſubdito locus ſit, ſtipata tamen reverentia & veneratione: nam ſi hæc deſit, amor facile in nimiam vertitur familiaritatem, & æquitatem affectat. Quod ſi illud Majeſtatis (*d*) auguſtum non conſervetur, nihil inter Principem & ſubditum intererit diſcriminis. Oportet igitur, ut & perſonœ cultus (quemadmodum alibi diximus) & comis gravitas regiam dignitatem ſuſtineant: neque eam ego probare poſſum, ſi princeps ita ſe familiarem faciat omnibus, ut de illo dici poſſit, quod de Julio Agricola, qui erat (*e*) *cultu modicus, ſermone facilis, adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectoque illo, quærerent famam, pauci interpretarentur.* Nam quod vulgare eſt & commune, mirari nemo ſolet; ex admiratione autem reverentia naſcitur. Aliqua gravis ſeveritas oportet ut è Principis ore emicet, & extraordinarium aliquid in tota corporis habitudine, & inceſſu Regio, quæ ſupremæ poteſtatis indicium ſit; ſeveritate tamen & ſuavitate ita contemperatis inter ſe, ut amorem & venerationem, non metum in ſubditis (*f*) concilient. Sæpiùs in Gallia ferrum audaciùs ſæviit in Majeſtatem Regiam ultrà quam par erat familiarem. Neque affabilitas auctoritatem diminuat, neque amorem (*g*) ſeveritas; id quod in Agricola admiratus fuit Cornelius Tacitus, & collaudavit hoc nomine Titum Imperatorem, qui (*h*) *ut ſuper fortunam crederetur, decorum ſe promptumque armis oſtentabat, comitate & alloquiis officia provocans, ac plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto Ducis honore.* Eo modo Princeps componat vultum, ut ſervando auctoritatem is alliciat: ut gravis videatur, non aſper nimium; ut animos erigat, non ad deſperationem adducat, ſuaviter ſemper & decore ſubridens aliquantulum, cum verbis benignis, & graviter gratioſis. Sunt, qui Principes ſe non credant, niſi mores quoſdam inconditos præ ſe ferant, ut aſperitatem in verbis, in fronte, & motu corporis, præter communem aliorum hominum conſuetudinem, perinde ac fictores imperiti, qui artificium & perfectionem Coloſſi in eo exiſtimant conſiſtere, ut maxillas habeat inflatas, labia eminentia, pendentia ſupercilia, inverſos & contortos oculos.

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 7. c. 16. (b) Tac. lib. 11. Annal. (c) *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis.* Oſe. c. 11. 4. (d) *Comitas facile fauſtum omne atterit, & in familiari conſuetudine ægrè cuſtodias illud opinionis auguſtum.* Her. lib. 1. (e) Tac. in vit. Agr. (f) *Et videri velle non aſperum, ſed cum gravitate honeſtum, & talem, ut eum non timeant obvii, ſed magis revereantur.* Ariſt. Pol. l. 5. c 11. (g) *Nec illi, quod rariſſimum eſt, aut facilitas auctoritatem aut ſeveritas amorem diminuit.* Tac. in vita Agric. (h) Tac. lib. 5. Hiſt.

(a) Celſa poteſtatis ſpecies non voce feroci,
Non alto ſimulata gradu, non improba geſta.

Tam terribili aſpectu erat Aſſuerus Rex ut ingreſſa ad ejus alloquium Regina Eſther *(b)* animo linqueretur: atque ut ad ſe rediret neceſſe fuit, ut ſpiritu Regis divinitùs in manſuetudinem *(c)* converſo, ſceptrum tangere juberetur, ut videret, non eſſe niſi truncum deauratum & hominem *(d)* non viſionem, qualem ſibi fuerat *(e)* imaginata. Si iſtud in Regina efficere potuit Majeſtas nimium ſevera & incondita, quid non faciet in homine aliquo pauperculo & afflicto? Sacræ paginæ Principem appellant *(f)* Medicum immo *(g)* Patrem, ſed nec ille ægrum curat, nec hic filium gubernat inhumaniter.

§. Quod ſi ex occaſione interdum conturbata frons Principis, nubibus obducetur contra ſubditum, talibus in reprehenſione utatur verbis, ut virtutes ejus collaudet primum, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generoſum illi pudorem incutiat, ſiquidem ad virtutis lucem vitii umbra apertius ſeſe prodit. Cavendum quoque, ne reprehenſio tam gravis ſit & publica, ut perdita jam exiſtimatione, ſubdito ampliùs integrum non ſit eandem reparare, neve in delicto obſtinet animum. Commiſceantur ergo inter ſe ira & benignitas, pœna & prœmium: quomodo in vellere aureo annuli tectentur ſilicibus, & inter illos in medio flammæ igneæ, ad ſignificandum cor Principis pyriti vel ſilici debere eſſe ſimile, quod iræ ſuæ ſcintillas teneat abditas, ne cui temere noceant; ita tamen diſpoſitum, ut ſi fortè à quopiam offendatur, aut afficiatur injuria, in vindictæ aut juſtitiæ flammas exardeſcat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris unà in promptu habeat ad extinguendas illas, aut ſaltem moderandas. Ezechiæ dicebat Deus: *(h) Ut adamantem, & ut ſilicem dedi faciem tuam*, per hunc juſtitiæ conſtantiam, per illum vero ignem pietatis ſymbolicè innuens.

§. Quod ſi Princeps naturam ſuam aſperam & inhumanam domare nequeat, benignam ſaltem alat familiam, quæ vicem illius ſuppleat, benevolè eos accipiendo, qui negotiorum cauſa ad aulam ipſius inviſunt. Sæpe amatur Princeps aut odio habetur ob ſuos domeſticos. Multum equidem celare poſſunt & tegere (ut alibi diximus) aſperos Principis ſui mores, ſi prudenter eos mitigare noverint, aut excuſare cum gratia.

§. Nationes quædam Majeſtatem Regiam, dum audientiam concedit, poſt vela & cortinam abdunt, ut nunquam oculis coram videatur à populo. Mos inhumanus Regibus, crudelis ac barbarus ſubditis, ſi quando in manibus non licet, ne in præſentia quidem ſui Principis ſolatium invenire poſſint. Poterit ſeceſſus ille magis metuendum reddere Principem; magis amabilem efficere nunquam poterit. Per oculos & aures amor ſeſe in cor penetrat. Quod nec viſu, nec auditu percipitur, amari non ſolet. Si Princeps oculis ſe ſubducat, & linguæ; neceſſitatibus ſubditorum ſe ſubtrahit, earumque remedio. Lingua inſtrumentum facile eſt, quia animos omnium conciliare debet. Ne illam duram & intractabilem Princeps faciat. Quia lingua breviori fuit, & impeditiori Rex Joannes Primus, *(i)* favententes Lu-

(a) Claud. (b) *Eratque terribilis aſpectu. Cumque elevaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, Regina corruit.* Eſth. 15. 9. & 10. (c) *Convertitque Deus ſpiritum Regis in manſuetudinem.* Ibid. verſ. 12. (d) *Accede igitur, & tange ſceptrum.* Ibid. v. 14. (e) *Vidi te Domine quaſi angelum Dei, & conturbatum eſt cor meum.* Ibid v. 16. (f) *Non ſum Medicus, nolite me conſtituere Principem.* Iſ. c. 3. 7. (g) *In judicando eſto pupillis miſericors, ut pater.* Eccleſ. cap. 4. 10. (h) Ezech. 3. 9. (i) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 18. c. 7.

Luſitanos habere non potuit, cùm coronam illam poſt obitum Regis Petri depoſceret.

§. Non ſufficit Principem per libellos ſupplices expedire negotia, quia in illis animi ſenſa ſatis explicari non poſſunt, cùm illos nec ſuſpiria comitentur, nec actiones aliæ, quæ ad commiſerationem animum ſolent inflectere: lacrymas ſiccas hominis afflicti exhibent ſolùm, nec Principem commovent.

§. Ædium ſacrarum portæ ſemper patent, pateant & illæ palatiorum, quia *Principes inſtar Deorum ſunt*, (*a*) & tanquam aræ, (uti diximus) ad quas precibus ſuis in afflictione recurrit populus. Turpe ſane videretur, ſi militi alicui, qui in aula negotium haberet, facilius foret hoſtilem Sariſſarum rumpere aciem, quàm penetrare ad audientiam per haſtas cuſtodiæ Helvetæ vel Germanicæ, velut armatas. Echeneïdes, quæ nec flectuntur precibus, nec aliis benevolentiæ ſignis moveri ſolent. *Sinite, ad me accedant homines*, (dicere ſolebct Rudolphus Imper) *neque enim ideò Imperator ſum, ut incluſus in arca deliteſcam.* Seceſſus ille ab aſpectu hominum furocem efficit animam. Nam (*b*) *etiam fera animalia ſi clauſa teneas*, *virtutis obliviſcuntur.* Animus ad gubernationem attentus, & communicatio frequens cum aliis manſuefaciunt mores & amabiles reddunt. Quemadmodum falcones; ita cicurantur Principes, aſſiduâ in negotiis vigilantiâ & conſpectu hominum. (*c*) Ramirus III. Legionis Rex regni ſubditos rebelles expertus eſt, quod ipſe nimis aſperis eſſet moribus, & petentibus aures ægrè concederet. Rex Ferdinandus Sanctus nemini cuipiam illas denegabat, quin promiſcuè licebat omnibus usque ad intima penetrare conclavia, & coram, quæ vellent, exponere. Tribus diebus quot hebdomadibus audientiam dabant publicam reges Alphonſus Duodecimus, & Henricus Tertius; Reges item Catholici, Ferdinandus & Iſabella. Natura oculis & linguæ poſuit oſtia, aures autem voluit eſſe apertas, ut omni hora ad audiendum paterent; quare ne claudat eas Princeps, ſed benignè audiat. Prœmio ſoletur, aut ſpe ſaltem: hæc enim pars quædam ſatisfactionis eſſe ſolet, qua fovetur meritum. Non utatur ſemper formulis ordinariis, & generalibus reſponſis: Hæc enim dantur omnibus, ſatisfaciunt nemini; nec parum affligit mœrentem animum, ſi reſponderi ſibi videat, quod nôrat jam antè; quòdve priùs etiam, quàm proferretur, ad ſupplicis aures pervenerat. Non ſemper Princeps audiat, roget (*d*) interdum: nam qui non ſciſcitatur, de re plene cognoſcere vix poteſt. Inquirat igitur, ut ſtatum cauſæ penitùs perſpiciat. Audientia inſtitutio eſſe debet, non ſola præſentia, ita illam largiti ſunt Rex Ferdinandus Sanctus, Rex Alphonſus Arragonicus, Rex Ferdinandus Catholicus & Imperator Carolus Quintus; quos ideò charos & in honore habuerunt ſubditi, & æſtimarunt exteri. Nunc ſicuti decet, ut audientia facilis ſit, ita & negotiorum expeditio: nemo enim opitulari cenſetur, qui opem nimium differt. Sunt tamen negotia quædam ſic comparata, ut melius ſit, tempus errorem detegere, quàm ſi Princeps aut miniſtri id faciant: plerique enim omnes, qui negotiantur in aulis, etiam falſa aliqua ſpe ad tempus lactari malunt, quàm ſic demitti è veſtigio, ut nihil porro obtineri poſſe (*e*) intelligant; id quod in aulis prudenter conſtitutis induſtria propria animadverti ſolet, non dici ab aulicis.

§. Illud ego non probo, ſi Princeps in plateis & compitis publicis nimis frequens (*f*) compareat; nam primùm quidem admiratur eum populus, deinde curioſius

(a) Tacit. l. 3. Annal. (b) Idem l. 4. Hiſtor. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. (d) *Audi tacens ſimul & quærens.* Eccl. 32.11. (e) *Nulla in audiendo difficultas nulla in audiendo mora, audiuntur ſtatim, dimittuntur ſtatim.* Plin. in Pan. (f) *Nam continuus aſpectus minus verendos magnos homines ipſa ſocietate facit.* Liv.

ſius obſervat, demum planè faſtidit. Quod rariùs incurrit in oculos, in majori eſt (*a*) veneratione. Deſpiciunt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expedit plebem eò ſcientiæ progredi, ut diſcernere valeat, num catena ſervitutis, qua tenetur, aurea ſit, an ferrea, dijudicando dotes & naturam Principis, (*b*) *cui majorè longinquo reverentia.* Nationes quædam in vitio ponunt; ſi Princeps facile ſe ſpectandum aliis præbeat; aut familiaris ſit, & humanus. Aliis ſerveritas & ſeceſſus ab hominum conſortio diſplicet, maluntque Principes comes eſſe & affabiles, uti Luſitani, & Franci. Extrema in utroque periculoſa ſunt, moderari ea facile poterit, qui in actionibus ſuis, & gubernandi ratione meminerit, Principem ſe eſſe juxtà ac Hominem.

SYMBOLUM XL.

SACRÆ literæ Principes (*c*) montium nomine indigitant; alios vero colles appellant, & valles. Iſthæc comparatio varias inter jam dictas ſimilitudines complectitur. Enimverò Montes imprimis ſunt terræ Principes, quia cœlo proximi, & ſuperiores reliquis omnibus naturæ operibus; tum etiam propter liberalitatem, qua è penitiſſimis ſuis viſceribus fontes perenniter manantes ſuppeditant, quibus ſitientes agros & valles irrigant, ac viridi veſtiunt gramine, & floribus: illa enim virtus Principum eſt propria; ſiquidem per hanc propiùs, quàm per ullam aliam Princeps accedit ad Deum, (*d*) *qui* ſemper *dat omnibus affluenter.* Cum hac obedientia promptior eſt: nam (*e*) *merces ab eo, qui jubere poteſt, vim neceſſitatis affert.*

Rr Lubens

(a) *Arcebantur conſpectu, quo venerationis plus ineſſet.* Tacit. lib. 4. Hiſt. (b) Tacit. l. 1. Annal. (c) *Montis Iſrael audite verbum Domini Dei. Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus & vallibus.* Ez. 6. 3. (d) Jac. 1. 5. (e) Tacit. lib. 14. Annal.

Lubens ſeſe alteri ſubjicit, qui beneficia accipit. Carolus Navarræ Rex, quod beneficus eſſet ac liberalis, ab omnibus amari meruit. Nobilis cognomentum adeptus. Potuit Rex Henricus Secundus animo ſuo generoſo obliterare ſanguinem profuſum Regis Petri ſui fratris, & jus ſuum ad coronam ab injuria vindicare. Quid non poſſit majeſtas munifica? ad quæ non obliget ſceptrum (*a*) aut eam? Etiam tyrannis diſſimulatur & toleratur in Principe, quia largus eſſe didicit, præſertim ſi plauſum vulgi obtinuerit, ſuccurrendo neceſſitatibus publicis, & remunerando perſonas bene meritas. Hæc virtus meo quidem judicio, Tiberio conſervavit Imperium, quia ſolam, illam ſemper (*b*) *retinuit, cùm cæteras exueret.* Veruntamen nihil perniciosum magis in eo, qui imperat, quàm (*c*) *liberalitas & ſimplicitas, quæ ni adſit modus, in exitium vertuntur.* (*d*) *Mui bien eſt à* (verba ſunt Regis Alphonſi Sapientis) *la liberalidad à todo Ome poderoſo, e ſeñaladamente al Rey, quando uſa della en tiempo que conviene, e como debe. Liberalitas cuivis quidem copioſo ac potenti viro, at regibus maxime, ſingulari eſt ornamento, dummodo tempus in ea exerercenda opportunum, modusque obſervetur.* Garſias Sanctius, cognomento Tremulus, Navarræ Rex eadem liberalitate ſubditorum à ſe abalienavit animos, qua eos allecturum ſe ſperaverat, quia ut eſſet, unde largiretur, exactionibus & tributis utebatur. Profuſio nimia propè à rapina abeſt, aut tyrannide: ubi enim (*e*) *Ærarium ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit.* (*f*) *El que dà mas de lo que puede* (ait Rex Alphonſus Sapiens) *no es Franco, mas es gaſtador, e de mas arva por fuerza à tomar de lo àgeno, quando lo ſuyo no le compliere, e ſi de la una parte gañare Amigos, por lo que les diere, de la otra ſerle an Enemigos à quen lo tomare. Qui ampliora, quàm ærarii modus ferat, largitur, nequaquam liberalis ſed prodigus appellandus eſt, cogeturque, ubi ſua exhauſerit, aliena rapere. Atque ſi una qudem ex parte amicos ſibi largiendo conciliaverit, ex altera non pauciores ſibi inimicos auferendo excitabit.* (*g*) Huic malo cavendo, Regem Henricum Quartum de nimia ſtipendiorum multitudine admonuit Didacus Arias, ſupremus ærarii Præfectus, addiditque contrahendum videri famulorum numerum, & ſalaria iis perſolvi ſolita, qui aut munera ſua non rite obibant, aut jam ad ea non amplius erant idonei. Cui ille ſic fertur reſpondiſſe: *Et ego ſi Arias eſſem, majorem pecuniæ, quàm liberalitatis rationem habendam ducerem: tu ſtatui tuo conſentanee loqueris; ego verò faciam, quod Regem decet nec paupertam vereor, aut inopiam, nova tributa imponendo. Regis eſt dare, & dominatum ſuum metiri, non particulari, ſed communi beneficio, qui verus divitiarum fructus eſt: quibusdam largior, quia boni ſunt; aliis, ut ne ſint mali.* Digniſſima Rege verba, ſi iſthac conſideratione largitus fuiſſet non aliter; verum donationibus extra modum abiit, nullum ſervando ordinem, nec ad merita cujusquam attendendo; id quod teſtatus eſt Ferdinandus ejus affinis: dum in Lege quadam diſerte dicit, donationes ab illo factas (*h*) *por exquiſitas, i non debitas maneras. Ca à unas perſonas las fizo ſin ſu voluntad, i grado, ſalvo por ſalir de las neceſidades, procuradas por los, que las tales mercedes recibieron, i otras las hizo por pequennos ſervitios, que no erandignos de tanta remuneracion; i aun algunos deſtos tenian oficios, i cargos, con cuyas renias, i ſalarios ſe debian tener por bien contenter, i ſatisfechos; i à otros diò las dichas mercedes por intercesſion de algunas perſonas, queriendo pagar con las rentas Reales los ſervicios, que algunos dellos aviam recibido de los tales. Modis neque debitis neque opportunis Quibusdam enim non ſponte ſua, ſed invitus largiebatur, ſolum ut ſe difficultatibus expediret, in quas ab iis ipſis, qui tum accipiebant beneficia, conjectus fuerat. Aliorum tenuia obſequia, neque tanta mercede digna amplis prœmiis proſequebatur, quorum non pauci, præterea ex iis, quibus*

(a) *multi colunt perſonam potentis, & amici ſunt dona tribuentis.* Prov. 19. 6. (b) Tac. l. 1. Ann. (c) Idem. l. 4. Hiſt. (d) L. 18. tt. 5. p. 2. (e) Idem l. 2. Ann. (f) L. 18. tt. 5. p. 2. (g) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 22. c. 19. (h) lib. 17. tt. 10. l. 5. Recop.

bus fungebantur, muniis ea capiebant ſtipendia, quibus contenti eſſe abunde potuiſſent. Non nullis demum copioſa largiebatur munera aliorum deprecatione, qui præſtita ſibi ab his obſequia ære regio remunerari cupiebant. E quibus verbis haud obſcure colligere licet, quanta conſideratione in donationibus faciendis Princeps uti debeat, ne forte anſam det aliquibus, ut magis eum dominum agnoſcant ſpe munerum inducti, quàm quod obediendi animum habeant. Subditus largitor & prodigus ſeipſum perdit; Princeps vero & ſe & ſuos Status. Æraria non ſufficerent, ſi Princeps prolixè munificus & liberalis eſſet, nec cogitaret, depoſita illa eſſe pro neceſſitatibus publicis. Mons malè non utitur nive, è vaporibus agrorum & vallium congregata in ſumpremo ejus vertice; quin in futuram ſervat æſtatem & ſenſim ſolutam in rivulos, eosdem iterum derivat campos, à quibus eam hauſerat. Nec unà vice omnem fonticulorum ſuorum aquam penitùs effundit: ſic enim nec ſuæ ſatis faceret obligationi, & ut inutilis ſperneretur poſtea; liberalitas quippe liberalitate conſumitur. Non item fontes ſuos illico grandioribus miſcet fluviis, relictis, ſitientibus agris & vallibus, ut nonnulli Principes facere conſueverunt, qui potentioribus largiuntur, quod debetur pauperibus; arenis vero ſitientibus & aridis aquam ſubtrahunt, ut eam communicent plenis lacubus, qui ea minime indigent. Grande ſcelus eſt, egenorum ſumptibus Potentiorum ſibi devincire animos, aut ſi Reſpublica ingemiſcat, ob largitiones inutiles & vanas, utpote cujus ruina eſt faſtus paucorum, & pompa. Nec absque juſta indignatione videt populus potentiæ vires tam inutiliter prodigi, quibus defendi ipſe debebat, & foveri Dignitas Principis. Munera hominis profuſi in pretio non ſunt, quia communia, atque à prodigentiæ vitio, non à virtute liberalitatis proficiſcuntur; dumque pauculis largitur omnia, offendit multos, & quod in illos effundit, deeſt omnibus. Qui temere donat & absque delectu, ditat quidem, prœmium tamen non confert· Ut his dare poſſis, qui merentur, neceſſum eſt, ut in alios parcus ſis. Magna igitur cum prudentia attendere debet Princeps ad juſtam *(a)* prœmiorum diſtributionem: nam ſi hæc rite collata fuerint, etſi non niſi ad paucos pertineant, multorum tamen extimulant animos. Divina Scripturæ ſacræ lex fuit, ut *(b)* oblationes omnes admixtione ſalis, quod idem eſt, ac prudentiæ, à prodigalitate & avaritia immunes eſſent. Attamen verò, quia Principem in omnes beneficum eſſe oportet, Auroram ſibi proponat imitandam, quæ terram obeundo ſemper illi impertit aliquid, ſed rore, & flore, immò ſera etiam amœnitate eidem ſatis facit. Ita ille det omnibus, ea tamen moderatione, ut facultatem ſibi non adimat dandi ampliùs, & contentos reddat ſingulos, quosdam quidem munerando reipſa, alios verbis, ſpe & *(c)* humanitate: plus enim oculi dare ſolent, quam manus. Ad hæc proderit interdum, ut iſta virtus liberalitatis magis in aliorum exiſtat opinione, quam in ipſo Principe, in quem finem unum atque alterum illius exhibeat ſpecimen eo artificio, ut liberalis haberi incipiat. Quare caveat, ne quid petenti abſolutè deneget: per enim acerbum eſt, & moleſtum in his talibus repulſam ferre à Principe. Quod hodie dare non poteſt, forſan cras poterit; ſin minùs, melius eſt, ut tempus ipſum petentem erudiat, quemadmodum alibi diximus, Qui planè abnuit, aut non agnoſcit merita, aut virium ſuarum prodit imbecillitatem, aut animi; nihil autem iſtorum decet Principem, cujus magnificentiam confitetur, qui petit gratiam.

Liberalis ſit Princeps in remunerandis virtutibus, ſed muneribus & officiis, aliisque reditibus, jam ad uſum liberalitatis deſtinatis, non patrimonio ſuo Regio, neque theſauris ad uſus magis neceſſarios collectis. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit donationes, absque tamen Coronæ diſpendio. Sub regni initium col-

 la-

(a) *Honor Regis judicium diligit.* Pſ. 98. 4. (b) *In omni oblatione offeres ſal.* Levit. 2. 14. (c) *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* Eccleſ. 35. verſ. 11.

lationem munerum prudenter diſtulit, ut eorum obtinendorum ſpe ad ſe attraheret animos, & remunerari poſſet eos, qui ſuas partes ſequerentur. Magna cum prudentia politica miſcere noverat liberalitatem cum parſimonia. Cujus rei non ſolùm exemplum dedit, ſed & legem, in hæc verba: (a) *No conviene a las Reyes uſar de tanta franqueza, i largueza, que ſea convertida en vicio de deſtrution: porque la franqueza debe ſer uſada con ordenada intention, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad. Liberalitas ac munificentia regum tanta eſſe non debet, ut in profuſionis vitium abeat, ſed eo modo ac ordine exercenda eſt, ut neque dignitas, neque auctoritas regia quidquam inde detrimenti accipiat.* Conſervare, ut expendas melius, non avaritia eſt, ſed præventa liberalitas. Dare inconſiderare, aut vanitas eſt, aut ſtultitia. Iſthâc parſimonia Monarchiam evexit, & nimia ſua profuſione Coronam perdidit Rex Alphonſus Sapiens: ſiquidem inter querelas præcipuas, quas Regnum de eo habuit illa etiam fuit, quòd triginta marcarum argenti millia dediſſet Marthæ Imperatrici, quibus maritum ſuum Balduinum, quem tum Ægypti Sultanus captivum detinebat, redimeret: qua in re vanitatem magis, quàm prudentiam adhibuit in conſilium. Rex Henricus Secundus malo ſuo tandem agnoſcere didicit, quantum coronæ ſuæ vires infregiſſet tot largitionibus, quas ultra quam par eſt liberalius fecerat; unde in teſtamento ſuo eas revocavit. Occaſio & tempus norma eſſe debent ac regula liberalitatis Principum. Expedit interdum, ut moderata illa ſit, quando nimirum magni ſunt bellorum ſumptus, aut neceſſitates publicæ; interdum eadem redimere oportet pericula, aut viam ſternere faciliorem ad fines obtinendos, in quo genere ille parcit plurimum, qui magis profundit pecuniam, nam qui dat minutatim, & ſenſim ſuas expendit opes, finem ſuum non conſequitur, & facultates ſuas diſſipat. Munificentia bellum quandoque evitatur; pax (b) item comparatur & victoria.

§. Prodigalitas Principis ſic corrigi poterit, ſi bonorum ſuorum adminiſtrationem Miniſtris committat Oeconomiæ peritis, uti avaritia, ſi liberalibus. Proderit interdum exhibere Principi univerſam ſummam, quam expendit: nam pecuniarum aſſignationes ferè abſque conſideratiene decerni ſolent, & ſi rationes iniret eorum, quæ largitur, ſine dubio ea moderaretur; neque ſemper liberalitatis eſt, poſtulatis ſubſcribere; petentium enim opportunitate, aut lucta illa, quam ſecum ipſa patitur, etiam avaritia fatigatur, & deſperata quodammodo manus dat tandem, iiſque annuit.

§. Natura ferè principum eſt; ut plus iis tribuant, qui majoribus pollent opibus; & neſcio an timor quidam ſit, aut potentiæ exiſtimatio. Probe hoc intellexit magnus ille aulicus Joſephus, quando evocatis ad ſe parentibus ſuis, & fratribus ex Ægypto, iiſque Regis Pharaonis nomine offerens omnia regni illius (c) bona, auctor iiſdem fuit, ut ſppellectilem omnem & opes omnes ſecum (d) aſportarent: fore enim putabat, ut ſi Rex videret eſſe homines opulentos, liberaliorem ſeſe erga eos exhiberet; atque adeo qui munera petit à Principe, egeſtatem & miſeriam ſuam illi proponere non debet: nullum namque efficacius medium ad habendum, quam ſi ipſe (e) habeas.

SYM-

(a) Lib. 3. tt. 10. lib. 5. Rec. (b) *Victoriam & honorem acquiret, qui dat munera: animam autem affert accipientium.* Prov. 22. 9. (c) *Ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ.* Gen. 45. 18. (d) *Ne demittatis quicquam de ſupellectili veſtra: quia omnes opes Ægypti, veſtræ erunt.* Ibid. 20. (e) *Omni habenti dabitur, & abundabit.* Luc. 19. 26.

SYMBOLUM XLI.

CELEBRE fuit apud antiquos lemma præſentis Emblematis. Nonnulli id Pythagoræ tribuunt; alii Bianti, Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica numerandum crediderim; neque enim vox humana videtur, ſed divina, digna, quæ in coronis, ſceptris, & annulis omnium Principum incidatur. Ad illam tota gubernandi ſcientia reducitur, quæ fugit extrema, & conſiſtit in rerum medio, unde virtutes ſphæram ſuam ducunt. Rogatus aliquando Socrates, ecquænam virtus maximè deceret adoleſcentem, reſpondit: *Ne quid nimis;* quo dicto omnes comprehendit. In hanc ſententiam videtur optimè quadrare figura præſentis Emblematis, ſegetes nimirum imbrium intempeſtivorum pondere depreſſæ in terram, cum benigni *(a)* rores iis ſufficerent. Honores quidam ſunt, qui quod nimis ſint magni, perſonæ non conveniunt, imo magis obſcurant illam, quàm illuſtrant. Sunt & beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuria haberi poſſint. Quid refert Principem gratias largiri, ſi lapidibus pluere videatur, ob auſterum vultum, & verba incondita, quando eas præſtat; ant ſi extra tempus conferantur, quando prodeſſe nequeunt? Beneficium perit, & gratitudo, quin manus ipſa odio eſt, quæ illud contulit. Eam ob rem non immerito dixit Rex Alphonſus Sapiens quòd debeat *(b) ſer tal el galardon, e dado à tiempo, que ſe pueda aprovechar del, aquel a quien lo diere. Tale eſſe præmium, atque ita tempori accommodatum, ut fructum inde ille, cui collatum fuerit, capere poſſit.*

Ss §. Quem-

(a) *Magni animi eſt, magna contemnere, prudentis eſt, mediocria malle, quam nimia: iſta enim utilia ſunt, illa quòd ſuperfluunt, nocent: ſic ſegetem nimia ſternit ubertas, ſic rami onere franguntur, ſic ad maturitatem non pervenit nimia fæcunditas.* Sen. Ep. 39.
(b) Lib. 1. tt. 21. p. 2.

§. Quemadmodum autem immoderatione prœmiorum & gratiarum, ita & nimietate pœnarum delinquitur. Ad ſtricti & rigidi juris normam velle exigere omnia, ad miniſtrum Juſtitiæ pertinet potius, quàm ad Principem. Ille ſui non eſt arbitrii: hic leges in ſua poteſtate habet. Juſtitia non eſt, quæ nimio rigore utitur; nec Clementia, quæ modum non ſervat; & ſic de virtutibus reliquis.

§. Eandem moderationem adhibere debet Princeps in artibus tam pacis, quàm belli, ita ſcilicet imperii habenas, & currum flectendo, ut ſicut olim in ludis antiquis, rotis ſuis non impingat in metas, ubi illicò colliderentur: dexteritas artificii illius in eo erat poſita, ſi quis diſtantiam ita metiri noſſet, ut rotarum axis metas pertranſiret proximè, eas tamen non tangeret.

§. Præcipuè verò iſthæc cura & diligentia opus eſt Principi in moderatione affectuum, tanta cum prudentia eos regendo, ut nihil appetat, ſperet, amet aut oderit ardore nimio, aut vehementia, magis appetitu ductus, quàm ratione. Privatorum deſideria explentur facilè non item Principum, quia illa ſtatui eorum ſunt conſentanea; hæc ordinariè majora ipſis etiam potentiæ viribus, ita ad extrema connituntur. Omnis ferè Principum ruina, aut damna graviora à nimia ambitione ſunt: acquirendi enim cupiditas infinita penè eſt in hominibus; id verò, quod fieri poteſt, certis circumſcribitur terminis, & raro quidem hoc poſterius ex priori illo penditur, aut inter utrumque juſtitia intercedit. Ex hoc fonte naſci ſolet, quòd nonnulli varios quærant titulos & rationes in ſpeciem apparentes, ad exſpoliandum vicinum, immò & maximè amicnm, ut dominationis fines proferant longius, & ſuos augeant ſtatus absque eo quòd corpora ſua propriis metiantur viribus, & gubernationem capacitate humana, quæ tam multa, atque acquiri poſſunt, tueri non poteſt. Imperiorum onus & amplitudo in proprios ipſorum incumbit humeros, & ſemper lapſum minatur, ſuo gravata pondere. In eo itaque elaboret Princeps, ut ſtatum conſervet, quem aut ſucceſſio illi dedit, aut electio; quod ſi juſta ſeſe offerat illum ampliandi occaſio, utatur licebit, iis tamen cautionibus adhibitis; quas caſus prudentiam docebit.

§. Nec periculoſa minùs eſt ambitio ob timores nimios, atque ob ſuas appetitiones circa ea præſertim, quæ ingenioſè & per vim obtinuit. Nullum medium timor ſuggerit, quod ad ſui conſervationem non illicò detur effectui· Nemo quiſquam deſpoliari ſanguine, aut illius, qui ad ſtatum jus aliquod poteſt obtendere, tam remotus eſt, quin meritò timeatur. Tyrannis ordinaria omnium ſuadet extirpationem: & docuit illud reipſa Mucianus quando Vitellii filium juſſit interfici, (a) *manſuram diſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtrinxiſſet.* Idem quoque Machiavelli doctrina conſulit, cujus diſcipuli immemores facti Davidis, qui in domum & familiam Saulis inquiſivit, ut ſuam iis miſericordiam (*b*) impertiretur, exemplis utuntur quorundam tyrannorum, perinde quaſi non omnes malis iis artibus peſſum iiſſent, ſi quis fortè evaſit incolumis, id ideo fuit (ut mox dicemus) quia eas in meliores convertit. Regna pleraque uſurpatione primum incrementa ſumpſerunt, poſteà tueri ſe cœperunt juſtitia, & cum tempore paulatim facta ſunt legitima. Extrema violentia, extremum periculum eſt. Cyrus Lydiam occupavit, & Regem Crœſum bonis ſui exuit: quòd ſi illi Politicus aliquis hujus temporis fuiſſet à conſiliis, ſuaſiſſet illud etiam, ut pro majori ſuâ ſecuritate vitam ſpoliato eriperet; Cyrus tamen unam illi civitatem patrimonii ſui reſtituit, quibus Dignitatem regiam quoquo modo ſuſtentare poſſet. (*c*) *Atque hæc clementia non minus victori quàm victo utilis fuit: tantus* enim *Crœſi amor apud omnes urbes erat, ut paſſurus Cyrus grave*

(a) Tacit. l. 4. Hiſt. (b) *Nunquid ſupereſt aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo miſericordiam Dei?* 2. Reg. 9. 3. (c) Juſt. hiſt. l. 1.

ve bellum Græciæ fuiſſet, ſi quid crudelius in Crœſum conſuluiſſet. Tyrannus Deum pariter & homines ſibi habet adverſos: neque deeſſe poſſunt in iſtiusmodi caſibus ſuavia quædam media, quibus averti queat animus, miſceri ſanguis, abrumpi ſucceſſio, imminui aut transferri Statuum amplitudo, & ſubduci ex oculis populi, qui aſpirare poteſt ad ſceptrum, & dominationem affectare; quod ſi in Luſitaniâ fuiſſet obſervatum, nunquam regni illius ſubditi à fidelitatis officio deſciviſſent.

Si periculum tam præſens ſit, ut ad defenſionem & conſervationem naturalem obliget, ipſas illico radices oportet exſcindere, ne renaſci poſſint, ſemper advigilando, ne eveniat fortè quod Principibus Philiſtinorum accidit, qui reſectis Samſonis capillis, unde manabat illius robur, ei illudebant, nec præcaverunt tamen, ne ſuccreſcerent (a) denuo; uti reipſa factum poſteà & ipſe apprehenſis ambabus (b) columnis, quibus innitebatur, ædificium, totam domum ſuper capita hoſtium traxit in ruinam, *multoque plures interfecit moriens, quam antè vivus occiderat.*

§. Suadet porro ambitio nimia Populi libertatem opprimere, ſubigere Nobilitatem, potentiorum vires infringere, & ad auctoritatem Regiam reducere omnia. Exiſtimat enim tum ſecuriorem ſe fore, cùm fuerit abſoluta, & ſubditos magis in ſervitutem redegerit; grandis error, quo adulatio animos occupat Principum, eosque gravibus periculis objicit. Modeſtia eſt, quæ conſervat Imperia, dum nimirum Princeps ſuam dominandi cupiditatem ita corrigit, ut dignitatis ſuæ poteſtatem, Nobilitatis amplitudinem, & populi libertatem intra rationis limites coërceat: neque enim diu ſtare poterit Monarchia, cui de Ariſtocratia & Democratia aliquid admixtum non (c) fuerit. „Poteſtas abſoluta tyrannis eſt; qui illam quærit, exitium ſuum quærit. (d) *Huc* denique Principi *ſunt omnia reducenda, ut iis, qui ſub imperio ſunt, non tyrannum, ſed Patrem familias, aut Regem agere videatur, & rem non quaſi Dominus, ſed quaſi Procurator, & Præfectus adminiſtrare, ac moderate vivere, nec quod nimium eſt, ſectari.*

§. Iſta ambitionis incommoda creare ſolet abuſus nimius dominationis, quæ ſic ferè comparata eſt, ut omnia ad ſuam referat utilitatem. Qua in re oportet, ut Principes ſeſe ipſi triumphent, & rationi obtemperent; licet difficile illud ſit: (e) nam *innumerabiles ſunt, qui populos, qui urbes habuêre in poteſtate pauciſſimi, qui ſe.* Illa victoria à viribus eſt, & robore; hæc a ratione, & animo. Fortitudo non in eo conſiſtit, quòd hoſtem prœlio quis fuderit, ſed quòd cupiditates ſuas habeat domitas. Subditos modeſtos reddunt obedientia, & neceſſitas; Principes contrà poteſtas & jurisdictio ſuprema ſuperbe efferunt. Plura regna ſuperbia peſſundedit, quàm gladius. Principes per ſeipſos perierunt, quàm per alios. Remedium ei rei eſt ſui ipſius cognitio, ut Princeps in ſemetipſum cogitatione deſcendat, & cum animo ſuo reputet, licèt ipſe ſceptro ab aliis differat, multos tamen eſſe, qui eximiis animi dotibus longè eo, ejusque dignitate ſuperiores ſint. Cogitet, inquam, quod ſi ratio haberet locum, penes perfectiorem imperandi poteſtas eſſe deberent. Quòd manus illa, quâ Reipublicæ habenas moderatur, è terra ſit, ſubjecta lepræ, aliisque humanis miſeriis. Id quod Deus (f) Moyſi quondam oſtendit, ut ſuæ recordantem infirmitatis faciliùs aliorum ſubiret (g) miſeratio. Quòd Coronæ poſſeſſio ſit perparum ſecura: nam (h) *quod regnum eſt, cui parata non ſit ruina, & pro-*

(a) *Jamque capilli ejus renaſci cœperant.* Jud. 16. 22. (b) *Concuſſisque fortiter columnis, cecidit domus ſuper omnes Principes.* Ib. v. 30. (c) *Quæ ex pluribus conſtat Reſpublica, melior eſt.* Ariſt. l. 2. Pol. c. 9. (d) Id. Pol. l. 5. c. 11. (e) Seneca. (f) *Mitte manum tuam in ſinum tuum. Quam cum miſiſſet in ſinum, protulit leproſam inſtar nivis.* Exod. 4. 6. (g) *Qui condolere poſſit iis, qui ignorant & errant: quoniam & ipſe circumdatus eſt infirmitate.* Heb. 5. 2. (h) Seneca.

proculcatio, & Dominus,- & Carnifex? nec iſta intervallis diviſa, ſed horæ momentum intereſt, inter ſolium & aliena genua. Quòd denique à voluntate aliena dependeat: ſi enim obedire detrectent ſubditi, manebit aliis ſimilis. Quò Princeps major fuerit, hoc magis hanc modeſtiam habere debet in pretio, quam nec ipſe Deus (*a*) aſpernatur. Modeſtia, quæ Majeſtatem abdere intra ſe & occultare nititur, majus illi pretium addit ac venerationem, non ſecus atque auro elegans & artificioſa cœlatura. Nec ullum artificium in Tiberio magis callidum, quàm modeſtum ſe gerere, ut pluris æſtimaretur. (*b*) *Acerbè increpuit eos, qui divinas ſuas occupationes, ipſumque Dominum dixerant.* Ingreſſus in judicii locum, non ſedem Præſidis occupabat, ſed juxta (*c*) *aſſidebat in cornu Tribunalis.* Qui ad ſupremum inter homines gradum evectus eſt, non aliter ac demittendo ſeſe ad altiora provehi poterit. Condiſcant Modeſtiam iſtam principes omnes à Ferdinando Secundo Imperatore, glorioſiſſimæ memoriæ, tam omnibus familiari, ut priùs amari ſemper ſe faceret, quàm coli aut honorari. In illo benignitas & modeſtia incurrebant in oculos, Majeſtas non niſi conſideranti patebat. Non erat Imperialis aquila, quæ duplici ſevero roſtro, aduncis unguibus, in omnem partem minitaretur; ſed Pelicanus amoris plenus, ſua ſemper fodiens viſcera, ut ea præberet omnibus, tanquam propriis filiis. Nec magnâ illi curâ aut molimine opus erat, ut in hac tantâ ſuâ amplitudine ſeſe demitteret, & parem aliis faceret. Non Dominus erat, ſed Mundi pater: & licèt aliàs Modeſtia nimia contemptum parere ſoleat, imo & ruinam Principum; in illo tamen majorem venerationem conciliabat potiùs, & Nationes omnes ad obſequium & defenſionem illius obſtringebat. Ea vis & veræ ac ſinceræ probitatis, & magnanimi pectoris, quod de ſeipſo triumphat, & Fortunam omnem infra ſe ducit. Atque hujus humanitatis & modeſtiæ ſuæ vivam reliquit effigiem Filium, præſentem Imperatorem, qui ipſe etiam iiſdem inſtructus virtutibus, & amicorum & hoſtium ſibi devincit animos. Nulla virtus magis Principem decet, ac Modeſtia; omnes enim viderentur in illo fatuæ, niſi hæc vultum & actiones illarum componeret, non permittendo, ut extra ſe abeant.

§. In omni gubernatioue diligenter cavendum ab extremis: neque enim minùs periculoſa eſt remiſſio nimia, ac ſumma gravitas. Communitates monaſticæ ferre poterunt extremum obedientiæ rigorem, non illæ populares. Paucos admodum ſeveritas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute poſita eſt, quæ in medio conſiſtit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum cum tale natura ſua ſit imperium, ut auferre illud poſſit Populus, abſque eo, quòd aut licentia nimia ſeſe perdat, aut ob nimium rigorem obſtinatus fiat. (*d*) *Non enim ſolum Reſpublica, quæ optima ſit, conſiderari debet, ſed etiam quæ conſtitui poſſit, prætereà quæ facilior, & cunctis civitatibus communior habeatur.* Quin & Deus imbecillitati humanæ ſeſe accommodat.

§. Idem medium inter ipſas quoque partes corporis Reip. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium haud magnum diſcrimen ſit: inæqualitas enim & exſuperantia fortunarum ac Nobilitatis, ſi grandis fuerit, in aliis ſuperbiam gignit, in aliis invidiam, ex his verò ſimultates oriunrur, & (*e*) ſeditiones, cùm amicitia & concordia ægrè coaleſcat inter eos, qui nimis diſparis conditionis ſunt, & ſtatûs. (*f*) *Jam enim hæc conſuetudo in civitatibus invaluit, ut homines æqualitatem odio habeant, & malint aut aut imperio potiri, aut ſi victi fuerint, ſubeſſe.* Quidam altioris

(a) *Modeſtiæ fama, quæ neque ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à Diis æſtimatur.* Tac. l. 15. Annal. (b) Tac. l. 2. Annal. (c) Idem l. 1. Annal. (d) Ariſt. l. 4. Pol. c. 1. (e) *Prætereà ſeditiones non modò propter fortunarum, ſed etiam propter honorum æqualitatem exiſtant.* Ariſtot. l. 2. c. 5. (f) Idem l. 4. Pol. c. 11.

tioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aſpernantur: alii mentis abjectæ & humilis, illam ſuſtentare neſciunt, nec infamiam timent, nec pœnam, & incipit eſſe communitas quædam Dominorum, & mancipiorum, absque ullo tamen inter ſa ordine, quippe qui ſorte ſua non ſe metiantur. Qui inferioris conditionis ſunt, majoribus pares eſſe cupiunt. Qui in una aliqua re æquales ſunt, aut ſuperiores, continuò ſibi perſuadent, etiam in aliis æquales, aut ſuperiores ſe eſſe. Qui in omnibus præſtant aliis, intra terminos continere ſe nequeunt, & cum deſpicientia aliorum, omnia ſuo ſubeſſe vellent imperio, nec imperantis voluntati, aut conſtitutionibus & moribus Reipubiicæ ſeſe accommodant; unde ruina illius naſci ſolet, & converſio in formas alias: omnes enim *(a)* ſuſpirant, & inquieti in illa vivunt. Et licèt fieri haudquaquam poſſit, ut contentio ejusmodi omnino ceſſet in Rebuspublicis, propter diverſas conditiones partium, quibus illæ conſtant; illa ipſa tamen conſervantur, ſi moderata ſit; aut peſſum eunt, ſi nimia. Quomodo corporibus accidere videmus cum quatuor humoribus, inter quos etſi nobilior aliis ſit ſanguis, potentior cholera, ſeſe tamen mutuò conſervant ac fovent, quamdiu unius illorum inæqualitas modica eſt, Eam ob rem ſola illa Respublica ſtare diu poterit, quæ partibus conſtiterit mediocribus, nec admodum inter ſe inæqualibus. Opes nimiæ quorundam civium everterunt Florentinorum Rempublicam, & etiamnum hodie in cauſa ſunt, cur inquieta ſit Genua. Contrà, quia apud Venetos meliùs diviſæ eæ ſunt, ideò jam tot ſeculis Status ille conſtans perſeverat; & ſi aliquod periculum eſt, aut incommodum in ejusdem gubernatione, id erit ob nimiam quorundam è Magiſtratu inopiam. Quòd ſi nihilominus Respublica aliqua cum illa partium ſuarum inæqualitate ſubſiſtit diutiùs, eximiæ alicui prudentiæ id tribuendum, aut induſtriæ Principis, qui timore legis, aliisve artibus illam in officio continet: cujusmodi ſunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda, diſtinere Majores in adminiſtrationibus, & muneribus publicis, non opprimere, ſed ſpe erigere eos, qui altiores gerunt animos: illud tamen durabit, quoad prudentes Gubsrnatores habuerit: quia verò Rebuspublicis ſatis cautum eſſe non poteſt cum remediis iſtiusmodi temporariis quæ pendent à caſu, præſtabit mox in ipſa prima illarum inſtitutione providere de modo, quo tales abuſus & incommoda efficaciter queant corrigi, priusquam eveniant.

SYMBOLUM XLII.

EMBLEMA hoc eximiæ humanitati Urbani Octavi Pontificis Maximi acceptum refero: dignata eſt quippe ſua Sanctitas mihi ſpectandas exhibere in gemma quadam pretioſa inciſas eſfabrè jam inde Romanorum temporibus binas apes aratrum trahentes, quæ reperta in illa ætate præſagiſſe videtur nobilis illius & antiquæ familiæ evectionem, quando inſignia illius juncta fuêre triumphanti jugo Eccleſiæ. *(b)* Quæ dum accuratius expenderem, venit mihi in mentem prodigii illius Regis Wambæ, è cujus vertice, cùm ungeretur à Quirico Præſule Toletano, apis egredi viſa, in ſublime evolavit, tanquam prœnuntia ſuaviſſimæ ipſius gubernationis. E quo illud apparet, voluiſſe antiquos Symbolo iſto innuere, quanti referat ſcire, utile miſcere dulci, mellificandi ſcilicet artem agrorum culturæ; cui rei optimè quadrat pro lemmate illud Horatianum.

(a) *Nam qui virtute præſtant, iniquo animo ſibi indigniores æquari paterentur: quamobrem ſæpe conſpirare, & ſeditiones commovere notantur.* Ariſt. l. 2. P. cap. 5. (b) Chron. Gotto. Reg. Mar. de rebus Hiſp. l. 6.

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

In hoc tota regnandi ars conſiſtit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque id ipſum antiqui docuêre Philoſophi, quando finxerunt Orpheum lyra ſua feras traxiſſe, & Amphionis cytharam ſecutos lapides, quibus Thebarum muros conſtruxit, ut ſignificarent, ſuavem inſtitutionem magnorum illorum Heroûm plurimùm ad id valuiſſe, ut homines ipſis belluis immaniores, & magis brutos, quàm lapides, ad harmoniam Legum reducerent, & civilem ſocietatem.

(a) Silveſtres homines ſacer interpreſque Deorum
Cædibus, & victu fœdo, deterruit Orpheus,
Dictus ab hoc lenire tygres, rapidosque leones.
Dictus & Amphion Thebææ conditor urbis,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ.
Ducere, quo vellet.

Iis artibus uſæ ſunt omnes Reſpublicæ, ad erudiendum Populum, miſcentes inſtitutionem dulcedine ludorum, gaudiorumque publicorum. Ad Olympum montem tota concurrebat Græcia propter certamina Olympica, Pythia, Nemæa, & Iſthmia; aliqui quidem ex curioſitate, ſpectandi ſtudio; alii verò, ut propoſita certantibus prœmia auferrent; qua occaſione vires & robur corporis exercebantur, offerebantur Diis ſacrificia, & graviſſima quæque Provinciarum illarum negotia procurabantur. Comœdiæ inventæ ſunt ad affectus purgandos, Gladiatores Romanorum temporibus, & Taurorum pugnæ in Hiſpania (quæ non minùs, ac aliæ nationes, rebus aſpectu terribilibus capitur) ad firmandum animum, ut neque profuſo

(a) Horat.

profuſo ſanguine, neque mortis ſpectaculis terreatur; luctæ, ludi equeſtres & ſimiles concertationes ſcholæ inſtar ſunt, ubi addiſcuntur artes militares, & ſimul recreationi deſerviunt, & animum oblectant. Ita dulcedine & ſuavitate alliciendus eſt Populus, ad procuranda Principis commoda, & otinendos fines illi propoſitos. Equo nimirum ſimilis eſt qui popyſmate delinitur, & manu blandiore domari ſe ſinit, frœnum admittit, & onus poſtea, virgam ac ferrum tolerat. Rigorem nimium, uti & nimiam lenitatem ferre neutiquam ſuſtinet. Tam ſervitutis extrema periculoſa ſunt, ac (*a*) libertatis. Et Principes iſta non conſiderantes, furorem concitatæ multitudinis aliquando experti ſunt. Non ſemper ferro & flamma curari poſſunt inveteratæ & adultæ infirmitates. Medicinæ ſuaves adhibendæ ſunt, aut ſi quando pillulis amaris opus ſit, auro eas oportet obducere, & oculos guſtumque fallere. At non attinet ſcire populum ingredientia ſtatutorum à Principe, & conſiliorum ejus, ſatis eſt, quod ſub prætextu aliquo apparente ea ſorbeat.

§. Belli periculum, & aſperitas mitigantur plurimùm lenitate illius, qui imperat. Ita Germanicus, ut legiones Germanicas in officio contineret, & ad pugnandum haberet paratiores: ſolebat (*b*) *circumire ſaucios, facta ſingulorum extollere, vulnera intuens, alium ſpe, alium gloria, cunctos alloquio, & cura ſibique & prælio firmabat.*

§. Hæc tamen benignitas ſe ſola nihil efficit, ſed neceſſe eſt prætereà, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut ſi ametur illius cauſa propter hanc in æſtimatione ſit. Enimverò ſæpè contingit diligi Principem ob benignitatem, & unà contemni, quia ad id munus minùs ſufficiens eſt. Auctoritas non ex amore, ſed admiratione naſcitur. Ille gratiſſimus omnium qui cùm metuendum ſe poſſit reddere, amabilem ſeſe exhibet; ille, inquam, qui cùm juſtitiam exercere noverit, Clementia pariter uti didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius benignitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Gubernatoris præditus non eſt. Tantum hæ poſſunt in aliquo Principe, ut aſperitatem ejus & rigorem compenſent, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excuſantur, aut diſſimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus inſtructus eſt.

§. In negotiis pertractandis utile eſt dulcedinem gravitate temperare, & ludubria ſeriis, modo tempeſtiva illa ſint, nec præter decorum, aut materiæ ſubjectæ gravitatem; qua in re feſtivus admodum fuit Imperator Tiberius. (*c*) *ludibria ſeriis permiſcere ſolitus.* Quis eſt, qui ferre poſſit ſeveritatem melancholicam, corrugatam ſemper frontem, contracta in negotiis ſupercilia, verba dura & aſpera; geſtus ac motum corporis nimis graves? Magna prudentia eſt, ſuo tempore *Miſcere ſtultitiam conſiliis brevem*, & nunc *pretioſior eſt ſapientia*, (*d*) *& gloria, parva, & ad tempus ſtultitia.* Ingenium feſtivum, & verbum aliquod jocoſum tempeſtivè prolatum, devincire ſolet animos, & difficillima quæque negotia ad optatum exitum perducere; ſæpè mentem occultat, malitiam deludit, vitat offenſam, & ſuaviter avertit reſponſionem ad propoſitum, ubi ea non expedit.

§. Curandis porro negotiis miſcere etiam oportet utilitatem ejus, cui perſuadere aliquid volumus, oſtendendo illius non minus, ac noſtra intereſſe. Nam omnes ferè propriis moventur commodis; pauci obligatione ſola & gloria. (*e*) Sejanus *fratrem quoque Neronis Druſum traxit in partes, ſpe objecta Principis loci.* Induſtriæ prudentis Miniſtri eſt, negotia alienis commodis faciliora reddere, ſic tra-

(a) *Imperaturus es hominibus, qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.* Tac. l. 1. Hiſt. (b) Idem lib. 1. Annal. (c) Tac. l. 6. Annal. (d) Horat. (e) Idem lib. 4. Annal.

ctatus inſtituendo, ut utilitas aliorum, & Principis una eademque eſſe videatur. Ex ſolo emolumento proprio negotia pertractare velle, eſt aquam derivare per canales hiantes; quando illam ſibi mutuò communicant, omnes proſunt & adjuvant.

SYMBOLUM XLIII.

RES omnes ſeu viventes, ſeu inanimæ, folia ſunt magni hujus libri, mundi, inquam, eximii Naturæ operis, in quo ſapientia divina omnes deſcripſit ſcientias, ut nos erudirent, & rectè agendi viam ac modum oſtenderent. Nulla virtus moralis eſt, quæ in animantibus brutis non quodammodo reperiatur: cum iis ipſis naſcitur prudentia practica; in nobis diſciplina paratur, & experientia. A brutis abſque rubore, & noſtræ inſcitiæ ignominia diſcere poſſumus: in iis enim ipſe rerum omnium effector ac molitor Deus nos erudit. Attamen eorum induere naturas, aut eas imitari velle, ut ſicut illa agamus bruto more abrepti affectuum appetitu, grandem eſſet irrogare injuriam rectæ rationi, propriæ hominis doti, quâ diſcernitur ab animantibus reliquis, & in omnes meretur Imperium. In illis utpote rationis expertibus Juſtitia locum non habet, ſingula enim ad ſuam conſervationem attendunt ſolùm, nec ad juſtitiam alienam reflectunt oculos. Solus homo actiones ſuas ad juſtitiæ normam dirigit, & æquitate metitur, non cupiendo alteri, quod ipſe ſibi non cuperet. E quo rectè conficies, quam impium & ferox ſit Machiavelli conſilium qui Principem ſuum efformat aliter, ex natura videlicet leonis, & vulpis: ut quod ratione conſequi non poteſt, vi & dolo obtineat. Quà in re Lyſandrum Lacedæmoniorum Ducem Magiſtrum habuit, quem ferunt dixiſſe aliquando, (a) *Quod leonis pellis attingere non poteſt, Principi aſſumendam vulpinam,* & dolis agendum, ac fraudibus. Et ſanè antiqua fuit doctrina iſta, Polybius eam ſua

(a) Plutarch.

ſua & ætatibus præteritis in uſu fuiſſe refert, & graviter (*a*) improbat. Rex Saul ea in arte omnium magiſter eſſe potuit. Maxima iſta cum tempore incrementum ſumpſit: nihil enim nunc tam injuſtum, tam indignum, quod non honeſtum videatur Politicis, dum retinendæ (*b*) dominationis cauſa fit, perinde quaſi (*c*) *ubicunque tantum honeſta dominanti licent, precario regnetur.* Quo pacto fit, ut pro nihilo ducatur contravenire pactis, fidem fallere, imo & religionem, modo ad conſervationem, & augmentum ſtatûs id videatur conducere. Falſis iſtis fundamentis fortunam ſuam ſuperſtruere conatus eſt Dux Valentinus, ſed antè, quàm illam erectam cerneret, ita penitùs in caput illius collapſa eſt, ut ne fragmenta quidem aut veſtigia ruinæ illius ſuperſint. Quomodo, obſecro, perennare poterit, quod dolo, aut mendaciis innititur? quomodo diuturnum eſſe poteſt, quod violentum eſt? Quæ pactorum & conventorum erit firmitas, ſi Princeps, qui eorum debet eſſe ſecuritas, fidem fallat publicam? Quis illi fidem habebit? quomodo illius ſtabit imperium, qui aut non credit Providentiam divinam, aut magis in ſuis artibus quàm in illâ confidit? Non ideò tamen volo Principem tam benignum eſſe, ut nunquam vi utatur; neque tam candidum & ſincerum, ut aut diſſimulare neſciat, aut cavere ſibi à fraudibus, quia aliorum malitiæ ſeſe exponeret, & omnibus eſſet ludibrio. Quin illud potiùs præſenti Emblemate contendo, ut robore valeat, non bruto illo, & immani belluarum, ſed quod Juſtitia comitatur, adumbratum per pellem Leonis, virtutis Symbolum, atque ideò Herculi dicatum. Convenit interdum Principem ad ſeveritatem frontem componere, & dolis obſiſtere. Non ſemper humanitatem meram præ ſe ferre debet. Feret aliquandò occaſio, quando opus erit, Leonis pellem induere, ut ſubditi & hoſtes agnoſcant, ungues illi eſſe, & tam ſeverum experiantur, ut malitia fraudem attentare non audeat, verbis blandiloquis, quibus uti ſolet ad capiendos Principum animos. Illud, opinor, Ægyptii volebant innuere, cùm Leonis effigiem Principis ſui capiti imponerent. Nec honor eſt, nec reverentia, ubi non eſt aliquis timor. Quod ſi ſemel reſcierit populus, Principem iraſci non poſſe, ſed placido ſemper, ac benigno erga omnes eſſe vultu, contemnendum ducit: Verùm ſeveritas iſta non confeſtim ad executionem debet deſcendere, quando comminatio ſufficit: tunc enim neceſſe non erit, commoveri Principis animum: ſatis eſt, ſeveriorem frontem oſtendere. Non exuit gravitatem ſuam Leo, nec de damno animantibus aliis inferendo cogitat; quin ſolo aſpectu terrorem (*d*) omnibus incutit: tanta vis Majeſtatis in oculis ejus ineſt. At enim, quoniam expedit interdum, vim aſtutia, & indignationem benignitate tegere, diſſimulando tantiſper, aut tempori, & perſonis ſe accommodando: ideo in præſenti Emblemate non coronatur Leonis caput vulpinis artibus, indecoris & fraudalentis, adeoque indignis generoſo & magnanimo Principis pectore; ſed ſerpentibus, imperii & Majeſtatis prudentis ac vigilantis ſymbolo, atque in literis ſacris Prudentiæ hieroglyphico: ſiquidem illorum aſtutia in tuendo capite in obturandis auribus contra incanantes, & in rebus aliis, ad defenſionem proprium attendit ſolum, non ad aliorum nocumenta. Ad eundem finem, & pro ſimilibus caſibus Emblemati huic inſcripſi verbo illa: *ut ſciat regnare*, deſumpta è documento illo Ludovici Undecimi Regis Franciæ, quod ſolum voluit, ut addiſceret filius ſuus Carolus Octavus. *Qui neſcit diſſimulare, neſcit regnare.* In quo tota regnandi ſcientia ſummatim comprehenditur. Magnâ tamen hic prudentia opus eſt, ne aut vis in tyrannidem ver-

(a) *Fuit, cui in tractandis negotiis dolus malus placeret, quem Regi convenire ſane nemo dixerit, etſi non deſunt, qui in tam crebro uſu hodie doli mali, neceſſarium eum eſſe dicant ad publicarum rerum adminiſtrationem.* Polyb. lib. 13. Hiſtor. (b) *Nihil glorioſi niſi tutum, & omnia retinenda dominationis honeſta.* Sal. (c) Senec. in Tragœd. Thyeſt. (d) *Leo furtiſſimus beſtiarum, ad nullius parebit occurſum.* Prov. 30. 30.

vergat, aut diſſimulatio, & aſtutia fraudes fiant: media enim ſunt valde vitio confinia. (*a*) Juſtus Lipſius fraudem definiens in rebus politicis, ait eſſe *acutum conſilium à virtute aut legibus devium, Regis Regnique bono*; cumque Machiavelli extrema declinare cuperet, putaretque absque omni omninò fraude, & dolo Principem imperare non poſſe, levem aliquam ſuaſit, toleravit mediocrem, & gravem prohibuit. Limites periculoſi pro Principe. Ecquis enim illos ſic accuratè iis deſcribere poterit? Nec debent ſcopuli tam vicini fieri navigationi politicæ. Sat in multis operatur potentiæ malitia, & regnandi cupiditas. Si fraus vitiò non caret, in omnibus ſuis partibus, quantumvis exiguis, vitioſa ſit oportet, & Principe indigna, Dignitas regiæ purpuræ omnem reſpuit (*b*) maculam. Nulla tam ſubtilis eſt atomus, quæ non appareat, & defœdet radios horum terreſtrium ſolium. Et quomodo permitti poteſt, ut illius actio à virtute deſciſcat, & legibus, qui earundam eſt anima? Dolus eſſe non poteſt, absque admixtione aliqua malitiæ & mendacii, utrumque verò magnanimitati regiæ adverſatur, quicquid Plato dixerit: *Mendacia in Diis eſſe ſuperflua, eo quod hi nullius egeant; non tamen in Principibus; qui multis opus habent, atque adeo iis interdum illa permitti poſſe*; Quòd illicitum eſt, concedi nunquam debet, nec ſufficit, finem honeſtum eſſe, ut uti liceat medio, quod ex natura ſua malum eſt. Tunc ſolùm licita eſſe poſſunt diſſimulatio & aſtutia, quando neque in fraudem impellent, neque auctoritati Principis inurunt maculam: quo caſu non in vitiis ea numero, ſed prudentiæ eſſe srbitror, aut ad vittutes pertinere hujus filias, utiles ac neceſſarias ei, qui aliis imperat. Iſtud fiet, ſi prudentia, in ſui conſervationem intentos habens oculos, aſtutia aliqua utatur, ad occultanda quædam ſecundùm varias circumſtantias temporis, loci, perſonarum: ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent inter ſe ſemper, & conſentiant: illa diſſimulatio velis, remisque fugienda, quæ ob fines doloſos orationis vanitatem adhibet: illa, inquam, quæ eò ſpectat, ut intelligat alius id quod non eſt, non ea quæ ſolum intendit, ut id quod eſt, non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus, & æquivocis & in unius locum ſubſtituere aliud diverſæ ſignificationis, non ad fallendum, ſed ad cavendum ſibi, aut dolum prævertendum, aut ob alios fines licitos. Quòd ipſe veritatis Magiſter coram diſcipulis ſuis proficiſcentibus in Caſtellum Emaus (*c*) præ ſe ferret, ac ſi longiùs ire vellet, ſtultitia ficta Davidis (*d*) coram Rege Achis, obtentum ſacrificium (*e*) Samuelis, & hœdorum pelliculæ (*f*) Jacobi manibus aptatæ, diſſimulationes fuêre licitæ, quia dolum non intendebant, ſed ſolùm, ut aliud celarent propoſitum, neque ideò licitæ eſſe deſinunt, quòd fors prævideatur, alium inde deceptum iri: iſta enim notitia non malitiæ eſt, ſed ad providentiam pertinet.

§. Atque artibus iſtis & agendi modis tunc potiſſimùm opus eſt quando cum Principibus aſtutis & fraudulentis tractanda ſunt negotia. Enimverò in tali caſu dffidentia, & aſtutia, diſſimulatio in vultu; reſponſa ambigua, & æquivocatio prudens inverbis, ne Princeps iis implicetur, aut machinationibus aliorum & fraudibus locus ſit: ſimilibus artibus utendo, non ad offendendum, neque ad fallendam fidem publicam, ecquid aliud eſt, quàm publicare cuſtodias animi? Fatua foret ingenuitas, quæ cor detegeret, & periculoſum Imperium ſine aliqua cautione. Sem-

(a) Lipſ. de civil. doct. l. 4. c. 14. (b) *Eos qui in dignitate ſunt turpius fraude honeſta circumvenire, aut lædere, quam vi aperta.* Thucyd. (c) *Et ipſe ſe finxit longius ire.* Luc. 24. 28. (d) *Et immutavit os ſuum coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in oſtia portæ, defluebantque ſalivæ ejus in barbam.* 1. Reg. 21. 13. (e) *Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices. Ad immolandum Domino veni.* 2. Reg. 26. 2. (f) *Pelliculasque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit.* Gen. 27. 16.

Semper veritatem diſertè eloqui, periculoſa eſſet ſinceritas, cùm taciturnitas, præcipuum ſit regnandi inſtrumentum. Quisquis ſecretum leviter committit alteri, ſceptrum eidem unà tradit. Mentiri Principem non decet; licebit tamen interdum, ut taceat, aut veritatem celet; non verò ut leviter credat, aut temerè confidat; quin potiùs maturus ſit, oportet, & tardus, ut conſiderationi locus ſit; & ipſe in fraudem induci nequeat; quæ cautio valde neceſſaria eſt Principi, ſine qua multis iisque gravibus expoſitus foret periculis. Qui plura novit, & vidit, minùs credit, & confidit, quia aut ſpeculatio, aut praxis & experientia cautum eum reddunt. Sit igitur Principis animus ſincerus, & candidus; prudens tamen in artibus, & fraudibus alienis. Experientia ipſa docebit caſus, in quibus his artibus uti Principem deceat, quando nimirum animadverterit, malitiam & technas eorum, quibuscum agit, ita exigere. Cæterùm in aliis omnibus actionibus elucere debet in Principe candor quidam regius, quo utendum eſt interdum erga eos ipſos, qui fallere cogitant: hi enim, ſi in meliorem partem id interpretentur, in ſuis perturbantur conſiliis, & vacillare incipiunt; præterquam quod nulla fraus generoſior, quàm ipſa veritas, & ſi de ea ſecuri ſint, intimi cordis ſui illi tradunt imperium, nec contra ſeſe aliis artibus muniunt. Quæ retia non fuêre contexta? quæ non excogitata ſtratagemata contra aſtutiam & malitiam vulpis? quis unquam ſinceritati domeſticæ hirundinum ſtruxit inſidias.

§. Ii tamen Principes, & moderatores, quos à prudentia & ingenio mundus æſtimat, iſthac arte uti nequeunt; nemo enim ſibi perſuadet, quòd aut caſu aliquid agant aut ſincerè. Unde, ſi qua in re candorem ſuum palàm velint oſtendere, pro ficto habetur. Circumſpectio in illis, malitia, Prudentia, diſſimulatio, & cautio, dolus eſſe creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponerent, eò quod partim naturali judicii ſui acumine, partim diuturnis belli pacisque experientiis ſatis perſpiceret fallacem agendi modum & intutam fidem horum temporum, atque adeò tanta ſagacitate ſeſe defenderet, ut æmuli ejus ac hoſtes ſuismet artibus ſeſe irretirent, aut eæ certè cum tempore & conſilio omnino ſpe ſua fruſtarentur. Eam ob rem fingunt nonnulli Principes ſinceritatem & modeſtiam, ad celandos magis fines, quos ſibi habent propoſitos, aut ne illos malitia tam facilè poſſit aſſequi. Faciebat id Domitianus, (a) *ſimul ſimplicitatis, ac modeſtiæ imagine in altitudinem conditus, ſtudiumque literarum, & amorem carminum ſimulans, quo velaret animum.* Velle Principem in omnibus ſapientem videri, eſt ſapientem eſſe deſinere. Nôſſe ſuo tempore & loco ignorantem eſſe, ſumma prudentia eſt. Nihil utilius, nihil magis difficile, ac ſapientiæ modum retinere: id quod in Agricola Tacitus (b) collaudavit Omnes in eum conſpirant: qui plus aliis ſcire ſe exiſtimat, ſive ex invidia, ſive ignorantiæ propriæ defenſione oriatur; aut fortè, quia ſuſpectum habent id, quod ipſi aſſequi nequeunt. (c) *Videns Saul, quòd prudens eſſet nimis* David, *cœpit cavere eum.*

§. Principes alii negotia ſua tractant, quaſi aliud animo agitantes, ut ſic caſu agere videantur. Verùm tanta eſt malitia præſentis Politicæ ut iſtas artes non tantùm penetret, ſed integerrimam etiam ſinceritatem cavilletur cum inſigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimento: cum nihil omninò ſit, quod rectè atque ut oportet, interpretentur alii, cumque veritas in uno conſiſtat puncto: ea verò, quæ in circumferentia continentur ſint, infinita, quo collineare poſſit malitia, in graves errores incidunt ii, qui in factis & verbis diverſos ſcrutantur ſenſus ab eo, quod præ ſe ferunt, aut ſonant; & acceptis in deteriorem partem aliorum judiciis,

 &

(a) Tac. l. 4. Hiſt. (b) *Retinuitque, quod difficilimum eſt, ex ſapientiâ modum.* Tac. in vita Agric. (c) 1. Reg. 18. 15.

& propoſitis animi, artibus ſeſe muniunt alii contra alios, vivuntque omnes in diffidentiis perpetuis, & ſuſpicionibus, in quibus qui maximè ingenioſus eſt, is à veritatis ſcopo aberrat longiùs: nam ingenii ſui acumine intimiùs penetrat, quæ communiter verſantur in animo, & plerumque tanquam exploratum habemus in aliis, quod in nobis non eſt, niſi imaginationis deceptio. Ita naviganti currere videntur ſcopuli, & ipſe interim eſt qui movetur. Umbræ rationis Statûs majores eſſe ſolent ipſo corpore, & hoc negligitur interdum, contrà verò captantur illæ: quo fit, ut deluſâ inaniter imaginatione, majora naſcantur damna ex ſuſcepta defenſione, quàm adferre potuiſſet id, quod timebatur. Quoties ex inani ſuſpicione Princeps aliquis arma ſumit adverſus eum, cui nunquam in mentem venit offendere, & correptis utrimque armis, ingens belli excitatur incendium, quæ priùs, non niſi levis & malè fundata fuerat ſuſpicio: iis idem accidit, quod navibus malè conſtructis, quæ quò magis nunc in hoc, nunc in illud incumbunt latus, eò citius pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentia oritur (ut alibi diximus) illud ſolùm reprehendo, quòd bona fides ſemper deſit ſine qua nec amicitia, nec ulla firma ſocietas, nec pactum ſecurum eſſe poteſt. Jus gentium ſine robore erit, & omnia fraudibus, deceptionibusque obnoxia. Non omnia ex ſiniſtro aguntur propoſito. Maximus etiam tyrannus fines honeſtos interdum ſibi præfixos habet.

SYMBOLUM XLIV.

DUbius & anceps eſt ſerpentis motus, nunc huc, nunc illuc ſinuoſis flexibus ita in incertum ſe gyrantis, ut ipſum etiam illius ignoret corpus, qua caput ſurſum attollere debeat. In hanc partem tendere crederes, & ſubitò movetur in oppoſitam, ut nec ulla paſſuum ſuperſint veſtigia nec ſciri poſſit, quo

iter

iter ſuum intendat. Tam occulta ſint oportet conſilia, & cogitata Principum: nemini notum eſſe debet, quorſum illa ſpectent; quin imitentur potiùs ſupremum illum rerum omnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere nemo (*a*) poteſt. Atque ideo Seraphini (*b*) *alis ſuis velabant pedes ejus.* Tanta cum ſolertia conſilia ſua ſecreta habere debent Principes, ut ea ſubinde ne ipſi quidem Miniſtri penetrent, immò alia omnia opinentur, ſintque primi, qui in hac opinione ſua fallantur, ut tanto naturalius & majori cum efficacia, absque periculo ſimulationis, quæ facilè ſeſe prodit, firment ac roborent, quod ipſi pro certo & explorato habent, eandemque mentem & errorem ingenerent aliis, atque ita ſpargatur in vulgus, & manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando querentibus nonnullis, quod non abiret ad componendas in Pannonia & Germania tumultuantes legiones, finxit ſe propediem prefecturum; qua ſimulatione (*c*) *primo prudentes, dein vulgum, diutiſſimè provincias feſellit.* Idem quoque fecit Rex Philippus Secundus, qui conſiliorum ſuorum fines etiam Legatos ſuos celabat, alios præ ſe ferendo, ubi opus foret, ut ſic illi crederent & perſuaderent aliis. Atque hiſce artibus uti Princeps minimè poterit, ſi ingenuitas illius tam cauta & circumſpecta non ſit, ut ne locum det interiores animi motus ex gubernandi actionibus diſpiciendi, aut ne æmuli ac hoſtes cor ejus ac cogitata penetrent: quin immò, ut elabi poſſit ex manibus, quando jam illum comprehenſum ſe tenere exiſtimant. Iſta operis diſpoſitio, qua alius in fraudem inducitur, defenſio potiùs quædam eſt, quàm malitia, dummodo ea quis utatur, ubi & quando recta ratio ſuaſerit, quomodo ea magni Heroes uſi ſunt. Et quæ neceſſitas, obſecro, pandendi ipſum cor, quod Natura non fortuito in intimo abdidit pectore? etiam in rebus minoris momenti & longè poſitis perniciosum eſt, ſi fiant publicæ, quia occaſionem dant plura deinde per rationis diſcurſum indagandi. Tametſi cor penitùs intra viſcera abditum ſit, ex ſolo tamen arteriarum motu infirmitates ejus ac morbi dignoſcuntur. Executio vim ſuam perdit non absque exiſtimationis jacturâ de prudentiâ Principis, ſi quæ ipſe facere decrevit, publicentur in vulgus. Conſilia occulta & ignorata omnibus minantur partibus, valentque non parum ad hoſtem aliorſum diſtrahendum. Hinc in malitia potiùs, quàm in rebus aliis celare ea expedit. Pauci conatus & molimina ante tempus detecta felicem ſortiuntur exitum Quàm animo turbatur, qui antè ſauciari ſe videt, quam ſtringi gladium; ille inquam, qui non niſi ad ipſum armorum ſtrepitum excitatur?

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adverſus infideles, non de iis quæ Chriſtiani contra ſe invicem ſuſcipiunt, quæ prius indicere oporteret, ut ad ſatis factionem tempus ſuppeteret, quo multorum cædes evitari poſſent. Eſtque ea diligentia pars quædam eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum ſit, ac juſtum. Laudandi in hoc Romani qui Collegium quoddam viginti Sacerdotum, quos *Feciales* appellabant, inſtituerunt, ut bella indicerent, componerent pacem, & ſancirent fœdera; qui porrò in ſimilibus cauſis judices eſſent, ac jus dicerent, curarentque, ut pro injuriis & offenſionibus acceptis parti læſæ ſatis fieret, trium ac triginta dierum ſtatuendo terminum intra quos niſi lites aut via juſtitiæ, aut amica compoſitione deſinerent, bellum denunciabant, tribus ſenioribus viris in teſtes adhibitis, lancea ferata in hoſtilem agrum projecta.

- - - (d) Et baculum intorquens emittit in auras
Principium pugnæ.

Xx E

(a) *Et vias illius quis intelligit?* Eccl. 16. 21. (b) Iſa. 6. 2. (c) Tac. lib. 1. Annal. (d) Virg. l. 9. Æneid.

E quo die actionibus hoſtilibus & incurſionibus fiebat initium. Hujus denunciationis multa in ſacris litteris ſuppetunt exempla. Jephte Iſraëlitarum dux & Princeps non priùs contra Ammonitas arma ſumpſit, quàm miſſis ad eos legatis ſciſcitatus fuiſſet cauſam, cur illi bellum (a) ſuſcepiſſent. Horum noſtrorum temporum, non tam humanus, ac generoſus mos eſt. Antè belli experimur effectus, quàm de cauſa conſtet, aut conſilia penetrentur. Inopinata & improviſa invaſio graviorem reddit injuriam, & magis implacabiles animos. Quod inde ferè oritur, quia non tam arma capiuntur, ad compenſandam injuriam, aut reſarciendum damnum, quàm ex cæca quadam ambitione ad dilatandos diminiorum fines; qua in re nec Religionis, nec ſanguinis, nec amicitiæ ulla habetur ratio, concultatis ſacroſanctis juribus & Naturæ & Gentium.

§. Si quos interdum de infidelitate Princeps ſuſpectos habuerit, vultus ſerenitatem ne illicò immutet, aut ſuſpicionis ſuæ aliqua prodat indicia, quin potiùs novis blanditiis & honoribus confirmare ſtudeat animos, & ad fidelitatem præſtandam obſtringere. Non optimum ſemper, & ſecurum remedium eſt extremus rigor: rami, qui reſecantur, pereunt, quia revireſcere non poſſunt. Eadem Marcello cauſa fuit, cur cum Lucio Banco Nolano homine locuplete, & factioſo tantoperè conniveret, & tametſi probè ſciret, quòd Hannibalis partes ipſe ſequeretur, accerſito tamen ad ſe planè expoſuit, quàm virtus ejus, & fortitudo æſtimaretur ab omnibus, quámque illa perſpecta eſſet Ducibus Romanis, qui teſtes exſtitiſſent rerum ab illo laudabiliter geſtarum in Cannenſi prœlio: honorat eum verbis, ſpe ac promiſſis fovet & ſuſtinet; indulget, ut liber ei ſemper ad audientiam pateat aditus, qua humanitate ſic illum devincit & obligat, ut ab eo tempore amicum fideliorem Reſpub. Romana nunquam habuerit.

Hæc tamen diſſimulatio magnam attentionem poſtulat, & prudentiam: nam ſi illi ſuboleret, qui ſiniſtri aliquid molitur, artificium eſſe crederet, ut tantò gravius poſteà in ſe animadverteretur, adeoque citiùs flamam ſubjiceret cuniculis, aut ſibi per alia media violenta caveret de periculo, id quod præcipuè timendum in tumultibus, & delictis inſanæ plebeculæ. Eandem ob cauſam Fabius Valens, etſi auctoribus ſeditionis cujusdam nullam conſtituiſſet pœnam, quosdam tamen eorum in judicio poſtulari voluit, (b) *ne diſſimulans ſuſpectior foret.* Verùm cùm animus à concepta proditione perquàm difficulter expurgetur, & offenſiones Majeſtatis ſupremæ impunitæ eſſe non debeant, videtur tunc ſolùm diſſimulandum, quando majus à declaratione imminet periculum, aut multorum punitio in effectum deduci non poteſt. Iſtud expenderit Julius Cæſar, cùm datas contra ſe à Nobilitate Romana ad Pompejum literas, & apud tabellarium deprehenſas, ſic obſignatas cum integro faſciculo in ignem juſſit conjici, optimum ignoſcendi modum ratus, delictum ignorare. Inſignis ſanè magnanimitas, & rara prudentia; ab omnibus pœnam ſumere non poſſe, nec tamen obligare ſeſe ad connivendum. Poſſet exemplum ſtatui in tenuiores, & diſſimulari cum Illuſtribus, donec ſecurior puniendi affulgeret (c) occaſio. At verò, ubi in delinquentes animadverti poteſt absque periculo, tutius erit ſumpto ab iis ſupplico ſecuritati conſulere, quàm diſſimulationi confidere: hæc enim majores ad audendum addere ſolet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginienſi Senatui, & proditione comperta, ſat remedii fore autumabant Senatores illi, ſi legem conderent, quæ modum & certum

(a) *Et miſit nuntium ad Regem filiorum Ammon, qui ex perſona ſua dicerent: quid mihi & tibi eſt, quia veniſti contra me, ut vaſtares terram meam?* Jud. 11.12. (b) Tacit. l. 2. Hiſtor. (c) *Unde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia, adverſus illuſtres diſſimulatum adpræſens, & mox reditum odium.* Idem l. 16. Annal.

tum pretium conviviis poneret; id quod Hannoni aliam novam proditionem contra illos attentandi anſam dedit.

§. Ars atque aſtutia, quæ maximè decet Principem, diſſimulatio item magis licita, & neceſſaria eſt illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem diſſimulando fallere cogitat, ſic moderatur & componit, ut ſcire ille non poſſit ſua patere conſilia; ea enim ratione plus ſuppetet temporis ad penetrandum melius, & puniendum, aut eludendum dolum, dum aggreſſor de eo occultando minus ſollicitus eſt; quod ſi præter opinionem deprehenſum ſe ſemel animadverterit, trepidare incipiet, nec ſecurum ſe arbitrabitur, donec quas animo verſat fraudes, ad effectum adduxerit. Ea de cauſa Agrippina Neronis mater, compertis etiam inſidiis, perinde ſe habuit, ac ſi nihil reſciſſet de morte, quam ei filius fuerat machinatus, exiſtimans nimirum (a) *ſolum inſidiarum remedium eſſe, ſi non intelligerentur*. Hæc diſſimulatio aut ficta ſimplicitas perquam neceſſaria eſt Miniſtris, qui Principibus aſtutis, minusque ſinceris deſerviunt, iis ſcilicet quorum unicum ſtudium eſt cavere, ne artes eorum penetrentur ab aliis: qua in re eximius fuit Tiberius (b) *conſulto ambiguus*. Eodem artificio Senatores Romani uſi fuêre, quando idem Tiberius poſt Auguſti obitum (ut animos eorum exploraret, ſignificari iis fecit, nolle ſeſe imperii gubernacula admittere, eò quòd nimis grave humeris ſuis onus eſſet; at illi ſtudioſa quadam ignorantia, & provocatis ultrò lacrymis, inſtare rogareque, ut admittere dignaretur (c) *quibus unus metus, ſi intelligere viderentur*. Oderunt Principes injuſti, & tanquam hoſtes eos habent, à quibus mala ſua ſtudia & conſilia capi exiſtiment. Abſolutum ſibi in animos imperium vendicant non alienæ ſubjectum ſcientiæ, cupiuntque non minùs vi, & facultati intelligendi ſubditorum dominari, quàm eorundem corporibus, partem obſequii in eo ponentes, ne artes eorum deprehendantur à (d) ſubditis: Eam ob rem *abditos Principis ſenſus*, & *ſi quid occultius parat exquirere, illicitum eſt.* Conquerente aliquando graviter Tiberio, quòd ſibi à Senatoribus quibusdam ſecuro vivere non liceret, ſcire ex eo voluit Aſinius Gallus, quinam ii eſſent, ut pœnas luerent, & (e) *eò ægrius accepit* Tiberius, quod *recludi* ille vellet, *quæ premeret.* Prudentior Germanicus fuit, qui licèt Tiberii artes probè perſpiceret, ſeque ideo tantùm è Germania revocari, ut gloriæ ſuæ curſus ſiſteretur, extemplò tamen paruit, perinde ac ſi nihil iſtorum, quæ ſuberant, (f) animadverteret. Quando Ptincipum mandata declinari non poſſunt, prudentiæ eſt iis obſequi, & ignorantiam præ ſe ferre, ut minus detrimenti ſit. Quarè tametſi Archelaus ſciret, aſtu quodam & dolo ſe à Tiberii matre Romam evocari, diſſimulavit tamen, & (g) *ſi intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properavit.* Atque hæc diſſimulatio magis adhuc in erroribus & vitiis Principis neceſſaria eſt; nec enim amicus ſolet eſſe ei, qui illorum aut teſtis eſt, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hauſit, (h) *diffugere imprudentes; at quibus altior intellectus, reſtitêre defixi, & Neronem intuentes,* ne violentæ mortis illius conſcii haberentur, ſed credere potiùs putarentur, eam ſecundum naturam accidere.

(a) Tac. lib. 14. Annal. (b) Idem lib. 13. Annal. (c) Idem lib. 1. Annal. (d) *Intelligebantur artes, ſed pars obſequii in eo, ne deprehenderentur.* Idem lib. 4. Hiſtor. (e) Tacit. lib. 4. Annal. (f) *Haud cunctatus eſt ultrà Germanicus, quanquam fingi eo, ſeque per invidiam parto jam decori abſtrahi intelligeret.* Idem lib. 2. Annal. (g) Idem lib. 2. Annal. (h) Idem lib. 13. Annal.

SYMBOLUM XLV.

LEo (figura præſentis Emblematis) apud Ægyptios vigilantiæ fuit Symbolum, quales ſunt, qui in frontiſpiciis & portis templorum collocari ſolent. Aque hinc Alexander Magnus in monetis effingi voluit cum pelle leonina in capite, ut ſignificaret non minùs cura ſe pollere, ac robore: quippe qui (ſi quando parciori ſomno utendum eſſet) dormire conſueverat, brachio extra lectum porrecto, & globum argenteum manu tenens, ut ſi forte arctius indormiret, ille in ſubjectam pelvim æneam delapſus tinnitu ſuo eum mòx rurſum excitatet. Nunquam ſanè orbem ſuo ſubjeciſſet imperio, ſi quieti & ſomno ſolum indulgens; rerum omnium curam abs ſe abdicaſſet: neque enim altùm debet ſtertere, qui multorum regendorum gubernacula ſuſcepit,

(a) Non decet ignavum totâ producere ſomnum
Nocte virum, ſub conſilio, ſub nomine cujus
Tot populi degunt, cui rerum cura fideſque
Credita ſummarum.

Leo igitut, cùm animantium Regem ſe eſſe ſciat, aut parum dormit, aut ſi dormit, minimum apertos ſervat oculos. Non tantum ſuo confidit imperio; nec de ſua majeſtate tantoperè ſecurus eſt, ut neceſſarium non arbitretur, vigilantem ſe fingere, etiam dum ſomnum capit. Opus eſt equidem, ut ſenſibus ſua aliquando quies concedatur; expedit interim ſic opinari de Regibus, quòd ſemper excubent. Rex ſo-

(a) Homerus.

ſomno deditus nec hilum ab aliis differt hominibus. Etiam hanc ipſam paſſionem ſubditos ſuos, ac hoſtes, quantum poteſt, celare debet. Dormiat: modò vigilare eum credant alii. Ne ſibi tantum de dignitate ſua & potentia polliceatur, ut curæ ac ſolicitudini claudat oculos. Aſtutia eſt diſſimulatio in leone, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi ſtudio, ſed diſſimulandi ſolùm conſopitos ſenſus; & ſi quis fortè inſidias illi ſtruens deciperetur, exiſtimando vigilem eſſe, quem dormientem offendere cogitabat, ipſe ſibi erroris cauſa eſt, non leo; nec indigna hæc præventio magnanimo ejus pectore, uti nec aſtutia illa, quando cauda obducit pedum veſtigia, ad fallendos venatores. Nulla arx, caſtrumve ſatis munitum eſt, niſi ſolertia excubet. Major Monarcha majori cum cura frontem ſuam coronare debet, non candore ſincerarum columbarum, ſed prudentia aſtutorum ſerpentium: neque enim aliàs, quàm quando Leo in arenam prodit, feræ cæteræ ſuas ponunt inimicitias naturales, & depugnare inter ſe deſinunt; quin jam communi conſenſione conſpirant omnes contra illum, armant ſeſe, & tanquam fortiori moliuntur inſidias. A nulla potentia plus periculi imminet regno Angliæ, (uti & aliis omnibus Principatibus) quàm ab illa Batavorum; nam maris libertatem illi adimunt. Nihil magis pernicioſum Francis, quàm potentia eorundem rebellium Statuum, quæ perfoſſis aggeribus, quos objecit Hiſpania, totum Franciæ regnum aquis demergeret, ut prudentiſſimè obſervavit Rex Henricus Quartus, & tamen, quæ duo apud ambas illas Coronas plus poſſunt, quàm ſuamet ipſarum pericula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hiſpanicæ, vires illas augent, quas mutatis aliquando & perturbatis temporibus ipſæ merito adverſum ſe timere poterunt. Pericula præſentia plus ſollicitudinis & curarum adferunt, quam futura, etſi hæc ſæpè majora ſint. Timor ſenſus impedit; nec ſinit animum æſtimare, quæ longius poſita ſunt. Inanis aliqua diffidentia maxima etiam ratione Status validior eſt. Arbitrium Coronæ Hiſpanicæ in Italia medicinæ præſervativæ inſtar eſt adverſus infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; idem illud Tuſciæ Principatum ſecurum reddit: Imperium ſpirituale Eccleſiæ augeſcit, & conſervatur potentia domus Auſtriacæ, ejusdem beneficio ſecuri ſunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod neſcio ſanè, an aliqui conſiliarii iſtorum Principum ſatis grati agnoſcant, aut illud agant ſemper, quod ad hanc utilitatem eorum propriam magis conducit. Æmulationes ejusmodi, quæ rationi non parent, ſibi ipſæ ruinam accerſunt, & exitium. Illi ipſi, qui ſecuriores ſe fore exiſtimabant, ſi Ferdinandum Secundum armis exuerent, magno ſuo malo experti ſunt poſteà, eodem ſe indigere milite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant. Complures Provinciæ quæ ob rationem ſtatus Monarchiam Romanam voluerunt exercere, unà cum illius ruina libertatem ſuam perdiderunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipſi deferunt: ficta enim tantum modo res eſt, & longè alia ab eo, quod extrinſecùs apparet. Placere velle, adulatio eſt, obſequium, metus, veneratio, vis quædam & coactio, & amicitia, neceſſitas. Omnes callida fraude inſidias parant ſinceræ generoſitati, quæ alios (a) æſtimat. Omnes ad ungues illius attendunt, & prædas numerant. Advigilant omnes, ut ingenio ſuperent, quem viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, ſincerè cùm eo agit; ei enim, qui timetur, non dicitur veritas, adeoque potentiæ ſuæ confiſus, ſomnum capere ſecutus non poteſt, artem arte, vires viribus eludat. Generoſum pectus diſſimulanter & cautè prævertat pericula, & reſiſtat fortiter.

(a) *Duces Principum ſimplices, & ex ſuâ natura alios æſtimantes, callida fraude decipiunt.* Eſth. cap. 16. 6.

§. Tametſi verò præſenti Emblemate permittamus, immò etiam neceſſariam judicemus diſſimulandi artem, ſervatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Miniſtris convenit (quando excuſari poteſt) quàm Principibus: in his enim occulta quædam ineſt divinitas, quæ ea cura & cautlone offenditur. Diſſimulatio plerumque ex metu & ambitione naſci ſolet; neutra autem, ſi notetur, ſatis Principem decet. Quod ſimulatio cavere debet, caveat ſilentium prudens, & ſolers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modo agat cum ſinceritate quadam regia. Nemo eſt, quin artes illas occultas deteſtetur; contrà verò agendi modus naturalis cum ingenua quadam probitare placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, (*a*) *cujus dicta factaque quantò ſolutiora, & quandam ſui negligentiam præferentia, tanto gratius in ſpeciem ſimplicitatis accipiebantur.*

SYMBOLUM XLVI.

REmus ex parte aquis immerſus, obliquus videtur oculis, & fractus, idque ex refractione ſpecierum oritur: ita multis in rebus nos fallit opinio. Ea de cauſa Philoſophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant, nec quicquam pro certo audebant aſſerere. Solers ſane modeſtia, & diffidentia prudens humani judicii, nec absque fundamento; ſiquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur diſpoſitiones, illius nimirum, quï cognoſcit, & rei, quæ cognoſci debet. Qui cognoſcit, intellectus eſt, qui externis juxta atque internis utitur ſenſibus, tanquam inſtrumentis ad efformanda phantaſmata. Externi variè immutantur pro majori humorum abundantiâ, aut moderatione. Quas mutationes etiam interni ſubeunt, aut ob eandem cauſam, aut propter diverſas organorum affectiones.

(a) Tacit. lib. 16. Annal.

nes. E quo tanta opinionum, judiciorumque in hominibus naſci ſolet diverſitas, alio aliter res ipſas concipiente, in quibus eadem incertitudo & variatio cernitur: nam poſitæ hîc aut illic colores ſuos mutant, & formas, aut ob diſtantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfectè ſimplex eſt, aut propter mixtiones naturales, & ſpecies, quæ ſeſe offerunt medias inter ſenſus, & ea quæ ſub ſenſum cadunt: adeoque de iis affirmare non poſſumus qualia ſint, ſed illud dicere ſolum, videri talia, opinionem ſcilicet formantes, non certam ſcientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perdenderet animo, in nulla earum ineſſe naturam illam puriſſimam & perfectiſſimam, quæ in Deo eſt; noſque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionem habere ſed præſentes ſolùm videre, quæ non niſi reflexæ eſſent, & quædam illarum umbra, atque adeò fieri non poſſe, ut de iis ſcientia comparetur. Non equidem illud contendo, ut Princeps è Scepticorum turba ſit: nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut ſtatuit, neque ulla res gubernationi magis noxia, quam dubium hærere & ancipitem, quoties decidendum eſt aliquid, & effectui dandum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentia quadam politica in opinionibus perſiſtat indifferens, certoque ſibi perſuadeat, facilè ſe in judicio falli poſſe, quod de iis formaverit, aut ex affectu & paſſione proprio, aut minùs ſincera informatione, aut ob blanditias aliorum & aſſentationes, aut quia exoſa illi eſt veritas, quæ potentiæ certos præſcribit limites, legeſque voluntati, aut propter noſtrum apprehendendi modum valde incertum, aut denique quia paucæ res ejuſmodi ſunt, quales prima fronte apparent, præſertim politicæ, cum ratio Status jam ferè nihil aliud ſit, quam ars quædam alios fallendi, aut ne Princeps fallatur ab aliis. Quare diverſis egent luminibus, & conſiderare eas oportet ſedulo potiùs, quam obiter intueri, ne Princeps leviter rebus apparentibus & narratiunculis moveatur.

§. Fraudes iſtæ, & artes politicæ dignoſci nequeunt, niſi ipſa hominis natura probè perſpecta ſit; illius ſiquidem cognitio planè neceſſaria eſt Principi, ut & regere eum ſciat, & ſibi ab eo cavere: etſi enim Principatus hominum ſit inventio, ſi quid tamen illi timendum periculi, ab his ſolis, non aliunde timendum eſt, nec major homini hoſtis, quàm ipſe homo. Non aquila aquilam impetit, nec aſpis aſpidem; at homo homini ſemper molitur perniciem. Ferarum ſpecus absque cuſtodia ſunt, ad cuſtodiendas verò urbes tempore nocturnæ quietis nec terna elementa ſufficiunt: terra ſcilicet aggeſta in mœnia & propugnacula, aqua in Foſſas collecta, & ignis concluſus in fiſtulis æneis, & tormentis majoribus. Ut ſecuri ſomnum capiant aliqui, alii vigilent oportet. Quæ inſtrumenta reperta non ſunt ad eripiendam homini vitam? quaſi per ſe ipſa ſatis brevis non ſit, & ſexcentis Naturæ caſibus obnoxia, & licet in homine, tanquam in ſubjecto ſuo proprio, omnium virtutum pariter, & vitiorum inſint ſemina, illud tamen diſcrimen eſt, quod illæ absque nota gratiæ cœleſtis & ſupernaturalis naſci & ſucreſcere nequeant, hæc verò ſuâpte ſponte pullulent, & latius ſe diffundant, qui primæ hominum noxæ effectus eſt, ac pœna. Quoniam autem ſemper ferè affectibus noſtris, & paſſionibus duci nos ſinimus, quæ in malum nos propellunt, atque in virtutibus iſthuc periculi non eſt, quod in vitiis; ideò ob oculos ponemus hîc Principi brevem aliquam deſcriptionem Naruræ humanæ, quando à Malitia ſe patitur abripi.

Eſt igitur homo animantium omnium incoſtantiſſimum: ſibi, & aliis exitioſum. Unâ cum ætate, fortuna, ſpe commodi, damni metu, & paſſione animum immutat. Nec mare toties vultum variat, ac illius conditio. Boni ſpecie deluditur, & ex amore proprio in errore perſeverat. Vindictam & crudelitatem honori ducit, ac laudi. Affectus ſuos ad longum tempus diſſimulare novit, & tegere. Verbis,

riſu & lacrymis celat, quod incluſum gerit in pectore. Religione ſua obvelat conſilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciis. Metui, & ſpei paret. Favores eum ingratum reddunt, dominatio ſuperbum, coactio abjectum & vilem, lex pavidum. Beneficia inſcribit in cerâ, injurias acceptas in marmore, & quas ipſe aliis infert, in ære incidit. Amore regitur non ex charitate tamen, ſed ſola boni ſpecie ira; illi imperat. In afflicta fortuna demiſſus eſt, & obediens, in proſperiori, arrogans & aliorum contemptor. Quod in ſe ipſo collaudat, aut affectat, id minimè poſſidet. In amicitia ſincerum ſe judicat, & colere eam neſcit. Bona propria ſpernit, & ambit aliena. Quantò pluribus potitur, tantò plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabeſcit invidia; graviùs nocet amici ſpecie, quàm hoſtis. In aliis rigorem juſtitiæ deamat, in ſe ipſo eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ deſcriptio generalis eſt, neque enim vitia omnia in uno inſunt homine, ſed diſperſa in variis. Verùm tametſi quis fortè Principi immunis planè ab iis videatur, non ideò tamen ſibi ab illo prudenter cavere intermittat, quia nunquam ſatis ſecurum eſt judicium, quod de conditione & natura hominum formari ſolet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quisque à ſe ipſo deficit, aut humana imbecilitate, aut ætatum inconſtantia, aut neceſſitate & utilitate propria, aut ſpecie aliqua boni privati, vel publici, aut imprudentia, aut notitiæ defectu; quo fit, ut non minus pernitioſi ſint interdum ipſi etiam boni, quàm mali. In dubio autem magis prudentiæ conſentaneum eſt, ſtare à parte periculi, ita ut Princeps ſibi dictum putet (non ad offendendum quidem, ſed ad cavendum) quod ſcribit Ezechiel, (*a*) *ſubverſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas*, quorum *cauda ſemper in in ictu eſt, nulloque momento meditari ceſſant, ne quando deſint occaſioni.* (*b*) Tales fere ſolent eſſe aulici: plerique enim omnes vota ſua & deſideria, etiam cum illuſione Principis promovere ſatagunt, aut optimè meritos de gratia illius, & favoribus deturbando, ſuæmet auctoritatis, qua valent, beneficio. Quoties interjectis inter Principis oculos & Miniſtri actiones, invidiæ & æmulationis fluctibus, eas pro obliquis habuit, & haud ſatis fidelibus, cum rectiſſimæ eſſent, & non niſi ad majus illius obſequium ſuſceptæ? Paſſa eſt virtus, amiſit Princeps fidelem Miniſtrum, & artibus ſuis triumphavit malitia. Quas ut practicè noverit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis uſitatas hic oculis ſubjiciam.

Reperiuntur aulici nonnulli tam verſuti, & ſubdoli, ut æmulorum ſuorum defectus excuſare videantur, & vel maximè eos accuſant. Ita Auguſtus quondam. (*c*) *Honorariâ oratione, quædam de habitu, cultuque & inſtitutis Tiberii jecerat, quæ velut excuſando exprobaret.*

Alii ſunt, qui, ut nequitiam ſuam tegant, & bonitatis ſpecie auctoritatem illi concilient, titulo obligationis, & amicitiæ ſermonem ordiuntur à laudibus Miniſtri illius, quem clandeſtinè ſubvertere cogitant, referendo ſcilicet aliquas, quæ aut exigui momenti ſunt, aut Principi haud multum proſunt, atque una ficto quodam zelo erga illius obſequium, quod omni amicitiæ & neceſſitudini præferre ſe dicunt, ſenſim in apertum proferunt defectus, qui efficere poſſunt, ut hic talis Miniſter aut gratiâ Principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat deturbetur. Quod ſi illud non fiat ex ambitione & malitia, ideo ſaltem eſt, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem ſuam teſtatam faciat, (*d*) *& unde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipiat.* Nec ignorabat fallaces has technas ſapientiſſimus ille Rex Neapolitanus Alphonſus; quare cum quendam audiret, qui multus erat in

(a) Ezech. 2. 6. (b) Plin. lib. 11. c. 25. (c) Tac. l. 1. Annal. (d) Tacit. lib. 14. Annal.

in laudibus ſui hoſtis, ſic ad aſtantes dixiſſe fertur: *Notate artificium iſtius hominis, & videbitis has laudes non aliò ſpectare, quàm ut majus damnum ſuo accerſant tempore.* Nec aliter accidit, poſtquam ſex menſium ſpatio iſtiusmodi commendationibus mentem, animumque ſuum omnibus probare conatus fuiſſet, ut tantò citiùs deinde ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locuturus eſſet. Quis unquam pulvis tormentarius, actis ſub terram cuniculis, incenſus fuit à mœnibus longiùs, ubi tamen vim ſuam exerere debuit? *Peſſimum inimicorum genus, laudantes.* (*a*) Alii ut decipiant cautius palam laudant, & ſecretis infamant (*b*) criminationibus.

Nec minùs noxium eſt eorum artificium, qui calumnias ſic adornant, atque inſtituunt; ut cum ſint accuſationes, laudes tamen eſſe videantur, quomodo apud Taſſum Aletus faciebat.

(c) *Gran fabro dicalumnie, adorni in modi*
Novi, che ſono accuſe, e paion lodi.

Calumniarum callidus faber, putes
Laudare, quando criminatur maxime.

Hos Pſalmographus indicat, cum dixit: (*d*) *Converſi ſunt in arcum pravum* (*e*) Et Oſeas Propheta: *Facti ſunt quaſi arcus doloſus*, qui in aliam partem collineat, ex alia ferit & ſauciat.

Quidam æmulos ſuos, eorumque actiones ſic laudibus efferunt, ut ſatis appareat non loqui eos seriò, & ex animo. Id quod in Tiberio animadverſum; qui (*f*) *multa de virtute Germanici memoravit, magis in ſpeciem verbis adornata, quàm ut penitus ſentire crederetur.*

In aliis commendationes ejuscemodi eò tendunt, ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi ſint, aut ut ſubmoveatur ab aula longiùs, etſi cum majori ipſius fortuna id fiat; quam inter alias cauſam fuiſſe reor Ruigomeſio, cur auctor eſſet, ut in Provincias Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientia regis deſciverant. Ob eundem finem (*g*) *Mucianus* quoque, *quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis oneravit, citeriorem Hiſpaniam oſtentans, diſceſſu Cluvii Ruſi vacuam.* Ad quod ut faciliorem viam ſterneret, (*h*) *ſimul amicis ejus Tribunatus Præfecturasque largitus eſt.* Dici vix poteſt, quàm æmulatio liberalis ſit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit, unde eſt, quæ natandi imperitum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eò animo commemorantur, ut ſuſcitentur æmuli, qui laudatum inſectentur. Mirus planè nocendi modus per aliena vitia.

§. Multi eos, quos ipſi ad ſuum formarunt ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut conſilium eorum nemo penetrare poſſit, ideoque nemo ut illud ipſum tantò aſſequantur faciliùs, defectus quosdam leviores in ejusmodi officiis commiſſos ab aliis, primò reprehendunt, mox laudant & deprædicant alios, qui ad ea munera magis viderentur idonei, & interdum velut ignotos fovent, uti Piſonem Lacon, ut à Galba (*i*) adoptaretur.

Alii, ut ſuam celent paſſionem, in longum jaciunt odia, & ſenſim illa inſtillant pectori Principis, ut oppletum effundat ſe tandem in ejus damnum, cui infen-

(a) Tacit. in vitâ Agric. (b) *Secretis eum criminationibus infamaverat ignarum, & quo cautius deciperetur, palam laudatum.* Tac. l. 11. Hiſtor. (c) Taſſo can. 2. (d) Pſ. 77. 57. (e) Oſ. 7. 16. (f) Tacit. lib. 1. Annal. (g) Idem lib. 4. Hiſt. (h) Ibidem. (i) *Sed callide, ut ignotum fovebit.* Tac. l. 1. Hiſt.

ſi ſunt, & inimici. His artibus Sejanus uſus eſt, ut *(a)* Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus ſanctus ſub metaphora arandi mendacia: *Noli*, inquit, *arare mendacium adverſus fratrem tuum*; *(b)* Quod idem eſt, ac ſpargere in animo loliorum ſemina, ut naſcatur deinde, & metatur ſuo tempore malitiæ *(c)* fructus.

Pari cum aſtutia ſolent nonnulli primùm fallere Miniſtros, quorum auctoritari Princeps plus cœteris tribuit, perſuadendo illis quasdam falſitates, quas ipſi deinde imprimant Principi. Ars iſta fuit mendaciloqui illius ſpiritus, qui in viſione Michææ *(d)* Prophetæ ſpondebat ſe decepturum Regem Achab, inſidendo in labiis omnium Prophetarum ejus, & permiſit illud Deus, tanquam efficaciſſimum fallendi medium.

Aliqu nonnunquam ad eum finem injuriis utuntur, quas forte accepit Princeps, & vindictam illi ſuadent, aut quia illam ipſi beneficio potentiæ Principis de hoſte ſuo ſumere cogitant, aut quia ſemotum eum volunt ab illius obſequio, & in diffidentiam adducere. *(e)* Eodem artificio Joannes Paciecus Regi Henrico Quarto auctor erat, ut Alphonſum Fonſecam Archipræſulem Hiſpalenſem juberet comprehendi, & eundem poſteà ſecretò monuit, ut ſuæ ſecuritati adversùs Regem opportunè conſuleret.

§. Atque hæ tales artes maximè vigent in aulis, & licèt interdum prodantur in lucem, ſuos tamen inveniunt Patronos, immò ſunt, qui iterum in fraudem induci ſe ſinunt: unde perſæpe videmus homines planos & impoſtores diu in aulis perdurare, imbecillitas hæc eſt naturæ noſtræ depravatæ, quæ mendacio magis capitur, quàm veritate. Fortiùs noſtros rapit oculos, & in admirationem trahit equus aliquis ſcitè pictus, ac vivus, cùm tamen ille aliud nihil ſit, quàm vivi mendacium. Ecquid aliud eſt eloquentia tropis & figuris ornata, quàm falſa quædam ſpecies, & dolus, & ſæpè perſuadet nobis ea, quæ nos maximè dedecent. E quibus omnibus liquet quantum ſit periculum, ne inter tot artificia, & relationes varias deerret opinio Principis, niſi ea ſingulari cum diligentia expendat, atque examinet, ſuſpendendo tantiſper fidem, donec res ipſas videat non ſolùm, ſed etiam quaſi manibus tentet, eas cumprimis, quæ auditu perceperit: per aures enim ſubintrant aura adulationis, & venti odii atque invidiæ & facilè immutant, ac ſuſcitant paſſiones & affectus animi antè, quàm de rei veritate certò conſtare poſſit. Et idcirco valde eſſet conveniens, ut Princeps aures haberet menti & rationi proximas; ſicut eſt illa, quam habet Noctua (ideò fortè etiam Minervæ dedicata) in ſupremo capitis vertice, ubi cellula ſenſuum eſt, quia omnibus his opus eſt, ne nos fallat auditus. Hujus itaque ſingularem curam ac rationem habeat Princeps, nam quando aures ab affectibus liberæ ſunt, & ratio in iis pro tribunali ſedet, bene ad examen vocantur ſingula, cùm omnia ferè, quæ ad gubernationem pertinent, à narrationibus aliorum dependeant. Atque ideo non videtur vero ſimile, quod dixit Ariſtoteles de apibus, eas ſcilicet audiendi ſenſu deſtitui: grande enim id eſſet incommodum in animalculo tam provido & politico, cùm duo illi ſenſus, auditus & viſus, inſtrumenta ſint, quibus ſapientia hauritur, & experientia. Ambo neceſſarii ſunt, ne nos aut paſſio, aut natura, aut inclinatio decipiat. *(f)* Moabitis

(a) *Odia in longum jaciens, quæ reconderet, actaque promeret.* Tac. l. 1. Annal. (b) Eccl. 7. 16. (c) *Araſtis impietatem, iniquitatem meſſuiſtis, comedeſtis frugem mendacij.* Oſ. 10. 13. (d) *Ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus; Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.* 3. Reg. 22: 22. (e) Mar. Hiſtor. lib. 22. cap. 7. (f) *Primoque mane ſurgentes, & orto jam ſole ex adverſo aquarum, viderunt Moabitæ contra aquas rubras, quaſi ſanguinem, dixeruntque, Sanguis gladii eſt.* 4. Reg. 3. 22.

bitis ab effectu jam occupatis, torrens aquarum unde ſolares radii repercutiebantur, ſanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus bellicoſis. Joſue ululatus pugnæ celebratur; in quietis verò & pacificis Moyſis, moduli Symphoniaci ſuaviter (a) canentium. Eam ob rem, licèt Deo omnia ſint præſentia, voluit tamen coràm luſtrare oculis vocem, quam audiebat de incolis urbium (b) Sodomæ & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & ſingulas ſic manus, oculos aureſque admoverit, aut errare non poterit, aut certè culpa vacabit. Atque ex his omnibus nemini perſpicere non licet, quam parum idoneum fuerit illud Thebanorum ſimulacrum, quo Principis dotes as qualitates volebant exprimere; utpote quod aures haberet quidem ſed careret oculis; cùm tamen hi non minùs, ac illæ ſint neceſſarii; aures inquam, ad res cognoſcendas; oculi verò ad comparandam certam fidem, qua in re magis fideles ſunt oculi; tantum enim veritas à mendacio abeſt, quantum oculi diſtant ab auribus.

§. Nec minori diligentia & attentione opus eſt, ad probanda omnibus conſilia & propoſita media, antequam Princeps iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo imperio; aut negotiis aliis, ad pacem, bellumve ſpectantibus: ſæpe enim non niſi commoda privata & propria pro fine habent, nec ſemper imaginationi aut exſpectationi noſtræ reſpondent effectus. Ingenium conſilia approbare ſolet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia eſſet: nam unicum etiam, quod feliciter ſuccedit, aliorum vanitatem compenſat. Non gauderet Hiſpania novi orbis imperio, ſi Reges Catholici non plus fidei habuiſſent Columbo, quam alii Principes. Credere leviter omnibus, & mox velle, tanquam planè ſecura & certa, in effectum deducere, levitas eſt, aut ſtultitia. Conſideranda priùs conditio perſonæ quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experientiam habeat: quos fines ſpectare poſſit, ſi decipiat: quæ commoda, ſi ritè eveniant; quibus denique mediis, quo tempore hoc aſſequi cogitet. Quam diligentiam quia non adhibuit Nero, cùm referret nonnemo, ingentem in Africa theſaurum repertum eſſe, graviter deceptus fuit, non auctoris (c) *non ipſius negotii fide ſatis ſpectata, nec miſſis viſoribus, per ſuos noſceret, an vera aſſererentur.* Multæ res propoſitæ ſub initium videntur magnæ; & poſtea evaneſcunt ac prorſus fiant inutiles. Multæ levis ſunt momenti, è quibus inſignia redundant beneficia. Multæ, quas in rebus minoribus experientia comprobavit, in majoribus haud quaquam ſuccedunt. Multœ rationi videntur faciles, & reipſa difficillimæ ſunt. Multæ ſub principium damnum adferunt, proſunt ſub finem; aliæ contrà. Multæ etiam reipſa cadunt aliter, ac initio fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cœcum, veritatem non perſpicit, immò illa magis offenditur: nam leviter ſuas ante format opiniones, quàm recta ratio prævertat incommoda, confidendoque rem manibus ſe poſſe tangere, lumen certiùs ſibi pollicetur à ſucceſſu, qui ignorantium Magiſter eſt, adeoque qui illud hominum genus argumentis à ſuis abducere volet opinionibus, tempus perdet, & operam. Nullum efficacius remedium, quàm curare, ut ſuis ipſimet oculis errores ſuos videant, & tentent manibus. Sic equi formidoloſi ſolent corrigi, calcaribus urgendo & verberibus, ut ulteriùs progrediendo nôſſe diſcant vanitatem umbræ, qua tantoperè terrebantur. Hoc conſilio uſus eſt Pacuvius, ad componendum populum Capuæ,

(a) *Audiens autem Joſue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moyſen, Ululatus pugnæ auditur in caſtris. Qui reſpondit, non eſt clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; ſed vocem cantantium ego audio.* Ex. 12. 17. (b) *Deſcendam, & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint: an non eſt ita, ut ſciam.* Gen. 18. 12. (c) Tac. l. 16. Ann.

cùm contra Senatum tumultuari inciperet. Senatores omnes, communicato priùs cum iisdem conſilio, in aula quadam concludit. Dein populum convocat, eumque ſic alloquitur: Si Senatores amovere ab officio, aut punire libuerit, nunc tempus eſt opportunum, omnes enim ſub iſta clave cuſtodio, & absque armis, ſed expediet, ut unus tollatur poſt alium. & mox alius in illius locum eligatur: neque enim vel unicum momentum Respublica iſthæc ſine capitibus ſubſiſtere poterit. In urnam igitur omnium nomina conjicit, & unum ſorte extrahit: rogat deinde populum, quid illo fieri velint: creſcunt ſuffragia, conclamant omnes, eumque morti adjudicant. Suadet porro, alium eligant. Hìc confuſio oritur, & neſciunt, quem proponere debeant. Idem ſecunda, idem tertia vice accidit, ut de electione inter eos convenire non potuerit. Tandem illa ipſa confuſio eos edocuit, melius eſſe, tolerare malum, quod experti eſſent, quàm tentare remedium; & mandant illico, ut Senatores liberi demittantur. Furioſa plebs eſt in opinionibus ſuis, & ſæpè (quando inſigne aliquod damnum timere poteſt, aut periculum) induſtriæ eſt Principis, ſuis propriis habenis eam regere, & pati ignorantiæ paſſu cum ea progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus, ſi illi proponantur ante oculos damna aliorum ſimilium caſuum: (a) *nam plebeja ingenia exemplis magis, quam ratione capiuntur.*

SYMBOLUM XLVII.

ETiam in virtutibus periculum eſt: inſint omnes in animo Principis; non eſt tamen neceſſum, ut in perpetuo verſentur exercitio. Utilitas publica uſum illarum dictare debet, quomodo item, & quando exercitæ absque prudentia, aut vitia eſſe incipiunt, aut cette non minùs exitioſæ ſunt, ac iſta. In cive pri-

(a) Macrob.

privato ipſum ſolum reſpiciunt; in Principe, ipſum & Rempublicam. Cum utilitate communi omnium, non privata unius conſentiant oportet. Scientia civilis certos præſcribit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus, qui paret. In Miniſtro non ſui juris & arbitrii eſt juſtitia, ſemper ad legis normam ſeſe debet dirigere: in Principe, qui illius eſt anima, peculiares habet conſiderationes, quæ univerſum & commune ſpectant imperium. In ſubdito commiſeratio modum excedere nunquam poteſt: in Principe ſæpe eſt noxia. Ut hoc præſenti Emblemate ſubjicerem oculis, à cornicis aucupio iſtud deſumpſi, qua, Sanazaro & Garcilaſo teſtibus, Paſtores utebantur. Ea erudit Principes, quanta cum prudentia calamitatum & periculorum alienorum ſeſe reddere debeant participes. Cornicem ponebant alis extremis humi alligatam, quæ cùm alias per aërem prætervolare cerneret; ſublatis in cœlum clamoribus eas provocabat, ut ad ferendam opem ſe demitterent, miſericordia motæ.

Certavanla, i agluna mas piadoſa
Del mal ageno de la compañera,
Que del ſuyo àviſada, ò temeroſa.
Llegavaſe mui cerca, i la primera,
Que eſto hazia, pagava ſu inocencia,
Con priſion, ô con muerte laſtimera.

Mox advolarunt. Una præ reliquis, magis
Aliena ſociæ vincla, quam ſuæ timens
Vitæ periculum, propius acceſſit, nihil
Jam profutura; quippe quæ ſtudium ſuum
Sociam juvandi morte, vel miſera luit
Captivitate.

Nam quæ humi fixa hærebat, unguibus prehendebat alteram, ut ſe liberaret; & hæc rurſus aliam, quæ eadem ducta commiſeratione ad eam juvandam advolabat, ut una propter aliam, atque adeo perirent omnes. In quo etiam novitas caſus locum habuit: interdum enim ſola curioſitas eſt, aut naturalis inquietudinis motus, quæ miſericordia videtur. In miſeriis & acerbitatibus exterorum Principum non improbo, ad eorum lamenta & voces, commoveri cor & oculos commiſerationis affectu, immò interdum & officia; nolim tamen ad eorundem defenſionem leviter armari manus. Ut quis privatus in alterius gratiam periculum ſubeat, egregium facinus eſt, & laude dignum; at reprehendendum in Principe, ſi ſalutem publicam adducat in diſcrimen pro ſalute alterius Principis, ſine ſufficienti emolumento, & ratione ſtatus; nec ſatis ſunt eæ, quas propinqua cognatio ſecum adfert, aut ſingularis fortè amicitia: nam Princeps ad Subditorum utilitatem natus eſt priùs, quàm Conſanguineorum, & Amicorum. Opitulari his poterit ſed abſque damno & periculo aliquo graviori. Quando Præſtitum alteri auxilium tam commune facit periculum, ut ruina unius ſecum trahat alterius exitium, nulla eſt obligationis cauſa, nec ulla tanta in alios pietas quæ illam excuſare queat. Veruntamen quando commoda aut detrimenta ita nexa ſunt inter ſe, ut utriusque res agi videatur, quia uno pereunte alteri quoque pereundum eſſet, cauſam ſuam faciet, quisquis auxilio præſto eſt; eſtque major prudentia (ut diximus) periculo ſeſe in alieno Statu opponere, quàm expectare illud in proprio. Quod ſi etiam quietis & tranquillitatis publicæ interfuerit, oppreſſo ferre præſidium, omnino facere id debet Princeps

 po-

potentior; Juſtitia enim inter Principes ad tribunal ordinarium confugere non poteſt; ſed in auctoritate & potentia Supremi illud invenit. In tali caſu tyrannis quædam erit, otioſe ſpectare tantùm, & locum dare illi politicæ, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut eorùm diſſenſionibus ipſa ſecurior ſit, aut eorundem ruinis majorem ſibi fabricetur fortunam. Nam ſupremus ille internarum mentis affectionum judex & arbiter ſeveriſſimè illas caſtigare (*a*) ſolet.

In iſtiusmodi caſibus magna adhibenda eſt prudentia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum ſe implicare difficultatibus, è republica futurum ſit, ne temerè alienum periculum faciamus noſtrum, aut planè in eo noſmetipſos conſumamus: nam poſteà præſidium mutuum ſperare haud licebit. Hiſpaniæ ſic accidit, quæ ſortem afflicti imperii miſerata, & ſanguine ſuo & opibus illi tulit ſuppetias, unde ortum habuere tot bella & armorum incurſiones, quibus Francia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundiam & Hiſpaniam impetiit, & licet nunc in hanc Monarchiam tota ferè belli moles incumbat, non omnes tamen in Germania id grati agnoſcunt, neque cogitant, ſua cauſa id accidiſſe.

§ Experientia igitur, tam in propriis, quàm alienis damnis cautiores reddere nos poteſt in commiſeratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipſi perdidimus, atque unà amicum, quia afflictæ illius fortunæ ultrò, nec conſideratè ſatis, remedium adferre voluimus, quem ingratum pro tanto beneficio poſteà experti ſumus. Quoties in Principis incurrerunt odium etiam ii, qui noctes, & dies elaborarunt in eo, ur ſingula aliqua ei præſtarent obſequia? Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium deſtinatus ut eidem in imperio ſuccederet, tam cultui ejus addictus, ut cum legiones ipſi offerrent Imperium, perinde illud acciperet, (*b*) *quaſi ſcelere contaminaretur;* cumque urgeretur inſtantius *ille moriturum potius, quam fidem exueret; clamitans, ferrum à latere deripuit, elatumque deferebat in pectus;* & quò ſe gerebat in omnibus fideliorem, eò minùs placebat Tiberio. Illa ipſa ejus ſolertia, quod pecuniarum largitione Pannonicas legiones compoſuiſſet, Tiberii animum habebat (*c* ſollicitum. Pietatem ejusdem in reliquiis Vari & militum legendis, juſtisque perſolvendis, Imperii ambitionem (*d*) ille interpretabatur. Miſericordia uxoris ipſius Agrippinæ milites veſtientis, dominandi videbatur (*e*) cupiditas, *cuncta Germanici in deterius trahenti* ſuboluit odium iſtud Germanicum, & quòd honoris ſpecie à Germaniæ gloria arceretur; quare *quanto ſummæ ſpei propior, tanto ille impenſius pro Tiberio niti* cœpit; hoc ipſum tamen magis eum reddebat exoſum donec oppreſſa tandem ab onere obligationis gratitudine, (*f*) *novis Provinciis impoſitum dolo ſimul, & caſibus objectaret*, ubi Piſone opitulante venenum ei porrexit, ſuam arbitratus proſperitatem mortem illius, qni columna (g) Imperii ejus fuerat. Nonnulli Principes velut idola ſunt, quorum *oculi* (ut advertit Jeremias) (*h*) *pleni ſunt pulvere à pedibus introeuntium*, ad cultum iis exhibendum, nec agnoſcunt obſequia; & quod pejus eſt, nec vinci iis volunt, nec libertatem ſuam ſubjectam eſſe merito, adeoque variis procurant artificiis, ne eam cuiquam obſtrictam habeant. Qui majori exhibuit obſequia, ei neſcio quæ non crimina imputant; ut loco ſperatæ compenſationis purgatione delictorum potiùs opus habeat, adeoque in prœmio numeret, ſi culpa immunis declaretur. Præ ſe ferunt inſuper, non ſatis factum ſibi iis obſequiis, quæ tamen ipſi intùs & in animo vehementer probant;

eo

(a) *Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis laboribus tuti eſſent, armis abſtinuit, acerbiſſimas pœnas ſolviſſe.* Salluſt. (b) Tacit. lib. 1. Annal. (c) Tacit. ibid. (d) *Sed quod largiendis pecuniis, & miſſione feſtinata favorem militum quæſiviſſet, bellica quoque Germanici gloria angebatur.* Ibid. (e) *Quod Tiberio haud probatum.* Ibid. (f) *Tiberii animum altius penetravit.* Ibid. (g) *Nam Germanici mortem inter proſpera ducebant.* Tac. l. 4. Annal. (h) Baruc. 6. 16.

eo ſolum nomine, ne obligati maneant; aut ea mandatis ſuis tribuunt. Ex quo ſit interdum, ut illud etiam ipſum, quod tantoperè cupiebant, & fieri juſſerant, obtinuiſſe eos pœniteat poſteà, immò graviter ſuccenſeant ei, qui ad ea ſuam contulit operam, tanquam ſi auctoritate propria id feciſſet. (*a*) *Cor Regum inſcrutabile*, pelagus profundum, & varium, quod à cauſa eadem effervеſcit hodie, à qua heri ſummè tranquillum erat. Animi bona, fortunam, opes & honores nunc recenſent in meritis, nunc injuriæ, & criminis loco (*b*) habent. Diligentia ſedula facilè illis creat faſtidium. Quin & penes Deum periculoſa fuit illa (*c*) Ozæ, cùm labanti arcæ ſuos ſubjiceret humeros; nam morte ipſa factum hoc luit. Quid? quod Principes magis ferè officia neglecta remunerare ſoleant, quàm curata probè & gnaviter; ſicut & plerumque majori eum honore proſequantur, qui minùs obſequiis ſuis, id eſt promeritus. Obligari aliis ſervitutem autumant, & minùs oneri ducunt ingratitudinem, quàm gratiarum redhibitionem; promptum ſerviendi ſtudium, & liberalitas, quibus Junius Blœſus erga Vitellium Imperatorem uſus eſt, gratiæ loco odium illi (*d*) peperêre. Abiit inſignis ille heros Rogerius, Militiæ Magiſter, gente Catalaunus, qui Fredrico Regi Siciliæ fuerat auxilio, evocatus ſub Andronico Imp. ut ejus tueretur Imperium. Et verò egregiè illud præſtitit cum forti ſuâ Catalaunorum natione, licet numero exiguâ. Hoſtiles Turcarum incurſiones repreſſerunt, & ecce cùm tantarum victoriarum ipſe ſperat prœmium, jubet illum Imperator, leviſſimam ob cauſam ſupplicio affici. Ita ſæpe numerò minima aliqua offenſio, aut irritatio plus poteſt, quàm maxima etiam beneficia: ſiquidem gratitudinis affectu onus ſibi imponi exiſtimat animus; vindicta verò bilem exonerat. Iſthæc infelicitas eſt in famulatu Principum, ut (*e*) *neſciat homo, utrum amore, an odio dignus ſit.* Et ſi ex eo, quod Hiſtoriæ nos docent, & ex damnis, quæ ob promptam ſerviendi voluntatem ſæpe incurrimus, formanda nobis eſſet Politica aliqua, opus foret diſtinguere inter virtutes, ut ſciremus, quomodo uti illis opporteret, absque noſtro diſpendio, conſiderando quòd etſi omnes exiſtant in nobis, tanquam in ſubjecto ſuo pròprio, non tamen omnes intra noſmet operentur: quædam enim exercitio ſuo foràs in apertum prodeunt; aliæ verò intùs & in ſolo animo vim ſuam exerunt. Tales ſunt Fortitudo, Patientia, Modeſtia, Demiſſio, Religio, & aliæ; è quarum numero aliquæ ita pro nobis ſunt ſolùm, ut ad eas iſtæ, quæ foràs tendunt, nihil conferant aliud, quàm ſecuritatem pro humanâ ſocietate, & exiſtimationem propter ſuam præſtantiam, uti in Demiſſione animi, in Modeſtiâ, & in Benignitate accidit; atque adeò quò Virtutum iſtarum perfectio fuerit major, eò magis aliorum nobis conciliabit animos, & plauſum merebitur, modò decorum ſervare moverimus. Aliæ iſtarum Virtutum, etſi intra nos operentur in caſibus propriis, exercitium tamen earum etiam ab actionibus alienis dependere ſolet, uti Fortitudo, & Magnanimitas. In his nihil eſt periculi, ſi eas moderetur prudentia, quæ gratiam, & modum Virtutibus, tribuit; nam gravitas nimia & imprudens commodis noſtris plerumque officit, dum ſpecie exiſtimationis, & gloriæ nos ipſi perdimus, & interim prœmium & plauſum ferunt alii, qui in obſequiis præſtandis Tempori, Neceſſitati; & Aſſentationi magis ſervierint.

(a) Prov. 25. 3. (b) *Nobilitas, opes, omiſſi geſtique honores pro crimine, & ob virtutes certiſſimum exitium.* Tacit. lib. 1. Hiſt. (c) *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratusque eſt Dominus indignatione contra Ozam, & percuſſit eum ſuper temeritate: & mortuus eſt ibi juxta arcam Dei.* 2. Reg. 6. 6. (d) *Donec Lugdunenſis Galliæ Rector, genere illuſtri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi miniſteria, comitaretur liberaliter, eoipſo ingratus, quamvis Odium Vitellius vernilibus blanditiis velaret.* Tac. lib. 2. Hiſt. (e) Eccleſ. 9. 1.

In illarum virtutum exercitio, quæ circa alienum bonum verſantur, quales ſunt Generoſitas, & Miſericordia, ſemper ferè periculi aliquid eſt, aut damni: neque enim iis reſpondere ſolet prœmium Principum, neque favor, & benevolentia mutua Amicorum, eorumve, qui nobis ſanguine conjuncti ſunt; immo dùm certò confidimus fore, ut Amici noſtra æſtiment obſequia, & viciſſim noſtris in periculis vitâ, fortuniſque ſuis nobis auxilio ſint, in errorem iſtum nos induxit obligatio propria, cui ut faciamus ſatis, noſtri ſæpe obliviſcimur exitii. Interim ſi in calamitatem aliquam nos incidere contigerit, ſubducunt ſeſe illi, & nos deſtituunt. Ad Jobum cùm omni malorum genere acerbè conflictantem ſoli tres amici inviſerunt, & quidem à Deo (*a*) moniti, nec opere tamen, & reipſa eidem venêre ſubſidio. ſed verbis duntaxat, & monitionibus aſperis, quibus patientiam ejus egregiè exercebant. Poſtquam verò Deus eundem iterum reſpexiſſet benignius, & bonis omnibus denuò cœpiſſet cumulare, undique ad eum concurrerunt non conſanguinei ſolùm, ſed ii etiam, qui eum non niſi à facie noverant, & menſæ ejus accubuerunt, ut tantarum proſperitatum participes (*b*) fierent.

Error iſte ſub ſpecie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites, qui cùm beneficia inter alios ſeminâſſent, non niſi ingratitudinem & odia meſſuerunt poſteà, hoſtes experiendo, quos amicos antè habuerant, ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritûs ſancti divinum oraculum eſt: (*c*) *Fili mi, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.* Noſque exhortatur, ut oculos ſemper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amici manibus, quomodo ſibi cavet damula, aut avis à manibus (*d*) Venatoris. *Bene age, & cave tibi.* Caſtellanum proverbium eſt, ab experientiâ natum. Non hoc illorum eſt, qui ſibi ſolùm vivunt, nec Miſericordiâ aut Charitate moveri ſe ſinunt, ut malis alienis remedium adferant. Obſurdeſcunt penitus, & cœci fiunt ad gemitus aliorum & infauſtos caſus, omnem fugientes occaſionem ſeſe illis immiſcendi, quo fit, ut à curis & moleſtiis immunes ſint ac liberi, & ſi novos ſibi non conciliant amicos, ſervant tamen eos, quos habent. Non inclareſcent ex eo, quod in aliorum faciunt gratiam, ſed quod facere intermittunt potiùs, nam alii id prudentiæ tribuent. Præterquam quod communiter pluris æſtimare ſoleamus eum, qui noſtrâ non eget operâ, noſque deſpiciens, ſuâ ipſius ſorte contentus vivit. Unde perſpectis ordinariis hominum moribus, conſultius fortè videri poſſet, calamitates aliorum otioſè ſpectare ſolùm, & diſſimulare, ad utilitatem propriam animum ſemper reflectendo, nec illam periculis & caſibus alienis commiſcere. Verùm iſthæc Politica contraria eſſet obligationi Chriſtianæ, humanæ charitati, & aliis pluribus honeſtiſſimis virtutibus quæ propius nos ad Deum faciunt accedere. Iſta, inquam, Politica omnem diſſolveret civilem ſocietatem, quæ in eo poſita eſt, ut quisque & ſibi vivat, & aliis. Virtus exterioribus ſignis & teſtimoniis non indiget. (*e*) *Sibimet pulcherrima merces.* Quin tantò amplius ejus perfectio eniteſcit, & gloria, quantò minus ei rependitur mutuum: nam bene facere ob ſolam ſpem retributionis, avaritiæ quædam ſpecies eſt; & ſi illa obtineri non poſſit, gravi dolore conficitur animus. Illud ergo ſtimulo nobis ſit, quod nobis ipſis debemus, uti & exemplum Dei infinitè boni, qui ſua ſemper diſpertit beneficia, in eos etiam, qui minus gratos ſe exhibent. Prudentiæ tamen eſt tempori advertere, ubi & quando benevolentia reciproca

(a) *Audientes tres amici Job omne malum, quod accidiſſet ei, venerunt, ſicut locutus fuerat Dominus ad eos.* Job 2. 11. (b) *Venerunt autem ad eum omnes fratres ſui, & univerſæ ſorores ſuæ, & cuncti qui noverant eum prius, & comederunt cum eo panem in domo ejus.* Job 42. 11: (c) Prov. 6. 1. (d) *Eruere quaſi damula de manu, & quaſi avis de inſidiis aucupis.* Prov. 6. 5. (e) Sil. l. 13.

ciproca ſperari non poteſt: infelix enim eſt, qui poſtquam grandes fecit ſumptus, & difficultatibus ac periculis alienis ſeſe objectavit, parem præſtolatur gratiam, & non niſi ingratitudinem reportat. Qui naturam, & mores hominum ordinarios noverit, ei id minimè mirum videbitur aut inſolens, cumque antè illud præviderit, adverſus hunc ictum muniet animum, ne fraudi ſibi ea res eſſe poſſit.

§. Nunc illud etiam diligenter conſiderandum, num è re amici ſit nec ne, ſi ejus defenſionem velimus ſuſcipere: interdum enim plus officimus hâc noſtra opitulandi promptitudine, quia aut importuna eſt, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officioſi videri, quâ re illos juxtâ ac nos perdimus. Hoc placendi ſtudium ſuo plerunque auctori noxium compeſcuit Thraſeas (etſi in ſuum id eſt favorem) in Ruſtico Aruleno. (*a*) *Ne vana, & reo non profutura, interceſſori exitioſa inciperet.*

§. Nec minùs imprudens, & perįculoſus eſt zelus boni publici, & rerum à Principe bene agendarum, tum præſertim, cùm nec ex officii obligatione, nec certâ ſpe remedii, non rogati immiſcemus nos ejus negotiis ac commodis, cum evidenti noſtro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni otioſi ſpectatores ſimus, neque ut ſilentium noſtrum, aut quies tyrannidi, & tempori turpiter ſerviat; ſed ne imprudenter nosmetipſi perdamus, & ut Lúcii Piſonis inſiſtamus veſtigiis, qui temporibus difficillimis, & maximè calamitoſis ſemetipſum tanta prudentia conſervavit, (*b*) *ut nullius ſervilis ſententiæ ſponte autor, & quoties neceſſitas ingrueret, ſapienter ea moderaretur.* Sæpè in anteceſſum conſilia damus de iis quæ ad nos non pertinent, perſuaſi in illis remedium malorum publicorum conſiſtere; neque advertimus tamen, nos facillimè decipi amore proprio noſtrarum opinionum, absque notitiâ particulari earum rationum, quibus ducuntur Principes, quæve in ipſo facto occurrunt. Nihil magis periculoſum, quàm aliis velle conſilia dare. Etiam qui ex officio tenetur, vitare illud debet, ſi non rogetur: conſilia enim ex eventu æſtimari ſolent, qui pendet à caſibus futuris, quos prudentia prævertere non poteſt, & quod ſuccedit malè, Conſiliario tribuitur: non illud verò, quod feciliter evenit.

SYMBOLUM XLVIII.

QUam ab armis inſtructi ſunt Principes adversùs externos hoſtes! quàm inermes adversùs domeſticos! inter ipſos ſatellitum enſes eos comitantur, nec advertuntur tamen. Iſti adulatores ſunt, & aſſentatores: nec minus periculi eſt ab eorum blanditiis, quàm ab armis hoſtium. Plures ſanè Principes adulatio, quàm ipſa vis in ruinam impulit. Quam regiam purpuram non arrodit iſta tinea? ecquod ſceptrum teredo illa non exedit? In altiſſimam etiam cedrum ſeſe inſinuat, & corroſâ ſenſim ejus medulla, eam denique humi ſternit. Damnum eſt, quod non niſi ipſa ruina ſeſe prodit. Priùs effectus illius incurrit in oculos, quàm ejusdem cauſa. Ementitus bombyx, qui deaurata Palatiorum laquearia incolit. Stellioni ſtellis variis per dorſum diſtincto, & venenato pectore eam Emblema præſens comparat. Sub ſtellato zeli pallio, quo pernicioſos ſuos fines contegit, ſe exhibet (*c*) Principi. Illud ſciat Inprimis, non omnem lucem Naturæ optimæ eſſe indicem: nam & in

 ſacra

(a) Tac. l. 16. Annal. (b) Idem l. 6. Annal. (c) *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* Iſ. 5. 20.

ſacra Scriptura lepræ ea (*a*) ſignum eſt. Et ligna putrida lumen aliquod ſub noctem ſolent fundere. E pernicioſa mente aliquæ boni ſtricturæ emicant. Interdum intra ipſa ſeveritatis viſcera, quæ libertatis eſt amica, & contraria Principi, ſerviliter ſeſe abdit oſtentatio. Valerius Meſſalla ſic fecit, quando auctor fuit, ut quotannis obedientiæ ſacramentum innovaretur Tiberio: rogatusque cujus juſſu

ſta proponeret: (*b*) *ſponte dixiſſe Reſpondit, neque in iis quæ ad Rempublicam pertinerent, conſilio niſi ſuo uſurum, vel cum periculo offenſionis, quæ ſola ſpecies adulandi ſupererat.* Huic non longè abſimilis fuit adulatio illa Ateii, quando accuſato Lucio Ennio, quod argenteam Tiberii ſtatuam deſtruxiſſet, ut varia ſupellectilia inde effingeret, nolenteque ipſo Tiberio occuſationem admittere, palam ſeſe illi oppoſuit, dicens: (*c*) *Non debere eripi Patribus vim ſtatuendi; neque tantum maleficium impune habendum. Sanè lentior in ſuo dolore eſſet; Reipublicæ injurias ne largiretur.*

§. Stellio pellem mutat in annos ſingulos; cum tempore conſilia ſua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis ſuæ affectum variat. (*d*) Regi Alphonſo Decimo Miniſtri ejus primùm auctores fuerant, ut Reginam Violantem ob infœcunditatem abs ſe dimitteret, matrimonium irritum cauſati, quod poſteà iidem mutatis ſententiis ratum habuêre, ſuaſeruntque Regi, ut eandem ad thori ſocietatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum quàm ſtellio; unde & Jurisperiti omne delictum ex fraude crimen ſtellionatûs appellant. Ecquis majoribus utitur dolis, ac aſſentator, qui nunquam non voluntati ponit laqueos, nobiliſſimæ hominis facultati, tamque principali, ut ſine illa ſenſus omnes ſub jugo ſervitutis ſint.

§. Non

(a) *Aut quaſi lucens quippiam, id eſt plaga lepræ.* Levit. 13. 2. (b) Tac. l. 1. Annal. (c) idem l. 3. Annal. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 28. c. 9.

§. Non enecat eum Stellio, quem inficit, ſed torpore ſolùm omnia ejus membra corripit, eumque à ſeipſo quodammodo avocat, varios in eo affectus excitando. Adulatori hoc proprium eſt, qui varia boni ſpecie faſcinat oculos; & decipit aures Principis, aut eum quaſi extra ſe abripit, ut rerum veritatem diſpicere nequeat. Stellio tam hominibus inſenſus eſt, ut cùm pellem exuit, eam ipſe devoret, ne cuiquam contra comitialem morbum uſui & remedio ſit. Adulator ferre non ſuſtinet, ut Princeps ab erroribus ſuis convaleſcat: erroris enim agnitio filia eſt veritatis: hæc verò aſſentationi inimica. Adulatio proſperitatibus Principis invidet, eumque execratur, & odio habet, tanquam qui potentia ſua & neceſſitate quadam iſtud adulationis, diſſimulationisque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clauſum gerere in pectore, aliud ore proloqui.

§. Singulari prudentia opus eſt in Principe, ut adulationem ſciat diſcernere; ea namque in laudibus conſiſtit, quas Princeps audiet interdum ab iis etiam, qui ab aſſentandi vitio quàm longiſſimè abſunt. Illud diſcrimen eſt, quòd adulator promiſcuè honeſta atque inhoneſta, proba ac improba laudare ſoleat: ii alii verò id ſolum, quod rectum ac bonum eſt. Si ergo viderit Princeps, ea ſibi adulatoriè tribui, quæ aut aliis debentur, aut caſu (a) venerunt: laudari res leves, quæ laudem non merentur: ea: quæ voluptati ſunt potius, quàm honori; ea quæ à negotiorum moleſtiis ſevocant Principis animum: ea, quæ magis commoda ejus propria ſpectant, quàm bonùm publicum; & tamen ſic laudantem, non ſeipſum ritè moderari: non triſtitia affici, nec commonere Principem, ſi quid indecens, & perſona ſua ac majeſtate indignum eum committere viderit: immò errores ejus, ac vitia excuſare: magis deinde ſuæ propriæ ſtudere fortunæ, quàm obſequio Principis: omnem illius diſſimulare offenſionem, & faſtidium, ut individuus comes lateri ſemper hæreat: non adjungere ſeſe ad viros ſeveros, & boni publici amantes: laudare eos, quos judicat erga ſe gratos fore, dum eos è Principis gratia exturbare non poteſt: poſtquam verò de hac ſecurus fuerit, & Principem in ſua habuerit poteſtate, elaborare, ut aliorum ſibi conciliet animos, omnes meliores ſucceſſus ſibi tribuendo, & incuſando Principem, quòd conſiliis ſuis noluerit obſequi: jactare item majoris auctoritatis comparandæ cauſa apud extraneos, ſe errata ejus reprehendiſſe; cum interim in ſecreto ea excuſet, laudet & probet; facilè hunc talem non niſi adulatorem eſſe licebit agnoſcere, qui fugiendus Principi haud ſecus, ac peſtilentiſſimum venenum, & ſincero iſti amori, qui ei debetur à ſubditis omnino (b) contrarium.

Verùm tametſi hæc indicia ſatis ſint manifeſta, ſolet tamen amor proprius tam eſſe cœcus, ut adulationem haud agnoſcat; ſed capi ſe ſinat ſuis laudibus, quæ neſcio quàm ſuavem in ſenſus exercent tyrannidem, adeò ut nulla tam ſit enormis, quàm Principes non credant ſuis deberi meritis. Accidit hoc interdum ex remiſſa quâdam & ſegni bonitate, quæ aſſentationis damna non ſatis expendens eam tolerat; quin immò ſubmiſſionem interpretatur, & affectum optimum. (c) Quo in genere peccârunt Rex Galæciæ Ferdinandus, ſuis omnibus Inviſus, quòd aſſentatoribus nimis faciles aures daret; & Rex Alphonſus Nonus, qui eandem ob cauſam virtutum ſuarum, & præclarè factorum gloriam haud parum obſcuravit. Advertant igitur Principes, ſe fortè ab amore proprio, aut innata bonitate ſic decipi, ut datis etiam ſufficientibus indiciis, adulationem agnoſcere nequeant, atque adeò, ut in notitiam illius veniant, ſeſeque ab ea liberent, hiſtorias ſuaſerim evolvant,

 &

(a) *Popule mi, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant.* Iſa. 3. 13. (b) *Blanditiæ peſſimum veri affectus venenum: ſua cuique utilitas.* Tacit. lib. 1. Hiſtor. (c) Mar. hiſt. Hiſp. l. 12. c. 15.

& obſervent in Anteceſſoribus ſuis aliiſque artificia iſta & fraudes, quibus circumventi fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incurrerunt, & conſiderent deinde, num eodem modo ſecum quoque nunc agatur. Unica ſola vice, cùm Aſſuerus Rex noctem inſomnis traduceret, juberetque annales ſuorum temporum ſibi prælegi, mox illi aperuerunt, quod nemo aliorum fuiſſet auſus, intellexitque technas & tyrannides amici ſui Amani, (a) quem unicè ferebat in oculis, & præſtita à Mardochæo fidelitatis obſequia; illas quidem per adulationem hactenus occultatas: hæc verò per malitiam preſſa ſilentio: tunc autem re comperta unum ſupplicio juſſit affici, alterum prœmio. Attamen in hac ipſa etiam lectione attendant oportet, ne fors adulatio larvam induat; legant ipſimet hiſtorias: fieri enim poſſet, ut ſi legeret alius, ſilens præteriret eos caſus, qui erudire deberent Principem, aut clauſulas quasdam & verba immutaret. O infelicem Majeſtatis ſortem, quæ nec ſecura eſſe poteſt de veritate librorum, qui tamen amici hominum habendi ſunt fideliſſimi.

§. Jam illud etiam curet Princeps, ut ſi qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad ſuas manus perveniant: etſi enim illos dictet malitia, veritatem tamen ſcribunt, & reperiet in iis, quæ aulici ſolent ſilentio premere, evadetque prudentior ſuâ propriâ infamiâ. Videns aliquando Tiberius, quàm in eo fuerit deceptus, quod Sejani malitiam cum tempore penetrare non potuerit, (b) *quæ ab hæredibus occultata*, publicè *recitari juſſit: patientiam libertatis alienæ oſtentans, & contemptor ſuæ infamiæ; nam ſcelerum Sejani diu neſcius, mox quoquomodo dicta vulgari malebat, veritatiſque, cui adulatio officit per probra ſaltem gnarus fieri.*

§. Non ſemper actiones ſuas contempletur Princeps inſpeculo eorum, quos circa ſe habet; alios extraneos potiùs conſulat viros zeloſos & ſeveros, & attendat, num una eademque omnium ſit aprobatio: nam aſſentationis ſpecula ob varias & inconſtantes formas nunquam ſpecies offerunt oculis, quales ipſæ ſunt in ſe, ſed quales eſſe optaret Princeps; & (c) *melius eſt à ſapiente corrpi, quàm ſtultorum adulatione decipi.* Ad eum finem neceſſarium eſt, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundia omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, qua veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel liberè edicere auſus non fuit coram (d) Heli ſacerdote, quæ Deus ipſi præceperat, donec ipſe fuiſſet (e) ſciſcitatus.

§. Conſideret ſe porrò Princeps etiam in vulgi ſpeculo, in quo nec minima ineſt macula, quæ non confeſtim appareat; neſcit enim diſſimulare multitudo. Ludovicus Quartus Franciæ Rex ementito habitu vulgari plebeculæ ſeſe commiſcebat, ut audiret, quæ de ſuis actionibus & gubernandi ratione illi dicerent. In compita publica prodeundum eſt, ut veritatem invenias. Rem unicam palatio ſuo deeſſe querebatur Ludovicus XI. Franciæ Rex, veritatem nimirum. Nimis modeſta ea eſt, nec apta ad mores aulicos: quin has ipſas aulas refugit, ne confundatur in præſentia regia. Ea de cauſa Rex Saul Pythoniſſam conſulturus mutavit habitum, ut tantò ſibi reſponderet liberiùs, atque adeò ille ipſe quæſtionem ei propoſuit, nec alterius fidei rem iſtam committere (f) voluit. Idem Jeroboamus quoque obſervavit, quando uxorem ſuam ablegans ad Prophetam Achiam, ut intelligeret de infirmitate filii, eidem præcepit veſtimenta commutare, ne ſi forſan eam agnoſceret, aut non reſponderet, aut veritatem non (g) diceret. Cùm ea

(a) Eſt. c. 6. (b) Tac. l. 6. Ann. (c) Eccl. 7. 6. (d) *Et Samuel timebat indicare viſionem Heli.* 1. Reg. 3. 15. (e) *Et interrogavit eum: Quis eſt ſermo, quem locutus eſt Dominus ad te?* Ibid. v. 17. (f) *Mutavit ergo habitum ſuum, veſtituſque eſt aliis veſtimentis, & abiit ipſe.* 1. Reg 28. 8. (g) *Dixitque Jeroboam auxori ſuæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoſcaris, quod ſis uxor Jeroboam.* 3. Reg. 14. 2.

ea igitur intra pravata Principum conclavia reperiri non poſſit, induſtria opus eſt, ad eam alibi indagandam. (*a*) *Gloria Regum, inveſtigare ſermonem.* Rex Philippus II. famulo utebatur ſibi in paucis charo, per quem reſciſceret omnia, quæcunque de ſe intra & extra palatium alii loquerentur. Illud tamen obſervandum, populi ſermones, qui principe abſente fiunt, licèt è vero ſint, ſi tamen ad aures ejus perferantur, vanos fore, & adulatorios; immò in cauſa cur cœco quodam modo vitiorum ſuorum ſequatur impetum, ex communi illo applauſu ſibi perſuadendo actiones ſuas probari ab omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quàm Tiberii; nullus Principi familiarior majori in odio, quam Sejanus; & tamen cùm Capreis eſſent, (*b*) *crebris precibus efflagitabat* Senatus, *viſendi ſui copiam facerent.* Neronem ſic miſerè dicipiebant populi adulationes, ut planè crederet, eum abſentiam ſuam ab urbe Roma ferre non poſſe; imaginabatur ſibi nimirum (*c*) *vidiſſe civium mœſtos vultus, audire ſecretas querimonias, quod tantum aditurus eſſet iter, cujus ne modicos quidem egreſſus tolerarent, ſueti adverſum fortuita aſpectu Principis refoveri;* qui alias tam inviſus erat, (*d*) ut *Senatus & primores in incerto eſſent, procul, an coram atrocior haberetur.*

§. Eſſent præterea & alia media ad agnoſcendam adulationem; ſed pauci Principes iis uti cupiunt, quia affectibus eorum & appetitui naturali ſeſe illa accommodat. Ita videmus in monetarum adulteratores animadverti acerbius, quàm in aſſentatores, tametſi hi magis noceant: nam illi quidem monetarum leges violant; hi verò eas, quæ vitia prohibent, faciuntque ut virtutis ſpeciem induant. Grande illud damnum eſt, quod nunquam non culpatur, & ſemper tamen viget in aulis Principum, ubi minimè ſecura eſt Veritas, præſertim (*e*) *apud aures ſuperbas & offenſioni proniores.* Ipsâ morte luit Bernardus Cabrera, quod Petrum IV. (*f*) Regem Aragonium de rebus quibusdam amicè monuiſſet, non obſtantibus tot eximiis obſequiis, quæ præſtiterat, aut quod Regem ipſe moderator optimis moribus informaſſet. Qui alium monet, & inſtruit, actiones ejusdem videtur incuſare, & judicio ac probitate ſe præferte alteri, quam eminentiam Principes ferre non ſuſtinent; exiſtimant enim non ſat honoris ſibi deferri ab eo, qui tam apertè iis loquitur. (*g*) Animo ſincero, & candido Regi Petro Crudeli referebat Guterrius Fernandeſius Toletanus, quid ipſe de ejusdem gubernatione ſentiret, hortabaturque, ut rigorem ſuum nimium moderaretur; quam monitionem prœmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem iſtam capite illum plecti juſſerit. Eum ut judicem veretur Princeps, qui actiones ejus obſervat, nec æquis intueri poteſt oculis, cui illæ probatæ non ſunt: *Nam ſuadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi;* (*h*) Non illud, quod ipſe ultrò appetit. Quæ cauſa eſt, cur timidior ſit veritas, & adulatio audaciores ſumat animos. Si quis tamen Princeps tam fore generoſus, ut capi aſſentatione indecorum duceret, & contemptum arbitraretur, ſi fictis ad ſpeciem laudibus eum conentur decipere alii, malintque cum ejus fortunâ, quàm perſonâ loqui; facilè illud adulatorum genus arcebit, armando ſeſe contra illos ſeveritate: nemo enim talia audebit in Principem gravem ac ſerium, qui rerum veritatem intelligentia comprehendit, & honores vanos contemnere didicit. Tiberius eâdem vultùs conſtantia & libertatem Piſonis accepit, & Galli (*i*) adulationem. Et tametſi diſſimularet, *intellexit* tamen iſta verborum

(a) Prov. 25. 2. (b) Tacit. lib. 4. Annal. (c) Idem l. 15. Annal. (d) Tacit. l. 4. Annal. (e) Mar. hiſt. Hiſp. lib. 17. c. 7. (f) Ibidem Tac. l. 15. idem c. 4. (g) Tacit. lib. 1. Hiſtor. (h) *Etiam ego, ac tu ſimpliciſſime inter nos hodie loquimur; cæteri libentius cum fortuna noſtra, quam nobiſcum.* Tacit. l. 1. Hiſt. (i) *Audiente hæc Tiberio, ac ſilente.* Idem l. 2. Annal.

borum lenocinia, ſicut & illa Ateii Capitonis, (a) *ut erant magis, quam ut dicebantur.* Remuneretur porrò Princeps prœmiis publicis eos, qui ingenuè veritatem proloqui auſi fuerint. Fecit illud Cliſthenes Siciliæ Tyrannus, qui cuidam ſuo conſiliario ſtatuam erexit, quòd ſibi, ne triumpharet, liberè contradixiſſet; quâ re mirè univerſum ſibi devinxit populum, aliisque ſuis Conſiliariis addidit animos, ut liberius, quicquid ſentirent, poſthac edicerent. Rex Alphonſus Duodecimus de re magni momenti aliquando conſulturus, manu dextrâ ſtrictum enſem, lævâ ſceptrum tenens, ſic præſentes allocutus eſt: (b) *Agite, dicite omnes liberè, quæ mens ſit veſtra, atque ſententia, & conſulite in medium, quæcunque ad majorem gladii hujus glòriam, & ſceptri incrementum fuerint:* (c) *Rarâ temporum felicitate, ubi ſentire, quæ velis, quæ ſentias, dicere licet.* Adulationis turpitudinem ſatis agnoſcunt omnes; ſed & omnes veritatis damna perſpecta habent, videntque majus ab hâc, quam ab illâ ſibi eſſe periculum. Quis non cum omni ſinceritate & zelo loqueretur Principibus, ſi hos contingeret Joanni II. Luſitaniæ Regi eſſe ſimiles: qui cuidam, neſcio quam dignitatem petenti, fertur reſpondiſſe, ſe quidem eam jam pridem alteri fideli Minſtro ſuo deſtinaſſe, qui nunquam ea ſibi loqueretur, quæ aures ſolùm demulcerent, ſed quæ ad majus ſuum obſequium, & Regni utilitatem facerent. Verùm nonniſi in pauculis generoſam iſtam ſinceritatem inveneris; omnes ferè Regis Achabi mores imitantur, qui cum Prophetas vocâſſet in conſilium, Michæam excluſum voluit, quem eo nomine inviſum habebat, quod mala ſemper, nunquam boni aliquid ſibi (d) vaticinaretur. Hæc cauſa eſt, cur multi Miniſtri ſæpè non leve periculum adeant, ſi zelo aliquo ducti per ſolam etiam conjecturam loqui velint de damnis imminentibus, ut opportuno remedio illis tempeſtivè occurratur: ita enim ferè comparati ſunt Principes, ut prorſus ignorare ea malint, quàm anticipato metuere. Aptiſſimas habent aures ad concentum Muſicum; diſſonas verò impendentium calamitatum voces ferre non ſuſtinent. Unde porrò fit, ut concionatores, & conſcientiarum ſuarum arbitros eligant, qui prædicent & dicant ſolùm, quæ ipſi (e) volunt; non quod Deus inſpirat, uti Propheta Michæas (f) faciebat. Quid mirum igitur, ſi absque veritatis luce aberrent à via, & peſſum eant?

§. Si à prudentiâ inſtructi eſſent, qui veritatem loqui volunt Principi, haud dubiè pluris illam faceret, quam inanes aſſentatiunculas: at perpauci tempeſtivè uti ea norunt cum ſuavitate, atque eo modo, ac decet. Omnes fere in dicendo liberiores, aſperi ſimul ſunt, & communiter offendit Principem vultus nimis ſerius, & armatus à veritate: (g) *quædam enim virtutes odio ſunt, ſeveritas obſtinata, invictus adverſus gratiam animus.* Nempe Principes contemni ſe putant, ſi contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari ſolet: exiſtimant enim, qui iſti rei non ſtudet, nec ſubditum ſe agnoſcere, nec Principum opera indigere. Qui ſuperior eſt, phlebotomo. aut novacula veritatis utitur, ad curandum Inferiorem: hic vero ſolo cauterio, quod absque dolore quaſi enecat & exedit, quo in Superiore vitioſum eſt. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum ſervant, malitia potius eſt, quàm zelus: audacia magis, quàm admonitio. Quid? quòd etiàm Deus, quæ dicenda ſunt, ſingulari cum prudentia & moderatione Principibus manifeſtet: nam etſi per Joſephum & Danielem quædam de calamitatibus futuris Pharaoni & Nabuchodonoſori denuntiare potuiſſet; per quietem tamen id clarè

(a) Idem lib. 3. Annal. (b) Mar. hiſtor. Hiſp. (c) Tacit. lib. 1. Hiſtor. (d) *Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum.* 3. Reg. 22. 8. (e) *Ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros.* 2. Tim. 4. 3. (f) *Quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.* 2. Paral. 18. 13. (g) Tac. l. 1. Annal.

facere maluit, dum ſenſus ſopiti eſſent, & Majeſtas quaſi ſepulta (*a*) ſomno, nec clarè tunc quidem, ſed per figuras & hieroglyphica, ut certum interpretationis tempus intercurreret, ad cavendum terrorem nimium, & conſternationem ſubitam, uti & periculum Miniſtrorum, ſi non rogati hæc talia iis (*b*) indicaſſent. Satis ſit Miniſtro, ſi Princeps in notitiam eorum deveniat, & ſi ſolis ſignis id poſſit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adeò imprudentes, & ſiniſtræ intentionis, ut veritatem nude eloqui, & malorum nuntiorum auctores eſſe & bajuli nil vereantur. Diſcant hi ex iis, quæ Regi Balthaſari quondam evenêre; cui manus illa, quæ capitalem mortis ſententiam ei in ſupremo pariete exhibebat, non totam ſeſe ſpectandam dedit, ſed ſolos digitos: immò nec digitos, ſed extremos eorum articulos duntaxat: ita ut nequaquam appareret, à quo regerentur; nec lucente ſole, ſed ſub noctem, ſcribentes decretoriam illam ſententiam ad candelabri lucem, & in pariete (*c*) dubio, ejusmodi literis, ut non niſi interjecto temporis ſpatio legi poſſet & intelligi.

Dummodo ergo intentio bona ſit, & prudentiam habeat comitem, facile erit medio & ſecuro incedere itinere inter adulationis ſervitutem, & contumaciam veritatis. Omnes enim hæ dici poſſunt, ſi quis rectè eas dicere noverit, emendationem ſolùm præ oculis habendo: quomodo (*d*) *moderatione, prudentiâque Agricolæ* iracundus Domitiani animus *leniebetur*, *quia non contumaciâ, neque inani jactatione libertatis famam fatumque provocabat.* Qui cum obſequio & modeſtiâ generoſitatem & induſtriam miſcuerit, etiam inter Principes malos ſecurus degere (*e*) poterit, & glorioſus præ iis, qui nimia famæ cupiditate ſtultè ſemetipſi prodiderunt, absque ullo Reipublicæ emolumento. Iſthâc conſideratione moderatus eſt *pleraque* Marcus Lepidus (*f*) *& ab ſævis adulationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat; cum æquabili auctoritate, & gratiâ apud Tiberium viguerit.* Exiit ſenatu *Thraſeæ Pætus ſilentio, vel brevi aſſenſu priores adulationes transmittere ſolitus*, cùm in Tiberii gratiam decerneretur, (*g*) *dies Natalis Agrippinæ inter nefaſtos eſſet.* Quid effecit tamen? nocuit Senatui, *ſibi cauſam periculi fecit*, *cæteris libertatis initium non præbuit.*

§. In illis plus periculi habet veritas, qui dum adulatores eſſe fugiunt; liberi tamen videri volunr, & ingenioſi, adeoque (*h*) *acerbis facetiis* facta & vitia Principum perſtringunt, *quarum apud Præpotentes in longum memoria eſt*, maximè ſi ex vero ſint: uti Neroni cum Veſtino accidit, quem juſſit interfici, quòd ſcelera ſua ejus libertati odio (*i*) eſſent. Veritatem propalare, ut mala gubernandi ratio publicetur potius, quàm corrigatur, libertas quædam eſt, quæ admonitio videtur, & eſt obtrectatio; zelus videtur, & malitia eſt. Nec minùs peſtilentem hanc judico, quàm ipſam aſſentationem; (*k*) nam ſi *adulationi fœdum crimen ſervitutis, malignitati falſa ſpecies libertatis ineſt.* Hinc prudentiores Principes tam libertatem, quàm nimias blanditias metuunt: neutrum quippe periculo vacat, atque adeo utrumque extremum fugiendum, uti Tiberii temporibus accidebat; (*l*) *quando anguſta & lu-*

(a) *Evigilans, rurſus ſopore depreſſus, vidi ſomnium.* Gen. 41. 22. *Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meæ in ſtrato meo, viſiones capitis mei conturbaverunt me.* Dan. 4. 2. (b) *Cui ille ait: Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat: qui audivi te ſapientiſſimè conjicere.* Gen. 41. 15. (c) *Apparuerunt digiti quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum in ſuperficie parietis aulæ regiæ: & Rex aſpiciebat articulos manus ſcribentis.* Dan. 5. 5. (d) Tacit. in vita Agric. (e) *Poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe.* Idem in vita Agric. (f) Idem lib. 4. Annal. (g) Idem l. 14. Annal. (h) Idem l. 5. Annal. (i) *Sæpè aſperis facetiis illuſus, quæ ubi multum ex vero traxêre, acrem ſui memoriam relinquunt.* Tacit. lib. 15. Annal. (k) Idem lib. 1. Hiſt. (l) Idem lib. 2. Annal.

lubrica oratio ſub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat. Illud tamen certum, aliquid dandum adulationi, ut veritati locus ſit. In nulla omnino re blandiri, eſt accuſare omnia, & in gubernatione (*a*) *corruptis moribus, perinde anceps; ſi nulla, & ubi nimia eſt oſtentatio.* Deſperata omnino foret Reſpublica, & ſine omni remedio, Princeps crudelis evaderet, ſi nec veritas, nec adulatio quicquam in eum auderent. Aſpidi eſſet ſimilis, ſi aures obturaret ad illius blanditias, qui eum cum prudenti moderatione ad honeſtiora vellet (*b*) impellere. Cum his talibus comminatus eſt Deus per Jeremiam Prophetam Populo Hieroſolymitano. (*c*) *Ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio: & mordebunt vos.* Ferox animus eſt, qui ad ſuavem & modeſtam aliquam adulationem paſſiones ſuas non deponit, & conſilia ſaniora unà cum illa ſuaviter propoſita reſpuit. Quia enim amarior ſolet eſſe veritas, opus eſt labra calicis dulcedine aliqua illinere, ut Principes avidiùs eam hauriant. Audire eas nolunt, ſi ſiccæ ſint, quin immò iis auditis pejores fiunt. (*d*) Tiberius *Cæſar objectam ſibi adverſus reos inclementiam pervicacius amplexus fuit.* Expedit interdum comēndare in iis egregia quædam facinora, tanquam ſi ea patraſſent, ut ad ea patranda incitentur: aut in laudanda fortitudine, & virtute modum aliquantulum excedere, ut tantò amplius in iis creſcant; his enim blanditiis magis ad honeſtiora inflammatur animus, quàm aſſentatione. Nec alio modo, referente Tacito, Senatus Romanus uſus eſt cum Nerone, ſub initium ſuſcepti ab eo imperii (*e*) *quàm magnis Patrum laudibus, ut juvenilis animus levium quoque rerum gloriâ ſublatus, majores continuaret.* Illud peſſimum, ſi vitia laudentur, & veſtiantur virtutum nomine; hoc enim eſt habenas iis laxare, ut tantò committantur liberius. Cùm videret Nero immanitatem ſuam pro juſtitia haberi, magis ad illam ſe (*f*) dedit. Plures Principes adulatio improbos reddit, quàm malitia. Propriæ noſtræ libertati, fortunis noſtris, & vitæ malè conſulimus, ſi injuſtam Principum potentiam conemur extendere ulterius, ſuppeditando iis media, quibus indomitas ſuas cupiditates & affectus expleant. Vix improbus eſſet Princeps, niſi Miniſtri eſſent adulatores. Gratiam, quam virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupantur. O grandem malignitatem, pro momentaneo aliquo favore, qui ſæpè ne obtineri quidem poteſt, aut exitio eſt potiùs, ſuam prodere Patriam, & tyrannides meras in regnum evehere. Quid mirum, quòd Deus ob Principum delicta caſtiget ſubditos, ſi illorum hi cauſa ſint, dum Princeps per Miniſtros ſuos omnia peragit, qui illum varios edocent modos populum tributis onerandi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem convertendi in tyrannidem, violando privilegia, ſtatuta & conſuetudines patriæ, & executionis deinde inſtrumenta ſunt.

(a) Tac. lib. 4. Annal, (b) *Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter.* Pſal. 57. 5. & 6. (c) Jer. 8. 17. (d) Tacit. lib. 4. Annal. (e) Idem lib. 13. Annal. (f) *Poſtquàm cuncta ſcelerum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam*: Idem lib. 4. Annal.

SYM-

SYMBOLUM XLIX.

VAlde (*a*) *dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi ut cætera, ita Principum inclinatio in hos, aut offenſio in illos, an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium pergere iter ambitione & periculis vacuum.* Occulta quædam vis videtur, quæ ſi non impellit, at movet voluntatem noſtram, & inclinat ad unum magis, quàm ad alium: & ſi in ſenſibus & appetitu naturali naturalis quædam eſt cum rebus certis ſympathia, aut antipathia, quidni in affectu voluntatis? Eſto, in appetitum plus roboris & virium habeant, quàm in voluntatem liberam: ille enim magis contra rectam rationem rebellis eſt, quàm iſta; diffiteri tamen non poſſumus, plurimùm in eo genere valere inclinationem, quam communiter ſequitur ratio, præſertim ſi ars & prudentia naturâ Principis uti noverint, & ei conſentanea agere. In omnibus rebus tam animatis, quàm inanimis ſecretum quendam quaſi concentum & conſenſum videmus, neque occultam quandam amicitiam, cujus vincula rumpantur facilius, quàm diſſolvantur, (*b*) Nec injuria, & adverſitas in Rege Joanne II. propter privatum erga Alvarum Lunam affectum, nec in hoc evidens ruinæ periculum ſatis eſſe potuêre, ad diſſolvendum illud amoris vinculum, quo ambæ eorum voluntates inter ſe unitæ erant. Sed etſi non ſit naturalis iſta propenſio, idem tamen operari ſolet gratitudo pro obſequiis præſtitis, aut ſubditi præ aliis excellentia. Virtus ſeipſa amari meretur, & neſcio quid unà ſecum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanum eſſet obſtringere Principem, ut affectus ſuos ſemper indifferentes, & quaſi iu æquilibrio ſuſpenſos habeat, qui per oculos & manus ſeſe effundunt è pectore. Quæ unquam tanta fuit ſecuritas, quæ vim privati amoris effugere omnino potuit? Quàm cordis ſui re-

(a) Tac. lib. 4. Annal. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 20. cap. 16.

retinens erat Rex Philippus II. & tamen non uni ſoli, ſed pluribus etiam ſibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipſe nonne quosdam chariores præ aliis habuit ſanè, & facultatem iis dedit aliquando, ut Solem & Lunam (*a*) ſiſterent, *obediente Domino voci hominis.* Et cur privatis licitum ſit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Crudelis) amicos legere, non item Principibus; Moleſtias ſuas habet Dominatio, ad quas levandas opus eſt aliquo, quicum fidentius poſſis agere. Multæ in illâ difficultates ſeſe offerunt. quæ ab uno ſolo ſuperari nequeunt. Regnandi onus difficile eſt, & gravius; quàm ut ad illud ferendum unius ſolius ſufficiant humeri, robuſtiſſimi quique illi cedunt, & quemadmodum Jobus loquitur, ſub illo (*b*) curvantur. Eandem ob cauſam, etſi Deus Moyſi adeſſet in omnibus, eique vires & lucem ad implendum munus ſuum ſufficeret, præcepit tamen, ut in Populo gubernando ſeniorum uteretur operâ, qui laboris partem in ſe (*c*) ſuſciperent, & ſocero ejus Jethro onus illud videbatur majus, ac vires (*d*) ferrent. Factum hoc ab omni ævo. Alexander Magnus laborum ſocium aſſcivit Parmenionem. David Joabum, Salomon Zadochum, Darius Danielem: quorum directione factum, ut negotia rectiùs ſuccederent. Nemo Principum tam prudens eſt, atque intelligens, ut ſcientiâ ſuâ omnia queat aſſequi, nec tam gnavus, ac laborioſus, ut negotia quævis ſolus poſſit conficere. Humana iſthæc imbecillitas ſuaſit erigere Tribunalia, Conſilia cogere, creare Præſides, Gubernatores, & vice Reges, in quibus auctoritas & poteſtas Principum reſideret, *Ca el ſolo* (verba ſunt Regis Alphonſi Sapientis) *non podria ver, nin librar todas làs coſas, porque à meneſter por fuerta ayuda de otros, en quien ſe fie, que complan en ſu lugar, uſando del poder, que del reciben en aquellas coſus, que èl non podria por ſi cumplir. Neque enim ſolus ipſe videre, ſuisque librare mementis omnia poſſet. Aliorum itaque auxilio opus habet, quibus fidere tuto queat, quique poteſtate à Principe accepta utentes, ipſius loco res eas, quibus ſufficere ipſe nequit, exequantur.* Quare cum Princeps plerumque Miniſtrorum utatur operâ in extraneis negotiis, quid mirandum magnoperè ſi eosdem quoque adhibeat in iis, quæ in conclavi interiori, & apud animum ſuum pertractat? ſi quem ſibi magis familiarem habeat, quique præſtò illi ſit. quoties examinat, aut approbat conſiliorum placita, quæ ad ipſum perferuntur: cum quo, inquam, ſua poſſit conferre dubia, & propoſita animi, à quo item inſtruatur, cui denique negotiorum expeditionem, atque executionem rectè committere (*e*) audeat? An non pejus foret, ſi tot ac tantis curis implicitus cum nemine ea communicaret? Præterquam quòd de ſe opus ſit, ſemper Miniſtrum aliquem aſſiſtere Principi, qui à negotiis aliis liber audiat, & referat tanquam Mediator inter ipſum & Subditos: neque enim fieri poteſt, uti Princeps ipſe aures det omnibus, & ſatisfaciat, nec id permittit tantæ Majeſtatis auctoritas. Hæc cauſa erat, cur Iſraëliticus Populus à Moyſe peteret, ut eorum vice Deo loqueretur, quia præſentiam ejus ipſi (*f*) metuebant: & Abſalon, ut Davidem in odium adduceret apud ſubditos, hoc in eo arguebat quòd Miniſtrum non haberet, qui afflictorum querimonias exciperet.

Zelus, & prudentia alicujus in familiaritatem aſſciti eâ licentiâ, quam gratia Ze-

(a) *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon, ſteteruntque Sol & Luna.* Joſ. 10. 12. (b) *Sub quo cuvantur, qui portant orbem.* Job. 9. 13. (c) *Vt ſuſtentent totum onus populi, & non tu ſolus graveris.* Num. 11. 17. (d) *Ultra vires tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere.* Exod. 18. 18. (e) *Solatium curarum frequenter ſibi adhibent maturi Reges & hinc meliores æſtimantur, ſi ſoli omnia non præſumunt.* Caſſiod. lib. .8 Ep. 9. (f) *Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* Exod. 20. 19.

tribuit, facile corrigere poterit gubernationis defectus, & Principum (a) propenſiones. Agricola inſigni cum ſolertiâ Domitianum continebat, ne in vitia præceps rueret. Tametſi Sejanus homo improbus eſſet, ſuas tamen (b) *obtexit libidines* Tiberius, *dum eum dilexit, timuitve, poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore, & metu, ſuo tantum ingenio utebatur.* Et ſanè per ejusmodi Principum amicos Deus interdum totius Regni ſaluti conſulit. Ita factum per Naamum in (c) Syriâ; in Ægypto per Joſephum. Cùm igitur neceſſum ſit, gubernandi onus partiri inter plures, naturæ conſentaneum eſt, ut in adjutore legendo affectui concedatur aliquid, & occulto conſenſui ſanguinis; qui delectus ſi prudens ſit, atque ab eximiis animi dotibus, quæ in illo inſunt, ortum habeat, nihil ea in re culpæ eſt, aut damni; immò expedit gratum eſſe Principi, quem is in laborum ſocietatem advocat. Illud difficultatem habet, unus ne aliquis, an plures ad id eligendi. Si plures ſint, æquali loco habiti, & pari potentia, orietur inter eos æmulatio, conſiliis ſuis ibunt in contraria, & bono publico periculum creabitur. Adeoque ordini naturali magis conſonum videtur, ut negotia uni ſoli Miniſtro committantur, qui iuvigilet aliis, perque cujus manus materiæ omnes ritè ac ordine digeſtæ deveniant ad Principem, qui denique vicem hujus obeat in curis ſolùm, non in potentiâ; in conſultationibus, non in gratiis largiendis. Sol unicus univerſo mundo lucem impertit, quoties verò ſub occaſum ab aſpectu hoc noſtro, abit, non plures ſibi ſubſtituit noctis Præſides, ſed ſolam Lunam & quidem majori lucis cum claritate, quam ſidera reliqua, quæ veluti Miniſtri inferiores eidem aſſiſtunt: attamen nec in his, nec in illâ nativa lux eſt, & propria, ſed mutuata ſolùm, quam ideò terra Soli acceptam refert. Iſtiusmodi affectus privatus, & favor Majeſtatem non dedecet, quando Princeps oneris publici partem in amicum ſic derivat, ut ſibi tamen arbitrium & auctoritatem ſupremam reſervet: talis enim privata benevolentia non gratia ſolùm eſt, ſed officium; non favor, ſed laborum communicatio. Nec tantoperè in invidiæ incurreret oculos, ſi Principes prudentiores eam alio veſtirent nomine, quale eſſet, verbi gratia, munus præſidendi in Conſiliis & Tribunalibus; ſicut Præfecti urbis Romæ olim extra invidiam erant, licet alteri eſſent Cæſares.

Subditorum felicitas in eo conſiſtit, quòd Princeps non adamanti ſimilis ſit qui ferrum ad ſe attrahit, & aurum reſpuit; ſed quòd talem legere ſciat Miniſtrum, qui ſi quid bene laudabiliterque fiat, uti & gratias omnes Principi tribuat; onera verò, & odia populi in ſe ſuſcipiat; qui attento ad bonum publicum animo illi adſit in omnibus; qui ſine ambitione curet negotia: ſine faſtidio audiat, ſine paſſione conſultet, & nulla damni vel commodi proprii habita ratione decernat, ac ſtatuat: qui denique ad utilitatem publicam, non ſuam, aut ad conſervandam gratiam & favorem Principis, negotia dirigat. Hæc menſura eſt, qua cognoſcere licet, num familiaritas illa ex zelo ſit an tyrannidem ſpectet. In electione talis Miniſtri magnam curam ac diligentiam adhibere debent Principes; dando operam, ut ne ex ſolo affectu aut levitate voluntatis id fiat, ſed propter eximias dotes ac merita: interdum enim privata ejusmodi benevolentia non à conſilio eſt, ſed à caſu; non à gratia, ſed à diligentia, & induſtria. Concurſus aliquis aulæ erigere ſolet & adorare idolum, cui certam quandam dignitatem, & Majeſtatis ſplendorem tribuit multorum cultus, qui flexo poplite illud venerantur, luminaria illi incendunt,

(a) *Qui in regiæ familiaritatis ſacrarium admittuntur, multa facere poſſunt & dicere, quibus pauperum neceſſitas ſublevetur, foveatur religio, fiat æquitas. Eccleſia dilatetur.* Petrus Bleſ. Epiſt. 150. (b) Tacit. lib. 6. Annal. (b) *Naaman Princeps militiæ Regis Syriæ, erat vir magnus apud Dominum ſuum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus ſalutem Syriæ.* 4. Reg. 5. 1.

& thura adolent, precibus ſuis ac votis auxilium illis (*a*) implorantes. Quemadmodum verò induſtria immutat ſubinde curſum fluminis, & alioverſum dirigit; ita fit interdum, ut qui negotia in avis habent, relicto ordinario negotiorum alveo hoc eſt Principe, ejusque conſiliis, per alium aliquem, qui Principi charior & familiarior eſt, ea derivare ſoleant; cujus deinde artes gratiam ſic quaſi captivatam detinent, ut Prudentiſſimus etiam Princeps ab iis ſeſe expedire nequeat. Nemo cautior, nemo magis ſui Dominus, quàm (*b*) Tiberius; & tamen Sejano ſe ſubdidit. In quo caſu neſcio ſanè, num favor ille humana ſit electio, an potius vis aliqua ſuperior ad majus bonum, vel damnum Reipublicæ. Spiritus ſanctus ait, ſingulare Dei eſſe (*c*) judicium. Et ſi Tacito (*d*) credimus, Sejanus *non tam ſolertia (quippe iisdem artibus victus eſt) quam Deûm ira in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, ceciditque.* Damnum, quod caveri vix poteſt, quando privata illa benevolentia cadit in Virum aliquem magnum, uti plerumque in aulis fieri aſſolet, ubi primi è Nobilitate ſerviunt: nam qui ad illam familiaritatem ſemel delectus fuerit, auctoritate ſanguinis, & familiæ amplitudine eam porro tueri conabitur, nec facile ab ea dimoveri ſe à quoquam patietur: quomodo factum olim Joanni Alphonſo Robleſio (*e*) temporibus Joannis Secundi Regis. Illud nimirum meo judicio innuere voluit Rex Alphonſus Sapiens, quando agens de Familia regia in quadam ſua lege ſic loquitur. (*f*) *E otroſi de los nobles, omes è poderoſos non ſe puede el Rey bien ſervir, en los oficios de cada dia. Ca por la nobleza desdeñarian el ſervicio cotidiano: è por el poderio attreverſe yen à fazer coſas, que ſe tornarian en daña, e en deſpreciamento del. Ac præterea Nobilibus atque Optimatibus ad quotidiana uti obſequia nequaquam conſultum eſt regibus. Metuendum enim eſſet, ne aut ob generis claritatem hæc utpote viliora dedignentur, aut opibus ac potentia freti, talia audeant, è quibus dedecus regi, ac detrimentum crearetur.* Cor Principis nunquam ſine periculo eſt in manu ſubditi, quem ob ſanguinis claritatem, & potentiæ amplitudinem alii ſuſpiciunt. Quanquam - ſi gratia illa cadat in Virum aliquem magnum, zeloſum & attentum ad obſequium, & honorem ſui Principis, & ad bonum publicum, minus habet periculi: in eo enim caſu non tanta erit invidia, & odium populi, & obedientior fiet imperiis, quæ per ejus manus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit perutile, ſi Princeps ſuam benevolentiam inter auctoritatem ſuam, & Amici merita quaſi in æquilibrio conſervare noverit, in partem tantùm gubernationis, quam ſolus ſuſtinere non poteſt, eum admittendo. Nam ſi totum illi committat, officio Principis ſe exuet, experieturque incommoda, quæ Rex Aſſuerus quondam expertus fuit, poſtquam ſubditos ſuos omnes Amani arbitrio (*g*) permiſiſſet. Quod largiri ipſe poteſt, aut firmare manu, id ne largiatur, aut firmet aliena. Oculis aliorum uti non debet qui ſuis videre poteſt oculis. Quæ ad Tribunalia & conſilia pertinent, in iisdem pertractetur; ipſe deinde oretenus de iis ſtatuat cum Præſidibus, & iis, qui à ſecretis ſunt, quorum relatione negotiorum notitiam hauriet; erunt autem reſponſa ipſius brevia, & quantum fieri licebit, ad juſtitiæ normam, quàm optima, collata cum iis ipſis, per quos negotia iſta geſta fuerint. Ita Pontifices ſolent, & Imperatores, & olim ſic faciebant Hiſpaniarum Reges donec Philippus Secundus; utpote calami gloria inſignis, introduxit, ut conſultationes de ſcripto fierent, qui mos deinceps invaluit, & privatæ familiaritari

(a) *Multitudo autem hominum abducta per ſpeciem operis, eum qui ante tempus, tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æſtimaverunt.* 14. 20. (b) *Tiberium variis artibus devinxit, adeo ut obſcurum adverſus alios, ſibi uni incautum, intectumque efficeret.* Tac. lib. 1. Annal. (c) *Multi requirunt faciem Principis, & judicium à Domino egreditur ſingulorum.* Prov. 29. 26. (d) Tac. l. 4. Annal. (e) Mar. hiſtor. Hiſp. l. 20. c. 15. (f) L. 2. tt. 9. pag. 2. (g) *De populo age, quod tibi placet.* Eſt. 2. 11.

tati anſam dedit. Oppreſſi enim Reges variorum ſcriptorum prolixitate, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis familiarior ſit.

Plura favoris & benevolentiæ ſigna huic tali Princeps exhibeat: nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteferri aliis. S. Petri umbra miracula (a) edebat. Quid magnum ergo, ſi mojori cum auctoritate, quàm alii, agat omnia Principi charior, qui umbra quædam illius eſt? Aliqui tamen favores, & gratiæ etiam pro aliis reſervandæ ſunt; Nec eæ tam amplæ ſint, ut ſubditi conditionem exſuperent, eumque Principi æqualem reddant, velut ſi aſſcitus in aulam imperii conſors audientiam impertiat, & negotiantium turbam poſt ſe trahat, id quod exiſtimationi & auctoritati Principis haud parum derogat. Qui gratia apud eum pollet præ cæteris, umbram ſe eſſe credat, non corpus. Hæc cauſa fuit, cur periclitati ſæpe fuerint Caſtellæ Reges, eò quòd ad privatas haſce neceſſitudines admiſerint alios. Cùm enim tunc Regum poteſtas minùs ampla eſſet, quantumvis parum iis concederent, facile tamen præponderabat poteſtati regiæ; uti accidit Regi Sanctio, cognomento Forti, (b) propter familiaritatem nimiam Lupi Hari; Regi Alphonſo Undecimo ob amicitiam privatam Comitis Alvari Oſorii; Regi Joanni Secundo, & Henrico Quarto ob ſingularem erga Alvarum Lunam, & Joannem Paciechum affectum. Momentum totum familiaritatis iſtius in eo conſiſtit, *ut uterque menſuram implere noverit*, *Princeps* quidem ut ſciat, (c) *quantum tribuere amico poſſit*; *hic* verò *quantum à Principe accipere*: *cætera*, quæ extra menſuram iſtam ſunt, *invidiam augent*, æmulationes creant, & pericula.

SYMBOLUM L.

DEſpicit Mons reliqua Naturæ opera, & præ omnibus aſſurgit altiùs, ut ſe ſuaque cum cœlo communicet. Ne vallis hanc ei gloriam invideat. Tametſi enim favoribus Jovis ſit proprior, una tamen etiam ictibus fulminum ejus magis expoſitus eſt. Circum illius tempora coguntur nubes: ibi armantur tempeſtates; ille vero primus omnium eſt, in quem furore ſuo deſæviunt. Idem prorſus in iis muneribus, & officiis accidit, quæ Regibus viciniora ſunt. Vis activa potentiæ, qua pollent, graviùs nocet iis, qui adſunt propius. Communicatio eorum non minùs venenata eſt, quàm alicujus (d) viperæ. Quisquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hoſtium offenſorum (e) ambulat. Favor & indignatio in Principibus adeo contraria ſunt inter ſe, ut nullum inter ea intercedat medium. Eorum amor teporem neſcit. Si in odium convertatur, ab uno extremo tranſilit ad aliud: ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odiſſe eo cum effectu, ut à fulmine crederes, quod ſimul ac auditur tonitru, aut fulgur percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ inſtar eſt in corde Principum gratia, eadem facilitate, qua ſuccenditur, rurſus extinguitur. Fuêre, qui exiſtiment, fatale periculum iis eſſe, qui Principibus tantoperè in amoribus (f) ſunt. Et ſanè luculentè illud teſtantur exempla tam præterita, quàm præſentia, hac noſtra etiam ætate, qua potentiſſimos Magnatum amicos

(a) *Ut veniente Petro ſaltem umbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus ſuis.* Actor. 5. 15. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 4. c. 10. (c) Tac. l. 14. Annal. (d) *Longè abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non ſuſpicaberis timorem mortis. Communionem mortis ſcito.* Eccl. 9. 18. & 20. (e) *Quoniam in medio laqueorum ingredieris, & ſuper dolentium arma ambulabis.* Eccl. 9. 20. (f) *Fato potentiæ raro ſempiternæ.* Tac. l. 3. Annal.

cos ſubito cecidiſſe vidimus. In Hiſpania Ducem Lermam; in Francia Mareſchallum de Ancre ; in Anglia Ducem Buckingamum ; apud Batavos Joannem Oldenum Barnefeltium ; in Germania Cardinalem Cleſelium ; Romæ Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis cauſis aſcribi poteſt , aut quia Princeps tribuit omnia , quæ potuit , aut quia Privatus , ut vocant , obtinuit omnia , quæ (*a*) cupiebat. Unde dum ad ſupremum usque conſcenderit faſtigium, neceſſum eſt, ut in præceps ruat,

& eſto , in gratiis unius, & ambitione alterius , quædam ſit moderatio , quæ tamen conſtantia eſſe poteſt in voluntatibus Principum, (*b*) quæ *ut vehementiores, ſic mobiles ſæpè ſibi ipſæ adverſæ ſunt?* Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur , & materiæ primæ , ut Philoſophi loquuntur , quam ſimillimus eſt, cujus appetitus una non expletur forma , ſed varietate potiùs oblectatur ? Quis favere & conſervare poterit benevolentiam illam , tot caſibus , & affectionibus animi obnoxiam ? Quis erit tam integer , ut exiſtimationem , quam de ipſo concepit Princeps , apud univerſum ſtatum tueri valeat ? Singularis illa gratia omnium in ſe oculos convertit. Qui amici ſunt Principum , per Privatum ſuæ credunt gratiæ detrahi; qui hoſtes, augeri odia. Hi ſi in amicitiam redeant, non niſi ea conditione redeunt, ut Privatus gratia excidat ; illi ſi amicitiam deſerant, omnem itidem culpam in eum ipſum conferunt. Semper contra ejusmodi Privatum æmulatio & invidia in armis excubant, intentæ in omnem occaſionem , ut in ruinam præcipitent. Tanto in eum odio fertur populus, ut mala etiam naturæ, & vitia Principis eidem tribuat. Bernardus Cabrera capite tandem luit tyrannides Petri Quarti Regis Aragonii , (*c*) cui chariſſimus ſemper fuerat. Eodem medio , quo Privatus gratiam Principis aucupatur , aliorum incurrit odium ; ut veriſſimè dixerit fortiſſimus ille Heros Alphonſus Albuquercius, Indiarum Orientalium Gubernator , Miniſtrum, ſi Regi

(a) *An ſatius capit , aut illos , cùm omnia tribuerunt : aut hos , cùm jam nihil reliquum eſt , quod cupiant ,* Tacit. l. 3. Annal. (b) Saluſt. (c) Mar. Hiſtor. Hiſp. l. 7.c.7.

Regi ſuo faciat ſatis, homines offendere; contra ſi hominibus placere ſtudeat Regis gratiam amittere.

§. Quod ſi favor ille in ſolo cultu exteriore innititur artibus aulicis procurato, non niſi violentus eſt, ac furtivus, adeoque libertas Principis illud conabitur, ut tam durum ſervitutis jugum impoſitum ſibi, non ſponte ſuſceptum excutiat.

Si eſt quædam voluntatis propenſio, ſubeſt plurimum cauſis ſecundis, & cum ipſa ætate mutationem ſubit, aut cum amici ingratitudine, ſi is ſcilicet non ſatis agnoſcat, è quo fonte hoc ſuum eſſe (a) hauſerit.

Si fortè venuſtas oris & morum tanta eſt in Privato, ut manum quodam modo violenter Principis voluntati injiciat, aut brevi marceſcit, aut oculis ſolum ſervit: haud ſecus atque in vulgari amore uſuvenit.

Si eſt ob dotes animi majores, quam ſint in ipſo Principe, mox atque hic illud agnoſcit, actum eſt de gratia. Nemo enim facile fert in alio illam ingenii, aut fortioris animi excellentiam, quæ ipſi etiam potentiæ longè anteferri ſolet.

Si eſt ob labores publicos, & negotiorum curas, non minus vigilantia in periculo eſt, ac negligentia: neque enim omnia ſemper reſpondent mediis, eo quod varia intercedant; volunt autem Principes, ut ad ſua vota, & appetituum deſideria nihil non ſuccedat. Succeſſus ſecundiores caſui, aut Fortunæ Principis (b) tribuuntur, non prudentiæ talis Privati; errores verò huic ſoli, licet culpa aliena ſit: nam *proſpera omnes ſibi vendicant, adverſa uni imputantur*, ei nimirum, qui Principi magis intimus eſt. Quid? quod & fortuita illi aſſcribant, uti Sejano, quod Amphitheatrum collapſum eſſet, & Mons Cœlius (c) conflagraſſet. Nec eum incuſant ſolum in negotiis, quæ ipſe procurat, ſed alienis etiam, aut in caſibus, qui à voluntate Principis, & Natura pendent. Ita Senecæ culpæ datum, quod Nero matrem ſuam aquis voluiſſet (d) ſubmergere. (e) *Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæſaris, & cæterorum in utrumque odio, quamvis fabuloſa & immania credebantur.* Si præcipuus aliquis Miniſter, Principi bene affectus, ſi quis ex ejusdem cognatione fato naturali concedat, Mortis auctor contra jus faſque Privatus creditur; quomodo Duci Lermæ immaturus, attamen naturalis obitus Principis Philippi Emmanuelis, Caroli Sabaudiæ Ducis Filii, aſſcriptus fuit.

Si ſingularis illa benevolentia ex obligatione naſcitur ob eximia præſtita obſequia, oneris tædium & laſſitudo paullatim ſubit Principem. (f) *Nam beneficia eo uſque læta ſunt, dum videntur exſolvi poſſe: ubi multùm antevenêre pro gratia odium redditur.* Agnoſcere beneficium, ſervitutis quoddam genus eſt: qui enim obligat, ſuperiorem altero ſe conſtituit. Id quod cum ſuprema Majeſtate conſiſtere non poteſt; cujus poteſtas hoc ipſo non parum imminuitur, ſi obligatione major non ſit, preſſique Principes gratitudinis & debiti onere, inſigniter ingrati fiunt, ut illo ſeſe liberent. (g) *Sanè quidam, quo plus debent, magis oderunt. Leve æs alienum debitorem facit, grave inimicum.* Adrianus Imperator occidi juſſit Titianum, quem à puero moderatorem habuit, & cui ſuum debebat Imperium. Taceo multorum ſæ-

(a) *Quoniam ignoravit, qui ſe finxit, & qui inſpiravit illi animam quæ operatur & qui inſufflavit ei ſpiritum vitalem.* Sap. 15. 11. (b) *Hæc eſt conditio Regum, ut caſus tantùm adverſos hominibus tribuant ſecundos fortunæ ſuæ.* Æmil. Prob. Tac. in vitâ Agric. (c) *Feralemque annum ferebant, & omnibus adverſis ſuſceptum Principi conſilium abſentia, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes.* Tac. lib. 4. Annal. (d) *Ergo non jam Nero, cujus immanitas omnium queſtus anteibat, ſed adverſo rumore Seneca erat, quod oratione tali confeſſionem ſcripſiſſet.* Tac. lib. 11. Annal. (e) Idem lib. 4. Annal. (f) Idem lib. 4. Annal. (g) Seneca Epiſt. 19.

pè annorum labores negligentia unica interire: ſolent quippe Principes ad caſtigandam levem aliquam offenſionem longè eſſe proniores, quàm ad remuneranda obſequia. Si hæc adjunctam habeant gloriam, æmulationem & invidiam in ipſo excitant Principe, cui ea exhibentur. Sunt enim nonnulli Philippo Macedonum Regi ſimiles, (*a*) *quem ita gloria cupidum dicebant familiares, ut omnia præclara facinora ſua eſſe videri cuperet, & magis indignaretur Ducibus & Præfectis; qui proſpere & laudabiliter aliquid geſſerint, quam iis; qui infeliciter & ignavè:* cujus vitii etiam Filius Alexander factus eſt hæres, (*b*) *ſuæ demptem gloriæ exiſtimans, quicquid ceſſiſſet alienæ.* Eodem malo laboravit Jacobus Primus Aragoniæ Rex: nam poſtquam Blaſcus Alagonius Morellam occupaſſet, in eam venit perſuaſionem eum majorem præ ſe gloriam illa expeditione adeptum fuiſſe, quare urbem iſtam illi ademit. & aliam, Sagaſto nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas pepererunt Domitiano victoriæ Agricolæ, cùm videret, (*c*) *privati hominis nomen ſuper Principis attolli?* Adeò ut rebus optimè geſtis, tum vel maximum ſit periculum.

Si gratia ab obedientia oritur, qua ſeſe privatus ille ad nutum & arbitrium Principis in omnibus accommmodat, effrænem inducit gubernandi modum, quo nunc hic, nunc ille præcipitat, dicta aliàs adulationis incommoda incurrendo. Nec minus periculi obedientia habet, quam inobedientia: nam ſi id, quod jubetur, bene feliciterque evenit, mandato Principis tribuitur, ſin male, ipſi Privato. Quod ſi obtemperatum non fuerit, putatur aut defuiſſe ſucceſſum, aut errorem obſtitiſſe. Si juſſa æquitati repugnaverint, excuſare ſe hoc nomine non audet, ne Principem offendat verbo, culpa omnis palam in ejusmodi Privatum confertur ab omnibus, & ne Princeps mali auctor videatur, pati eum ſinit, aut in opinione Vulgi, aut in manibus judicis; quomodo Tiberius Piſoni fecit, poſtquam hic illius juſſu Germanicum veneno è vivis ſuſtulerat, (*d*) *cujus integram cauſam ad Senatum remiſit:* cumque is Romam veniſſet, perinde ſe habuit Tiberius, ac ſi nihil ea de re ſciret, licet complex eſſet; ſanè Piſo *nullo magis exterritus eſt, quam quod Tiberium ſine miſeratione, ſine ira obſtinatum clauſumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur.*

Si favor ille ſingularis in hominem cadit, non optime à naturæ donis inſtructum, & inſignem meritis, tanto negotiorum oneri ſuccumbet: ſine forti enim ac robuſto animo, ſine ingenio perſpicaci gratia Principum diu conſervari non poteſt.

Si hæc ex virtutum conformitate naſcitur, Principe nuntium iis remittente, etiam illa diſſolvitur: odit enim familiarem iſtum, qui contrariis moribus inconſtantiam ejus arguit, & cujus opera ad vitia conſectanda ei utilis (*e*) eſſe non poteſt.

Si Princeps Miniſtrum quempiam præ cæteris amat ideò, quòd pro inſtrumento ei ſit, quo propenſiones ſuas pravas & cupiditates exequitur, mala omnia in eum recidunt, quæcunque aut perſonæ Principis inde creantur, aut adminiſtrationi publicæ, & Princeps quidem facilè ſeſe purgat, eum à gratia ſua excludendo, aut mox eum odiſſe incipit, tanquam ſcelerum ſuorum teſtem, cujus præſentia ſua ipſi delicta quaſi exprobrat. Nec alia de cauſa Anicetus executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat; quam quia malorum facinorum (*f*) *Miniſtri, quaſi exprobrantes aſpiciuntur.* Pari quoque ratione Tiberius (*g*) *ſcelerum Miniſtros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque ſatiatus, & oblatis in eandem oporam recentibus, veteres & prægraves adflixit.* Cum exe-

(a) Demoſth. (b) Curtius. (c) Tacit. in vita Agric. (d) Idem lib. 3. Annal. (e) *Gravis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & immutatæ ſunt viæ ejus.* Sap. 2. 15. (f) Tac. lib. 14. Annal. (g) Idem lib. 4. Annal.

executione unà odium mortui, & gratia necem jubentis deſint, ſatiſque purgatum ſe Princeps exiſtimat ex eo, quod crimen punitum ſit, ut Plancinæ (*a*) accidit.

Si amor ille è magnorum ſecretorum communicatione oritur, ab iis ipſis periclitari incipit: ſiquidem ea quaſi viperæ quædam ſunt in privati illius pectore, quæ interiora ejus arrodunt viſcera donec foras erumpant, quia aut levitas, aut ambitio (ut palam fiat, quam apud Principem gratioſus ſit) ea detegit, aut innoteſcunt aliunde, aut per diſcurſum ſeſe produnt, & familiarem ejuſmodi inviſum reddunt; quin etſi illud non accidat, hac ipſa tamen cura, quod iſta commiſerit aliis, liberatum ſe Princeps cuperet, dilacerando ſaccum, in quo illa ſunt abdita. Quot ſecreta, tot pericula.

Nec illud minus, ſi gratia in eo fundetur, quod privatus fors ignaviæ & indignitatis Principis conſcius ſit; talis enim favor, timor eſt potius, quam benevolentia animi, nec ferre poteſt Princeps, ut honòr ſuus ab alieno dependeat ſilentio, aut ſit, qui eum interiùs apud animum ſuum deſpiciat.

Si gratia eſt exigua, invidiæ & furori ſatis reſiſtere non poteſt, ſed ſternitur à quovis vento, haud ſecus ac arbor aliqua non ſat firmis nixa radicibus.

Si magna illa eſt, illi ipſi Principi, à quo ortum ſuum ducit, æmulationem ac metum injicit, adeoque ſollicitum eum habet, quomodo tanto ſe onere liberet: ſicuti dum ſaxa ſaxis ſuperinjicimus, timemus ne moles iſta, quam congeſſimus, in noſtra corruat capita, adeoque in partem contrariam impellimus. Videt Princeps Statuam, quam erexit, amplitudini ſuæ umbram offundere, & iterum illam dejicit. Dicam annon? videntur fere in eo delectari Principes, ut ſuam oſtendant potentiam, tam in deſtituendis ejuſmodi ſtatuis, quam in iiſdem fabricandis; cum enim finita illa ſit, & certis circumſcripta limitibus, immenſæ ſimilis eſſe non poteſt, niſi ad ſuum redeat centrum; unde egreſſa eſt, aut in circulum ambulet.

Hi ſunt ſcopuli, ad quos alliſa privatæ illius amicitiæ navis confringitur, tantò majori cum damno, quanto vela ſua diſtenderit latius; quod ſi aliqua evadat incolumis, id ideo accidit, quia aut tempori portum ſubiit, aut ante etiam ad mortis littora appulſa fuit. Ecquis igitur tam ſolers, ac providus eſt nauta, qui gratiæ clavum tenere ritè noverit, & in mari tam periculoſo vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere eum poterunt? quæ ſcientia chymica argentum affectus Principis conſiſtere faciet? præſertim cum gratia in notiſſimis etiam fundata meritis, obſiſtere nequeat invidiæ, & machinationi tot hoſtium, qui in ejus ruinam conſpirant; Sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis ſatis tueri poterant gratiam Danielis & Davidis, contra Principum & Satraparum (*b*) odia. Quin ut iis ſatisfacerent, neceſſum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum vero leonibus objicere, tametſi amborum probitas & innocentia ſatis iis perſpecta (*c*) eſſet.

Verum licet nulla tanta ſit prudentia, aut circumſpectio, quæ impedire poſſint eos caſus, qui à Privato non dependent, multum tamen efficere poterunt, quæ in illius ſunt arbitrio, & minimùm abſque noxa erit, ſi forſan gratia excidat. Unde operæ pretium duxi principales ruinæ illius cauſas, ex imprudentia fere, & malitia natas, hic ſigillatim expendere, ut de iis factus certior, tanto ſecurius eas devitare poſſit.

Fff Qua-

(a) *Ut odium & gratia deſiere, jus valuit.* Idem lib. 6, Annal. (b) *Porro Rex cogitabat conſtituere eum ſuper omne regnum: unde Principes & Satrapæ quærebant occaſionem, ut invenirent Danieli ex latere Regis: nullamque cauſam, & ſuſpicionem reperire potuerunt.* Daniel. 6 v. 4. (c) *Non inveni in te quicquam mali, ex die qua veniſti ad me, uſque in diem hanc: ſed Satrapis non places.* 1. Reg. cap. 9. 6. *Tunc Rex præcepit; & adduxerunt Danielem, & miſerunt eum in lacum Leonum. Dixitque Rex Danieli: Deus tuus, quem colis ſemper, ipſe te liberabit.* Dan. 6. 16.

Quare ſi paulò attentius conſiderare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratia & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præſertim; videbimus pleroſque periiſſe, quia conſtanter uti neſcierunt bonis iis mediis, quibus Principis favorem ſibi conciliarant. Omnes fere, ut hunc mereantur, & populi applauſum habeant, in amicitiam & familiaritatem illam ſeſe inſinuant, animum zeloſum, demiſſum, humanum, & obſequioſum præ ſe ferendo, eaque ſuggerendo conſilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conſervationem ſpectare videntur. Qua arte Sejanus uſus, qui (*a*) *incipiente adhuc potentia, bonis conſiliis innoteſcere volebat.* Ubi verò jam gratia iſta plenè potiti fuerint, clavum illum deſerunt, exiſtimantque, ad navigandum non amplius eo opus eſſe, ſed ſolam favoris auram ſibi ſufficere.

Interim ſub initium enituntur ſedulò, ut in actionibus ſuis rei privatæ obliti & in ſola commoda Principis intenti videantur, tanquam qui illius obſequium vitæ & fortuinis ſuis anteferant. Quo fit, ut falsò perſuaſus Princeps credat ſe in ejusmodi aliquo homine fidelem laborum ſocium nactum eſſe, pro tali ubivis eum, atque apud omnes deprædicet. Quo nomine Tiberius (*b*) Sejanum *non modo in ſermonibus, ſed apud Patres, & populum celebrabat.*

Porro operam dant, ut inſigni aliquo, heroico facinore fidelitatem ſuam probent Principi, quo animum ejus occupent; uti fecit Sejanus, quando brachiis ſuis, & capite ruinam montis ſuſtinuit, qui ſupra Tiberium collabebatur, (*c*) *præbuitque ipſi materiam, cur amicitiæ conſtantiæque ſuæ magis fideret.*

Quæ opinio de Privati fidelitate, ſi ſemel in Principis animo inhæſerit, facile is ſibi perſuadet, ſe de eadem ſecurum eſſe in poſterum, & conſilia illius, quanquam exitioſa, lubens audit, utpote cui plus, quam ſibi ipſi confidit. Id quod in Tiberio poſt caſum illum videre (*d*) licuit. Atque hinc graviſſima naſcuntur damna: illa enim præconcepta opinio viam omnem obſtruit, ut errorem ſuum Princeps agnoſcere nequeat: quin ille ipſe privati cultum promovet, permittendo ut extraordinarii ipſi honores deferantur, quomodo permiſit Tiberius, cùm proponi palàm, (*e*) *colique per theatra, & fora effigiem Sejani, interque Principia legionum ſineret.* Nec mora, ſuſurrus ille favoris mox ab una aure tranſit ad aliam, & inde novum formatur idolum, ſicut ex inauribus vitulus ille (*f*) Aaronicus; immò auſim dicere, aut favor ejuſmodi ſingularis non eſſet penitus, aut certè tanto tempore non duraret, ſi aliorum acclamatio, & applauſus non eſſet. Cultus iſte *avaritiam & arrogantiam parit*, ad amplitudinem tuendam, *præcipua validiorum vitia.* (*g*) Qui ſemel factus eſt Principi familiarior, ſuimet obliviſcitur, & labuntur paullatim eximiæ illæ dotes, ob quas, initio amari cœpit, tanquam aſcititiæ, fortunâ proſperiore ſenſim in apertum vitia proferente, quæ ars tantiſper celaverat. Ita Antonio Primo factum, (*h*) *in cujus ingenio avaritiam, ſuperbiam, cæteraque occulta mala patefecit felicitas.* Potentia nimia perturbatur ratio, & ad intimam admiſſus amicitiam facile majora ſe audet. Vides hoc iterum in Sejano: is enim (*i*) *nimia fortuna ſecors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Livia, ad Cæſarem codicillos* ea ſuper re *componere* non erubuit. Negotia non procurat, ut Miniſter, ſed magis ut imperii ſocius (quo in genere Mucianus deliquit graviter) (*k*) & relicto Principi ſolo nomine, omnem auctoritatem ſibi (*l*) arrogat.

(a) Tacit. l. 4. Annal. (b) Idem l. 4. Ann. (c) idem l.4. Ann. (d) *Major ex eo, & quanquam exitioſa ſuaderet, ut non ſui anxius, cum fide audiebatur.* Id. l.4. Ann. (e) Tac. l. 4. Ann. (f) *Quas cùm ille accepiſſet, formavit opere fuſorio, & fecit ex iis vitulum conflatilem.* Exod. 23. 4. (g) Tac. l. 1. Hiſt. (h) Idem l. 3. Hiſt. (i) Idem l. 4. Ann. (k) *Mucianus cum expedita manu ſocium magis Imperii quàm miniſtrum, agens.* Idem lib. 2. (l) *Rem Principis amplecti, nomen remittere.* Id. l. 4. Hiſt.

gat. Neque ullus eſt, qui dicere audeat, quod Bethſabee dixit Davidi, Adonia regnum uſurpante: (a) *Ecce nunc Adonias regnat te, Domine mi Rex, ignorante.* Atque in eum finem contendit privatus virtutibus regiis anteire Principem, ut præ eo æſtimetur. Quo artificio uſus eſt Abſalon, ut Regis Davidis auctoritatem minueret, affectando nimirum benignitatem in audiendis ſubditorum querimoniis, qua re (b) *furabatur*, ut inquit ſcriptura, *corda virorum Iſraël.*

Nec talem ſe eſſe credit Privatus, niſi ſuam potentiam cum domeſticis, cognatis, amicisque communicet, atque adeo ut ſecurior ſit, illud maximè è re ſua fore arbitratur, ſi præcipua iis munia conferat, & invidiæ vires, ac nervos incidat. Quo fine Sejanus (c) *clientes ſuos honoribus aut Provinciis ornavit.* Quia vero poteſtas iſta haud parum derogat auctoritati conſanguineorum Principis, qui privatæ illi amicitiæ modis omnibus obnituntur, nec ſatis æquo ferre poſſunt animo, quod gratia ſanguine potentior, quodque Princeps inferiori ſe ſubjicit, à quo dependere ipſi debeant (quod periculum Sejanus etiam in Tiberii familia (d) agnovit) diſcordias illos inter & Principem Privatus excitat. Ita Sejanus per ſpeciem amicitiæ monebat Tiberium, Agrippinam matrem ei inſidias (e) ſtruere; Agrippinam verò ei venenum parari à (f) Tiberio.

Quòd ſi iſtorum aliquid privato ſuccedit feliciùs, ad majora attentanda audaciam ſumit. Druſo mortuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit extinguere. Unde occæcatus tandem ejusmodi privatus paſſione, & potentia nimia, ſpretis artibus occultis, in aperta prorumpit odia adverſus conſanguineos; uti Sejano accidit contra Agrippinam & Neronem. Nemo privatum de periculo ſuarum actionum commonere audet: omnes enim ad ejus conſpectum Majeſtate plenum contremiſcunt; ſicut filii Iſraël trepidabant ad intuitum Moyſis, poſteaquam hic Deo factus fuerat (g) familiarior, cumque videat ſe haberi pro Principe, ſenſim legitimo Principi molitur (h) inſidias, & Subditos tyrannicè opprimit: quippe qui certò ſibi polliceri nequit, quòd iis uti poſſit benevolis; quo fit, ut deſperati ipſi dubitare incipiant, num fortè *minore avaritia & licentia graſſaturus eſſet, ſi ipſe imperaret*, quando *nunc*, cùm rerum nondum potiatur, (i) *& ſubjectos eos habet, ut ſervos, & viles, ut alienos*; Id quod Otho expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratia & auctoritate valebat plurimùm.

Atque omnia iſthæc ſic attentata ipſa etiam pericula majora faciunt: augeſcit enim in dies invidia, & armat ſeſe contra privatum malitia; cumqne is exiſtimet, ſe illam, niſi aliqua alia majori, ſuperare non poſſe, omnes eas artes adhibet, quas æmulatio gratiæ, magis etiam furioſa, quàm ipſius amoris illi ſuggerit; & cùm porro ejusdem ſtabilitas à conſtantia affectus Principis dependeat, illud inprimis ſatagit, ut delitiis, & ſceleribus, præcipuis tuendæ gratiæ inſtrumentis, eum ſibi devinctum ſervet, quibus & Vitellii aulici uti ſolebant, apud quem (k) *unum ad potentiam iter prodigis epulis, & ſumptu, ganeaquo ſatiare inexplebiles ejus libidines.* Et ne

(a) 3. Reg. c. 1. 18. (b) 2. Reg. c. 15. 6. (c) Tac. l. 4. Annal. (d) *Cæterum plena Cæſarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant.* Tacit. l. 4. Annal. (e) *Inſtabat quippe Sejanus, incuſabatque diductam civitatem, ut civili bello eſſet, qui ſe partium Agrippinæ vocent, ac ni reſiſtatur, fore pluris.* Idem lib. 4. Annal. (f) *Cæterum Sejanus mœrentem, & improvidum altiùs perculit, Immiſſis qui per ſpeciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas ſoceri epulas.* Idem lib. 4. Annal. (g) *Videntes autem Aaron, & filii Iſraël cornutam Moyſi faciem, timuerunt prope accedere.* Exod. 34. 30. (h) *Multi bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus eſt, abuſi ſunt in ſuperbiam: & non ſolùm ſubjectos Regibus nituntur opprimere; ſed datam ſibi gloriam non ferentes, in ipſos, qui dederunt, moliuntur inſidias.* Eſth. 6. 2. (i) Tacit. l. 1. Hiſtor. (k) Idem l. 2. Hiſt.

ne Princeps ulli cuipiam fidem habeat, allaborat privatus, ut diffidat omnibus, bonis præſertim, quos magis timet præ cæteris. (*a*) *Sic optimi cujusque criminatione eo uſque valuit* Vatinius, *ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos præemineret.* Quod & obtinuit Sejanus, (*b*) *ſui obtegens*, eam ob rem, *in alios criminator.*

Sciens verò privatus, nihil huic ſuæ apud Principem gratiæ magis obſtare: quàm ejusdem Principis habilitatem, omni ſtudio contendit, ut ne quid ille reſciſcat, intelligat, videat, audiatvé, nevé circa ſe habeat aliquos, qui oculos ei aperiant. Curat item, ut negotia & labores deteſtetur, totum illius animum occupando jucunditate venationis, ludis & tripudiis, ut ſenſibus aliorſum diſtractis, nec oculi attendant ad ea, quæ in aulis pertractantur, nec aures obtrectationes, & lamenta ſubditorum percipiant; uti fiebat in Sacrificiis Idoli Moloch, quando pulſabantur tympana; ne infantium immolatorum gemitus & ejulatus audirentur. Interdum etiam majori cum artificio eum negotiis & ſcripturis implicat, ut defatigetur, perinde ac juniores equos in molliori ſolo ſolemus exercere, ut ferocitate depoſita fiant manſuetiores, & frenum atque ephippium admittant. Ad eundem finem illi perſuadet, ut audientiam ipſe impertiat, ac deinde datus in laſſitudinem, negotia privato committat, ratus ſuo ſe ſatisfeciſſe officio, quòd petentibus aures dederit. Ea ratione, ut (quemadmodum Jeremias Propheta dixit de Idolis Babylonicis) Princeps nihil aliud ſit, quàm id quod vult ejusmodi (*c*) privatus.

Non equidem ille deſiderat, ut res fluant feliciter: mari enim tranquillo quilibet navigare poteſt, ſed illud potiùs exoptat, ut coorta tempeſtate ſtatus Reipublicæ fluctibus æſtuet, adeo ut Princeps ipſe vereatur manum admovere gubernaculo, & alterius opera magis indigeat atque ut rimas omnes veritati obſtruat, & ſolus ac unicus maneat negotiorum arbiter, longè extra invidiam poſitus, cum ab aula ad ſeceſſum & conſortium paucorum avocat; quod & Sejanum movit, *ut Tiberium* (*d*) *ad vitam procul Roma amœnis locis degendam impelleret: multa quippe providebat. Sua in manu aditus; literarumque magna ex parte ſe arbitrum fore cum per milites commearent: mox Cæſarem vigente jam ſenecta, ſecretoque loci mollitum munia imperii facilius transmiſſurum: & minui ibi invidiam, adempta ſalutantum turba; ſublatisque manibus vera potentia augere.*

Omnes iſtæ artes non leve Reipublicæ, & exiſtimationi Principis damnum adferunt, in quo genere is peccat gravius, qui iisdem gratiam ejus aucupatur, quàm qui eum (*e*) offendit. Etenim ad offendendum unum ſolum committitur delictum; ad favorem verò ſingularem obtinendum, complura deſignantur, atque hæc ſemper, & honori Principis derogant, & bono publico adverſantur. Graviter fateor Respublica læditur morte violenta ſui Principis; tandem tamen alio in ejus locum ſuffecto, curatur illicò, quod fieri non poteſt, quoties vivum adhuc Principem iſtiusmodi artibus inutilem prorſus & inidoneum reddunt ad gubernationem: quod malum non niſi iisdem, quibus vita, finibus terminatur, cum graviſſimis interim boni publici detrimentis; quæ cùm quotidie magis magisque ſentiantur & deplorentur ab omnibus, qui ſibi perſuadent, affectum illum ſingularem non arbitrii eſſe, ſed violentiæ, non electionis, ſed coactionis & neceſſitatis; cumque multi fortunam ſuam collocent in eo evertendo, tanquam felicitatis ſuæ obſtaculo, nunquam non contra illum armati, fieri non poteſt, ut ad illud deſit occaſio, aut ut non Principi aliquandò aliquod ejusmodi artificium innoteſcat, adeoque invidia tota, & odia omnia contra privatum concepta in ipſum recidant, uti Tiberius tandem agno-

(a) Tacit. l. 15. Annal. (b) Idem l. 4. Annal. (c) *Nihil aliud erunt, niſi id quod volunt eſſe ſacerdotes.* Baruch. 6. 45. (d) Tacit. l. 4. Annal. (e) *Plura ſæpe peccantur, dum demeremur, quam cum offendimus.* Tac. l. 15. Annal.

agnoſcere viſus (a) eſt. Quod ſi Princeps oculos aperire incipiat, unà etiam potentiam, quam privato conceſſit, timere incipit. Quæ cauſa fuit, cur Tacitus hæreret dubius, magisnè Tiberius amaret Sejanum, an (b) metueret, & cum anteà de gratia ejus tuenda eſſet ſollicitus, poſteà ejus odium magis laborabat reſtinguere.

Iſtud nimirum eſt momentum criticum ſingularis illius Amicitiæ, in quo omnes grave periculum ſubeunt; nam neque Princeps diſſimulare novit, ſi ſibi non fiat ſatis, neque privatus in ea Principis indignatione tueri ſe poteſt, & facto inter illos diſſidio, familiaritatis vinculum diſſolvitur. Intuetur privatum Princeps, ut gratia ſua & favore indignum; is vero Principem, ut ingratum tot obſequiis: quia tamen exiſtimat, hunc opera ſua carere non poſſe, atque ideò ſe propediem revocandum, ſubducit ſeſe ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia ſubingrediatur, & illas animorum alienationes foveat. Quo celerrimè fit, ut gratia in mutuum convertatur odium, ipſa privati impatientia opitulante, ut illa tanto citius diſſolvatur. Volat illicò fama, quòd gratia exciderit: & omnes facti audaciores, inſolentiùs in eum inſultant, ita ut ne ipſe quidem Princeps ei rei mederi poſſit. Cognati & amici animo ruinam ejus prævidentes, & periculum, quod inde ſibi imminet, malè metuunt, ne ruinæ eidem ipſi quoque (c) involvantur. Non ſecus ac arbor aliqua ex altiſſimo monte devoluta in præceps, arbores alias, quæ ſub umbra illius erant, ſecum trahit. Atque illi quidem omnium primi ruinam iſtam promovent, ut ſemet in tuto collocent, & deinde collaborant omnes, aliqui ut amici, alii ut hoſtes, nihil exoptantes aliud, quàm ut inclinatus ille paries penitùs (d) corruat. Princeps, quem ſuimet pudet, illud ſervitutis jugum excutere nititur, & ſuam ſibi auctoritatem reſtituere. Unde culpam omnem malorum præteritorum in Privatum confert, tanquam in auctorem præcipuum. Quo porrò fit, ut ſuismet irretiatur artibus; nec quicquam ſua ei prodeſt ſolertia; ut in Sejano videre (e) licuit, & quantò magis ſe iis contendit eximere, tantò magis ſuam accelerat ruinam. Nam ſi gratia ſemel ægrotare incipiat, expirat, nec ullum ſupereſt remedium, quo ſanitatem priſtinam recuperet.

§. Atque ex iis, quæ hactenus diximus, ſatis liquet, maximum ſingularis illius familiaritatis periculum eſſe à variis illis modis, quibus ambitio perennem & ſtabilem eam reddere cogitat. Idem quippe ejusmodi amicis Principum accidit, quod iis, qui valetudinem ſuam nimis curant ſollicitè, qui dum eandem medicamentis variis conſervare ſtudent, deſtruunt potiùs, & vitæ ſuæ ſpatium imminuunt; & ſicut nullum opportunius eſt remedium, quàm abſtinentia, & aliis in rebus moderatio, ſinendo interim Naturam, ut ſuum faciat officium: ita ſi gratia illa & favor languere cœperint, optimum conſilium eſt nullam adhibere medicinam; ſed bono & ſincero affectu, atque animo à cupiditate utilitatis propriæ, & omni aliâ paſſione libero ſervire Principi, permittendo interim, ut meritum operetur, & veritas ſecura magis & ſtabilis, quàm artificium; & utendo ſolùm præſervativis quibusdam, quæ aut ad ipſum Privatum pertinent aut ad Principem, aut Miniſtros ejusdem, aut ad aulam, aut ad populum, aut ad exteros.

§. Quod ad ipſum Privatum attinet, eum modeſtiæ, comitatis, & humanitatis ſtatum conſervare debet, in quo fortuna eum reperit. Diſpellat à fronte illos ſingularis amicitiæ ſplendentes radios, quomodo faciebat Moyſes, populo locuturus,

(a) *Perque invidiam, tui me quoque incuſant.* Tac. l.4. Annal. (b) *Dum Sejanum dilexit, timuitve.* Idem l. 6. Annal. (c) *Quidam male alacres, quibus infauſta amicitia gravis exitus imminebat.* Idem l. 4. Annal. (d) *Quousque irruitis in hominem? interficitis univerſi vos: tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulſæ.* Pſ. 6.14. (e) *Non tam ſolertia (quippe iisdem artibus victus eſt.)* Tacit. l, 4. Annal.

turus, poſtquam à familiari cum Deo colloquio è monte (*a*) revertebatur, ita ut nulla in eo Majeſtatis argumenta, aut hujus ſuæ cum Principe familiaritatis oſtentatio appareant. Dianiel, etſi apud multos Reges gratia polleret, una tamen cum aliis in anteriori conclavi (*b*) morabatur. Fugiat honores illos, qui ad Principem pertinent, aut Miniſtri ſphæram vindentur excedere; & ſi quis hos tales ei deferre paret, moneat ingenuè, æque ſe, ac illum, ſervum eſſe Principis, cui iſta honoris ſigna debeantur: quemadmodum Angelus S. Joannem monuit, cùm eum venerari (*c*) vellet. Ne affectus ſuos, & paſſiones gratiæ, quà valet, beneficio executioni det. Audiat patienter, benevolè & humaniter (*d*) reſpondeat. Favores aliorum ne captet, nec indignationes metuat, nec quo loco ſit apud Principem diſſimulet, nec rerum adminiſtrationem & auctoritatem ſupremam ambiat, nec armet ſeſe contra invidiam, nec adverſus æmulationem ſe muniat; in his enim ad ſuam defenſionem parandis ſubſidiis, præcipuum conſiſtit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & à familiâ & ſanguine non leve privato periculum eſt. Tametſi enim hujus actiones Principi probentur, ac populo, ea tamen, quæ à Domeſticis, & conſanguineis ejus fiunt, placere ſemper non ſolent, quorum diſſoluti mores, imprudentia, ſuperbia, avaritia, & ambitio exoſum eum reddunt, & præcipitant. Ne fallatur, in animum ſuum inducendo amicos aut cognatos à ſe evectos fortunæ & auctoritatis ſuæ columnas eſſe. Nam qui dependet à multis, in multis periclitatur, adeoque expedit eos intra modeſtiæ, & ſtatus ſui humilioris terminos continere, procul à negotiorum procuratione, ita ut intelligant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ iſtius peculiaris, ullo modo eſſe participes, nec ideo, quod ſint Domeſtici, in muniis præferendos. Quod ſi tamen præ aliis benè fuerint meriti, nollem cuiquam nocere privati amorem, aut conjunctionem ſanguinis. Chriſtus exemplo ſuo id ipſum nos docuit, quippe qui in cognatos ſuos dignitatem Præcurſoris, & Apoſtolici muneris contulit, at non Doctoris Gentium, neque Pontificatus ſupremi, quod iſtæ fidei S. Petri, & ſcientiæ S. Pauli deberentur.

§. Cum Principe ſequentes ſervet regulas: primum, illud ſemper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillimè immutari poſſe, & ſi quam fortè mutationem notaverit, in cauſam ne curioſiùs inquirat, nec notitiam illius præ ſe ferat, ne Princeps ei ſubdiffidere, aut æmuli ruinam ejus ſperare incipiant, quæ hoc ipſo in proximo eſt, quod putetur, jam poſſe accidere. Deinde ne gratiam ſuam inniti faciat propenſioni, & voluntati Principis, quæ facile variari poſſunt, ſed merito potiùs: niſi enim hujus beneficio gratiæ aurum conſolidatum fuerit, æmulationis malleo reſiſtere nequaquam poterit. Porrò magis in Principe dignitatem diligat, quàm perſonam. Zelum prudentia moderetur, ſuam intelligentiam judicio Principis: nemo enim ferre ſuſtinet eum, qui ſecum de animi dotibus contendere ſatagit. Subditum ſe arbitretur, non illius ſocium, & tanquam factura, factori ſuo ſe æqualem non (*e*) æſtimet. Honeſtum ducat & glorioſum ſeipſum perdere (ſi ita neceſſitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Conſilia ei ſuggerat cum libertate animi gratioſa, demiſſa, & (*f*) ſincera, absque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zeloſus habeatur, in opinione ſuâ contumax. Nullum negotium ita

(a) *Sed operiebat ille rurſus faciem ſuam, ſi quando loquebatur ad eos.* Exod. c. 34. 35. (b) *Daniel autem erat in foribus Regis.* Dan. 2. 4. 9. (c) *Vide ne feceris: conſervus tuus ſum, & fratrum tuorum habentium teſtimonium JEſu: Deum adora:* Apoc. c. 19. 10. (d) *Audi tacens & pro reverentia accedet tibi bona gratia.* Eccl. 32. 9. (e) *Quid eſt, inquam, homo, ut ſequi poſſit Regem factorem ſuum?* Eccl. 2. 12. (f) *Qui diligit cordis munditiem, propter gratiam labiorum ſuorum habebit amicum Regem.* Prov. 22. 11.

ita trahat ad ſe, ut illud ſibi quaſi proprium efficiat, neque in eo ſuam agi exiſtimationem reputet, ut hunc aut illum exitum ſortiantur, aut ſua ſolum conſilia ſequantur alii, aut ſi ſemel placuerint, non mutentur deinde. Ejusmodi enim conatus periculo non carent; & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & decernendis tam ardens ſit, ut ſeſe ipſe conſumat, neque tam frigidus, ut congelet: ſed moderato incedat paſſu, prout tempus & occaſio tulerint. Eo inſuper magis advertat animum, ut ſuo rectè fungatur munere in omnibus, quàm ad gratiam & favorem Principis, ſine affectatione tamen, & *(a)* jactantia: nam qui eò ſolum nomine Miniſtrum agit, ut fama inclareſcat, exiſtimationem Principi ſuffuratur. Silentium ejus ſit opportunum, ſi utilitas poſtulaverit; verba prompta, & expedita, ſi opus fuerit, id quod in quodam ſuo familiari collaudabat Rex *(b)* Theodoricus. Principis obſequium privatæ ſuæ utilitati anteferat, quin ſua & Principis commoda eadem eſſe ducat. Conſanguineos Principis debita proſequatur veneratione, ſuamque in eo ſecuritatem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipſos inter & Principem foveat odia; ſanguis enim facile amicitiam redintegrat cum ipſius privati nocumento. Curet præterea, ut Princeps optimos habeat Miniſtros, & famulos, & imperandi modum eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat, nec aures obſtruat: quin in eo elaboret potius, ut ipſe videat, tangat, & prætentet omnia. Suos illi errores ac defectus cum modeſtia exponat, neque ideò (ſi alias neceſſitas ita poſtulaverit) offenſam metuat: etſi enim ad tempus patiatur aliquid gratia, agnito tamen poſtea errore convaleſcit iterum, & *(c)* roboratur; uti Danieli cum Regibus Babyloniæ uſuvenit. In iis|, quæ Princeps violenter ſtatuit, & aggreditur, ita ſe gerat, ut declinet ea potius, quam rumpat, expectando donec tempus ipſum, & incommoda eum melius inſtruant. Ne impediat, quo minus ad aures ejus perveniant querelæ & ſatyræ: hæ enim, ſi in innocentiam cadant, grana ſalis ſunt, quæ Principis benevolentiam conſervant, & monita quædam ad errores vitandos, & corrigendos mores. Recte facta, eorumque gratiam Principi tribuat; errata verò, & ſucceſſus minùs proſperos ſibi imputari ne ægrè ferat. Ruinam ſuam tanquam certam & exploratam ſemper habeat, præſtolando illam conſtanti & libero animo, & absque rei privatæ ſtudio, nec magnoperè ſollicitus ſit de mediis, quibus ſuam apud Principem gratiam ſtabiliat. Qui magis metuit, ex alto citius præcipitat. Reflexio periculi caput obturbat, & *(d) ſequitur vertigo prærupta cernentes*, quâ vertigine quotquot laborârunt ex iis, qui in Principum aulis præ cæteris gratiâ & auctoritate floruêre, omnes perierunt. Qui periculum iſtud contempſit, ſecurus *(e)* tranſit.

§. Erga Miniſtros ſocium ſe gerat potiùs, quàm Dominum: patronum magis, *(f)* quàm accuſatorem. Bonos ad meliora exſtimulet, è malis bonos efficere ſtudeat. Caveat, ne ſuam ipſe auctoritatem interponat, quando de eorum aut electione, aut depoſitione agitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent: Conſiliorum curſum in conſultationibus ne impediat: ſinat omnes pervenire ad Principem; quod ſi hic eas cum ipſo contulerit, poterit tunc judicium ſuum liberè eloqui, non alio tamen affectu, quàm ut in rem communem optimè conſulat.

§. Porrò aula periculoſiſſimus gratiæ illius ſcopulus eſt, & tamen omnes illâ utuntur, ut hanc firment, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis eſt, qui

 ſol-

(a) *Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Servi inutiles ſumus.* Luc. 17. 10. (b) *Sub genii noſtri luce intrepidus quidem, ſed reverenter aſtabat, opportune tacitus, neceſſarie copioſus.* Caſſ. lib. 5. Ep. 3. (c) *Qui corripit hominem gratiam poſtea inveniet apud eum magis, quam ille, qui per linguæ blandimenta decipit.* Prov. 28. 23. (d) Seneca. (e) *Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter.* Prov. 10. 9. (f) *Rectorem te conſtituerunt? noli extolli eſto in illis quaſi unus ex ipſis.* Eccl. 32. 1.

ſolvi non cupiat & ruere, ut privati illius ſtatuam diruat, non minùs deſtructioni obnoxiam, quàm illa Nabuchodonoſoris ob metallorum diverſitatem. Nemo quiſquam in aula ſecurus privati amicus eſt, ſi eligit aliquos, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos Principi charos efficit, gratiam ſuam periculo objicit; ſin minus, experietur eos hoſtes: adeoque tutiſſimum erit, media quadam via, & indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius ſe immiſcere officio, dando operam, ut quoad fieri poteſt, ſingulorum voluntati fiat ſatis, nec impediantur, ſed juventur potiùs in procurandis commodis, quæ ſperant. Quòd ſi quis in Principis favorem ſeſe inſinuaverit, conſultius erit eum ſervare benevolum in omnem eventum ſi fortè res ex voto ei ſucceſſerit, quàm velle eum impedire, aut deturbare de gratia: nam ſæpè, qui luctatus cum alio eum proſternere voluit, unà cum illo cecidit, & ſolet oppoſitio communiter favores magis incendere. Plures privati periêre, quod nonnullorum ruinam molirentur, quàm quod aliis ad eandem gratiam adjumento eſſent. Spernat ſuas apud Principem accuſationes, aut laudes, easque caſui & fortunæ relinquat.

§. Porrò ſingularis ille Principis favor plurimum à populi dependet judicio, nam ſi iſte privatum odiſſe cœperit, non poterit eum tueri Princeps contra communem omnium vocem; & ſi hanc contempſerit, multitudo ipſa privati judicem, immò & Carnificem conſtituere ſe ſolet, ſiquidem bene multos manibus illius occubuiſſe vidimus. Quòd ſi populus eundem vehementer amet, non minus periculi eſt: nam ea res æmulationem atque invidiam in aliis excitat, immò in ipſo Principe: unde *breves* plerumque & *infauſti* eſſe ſolent *populi amores*. Quare ut inter extrema iſta privatus ejusmodi ſecurus incedat. ea omnia vitare oportebit, quæ plauſum & acclamationem vulgi pariunt; in eo ſolum elaboret, ut pietate, liberalitate, humanitate & benevolentia bonam de ſe opinionem & exiſtimationem concitet, in id ſemper animo intentus, ut juſtitia adminiſtretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec in ratione gubernandi introducantur novitates; ante omnia verò, ut caveantur controverſiæ in rebus Religionis, & contentiones cum Eccleſiaſticis; nam populi furorem experietur, ſi pro impio eum habere cœperint.

§. Exteri, in quibus non eſt naturalis ille in Principem amor à privato magis, quam ab ipſo dependent; quare illum potiùs venerantur, ut eo opitulante votis ſuis potiri queant, non absque inſigni Principis deſpectu, & Statuum ejus detrimento: & aliquando ipſum privatum in ruinam trahunt præcipitem, ſi is deſideriis eorum, & votis non cumulatè ſatisfecerit. Eam ob rem cultum illum ſingularem exterorum admittere non debet, ſed curare, ut ipſi paullatim intelligant, eum cortinam ſolùm ante imaginem reducere, ſolum verò Principem eſſe, qui patret miracula:

Legati Principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia ſua ritè pertractanda, cùmque ipſi plurimum ad ea prodeſſe ſibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata Principum familiaritate naſci ſolent, bonis obſequiis fovere eam ſatagunt, inducti ad hoc interdum ab ipſomet privato; cumque occaſionem habeant laudandi eum in audientiis, & prima fronte à privatæ rei ſtudio & æmulatione omnino videantur alieni, multa operantur bona: verùm periculoſi amici ſunt. Nam eos privatus benevolos conſervare non poterit, niſi cum inſigni Principis ſui, bonique publici detrimento; & ſi muneris ſui ac obligationis memor non iis abundè ſatisfaciat, hoſtes ſe profitentur, nec induſtria deeſt, aut facultas, qua ruinam illius moliantur. Quare tutiſſimum erit, non plus ſeſe illis impendere, quàm Principis obſequium atque utilitas permiſerit, adeoque illud ſolum privatus procurabit, ut vir ſincerus, comis & humanus ipſe habeatur ab ex-

exteris qui bonas illas Principis ſui cum aliis amicitias conſervare malit, quàm diſſolvere.

§. Omnia iſthæc præſervativa privati lapſum cavere poterunt, ſi mox à principio adhibeantur: nam ubi ſemel in aliorum incurrerit odium, atque invidiam, malitiæ & fraudi iſta tribuuntur, magisque periclitari faciunt gratiam; quemadmodum Senecæ accidit, qui mortem effugere non potuit, quantumvis (a) *inſtituta prioris vitæ commutaret; prohiberet cœtus ſalutantium, vitaret comitantes; rarus per urbem, quaſi valetudine infenſa, aut ſapientiæ ſtudiis attineretur.*

§. Quòd ſi adhibitis omnibus iſtis remediis, privatus aliquis nihilominus Principis gratia exciderit, lapſus ille inglorius non erit, cùm immunis vixerit hactenus ab infami metu illam amittendi & absque ſollicitudine quærendi media generoſo pectore indigna, quod gravius tormentum eſt ipſa Principis indignatione & odio. Et ſi in privata illa gratia aliquid ineſt boni, eſt ſola ea gloria, quod quis à Principe æſtimari meruerir. Continuatio illius plena curarum, & periculi eſt. Feliciſſimus ille, qui quàm citiſſimè, & majori cum honore inde emerſerit.

§. Deſcripſi, Sereniſſime Princeps, Privatorum artes, non verò quomodo Princeps erga eos ſe gerere debeat, quod ſupponam omnino nullos ei eſſe debere: nam etſi concedendum illi ſit, ut voluntatis propenſione & gratia magis in unum feratur, quàm in alium; non tamen, ut poteſtatem ſuam omnem in unum aliquem conferat à quo mandatum, prœmium & pœnam exſpectare oporteat populum: talis enim auctoritas alienatio eſt Coronæ; unde ſemper gubernationi periculum imminet, etiamſi in electione perſonæ minimè erret gratia; nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus Privato defertur, quantus ipſi Principi, nec tanta illi cura de bono univerſali & publico, nec ita in manu ſua cor privati habet Deus, ac Principis. Quare etſi non pauci ex Anteceſſoribus Serenitatis Veſtræ Miniſtros ejusmodi ſibi familiariores, & præ cæteris charos habuerint, qui inſigni cum diligentia & zelo (ut & hodie fieri videmus) conati fuerint in omnibus quàm rectiſſimè agere, illud tamen aſſecuti non ſunt, nec res ea felicem exitum habuit. Nec falli ſe ſinat Serenitas veſtra exemplo Franciæ, cujus fines privati unius conſilio longè dilatari vidimus, ſed non absque Regni detrimento & jacturâ auctoritatis ipſiusmet Regis. Qui accuratiùs perpendere voluerit perſecutionem Reginæ Matris, & Ducis Aurelianenſis, profuſum ſanguinem Monmorancii, Prioris Vandomenſis, Pilorantii & Domini de S. Marco; captivitatem Bullionii Ducis; tributa & oppreſſiones ſubditorum; uſurpationem Ducatûs Lotharingiæ; fœdera cum Batavis, Proteſtantibus, & Suecis inita; conſilium capiendi Sabaudiæ Ducem Carolum Emmanuelem; pacem Monſonæ factam absque ſcitu fœderatorum? frœnum Valli Telinæ & Griſonibus injectum, ſubſidia miſſa Scotiæ, & Parlamento Londinenſi; expugnationes Fontarabiæ, Audomari, Theonis villæ, Tornaventi, & Caſteleti; jacturam tot militum, Lovanii, Tarraconæ, Perpiniani, Salſis, Valentiæ ad padum, Imbreæ, & Rocæ; recuperationem Ariæ, & Baſſeæ, qui, inquam, iſta omnia accuratiùs perpendere voluerit, videbit quòd ejus conſilia non niſi ab impetu profecta, omnisque ejus apud Regem gratia ſoli violentiæ innixa fuerit: quod in tanta ejus tyrannide ei ſica pepercerit, aliàs in ipſam etiam Majeſtatem audax, quòd denique temeritati ſuæ fortunam tam in omnibus habuerit propitiam, ut adverſis ſucceſſibus ille plura lucratus fuerit, nos verò ſecundioribus plura in dies perdiderimus. Quod manifeſtum indicium eſt, Deum ejusmodi privati proſperitatem fovere ad Chriſtianitatis exercitium, & caſtigationem, noſtramque fortitudinem confundendo. Monarchiis ad exitium & ruinam deſtinatis illud obeſt etiam, quod

Hhh eaſdem

(a) Tacit. lib. 14. Annal.

easdem exaltare debuiſſet. Ita invaſio per mare Adriaticum excitavit diffidentias; protectio Mantuæ, æmulationes, oppoſitio Nivernenſis, bella; diverſio per inſulas Titonis, ſumptus; exercitus Alſatiæ, æmulos; bellum pro Hiſpaniâ, rebelliones. Arma maritima, aut tempori non fuêre educta, aut cum tempore ſenſim interiêre; terreſtria verò ob victualium, aliarumque rerum neceſſariarum defectum effectu penitus caruerunt. In obſidione Caſalenſi occaſionem perdidimus bello finem imponendi. Unum aliquod conſilium Secretarii Paſſerii Principi Thomæ impreſſum obſtitit, quo minus Taurino ſuccurreret, & de Franciâ triumpharet: ob inanem aliquam de prærogativâ contentionem. Idem Ariæ accidit; ob aliquem nuncium de Atrebato jam ab hoſtibus foſſis & aggeribus cincto ſuccurrendi cura intermiſſa: ob inanem aliquem fidei ſervandæ ſcrupulum ſuccurſus Ambillerii admiſſus non fuit: per ignaviam aut occultam cum hoſte conſpirationem Capella ſe dedidit. O divinam providentiam! quem finem ſpectat illa eventuum varietas, tam longè à cauſis ſuis aberrantium? Credite, non mero caſu in ejusmodi privatorum arbitrio Europæ poſita eſt gubernatio. Faxit Deus, ut ſucceſſus votis reſpondeat publicis.

SYMBOLUM LI.

Nihil melius utiliusque mortalibus, prudente diffidentiâ. Vitæ fortunarumque cuſtodia eſt, quam noſtra nobis ſuadet conſervatio: ubi ea non eſt, cautio eſſe nequit; ſine hac autem omnia periculis forent expoſita. Princeps paucioribus confiſus melius ſtatus ſui gubernacula moderabitur. Una ſola confidentia ſecura eſt, ab arbitio nimirum & voluntate alterius non dependere. Ecquis enim ſecurus unquam eſſe poterit de corde humano in intimis pectoris receſſibus abdito, cujus arcana conſilia tam ſcite tegere & diſſimulare novit lingua, tam dexterè pernegant

negant oculi, aliique corporis (*a*) motus? Pelagus eſt pugnantibus inter ſe affectuum fluctibus inquietum, mare ſinuoſum, & occultis plenum ſyrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit oſtendere. Quam igitur acum, prudentiæ magnete tinctam, dabimus Principi ut per tot tamque diverſa maria absque periculo (*b*) naviget? quas regulas & documenta ad diſcernendos ventos, ut habita temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potiſſimùm regnandi conſiſtit artificium. Hic maxima Principi imminent pericula, quia aut rerum experientiâ, notitiâque deſtitutus eſt, aut negotia & ſubditos tractare nondum didicit, præſertim cùm nemo eorum, qui cum ipſo agunt, malus eſſe videatur. Omnes eo præſente vultum ad honeſtatem componunt, & actiones ſuas ritè obeunt. Verba præmeditata merum ſonant amorem, boni publici zelum, & fidelitatem. Exterior oris corporisque ſpecies obſequium pollicetur, venerationem, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium, & ambitionem fovent. Quam opinor cauſam fuiſſe, cur nonnemo dixerit: (*c*) *Principem nemini fidere debere.* Verùm *utrumque in vitio eſt, & omnibus credere, & nulli.* Nemini omnino fidere, Tyranni ſuſpicio eſt: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia eſt, ac diffidentia. Digna illa regio & ſincero pectore; iſthæc verò ad gubernandi artem perutilis, utpote ejus beneficio prudentia politica operatur, & ſuas ritè moderatur actiones. Difficultas in eo poſita eſt, ut utrâqne tempore ſuo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidiæ, & periculis anſam præbeat, nec diffidentia cauta nimis, & ſuſpicax odium pariat, & adducat in deſperationem, aut Princeps, quia nemini fidit, ad omnem tractatum prorſus fiat inidoneus. Non omnia confidentiâ metienda ſunt & ponderanda, uti nec omnia diffidentia. Si nunquam Princeps confideret, quis absque præſenti periculo eidem poſſet aſſiſtere? qui in ejus perſeverare obſequio? Nec minus periculoſa infelicitas eſt, ob inanes ſuſpiciones fideles à ſe Miniſtros arcere, quàm ex levi credulitate ſe iis credere, qui fideles non ſunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; verumtamen non ſine omni deceptionis metu, dubitatione ſaltem. Atque hæc dubitatio non retardare illum debet in ſuo opere, ſed ſolùm commonere. Ni dubitaret, incurioſus eſſet, ac negligens. Dubitare, cautio quædam eſt, quæ ſecurum eum reddit; nec aliud, quàm res ſuis invicem momentis expendere. Qui non dubitat, veritatem aſſequi non poteſt. Sic confidat, tanquam crederet: ſic diffidat, tanquam ſi fidem non haberet. Attemperatæ ea ratione inter ſe confidentia, & diffidentia, ac directæ à ratione & prudentia miros habebunt effectus. Cautus igitur ſit Princeps in tractandis negotiis, in fœderibus ſanciendis, in pace conficiendâ, & tractatibus aliis, qui ad gubernationem pertinent, & ſi ſponſione manus confirmandi ii fuerint, manus oculata ſit oportet (uti præſens Emblema exhibet) quæ antè videat diligenter, quid agat. Non ſolis Amatoris promiſſis movebatur lena illa apud Plautum, quæ ajebat: *Manus noſtræ oculatæ ſunt, credunt quid vident.* Et alibi diem oculatum apellat, quo nonniſi paratâ vendebatur, emebaturque pecuniâ. Cœca ſunt animi decreta, quæ ex ſolâ fiunt confidentiâ. Pythagoræ ſymbolum fuit, non cuivis facilè dandam eſſe manum. Nimis periculoſum eſt, leviter omnibus fidere. Conſideret itaque Princeps etiam, atque etiam quì negotiis ſe impendat, & habeat pro explorato, omnes ferè ſive amicos, ſive hoſtes, id contendere, ut fallant, alii graviter, ac leviter alii. Alii ut ſceptro & fortunis eum expolient alii ut benevolentiam, gratiam & favorem illius ſibi concilient. Non ideò tamen opinio iſthæc præſumpta malitiæ ſervire debet, & fraudi, perinde quaſi in Principis eſſet arbitrio, ſtare conventis ac promiſ-

(*a*) *Cor hominis immutat faciem illius ſivè in bona, ſive in mala* Eccl. 13. 31. (*b*) *Pravum eſt cor hominum, & inſcrutabile; quis congnoſcet illud?* Jer 17. 9. (*c*) Seneca.

miſſis, aut eadem pro libitu violare: ſic enim fides turbaretur publica, & grandiſſimam exiſtimationi ſuæ maculam aſpergeret. Cautio iſta nihil aliud eſſe debet, ac prudens quædam circumſpectio, & prudentia politica. Diffidentiam ex ſuſpicione ortam improbamus in Principe, ſi levis ſit, & vitioſa, quæ illicò ſuos prodit effectus, & ad executionem progreditur, non circumſpectam illam, & univerſalem, quæ omnes æqualiter reſpicit, nulli interim in particulari ſiniſtri quicquam imputando, donec circumſtantiæ probè examinatæ, à ratione aliud ſuaſerint. Et fieri poteſt, ut licet alicui ſatis non fidas, bonam tamen de eò habeas opinionem: iſta enim diffidentia non particularis eſt de actionibus illius; ſed cautio quædam prudentiæ generalis. Intra ipſa regnorum viſcera arces eriguntur, ac propugnacula, & præſidiis firmantur, atque cuſtodiis, non ſecus ac ſi in hoſtium finibus ſita eſſent. Nec inutilis eſt illa prudentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat Princeps Conſanguineis ſuis, Amicis, ſubditis & Miniſtris; verùm non tam vecors illa ſit Confidentia, aut altum dormiat quaſi ſecura ab omnibus caſibus, quibus aut dominandi cupiditas, aut rei privatæ ſtudium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perruptis fortioribus Juris Naturæ & Gentium repagulis. Si Princeps tam ſocors ſit, ut diligentiam iſtam onus reputet; ut minoris æſtimet damnum, quàm vivere inquietum ob tot ac tantas cautiones: ut ſinat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quæ evenire poſſunt, facile fiet, ut Miniſtri mali evadant, & interdum etiam infidi: cum enim ad gubernandum videatur inhabilis, deſpicatui habetur ab aliis, & ſinguli commiſſam ſibi gubernationis partem tyrannicè procurant. Verùm ſi Princeps ſit vigilans, qui licet confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui ſic ſemper inſtructus eſt, ut nunquam eum à conſiliis, aliisque mediis imparatum offendat perfidia, qui abſolutè non judicat, ſed prævertit ſolùm; qui non arguit ſed præſervat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam ſuam ſecurè ſtabiliet. (*a*) Nulla fuit occaſio, cur animum Regis Ferdinandi Catholici ulla ſubiret ſuſpicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obſtante certos habebat homines, qui ſecreto ad omnes ejus actiones ſollicitè advigilarent, & attenderent, ut cognita illa diligentia tantò cautiorem ſe in omnibus gereret. Et ſanè diffidentia verè non fuit, ſed prudentiæ officium, quæ provida eſt in omnibus caſibus, & æmulationibus dominatus, quippe quæ non ſemper ad rationis trutinam ponderantur, & expedit interdum eas etiam levibus de cauſis ſuſcipere: malitia enim ferè cœco quodam modo agit abſque prudentia, immò & imaginatione.

Cavendum tamen, ne metus ille levis ſit, ſine ſufficienti fundamento, ut eidem Regi (*b*) Ferdinando cum eodem Magno Duce poſtea accidit: etſi enim is poſt cladem apud Ravennam valde illius opera indigeret pro rebus Italiæ, ea tamen uti noluit, viſo tanto applauſu quo omnes exire ex Hiſpania, & ſtipendia ſub eo mereri geſtiebant, quin omnem eventum Ducis Valentini præoccupavit animo, certis mediis procurando, ut de ipſo ſecurus eſſet. Ea ratione, ut de una aliqua fidelitate, quam expertus fuerat, dubitando, alteri magis ſuſpectæ ſeſe exponeret. Ita animi plus æquo ſuſpicaces, ut unum aliquod effugiant periculum, in graviora incidunt, etſi interdum in Principibus, nolle tantorum virorum uti obſequio, invidia potius ſit, aut ingratitudo, quàm ſuſpicio. Forte etiam qua erat aſtutia ille Rex, minime è re ſua fore arbitratus fuerit, ut ejus depoſceret operam, quem non optimè contentum eſſe probè noverat. Principi, qui ſemel diffiſus fuit, haud multum debet fidelitas. Quò quis magis ingenuus eſt, & generoſiori animo, hoc ſentit gravius, ſi fides ſua vocetur in dubium, & offenſus tantò audet faci-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. (b) Idem Hiſt. Hiſp.

cilius ab ea deſciſcere. Hæc cauſa fuit, cur Getulius ad Tiberium perſcriberet, *ſibi fidem integram, etſi nullis inſidiis peteretur, manſuram.* Longus uſus & experientia variorum eventuum tam circa ſe, quàm circa alios erudire debent Principes, quomodo fidendum ſit ſubditis. Inter alia monita, quæ Rex Henricus Secundus filio ſuo Principi Joanni dederat, illud unum fuit, ut gratias in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Petrum Dominum ſuum naturalem ſecuti fuerant, tueretur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem eorundem ſemper ſuſpectam haberet; ut in muneribus, & officiis illorum uteretur opera, qui cum Rege Petro fecerant: quippe qui homines conſtantes eſſent ac fidi, atque adeò obſequiis offenſiones præteritas compenſaturi: ne vero crederet iis, qui neutrales, ut vocant, haberi voluerant, eò quòd privati ſui commodi magis, quàm boni publici amantes ſe exhibuiſſent. *Proditores etiam iis, quos anteponunt, inviſi ſunt.* Contrà homo fidus illi quoque, adverſus quem agit, gratus eſt. Nec alia cauſa Othoni fuit, cur Celſo fideret, quam quod conſtanter Galbæ (*a*) is inſerviiſſet.

§. Porrò nequaquam expedit, Miniſtrum aliquem ſubitò & uno quaſi ſaltu ad ſummas dignitates evehi: iſtud enim illi invidiam, Principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nullus Miniſtrorum tantâ eſt modeſtiâ, qui non offendi ſe putet; nullus tam recti amans, qui ſuo ritè fungi velit munere, ſi alium iniquè ſibi præferri videat; uni fortè ſit ſatis, & queruntur quàm plurimi, à Miniſtris autem non bene contentis nihil in gubernatione rectè geritur. Ejusmodi electiones nihil aliud ſunt, quàm informes quidam abortus & altiores agit radices fidelitas, ſi per obſequia præſtita ad honores & prœmia pervenire oporteat. Intereà tempus ſuppetit Principi ad capiendum de Miniſtro experimentum, priùs in officiis minoribus, ne nimis caro conſtet, & tum deinde in aliis (*b*) majoribus. Antequam in pacis bellique negotiis eum occupet, videat primum ubi magis periclitari poſſit ejus fidelitas; quæ item ſubſidia à ſanguine, à Nobilitate, ab opibns habeat. Atque hæc obſervatio in iis potiſſimum muneribus apprimè neceſſaria eſt, quæ quaſi claves ſunt, & ſecuritas Statuum. Hoc nomine Germanicum Tiberius (*c*) *acerrimè increpuit, quod contra inſtituta Auguſti, non ſponte Principis Alexandriam introiiſſet. Nam Auguſtus inter alia dominationis arcana, vetitis, niſi permiſſis, ingredi Senatoribus, aut equitibus Romanis illuſtribus ſepoſuit Ægyptum*, eò quod Imperii eſſet granarium, ut proinde qui illa potiretur provinciâ, iſtud manu ſuâ & poteſtate habere videretur. Pro majori verò ſecuritate, atque ut Miniſter magis in officio contineatur, expedit pluſculum auctoritatis concedere Magiſtratui & Conſiliis provinciæ: nulla enim fræna meliora, ac iſta, & quæ fortius obſiſtant erratis illius, qui aliis imperat.

§. Ad nullum autem munus idonei ſunt animi abjecti & humiles, qui non connituntur ad gloriam, & alios antecellere cogitant. Præcipua dos, quam in Joſue Deus reperiit, ut eum grandioribus adhiberet negotiis, illa fuit, quòd magnus in eo eſſet (*d*) Spiritus. Verùmtamen animus tam elatus eſſe non debet, ut natum ſe ſubditum doleat, & intra Fortunam ſuam ſe cohibere neſciat: in his enim talibus, quia ad altiorem ſemper aſpirant gradum, vel maximè fidelitas in periculo eſt, & ſi quis illum prætendere prætermiſerit, certum eſt aut vires aut ſcientiam defuiſſe; præterquam quòd in iisdem zelus boni publici, & obedientiæ promptitudo facilè deficiat.

§. Magna ingenia, niſi modeſta ſint, & inſtructionem admittant æquè periculoſa ſunt: hæc etenim, cum ſuperba plerumque ſint, ſibique ipſis mirè place-

 ant,

(a) *Manſitque Celſo velut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix.* Tac. l. 1. Hiſt. (b) *Qui fidelis eſt in minimo, & in majori fidelis eſt.* Luc. 16. 10. (c) Tac. lib. 2. Annal. (d) *Tolle Joſue virum, in quo eſt Spiritus.* Num. 27. 18.

ant, juſſa aliorum contemnunt, putantque ad ſuum arbitrium omnia debere peragi. Nec minus obſtaculi ſolet eſſe ab eximiis animi dotibus, quibus excellit aliquis; quàm ſi omnino deſtitutus iis ſit: nullus enim eum capit locus, qui de meritis ſuis nimium præſumit. Tiberius (a) *neque eminentes virtutes ſectabatur, & rurſus vitia oderat; ex optimis periculum ſibi, à peſſimis dedecus publicum metuebat.*

§. Nec item boni Miniſtri eſſe ſolent, qui amicis abundant, florentque fortunis ac opibus; hi enim cum non egeant Principe, (b) & *affluentia fortunæ, virium, opum & amicorum, aliorumque talium conſtituti ſint*, pericula & labores defugiunt, *& regi atque obedire neque volunt, neque norunt.* (c) Unde Solibius Britannicus dicere ſolebat, *Auri vim, atque opes Principibus infenſas eſſe.*

§. Ubi igitur præmiſſo examine debito, aliquis in Miniſtrum aſcitus fuerit, omni exteriori motu ſinceram erga eum confidentiam præ ſe ferat Princeps; ſemper tamen in actiones ejusdem, & conſilia intentos habeat oculos: quod ſi fortè ex iis periculum aliquod ſibi creari poſſe videat, alteri eum muneri applicet, ubi voluntates aliorum non tantoperè ſibi obſtrictas habeat, neque tantam malè agendi opportunitatem: major enim prudentia, & benignitas eſt, præcavere, ne quis ſcelere ſe aſtringat, quàm poſt admiſſum ſcelus delicti veniam concedere. Victoriæ Germanici in partibus Germaniæ, & militum applauſus, etſi ex una parte Tiberium lætitia affecerint, ex altera tamen curas illi, & æmulationem (d) pepererunt: cumque poſtea res in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gaviſus eſt, (e) *ut eâ ſpecie Germanicum ſuetis legionibus abſtraheret, novisque Provinciis impoſitum dolo ſimul & caſibus objectaret.* Verùm ſi Miniſtrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat ſpecie honoris, & antèquàm incommoda palàm innoteſcant, ea cum prudentia, ut ne animadvertat ſibi diffidere Principem, nam ſicut (f) *multi fallere docuerunt, dum timent falli*; ita dubitare infidos reddit. Eam ob rem Tiberius, cùm Germanicum Romam poſteà revocare vellet, id fecit triumphi ſpecie, (g) *acrius modeſtiam ejus aggreſſus, alterum ei conſulatum offerendo*; qua in re admodum liberales ſolent eſſe Principes, dum ſuſpicionibus ſuis ſe liberare cupiunt.

§. Si ſubditus ſemel reverentiam erga Principem exuerit, nil poſtea confidentiæ proderit, ut ſecurè vivere liceat. Sanctius Primus Legionis (h) Rex veniam dederat Comiti Gonſalvo, quòd bellum contra ipſum ſuſcepiſſet. Conatus eſt eum inſuper beneficiis & gatiis demereri, ſed quæ obſtringere eum debuerant, anſam dedêre potius, ut Regi venenum pararet.

Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullum amicitiæ, aut cognationis vinculum ad ſecuritatem ſufficit, ut unus fidat alteri. (i) Diffidebant inter ſe Ferdinandus Magnus Rex Caſtellæ, & Garſias Navarræ Rex; cumque hic Anagari morbo teneretur, deliberavit de Germano ſuo fratre captivo attinendo, qui viſum eum venerat: ſed cùm ſecus caderet, voluit diſſimulare poſtea, inviſendo ad Ferdinandum, dum Brugis æger eſſet, qui comprehendi eum juſſit. Efficacior nimirum eſt in Principibus vindicta & ratio Status, quam amiçitia, aut ſanguis. (k) *Difficiles fratrum* & amicorum *diſſenſiones, & qui valde amant, valde odio habent.* Unde illud etiam licebit animadvertere, quàm imprudens ſit confidentia eorum Principum, qui in hoſtium ſuorum arbitrio ſeſe conſtituunt. Vitam ſuam in apertum adduxit diſcrimen, immò amiſit Granatæ Rex, cùm confiſus ſecuritatis literis ad Regem Petrum abiiſſet, ſuppetias ab eo petiturus. Cautiorem ea in re ſe geſſit Ludovicus Sfortia Dux Mediolanenſis, qui cum Rege Franciæ oretenus colloqui no-

(a) Tac. l. 1. Annal. (b) Ariſt. l. 4. Pol. c. 11. (c) Tac. l. 11. Annal. (d) *Nunciatâ eâ Tiberium lætitia curaque adfecere.* Tacit. l. 1. Annal. (e) Idem l. 2. Annal. (f) Seneca. (g) Tac. l. 2. Annal. (h) Mar. Hiſt. Hiſp. (i) Mar. Hiſt. Hiſp. (k) Ariſt. l. 7. Pol. c. 6.

nolebat, niſi in medio aliquo fluvio, & ſupra interſciſſum pontem; ea enim Principum Italorum conditio eſt, ut diffiſi ſemel, nunquam poſteà confidant ampliùs. Quare multi in Italia vehementer admirati ſunt, quod Magnum Ducem & Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item & Regem Franciæ ejus hoſtem unà eſſe viderent. Dantur quoque nonnulli caſus, in quibus longè ſecurior eſt confidentia quàm diffidentia, *(a)* adeoque illa uti, animosque obligare magis expedit. Alphonſus Sextus regno Legionis exutus, in aulam Regis Mauri Toletani ſe receperat; mortuo tamen Rege Sanctio ſecreto à Statibus ad Coronam invitatus fuit, quòd ſuſpicaretur, ne Mauri fortè, re intellecta, vi eum detinerent. Verum qua erat prudentia Alphonſus, & hoſpitii beneficium, amicitiamque grato animo recolens, rem totam Regi Mauro expoſuit. Quæ confidentia Regem iſtum barbarum ſic affecit, ut licet re jam ante cognitâ, inſidias illi poſuiſſet, ut caperetur, liberum eum abs ſe dimiſerit non ſolùm, ſed & neceſſarios ad iter ſumptus munificè ſuppeditârit. Tanta gratitudinis vis eſt, quæ cor maximè etiam ferox & inhumanum armis exuit.

§. Diffidentiæ inter duos aliquos Principes excuſationibus, & ſatisfactionbus curari non debent, ſed contrariis actibus. Si tempus eas non ſanet, ſanare nunquam poterit dilgentia; vulnera ſunt, quæ ſcrutatore, & manu magis etiam exulcerari ſolent, & genus quoddam manifeſtæ æmulationis, quæ ad perfidiam viam ſternit.

SYMBOLUM LII.

SCorpius etiam translatus in cœlum & inter ſidera collocatus, ſuam malignitatem retinet; quin immò tantò ea ibi major eſt, quàm hic exiſtentis in terra, quantò venenata ejus agendivis in omnia hæc inferiora porrigitur latius. Probè ex-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 9. c. 8. & 10.

expendant Principes indolem & dotes ſubditorum, quos ad Magiſtratus & dignitates evehunt: in his enim propenſiones, & vitia naturalia augeſcunt indies, atque adeò virtutes ipſæ in periculo ſunt interdum, eò quod voluntas potentia armatam ſe videns, & facta audacior, obluctetur rationi, eique dominetur, niſi tam firma & potens illa ſit, ut poſſit reſiſtere, ne faventioris fortunæ ſplendoribus obſcuretur, aut evanſcat. Quod ſi viri etiam probi in magnis amplisque muneribus & officiis ab honeſto deflectere ſolent, improbi certe pejores fient. (*a*) *Invenit etiam æmulos infelix nequitia, quid ſi floreat vigeatque?* Et ſi ſemel Malitia honores promereri poteſt, quis virtutis viâ ad eosdem graſſabitur? Illa à natura nobis ineſt; hæc labore paratur, ac ſtudio. Illa per vim ſibi arrogat prœmia; hæc ea patienter expectat: appetitus verò magis propriâ ſuâ gaudet violentiâ, quàm merito, & moræ impatiens à ſua dependere mavult induſtria, quàm alieno arbitrio. Munera Reipublicæ in hominem improbum conferre eſt optimo cuique adimere animum & vires, roburque malitiæ addere. Iniquus aliquis civis in vita privata graviter nocere vix poteſt, nonniſi contra paucos improbos ſuos exercet mores: at in Magiſtratu adversùs omnes; cùm Juſtitiæ ſit arbiter, & adminiſtrationem, gubernationemque totius corporis Reipublicæ in poteſtate ſua (*b*) habeat. Improbi iis muneribus præfici non debent, in quibus improbitatem ſuam exercere valeant. Hujus incommodi vitandi cauſa Natura ipſa ſolers ac provida rerum omnium diſpenſatrix, alas pedésque venenatioribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre poſſent. Quisquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur, ut currat illa, aut volet. Solent verò plerique Principes malorum potiùs, quàm proborum uti opera, eò quòd videant illos ordinariò præ iſtis (*c*) eſſe ſagaciores. Sed egregie falluntur; neque enim Malitia ſapientia eſt, nec clarum ſincerumvè judicium eſſe poteſt, ubi virtus non eſt. Laudabat ea re prudentiam Romanorum Alphonſus Aragoniæ & Neapolis Rex, quod Honoris templum intra ſepta templi virtutis ſic conſtruxiſſent, ut nonniſi per hoc illud cuipiam liceret ingredi, eò quod exiſtimarent honoribus indignum eſſe eum, qui virtutibus non polleret; nec ad officia & dignitates admittendos, qui non priùs virtutis veſtibulum ſubiiſſent. Et qui absque iſthâc Miniſter aliquis Reipublicæ utilis eſſe poterit? quomodo inter ipſa vitia locus erit Prudentiæ, Juſtitiæ, Clementiæ, Fortitudini, cæterisque virtutibus ei neceſſariis, qui cum imperio præeſt aliis? quomodo is, qui paret, eas tuebitur, quæ ab ipſo requiruntur, ſi deſit exemplum Miniſtrorum, quorum actiones, moresque attentè obſervat, & cum adulatione imitatur? Miniſtrum virtute præditum populus in veneratione habet, ſibique perſuadet, nihil non rectè ab eo agi poſſe; contra nullam Miniſtri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbat. Optimum conſilium in ſenatu Sparthano Demoſthenes dederat; ſed quia paſſim homo flagitioſus audiebat, acceptatum non fuit, ſed alium aliquem ex Ephororum ordine idem illud conſilium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi perſuaſionem eſſe bonam, ut tum etiam, cùm Miniſter minimè malus eſt, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, ſi à populo minùs rectè ſentiente pro homine vitioſo habeatur. Movit ea res Henricum Quartum Angliæ Regem (cùm regni gubernacula ſuſciperet) ut abs ſe dimitteret, quos licentioris vitæ in ætate juvenili habuerat ſocios, malosque Miniſtros exauctoraret, ſubſtituendo in eorum locum homines virtute inſignes, gratosque ſubditis. Nec in aliam cauſam feliciores eventus, & victoriæ Regis Theo-

(a) Tacit. l. 4. Hiſt. (b) *Nam qui magnam poteſtatem habent, etiam ſi ipſi nullius pretii ſint, multum nocent.* Ariſt. lib. 1. Pol. c. 9. (c) *Filii hujus ſæculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt.* Luc. 16. 8.

Theodorici referebantur, quam quòd optimos quosque legeret Miniſtros. Conſiliariisque uteretur Prælatis virtutis & probitatis laude conſpicuis. Sunt nimirum Miniſtri quædam quaſi effigies Majeſtatis, quæ cùm ubivis coràm eſſe nequeat, per illos quodam modo repræſentatur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud ſint diſſimiles. Cumque Princeps ſe ſolo omni in loco poteſtatem ſuam, quam communi populi conſenſione adeptus eſt, exercere non poſſit, videat diligenter, quânam ratione eam inter Miniſtros diſpertiat. Hos enim plerumque (*a*) *delectat ſuperbiæ ſuæ longum ſpectaculum minusque ſe judicant poſſe, niſi diu multumque ſingulis, quid poſſint, oſtendant.* Et quo illa etiam quæſtio decidi poteſt, quisnam Reipublicæ ſtatus melior ſit; an ille, in quo Princeps eſt bonus, mali verò Miniſtri; an contrà ille, in quo Princeps eſt malus, Miniſtri autem boni: (*b*) nam *poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe*, Tacitus auctor eſt. Enimverò cùm neceſſe ſit, ut Princeps in pluribus Miniſtris ſuam ſubſtituat potentiam, ſi minus probi ii fuerint, magis pernicioſi erunt Reipublicæ, quàm Princeps bonus eidem prodeſſe poſſit: ejus enim bonitate abutentur, & boni ſpecie ad fines ſuos ſiniſtros, & commoda privata ſenſim eum pertrahent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Miniſtris corrigi poterit; non item multi Miniſtri mali à bono aliquo Principe.

§. Arbitrantur nonnulli, à Miniſtris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quoque ſubditi fuerint flagitioſiores, eò ipſum à periculis ſecuriorem fore. Impium prorſus conſilium, & ab omni ratione alienum, *ille* (*c*) enim *Reip. ſtatus quietior, optabilis, & firmiſſimus eſt, in quo & privatim ſancte innoxiéque vivitur, & publice Juſtitia & Clementia vigent.* Bonorum gubernatio longè tolerabilior eſt: ubi deeſt virtus, legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio eſt, unde inclinationes Statuum naſcuntur, & ruinæ Principem. Quare opus eſt, ut Miniſtros habeant virtuti deditos, qui cum zelo & probitate iisdem à conſiliis ſint, ſuoque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Rempublicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii periculoſa reputabat in Miniſtro aliquo, & medium (ut oſtendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit: ſi bonus eſt Miniſter virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

§. Verùm tamen non ſufficit omnino Miniſtros virtutibus excellere, niſi in iisdem etiam eluceant eæ animi dotes: atque experientiæ ornamenta, quæ ad bene gubernandum apprimè conferunt. Deplorat etiamnum Æthiopia, & aduſtis incolarum frontibus, fuſcisque corporibus ſatis teſtatur peſſimum illud Phœbi conſilium (ſi tamen Philoſophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorundem deprompta uti liceat) quando lucis quadrigas filio ſuo Phaëtonti moderandas comſit juveni inexperto, & qui tantum, tamque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejusmodi periculi ſecum adferunt electiones factæ per ſaltum, & non per gradus, in quibus experientia noſſe diſcit paulatim ſubditos, & ſenſim ad altiora provehit. Ipſe etiam Tiberius, quamvis Tyrannus, ſuos tamen nepotes absque iſthac conſideratione promovere nunquam voluit. Factum reipſa cum Druſo, cui tribunitiam poteſtatem *non propriè* contulit, (*d*) *ſed per octo annos capto experimento.* Dignitates in inexpertum conferre, donativum eſt; in probè exercitatum, remuneratio & Juſtitia. At verò non omnes experientiæ, ſicut nec omnes virtutes cuilibet muneri publico aptè conveniunt, ſed eæ ſolùm, quæ ad illam gubernationis politicæ partem pertinent, quæ cujusque eſt propria: nam qui ad unum aliquod officium publicum idonei ſunt, non ſemper apti ſunt ad alia; neque maris ex-

(a) Seneca. (b) Tacit in vita Agric. (c) Polyb. (d) Tac. lib, 3. Annal.

experientiæ ad negotia terrâ gerenda deſerviunt; neque qui equum forte domare, & regere norunt, illicò exercitium gubernare poterunt. (*a*) *Nam unum opus ab uno optimè proficitur, quod ut fiat, munus eſt Legum latoris providere, nec jubere, ut tibia canat quiſquam, & idem calceos conficiat.* Graviter eâ in re hallucinatus eſt Ludovicus Sfortia, Dux Mediolanenſis, dum armorum adminiſtrationem adverſus Regem Franciæ commiſit Galeaſo Sanſeverino, homini quidem in equis tractandis dexterrimo, ſed belli prorſus imperito. Melior fuit Mathathiæ electio, cùm diſceſſurus Judam Machabæum exercitui ducem præfecit, virum robuſtnm & exercitatum; fratrem verò Simonem, quod judicio polleret, à conſiliis eſſe (*b*) voluit. Eâ in re grandes his noſtris temporibus committi vidimus errores, permutatis frænis cum adminiſtrationibus publicis. Atque hæ diverſæ ſunt in Regnis, & Rebuspublicis: aliæ ad Juſtitiam pertinent; aliæ ad libertatem; ad bellum aliæ; aliæ ad pacem: & tametſi inter ſe valde diſcrepent, una tamen facultas, aut virtus civilis eas omnes moderatur, & ad finem conſervationis Reipublicæ dirigit, ita ut ad hunc finem contendant ſinguli, qui eandem moderantur, per certa media accommodata muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus varia eſt pro variis Rerumpublicarum formis, quæ diverſæ ſunt inter ſe ſecundum diverſa gubernandi media, quibus uti ſolent; unde porrò fit, ut civis bonus eſſe quis poſſit, non tamen ideò bonus ſit Reipublicæ moderator: eſto enim, à virtutibus multis moralibus inſtructus ſit, eæ tamen non ſufficient, ſi civiles deſint, & habitudo illa naturalis, ad regendum & imperandum idonea.

§. Eam ob rem plurimùm proderit, ſi Princeps naturas propenſionesque ſubditorum probè perſpectas habeat, ut iis deinde opportunè uti noverit: nam in bonâ iſtâ electione totius propè gubernationis conſiſtit felicitas. Ingenium Hermanni Corteſii aptiſſimum erat ad detegendas, & occupandas Indias; illud verò Conſalvi Ferdinandi Cordubæ ad bellum Regno Neapolitano inferendum: quod ſi ſecus accidiſſet, & priori illi armorum cura contra Francos, huic alteri verò novi orbis inveſtigatio demandata fuiſſet, non æquè res eveniſſet feliciter. Uni alicui æqualia pro rebus omnibus dona Natura non impertiit, ſed unum aliquod excellens & præſtans pro unico aliquo officio, ſeu parcitatis id fuerit, ſeu prudentiæ potius: (*c*) *ſic enim optime inſtrumenta proficient, ſi eorum ſingula non multis, ſed uni deſerviant.* Ea de cauſa in Carthaginenſibus improbat Ariſtoteles, quòd unius ſolius opera pro multis uterentur officiis: nemo enim ad omnia idoneus eſt. (*d*) *Nec facile credendum eſt* (ut bene expendit Juſtinianus Imperator) *duabus neceſſariis rebus unum ſufficere: nam cum uni judicio adfuerit, alteri abſtrahi neceſſe eſt, ſicque nulli eorum idoneum inveniri.* Rectius adminiſtratur Reſpublica, ſi in ea, velut in aliqua navi, quisque ſuo invigilet muneri. Et quamvis unus aliquis omnium eſſet capax, non ideò tamen omnia illi conferenda ſunt. Magnum illud vas æneum in templo Salomonico ſacrificiis deſtinatum, quod mare dicebatur, & poſitum ante altare à bobus duodecium ſuſtentabatur, Scriptura teſte; ter mille (*e*) metretas (menſuræ genus id erat) capiebat, & tamen non niſi bis mille (*f*) infundebantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem plura congerantur munia, & dignitates cum invidia omnium, & indignatione, & ut occupationes deſint pro aliis. Attamen quia Principes aut perſonarum notitiam non habent, aut laborem defugiunt, in homines idoneos inquirendi,

(a) Ariſt. l. 2. Pol. c. 9. (b) *Et ecce Simon frater veſter, ſcio quod vir conſilii eſt: ipſum audite ſemper, & ipſe erit vobis pater. Et Judas Machabæus fortis viribus à juventute ſua ſit vobis Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi,* 1. Machab. 2. 65. (c) Ariſt. l. 1. Pol. c. 1. (d) L. 15. §. 1. C. de Aſſeſſ. (e) *Capiebat tria millia metretas.* 2. Par. 4. 5. (f) *Duo millia batorum capiebat.* 3. Reg. 7. 26.

di, fieri plerumquet ſolet, ut unius duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa ſe habent, in omnibus negotiis utantur opera, unde rariores ad munera promotiones, & præmia; refrigeſcit æmulatio, & peraguntur omnia lentius.

§. Eadem de cauſa probandum non eſt, ſi duo eidem aſſiſtant negotio, quia deforme evaderet, non ſecus atque effigies aliqua duobus penicillis depicta, cùm ſemper in operando difformes ſint & diſſimiles; unus lentus eſt, & gravis; levior alius: unus lucem amat; alius umbras affectat: præterquam quod fieri nequeat, ut in iisdem conditionibus, conſiliis, & mediis omnino conſpirent; aut non diſſideant inter ſe cum graviſſimo negotiorum & obſequii Principis diſpendio. Inter has cauſas ſecundas unaquæque ſuo fungitur munere, & ſuas habet operationes diſtinctas & ſeperatas ab aliis. Ego ſanè ſatius eſſe judico, unum aliquod officium uni ſoli Miniſtro committere, etſi minùs capaci, quàm duobus etiam capacioribus.

§. Quare cùm tanti interſit bonos legere Miniſtros, difficillimum verò, illud reipsà aſſequi, cavendum ante omnia, ne ſibi ſolis ea in re confidant Principes· Paulus III Pontifex Maximus, & Rex Ferdinandus Catholicus Miniſtrorum electiones priùs deliberabant cum populo, permittendo quaſi per incuriam, ut antè manarent in vulgus, quàm fierent. Alexander Severus Imperatur, (*a*) *ubi aliquos voluiſſet vel Rectores Provinciis dare, vel Præpoſitos facere, vel Procuratores, id eſt, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut ſi quis quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus:* quanquam communis applauſus non ſemper ſecurus ſit, aliquando ex vero eſt, errat etiam (*b*) aliquando, & fallitur in cognoſcendis naturis, & vitiis occultis. Accedit, quod induſtria & amor commodi proprii, aut malitia & æmulatio, famam illam publicam ſæpe ſpargunt in vulgus in favorem, aut contrà: nec ſufficit, Miniſtrum aliquem in officiis minoribus ſuam probaſſe induſtriam, ut mox etiam ad majora idoneus cenſeatur: (*c*) *excitantur* enim *quidam ad meliora magnitudine rerum, hebeſcunt alii.* Minus periculoſa erat Regis Philippi II. diligentia, qui in ipſis plantariis teneriores arbuſculas diligenter inſpiciebat, & deſignabat animo, quæ translatæ poſteà ad gubernationem ſeu politicam ſeu Eccleſiaſticam fructum aliquando eſſent allaturæ, & antè quàm vitia tegere poſſet ambitio, per ſecretas informationes in ætate earum juvenili obſervabat, num rectà ſurſum aſſurgerent, an contrà in obliquum deflecterent, habebatque certas notas de præcipuorum ſuorum ſubditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optimæ, floruerintque illius tempore viri planè inſignes, in dignitatibus præſertim Eccleſiaſticis: nam ſatius putabat eligere (*d*) *officiis ac adminiſtrationibus potius non peccaturos, quam damnare, cùm peccaſſent.* Fortunatum Regnum, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec ſollicitationibus locus eſt, & ubi virtus etiam recondita nec libello ſupplici opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad aures Principis, qui ſubditorum notitiam ſibi ipſe comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, (*e*) *quia ſine ambitione, aut proximorum precibus ignotos etiam, ac ultro accitos munificentia juverat.* Aurium examen ab alio pendet, oculorum ab ipſo Principe. Illæ decipi poſſunt, hi non item: illæ animum inſtruunt ſolùm; hi inſtruunt, & movent, immò quaſi vi quâdam impellunt ad miſericordiam, aut ad prœmium.

§. Aliquæ Reſpublicæ in electione Miniſtrorum etiam ſorte uſæ fuerunt. Et expedit quandoque ad declinandam invidiam, & cohibendum furorem contentionis ac æmulationis, unde facilè tumultus oriuntur & ſeditiones. Verùm quando pro adminiſtratione juſtitiæ, & armorum tractatione vir idoneus ſeligendus eſt, à quo guberna-

(a) Lampr. in vitâ Alex. Sever. (b) *Haud ſemper errat fama, aliquando & eligit.* Tac. in vita Agric. (c) Idem l. 3. Annal. (d) Idem in vita Agric. (e) Idem lib. 4. Annal.

natio dependere debet, & ſalus publica, non oportet rem tantam incertitudini ſortis committere, ſed præſtat, ut electionis examen ille ſubeat: illud enim pro explorato habendum, (a) *ſorte, & urna mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem Senatus reperta, ut in cujusque vitam famamque penetrarent.* Et tametſi conſiliorum deliberationes plerumque utilitatibus, & commodis privatis omnia metiri ſoleant, poterit, tamen Princeps bonam facere electionem, ſi ſecretò inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes ac dotes, uti & in fines, quibus perſuaſi Conſiliarii promotos illos cupiant. Nam ſi cœco quodam modo omnes conſultationes Princeps approbet, facilè iſthæc naſcuntur incommoda; at ſi, qui à conſiliis ſunt, videant, quòd eas ad examen revocet, quodque non ſemper Viros ſibi propoſitos admittat ad officia, ſed alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori, cum deliberatione & rectius ea de re ſtatuant.

SYMBOLUM LIII.

THebani miniſtrorum integritatem, eorum præſertim, qui juſtitiæ præſunt, ſymbolicos repræſentabant per ſtatuas quasdam manibus deſtitutas: iſtæ enim in pugnum contractæ, avaritiæ ſunt Symbolum, ejusdemque inſtrumenta, ſi apertæ muneribus pateant. Idem iſtud hortus hic oculis ſubjicit, diſpoſitis hinc inde ad capita viarum ſtatuis absque manibus, quales hodiedum in viridariis Romanis cernuntur. Nec ullæ meliores cuſtodiæ, quàm iſtæ: ſiquidem oculis inſtructæ ſunt, ut flores cuſtodiant & fructus; at brachiis carent, ne quid eorum manibus contingant. Quòd ſi Miniſtri Statuarum iſtarum eſſent conſimiles, magis ſecura forent æraria publica, meliorque paſſim eſſet gubernandi ratio, præſertim in Rebuspublicis, in quibus cùm bona earundem & reditus habeantur communia, quilibet è Ma-

Tacit. lib. 4. Hiſtor.

è Magiſtratu ferè licere ſibi putat, ut iis fortunam ſuam fabricetur; alius per alium ſe excuſat, & diſſimulant invicem, cumque vitium iſtud flammæ ſit ſimile, quæ materie eadem, qua ſatiari deberet, nutritur & (*a*) creſcit, quò plus ſubripitur, eò magis habendi augeſcit (*b*) deſiderium; & paſta ſemel cupiditas bonis publicis, privatorum dein fortunas aggreditur, quo demum fit, ut corruat planè finis principalis communitatis politicæ, qui in bonorum, uniuscujusque conſervatione conſiſtit. Ubi avaritia dominatur, pax atque tranquillitas exulet neceſſe eſt. Litibus, ſeditionibus ac bellis civilibus miſcentur, turbanturque omnia. Immutantur formæ dominationis, & ruunt imperia, uti pleraque iſtam ob cauſam peſſum iêre. (*c*) Propterea ex Hiſpania ejecti fuêre Phœnices; ideo Apollinis oraculum prædixit ruinam Spartanæ Reipublicæ. Moyſen quoque Deus ſapientiſſimus monuit, ut ad munera publica viros legeret ab omni cupiditate (*d*) alienos. Gubernatio rectè in eo Statu inſtitui non poteſt, cujus Miniſtri avari ſunt & cupidi. Quomodo enim juſtitiæ vindex erit, qui exſpoliat alios? quomodo ſuam amabit Rempublicam, qui de theſauris cogendis dies noctesque cogitat? quomodo rebus agendis advertet animum, qui lucro totus inhiat? quomodo obſequiis ſuis prœmia promereri conabitur, qui ſua ſibi manu ipſe ſatisfacit? Nihil rectè geritur; quod rei privatæ ſtudio regitur. Hanc ſiquidem ipſi etiam obligationi & honori anteponit utilitas. Nullum facinus generoſum ſuſcipitur absque famæ exiſtimatione; hanc verò in pretio non habet animus vilis, abjectusque, avaritiæ deditus, (*e*) *pleraque eorum, quæ homines injuſte faciunt, per ambitionem & avaritiam committuntur.* Nihil magis ad rebellionem concitat ſubditos, quàm rapina corruptelæque Miniſtrorum: graviter enim irritantur damnis propriis, injuſtitia communi, invidia erga eos, qui opes in immenſum accumulant, odio denique in ipſum Principem, qui remedium adferre negligit. Si ignoraverit, bardum eum judicant: ſi diſſimulaverit, ignavum: ſi permiſerit, conſcium, & ejusdem noxæ reum: quòd ſi deſideravit etiam, ut Miniſtri velut ſpongiæ omnia imbibant, è quibus ea deinde captatâ occaſione rurſum poſſit exprimere, pro tyranno habebitur. O infelicem Principem, & Statum, quos ideò interire contingit, ut Miniſtri opibus affluant! Neque tamen hæc eò dico, qnòd eos tam velim eſſe anxiè religioſos, ut omnia omnino munera reſpuant: nam à nemine quicquam accipere, inhumanitas eſt, à multis, animi vilitas; ab omnibus avaritia.

§. Cupiditas in Principe illa eſt, quæ Status (*f*) evertit: nam cùm Populo nihil poſſit accidere gravius, quàm quod videat ne ab ipſo quidem fortunas ſuas eſſe ſecuras, quem cuſtodem earundem, & defenſorem aſciverat, aut quod ille ipſe ſceptrum ſuum in ſubditorum bona armaverit, mox in alium illud transferre cogitat. Quid obſecro ſperare poteſt ſubditus ab avaro Principe? ipſi etiam filii parentes abominantur iſti vitio deditos. Ubi ſpes commodi deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyrannidi ſimilis eſt gubernatio illa, quæ utilitates privatas ſpectat ſolùm, non publicas. Ideò Rex Alphonſus Sapiens dicebat; (*g*) *Riquezas grandes ademas non debe el Rey cobniciar, para tenerlas guardadas, è non obrar bien con ellas Ca naturalmente, el que para eſto las cobdicia, non puede ſer, quæ nonſaga grandes yerros, para averlas, lo que no conveniene al Rey en ninguna manera. Immodicæ divitiæ nequaquam regibus ea de cauſa deſiderandæ ſunt, ut illas veluti defoſſas cuſtodiant duntaxat, neque in ullum bonum uſum convertant. Fieri quippe nequit, ut qui tali cupiditate laboraverit,*

(a) *Avarus non implebitur pecuniâ.* Eccleſ. 5. 9. (b) *Inſatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis.* Eccleſ. 14. 9. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. Tom. 1. cap. 18. (d) *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam.* Ex. 18. 21. (e) Ariſt. lib. 2. Pol. cap. 7. (f) *Rex juſtus erigit terram, vir avarus deſtruit eam.* Prov. c. 29. 4. (g) L. 4. tt. 2. p. 2.

rit, non etiam multa, ut potiri optatis poſſit, peccet ac delinquat, id quod Principi, ſiquid unquam, turpe maxime ac probroſum eſt. Sacræ paginæ Principem avarum, qui injuſte aliorum uſurpat bona, Leoni & Urſo famelico (*a*) comparant, & opera illius domibus, quas intra arbores teredo ædificat, quæ mox unà cum ipsâ corruunt, aut tabernaculis frondeis, qualia vinearum cuſtodes conſtruunt, haud diu (*b*) duratura. (*c*) *Malè parta cito dilabuntur.* Quàm ſeſe areanearum inſtar nonnulli Principes mordacibus curis eviſcerant, ut è Subditorum ſtamine fortunam ſuam texant, & retia conficiunt, quæ mox rumpuntur & fiduciam eorum omnem (*d*) deludunt.

§. Varia huic malo parari poſſunt remedia, efficaciſſima ea, quæ præſervant. Nam ſi natura ſemel ab illo ſuperari ſe ſinat, haud facilè iterum conſaneſcit. Hâc nos tunicâ noviſſimè omnium exuimus. Si Principes à naturâ pecuniarum amore capi contingat, ab aſpectu earundem, contactuque, quantum fieri poteſt, arcendi ſunt: per oculos enim tanquam per feneſtras ſubingreditur avaritia, & facilius eſt ſolutionis mandatum impertiri, quàm ipſam adnumerare pecuniam. Oportet prætereà, ut Miniſtri ærarii generoſo ſint animo, neque ſuadeant Principi parſimoniam ſordidam, & modos quosdam cumulandi divitias ejus perſonâ indignos, ut alio in loco oſtendimus pluribus.

§. Nunc ut à cupididate etiam Miniſtri præſerventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia ſint, id quod Commodus Imperator introduxerat: nam qui illa emit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori viſum, uti & Ludovico XII. Francorum Regi, qui iſthoc remedio uſus eſt, ſed malè dein obſervatum à Succeſſoribus. (*e*) *Provincias ſpoliari, & nummarium tribunal, auditâ utrimque licitatione, alteri addici non mirum, quando, quæ emerit, vendere gentium jus eſt.* Experitur aliquo modo damna iſthæc Caſtella in gubernationibus civitatum, quia pretio venduntur, contrà ac temporibus Regis Joannis Secundi communi conſenſione ſtatutum fuerat, ut eſſent perpetuæ, & ſolâ Regum nominatione conferrentur.

§. Oportet prætereà, ut officiis ſingulis ſufficiens aſſignetur ſalarium, quo, qui iis fungitur, honeſtè vitam ſuſtentare poſſit. Factum à Rege Alphonſo Nono, qui ſua judicibus deputavit ſtipendia, graviterque animadvertit in eos, quos à partibus munera accepiſſe deprehenderet. Idem mandatis publicis edixerunt Reges Catholici, Ferdinandus & Iſabella, ſtatuto etiam juribus pretio.

(*f*) *Sed caput eſt in omni Republica, ut legibus, & omni alia ratione proviſum ſit, ne qua facultas quæſtus faciendi Magiſtratibus relinquatur:* nam qui rei privatæ ſtudio tenetur, & lucrum facit ingraveſcente annonâ, de rerum affluentiâ ubertateque non magnoperè erit ſollicitus, nec meliora dabit conſilia, ſi commodis ſuis obſtare ea judicaverit; præterquam quòd populus dominationem diſſimulet, & facilè ferat honores in aliis, ſi quæſtus & lucrum ipſi relinquantur; at ſi & his deſtituti videat, (*g*) *tunc utrumque ei moleſtum eſt, quod nec honorum particeps ſit, & quod à quæſtibus ſubmoveatur.* Atque in hanc cauſam referri poſſunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem, & plebem Genuenſem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui nimiâ paupertate confligantur: ejusmodi enim inopia corruptelis, aliisque rebus illicitis parat aditum. In Senatu Romano ſententiæ aliquando rogabantur, cuinam procuratio Hiſpaniæ mandanda eſſet; cumque multorum ſuffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio: *Neutrum ſibi placere; unum, quod nihil omnino poſſide-*

(a) *Leo rugiens, & urſus eſuriens, Princeps impius ſuper populum pauperem.* Prov. 28. 15. (b) *Ædificavit ſicut tinea domum ſuam, & ſicut cuſtos fecit umbraculum.* Job. 27. 18. (c) Cicero. (d) *Sicut tela aranearum fiducia ejus. Initetur ſuper domum ſuam, & non ſtabit: fulciet eam, & non conſurget:* Job 8. 14. & 15. (e) Senec. lib. 1. c. 9. de ben. (f) Mar. Hiſt. (g) L. 12, c. 15. Ariſt. l. 5. Pol. c. 8. (h) Idem l. 5. Pol. c. 8.

deret; alterum quod nihil ei ſufficeret. Quæ cauſa etiam fuit Athenienſibus, ut Magiſtratum non niſi è locupletioribus legerent; & rationem dat Ariſtoteles, quòd (*a*) *quaſi impoſſibile ſit, qui egenus exiſtat, eum bene Magiſtratum gerere, aut quietem optare.* Etſi negari non poſſit, multos etiamnum aſſe viros inſignes in Hiſpaniâ, qui absquè magnis fortunis ad officia publica admiſſi, & rurſus iisdem defuncti ſunt.

§. Miniſtri, qui amplam alunt familiam, magno Provinciis ſunt oneri: quamvis enim ipſi integerrimi ſint, non omnes tamen eorundem domeſtici; atque ideò *haud fruſtra* Senatui Romano (*b*) *placitum olim, ne fœminæ in ſocios, aut gentes externas traherentur.* Perſarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur (*c*) operâ, quod hi ab uxorum curâ affectuque ditandi liberos expediti, minùs rei privatæ ſtudio teneantur, aut ſubditis graves ſint.

§. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ ſuæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica absque periculo committi nequeunt: nam licèt illam nonnulli per merita & gloriam augere ſtudeant (qui quidem optimi Miniſtri ſunt) plerique tamen ſatius ducunt, divitiis eam ſuperſtruere, quàm præmium, & remunerationem obſequiorum exſpectare à manu Principis, plerumque ferè ingratâ erga eum, qui plura meruit. Lucullus Conſul, quem egeſtas avarum, avaritia crudelem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, injuſtiſſimum bellum Hiſpaniæ intulit.

§. Commoratio in aulis, exactis muneribus, efficaciſſimum eſt remedinm, ob malè parta amittendi, & pœnæ ſubeundæ metum; quo in rigore gratiæ locus eſſe non debet, neque permitti, ut delicta pecuniæ ex ſolutione redimantur; uti fecit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de fide Luſitanis non ſervatâ poſtulatus. Si omnia Tribunalium ſubſellia pellibus ſternerentur eorum Judicum, qui largitionibus corrumpi ſe paſſi ſunt, id quod Cambyſen Perſarum Regem, ejusque deinde exemplo Rogerum Regem Siciliæ feciſſe meminimus, majori haud dubiè cum Religione obſervaretur integritas.

SYMBOLUM LIV.

Libertas in hominibus naturalis eſt, obedientia coacta pœnè. Illa arbitrium ſequitur; hæc ratione duci ſe ſinit. Ambæ oppoſitæ ſunt, & ſemper ferè pugnant inter ſe, unde rebelliones naſcuntur, proditionesque adversùs legitimum Dominum: cumque Reſpublicæ (*d*) ſubſiſtere nequeant, niſi alius ſit, qui imperet, alii qui obediant, quilibet ſupremam optaret poteſtatem, & à ſeipſo pendere cuperet: quod quia fieri non poteſt, libertatem ſuam in eo poſitam arbitratur, ut ipſam gubernationis formam mutet in aliam. Iſtud Regnorum & Rerum publicarum maximum periculum eſt, ac principalis cauſa tot ruinarum, converſionum, immutationum, quas circa illa accidiſſe hiſtoriæ memorant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis appetitus, & humana ambitio procul ſceptro arceantur, maneantque ſub imperio rationis, & obligatione dominatus, ita ut nemini cuipiam ſuprema illa gubernationis poteſtas concedatur, quæ Majeſtatis Principis eſt propria. Enimvero fidelitatem præſentiſſimo exponit periculo, quisquis potentiam nimiam, & ſine aliquo moderamine indulget alteri; non ſecus ac ferox & indomitus equus, cui frœna laxantur, cum ſeſſore præcipitat. Diadema

(a) Ariſt. Pol. l. 2. c. 9. (b) Tacit. l. 3. Annal. (c) *Septem Eunuchis, qui in conſpectu ejus miniſtrabant.* Eſth. 1. 11. (d) *Naturam duas neceſſarias res easdemque ſalutares humano generi comparaſſe, ut alii cum imperio eſſent alii ei ſubjicerentur: nihilque quod citra hæc, nec minimo quidem queat ſpatio perdurare.* Dion l. 41.

ma regium, etiam joci causâ capiti ſubditi impoſitum, ſuperbiæ eſt occaſio, & ſublimiores in eo cogitationes excitat. Animus Subditi experiri non debet ſupremam illam majeſtatem & imperandi gloriam: facilè enim per abuſum illam uſurpat poſtea, & ne ad eum, à quo accepit, revertatur, inſidias illi ſtruit, & exitium machinatur. In uno ſolo capite recitant ſacræ literæ, quatuor diverſorum Regum

exempla; qui ſervorum ſuorum manibus interiêre, quòd altiùs eos, ac oportebat, evexiſſent. Etiam Salomon, cætera ſapientiſſimus, iſtud incurrit periculum, poſtquam tributorum omnium Præfectum Jeroboamum *(a)* conſtituerat, qui ſpretâ dein Regis auctoritate, contra ipſum ſeſe geſſit *(b)* inſolentius. Illud itaque diligenter caveant Principes, & pro regula ſtatûs habeant, ne quem præ aliis nimiùm elevent; quodſi ita fieri planè neceſſum fuerit, complures ſint, ut unus alium contineat in officio, & ipſi inter ſe, quid quisque agat, & moliatur, obſervent. *(c)* Hanc Politicam (niſi forſan id excuſare poſſit neceſſitas) haud ſatis expendit Ferdinandus Secundus Imperator, quando abſolutam armorum, & Provinciarum ſuarum adminiſtrationem, absque recurſu ad ſuam Cæſaream Majeſtatem, Fridlandiæ Duci commiſit, unde tot ac tanta pericula atque incommoda; quorum maximum illud fuit, quod tantâ illâ gratiâ, & poteſtate tantâ illi Heroi data fuerit occaſio, quâ ſemet ipſe perderet. Nec Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem ſuam poteſtatem regiam Joſepho largitus *(d)* eſt, quæ totius regni ſalus fuit: Joſephus enim Chriſti fuit ſymbolum, & pauci his noſtris tempo-

po-

(a) *Videns Salomon adoleſcentem bonæ indolis, & induſtrium conſtituerat eum Præfectum ſuper tributa univerſæ domus Joſeph.* 3. Reg. 11. 28. (b) *Levavit manum contra Regem.* 3. Reg. 11. 26. (c) *Eſt autem omnis Monarchiæ cautio communis, neminem facere nimis magnum, aut certè plus, quàm unum facere: ipſi enim inter ſe, quid quisque agat obſervant.* Ariſt. Polit. lib. 5. 11. (d) *Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni ſolio te præcedam.* Geneſ. 41. 40.

poribus Joſephi reperiuntur. Unusquisque à ſeipſo pendere cupit, non à ſtipite, id quod in præſenti Emblemate ramus exhibet terræ intra vimineum corbem (quali utuntur hortulani) inſertus, ubi novis auctus radicibus, & infernè refectus, diſtincta deinde fit arbor, à nativo trunco independens, nec ultra ſuam illi proceritatem acceptam refert. Atque ea res documento nobis eſſe poteſt, quanti periculi ſit gubernationes ſtatuum perpetuas facere: ubi enim ambitio radices egerit, eas ſibi ut proprias vendicat. Qui ſemel mandatis dandis aſſueverit, difficulter poſtea admittit imperium. Multa hujus rei exempla proprio conſignata ſanguine à Franciâ ſuppetunt. Ne ipſi quidem Dei Miniſtri in cœleſti illâ Monarchiâ ſtabiles (a) ſunt. Majorum munerum perpetuitas Coronæ alienatio eſt. Inane remanet ſceptrum, & imbecillum, & illam ipſam, quam largitur potentiam, veretur; manet ſine dote liberalitas, virtus absque prœmio. Facilè in tyrannum degenerat talis aliquis, qui de regimine perpetuo ſecurus eſt. Subditus verè eum agnoſcit ut Dominum, & veneratur, à quo gubernari ſemper debet; ſicut contrà eum deſpicit, qui per ſemetipſum imperare aut neſcivit, aut non potuit, & impatiens tandem obedientiam deſerit. Movit ea res Julium Cæſarem, ut Prætoriam dignitatem ad unum annum, Conſularem ad duos contraheret, Carolus V. Imperator Philippo Secundo id conſilii dedit, ne diu uno aliquo Miniſtro in officiis publicis, militaribus præſertim, uteretur, ut majora conferret in homines fortunâ mediocri; Legationes verò potentioribus mandaret, in quibus ipſi vires ſuas paulatim conſumerent. Regi Ferdinando Catholico ſuſpecta fuit fortitudo illa militaris, & famæ celebritas in Italia Magni Ducis, quare mox revocato eo in Hiſpaniam, ſi non omnem planè erga eum confidentiam exuit, at noluit certè, ut tot obſequiis probata ejus fidelitas ultrà objiceretur periculo, ſi perpetuum in Neapolitano Regno vice Regis fungi perſiſteret. Et tamenſi *id morum Tiberii fuit continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut jurisdictionibus habere.* Factum id tamen ob conſiderationes quasdam tyrannicas, quæ in Principem prudentem ac juſtum cadere non debent, Prudentiæ itaque eſt. Naturam ipſam optimam veræ Politicæ magiſtram adhibere in conſilium, quæ cæleſtibus illis lucis Miniſtris imperium quoddam & vicariam poteſtatem in orbem hunc inferiorem largita eſt quidem, non perpetuam tamen, ſed ſtatis ſolùm temporibus: ut videre eſt in motibus, dominiisque Planetarum, ne ſcilicet horum cura & proviſione ſeſe omnino abdicaret, neque tamen ipſi Naturæ imperium ſibi arrogarent. Nam illud ignorare non poterat, Terram oppreſſum iri penitus, ſi ſemper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Jovis ſeveritas, aut Mercurii calliditas, aut levitas Veneris, aut Lunæ inconſtantia rebus hisce inferioribus dominarentur.

§. Atque pro hac munerum commutatione laborandum in primis, ne exiſtimationis ſuæ jacturam quis exiſtimet, ſi à majoribus ad minora deſcendat; quia enim infinita ea non ſunt, ubi ad ſupremum aliquod pervenerit, inutilis poſthac erit Miniſter, ſi aliis inferioribus rurſum ſe impendere renuat. Tametſi verò recta ratio poſtulare videatur, ut unà cùm merito augeantur & prœmia, in hoc tamen caſu rationi iſti utilitas Principis præferri debet, quando nimirum ob graves cauſas tum obſequii præſtandi, tum boni publici, non verò ex contemptu ita fieri expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipſa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

§. Quod ſi ulla functio longo tempore ſuſtineri poſſit, id maximè in legationibus erit; in his ſiquidem interceditur ſolùm, non imperatur; tractatur, non præcipitur. Cum Legati profectione perit quaſi notitia natalis ſoli; ceſſant converſatio-

(a) *Ecce qui ſerviunt ei, non ſunt ſtabiles.* Job 4. 18.

nes particulares cum Principe, cui aſſiſtunt, ejusque Miniſtris. Arces, propugnacula, & alia munimenta, quæ Regnorum ſunt claves, ab arbitrio, imperioque Principis ſemper immediatè dependeant. Quam ob cauſam minùs ſalutare fuit illud Regis Sanctii conſilium, cùm vitâ conceſſurus, ob pupillarem ætatem filii Alphonſi Tertii, (*a*) Proceres ipſorum fidei concreditas urbes, arcesque tamdiu obtinere voluit, donec, Rex quindecimum ætatis annum explêſſet, unde gravia Regno iſti nata ſunt incommoda. Munera alia non niſi ad certum tempus perdurent, nec tam diuturna ſint, ut ob imperii perennitatem Miniſtros ſuperbiores in diſcrimen adducant. Ita faciendum judicabat olim Tiberius; (*b*) ajebat enim, *ſuperbire homines etiam annua deſignatione; quid ſi honores per quinquennium agitent?* quanquam reipſa illud ſuum conſilium minimè exſequeretur. Defatigatur tandem virtus merendo, ſperandoque. Neque tamen tam brevi tempore munia terminentur, ut notitia & uſus aliquis per ea comparari non poſſint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Miniſtros, veluti falcones Norvvegiæ ob die brevitatem. In magnis denique rerum perturbationibus & Regnorum periculis, adminiſtrationes publicæ, & officia protrachi debent longiùs, ne forſan hominibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit Auguſtus. Quintilii Vari clade intellectâ.

§. Verùm iſthæc doctrina, ut officia non niſi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de ſupremis illis inſtitutis pro conſilio Principis, & adminiſtratione juſtitiæ, ſatius enim eſt, ut ea continua ſint, eò quod in illis plurimùm proſit longus rerum uſus, & cauſarum pendentium cognitio. Iſta nimirum munera ſunt in Republica, quod poli in cœlo, circum quos reliqui volvuntur orbes, & ſi mutarentur, univerſus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit incommodum iſtud, Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos ſingulos ſorte legebantur Athenis; inſtituitque Senatum perpetuum Virorum ſexaginta, quos *Areopagitas* nominabant; quod dum obſervatum fuit, ſtetit ac floruit illa Respublica.

§. Illud inſuper periculoſum, & graviſſimorum motuum, ac ſeditionum occaſio, ſi Regnorum procuratio durante Succeſſoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea poteſt obtendere; uti factum in Aragonia imprudentiâ eorum, qui Regni gubernacula Sanctio Comiti Ruscinonenſi demandârunt, donec Rex Jacobus I. adoleſceret. Regnandi libido ſæpè in iis etiam inſidet, quibus nec è ſanguine, nec aliâ de causâ ulla ad coronam competit actio; quid fiet igitur in iis, qui in picturis & ſtatuis frontes Progenitorum ſuorum illa redimitas vident? Funeſta aliqua ejus rei hac noſtra ætate ſuppetunt exempla & plura dedêre ſæcula retrò præterita, multorum Conſanguineorum, qui Regna fidei ſuæ concredita poſteà ſibi arrogarunt, ut propria. Qui è Regio progenerantur ſanguine, ad tyrannidem ferè ſunt proniores, quippe qui pluribus abundent mediis, quibus conſilia ſua ad exitum queant perducere. Pauci perſuadere ſibi poſſunt, juſtam eſſe illam legem, quæ naſcendi prioritatem virtuti antepoſuit, & quisque de ſe ipſo præſumit, ſe præ alio Coronam promereri. Licèt verò in uno aliquo interdum excellat ratio, periculum tamen eſt ab iis, quos ſingulariter charos habet, & familiares: hi enim, cùm Majeſtatis illius participes ſe fore ſperent, violentis quibusdam mediis eam procurare contendunt, & inter Cognatos diffidentias ſuſcitant. Quòd ſi quas tales Rex Philippus Secundus de Joanne Auſtriaco habuit, ex iſto manârunt fonte. Inſigne exemplum hujus Politicæ reliquit poſteris Infans Ferdinandus (*c*) recuſando Coronam, quæ ad Regem Joannem II. illius nepotem pertinebat,

(a) Mar. hiſt. Hiſp. lib. 11. c. 7. (b) Tacit. lib. 2. Annal. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. c. 15. lib. 19.

tinebat, quo laudabili facinore multas alias de cœlo promeruit. Et perantiqua eſt iſthæc generoſa fidelitas, ac ſincerus amor Infantium hujus nominis in Reges conſanguineos; nec minor in hoc præſenti elucet, cujus ſubmiſſio & obedientia erga ipſum Regem tanta eſt, ut ſubditi potiùs, quàm fratris eſſe videatur; nec ipſæ Sphæræ cœleſtes tam ſe ſubmittunt primo mobili, ac ſua Serenitas voluntati regiæ: nam in illis motus quidam eſt contrarius, in hac minimè; magis de honore Regis, quam de ſuomet proprio ſollicita eſt. O Magnum Principem, in quo ſanguinis ſplendor (tametſi ſummus ille ſit) non eſt tamen maximum eorum, quæ in ipſo ſuſpicimus. Divina providentia nimirum perturbatiſſimis hiſce temporibus, inter tot tamque diuturnos bellorum motus, quibus Monarchiæ hujus axes ac poli concutiuntur, Atlantem iſtum è cœlo ſubmiſit, qui animi ſui fortitudine, & prudentiâ præcipuam illius partem ſuſtentaret.

SYMBOLUM LV.

S.55.

ARiſtoteles, ut Alexandro Magno Conſiliariorum virtutes & conditiones aptiùs exprimeret, cum oculis eos comparabat. Tranſtulit comparationem iſtam in legum ſuarum libros Rex Alphonſus, cognomento Sapiens, & accuratam inter eas collationem inſtituit. Nec novum illud videri debet, aut inſolens: nam & Reges Perſiæ ac Babyloniæ illos appellabant oculos ſuos, uti Miniſtros alios artes ſuas, & manus, pro ratione muneris, quod obibant. Spiritus illi ſeptem, Miniſtri Dei, miſſi in omnem terram, oculi erant Agni *(a)* immaculati. Princeps aliquis cui tam multa videnda ſunt & audienda, totus deberet eſſe oculus, totus

Mmm 2 *(a)*

(a) *Agnum ſtantem tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi, in omnem terram.* Apoc. ſ. 6.

(*a*) auris. Quod quia fieri non poteſt, alienis utatur, neceſſe eſt. Ex quo etiam fit, ut nullus reperiatur Princeps, quantumvis intelligens ſit, ac prudens, qui miniſtris non egeat: (*b*). *Nam Principes ac Reges nunc quoque multos ſibi oculos, multas aures, multas item manus, atque pedes faciunt.* In illo tamen nihil ineſt incommodi, modò iis rectè uti quis noverit. (*c*) *Hâc enim ratione, & omnium oculis cernet, & omnium auribus audiet, & omnium denique conſiliis in unum tendentibus conſultabit.* Idem ſignificabant Ægyptii per oculum Sceptro ſuperimpoſitum, *conſilium* quippe *oculus* eſt *futurorum.* (*d*) Eodem, opinor, alludere voluit Jeremias, (*e*) cum diceret, *Virgam vigilantem ego video.* Atque ideò in præſenti Emblemate Sceptrum pingitur oculis plenum, ad ſignificandum nimirum, per Conſiliarios Principem gubernationis ſuæ negotia prævidere debere, ac prævertere. Nec mirum eos, qui à conſiliis ſunt Principi, à nobis in ſceptro collocari, cùm & in coronis Imperatorum, Regumque Hiſpaniæ nomina eorundem inſculpi, mos quondam fuerit, nec immeritò: magis enim relucent, quam ipſa Principum diademata.

§. Atque iſta cum oculis comparatio virtutes illas deſignat ac dotes, quibus inſtructum eſſe oportet, qui Conſiliarii fungitur munere: ſicut enim Viſus per omnes partes, ad res longè etiam diſtantes ſeſe extendit, ita animo Conſiliarii practico obſervari debet præteritum, præſens, & futurum, ut de rebus rectè ſtatuat, & certum formet judicium: quod fieri haudquanquam poterit absque multa lectione, longo negotiorum uſu, & frequenti cum Nationibus variis communicatione: *Niſi* etiam naturæ Principis, *morum*, (*f*) *animorumque Provinciæ ſint gnari, qui de ea conſultant, perdunt ſe, & Rempublicam,* ad illam autem comparandam notitiam induſtria opus eſt, neque enim ea cognoſcunt oculi, quæ ante non viderunt. Qui multa fuit expertus, atque oculis uſurpavit multa, ei intelligentiæ lumen ſuboritur, & occurrunt facilè (*g*) media.

§. Tanta eſt oculorum, cordisque conſenſio mutua, ut hujus affectus, ac paſſiones mox ad illos quoque deriventur; ſi triſte illud ſit, hi manant lachrymis; ſi contrà lætum ſereni ſunt, amœnique. Niſi Conſiliarius intimè ſuum dilexerit Principem, ita ut fortunam ejus adverſam, aut proſperam quaſi ſuam reputet, haud multum operæ & curæ ponet in dandis conſiliis: quare rectè dixit Rex Alphonſus Sapiens; (*h*) *que los Conſejeros an de ſer amigos del Rey. Caſi tales no fueſe, poder lo yà ende venir gran peligro, porque nunca los que à ome deſaman, le pueden bien aconſejar, ni lealmente. Corſiliarios amicitia regi junctos eſſe oportere; hoc enim ſi abſit, in maxima ipſe diſcrimina adduci facile poſſet, ab infenſis quippe animis nunquam aut fida, aut ſalutaria conſilia proficiſcuntur.*

§. Non ſinunt oculi, ut digitus aliquis artificioſam eorundem ſtructuram, & fabricam contrectet; tempori abdunt ſeſe, & palpebris contegunt. Quantumvis Conſiliarius intelligens ſit, ac prudens in ſuis Conſiliis; ſi tamen facilis fuerit, & levis in pandendis ſecretis; ſi digitos ſibi in intimum pectus immitti patiatur, plus nocumenti adferet Principi, quàm Conſiliarius aliquis ignorans & rudis: nullum enim bonum conſilium eſt, ſi ſecretum non maneat, immò quæ rectè ſtatuta fuêre, plus damni accerſunt, ſi ante tempus detegantur, quàm etiam ſtatuta malè, ſi cum ſecreto executioni mandentur. Fugiat itaque Conſiliarius communicationem cum iis, qui non ex eodem ſunt Conſilio: ſubducat ſe eorum digitis, qui intimum pectoris ejus pertentare cogitant. Nam ſi in colloquium aliquod de rebus deſcendat,

(a) *Superior debet eſſe totus mens, & totus oculus.* S. Greg. Antioch. Hom. 3. (b) Ariſt. l. 3. Polit. c. 12. (c) Sineſ. ad Arcad. (d) Ariſt. l. 6. de regim. (e) Jer. 1. 11. (f) Cicero. (g) *Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum.* Eccl. 34. 9. (h) L. 5. tt. 9. p. 2.

dat, facilè mens ejus explorabitur, atque unà cum illa regulæ, quibus Princeps ſe ſuaque moderatur. Labia velut feneſtræ ſunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illicò apparet, quod intus latet.

§. Adeo puri ſunt oculi, tamque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantumvis exigua ea ſit, admittant, & ſi quæ in eos fors inciderit, mox turbantur, nec quicquam videre poſſunt; ſed aut omnia aliter, aut geminata iis ſeſe offerunt. Conſiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occœcabitur, neque res concipere poterit, prout ſunt, ſed prout eas commodi proprii ſtudium illi propoſuerit.

§. Tametſi diverſi ſint oculi, non diverſimodè tamen, ſed uniformiter res objectas repræſentant: concordes ambo in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad ſenſum communem per nervos opticos, unitos inter ſe, ne diverſæ ſubintrent, & illum fallant. Niſi inter Conſiliarios una eademque ſit voluntatum conſpiratio, unus idemque finis pari conſenſu connitendi ad conſilium optimum, & maximè proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec exiſtimatio propria in diverſas eos trahat opiniones, confuſus hærebit Princeps & dubius; neque ſat ſcire poterit, quam potiſſimam partem in electione melioris conſilii amplecti debeat. Atque iſtud periculum tum præcipuè accidit, cùm unus aliquis Conſiliarius plus videre ſe & intelligere exiſtimat, quàm videat & intelligat alius; aut cùm tantum judicii non habet, ut quod melius eſt, dignoſcere (a) valeat; aut cùm conſilio offenſas ſuas ulſciſci, & affectibus ſuis indulgere cogitat: verùm ab his omnibus liberum eſſe oportet Miniſtrum, ita ut alium finem ſibi propoſitum non habeat, qnàm obſequium ſui principis. (b) *A tal Conſejero* (verba ſunt Regis Alphonſi Sapientis) *Uaman en Lat in Patricio, que es aſi como Padre del Principe: eſte nome temaron à ſemejanza del Padre natural, e aſi como el Padre ſe mueve, ſegun Natura, à aconſejar à ſu Hijo lealmente, cantandole ſu pro è ſu honra, mas que otra coſa: aſi aquel; por cuyo Conſejo ſeguia el Principe, lo debe amar a aconſejar lealmente; e guardar la pro: e la honra del Señor ſobre todas las coſas del Mundo, non catando amor, nin deſamor, nin pro, nin daño, que ſe le puede ende ſeguir, e eſto deben fazer ſin liſonja ninguna, non acatando ſi le peſara, ó le plazera, bien anſi como el Padro non lo cata, quando aconſeja a ſu Hijo. Conſiliarium talem Latini Patritium vocant, quod veluti Pater ſit Principis. Atque hoc nomen ab ea, quam cum naturali quovis patre habet, ſimilitudine deſumpſerunt. Uti enim natura ipſa impellente fidelibus parens conſiliis erudit filium, nihilque in his magis, quam gloriam ejusdem, ac utilitatem ſpectat: ita ille, cujus conſilio Princeps regitur, amare hunc debet, ſumma eidem fide conſulere, favoremque aut odium, damnum aut commodum, quod ſibi inde exiſtere poſſet, tolerare; inſuper in rem nullam aliam, præterquam in Principis ſui utilitatem atque gloriam intendere animum. Hoc ipſum porro absque omni adulatione præſtet, oportet, parum ſolicitus, grata Principi, an ingrata futura ſint conſilia, quippe, quod nec Parens, dum filiis ſuadet quidpiam, reſpicere conſuevit:*

§. Partita eſt Natura jurisdictionem ſingulis oculis, ſuis cuique per lineam interpoſitam præfixis terminis: non ideò tamen in operando ambo concordes eſſe deſinunt, ſed mutuo quodam affectu ſibi aſſiſtunt invicem, ut ſi unus in hanc ſeſe flectat partem, quæ ad ipſum pertinet, idem quoque alter faciat, ut rerum cognitio tantò certior ſit; nec curet magnoperè, ſint ne eæ intra circumferentiam ſuam, an non ſint. Hæc mutua concordia & conſenſio valdè in Miniſtris eſt neceſſaria, quorum zelus, & diligentia univerſalis ſit oportet, ut non ad ea ſolùm, quæ ſui ſunt muneris, attendant gnaviter; ſed ad ea etiam, quæ ad aliorum officia perti-

(a) *Cum fatuis conſilium non habeas: non enim poterunt diligere, niſi quæ eis placent.* Eccleſ. 8. 20. (b) L. 7, tt. 1. p. 4.

tinent. Nulla eſt corporis pars, quæ non illicò ſanguinem ſuum ſuosque ſpiritus ad eam derivet, quæ adverſi aliquid patitur, ut totum corpus conſervetur. Si Miniſter aliquis otio indulgeat & quieti, dum alium laboribus & periculis videt opprimi, malitia eſt, æmulatio eſt, & exiguus erga Principem affectus. Naſcitur iſtud interdum ex amore commoditatis & gloriæ propriæ, aut ne ea in diſcrimen veniat, aut certè ut ſocii infelicitate evadat illuſtrior. Tales Miniſtri ſibi ſolùm proſunt, non Principi. Atque hinc exoriuntur perincioſæ illæ Contentiones inter ipſos illius Status, inter ipſa illius arma, & æraria; quibus multæ egregiæ perduntur occaſiones, amittuntur integræ urbes, caſtella & Provinciæ. Conſilia & actiones Miniſtrorum communicari debent inter ſe, haud ſecùs ac alæ Cherubinorum in templo Salomonico ſeſe mutuo *(a)* contingebant.

§. Quanquam verò plurimùm corpori proſint oculi, Natura tamen non niſi binos largita eſt, multitudo enim cognitioni rerum officeret. Haud aliter ſanè, ubi magnus eſt Conſiliariorum numerus, retardantur conſultationes, ſecretum in periculo eſt, & confunditur veritas: ſuffragia enim numerantur ſolùm, non expenduntur, & major denique numerus concludit. Hæc damna experiuntur potiſſimùm Respublicæ. Multitudo cœca eſt ſemper & imprudens, & ſapientior etiam Senatus, hoc ipſo quod amplus eſt, conditionem & ignorantiam vulgi admixtam habeat, neceſſe eſt. Plus lucis pauci ſpargunt Planetæ, quàm multæ ſtellæ. Et quia tot ſunt in via lactea, hinc ſplendore repercuſſo alia aliam impedit, & minus ibi lucis eſt, quàm in aliis cœli partibus. Inter multos libertas audacior eſt, & difficulter ad voluntatem & arbitrium Principis reduci ſe *(b)* patitur: uti experientia docet in Conventibus Ordinum publicis, & comitiis Generalibus. Expedit itaque, ut pauci potius ſint Conſiliarii, ii ſcilicet, qui ad gubernandum Statum ſufficiunt, erga quos indifferenter ſe gerat ipſe Princeps, neque ſinat ſe unius ſolius duci judicio; per unum enim tantum non videbit, quantum per omnes alios. Ita dixit Xenophon, qui eadem uſus comparatione Conſiliarios Regum Perſiæ oculos, & aures *(c)* vocitat. *(d) Apud* ejuſcemodi *Miniſtrum;* cum non niſi ipſius oculis Princeps videat, *Majeſtas Imperii hærere ſolet Regi, aut Principi orbum potentiâ nomen relinquitur.*

§. Solent plerumque Principes unius ſolius alicujus conſilio ita acquieſcere, ut omnia cum illo negotia deliberent, ea etiam quæ ipſe minimè intelligit. Unde accidit, ut graviſſimi in ſtatuendo committantur errores: neque enim viri literati in rebus militaribus rectè conſilia dare poterunt, neque milites in iis, quæ ad pacem pertinent. Expendens illud Alexander Severus Imperator unumquemque in iis conſulebat, quæ ipſe pertractaverat. *(e) Unde ſi de jure tractaretur, in conſilium ſolos doctos adhibebat; ſi vero de re militari, milites veteres, & ſenes ac bene meritos, & locorum peritos.*

§. Iſtis oculorum affectionibus hactenus explicatis corpus in ſuis moribus regitur, quæ ſi deeſſent, ne ad unum quidem paſſum ſecurè poſſet progredi. Idem Re-

(a) *Et alæ ejus altera quinque cubitorum alam Cherubinorum alterius contingebat.* 2. Par. 3. 12. (b) *Populi imperium juxta libertatem: paucorum dominatio regiæ libidini propior eſt.* Tac. lib. 6. Annal. (c) *Hinc factum eſt, ut vulgo jactatum, Perſarum Regem multos habere oculos, aureſque multas; quod ſi quis putet unum oculum expetendum Regi, eum egregie falli certum eſt: unus enim & pauca videat, & pauca audiat; eſſetque aliis regis Miniſtris quaſi negligentia quædam, & ſegne indictum otium, ſi id uni ſolum alicui demandatum eſſet officium. Præterea quem ſubditi cognoſcerent illum eſſe oculum, aut aurem regiam, ſcirent hunc cavendum eſſe, neque quidpiam illi committendum, quod omnino præter rem Principis foret.* Xenoph. lib. 4. Cyri. (d) Plutarch. (e) Lampr. in vita Alex.

Regno eveniet, quod bonis Conſiliariis deſtitutum fuerit. Cœcum erit ſceptrum absque iſtis oculis, & ſine viſu Majeſtas. Neque enim Princeps ullus tantâ pollet ſapientia; ut per ſe ipſum omnia, quæ occurrant, poſſit decidere. *El Senorio* (inquit Alphonſus Rex) *no quiere companero, ni lo ha meneſter, como quiera que en todas guiſas conviene, que aya omes buenos, è ſabidores, que le aconſejon, è le ayuden. Regnum ſocios non amat, neque iis etiam opus habet. Principi vero neceſſarium eſt nihilominus, ut fidos qoosdam ac ſapientes habeat viros, quorum conſiliis ac auxiliis juvetur.* Et ſi quis Princeps tam acutos ſibi oculos eſſe exiſtimaverit, ut absque aliorum operâ ſolus videre omnia, & dijudicare ſe poſſe confidat, is ſuperbus magis erit, quàm prudens, & ad quemvis paſſum in gubernatione (*a*) offendet. Joſue tametſi actiones ſuas cum ipſomet Deo communicaret, & expreſſa ab illo mandata accepiſſet, & inſtructiones pro occupandâ urbe Hay, conſulebat tamen ſeniores Duces, quos ſecum (*b*) habebat. Conſiliarii Aſſueri Regis nunquam à latere ipſius diſcedebant, quin omnia cum iis maturè deliberabat, ut Regum mos (*c*) erat. Divinum Spiritus ſancti oraculum eſt: (*d*) *Qui agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia.* Non tanta eſt Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantumvis exiguum, ea ſola ſufficiat: (*e*) *Nemo* enim *ſolus ſapit*, neque in uno ſolo reperiri poſſunt omnia, quæ ſciunt omnes. Et licèt multa ingenia non plus videant, quàm unum aliquod perſpicax, eò quòd non ſint ſicut quantitates, quæ multiplicantur ſeipſis, & ſummam grandem conficiunt, illud tamen de diſtantiâ intelligi debet, non de circumſerentia, quam citiùs plures oculi deprehendunt, quàm (*f*) unus, modò tot non ſint, ut naſcatur inter eos confuſio. Unum ſolum ingenium unam ſequitur ratiocinationem, neque enim uno eodemque tempore pluribus poteſt intendere, & illius amore captum ulterius non progreditur. In conſultatione multos audit Princeps, & melius ſecutus judicium, ſuum faciliùs deponit, illorumque agnoſcit incommoda, quæ ex paſſionibus, & affectibus privatis oriuntur. (g) Eam ob rem Joannes Secundus Aragoniæ Rex datis ad filios ſuos Reges Catholicos ſub extremum vitæ literis, ſerio eos monuit, ne quid unquam facerent absque conſilio Virorum prudentium, & quos virtus commendaret. Omnes gubernationis greſſus neceſſe eſt, ut præcedant illi Conſiliariorum oculi, & viam (*h*) commonſtrent. Antonius Imperator cognomento Philoſophus, Vir eâ ætate longè ſapientiſſimus, Scævolam, Mucianum, Ulpianum, & Marcellum, Viros planè inſignes à conſiliis habebat, & ſi eorum ſententias ſuà meliores eſſe animadverteret, lubens ſeſe illis accomodabat, dicebatque: (*i*) *Satius eſt, ut ego tot taliumque amicorum ſequar conſilium, quam illi meum. Qui ſapiens eſt, audit conſilium*, & rectius peragit omnia Princeps etiam ignorans, qui conſilio utitur, quàm alius intelligens, in opinionibus ſuis obſtinatus & pertinax. Ne Principem arrogantia præcipitet, propterea quòd gloriam rei bene geſtæ cum aliis partiri oporteat, ſi Conſiliarii in eam aliquid conferant: neque enim profectò minor laus eſt, dimittere ſeſe ad aliorum conſilium inquirendum, quàm ſeipſo rectiſſimè aliquid facere.

(*k*) *Ipſe ô Rex bene conſulito, & Pareto viciſſim.*

Hæc conſilii acceptatio ſumma in Principe poteſtas eſt. Conſilium dare in-

(a) *Si de ſua unius ſententia omnia geret, ſuperbum hunc judicabo magis, quàm prudentem.* Liv. (b) *Et aſcendit cum ſenioribus in fronte exercitus.* Joſ. 10. (c) *Interrogavit ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio.* Eſth. 1. 10. 13. (d) Prov. 13. 10. (e) Plaut. (f) *Salus autem, ubi multa conſilia.* Prov. 11. 14. (g) Mar. Hiſt. Hiſp. (h) *oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.* Prov. 4. 25. (i) Prov. 12. 15. (k) Hom.

inferioris eſt, ſuperioris illud admittere. Nihil Principatui magis proprium, nihil neceſſarium magis, quàm conſultatio, & executio. *Digna accion es* (ajebat Rex Alphpnſus Undecimus in Comitiis Madritenſibus) *de la Real magnificentia, tener ſegun ſu loable coſtumbro varones de Conſejo cerca de ſi, i ordenar tedas las coſas por ſuo Conſejos, porque ſi todo Home debe trabajar de aver Conſejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey. Res eſt, quæ regalem magnificentiam apprime decet, prudentes ſemper conſiliarios, uti mos ſane laudabilis obtinet, in comitatu habere, nihilque, niſi iis conſultis, aggredi. Si enim aliena conſilia cuivis homini expetenda ſunt, certe regi iſtud præ cæteris omnibus maxime convenit.* Quilibet, etiam ignorans, Conſilium dare poteſt; at bene ſtatuere, ſolus (*a*) prudens. Nil quicquam de gloriâ Principis decedit, qui conſultare noverit, & eligere: *Bene enim quod cum veſtro conſilio fuerit ordinatum* (dicebat in lege quadam Theodoſius Imperator) (*b*) *id ad beatitudinem noſtri imperii, & ad noſtram gloriam redundare arbitror.* Triumphi Scipionis Africani non aliunde, quàm à Conſiliis Caji Lælii profecti ſunt, unde dici ſolebat; hunc conſcribere, Scipionem verò exhibere Comœdiam: neque tamen hoc ipſum ſplendorem famæ illius ullo modo obſcuravit, neque rectè & cum laude adeo factorum gloria Lælio aſcripta fuit. Res tota in eo præcipuè conſiſtit, ut rectè per ſemetipſum Comœdiam repræſentare Princeps noverit, neque Miniſter ſit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etſi Conſiliarii ſint oculi Principis, ipſum tamen adeò cœcum eſſe non oportet, ut absque iis prorſus videre nequeat: hoc enim eſſet cœco quodam modo imperare, & Princeps apud omnes ſuos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertium, electus Conſul, oculorum imbecillitatem excuſavit, (*c*) *indignum eſſe,* inquiens, *Rempublicam, & fortunas Civium ei committi, qui alienis oculis uti crederetur.* Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos eſſe Principis oculos; eum tamen miſerrimum fore, qui non niſi iis ſolis cerneret. Non concredebat omnia Miniſtris ſuis magnus ille Politicus. per eos videbat quidem, ſed tamen tanquam per conſpicilia, ponendo illos ante ſe, & oculos ſuos proprios iisdem applicando. Si Conſiliarii animadvertant, penes ſe rerum decidendarum eſſe arbitrium, detorquent eas ad privatos ſuos fines, & creſcente ambitione, in diverſas abeunt factiones, unoque eorum ſupremam illam poteſtatem ſibi arrogante, quam Princeps ignavus, & ad negotia tractanda inidoneus illis permittit. Miſcentur & perturbantur omnia, ſi Conſiliarii plus eſſe velint, quàm ſpeculæ quædam, quæ rerum Horizontem Principi detegant, ut ipſe ſtatuere deinde in iis poſſit, & eligere conſilium, quod videbitur optimum. Oculos ei Natura dedit, & ſi unicuique Miniſtro ſuus aſſiſtat Angelus, cor Regis verò ipſe quoque Deus præterea moderatur, (*d*) dubio procul etiam viſum ejus dirigent, & clariorem perſpicacioremque efficient, quàm Miniſtrorum. Rex Philippus Secundus animum interdum ad ſe revocabat, ut de negotiis ipſe ſecum diſquireret, & Deo ſeſe enixè commendans, illud amplectebatur, quod ſibi tum occurreret, licèt aliter Miniſtris ejus videretur, & plerumque eveniebat feliciter. Non poſſunt Conſiliarii ſemper hærere lateri Principis, *nec omnia conſilia cunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur*; ſed in arenâ capiendum interdum Conſilium, & ſtatuendum ex tempore. Non habent mandata auctoritatem, ut par eſt, ſi conſtet Principem ea accipere, non dare: ſtatuere omnia absque conſilio præſumpta temeritas eſt: & omnia exequi ex aliena ſententia, ignorans ſervitus. Penes eum, qui imperat, arbitrium eſſe debet immutandi, adjiciendi, aut rejiciendi penitus id, quod illi Miniſtri conſulunt. Et proderit interdum quædam eos cælare myſteria, ac fallere; uti faciebat idem Rex Phi-

(a) *Aſtutus omria agit cum conſilio.* Prov., 13. 15. (b) L. humanum C. de leg. (c) Tit. Liv. l. 26. (c) *Cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inelinabit illud.* Prov. 21. 21. 1. (d) Tacit. lib. 1. Hiſt.

Philippus Secundus; diverſimode ad Conſilium ſtatûs referendo de Legatorum expeditionibus, quando eos in certam aliquam trahere cogitabat ſententiam, aut aliàs expedire judicabat, ne quædam negotiorum circumſtantiæ iis innoteſcerent. Conſilium ſtatûs Coloſſo alicui debet eſſe ſimile, ut illius humeris inſiſtens Princeps longiùs quàm ipſum proſpiciat. Thebani viſum tam longum Principi ſuo minimè optabant: hinc enim depingere eum ſolebant patulis auribus & oculis obvelatis, ſignificantes, cœco quodam impetu debere eum exequi, quæ ſuaſiſſet, ſtatuiſſetve Senatus. Verùm Symbolum illud non erat Principis alicujus abſoluti, ſed Principis Reipublicæ; cujus poteſtas ſic aſtricta eſt certis limitibus, ut ſatis ſit, quòd ille audiat: nam videre, quid agendum ſit, Senatui reſervatur. Nonniſi cœca Majeſtatis eſt umbra, & vanum potentiæ ſimulacrum. In illum non niſi per reflexionem derivatur auctoritas, quæ in Senatu reſidet, adeòque oculis non eget, cui pro ſuo arbitratu progredi non licet.

§. Quamvis autem omnino deceat, ut Princeps in deliberando ſuum ſibi ſervet arbitrium; in eo tamen tantopere gloriari non debet, ut ea de cauſa, ne conſilio indigere videatur, illud prorſus reſpuat, quod ei Miniſtri ſuggerunt: ſic enim in graviſſima incideret incommoda, quomodo, Tacito teſte, Perro accidit, qui (a) *ne alienæ ſententiæ indigens videretur, in diverſa, ac deteriora tranſibat.*

§. Si factu foret poſſibile, deberent Reges Regibus eſſe à conſiliis, ut quæ ii in rem conſulerent, à decoro, exiſtimatione & auctoritate Regia non deſciſcerent. Sæpè perſonâ ſuâ minùs dignum aliquid agit Princeps, quia vili & abjecto eſt animo, qui ſic conſulit. Verùm quia illud fieri nequit, decet ſaltem ejusmodi legere Conſiliarios, qui tametſi Principes non ſint, animos tamen & ſpiritus gerant Principum, & ex ſanguine generoſiori deſcendant.

§. In Hiſpania magna cum prudentia varia inſtituta ſunt conſilia, pro bona Regnorum, & Provinciarum adminiſtratione, aliisque momenti alicujus in iſta Monarchia negotiis; verùm ob bonam hanc illius conſtitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim Reſpublica tam firmis munita præſidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabaſcant, aut quæ malitia pravique abuſus ſenſim non exedant. Nec ſufficit partes illius ſingulas benè conſtitutas eſſe, niſi aliquando omnes in unum coëant, agantque inter ſe tam de illis ipſis partibus, quàm de univerſo corpore. Ad eum finem in Religioſis Ordinibus cogi videmns capitula Provincialia & Generalia, in Eccleſiaſtica Monarchia Concilia: & easdem ob cauſas maximè è re communi eſſe videtur, ut decimo quôque anno Madriti Generale aliquod formetur concilium, aut conventus, ad quem Conſiliarii bini è conciliis ſingulis, aut bini Deputati ex unaquaque Monarchiæ iſtius Provincia conveniant, ad deliberandum de ſua ſuarumque partium conſervatione: niſi enim Regna innoventur ſubinde, inveteraſcunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiæ membra arctiùs uniet, ut conſentiant inter ſe, & ſibi mutuum in neceſſitatibus ferant præſidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Toletana, in quibus non ſolum quæſtiones de Religione pertractari ſolebant, ſed ea quoque, quæ ad Caſtellæ gubernationem pertinerent.

§. Atque iſtæ oculorum affectiones reperiri etiam debent in Principum Confeſſariis, qui eorum ſunt Conſiliarii, Judices, & Medici ſpirituales; quæ officia Viros deſiderant in obſequio divino, & amore in Principem ferventes; inſtructos à ſcientia, ad rectè judicandum; à prudentia, ad admonendum; à libertate, ad corripiendum; à fortitudine, ad inſtruendum, proponendo Principi ante oculos (etſi cum gratiæ amittendæ periculo) injurias ſubditorum, & Regnorum pericula,

Ooo non

(a) Tac. lib. 15. Annal.

non vero luto illinendo (ut Ezechiel loquitur) hiantem parietem & ruinas (*a*) minitantem. Nonnulli Principes Confeſſariorum utuntur operâ ad ſolam conſcientiam expiandam: alii etiam in conſultationibus ad Statum pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem nunc non examino, illud ſolùm dico, conveniens judicatum in Hiſpania, ut Regis Confeſſarius intereſſet conſiliis, tum ut deciſiones ex conſcientiæ præſcripto dirigeret, iisque pondus adderet, tum ut gubernationis quaſi factus conſors, corrigeret Principem, ſi qua in re ſuo muneri is deeſſet: aliqui enim optimè nôrunt peccata, quæ admittunt, ut homines; at non ea, quæ peccant, ut Principes, licèt graviora illa ſint, quæ ad officium eorum pertinent, quàm ea quæ ad ipſam perſonam.

§. Nec expedire ſolùm videtur, ut Confeſſarius conſilio Statûs interſit, ſed alii etiam Prælati aut perſonæ Eccleſiaſticæ in Dignitatibus conſtitutæ, & ut auctoritate ſua, atque eruditione, quâ valent plurimum, Regni conſultationibus aſſiſtant: ſic enim magis unirentur inter ſe ad conſervationem & defenſionem totius corporis duo illa brachia, ſpirituale ſcilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis conferebant cum Prælatis, qui in conciliis Toletanis in unum convenerant.

§. Quod dictum de Confeſſariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi, qui tubæ ſunt (*b*) veritatis, & interpretes Deum inter & (*c*) homines, in quorum ore (*d*) verba ſua poſuit. Cum illis valde cautè oportet agere Principem, tanquam cum canalibus quibusdam, per quos fluenta doctrinæ aut ſalutaris, aut noxiæ derivantur ad populum. Ab iis plebs dependet, ſuntque inſtrumenta peridonea ad illam aut concitandam, aut componendam; uti in ſeditionibus Catalaniæ, & Luſitaniæ compertum fuit. Fervor eorum & zelus in reprehendendis vitiis, exerere ſeſe potiſſimùm ſolet contra eos, qui aliis præſunt, & ex levibus indiciis facilè iſtud penetrat populus, quia naturâ ſuâ erga Miniſtros minùs benè afficitur. Unde fieri poteſt, ut gubernationis pereat auctoritas, & ſubditi minùs contenti ſint; inde verò oriantur tumultus, & ſeditiones, præſertim quando culpantur, produnturque vitia Principum, contra officii ſui obligationem commiſſa. Præſtat igitur reprehenſiones illas eſſe generales, absque eo, quòd ipſæ deſignentur perſonæ, quando ſcandalum non eſt publicum, aut præmiſſæ non fuerunt admonitiones Evangelicæ, aliæque circumſtantiæ cum bono publico in trutina appenſæ. Cum tali modeſtia reprehendit Deus in Apocalypſi nonnullos Epiſcopos, ut primâ fronte iis abblandiri, immò etiam adulari cuipiam videri (*e*) poſſet. Neminem Chriſtus offendit ex cathedra: reprehenſiones ipſius fuerunt generales, & quando ad particulares deſcendit, non ut concionator, ſed ut Rex locutus videtur. Pro concione dici non debet, quod in angulis platearum interdicitur, & punitur; quâ in re falli ſolet zelus, aut quia nimius eſt, aut quia eum excœcat applauſus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere ſolet, ad audiendos defectus Principis aut Magiſtratus.

(a) *Ille autem liniebat eum luto absque paleis* Ezech. 13. 10. (b) *Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam.* Iſai 58. 1. (c) *Pro hominibus conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum* Heb. 5. 1. (d) *Ecce dedi verba mea in ore tuo.* Jer 1. 9. (e) *Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & miniſterium, & patientiam tuam, & opera tua noviſſima plura prioribus; Sed habeo adverſus te pauca.* Apoc. 2. 19. & 20.

SYM-

SYMBOLUM LVI.

AB intelligentia, non à calamo eſt Secretarii officium. Si ad id ſufficeret bellè pingere literas, optimi Secretarii Typographi forent. Illius eſt de rebus conſultare, eas diſponere, & ad perfectionem adducere. Dextera manus eſt voluntatis Principis, & gubernationis ejus inſtrumentum, index denique, quo decreta ſua conſignat, atque uti dixit (*a*) Rex Alphonſus Sapiens, *el Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius eſt (*es el ſegundo Official de caſa del Rey, de aquellos, que tienen officios de poridat. Ca bien aſi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui tunc Regi à confeſſionibus erat) *es medianero entre Dios, e el Rey ſpiritualemente en fecho de ſu anima: otro ſi lo es el Chanciller entre el, e los Omes. Cancellarius inter eos regis adminiſtros, qui arcanis funguntur officiis, ſecundum obtinet locum. Uti enim Sacellanus mediatoris Deum inter atque regem partes obit in iis, quæ ad immortalem animam ſpectant, negotiis; ita Cancellarius quoque inter regem, hominesque reliquos eſt medius.* Perparum proderit, in Conſiliis prudentes inſtitutas fuiſſe conſultationes, ſi qui diſponere eas debet, errorem committat. Conſiliarii ſuas dicunt ſententias, Princeps per Secretarium ſuum animam iis tribuit, & unum aliquod verbum hic, aut ibi opportunè poſitum, negotiorum formam immutat, haud ſecus atque in picturis exigua aliqua umbra, aut levis penicilli ductus efficit, ut ad vivum exemplar accedant propiùs, aut ab eo longiùs abeant. Conſilium ideam fabricæ negotii alicujus diſponit, Secretarius inde normam concinnat, in qua ſi erretur, ipſum quoque ædificium ſecundùm illam conſtructum vitioſum erit. Ut iſtud Emblemate præſenti ſubjiciam oculis, calamus illius circinus ſimul eſt, quia non ſolùm in

 char-

(a) L. 4. tt. 9. p 2.

chartam referre debet, ſed menſurare etiam, & perficere, quæ ſtatuta fuerunt, metiri occaſiones & tempora, ne aut citiùs, aut tardiùs, ac oportet, fiat executio; officium ita conjunctum cum munere Principis, ut ſi negotia ferrent, alteri committi nequaquam deberet: nam ſi pars Majeſtatis non ſit, quædam ſaltem illius eſt reflexio. Illud, opinor, Cicero innuebat, cùm Proconſulem, qui tum Aſiæ Provinciam procurabat his verbis admoneret: (*a*) *Sit annulus tuus* (quo nomine Secretarium intellige) *non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu ; non Miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ.* Miniſtri alii in uno ſolo munere Principem referunt: Secretarius in omnibus. In aliis ſufficit ſcientia rerum iis commiſſarum; in hoc cognitio requiritur, & experientia aliqua communis, & ſpecialis artium omnium tam belli, quàm pacis. Errata illorum in una ſunt materia; horum verò in omnibus, oculta tamen, & quæ poſteà Conſiliis imputantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis. Cum malis Miniſtris poterit Princeps in negotiis ſuis efficere aliquid, at non cum imperito Secretario. Stomachus eſt, ubi digeruntur negotia, & ſi concocta malè inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Repetantur memoria tempora retrò præterita, & ſtatim apparebit, nullum unquàm ſtatum ritè & feliciter gubernatum fuiſſe, niſi eum, qui inſignes habuit Secretarios. Quid refert, optimè ſtatuere Principem, ſi Secretarius malè illud diſponat, neque cum judicio ponderet, aut cum prudentia obſervet aliquas circumſtantias à quibus dependere ſolent negotia? Si prudentia illi deſit, non ſufficit, quòd certas quaſdam ſcribendi formulas teneat: vix ullum enim eſt negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliiſque accidentibus formam mutant & naturam. Habent Pharmacopœi remedia diverſa à variis præſcripta Medicis, pro diverſis morborum curis: verùm graviſſimi fierent errores, ſi ipſi Medicinæ imperiti eas applicarent ægritudinibus abſque notitia cauſarum, conſtitutionis infirmi, temporis, aliarumque circumſtantiarum, quas uſus obſervavit, & prudens ratio expendit, ac ſpeculatio. Idem negotium aliter præſcribi debet ad Miniſtrum phlegmaticum, aliter ad cholericum: aliter ad timidiorem, aliter ad audaciorem. Utroſque illi inſtruere debent, quomodo curanda negotia, & expedienda ſint. Quid Secretaria aliud ſunt, quàm ſcholæ quædam, è quibus inſignes Miniſtri prodeunt? Ex iis, quæ ipſi uſu & experientiâ obſervant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ rectè fiant, quæ ſecus. E quibus omnibus facilè conficitur, quanti interſit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis inſtructi ſint, Magni illi Dei Miniſtri aut Secretarii, quos Evangeliſtas dicimus in Apocalypſi adumbrantur per quatuor animalia alata, intùs ac foris oculis (*b*) plena, & pennæ quidem velocitatem & executionem ingenii denotant: oculi exteriores, accuratam omnium notitiam: interiores, eorundem contemplationem: tam intenti operi, ut nec noctu, nec interdiu quietem (*c*) caperent: tam obligationi ſuæ invigilantes, ut Ezechiele teſte, ſemper calamo, & chartæ (*d*) intenderent; conformes in omnibus, & uniti ipſi divinæ menti & ſpiritui, à quo nullâ in re (*e*) diſcedebant.

Atque ut hæc Secretariorum electio rectè poſſit inſtitui, operæ pretium foret, certos quoſdam, qui ad id viderentur idonei, primùm exercere in variis miniſteriis atque officiis; quod fieri poterit, ſi Princeps Legatis ſuis, aut majoribus Miniſtris eos adjungat Secretarios, qui ingenio valent rerum capaci cum Latinæ Linguæ

(a) Cic. Epiſt. 1. ad Quinct. Frat. (b) *Singula eorum habebant alas ſenas : & in circuitu, & intus plena oculis.* Apoc. 4. 8. (c) *Et requiem non habebant die ac nocte.* Apoc. 4. 8. (d) *Facies eorum & pennæ eorum extentæ deſuper.* Ezech. 1. 11. (e) *Ubi erat impetus Spiritus, illic gradiebantur*, Ezech. 1. 12.

guæ peritiâ, eorumque probet induſtriam extra ſuum Regnum in variis officiis; poſtea verò ad aulæ ſecretaria eos evocet, ubi Miniſtros agant, ſeque perficiant, ut eſſe poſſint Secretarii Statûs, aliorumque Conſiliorum, ut Cuſtodes item ærarii, Commiſſarii, quorum notitiæ & experientiæ plurimùm conferunt ad benè gubernandum, & expedienda negotia. Atque ita evitabitur mala Secretariorum electio, qualis plerumque à Miniſtris fieri aſſolet, eorum operâ utentibus, quos jam antè habebant, quique ordinariè minùs ad id manus ſunt idonei, eò quòd eos ferè eligere ſoleant, qui elegantius pingunt literas, non qui ſcientiâ præſtant. Unde ſit, ut plus obſit Principi Miniſter aliquis bonus, qui imperitum habet Secretarium, quàm Miniſter aliquis malus, cui bonus eſt Secretarius. Accedit illud etiam, quòd ſi Secretarius ab ipſo legatur Principe, à quo ulteriorem ſperat fortunam majori cum ſtudio. Miniſtri ſuis invigilabunt officiis, magisque attenti erunt ad munerum ſuorum obligationem, & bonam adminiſtrationem fortunarum Principis. Rex Alphonſus Sapiens cùm probè ſciret, quantum in bono aliquo Secretario eſſet poſitum, dixit aliquando, (a) *que debe el Rey eſcoger tal ome para eſto, que ſea debuen linaje, e eya buen ſeſo natural: e ſea bien razanado, e de buena manera de buenas coſtumbres, e ſepa leer, e eſcrivir, tambien en Latin, como en Romanze. Talem huic muneri à rege præficiendum, qui honeſto loco natus, ingenio ac judicio ſingulari, aliisque naturæ dotibus inſtructus, moribus præterea integris æque ac amœnis, & demum legendi ſcribendique peritus ſit, idque non vernacula ſolum, ſed latinâ etiam linguâ.* Non videtur Rex Alphonſus ſolùm voluiſſe, ut Secretarius Latinè nôrit ſcribere, ſed loqui etiam: id enim apprimè utilè ei, quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc præſertim tempore, poſtquam Monacrchia Hiſpanica per Provincias, & Regna extera longius dilatata fuit, illud valde neceſſarium eſt, ob frequens literarum Latinarum comercium.

§. Verùm nihil magis eſſentiale & proprium Secretario, quàm Secretum, unde & nomen invenit, ut eo audito continuo obligationem ſuam ſibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculoſa cordis inſtrumenta ſunt, & per illa foras ſe prodit, aut levitate judicii, myſteriorum incapaces, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quaſi depoſitarii videri cupiant, aut intelligentes, loquendo de illis, ſcribendove ad eos, qui Miniſtri non ſunt. Atque adeò Secretarii munere fungi iſte non poterit, qui tam modeſtus non fuerit, ut audire potiùs malit, quàm loqui, eundem ſemper vultum præ ſe ferendo, ſiquidem & in hoc legi poteſt, quod curæ illius & expeditioni commiſſum fuerit.

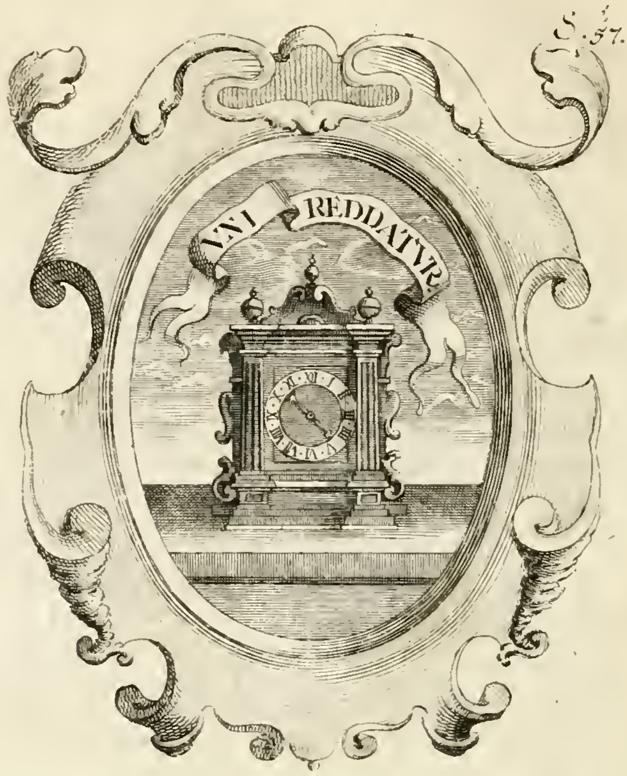
SYMBOLUM LVII.

HOROLOGII rotulæ tanto tamque occulto volvuntur ſilentio, ut nec videas eas, nec audias; & licet ab iisdem totum pendeat artificium, ſibi tamen hoc minimè attribuunt, ſed motum ſuum accommodant indici, qui ſolus horas diſtinguit, & indicat, ſeſéque palàm omnibus oſtentat dimenſi temporis auctorem & regulam. Talis concordia mutua, & conſenſio ſit oportet inter Principem & eos, qui ipſi à conſiliis ſunt. Iſtos adhibere, perutile eſt: nam (ut rectè dixit Rex Alphonſus Sapiens) (b) *el Emperador, y el Rey manguer ſean grandes Señores, non puede fazer cada uno dellos mas, que un Ome. Licet permagna ſit Regum, Imperatorumque poteſtas, ſinguli tamen illorum plus operæ, quam hominis unius*

Ppp *vires*

(a) L. 4. tt. 9. p. 2. (b) L, 12. tt. 1. p. 2.

vires ferant, impendere nequeunt. Et Statûs alicujus gubernatio multis indiget viris, at tam modeſtis, & ab omni arrogantia alienis, ut ex iis, quæ ſtatuta fuerint, nihil ſuo tribuant conſilio, ſed ſolius Pnincipis. Laboris ſocii ſint, non potentiæ, Miniſtri, non Imperii conſortes. Sciant Principem abſque iis imperare poſſe, ſe verò abſque illo minimè. Ubi Majeſtatem ſuam potentiamque exercere poterit ſine opis alterius adminiculo, ſe ſolo id agat. In Ægypto, ubi efficacior eſt caloris vis, cœlum animalia perfecta abſque alterius concurſu procreat. Si Princeps

omnia cum aliis conferat, Conſultator erit potius, quàm Princeps. Perit Principatûs vis, niſi rerum ſumma ad unum (*a*) revocetur. Monarchia à cœteris gubernandi rationibus in eo diſtinguitur, quòd unus ſolus imperet, obediant alii, & ſi permiſerit Princeps, ut plures præcipiant, non Monarchia erit, ſed Ariſtocratia. Ubi imperant multi, nemo imperat. Spiritus ſanctus pœnæ & caſtigationis loco id (*b*) habet, & contrà benedictionem interpretatnr, ſi penes unum ſolum imperium (*c*) ſit. Quod ſi Miniſtri Principem tam ignavum eſſe animadverterint, ut alios ſinat regere, maximam ſibimet auctoritatem arrogant. Augeſcit inter eos ſuperbia & æmulatio. Quilibet è pallio Regio detrahit aliquid, adeoque penitus tandem in fruſta diſtrahitur. Plebs confuſa inter tot Dominos verum ac legitimum ampliùs non agnoſcit, & gubernationem contemnere incipit: nihil enim rectè geri exiſtimat, niſi quod à Principis ſui mente proficiſci credit, unde & vi remedium parat. Exempla funeſta ejus rei apud Hiſtoricos videre licet in amiſſione Regni, (*d*) & morte Garſiæ Galæciæ Regis, qui ne indicem quidem agere voluit, deſignando gubernationis motus; ſed ad unum aliquem, quem præ aliis charum habebat,

(a) *Neve Tiberius vim Principatus reſolveret, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem eſſe imperandi, ut non aliter ratio conſtet, quam ſi uni reddatur.* Tacit. lib. 1. Annal. (b) *Propter peccata terræ multi Principes ejus.* Prov. 28. 2. (c) *Et ſuſcitabo ſuper eas Paſtorem unum qui paſcat eas.* Ezech. 34. 23. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. cap. 8. lib. 9.

bat, remittebat omnia, qui unà cum Rege poſtea occiſus fuit. Regem Sanctium Luſitanum Regno exutum legimus, quòd in eo Regina potiùs, aliique famuli obſcuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in negotiis curandis tam erat negligens, ut eorundem expeditiones à Miniſtris datas, manu ſuâ ſubſcriberet antè, quàm eas legeret, aut ſciret etiam, quid in iis contineretur. Incommodis omnibus ſeſe Princeps objicit, qui ſine examine, ſine conſideratione id ſolum exequitur, quod ſtatuunt alii, in ipſo enim tanquam in molli cerâ quilibet imprimit, quidquid deſiderat. Ita factum Claudio imperatori, (*a*) *cui non judicium, non odium erat; niſi indita, & juſſa.* Ipſius Principis, non Miniſtrorum humeris Deus Principatum (*b*) impoſuit; id quod haud obſcurè Saüli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem inſtruxit convivium, & de induſtria armum ex agno reliquum (*c*) porrexit. Attamen non velim Principem Camelo eſſe ſimilem qui cœcè oneri ſe inclinat; ſed opus eſt, ut humeros habeat oculatos, ſicut animalia illa in viſione Ezechielis; ut videant, & ſciant, quid in ſe (*d*) ſuſcipiant. Currum & aurigam Iſraëlis Eliam vocabat (*e*) Eliſeus, quòd onus gubernationis ſuſtineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per ſeipſum jubere neſcit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit, qui *neque* (*f*) *jubendi, neque vitandi potens, non jam Imperatori, ſed tantum belli cauſa erat.* Quam ob rem non ſolius indicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, ſed inquietis etiam, quæ menſuram modumque dat rotularum motui, ab illo ſiquidem totum negotiorum dependet artificium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut *Princeps Prætoris*, Conſiliarii, aut Præſidis *partes ſuſtineat: majus aliquid & excelſius* ab eo *poſtulatur.* Si ad omnia intendere vellet animum, pro rebus majòris momenti tempus illi non ſuppeteret. *I aſi debe haver* (verba ſunt Alphonſi Regis) *Omes ſabidores, e entendidos, i leales, e verdaderos, que le ayuden, e le ſirvan de feche en aquellas coſas, que ſon meneſter para ſub Conſejo, e para fazer juſticia, e derecho à la gente; ca el ſolo no podria ver, nin lebrar todas las coſas, porque ha meneſter por fuerza ayuda de otros, en quien ſe fie. Viros itaque habeat, neceſſe eſt, tam peritos rerum atque ſapientes, quam fidos, ac ſinceros, quorum & conſilio, cum opus fuerit, & operâ ad jus dicendum, adminiſtrandamque juſtitiam utatur. Neque enim ſolus ipſe videre ſatis ac perpendere omnia per ſeſe valeret, qua de cauſa aliorum, quibus fidere tutò poſſit, auxilio opus habet.* (g) Ipſius eſt Miniſtris uti, velut gubernandi inſtrumentis, eosque operari ſinere; ſic tamen ut attendat ad ea, quæ agunt, cum directione aliqua ſuperiore magis minusve immediata, aut aſſiſtente, prout negotiorum ratio poſtulaverit. Quæ Miniſtrorum ſunt propria, ipſi Miniſtri peragant. Quæ ad Principis pertinent officium, de iis ſolus Princeps ſtatuat. Ea de cauſa Tiberius (*h*) *Senatum per literas caſtigabat, quod cuncta curarum ad ſe rejicerent.* Curæ Principis graviores turbari non debent conſultationibus levioribus, ſi absque Majeſtatis læſione à Miniſtro eæ decidi poſſint. Quapropter (*i*) *Sanquinius Maximus è Conſularibus oravit Senatum, ne curas Imperatoris conquiſitis inſuper acerbitatibus augerent: ſufficere ipſum ſtatuendis remediis.* Quòd ſi Princeps ſemel Miniſtro alicui, ejus prudentiæ & fidei confiſus, negotium aliquod commiſerit, totum eidem poſtea derelinquat. Poſtquam Deus Adamum totius terræ Dominum

 con-

(a) Tacit. lib. 2. Annal. (b) *Factus eſt Principatus ſuper humerum ejus.* Iſa. 9. 6. (c) *Levavit autem cocus armum, & poſuit ante Saul: dixitque Samuel, ecce quod remanſit, pone ante te, & comede: quia de induſtria ſervatum eſt tibi, quando populum vocavi.* 1. Reg. 9. 24. (d) *Et dorſa eorum plena erant oculis.* Ezech. 1. 18. (e) *Eliſeus autem videbat, & clamabat: Pater mi, Pater mi, currus Iſraël, & auriga ejus.* 4. Reg. 2. 12. (f) Tac. lib. 3. Annal. (g) Lib. 3, tt. 1. p. 2. (h) Tac. lib. 3. Annal. (i) Ibid. lib. 6. Annal.

conſtituiſſet, adduxit ad eum univerſa animantia, & volatilia cœli, ut nomina iis imponeret, nec Deus id ſibi reſervari (*a*) voluit. Pari ratione aliis relinquere debet Princeps curas, & labores ordinarios: caput enim officiis manuum, aut pedum minimè ſeſe occupat, neque navarchus vilioribus ſe impendit miniſteriis, ſed in puppi ſedens navim gubernat quietâ manûs agitatione, quâ plus efficit, quàm omnes alii.

§. Quòd ſi Princeps ob ætatem aut teneram, aut ingraveſcentem, aut naturam aliàs ad gubernandum minùs idoneam negotiorum directioni intendere nequeat, alium adjutorem aſciſcat: minus enim eſt incommodi, alterius uti operâ, quàm per ſeipſum errare in omnibus. Primi anni Imperii Neronis felices fuêre, quòd viros bonos adhiberet in conſilium: poſtea verò cùm ſolus peragere negotia voluit, ſemetipſum perdidit. Rex Philippus Secundus, cùm videret ob ſenectam, aliasque corporis imbecillitates ſe ad imperium minùs habilem reddi, fidis quibusdam, expertisque Miniſtris uſus fuit.

Verùm tum etiam, cùm neceſſitas ea fuerit, non decet Principem omnem omnino negotiorum curam deponere, quantumvis intelligentes ſint Miniſtri & fidi: corpus enim politicum naturis eſt ſimile, quibus, ſi calor animæ nativus defuerit, nulla ſufficiunt remedia, nullæ induſtriæ ad conſervandas illas, & ſuſtentandas, ne intereant. Anima Reipublicæ ſuæ Princeps eſt, quare ut illa vivat, neceſſe eſt, ut hic membris ſuis, & organis aliquo modo præſtò ſit. Si omnino non poſſit, illud curet ſaltem, ut ipſemet videatur audire omnia, & oculis cernere, tantâ ſolertiâ, ut ipſius diſpoſitioni & judicio tribuantur. Præſentia Principis, etſi nihil agat, aut aliò intendat, cautos tamen & ſollicitos reddit Miniſtros. Vel nôſſe duntaxat omnes conſultationes ad ejus pervenire manus, auctoritatem iis tribuit, licet nec mutet eas, nec videat. Quid erit igitur, ſi interdum ſuismet luſtrarit ooulis, aut inſtructus ſecretò correxerit, & caſtigârit Miniſtrorum ſuorum errores iisque metum injecerit. Si vel ſemel id fiat, ſemper erunt ſolliciti: perſuadebunt enim ſibi, eum videre omnia, aut certe ſolere inſpicere. Conſultent porrò in Conſiliis de negotiis, & viris benè de Republica meritis, quos ad munia publica & dignitates evehant; verum ad ipſum Principem omnia perveniant oportet, ipſius manus ſit, quæ deciſiones & gratias denotet, neque facilè permittat, ut tanquam in Solari horologio umbræ ipſius (per has Miniſtros & Principi familiariores intelligo) eas indicent, & primum in apertum proferant, adeòque ſibi aſcribi faciant; nam ſi in hoc exiſtimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas, benificia ſuam perdent gratiam, & Princeps contemptui erit, cui ea in acceptis referri oportebat. (*b*) Ob hanc cauſam *inclinatio Senatûs*, quâ in M. Hortalum propendebat, *incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adverſaretur, vehementerque increpuit* (*c*) Junium Gallionem prœmia Prætorianis militibus proponentem, *velut coràm rogitans, quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque prœmia, niſi ab Imperatore recipere par eſſet.* Princeps non ideò in veneratione eſt, quòd Princeps ſit, ſed quia ut Princeps mandat, caſtigat, remunerat. Siquid ſtatuendum acerbius, ſi quæ pœnalis ferenda ſententia, per Miniſtrorum manus id fiat; ſuam verò quantnm fieri poteſt, Princeps celet. Ille populi indignationem, rigoris ac pœnæ odium ſuſtineat, non (*d*) iſte. De Jove antiqui dicere ſolebant, quòd benignos ſolùm vibraret radios, qui absque cujusquam offenſione minarentur, ejusque potentiam oſtenderent, alios verò per Deorum conſilium. Miniſtri ſeveri habeantur & duri; Princeps

(a) *Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & univerſis volatilibus cœli; adduxit ea ad Adam ut videret quid vocaret ea.* Gen. 2. 19. (b) Tacit. lib. 2. Annal. (c) Idem lib. 6. Annal. (d) *Et honores ipſe per ſe tribuere, pœnas autem per alios Magiſtratus, & judices irrogare.* Ariſt. lib. 5. Pol. c. 11.

ceps benignus & clemens audiat. Illorum eſt accuſare, & condemnare; Principis abſolvere, & veniam concedere. Emanuel Luſitaniæ Rex gratias agebat cuidam, quòd argumenta quædam repetiſſet, quibus reum capitis morti poſſet eripere. Alius item Luſitaniæ Rex Joannes Tertius quæſtioni cuidam criminali præſens aderat, cumque ſententiis rogatis, paria eſſent tum abſolventium, tum condemnantium ſuffragia, ſolumqne ipſius exſpectaretur, fertur reſpondiſſe; *Quod hunc morti adjudicaveritis juſtiſſimè factum arbitror, cuperemque alii omnes in eandem iviſſent ſententiam. Ego tamen abſolvendum eum cenſeo, nequis dicat, Regis ſuffragio ſubditum capite damnatum eſſe.* Ad ſubditos conſervandos Princeps creatus eſt, & niſi illius cauſa fiat, vitam eripere nemini debet.

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert, ſed eas operari ſinit, & motus ſolùm earundem denotat. Ita Carolo Quinto Imperatori videbatur agendum eſſe Principi cum ſuis Conſiliariis; ut iis nimirùm conſultationes relinqueret, neque his facilè ſe coràm ingereret. Quod documentum etiam filio dedit Philippo Secundo: præſentia enim libertatem impedit, & anſam dare ſolet adulationi. Et tametſi in majoris momenti negotiis præſentia Principis perquam utilis videatur, eò quòd non æquè animum inſtruant conſultationes lectæ, ac coràm habitæ; in quibus plurima addiſcet, & negotiis incipiet affici; perſpectis naturis & finibus eorum, qui ipſi à conſiliis ſunt. Verum in declaranda ſua mente admodum cautum oportet eſſe Principem, ne fors eandem adulatio ſequatur, aut veneratio, aut metus. Quæ cauſa fuit, cur Piſo accuſato Marcello, quòd ſublato capite ſtatuæ Auguſti, ſuam erexiſſet, ſententiam rogatus Tiberio diceret: (a) *quo loco cenſebit Cæſar? ſi primus, habeo quod ſequar: ſi poſt omnes, vereor, ne imprudens diſſentiam:* Quamobrem laudatum etiam fuit ejuſdem Imperatoris decretum quo (b) *exemit Druſum* filium ſuum *Conſulem deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ, ne cæteris adſentiendi neceſſitas fieret.* Ingens iſtud periculum eſt ſed nec minus commodi ex eo, ſi Princeps nec antè, nec poſt in conſultationibus ſuum apperiat animum: ita enim majori cum ſecreto conſilium illud ſuo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum. Henricus Luſitaniæ Rex tantâ cum prudentiâ negotia proponebat in Conſilio, ut néque è verbis, neque ex ipſo vultu agnoſci poſſet, quo animus ejus inclinaret. Unde & nata conſuetudo, quòd Præſides & vice-Reges in Conſiliis ſuffragia non ferant, quæ antiquiſſima eſt, Ætolis quondam uſitata.

At enimverò in caſu, quo Princeps approbationem potiùs cuperet, quàm conſilium, poterit antè animum prodere, & ſuam manifeſtare opinionem; ſemper enim videbit, multorum poſteà in eandem conſpirare ſuffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia facilè ejus ſequimur nutum, qui imperat.

§. In belli negotiis, tum præſertim, cùm Princeps illo tenetur implicatus ob rationes jam dictas valde expedit ipſum conſultationibus præſentem intereſſe, ut hâc ſuâ præſentiâ firmet, atque illico, quæ ſapienter ſtatuta fuerint, poſſit exequi; neve interim fortè, dum de illis ad ipſum refertur, è manibus elabatur occaſio. Illud tamen Principem ſcire velim, multos eſſe Conſiliarios, qui coram Principe fortes videri cupiunt, magiſque animoſi, quàm prudentes; atque adeò temeraria interdum ſuggerunt conſilia, licèt ordinariè ipſi ea non ſoleant exequi, immo vel maximè præ aliis periculum fugiant. Exemplum in iis fuit, qui Vitellio auctores fuerant, ut arma ſuſciperet, (c) *ſed quod in ejuſmodi rebus accidit, Conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumpsêre.*

§. Quæſtio frequens eſt inter Politicos, deceatne Principem in ipſis præſidere tribunalibus ad juſtitiam exercendam. Et ſanè gravis nimirum videtur occu-

(a) Tac. lib. 1. Annal. (b) Idem lib. 3. Annal. (c) Idem l. 3. Annal.

patio, qua tempus perderetur neceſſarium pro negotiis politicis, & adminiſtranda Republica, quamvis Tiberius (*a*) *nec Patrum* in Senatu *cognitionibus ſatiatus*, *judiciis adſidebat in cornu tribunalis.* Rex Ferdinandus Sanctus coram in judiciis præſens aderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversùm potentiores tutabatur. Rex Alphonſus Sapiens inſtituit, ut Rex ipſe viduarum & orphanorum cauſas judicandas ſibi ſumeret, *porque maguer el Rey es tenudo de guardar todos los de ſu tierra ſenaladamente lo debe fazer à eſtos, porque ſon aſi, como de ſemparados, e mas ſin conſejo, que los otros. Quoniam licet omnes omnino, quibus præeſt, tueri ac defendere ad regem ſpectet; his tamen ſingularem præ cæteris opem ac præſidium debet, eò quòd ab omnibus aliis deſerti magis, ac conſilii expertes ſint.* Salomoni inſignem peperit auctoritatem magnum ejus judicium, quo cauſas (*b*) decidebat: & Iſraëlitatæ, Regem poſtulabant, qui ſicut apud alias Nationes receptum erat, jus iis (*c*) diceret. Sola Principis præſentia bonos efficit (*d*) Judices, & ſola ejusdem poteſtas infirmiores tueri (*e*) poteſt. Præcipua cauſa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quòd qui oviculas ſuas dentibus ac unguibus Leonis eripuiſſet, optimè nôſſet pauperes adversùm (*f*) potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo eſt iſta cura, ut propter eam ſolam adpromiſerit Principi, deleturum ſe reliqua ejus peccata, & usque ad candorem nivis eum (*g*) emundaturum. Quare diffiteri non poſſum, hanc præcipuam eſſe partem muneris Regii, cui tamen ſatisfieri puto, ſi bonos Juſtitiæ Miniſtros eligat, attendatque deinde ſedulò, quomodo munus ſuum iſti impleant; cæterum ſufficiet, quòd ſubinde in cauſſis gravioribus (graviores autem voco, quæ à potentia poſſunt opprimi) ſuffragiis ferendis ipſe interſit, aut certè, ut Judices ſemper in metu ſint, ne fortè ex occulto aliquo tribunalis loco ſingulorum dicta & ſententias obſervet. In eum finem Judices omnes Madriti verſantur in Palatio Regio, & in aulis, ubi judicia exercentur, feneſtræ ſunt, per quas ſua Majeſtas ſecretò ſolet attendere: perinde ut apud Magnum Turcarum Imperatorem in certo loco judiciis deputato (quem ipſi *Divan* vocant) fieri aſſolet, ubi Judices de negotiis conferunt, quoties ita videtur ab ipſo audiri poſſunt per feneſtram quandam holoſerico rubro coopertam.

§. Atque harmonia iſta horologii, & concordia mutua rotularum cum indice exteriore, qui horas deſignat, haud obſcurè elucet etiam in regimine Monarchiæ Hiſpanicæ tam bene inſtituto, ut Regna & Provincias, quas Natura latè ſejunxit, Prudentia inter ſe uniat. Omnes peculiare Conſilium Madriti habent: ibi ſiquidem eſt Conſilium Regni Caſtellæ, Aragoniæ, Luſitaniæ, Italicum, Belgicum, & Indiarum, quibus unus aliquis præſidet. In iis in deliberationem veniunt negotia omnia ſeu juſtitiæ, ſeu gratiæ, quæ ad unumquodque Regnum, ſeu Provinciam pertinent. Atque iſtæ conſultationes ad ipſum Regem perveniunt, qui illud tandem ſtatuit, quod maximè expedire judicaverit, eâ ratione, ut conſilia veluti rotæ ſint, ſua Majeſtas verò index; aut illa ſint nervi optici per quos viſuales ſpecies transmittuntur ad cerebrum; Rex verò inſtar ſenſus communis, qui illas diſcernit ac percipit, ferendo de iis judicium. Rebus igitur Monarchiæ ſic conſtitutis, & ſuæ Majeſtati præſentibus, tantâ cum prudentiâ & quiete curantur

(a) Tac. l. 1. Ann. (b) *Audivit itaque omnis Iſraël judicium, quod judicaſſet Rex: & timuerunt Regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum judicium.* 3. Reg. 3. 28. (c) *Conſtitue nobis Regem, ut judicet nos, ſicut & univerſæ habent Nationes.* 1. Reg. 8. 5. (d) *Rex, qui ſedet in ſolio judicii diſſipat omne malum intuitu ſuo*, Prov. 20. 8. (e) *Tibi derelictus eſt pauper: orphano tu eris adjutor.* Pſ. 9. 14. (f) *Perſequebar eos, & percuciebam, eruebamque de ore eorum.* 1. Reg. 17. 34. (g) *Quærite judicium, ſubvenite oppreſſo, judicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra, ut coccinum, quaſi nix dealbuntur.* Iſa. 1. 17.

tur ſingulæ, ut ab annis centum & ampliùs, à quo altiùs illa cœpit aſſurgere, vix ullus aliquis gravis error in ea acciderit, quod tamen in corpore tam vaſto, cujus partes tam diſſitæ ſunt inter ſe, proclive eſt fieri. Magis unita fuit Romanorum Monarchia, & pœnè quotidie graves in ea motus ac tumultus oriebantur: evidens ſanè argumentum, hanc noſtram fundamentis ſuis longè illi præſtare, & à Viris fidei magis probatæ, majoris item judicii ac prudentiæ gubernari.

§. Quamobrem cùm ſumma rerum ad Principem tandem derivanda ſit, decet omnino, ut non amore ſolùm, ſed œconomiâ, etiam Reipublicæ Pater ſit, neque ſatis eſſe ducat, ſi Conſiliarios habeat, & Miniſtros, qui rerum ſatagunt; ſed ſecretam prætereà earundem notitiam ſibi comparet, quâ ſe in omnibus dirigat; uti mercatores certo aliquo, & ſecreto libro, in quo commercia & negotiationes ſuas adnotant. Ejusmodi librum Auguſtus Imperator habuit, in quo (a) *opes publicæ continebantur quantum civium, ſociorumque in armis, quot claſſes, Regna, Provinciæ, tributa, & neceſſitates, ac largitiones, quæ cuncta ſuâ manu perſcripſerat.* Memoria experientiarum quaſi quoddam depoſitum eſt, ſed caducum & fragile, niſi à calamo juvetur qui illas in charta perennare faciat. Plurimum addiſcet, quisquis ea, quæ rectè facta fuerint, quæ ſecùs, memoriæ juvandæ causâ, in libellum retulerit. Quam diligentiam ſi adhibere neglexerit Serenitas Veſtra, ad ſolium regium aliquando evecta, putaveritque nequaquam debere Majeſtatem regiam eò usque ſeſe demittere, ſed ſufficere, ſi ſolâ ſuâ præſentiâ, non autem tantâ animi attentione Regnum moderetur, Miniſtrorum arbitrio illud permittendo, facilè equidem mihi perſuadeo de optima conſtitutione, & ordine Monarchiæ hujus in conſiliis ſuis, & Tribunalibus fore, ut Serenitas Veſtra absque graviori aliquo periculo dominationis ſuæ ſtadium decurſura ſit; verùmtamen nihil erit aliud, quam index ſolùm horologii, alienis rotulis agitatus, neque quicquam in ejus gubernatione elucebit eximium, & glorioſum; quemadmodum futurum eſſet, ſi (quod ſpero) Serenitas Veſtra Auguſtum imitata in certo aliquo libro, illas ipſas res adnotari fecerit quotannis, in quolibet Regno ſeparatim, adjectis etiam munitioribus locis, quæ à militari præſidio cuſtodiuntur: quos item Viros inſignes habeat, tam pro pacis, quàm belli muneribus, eorum qualitates, dotes, obſequia, aliaque ſimilia; notando inſuper memoriæ cauſa negotia majoris momenti, quem ea eventum ſortita fuerint, quid actum in iis bene, quid erratum, & plura talia uſu obſervata, quæ ad ritè gubernandum poſſunt conducere. Ab hac cura & attentione proficiſcitur inſignis illa gubernationis harmonia in Societate JESU, quam tantoperè omnes admirantur, ſiquidem ad Ordinis totius Generalem tertio quoque anno particulares fiunt relationes de rebus omnibus, aut præcipuis certè, quæ acciderunt, unà cum ſecretis perſonarum Catalogis: quia verò illæ ſenſim & cum tempore naturam, moresque mutant, quolibet triennio illi innovantur, præterquam quòd annis ſingulis ad eundem perſcribantur informationes quædam, non tam generales, ſed de iis ſolùm rebus, quas ipſum ſcire magis neceſſarium fuerit: quo fit, ut electiones plerumque bene eveniant, perſonarum capacitatem officiis aptando, non contra. Quod ſi Principes ejusmodi notas rerum perſonarumque haberent, non fallerentur toties in relationibus, conſultationibusque: meliùs regnandi artem condiſcerent, ne in omnibus à Miniſtris dependere foret opus; majori cura ac ſollicitudine hi ſervirent Principi, quippe qui ſcirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari, adeòque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc fieri videmus, dum tempori non curantur; quæ ad bellum, aut pacem ſunt neceſſaria. Virtus deni-

Qqq 2

(a) Tacit. lib. 1. Annal.

denique metu ejusmodi catalogorum incrementum caperet, & vitia decreſcerent. Nec ullam confuſionem parient ſummariæ illæ relationes præſertim ſi aliæ fiant manu ipſiusmet Principis, aliæ per Miniſtros, qui principalia obeunt munera? aut Viros alios intelligentes, quibus tuto credi poteſt, quod ſincerè & accuratè illas facturi ſint. Quare ſi, ut Cicero dixit, (*a*) *Senatori neceſſarium eſt noſſe Rempublicam, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos ſocios illa habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios, quâ quisque ſit lege, conditione, fœdere, &c.* Senatori, inquam, qui non niſi exigua gubernationis pars eſt, quantò magis iſta neceſſaria erunt Principi, cujus eſt ad univerſale bonum attendere? & ſi Philippus Macedoniæ Rex bis quotidiè prælegi ſibi voluit, articulos fœderis cum Romanis initi; cur dedignabitur Princeps in uno aliquo libro inſpicere totum imperii ſui corpus redactum in compendium, contemplando nimirum in illo, velut in tabula quadam geographica, omnes ac ſingulas partes quibus illud conſtat?

SYMBOLUM LVIII.

EPræcipuis regnandi inſtrumentis honor, qui niſi ab honeſto eſſet & laudabili, inventum politicum crederem. Firmamentum Imperiorum eſt. Nemo quisquam absque eo ſe ſuaque diu conſervare poterit. Si is deeſſet Principi, deficeret virtutum cuſtodia, famæ ſtimulus, & vinculum, quo amorem venerationemque ſibi conciliat: (*b*) *Velle pecuniis excellere, tyrannicum eſt, honoribus vero, magis regium.* Nec minus ſubditis honor utilis eſt, quàm ipſi Principi, nam ſine eo nullæ ſufficerent leges ad coercendum populum, cùm plerique comparati ſic ſimus, ut non minùs infamiæ metus, ac pœnæ nos in officio contineat. Mox rueret

(a) Cicero. (b) Ariſt. l. 5. Pol. cap. 10.

ret ordo Reipublicæ; niſi in exiſtimatione eſſent obedientia fidelitas, integritas, & fides publica. Cupiditas gloriæ legum auctoritatem nutrit ac fovet, & ut illa potiatur, labori ſe dat, & virtutibus. Nec periculum levius illi imminet Reipublicæ, in qua ſubeſſe omnes cupiunt, quàm ei, in qua nemo non imperare deſiderat. Regnum nimis abjectum & humile vi cedit, & obligationis ſuæ, qua Domino legitimo obſtrictum eſt, facilè obliviſcitur. Illud vero, quod altioris eſt animi, quodque honorem in pretio habet, labores, & pericula, ſuammet immò ipſius ruinam vilipendit, ut in obedientia & fide permaneat. Quæ bella, quas calamitates, quæ incendia expertus non eſt Burgundiæ Comitatus, ut ſuam erga Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur? nec tyrannis & barbara hoſtium crudelitas, nec infecta elementa, tametſi omnia adversùs illam viderentur conſpiraſſe, ejus conſtantiam frangere potuêre. Fortunæ, Patria, & vita fidelibus illis ſubditis eripi potuerunt, generoſa fidelitas, & ſincerus in Dominum legitimum amor adimi nunquam potuit.

§. Adversùs mala inteſtina illud ſolet eſſe remedium, ut honor omnis & exiſtimatio quàm longiſſimè arceatur à populo; qua Politica Chinenſes utuntur, quibus nullum niſi ab intimis viſceribus periculum. Verùm in aliis Regnis, quæ invaſionibus ſunt expoſita, exiſtimatio & gloria ſubditorum omnino ſunt neceſſaria, ut hoſtibus ſeſe objicere audeant: ubi enim honor non eſt, nec animi fortitudo eſſe poteſt. Non magnus eſt Princeps, qui animis magnis non imperat, & generoſis, nec absque iis timeri ſe unquam faciet, aut dominii ſui fines dilatabit. Æſtimatio gloriæ, quæ in ſubditis eſt, eosdem ſtimulat, ut & Principis honorem procurent: ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloria dependet. Unica inanis honoris umbra in laboribus conſtantes, & fortes eos in periculis efficit. Qui theſauri ſufficerent ad compenſandum fortunas, quas prodigunt ſubditi, ſanguinem, quem profundunt pro tuenda voluntate & arbitrio ſuorum Principum, niſi introducta fuiſſet moneta illa honoris publica, quâ quisque in ſua opinione ſibi ipſe ſatisfacit? Optimum fortunarum actionumque heroicarum pretium eſt, quod Principes reperire potuerunt, adeoque honoris æſtimationem integram, quod fieri poteſt, ſi non ob Majeſtatem ſuam propriam, at certè propter emolumentum ingens, quod illa ſecum affert, conſervari debent inter ſubditos, diſſimulando penitùs, aut leviter ſaltem caſtigando delicta illa, quæ tuendi honoris cauſa committuntur, & contrà præmiis & teſtimoniis publicis actiones fortes, & generoſas confovendo. Illud tamen advertant, admodum in ſubditis pernicioſam eſſe inanem illam exiſtimationem & gloriam, quæ ſola hominum opinione, non ſolida virtute nititur: ex illa enim contentiones de prærogativa inter Miniſtros naſci ſolent cum jactura boni publici, & obſequii Principis, duella, injuriæ & homicidia; ex his vero motus inteſtini, & ſeditiones. Nec cum illa ſtare poteſt obedientia, ſed interdum Principis ſanguine ſeſe coinquinat: nam ſi ſemel ſubditus opinione ſua propria, aut communi rumore perſuaſus, Tyrannum eum judicet, & morte dignum, facilè eam machinabitur, ut ſeſe pro patria offerat, & nomen ſuum poſteritati *(a)* conſecret. Oportet ergo ut Princeps iſtam gloriæ ſuperſtitionem corrigat in ſubditis, ad veram & ſolidam eos incitando.

Nec indignum ſe Majeſtas reputet, ſi ſubditos honoret, & exteros: honor enim iſte Principum honori non magis derogat, quàm flammæ facis officiat, ſi ſe communicet aliis, easque incendat. Ob quam cauſam Ennius pietatem illius, qui erranti viam commonſtrat, flammæ comparavit.

Rrr *(a)*

(a) *Itaque Monarchas, non ut ſibi vendicent Monarchiam, invadunt; ſed ut famam & gloriam adipiſcantur.* Ariſt. l. 5. Polit. c. 10.

(a) Homo, qui erranti comiter monſtrat viam,
Quaſi lumen de lumine accendat, facit.
Nihilominus ipſi lucet, cum illi accenderit.

E qua comparatione illud Ciceronis manavit conſilium, *(b) ut quicquid ſine detrimento accommodari poſſit, id tribuatur, vel ignoto.* Ex utraque hac ſententia præſens Emblema deſumptum eſt, fax incenſa candelabro impoſita, ſymbolum Divinitatis, & ſupremi Magiſtratus inſigne, à qua lucem flammamque hauriunt aliæ, ad ſignificandum, quàm ſine detrimento flammæ honoris ſui eundem Principis inter bene meritos diſpertiant. Mutuatitium honorem habet, non proprium, quisquis eo deſtitui metuit, ſi honorem aliis habeat. Fontes ſcaturientes aquas affatim ſuppeditant, nec unquam deeſt, quod largiantur. Inexhauſta eſt honoris dos in Principibus, quantumvis liberales ii ſint: omnes enim eos venerantur ut depoſitarios ſolùm, qui honores, quos accipiunt, in alios diſpertiri debent; non ſecus ac terra vaporibus ſuis aërem refrigerat, qui eos deinde convertit in rorem, qui terram viciſſim foveat. Atque hoc mutuum honoris ſubſidium Principem inter & ſubditos etiam agnovit Rex Alphonſus ſapiens, cùm dixit *(c) que honrando al Rey honram à ſi miſmos, e à la tierra, donde ſon, è fazen le altad conoſcida, porque deben aver bien, e honra del. Eos, qui debito regem honore proſequuntur, ſe ipſos, patriamque ſuam honorare, claramque ac apertam ei fidelitatem præſtare, è qua & gloria in ipſos, & utilitas redundet.* Ubi honor ille reciprocus eſt, ibi pax efflorescit ac bellum, & firmatur dominatio. Nec ulla in re magis ſuam Majeſtatem oſtendit Princeps, quàm honorando. Quantò Naturæ corpora præſtantiora ſunt, tanto profuſiùs virtutes ac dona ſua impertiunt aliis. Fortunas largiri, humanæ liberalitatis dos eſt; honores dare, Dei proprium, eorumque qui ad Deum accedunt propius. In his generoſis principiis ac regulis maximè inſtructam velim Serenitatem Veſtram, atque ut ſingulari ſtudio Nobilitatem veneretur, præcipuam Monarchiæ columnam.

(d) Os Cavalleiros tende em muita eſtima,
Pois oom ſeu ſangue intrepido, & fervente
Eſtenden não ſomente à ley de cima,
Mas inda voſſo imperio preeminente.

Magni nobilibus, Princeps! debentur honores,
Intrepidus quorum ſanguis, mensque inſcia vinci
Imperii fines ſimul, æternasque propagat,
Quas Deus ipſe tulit, leges.

Audiat Serenitas veſtra ea de re glorioſum Anteceſſorem Regem Alphonſum Sapientem, qui Succeſſores ſuos optimis monitis inſtruens, ſic loquitur: *(e) Otroſi deben amar e honrar à los ricos Omes, porque ſon nobleza, e honra de ſus Cortes; e de ſus Reiros, e mar, e honrar deben los Caballeros, porque ſon guarda, e amparamiento de la tierra Ca non ſe deben recelar de recibir muerte per guardarla, e acreſcentarla. Eos quoque, qui amplis abundant facultatibus, benevolentiâ complectantur; horum quippe opibus aulæ, regnique ſplendor atque gloria ſuſtentatur. Nobiles præterea, ac claro prognatos*

(a) Ennius. (b) Cicero. (b) Lib. 17. tt. 13. cap. 2. (d) Cam. Luſ. can. 10. (e) L. 17. tt. 13. d. p. 2.

tos genere tanquam firmiſſimum reipublicæ fulcrum ac præſidium affectu omni & amore proſequantur, quorum nempe proprium eſt, vel morte, ſi opus ſit, contempta, & tueri patriam, & augere.

§. Obſequia ſine prœmio langueſcunt, cum ipſo vigent & regnum efficiunt glorioſum: nam ſub ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroica exempla transmittuntur ad poſteros. (*a*) Vix ullum aliud egregium facinus effecêre tres illi fortiſſimi milites, qui per medios hoſtium cuneos aquam de ciſterna attulerant, eò quòd David eos remuneratus non fuerit. Princeps, qui familiæ alicujus honorat merita, vinculo perpetuo eam ſibi obſtringit, & jus quoddam ad illius obſequia adipiſcitur. Nec minùs ad agendum fortiter Viros nobiles impellunt ea, quæ à Majoribus eorum geſta fuêre; uti & honores, quos acceperunt à Regibus, quam ii, quos adhuc ſperant. Atque iſthæc conſideratio movit Serenitatis Veſtræ Anteceſſores, ut præſtantiora quædam illuſtriorum familiarum Hiſpaniæ obſequia æternis honoribus voluerint proſequi. (*b*) Sic Rex Joannes Secundus remuneratus eſt ea, quæ Comites Ribadei præſtiterant, quibus ideo perpetua lege dabatur ad menſam Regis accumbere, veſtisque qua Reges die Epiphaniæ Domini ſacro uterentur. (*c*) Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit, juſſitque eos donari veſte, qua veſtirentur Reges ſexto Idus Septembris, Virginis Matris natali Die. Marchionibus item de Moya, quibus dari præcipit craterem, è quo S. Luciæ feſto Reges biberent. Comitibus denique Rocenſibus ex familia de Vera, quibus permiſſum, ut quotquot ex illo ſanguine deſcenderent, quotannis homines triginta à tributis poſſent immunes reddere: cumque ipſe Rex Ferdinandus Galliarum (*d*) Regem Savonæ conveniret, magnum Ducem Gonſalvum cœnæ adhibuit; ad cujus etiam domum divertit, cùm Neapolim aliquando ingrederetur. Quid igitur mirum, ſi unum aliquod Regnum atque adeò univerſa Hiſpania armorum ſuorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de quo dici meritò poterat, quod dixit Tacitus de alio quodam forti ac ſtrenuo Duce: (*e*) *Illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius conſiliis geſta, quæ proſperè ceciderint, teſtabatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unius ſolius Miniſtri fundamentum eſſe ſolet, & exaltatio alicujus Monarchiæ. Ea quæ in America aſſurrexit, Hermanno Corteſio, & Pizarris debetur. Fortitudo & induſtria ſingularis Marchionis Aytonæ, mortua ſereniſſima Infante Iſabella, Status Belgicos quietos tenuit. Inſtrumenta præcipua conſervati apud Auſtriacos Imperii, uti & ſecuritatis, quâ Italia diu fruita eſt: fuere præſentes aliqui Miniſtri, quorum maxima prœmia ſtimuli inſtar erunt; & ſcintillæ ad excitandam glorioſam æmulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia mercari licet obſequia. Generoſa uſura eſt, quâ diteſcunt Principes, augent Status ſuos, & ſecuros reddunt. Floret Imperium Otomannicum, quod fortitudinem decoret prœmiis, & altiùs evehat, in quocunque illa emicuerit. Fabrica Monarchiæ Hiſpanicæ ad tantum pervenit faſtigium, quia Rex Ferdinandus Catholicus, ac poſt eum Carolus Quintus, & Rex Philippus Secundus aptare formareque noverant lapides ad illius amplitudinem magis idoneos. Queruntur de hoc noſtro ſæculo Principes, ſterile illud eſſe iſtiusmodi Virorum, nec advertunt tamen, id ideo fieri, quia ipſi aut eos non quærunt, aut ſi reperiant, honoribus atque officiis illuſtriores non reddunt; ſed eos ſolùm ad gradus altiores evehunt, qui circum ipſos verſantur, aut vivunt, qua in re plus caſus poteſt quàm electio. Semper natura inſignes aliquos Heroës procreat, non iis tamen ſemper utuntur Principes. Quot præſtantia ingenia, quot generoſiores animi naſcuntur moriunturque obſcuri & inco-

(a) 2. Regum 13. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 21. cap. 6. (c) Idem lib. 25. cap. 4. (d) Idem lib. 29. cap. 9. (e) Tac. lib. 3. Annal.

cogniti, qui ſi adhibiti fuiſſent ad munera, toti orbi fuiſſent admirationi. Oſſatus in Sacellanatu Eccleſiæ S. Ludovici, quæ Romæ eſt, vitam clauſiſſet inglorius, neque tam eximia Regno Franciæ præſtitiſſet obſequia, niſi Rex Henricus Quartus magnæ illius indolis probè conſcius, eum Cardinalitia dignum purpura propoſuiſſet ſummo Pontifici. Si præſtanti ingenio Virum Princeps inter vulgus ſinat deliteſcere, vivet morieturque obſcurus tanquam è plebe aliquis, nec quicquam magnum efficiet. Chriſtus (*a*) unà cum tribus Diſcipulis in montem Thabor conſcenderat, relictis cum turba aliis, & ecce vel à ſolo illo ſpeciali Domini favore excluſi, experti fuere fidem ſuam ſic intepuiſſe, ut energumenum quendam curare nullo modo (*b*) poſſent. Non creſcunt neque florent ingenia, niſi favor ea excolat, aut irriget. Ille igitur Princeps, qui honorum ſparſerit ſemina, magnos inſignesque Miniſtros colliget: at tempori eos ſeminare oportet, atque ad occaſionem paratos habere, & in promptu; in illa enim difficulter reperiri poſſunt. Qua de re minùs ſolent eſſe ſolliciti Principis, dum in pace & tranquillitate ætatem degunt, exiſtimando nimirum, operam illorum nequaquam ſibi fore neceſſariam.

§. Nec ſolos Nobiles & Miniſtros inſigniores honorare debent Principes, ſed alios etiam ſubditos: id quod in legibus ſuis prudenter monuit Rex Alphonſus Sapiens, cum dixit: (*c*) *E aun deben honrar à los Maeſtros de los grandes ſaberes Ca por ellos ſe fazen muchos de Omes buenos, e por cuyo conſejo ſe mantienen, e ſe enderezan muchas vegadas los Reynos; e los grandes Sennores Ca aſi, como dixeron los Sabios antiguos, la Sabiduria de los derechos es otra manera de Cavalleria, con que ſe quebrantan los atrevimientos, e ſe enderezan los tuertos. E aun deben amar, e honrar à los Ciudadanos, porque ellos ſon como teſoreros, e raiz de los Reinos. E eſo miſmo deben fazer à los Mercaderes, que traen de otras partes à ſus Sennorios las coſas, que ſon y meneſter. E amar, e amparar deben otroſi a los Meneſtrales, i à los Labradores, porque de ſus meneſteres, & de ſus labranzas ſe ayudan; e ſe goviernan los Reyes, e todos los otros de ſus Sennorios, e ninguno puede ſin ellos bivir. E otroſi todos eſtos ſobredichos, e cada uno enſu eſtado debe amar, e honrar al Rey, e al Reyno, e guardar, e acreſcentar ſus derechos, e ſervirle cada uno en la manera, que debe, como à ſu Sennor natural que ſe cabeza, e vida, e mantenimiento dellos. E quando el Rey eſto ficiere non ſu pueblo, avra abondo en ſu Reyno, e ſerà rico por ello, e ayudarſe à de los bienes, que y fueren, quando los uviere meneſter, e fera tenido per de buen ſeſo; e amarlo, an todos communalmente, e ſerà temido tambien de los eſtrannos, como de les ſuyos. Honorem præterea non vulgarem artium ac ſcientiarum Magiſtris habeant. Horum namque induſtria eos reipublicæ viros parit, quorum conſilio regna ipſa, ac Principes feliciter ſæpe reguntur. Juris enim peritia, ut antiqui dictitabant, aliud quodpiam militiæ genus eſt, quo iniquorum frangitur audacia, injuriæque ab inſontibus propulſantur. Civibus quoque amorem Rex debet, & benevolentiam, quandoquidem velut radix quædam ſunt reipublicæ, theſaurique publici cuſtodes; Mercatoribus, qui ea, quorum intra regni ipſius limites eſt penuria, è diſſitis regionibus illuc convehunt; opificibus demùm, atque agricolis, quorum labore & artibus neque reges, neque cæteri regnorum incolæ carere ulla ratione poſſunt. Viciſſim porro ii, quos diximus, omnes pro ſtatûs quisque ſui ac gradûs conditione amare, regem, patriamque ejusdem proferre ac augere jura, eidemque quâ poſſunt ope & obſequio debent ſubvenire, tanquam domino videlicet à natura ipſa conſtituto, imo vitæ capiti, ac unico præſidio ſuo. Quod ſi talem ſeſe adverſus populum Rex exhibuerit, & rebus regnum abundabit omnibus, & ipſe ſubditorum opibus non minùs, quam propriis dives erit ac locuples, eorum videlicet facultatibus, quando-*

(a) *Nam Domino in monte demorante, & ipſis cum turbis reſidentibus quidam tepor eorum fidem retardaverat.* Hilar. cap. 1. ſup. Matth. (b) *Obtuli eum Diſcipulis & non potuerunt curare eum.* Matt. 17. 15. (c) L. 3. tt. 30. p. 2.

docunque res tulerit, prompte adjuvandus; ſapientis præterea nomen, amoremque publicum ac affectum omnium conſequetur, atque exteris non minus quàm ſuis erit formidandus.

§. In largiendis honoribus magna attentione uti oportet Principem, conſiderandum videlicet tempus, ponderandæ perſonarum dotes, ut nec ſupra merita illi ſint, nec infra: honores enim diſcernunt dignitatum gradus non ſecus, ac vis interior adamantium pretium & valorem variat. Si omnes fuerint æquales, peribit in omnibus exiſtimatio, Tyrannidis genus quoddam eſt, non remunerari bene meritos, & quod vel maximè plebem adverſus Principem concitat. Valde perturbatur Reſpublica, ubi honores malè diſpertiti fuerint. Impares merito notam accipienti pariunt, offenſam promerentibus. Remuneratur unus, offenduntur plurimi. Æqualibus impertire omnes, eſt prœmiari neminem. Cum æqualitate non creſcit virtus, nec quicquam eximium audet fortitudo quæ non ſingulare aliquod ſperat prœmium. Statua uni erecta multos efficit glorioſos, qui pro ea obtinenda decertarunt. Honor uni alicui Miniſtro bene merito exhibitus, eidem calcar eſt, reſpiratio aliis, obedientia Populo.

§. Tametſi verò nulla res magis firmet, atque illuſtret Principem, ac honorum largitio, cavendum tamen diligenter, ne eos in quempiam conferat, qui dignitati ipſius ſunt proprii, eumque diſcernunt ab aliis: illi enim flammæ minimè ſimiles ſunt, quæ cum in aliam tranſit materiam, in ſua tamen integra permanet, quin omnes ii, quos in alios contulerit, in ipſo lucere deſinent, & manebit Majeſtas obſcura, nec quiſquam eosdem poſthac ſperabit niſi ab eo, quem in ejusmodi honoribus conſtitutum viderit. Etiam in Livia matre ſua admittere noluit Tiberius peculiaria honorum ſigna, quæ Senatus ei parabat: (*a*) *Anxius enim invidiâ, & muliebre faſtigium in diminutionem ſui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni paſſus eſt.* Quin & cæremoniæ, quas caſus introduxit, aut adulatio, & jam Principis ſunt propriæ, cum aliis communes eſſe non debent: etſi enim inanes & vanæ ſint, venerationi tamen Majeſtatis limites definiant. Ægerrimè tulit Tiberius easdem pro Nerone & Druſo preces publicas & ſupplicationes fieri, quæ pro ipſo factæ fuerant, tametſi filii ipſius eſſent, & in Imperio (*b*) Succeſſores. *Vaneſcit Principum honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur.* Aliquando tamen, cùm Miniſtri abſente Principe perſonam ejusdem ſuſtinent, communicari iis poterunt iſtiusmodi honores, & cæremoniæ, quæ Principi deberentur, ſi præſens eſſet; uti cum Pro-Regibus, & ſupremis Tribunalibus fieri aſſolet, perinde atque in ſtellis, quæ ſole abſente lucent, præſente non item: tunc enim illa honorum ſignn Dignitatem regiam reſpiciunt, repræſentatam in Miniſtris, qui effigies quædam ſunt Majeſtatis, & ſupremæ poteſtatis reflexio.

SYMBOLUM LIX.

NATURA provida rerum omnium adminiſtratrix Provincias diſtinxit inter ſe, & ſepſit, nunc montibus tanquam altiſſimis mœnibus, nunc interfuſis amnibus & fluviis, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanæ obſtacula poneret. Ad eundem etiam finem diverſa conſtituit climata, naturas, linguas & mores, ut in tanta Nationum diverſitate unaquæque magis ſeſe uniret ad ſui conſervationem, nec potentiæ & tyrannidi Exterorum tam facilè cederet. Verùm propugnacula illa naturalium limitum ſufficere minimè potuerunt,

(a) Tacit. lib. 1. Annal. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 8. cap. 10.

ne inſatiabilis dominandi cupiditas ea perrumperet : tanta enim tamque potens eſt humani cordis ambitio, ut quinque terræ zonas nimis etiam anguſtas exiſtimet. Alexander Magnus illachrymaſſe fertur, quod plures ſibi mundos ſujicere non poſſet. Fortunæ, & vitæ hujus bona, imò vita ipſa non obſtante naturali eam prorogandi inclinatione, contemnuntur præ exiguo regnandi ſpatio. Humeja Regnum Cordubæ parabat occupare, cumque illum amici monerent de periculo, (a) *Hodie* inquit, *Regem dicite*, *cras perimite.* Nulla in hominibus paſſio cœca ma-

gis eſt & periculoſa, ac iſta. Multos illa vita pariter & ſtatibus, quos dilatare volebant, exuit. Princeps quidam Tartarus poculo utebatur; cui inſculptum caput Maſcoviæ Principis, qui dum illi ſceptrum eripere voluit, ſuum non tantùm, ſed & vitam perdidit, in ipſo verò calicis labro hæc inſcriptio legebatur:

Hic aliena appetendo, amiſit propria.

Idem ferè Regi Sanctio accidit, eò quòd fratres ſuos regnis exſpoliare conatus fuiſſet, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diviſerat. Periculum ſubit ambitio, ſi brachium extra regnum ſuum porrigat: haud ſecus ac teſtudo, ubi caput extra concham exerit, diſcrimini ſeſe (b) objicit. Et tametſi *ſua retinere, privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem eſſe*, Rex Tridathes diceret; illud tamen tunc ſolum locum habet, quando ratio & prudentia id ſuadent, neque aliud potentiæ Tribunal, quàm armorum ſupereſt. Enimverò qui injuſtè alteri ſtatum ſuum eripit, occaſionem præbet & jus, ut ſuomet quoque privetur ab aliis. (c) *Suam* Princeps *Fortunam in conſilio habeat, cum dealiena de liberat.* Ea de cauſa Rudolphum Primum Imperatorem dicere ſolitum accepimus *Satius eſſe, bene regere quam*

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 8. cap. 10. (b) *Teſtudinem ubi collecta in ſuum tegmen eſt, tutam ad omnes ictus eſſe, ubi exerit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere.* Tacit. lib. 15. Annal. (c) Curtius.

quam dilatare Imperium. Quod conſilium ſi ſecutus fuiſſet Rex Alphonſus Sapiens (*a*) nunquam ſe Imperii cupiditate abripi paſſus fuiſſet, cum tam præſenti Regni ſui periculo, ut in eo veriſſima fuerit illa Regis Alphonſi Neapolitani ſententia, hos tales, luſoribus comparantis, qui vana lucrandi ſpe decepti, perdunt ea etiam, quæ poſſident. Statum ſuum tueri, obligationis eſt; alienum acquirere, meri arbitrii. Ambitio fallax ad nova & ancipitia multos (*b*) impellit. Quo quis potitur pluribus, eò plura deſiderat. *Vetus ac jam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido cum Imperii magnitudine adoleſcit*, & incrementum ſumit. Opportunitas occaſionum, mediorumque facilitas oculos rapiunt, & animos Principum, ut ne videant quidem, non omnia quæ obtineri poſſunt, eſſe appetenda. Mentis generoſitas ad rationis & prudentiæ norman regulari debet. Non ille ſe melius tuetur, qui plura poſſidet; ſed is, qui plura jura poſſidet. Potentia nimia æmulationem & invidiam concitat, augetque pericula: adverſus potentiorem enim omnes in fœdera coëunt, & arma ſumunt; uti fecêre Hiſpaniæ Reges contra Alphonſum Tertium, cujus proſperitas & amplitudo iis ſupecta erat. Quæ cauſa eſt, cur magis expediat potentiam bene habere conſtitutam, quàm eandem exercere: neque enim in acquirendo minus periculi eſt, quàm poſtquam acquiſitum aliquid fuerit. Si hoſtes exteri defuerint, ipſa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Reſpublica, (*c*) *quæ ab exiguis profecta initiis, eo creverat, ut jam magnitudine laboraret ſua*; (*d*) quòd cùm Auguſtus antè prævidiſſet, *addiderat conſilium coërcendi intra terminos Imperii*, quod Adrianus Imperator poſtea effectum dedit. (*e*) *Imponat* Princeps *felicitati ſuæ frœnos, facilius reget.* Evehere & dilatare Monarchias haud admodum difficile eſt injuſtitiæ & tyrannidi, ſi violentiâ armatæ fuerint. Difficultas in conſervatione eſt poſita, (*f*) *facilius* quippe eſt *quædam vincere: quam tenere:* in armis enim plerumque caſus locum habet; in gubernatione verò conſilium dominatur. (*g*) *Fortunam magnam citius invenias, quam retineas.* Ultrò illa aderit, non advocata à merito aut diligentia; at ſine prudentia ſingulari conſervari non poteſt.

Nec minor eſt virtus, quam quærere parta tueri.

Cujus rei Rex Alphonſus Sapiens hanc cauſam adfert (*h*) *Porque la guardia aviene por ſeſo, e la ganancia por aventura. Tueri enim ſua ſapientiæ eſt, occupare aliena fortunæ. Fortunam tuam preſſis manibus tene, lubrica eſt.* (i) Erinaceum reperire (unde hoc deſumpſi Symbolum) perquàm facile eſt; ad detinendum verò conſilio opus, ut nimirum manum ſic applices, ut demittat paulatim aculeatas ſuas ſetas, quas dum ſurſum erigit, legioni millium ſariſſis undique cinctæ ſimilis videtur.

- - - (k) Fert omnia ſecum,
Se pharetra, ſeſe jaculo, ſeſe utitur arcu.

Vix à Provinciis Belgicis Hiſpanorum arma clara fuerant Joannis Auſtriaci tempore, cùm illa Rebellium ſeſe in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facile fuit Lotharingiæ Ducatum contra jus fasque occupare; at eundem nunc tueri, res multarum eſt ſumptuum, & periculis plena, ita ut manum armatam ſubducere nunquam audeat. Et cauſæ, quæ ad acquirendum concurrunt, non ſemper ad conſervandum præſto ſunt. Quòd ſi tamen ſemel in dominatu præſcriptum fuerit: ipſum tempus il-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 13. cap. 10. (b) *Quibus nova, & ancipitia præcolere, avida, & plerumque fallax ambitio eſt.* Tac. lib. 4. Annal. (c) Liv. lib. v. (d) Tac. lib. 1. Ann. (e) Curtius. (f) Idem. (g) Publ. (h) L. 3. tt. 3. cap. 2. (i) Curtius. (k) Claud.

illum ſuſtentat. Quo fit, ut unus aliquis facilè interdum gubernet Imperium: quod non niſi magna cum difficultate multi Principes erexerunt.

§. Quare cùm præcipuum Principis officium ſit, ſuos Status conſervare, adjiciam hic ea media, quibus id fieri poſſit, ſive ſucceſſione, aut electione, aut armis acquiſiti illi fuerint. Tres ſolùm cauſas generales præmitto, quæ ad acquirendum, & conſervandum ſolent concurrere; & ſunt iſtæ: Deus, ſi eum Religione & juſtitia ſervemus propitium: Occaſio; cùm cauſarum concurſus ad altiorem fortunam viam aperit. Prudentia, quando aut accerſere occaſiones, aut ſponte natis recte uti quis novit, Alia inſtrumenta ſunt cum ſcientia conſervandi communia: ejusmodi ſunt animus generoſus, & applicatio Principis; conſilium, prudentia, exiſtimatio, cultus, & in ipſum amor: dignitas Coronæ, armorum vis; unitas religionis; adminiſtratio juſtitiæ, legum auctoritas: diſtributio prœmiorum; ſeveritas caſtigationis. Magiſtratus integritas; electio bona Miniſtrorum; privilegiorum, & conſuetudinum conſervatio; modeſtia Nobilitatis; frequentia populi, monetæ puritas; mercimoniorum, & bonarum artium incrementum; concordia, ubertas, & ærariorum opulentia.

§. His artibus conſervantur Statùs, & tametſi in omnibus ſedula attentione ſit opus; ii tamen, qui ſucceſſione hereditaria à parentibus derivantur in filios, tantam non deſiderant. Cùm enim dominatio, & obedientia jam quaſi in naturam tranſierint, non ampliùs meminerunt Subditi, Coronam ab inſtitutione eſſe, non verò proprietariam. Nemo cultum & veneratonem ei denegare audet, quem mox ab ipſo ſuo ortu Dominum agnovit. Omnes à ſucceſſore vindictam metuunt & pœnam, ſi quid in eum, qui cum Imperio præeſt, commiſerint. Defectus ipſius facilè ferunt, & tolerant ſubditi. Ipſe negotiorum fluxus (qui longo jam uſu & experientia alveum reperit) ſecurum eum reddit, licèt ad gubernandum minùs idoneus ſit, modò naturam habeat docilem, quæ in omnibus rectè agere ſtudeat, & bonos ſciat legere Miniſtros, aut certè hos tales ei caſus obtulerit.

§. In iis verò Statibus, qui jure hæreditario per lineam transverſam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam cura ac ſolertia opus eſt, ſub prima gubernationis initia præſertim, quo in genere non leve periculum experiri ſolent Succeſſores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minùs prudente Anteceſſorum ſuorum actionibus, & inſtitutis ſeſe opponunt, ſtatum præteritum innovando absque prudentia debita & moderatione, etiam tum, cùm de emendando agitur. Nam Platonis ſententia, qui mutationes omnes ait eſſe periculoſas, niſi de malis ſint, locum habere non videtur in illa gubernatione, in qua magna quidem ſunt pericula, mutationes tamen ſenſim fiunt ad imitationem Naturæ, quæ non confeſtim ab uno extremo tranſit ad aliud, ſed inter aſperitatem hyberni frigoris, & æſtivos calores temperamentum veris, & Autumni interjicit. (*a*) *Anceps, & operoſa nimis eſt mutatio, quæ ſubito, & cum quadam violentia ſuſcipitrr; facilior autem, quæ ſenſim, & paulatim decinando fit.* Navigationis tempore periculoſum eſt mutare vela ob ventum contrarium, eò quòd repentè ab unò navis latere in aliud convertenda ſint. Eapropter valde expedit, ut Princeps ſub Imperii initium, quantum fieri poteſt, ſequatur normam gubernationis præteritæ, dando operam, ut paulatim ad meliorem reducatur formam tali cum ſuavitate & moderatione, ut populus aliò ſe delatum antè videat, quâm animadvertat, quibus gradibus effectum id fuerit. Tiberius ad Imperium evectus, (*b*) *populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.* & ludos publicos, ab Auguſto introductos, abrogare. Paucos menſes Imperium Galba tenuit, quia mox ſub prima ejus initia caſtigare cœpit delicta, & donationibus modum ponere, nec permittere voluit licenti-

(a) Ariſt. lib. 6. Polit. (b) Tacit. lib. 1. Annal.

tias illas, & inſolentias, quibus Neronis tempore ſic Romanus aſſueverat populus, (*b*) *ut haud minus vitia Principum amarent, quàm olim virtutes venerarentur.* Idem Pertinaci Imperatori accidit, cùm laxatam ſub Commodo diſciplinam militarem ad priſtinos mores reducere cuperet. In eundem errorem lapſus etiam fuit Rex Franciæ Ludovicus Undecimus, qui mox à ſuſceptis regni gubernaculis in præcipuos Proceres ſeveriorem juſtitiam exercuit. Quare cùm rigor nimius Principatûs inveterati vitium ſit, novi contrà virtus debet eſſe benignitas.

(*b*) *Nil pudet aſſuetos ſceptris, mitiſſima ſors eſt*
Regenorum ſub Rege novo.

Tempore opus eſt ad rectè diſponendam gubernationem, *neque* enim *minus negotii eſt Rempublicam emendare, quam ab initio conſtituere.* (*c*) Eam ob rem excuſavit ſe David, quòd ob proditoriè illatam Abnero necem, de Joabo pœnas non ſumeret dictitans Regem ſe eſſe adhuc delicatum, & recens unctum; veritus ſcilicet ne dominatum ſuum rigore nimio exoſum (*d*) redderet. Non ſemetipſum perdidiſſet Roboamus, ſi iſtud habuiſſet præ oculis, cùm malo uſus conſilio, populo rigoris parterni moderationem petenti hunc in modum reſpondit: (*e*) *Pater meus aggravavit jugum veſtrum; ego autem addam jugo veſtro: pater meus cecidit vos flagellis; ego autem cædam vos ſcorpionibus.*

Nihil in gubernationis primordiis tanti refert, ac glorioſis quibusdam facinoribus auctoritatem ſibi conciliare: nam ſemel parta non facilè iterum deperditur. Ideò Domitius Corbulo miſſus in Armeniam tantoperè laborabat, (*f*) *ut famæ inſerviret, quæ in novis cœptis validiſſima eſt.* (*g*) Idem etiam Agricola fecit, cùm Armeniam regeret: (*h*) *non ignarus inſtandum famæ, & prout prima ceſſiſſent, fore univerſa.*

Periculoſa ſemper eſt comparatio gubernationem præteritam inter & præſentem inſtituta à populo, ſi non eandem in hac, atque in illa proſperitatem reperiat, aut in Succeſſore non videat eam humanitatem, eas bonas dotes & ornamenta animi, quibus Anteceſſor floruerat. Curet itaque, quoad fieri poteſt, ne tempus à tempore nimiùm diſcrepet; ſed ut una eademque videatur manus, quæ habenas moderatur. Quod ſi Princeps actiones ſuas ſic inſtituere aut non poſſit, aut neſciat: ut æquè ac priores placeant ſubditis, minimùm eas fugiat occaſiones, in quibus fieri poſſit comparatio. Quæ cauſa erat, cur Tiberius, homo ſeverus & melancholicus, (*i*) ſpectaculis publicis abſtineret, *triſtitia* ſcilicet *ingenii, & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet.* Quare ſimul atque Princeps ad gubernacula ſedere cœperit, inquirat oportet, quæ tempore gubernationis præteritæ in odio & reprehenſione fuerint, ne in eundem fortè lapidem offendat. Atque ex hac ipſa regula Nero ad Imperium evectus hortatu eorum, quorum conſilio utebatur, (*k*) *formam futuri Principatus præſcripſit, ea maxime declinans, quorum recens flagrabat invidia.*

§. Porrò illud etiam conetur Princeps, ut actiones ſuas moribus Patriæ, & inſtitutis Majorum accommodet: nam & virtutes novas Succeſſoris, quæ in Anteceſſore, aut Provincia aliàs viſæ non fuerunt, in vitiis numerat populus, & deteſtatur. Parthi Vononem ſuavioribus Romæ (ubi obſidis loco fuerat, imbutum mo-

(a) Tacit. lib. 1. Annal. (b) Lucan. (c) Ariſt. l. 4. polit. cap. 1. (d) *Ego autem adhuc delicatus, & unctus Rex.* 2. Reg. 3. 39. (e) 3. Reg. 12. 14. (f) Tac. l. 13. Annal. (g) idem in vita Agric. (h) Idem lib. 1. Annal. (i) Tacit. lib. Annal. (k) Idem lib. 13. Annal.

moribus Regem poſcebant: (*a*) *ſed prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipſorum majoribus aliena, perinde odium pravis, & honeſtis.* Indignè nimirum ferebat populus, quòd nec venandi ſtudio caperetur, nec equorum cura, ut Anteceſſores ſolebant; contrà ac Nero, qui (*b*) *primâ ab infantiâ inſtituta, & cultum Armentorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxtà devinxerat.* Et ſi novitates iſtæ in ipſamet Principis perſona id efficiunt, quantò magis, ſi circa mores, & conſuetudines ipſius populi aliqua fiat immutatio? Si tamen correctione aliqua opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut Princeps nec ſeverus nimiùm, nec remiſſus videatur. Quamvis, quando magna fuit Anteceſſoris negligentia, populusque remedium expetit, Succeſſoris gnavitas ac diligentia gratiſſima accidat; uti primis annis ſuſceptæ à glorioſiſſimo patre Serenitatis veſtræ, Rege noſtro, gubernationis experientia compertum fuit.

§. Regnum ſic ordiri, ut offenſas proprias quis condonet, & caſtiget alienas, hæc demum generoſa juſtitia eſt, quæ magnam Principibus auctoritatem, & omnium voluntatum ſtudia conciliat: ſiquidem (*c*) *novum Imperium inchoantibus utilis clementiæ fama;* ut Veſpaſianus ac Titus, ambo Imperatores, Carolus item Septimus Franciæ Rex, experti ſunt. Quæ perpendens Witiza Rex ſuſtulit exilii pœnam, qua Pater ejus quosdam mulctaverat, juſſitque lites eorum ac cauſas in ignem conjici, ut nimirum hac ratione capitis ſui Coronam magis ſecuram redderet.

§. Tametſi verò artes iſtæ apprimè utiles ſint, præcipua tamen in eo eſt poſita, ut amorem & obedientiam ſubditorum ſibi Princeps conciliet. Qua in re inſignes excelluerunt duo Aragoniæ Reges: (*d*) unus fuit Alphonſus Primus, quando pro uxore ſua Utraca regnaturus in Caſtellam profectus, comem & benignum ſeſe omnibus exhibuit. Ipſe cauſſas pro tribunali cognoſcens jus dicebat, adminiſtrabat juſtitiam, viduas & pupillos à potentiorum vi injuriaque protegebat, ſuccurrebat egenis. Optimates pro ſuis quemque meritis colebat, virtutem excitabat prœmiis, Rempublicam bonis omnibus ornaré, atque ubertate & populi frequentia augere ſtudebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Alter fuit Rex Alphonſus Quintus, qui Regni Neapolitani ſubditos mirè ſibi devinxit attentione & prudentia in negotiis: prœmio & caſtigatione; liberalitate, humanitate & promptitudine audientiam largiendi. Tam boni publici privatique amans, tam ad genium moresque Regni iſtius formatus, ut non Princeps extraneus videretur, ſed naturalis. Reges iſti, utpote præſentes, faciliùs longè ſubditorum animos & voluntates occupare potuêre; in abſentibus verò Principibus, qui aliis in Provinciis aulas ſuas habent, id difficilius eſt: nam fidelitas longa illa diſtantia ſi non refrigeſcit omnino, at intepeſcit ſaltem, nec in ardore ſuo conſervari aliter poterit, quam gubernatione optimè inſtituta, procurando nimirum, ut non niſi optimi eligantur Miniſtri, & ſeverè animadvertendo in eorum delicta, ea cumprimis, quæ contra Juſtitiam, Honores, & Fortunas aliorum ipſi commiſerint. Illud enim ſolum ſolatium reſtat abſentibus ſubditis, (*e*) *laudatorum Principum uſum ex æquo eſſe, quamvis procul agentibus ſævos proximis ingruere.* Verùm quia ejusmodi Regna ferè ſemper novitates amant, & mutationes, atque à Principe præſenti gubernari malunt, quam ab aliis, oportet ut confidentia, quam de illis habuerit Princeps, armata ſit, & adversùs caſus omnes munita, iis adhibitis mediis, quæ neceſſaria eſſe dicemus pro tuendis Regnis armorum vi acquiſitis.

§. Im-

(a) Tacit. lib. 2. Annal. (b) Idem lib. 2. Annal. (c) Idem lib. 4. Hiſtor. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 10. c. 8. (e) Tacit. l. 4. Hiſt.

§. Imperia electiva, quæ gratia largita eſt, eadem quoque gratia conſervat, licet hæc raró diuturna ſit. Etſi enim omnia nova Imperia cum applauſu ſuſcipiant, in hoc tamen facilis lapſus eſt, & ſubitus. In illa ipſa acclamatione, qua Saul unctus fuit in Regem, diffidere ei cœpit populus, eumque (a) ſpernere, tametſi à Deo ipſomet illius eſſet electio. Verùm non deſunt artes, quibus electus conceptam de ſe opinionem tueri poteſt, dando nimirum operam, ut inſignes illas virtutes ac dotes, quæ coronâ dignum eum effecêre, porrò conſervet; ſolent namque homines cum Fortuna ſecunda mores etiam ſuos immutare. Tiberium (b) *egregium vita famaque* Hiſtoriæ memorant; *quoad privatus vel in imperiis ſub Auguſto fuit.* Similiter Galba *major privato viſus, dum privatus fuit.* (c) Comis humanusque ſit erga omnes, Gratus, & liberalis in eos, quorum ſuffragiis electus eſt; benignus in eos etiam, quos contradictores habuit, amans boni publici, & ſtudioſus conſervandorum privilegiorum Regni, & conſuetudinum. Provinciæ Proceres in conſilium advocet, occupando eos in officiis, & muneribus publicis, nec facile exteros admittat, neque largam nimis poteſtatem cognatis & amicis concedat. Familiam ſuam ſervet modeſtam; Majeſtatem ſeveritate, Juſtitiam clementia temperet. Regnum ſic moderetur, quaſi hæreditate partum, quod ad poſteros transmittere debeat, non tanquam electivum, omnes omnio ex eo fructus, dum imperat ad extremum usque colligendo, unde Poëta quidam queritur:

(d) Non parcit populis Regnum breve.

Per enim difficile eſt, *temperare fecilitati, quâ te non putes diu uſurum.*

§. Oportet prætereà Principem eſſe pacificum, non alienorum invaſorem: nam Regna electiva eum habere metuunt Dominum, cui animus eſt ad ſubjugandos alios; amant verò eum, qui de ſua conſervatione magis eſt ſollicitus, (ut in Polonia fieri videmus) quippe quibus minimè latet, Regna omnia in primis initiis ſuis fuiſſe electiva, poſtea cupiditate dilatandi ſuos fines ſenſim perdidiſſe libertatem, quam eripere aliis volebant, novas ſibi Provincias ſubjiciendo. Neque enim fieri poteſt, ut inter tot electionis caſus & pericula diu firma conſiſtat multorum Statuum amplitudo, & ea ipſa arma, quibus debellantur, eos reducunt ad Monarchiam hæreditariam. Quam cauſam Galba dedit, cur Imperium ſuo tempore in Rempublicam commutatum (e) fuerit.

§. Regna electiva libertatem amant, adeoque absque hac gubernari non debent, ſemperque danda opera, ut Princeps à parte ſtet electionis, in ea ſiquidem libratam quaſi tenent ſuam libertatem, & ſi animadverſum in Principe fuerit, quòd coronam ad ſucceſſionem reducere cogitet, ea privabitur.

§. In iis verò Statibus, qui armorum vi comparantur, plus difficultatis in acquirendo experitur violentia, quàm in conſervando; ſunt enim velut equi non dum domiti, quibuscum præcipuus labor eſt, ut ſeſſorem admittant, poſteà oneri & ferro lubentes cedunt. Timor & adulatio viam ſternunt dominationi; nempe (f) *prima dominandi ſpes in arduo, ubi ingreſſus fuerit, adſunt ſtudia & Miniſtri.* Verum tamen, cum illa voluntatum ſtudia plerumque ficta ſint, facilè ſeſe oſtendunt contraria, ubi poſſunt, ideoque bonis artibus ea fovenda & nutrienda in principio præſertim, quando exactionibus primis de gubernatione futura judicium fit; uti

 Vi-

(a) *Num ſalvare nos poterit iſte? & deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* 1. Reg. 10. 27. (b) Tacit. lib. 4. Hiſt. (c) Idem lib. 1. Hiſt. (d) Statius. (e) Tacit. lib. 2. Hiſt. (f) *Si immenſum Imperii corpus ſtare, ac liberari ſine rectore poſſit, dignus eram, à quo Reſpublica inciperet.* Tacit. lib. Hiſt. (g) Tacit. l. 4. Annal.

Vitellio accidit ob Dolabellæ mortem, inviſo omnibus & (a) odioſo. Et tametſi Piſo dixerit, (b) *neminem unquam Imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuiſſe*, ſcimus tamen, ſic Regem Sanctium dubium Regni bello parti jus paullatim ſtabiliviſſe. Principes, qui ea, quæ vi occupaverant, eâdem vi tueri conati ſunt, mox periêre. Peſſima iſta ratio Status omnes ferè Tyrannos peſſundedit, & ſi quis aliquamdiu ſubſtitit, id ideò factum, quia tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum eſſe non poteſt, niſi virtus ei ſubſtituatur. Ambitio, quæ in acquirendo primum injuſta fuerat, in zelum boni publici tranſeat neceſſe eſt, ut perduret. Subditi diligunt Principem boni publici privatique cauſa, quod ab eo ſibi pollicentur, & ſi reipsâ illud obtineant, facilè timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud obſervandum mutationem vitiorum, quæ jam nota ſunt aliis, non tam repentinam eſſe debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à natura, quæ ſenſim & cum tempore operatur. Sic Otho ſentiebat, (c) *ſimul reputans, non poſſe Principatum ſcelere quæſitum, ſubita medeſtia & priſca gravitate retinere.* Iſtiusmodi transmutationes vehementiùs metuit populus, quàm ipſa vitia; illis enim majorem ſubeſſe ſuſpicatur malitiam. Virtus per artem ſimulatâ malitiâ deterior eſt: nam hæc illius ſe velat pallio, & ambæ junctæ inter ſe monſtrum quoddam malitiæ procreant.

§. Egregiè fortis & prudens fuit Cæſar (d) Auguſtus in augenda tam ſua quàm Imperii gloria, quin & hujus conſervandi exemplar aliis omnibus Principibus eſſe poteſt. Annis decem & novem dignum ſe imperio probavit, bella civilia ſuſtinens; à quo tempore fortunam ſuam fabricari cœpit. Imperia non merendo obtinentur; ſed merita jam ante præceſſiſſe oportet. Una victoria Imperatorem eum (e) fecit, eo quod occaſione & prudentia uſus fuiſſet. Occaſione quidem, nam (f) *Lepidi & Antonii arma in* eum *ceſſere. Cuncta diſcordiis civilibus ſciſſa erant.* (g) *Nulla jam publica arma, nullo adverſante, cum ferociſſimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent.* (h) *Neque Provinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto Senatus, populique Imperio ob certamina potentium, & avaritiam Migiſtratuum*, adeóque Reipublicæ mutationem exoptabant. (i) *Nec aliud diſcordantis patriæ remedium, quam ut ab uno regeretur.* Quæ omnia, accedente præſertim Auguſti prudentia, in cauſa fuerunt, ut unus ipſe tanto faciliùs rerum potiretur, & iisdem poſteà artibus Imperii amplitudinem porrò ſuſtinuit. Plebem ſibi devinxit, tuendo eam auctoritate (k) Tribunitia. Atque, ut odium evitaret, neque Regis nomen, neque Dictatoris aſſcivit, ſed (l) Principis. *Magiſtratuum vocabula* ſuſtulit. *Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii* & pacis humanitate, benevolentia, & clementia *pellexit. Multa* ſuis etiam æmulis, *Antonio & Lepido conceſſit. Quanto quis ſervitio promptior, opibus & honoribus extollebatur.* (m) *Pauca admodum vi tractabat*, & ne tum quidem ex paſſione aliqua, ſed (n) *quo cæteris quies eſſet. Prompta ac profluente, quæ deceret Principem eloquentia* (o) omnium animos capiebat. (p) *Jus apud cives, modeſtiam apud ſocios* ſervabat. Tanta erat integritate, ut ne impunitam quidem ſineret *impudicitiam filiæ & neptis, quas urbe depulit.* Curabat, ut ne familiæ Nobiles extin-

(a) *Magnâ cum invidia novi Principatus, cujus hoc primum ſpecimen noſcebatur.* Tacit. l. 2. Hiſt. (b) Idem lib. 1. Hiſt. (c) Idem l. 1. Hiſt. (d) *Nonodecimo Cæſar Octavianus civilia bella ſuſtinuit.* Tacit. lib. 13. Annal. (e) *Manſiſſe Cæſare Auguſto victore Imperium.* Idem l. 1. Hiſt. (f) Idem l. 1. Annal. (g) Idem ibid. (h) Idem ibid. (i) Idem ibidem. (k) *Ad tuendam plebem Tribunitio jure contentam.* Tacit. ibid. (l) *Non regno tamen, neque Dictatura, ſed Principis nomine conſtitutam Rempub.* Tac. ibid. (m) Tacit. ibid. (n) Idem ibid. (o) Idem ibid. (p) Idem l. 13. Idem lib. 1. Idem lib. 3.

extinguerentur ; ob quam cauſam inſignes planè Marco (*a*) Hortalo gratias & beneficia præſtitit. *Primus cognitionem de famoſis libellis , ſpecie legis ejus tractavit, commotus Caſſi Severi libidine , qua viros fœminasque illuſtres procacibus ſcriptis diffamarat.* (*b*) Eosdem libellos (*c*) in ſuam perſonam & gubernationem conſcriptos tulit ipſe, contempſitque. Multis egit de politia, & ornatu magnifico urbis (*d*) Romæ. *Mari Oceano , aut amnibus longinquis* tanquam terminis *ſepſit Imperium*, adnotatis in libro (ut diximus) reditibus & expenſis. Ærarium militare inſtituit, & vires ea ratione partitus eſt , ut (*e*) *Regiones , Provinciæ , claſſes , cuncta inter ſe connexa* eſſent. Atque his *novis ex rebus aucti*, Romani , *tuta & præſentia , quam vetera & periculoſa malebant*; quo factum, ut tyrannis jam in amore eſſe inciperet. Non ego tamen has artes ideo refero , ut tyrannidem doceam ; ſed ut is, qui tyrannum hactenus egit, in bonum evadat Principem, artibus iis ſociando timorem è viribus ortum & potentia: nam quod armis aquiſitum fuit, armis quoque conſervari debet. Quam ob cauſam ejusmodi Status tueri oportet propugnaculis & munimentis, tali erectis artificio, ne frænum videatur Regni libertati injectum : ſed ſecuritas potius adversùs incurſiones exteras , & ut præſidia militaria cuſtodiæ loco ſint, non diffidentiæ: hæc enim ad deſperationem extremam adigit ſubditos. Tam acerbè tulerunt Hiſpani, quod Conſtans, conſalutatus Imperator, illorum diffiſus fidelitati , cuſtodiam montium Pyrenæorum exteris commiſiſſet, ut acciverint in Hiſpaniam (cum maximo etiam illius detrimento) Vandalos , Alanos , Suevos, aliasque Nationes. Confidentia fideles reddit ſubditos: eam ob rem Scipiones Celtiberis permiſerunt, ut Romanis immixti ſub iisdem ſignis militarent , & iisdem habitaculis uterentur. Auguſtus quoque corporis ſui cuſtodes habuit Hiſpanos , è legione Calaguritana ſelectos.

§. Conetur Princeps ſenſim traducere Provincias acquiſitas ad mores, genium , & ſtylum Nationis dominantis Coloniarum beneficio ; uti factum in Hiſpania cum iis, quæ Auguſti temporibus fundatæ ſunt ; ad quod nationes facilè induci poſſunt : ſemper enim imitantur victores , iisque adulantur , eorum moribus atque ingenio ſe accommodando, & privilegia eorum ac conſuetudines pluris æſtimando , quàm proprias. Quæ cauſa fuit, cur Romani amicos ſuos , & fœdere ſibi junctos civium titulo donarent, ut nimirùm tantò eos fideliores experirentur. Veſpaſianus Imperator, ut Hiſpanos ſibi obſtringeret, Italiæ privilegia cum iis communia eſſe voluit. Provinciæ acquiſitæ, ſi tanquam extraneæ habeantur , hoſtilem ſemper retinent animum. Movit ea res Imperatorem Claudium ut jus civitatis Romanæ etiam Galliæ Comatæ largiretur , ſic inquiens : (*f*) *Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Athenienſibus fuit, quamquam armis pollerent , niſi quod victos pro alienigenis arcebant ? At conditor noſter Romulus tanquam ſapientiâ valuit , ut plerosque populos eodem die hoſtes , dein cives habuerit.* His aliisque mediis paulatim in naturam abeunt dominia extranea, poſtquam ea præſcripſit temporis diuturnitas, & ſublata eſt libertatis priſtinæ memoria. Hæc politica neglecta fuit in Hiſpaniæ inſtauratione, cúmque ea pluris eſſe crederet & integram ſuam ſervare Nobilitatem, quàm Africanum illi miſcere ſanguinem, privilegia ſua & honores victis Nationis illius communicare noluit; unde factum, ut uniti unà ſimul cum odio ſervarent mores ſuos , idioma ſuum & perfidiam, ut neceſſum eſſet deinde eos omnino ejicere,

(a) *Illectus à divo Auguſto liberalitate decies ſextertium ducere uxorem , ne clariſſima familia extingueretur.* Tac. l. 2. (b) Idem l. 1. (c) *Sed ipſe divus Julius , ipſe divus Auguſtus tulère iſta, & reliquère ; haud facilè dixerim , moderatione magis, an ſapientia.* Tac. lib.4. Ann. (d) *Urbem ipſam magnifico ornatu.* Tac. l. 1. Ann. (e) Idem ibid. (f) Tac. l. 11. Annal.

& privare ſeſe tot ſubditis tam proficuis ad agros colendos, non ſine admiratione rationis ſtatus aliorum Principum, quod ſplendorem Nobilitatis utilitati, & Religionem prudentiæ humanæ viderent anteferri.

§. Ubi una Reip. forma in aliam diverſam mutanda erit, tali uti oportebit artificio, ut plebs non omnia omnino nova reperiat, nec formam gubernationis præteritæ deſideret; uti factum exactis Romæ Regibus, quando tam ſacra, quàm profana tanta cum dexteritate fuerunt ordinata, ut Reges, (*a*) qui de utriſque curabant, expulſos eſſe notari haud poſſet; cumque poſteà Imperium in Rempublicam verteretur, *eadem Magiſtratuum vocabula* permansêre, idem Senatus ordo imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod vim principatûs haud parum (*b*) firmavit. Idem in Ducatu Florentino fecêre Toſcani Duces. Excellens in ratione Statûs fuit Auguſtus Imperator: quippe qui (*c*) *non omnia ſtatim uti decretum erat, executus eſt, veritus, ne parum ſuccederet, ſi ſimul homines transferre & invertere vellet; ſed quædam ex tempore diſpoſuit, quædam rejecit in tempus.* Verùm majori dignus admiratione Samuel fuit, qui gubernationem & politiam populi Dei ſic immutavit, ut nemini (*d*) diſpliceret. Tali cum prudentia ſenſim ſine ſenſu umbræ iſtæ libertatis diſſipandæ ſunt, ut pari paſſu ea ſubducatur oculis, quo radices agit dominatio. Quo modo (*e*) *Agricola adverſus Britanniam profuturum putabat, ſi Romana ubique arma, & velut è conſpectu libertas tolleretur.* Atque hæc documenta ſine injuſtitia locum habent in Statibus vi armorum acquiſitis: victoria enim, quæ in vitas poteſtatem dedit, eandem concedit etiam ad formandam pro arbitrio gubernationem. In iis tamen, quæ ſucceſſione obveniunt, haudquaquam licitum eſt, eorum evertere jura ac privilegia, aut moribus & inſtitutis eorundem vim inferre. Solùm mutuæ concordiæ cauſa, conſenſu communi ſtatui poterit, ut communia ſint prœmia & monetarum commercia, ſublatis iis controverſiis, quæ odium & æmulationem creare ſolent; uti in Regno Navarræ factum, ut cùm unum idemque ſit dominium, vivendi item modus ſubditorum uniformis ſit, ac mutua inter eos communicatio & amor.

§. Nulla vis ſuavior juxtà, ac efficacior, quàm beneficium, ad tuendas conſervandasque Provincias acquiſitas. Etiam res inanimas colebant homines, & divinitatem iis tribuebant, ſi quid beneficii ab iis acciperent. Facilè mortales capi ſe ſinunt commodis, nec magnopere attendunt ad largientem iſta, & ſceptra moderantem, num alienigena ſit. Qui beneficiis obligari ſe ſinunt, & ſuo deſunt officio, nihil poſtea adversùs Principem moliri poſſunt, aſſeclarum defectu, cùm nemo quisquam ab homine ingrato fortunam ſibi bonam polliceatur. Ea de cauſa Scipio expugnata Carthagine bona ſua Dominis juſſit reſtitui; & Sertorius magnam ab Hiſpanis iniit gratiam, tributa moderando, inſtituendoque Hiſpanorum Senatum, Romano ſimilem. Ut ſuam ſtabiliret coronam (*f*) Rex Etwigius, vectigalia regia, quorum gravitate provinciales feſſi erant, imminuit, & quæ eo nomine fiſco regio debebantur, condonavit. A Romanis item in debellatis Provinciis (*g*) *quædam ex regiis tributis diminutæ, quo mitius Romanum Imperium ſperaretur.* Acerbiùs dominantis avaritiam ferunt ſubditi, quàm ipſam ſervitutem; pro eo ac Romani in Friſiorum rebellione experti ſunt, qui *pacem exuêre*, Romanorum (*h*) *magis avaritia, quam obſequii impatientes.* Caveat itaque Princeps, ne Provincias acquiſitas

(a) Tac. l. 1. Ann. (b) *Sed Tiberius vim principatus ſibi firmans imaginem antiquitatis Senatui præbebat.* Idem lib. 3. Ann. (c) Dion. (d) *Renovavit Imperium, & unxit Principes in gente ſua, & non accuſavit illum homo* Eccl. 45. 16. & 22. (e) Tac. in vita Agric. (f) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 17. (g) Tacit. lib. 2. Ann. (h) Idem lib. 4. Annal.

tas tributis nimium oneret, potiſſimum verò, ne uſitata alibi in eos quoque introducat; hæc enim introductio perquàm odioſa eſt. Rebellionem cæptavêre Cappadoces, quòd Romanum (a) *in modum deferre cenſus, pati tributa* ab Archelao adigerentur.

§. Nihil utilius modeſtia ad tuenda Regna bello & armis parta. Graviùs tulit Senatus Romanus, quòd Julius Cæſar, Senatoribus ingredientibus in Senatum, non aſſurgeret, quàm libertatis ſuæ jacturam. Quod cùm adverteret Tiberius, (b) *verbis paucis* cum iis utebatur, *& ſenſu permodeſto.* Populus ad minus præcipua magis, quàm ad ipſam rerum ſubſtantiam advertit animum, & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non raro applauſus communis, & in odium incurritur. Apud Romanos augendi conſervandique Imperii potior cura fuit, (c) *inania transmittebantur.* Ob quam cauſam Tiberius, utpote politicus egregiè prudens, (d) *validum ſeſe ſpernendis honoribus præſtitit*, nec permiſit unquam, ut ab Hiſpania ulteriore templa ſibi erigerentur, quin & (e) *nomen Patris Patriæ à populo ſæpius ingeſtum repudiavit.* (f) *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto ſe magis in lubrico dictitans.* Eandem rationem ſtatus præ oculis habentes Florentini Duces valde humanos erga ſubditos ſuos ſeſe exhibent, nec permittunt, ut, qui in plateis fiunt obvii gradum aut rhedam ſiſtant honoris cauſa, uti Romæ fieri conſuevit. Poſteaquam Caſtella obedientiam Regibus præſtare ad tempus recuſaſſet, non impertiit iis, penes quos ſumma rerum erat, grandia nomina, ſed Judicum duntaxat, ut tanto facilius à plebe admitterentur. Eadem quoque prudentia & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortua Regina Iſabella, Regis titulum uſurpare noluit, ſolo gubernatoris Caſtellani contentus. Status quidam in Italia, qui ad Majeſtatem regiam aſpirant, videbunt, opinor, ſucceſſu temporis (utinam iſta me fallat opinio!) ab antiqua recedere modeſtia nihil eſſe aliud, quàm univerſa in diſcrimen abducere, & perturbare velle tranquillitatem publicam; neque enim Italia ſemetipſam, ferre poterit, ſi tot capita coronis redimita intra fines ſuos viderit. Minoribus cum incommodis Statûs alicujus limites dilatari ſolent, quàm interior amplitudinis forma immutari; ut aut cum majoribus de dignitate contendat, aut æquales deſpiciat; ea enim re utrique vanè irritantur. A communitatum inæqualitate communis orta eſt dominatio. In illis vivere, nec ullum agnoſci Principatum, iſtud eſt, quod eas conſervat liberas. Si ſpiritus regii ſeminentur, pullulabunt Monarchiæ deſideria, quæ libertati exitium adferunt.

§. Pax denique (ut alibi diximus) illa eſt, quæ Regna acquiſita potiſſimum tuetur, dummodo pax iſta ſtudioſa ſit, atque armata: ſi enim tempus indulgebit, ut poſſeſſio dominium præſcribat paullatim, & titulum juſtum tribuat, absque belli tumultu, quod jura confundit, occaſionem dat miſcendi omnia ingeniis inconſtantibus & inquietis, & arbitrium eripit ei, qui imperat. Quare non in ſolis Regnis illis de novo acquiſitis procurari debet, ſed in Provinciis etiam finitimis: ex igne enim vicino facile ſcintillæ aliquæ emicant, migrantque arma ex uno loco in alium proximum, & proclive admodum eſt irritari eum, qui ea ſibi tam propinqua contuetur. Quæ cauſa fuit, cur Rex Philippus Tertius contra Carolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem arma ſumeret, cum is Mantuano Duci Montferratum eripere conaretur, dante interim ſua Majeſtate operam, ut Juſtitia, non gladius prætenſiones illas decideret, neque quies Italiæ publica ob cupiditatem unius pateretur. Idem periculum etiamnum hodie perdurat, niſi componantur diſſenſiones, quæ armis onerarunt Corornas quasdam & Principes: eductis enim ſemel gladiis, aut Vindicta

(a) Tacit. l.6. Annal. (b) Idem l. 1. Annal. (c) Idem l.15. Annal. (d) Idem l. 4. Ann. (e) Idem l. 1. Ann. (f) Idem ibidem.

dicta de injuriis acceptis ultionem ſumere cogitat, aut recuperare Juſtitia, quod inique uſurpatum fuit, aut Ambitio dilatare dominia, aut Mars ipſe armatus ferri aciem experiri deſiderat.

§. Finio nunc præſentem hanc diſceptationem quatuor verſibus Taſſi, in quibus magno cum judicio vera comprehendit fundamenta, quibus novum aliquod Regnum ſtabiliri debet & conſervari.

(a) E fondar Bœmondo al nuovo Regno,
Suo d' Antiochia alti principii mira.
E leggi imporre, & introdur coſtume.
Et arti, é culto di verace Nume.

Hic ſpectat, ſapiens quæ fundamenta recentis
Imperii jaciat Boëmundus: ferre ſubactis
Hunc populis leges, mores effingere, mentes
Artibus informare rudes, ac denique ſacris
Imbuere has veris videt.

SYMBOLUM LX.

SAgitta ab arcu emiſſa aut ſurſum fertur, aut deorſum, nec unquam ſuſpenſa hæret in aëre, ſimilis tempori præſenti tam velociter prætervolanti, ut dubitare poſſis, priusne eſſe deſinat, quàm advenerit: aut ſicut anguli in circulo, ubi acu-

(a) Taſſ. can. 1.

acutus in obtuſum tranſit, ut in recto ne tangat quidem. Primum punctum, in quo ſagitta conſiſtit, declinationis ejus punctum eſt. Quò aſcendit altius, à lapſu ſuo propiùs abeſt. Res omnes, cùm ad ſupremum venerint, mox iterum deorſum labi neceſſe eſt, nec firmare ſe poſſunt. Obſervavit id in corporibus humanis Hippocrates: ea quippe (*a*) *nec in melius verti, nec diu ſiſtere valent; reliquum* ergo *eſt, ut in deterius dilabantur.* Nihil in natura ſtabile ac permanens. Cauſæ ſecundæ cœlorum moveri nunquam deſinunt; adeoque nec ceſſant effectus, quos rebus hiſce inferioribus imprimunt, cui tanquam fonti Rerum publicarum mutationes attribuit (*b*) Socrates. Nec in hoc differunt monarchiæ à rebus iis, quæ vivunt, & vigent. Naſcuntur, vivunt, moriuntur æque, ac iſtæ nec unquam firmæ conſiſtunt, adeoque (*c*) *converſione* earundem *naturales ſunt.* Non creſcendo, decreſcunt. In inclinatione majoris fortunæ nihil moræ intercedit. Ubi labi ſemel cœperit, nullis viribus ſiſti poterit. (*d*) *Regum Majeſtatem difficilius eſt, à ſummo faſtigio ad medium detrahi, quàm a mediis ad ima præcipitari.* Verùm tamen non omnes Monarchiæ pari paſſu ſurſum ſcandunt, & ruunt, (*e*) *fati* namque *maligna perpetuaque in omnibus rebus lex eſt, ut ad ſummum perducta, rurſus ad infimum velocius quidem, quam aſcenderunt, relabantur.* Annis non niſi duodecim ſuam evexit Monarchiam Alexander, & paucis iterum corruit, in quatuor diviſa Principatus, & poſtea etiam in plures.

§. Multæ cauſæ ſunt incrementi pariter, & decrementi, quæ in Monarchiis & Rebuſpublicis fieri contingit. Qui ea caſui tribuit, aut motui, & occultæ aſtrorum vi, aut numeris Platonicis, aut annis climactericis, rerum harumce inferiorum curam providentiæ divinæ abnegat. Non dedignatur horum orbium gubernationem, qui fabricam eorundem dedignatus non fuit. Quin immo condere illam & curam ejusdem abjicere poſtea, eſſet ſuammet improbare actionem. Si ad exornandum pavonis collum, aut ad depingendas unius papilionis alas Deus penicillos ſuos nemini committit alteri, quomodo exiſtimabimus, quod caſui relinquat Imperia & Monarchias, è quibus felicitas, aut infelicitas, mors, aut vita hominis dependet, cujus gratia omnia condidit? Impium eſſet iſthoc credere, aut certe grandis ſuperbia, rerum ſucceſſus noſtris aſcribere conſiliis. Per ipſum (*f*) Reges regnant. Ipſe manu ſceptra diſtribuit, & tametſi in eorundem conſervatione aut amiſſione curſum ſuum relinquat propenſionibus naturalibus, quæ aut natæ ſunt nobiſcum, aut impreſſæ à ſideribus, & conſiſtat cum illis arbitrium liberum, absque ulla libertatis læſione, cum illo ipſo tamen Deus agit & operatur, diſponendo nobiscum incrementa, aut everſiones Monarchiarum, adeò ut nulla unquam interierit, absque interventu imprudentiæ alicujus humanæ, aut cœcarum animi perturbationum. Saluſtium ea de re audire juvat: (*g*) *Ego ita comperi*, inquit, *omnia regna, civitates, nationesque usque eo proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt; ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrupêre, poſt paulo imminutæ opes, denique ademptum imperium, poſtremo ſervitus impoſita eſt.* Neſcio ſanè, num dicere auſim: Imperia futura fuiſſe perpetua, ſi voluntas in Principibus ſemper potentiæ ſeſe accommodaſſet, potentia rationi, ratio eventibus.

Quare cum in inclinationibus Imperiorum locum aliquem Prudentia habeat, & humanum conſilium, cauſas earundem facile licebit deſcribere. Univerſales, quæ complectuntur regna omnia, ſucceſſione, ſeu electione, ſeu armis parta, plu-

(a) Hippocrat. (b) *Qui cauſam eſſe tradit, quod nihil perpetuo maneat, ſed omnia motu quodam orbiculari mutentur.* Ariſt. l. 5. pol. (c) Cicero l. 2. de natur Deor. (d) Livius. (e) Seneca. (f) *Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt.* Prov. 8. 15. (g) Saluſt.

rimæ ſunt; ad quatuor tamen fontes reduci omnes poterunt, è quibus oriuntur reliquæ, haud ſecus atque in mundi horizonte è quatuor ventis cardinalibus multi alii naſcuntur collaterales. Cauſæ iſtæ ſunt Religio, Honor, Vita, & Fortunæ. Pro rebus hiſce conſervandis ſocietas inter homines civilis inſtituta fuit; & ſubjecit ſe populus gubernationi aut unius, aut paucorum aut plurium; quoties vero videt, unum aliquod illorum quatuor inique pati, ſeditionem concitat, & regiminis, formam immutat. De illis igitur, quantum pro præſenti opere ſatis eſt, breviter aliquid attingemus.

Religio, tametſi Reipublicæ vinculum ſit (ut alibi diximus) præcipua tamen eſt, quæ eam diſſolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos eſſe nequit, qui diverſimode de Deo loquuntur & ſentiunt. Etenim ſi diverſitas in moribus & lineamentis corporum animos ſibi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furioſus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti ſunt. Status alicujus ruina eſt, conſcientiæ libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus ſanctus loquitur) & lancea in pectore ſibi ſunt invicem, qui in Religione (*a*) diſſident. Obligationes ſubditorum erga Principes, fortiſſima quæque amicitiæ & ſanguinis vincula rumpuntur & diſſolvuntur, ut cultus ſacer conſervetur. Regem Witericum manibus ſuis obtruncarunt ſubditi, quod Arrianam ſectam conatus fuiſſet introducere: Witizam item, quòd ritus & cæremonias Religionis immutaſſet: (*b*) Galacia adverſus Regem ſuum Froilam arma ſumpſit, quòd conjugia Clericorum per abuſum introducta ſuſtuliſſet: ſimulatque Religionum diverſitas Provincias Belgicas invaſit, unà incolæ à legitimi ſui Regis ac Domini obedientia deſciverunt.

§. Pari ratione honor, uti tuetur ac conſervat Reſpublicas, easque ad fidelitatem obligat, ita quoque eaſdem perturbat, ut in offenſa, in contemptù, in injuria ab infamia immunis ſit, cum præſertim ſubditi honorem vitæ fortuniſque communiter anteferre (*c*) ſoleant. Comes Julianus Afros evocavit in Hiſpaniam, proptereà quòd Rex Rodericus Cavæ filiæ ſuæ honorem violaſſet. Caſtellæ Nobiles arma ſumpſerunt adversùs Regem Alphonſum III. quia privilegia eorum evertere, & ad tributa exſolvenda eos adigere voluit. Ramirus Tertius Rex Legionis non alia de cauſa ſubditos ſuos rebelles & infideles expertus eſt, quàm quòd aſperè nimis & ſerviliter eos haberet. (*d*) *Multæ conſpirationes & invaſiones in Monarchia propter pudendas contumelias in corpus illatas factæ ſunt.* (*e*) *Propter contemptum etiam ſeditiones ſiunt;* idque ſive Princeps deſpiciat ſubditos, ſive hi Principem, quando dotibus & ornamentis Principe dignis inſtructus non eſt, judicantes nimirum, non niſi viles animos obedire ei, qui nec ipſe imperare didicit, nec auctoritatem ſibi parere; & gubernationis curam in poſtremis habet. Ita fecere ſubditi Regis Joannis primi Aragonii, eò quod nomen Regni & negotiorum curam abs ſe abjiceret: ſubditi item Joannis Secundi Caſtellæ Regis, ob ejus flagitia, inconditos mores & exiguam auctoritatem; uti & ſubditi Alphonſi Quinti Luſitaniæ Regis, quod ſe ab aliis gubernari pateretur. Nec minùs injuriam & defectum interpretantur ſubditi ſi ab exteris mandata accipiant, aut inter eosdem diſtribuantur dignitates & munera: nam (ut Rex (*f*) Henricus ajebat) *iſthuc nihil aliud eſt, quam palam oſtendere deeſſe*

(a) *Erunt vobis quaſi clavi in oculis, & lances in lateribus, & adverſabuntur vobis, in terra habitationis veſtræ.* Num. 33. 55. (b) Mar. Hiſtor. Hiſp. lib. 7. cap. 6. (c) *Honor quoque quantum valeat, & quomodo ſit cauſa ſeditionis, manifeſtum eſt.* Ariſt. lib. 5. Polit. cap. 3. (d) Ariſt. lib. 5. Polit. cap. 10. (e) Idem lib. 5. Polit. c. 3. (f) Lib. 14. tt. 3. l. 2.

deeſſe in regnis noſtris viros dignos & habiles. Id quod temporibus Caroli V. Imperatoris Caſtellæ motibus anſam dedit. Idem accidit, quando honorum partitio minus rectè inſtituitur: (*a*) *nam multitudo quidem graviter fert inæqualitatem patrimoniorum, præſtantes autem viri honorum inæqualitatem*, & pro contemptu habent, quod alii minus de Republica benemeriti iis (*b*) præferantur.

Maxima Reipublicæ infirmitas eſt incontinentia & laſcivia eorum, qui præſunt. Hinc ſeditiones naſcuntur, Regnorum immutationes, & ruinæ Principum, quia multorum honorem tangunt, & ſeveriſſimis pœnis à Deo caſtigantur. Unica turpitudo per multa ſæcula Hiſpaniam cineribus obruit. Propter illam plagæ ingentes (*c*) Ægyptum exercuerunt; ob eandem magnis cum ærumnis tum Davidem ipſum, tum ejus (*d*) poſteros, diu multumque conflictari oportuit, ita ut plerique omnes in perpetua vixerint perſecutione, & gladio interierint.

Non minus periculi in Republica ex eo eſt, ſi multi ab officiis excludantur: (*e*) *cum enim multitudo inopum eſt in ea civitate, eademque ab honoribus excluſa, neceſſe eſt eam civitatem eſſe plenam hoſtium Reipublicæ;* nec ullus homo tam ignavus eſt, qui honori non incumbat, aut iſto ſe privari non graviter (*f*) ſentiat. Idem periculum ſubeunt Reſpublicæ, in quibus certus ſolùm numerus è Nobilitate gaudet Magiſtratu, excluſis aliis.

§. Tertia cauſa immutationum & ſeditionum in Regnis eſt amor conſervandæ vitæ, quando nimirum ſubditi Principem ſuum tam ignavum & vecordem eſſe credunt, ut vitam ſuorum defendere ac tueri non poſſit; ut alias eum odio habent ob ſeveritatem, ut Regem Alphonſum Decimum; aut ob crudelitatem, ut Regem Petrum; aut exiſtimant injuſtum eſſe, & ingenio tyrannico, in cujus manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Ordonium, (*g*) ob trucidatos, & malè habitos Caſtellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

§. Ultima cauſa bona & fortunæ ſunt, ſi nimirum Princeps ſubditorum facultates leviter conſumat; quæ cauſa fuit, cur Garcias Galæciæ (*h*) Rex Regno pariter ac vitâ exutus ſit. Aut ſi reditus regios inutiliter prodigat, quam rationem Ramo prætendit, cum fratrem ſuum germanum Sanctium Navarræ Regem interimeret. Aut ſi ipſe in omnem aviditatem pronus ſit, quemadmodum Rex Alphonſus Sapiens. Aut ſi ob malam gubernationem Reſpublica laboret annonæ inopia, ſi rerum pretium accendatur, ſi ceſſent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonſum inviſum reddidit. Aut ſi moneta proba non ſit, uti temporibus Regis Petri Aragonii Secundi, multorumque aliorum Regum accidit; aut munera proficua, & opes malè diſtribuantur; invidia enim & neceſſitas contra locupletiores arma ſumunt, & ſeditiones (*i*) excitant. Quæ oriri etiam ſolent ex mala adminiſtratione juſtitiæ, ex hibernatione militum, aliisque oneribus, quibus ſubditorum reditus, & bona graviter onerant.

§. Præter cauſas iſtas univerſales & communes, aliæ quoque ſunt unicuique è tribus ſupra allatis gubernandi formis peculiares ac propriæ, quas facilè colligere licebit ex iis, quæ pro iisdem conſervandis attulimus in medium: nam (*k*) *il-*

(a) Ariſt. lib. 2. Polit. (b) *Nam homines tum, quod ipſi inhonorati fiant, movent ſeditiones, tum quod alios videant in honore.* Ariſt. lib. 5. Polit. c. 3. (c) *Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abraham.* Gen. 12. 10. (d) *Non recedet gladius de domo tua usque in ſempiternum, eo quod deſpexeris me, & tuleris uxorem Uriæ.* 2. Reg. 12. 10. (e) Ariſt. l. 3. Pol. c. 7. (f) *Honori incumbit tam ignavus, quam bonus.* Ariſt. l. 2. Pol. c. 5. (g) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 9. c. 8. (h) Idem Hiſt. Hiſp. l. 8. c. 8. (i) *Inſuper ſeditiones oriuntur non ſolum ob patrimoniorum, verum etiam ob honorum inæqualitates.* Ariſt. l. 2. polit. cap. 5. (k) Ariſt. l. 5. polit. cap. 8.

lud dubitari non poteſt quin cognitis iis, quæ Reipublicæ interitum important, ea quoque quæ ſalutem afferunt, intelligantur, cum contraria contrariorum ſint efficientia. Non poſſum tamen, quin ea de re adjiciam aliquid, etſi fortè periculum ſit, ne quædam alias à me dicta hic repetam.

§. Status hæreditarii tunc perire ſolent, cum in iis omnino acquieſcit Succeſſoris cura, præſertim ſi potentes ii ſint: illa ipſa enim amplitudo ſecurum eum efficit & minus ſollicitum, tanquam qui omne ſpernat periculum, & anceps in ſuis conſiliis hæreat, artes magnas exequi pertimeſcat, ne quietam illam poſſeſſionem qua fruitur, forte interturbet. Damna prævertere negligit, ſed tum primùm parat remedia cum illa jam evenêre, quo tempore ſumptuoſiora ea ſunt, & minùs (*a*) efficacia; audere aliquid, periculum æſtimat, & pacem procurando per incerta quædam & indecora media, bellum iisdem accerſit, ut quibus conſervare ſe cogitabat, ſeipſum nunc peſſundet. In iſto diſcrimine verſantur Monarchæ, qui dum quietem ſectantur, in turbas & motus incidunt. Siſtere volunt, & labuntur. Dum laborare deſinunt, languere incipiunt. Omnia iſta belle adumbravit illa Ezechielis viſio quatuor animalium alatorum, ſymboli Principum & Monarchiarum, (*b*) quæ *cum ambularent, quaſi ſonus erat multitudinis, ut ſonus caſtrorum; cumque ſtarent demittebantur pennæ eorum.* Verùm ad ſe conſervandum neceſſe non eſt, ut novas ſemper ditiones ſuis adjiciant: hoc enim infinitum foret, & tandem in injuſtitiam & tyrannidem vergeret. Satis ſe tueri poterit Status aliquis in circuli ſui circumferentia, ita tamen, ut intra illius ſepta ſuam agendi vim retineat, & robur exerceat, easque ipſas artes, quibus ad tantam magnitudinem pervenire contigit. Aquæ intra ſuum motum ſe conſervant, is ſi deſit, vitium capiunt; neceſſarium tamen non eſt, ut fluant, ſufficit, ſi intra ſemet ipſas moveantur, ut in lacubus & ſtagnis accidit ſola ventorum vi agitatis. Sic Monarchiæ, in quibus viget diſciplina, quæque adverſus occaſionem omnem munitæ ſunt, diutiùs perdurant, licèt aliena non invadant. Etiam absque bello militares exercitationes frequentari poſſunt. Ita pacis tempore artes iſtas Cajus Caſſius fovebat, (*c*) & *quantum ſine bello dabatur, revocabat priſcum morem, exercitabat legiones, cura pari vires augebat perinde, ac ſi hoſtis ingrueret.* Si Principi armorum deſit exercitium, non ideo tamen pacis otio torpeſcat omnino, ſed in ea etiam glorioſum aliquid moliatur, quod opinionem ſuſtineat. Auguſtus in imperii ſui tranquillitate animum ſuum igneum cineribus ſopiri minime paſſus eſt; quin immò cùm ut homini agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggreſſus eſt, componendo cæleſtium motus, corrigendo menſes, & leges dando tempori. In eum finem Rex Philippus Secundus admirandam illam Eſcuralis fabricam conſtruxit, qua in re ipſam etiam Naturam artificio ſuperare conatus eſt, & univerſo orbi animi ſui ſuæque pietatis magnitudinem oſtendere.

§. Sed & Regna hæreditaria in periculo ſunt, quando qui ſuccedit, moribus inſtitutisque Majorum neglectis, ſubditorum ſervitutem & ſubjectionem à Natura eſſe exiſtimat, & immemor ab illis ipſis ſuam proficiſci amplitudinem, eos ſpernit, tanquam ſi mancipia forent, magisque bonum privatum præ oculis habet, & ut ſuas expleat cupiditates, quam bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem (*d*) converſa; unde exiſtimatio Principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multaque alia fiunt, quibus diſcinditur reciproca illa unio, qua Rex & Re-

(a) *Tardiora ſunt remedia, quam mala.* Tacit. in vita Agric. (b) Ezech. 1. 24. (c) Tac. l. 12. Hiſt. (d) *Aliæ tyrannides ex Regibus, qui moribus inſtitutisque Majorum violatis, imperia magis concupierunt.* Ariſt. l. 5. Polit. cap. 10.

Regnum (a) colligantur inter ſe; dum hoc paret, ille imperat, beneficio quaſi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem ſplendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum vero fecilitatem bene inſtitutæ gubernationis Absque hoc vinculo mutuo hæreditarii ſtatus aut pereunt, aut in aliam tranſeunt formam: nam Princeps, qui deſpici ſe videt, & omnibus eſſe odio, ſibi metuit, è metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis naſcitur; quam quia potentiores ferre non ſuſtinent, conjurant adverſus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum ſceptro exuunt: unde porrò fit, ut populus illis ipſis, utpote quibus libertatem ſuam tum acceptam fert, gubernacula committat, introducaturque Ariſtocratia, in qua Optimates imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt: cum enim eorundem filii ſuccedant poſteà, ideoque Magiſtratus & dominatio fiant hæreditaria, facilè iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in adminiſtranda Repub. omnia referendo; è quo illud deinde fit, ut populus inique & per tyrannidem opprimi ſe ab iis videns, ſceptrum iisdem extorqueat è manibus, malintque imperare omnes, perinde quaſi major ſit libertas Democratiæ; in qua cùm æqualitas ſervari nequeat, invaleſcunt inſolentia atque injuſtitia, & exoriuntur ſeditiones ac tumultus, quorum confuſio ac damna tanta ſæpe ſunt, ut tolerabilius omnes exiſtiment, ſi penes unum ſolum ſit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à qua primùm receſſerant, fit regreſſio. Iſtiusmodi circulum committere ſolent Reſpublicæ, in quo non raro accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum ſtatus aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occaſione utitur, ad debellandas eas & ſubjugandas.

§. Imperia electiva, aut certè ſubditorum erga Principem affectus tum pereunt, cùm Principis electi facinora non reſpondent conceptæ opinioni; deprehenſo nimirum electionis errore ex inani meritorum præſumptione. Multi enim ſunt, qui ad gubernandum videntur idonei, antequam ad gubernacula admoveantur, uti in Galba accidit, (b) qui *omnium conſenſu capax Imperii* habebatur *niſi imperaſſet.* Qui electioni non ſubſcripsêre, nunquam ab electo ſatis ſecuri ſunt, quin potiùs metus ille, in cauſa eſt, ut mutationem exoptent & moliantur. Si illi verò, qui ſua dedêre ſuffragia, tantum ſibi de ejus favore fuerunt polliciti, ut poſtquam ſpe ſua fruſtrari ſe vident, vivant inquieti & conquerantur: neque enim fieri poterit, ut Princeps ſatisfaciat omnibus, taceo ipſam etiam humanam gratitudinem paulatim fatigari, dum amplitudinis & fortunæ ſuæ inſtrumenta aſſiduè ante oculos habet, eosque tanquam illius creditores averſatur. Subditi mutationibus electionis aſſueti, easdem amant, ſemperque ſibi perſuadent, Principem alium novum fore meliorem. Qui in electione ſuffragii jus habent, tanto tempore ſuſpendi, & quaſi emori dolent ſuam eligendi poteſtatem, unde eorum exiſtimatio dependet. Electus efferens ſeſe dominandi libidine, Imperii ſui fines latiùs propagare contendit, violat juramenta, conditiones & pacta, cùm quibus ad ſceptrum aſcitus fuerat, & ſpretis Regni incolis (ſi alienigena ſit) alios ſuæ Nationis muneribus præficit, ſuæ familæ homines evehere ſatagit; qua in re ſubditorum incurrit odium, & ruinæ ſuæ anſam præbet: omnes enim ab exteris regi grave ducunt. Jeremias certe pro triſti nuntio illud in (c) Jeruſalem habuit.

§. Imperia quoque armis parta diu florere haud ſolent: deliciis enim illud animorum robur flacceſcit ſenſim, & eliditur Felicitas, conſilia impedit, ipſosque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam per-

Yyy vene-

(a) *Nam ſi non volentibus imperet, protinus deſinit eſſe Regnum.* Ariſt. Lib. 5. Politic. cap. 10. (b) *Ecce auditum in Jeruſalem, cuſtodes venire de terra longinqua & dare ſuper civitates Juda vocem ſuam.* Jerem. 4. 16.

venerunt. (*a*) *Illud clarum teſtatumque exemplis eſt, quod homines felicitatem aſſequantur benignitate in alios, & bona de ſe opinione. Iidem cum adepti, quæ voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis dilabuntur, fit meritiſſimo, ut una cum imperantium mutatione ipſi ſubditi ſe & affectus mutent.* Hæc cauſa fuit, cur Carthaginenſes ex Hiſpania ejecti fuerint, quia nimirum non adverterant, artibus iisdem, quibus acquiruntur Status, eos etiam conſervari oportere: qua de re magis ſoliciti eſſe ſolent ii, qui primi ejusmodi Provincias armis ſubegerunt, quam eorundem Succeſſores. Illi enim omne animi & ingenii ſui robur ad eas acquirendas tuendasque contulerunt; contra vero hos ipſa ſucceſſio negligentes ea in re & minus ſollicitos efficit. (*b*) Unde fit ut *qui occuparunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui vero tradita ab aliis accepêre, hi ſtatim fere omnes amiſerint.* (*c*) Spiritus ſancti oraculum eſt, *Regna de gente in gentem transferri propter injuſtitias, & injurias, & contumelias, & diverſos dolos.*

Concludo præſentem materiam duobus documentis: primum eſt, (*d*) quòd *conſervantur Reſpublicæ non ſolum, quia procul ſunt ab iis, quæ interitum afferunt, ſed etiam quia prope ſunt, Nam timor intenſiore cura Reipublicæ conſulere cogit.* Alterum eſt, quod & in ipſo Principe, & in corpore Reipublicæ (*e*) *maximè omnium quod exiguum eſt caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum ſimul contrahitur;* at poſtquam invaluerit, remedium non admittit. Minimus etiam verniculus cedri medullam paullatim exedit, & eam denique humi ſternit. Navem ſecundiſſimis impulſam ventis una ſiſtit Echæneis: quanto velocitas illius major eſt & vehementior, tanto facilius in ſcopulos alliſa diſſolvitur. Leviſſima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quàm gravis infirmitas, quia illa fere negligitur, huic vero gnaviter paratur remedium. De febri curanda mox ſumus ſolliciti; at de defluxione aliqua in pectus decidente perparum laboramus: unde tamen morbi graviores naſci ſolent.

SYMBOLUM LXI.

DECACHORDUM (inſtrumentum Muſicum) perfectam format Ariſtocratiam conſtantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præſidet, imperant plures digiti, paret vero nervorum multitudo; quaſi populus quidam, qui attemperati ſunt omnes inter ſe & concordes in harmonia, non particulari & privata, ſed communi & publica, ita ut majores à minoribus minime diſſonent. Decachordo ſimilis eſt Reſpublica aliqua, in qua longus rerum uſus & experientia alios præeſſe voluit, obedire alios, ſancivit leges, conſtituit Magiſtratus, diſtinxit officia, certos præſcripſit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum inſtituit Reipublicæ ordinem, qui naturæ cujusque maxime conformis eſſet & conſentaneus. Unde fit, ut antiqua illa diſpoſitio ſine periculo immutari haud poſſit. Decachordum illud Regnorum & Rerumpublicarum cum omnibus ſuis partibus jam conſtitutum eſt, nervi omnes contemperati inter ſe, & ſuis quique locis diſpoſiti; & tametſi fortè cuipiam videatur, unum aliquem aliter immutatum meliorem fore; plus tamen ſemper tribuendum prudentiæ & conſiderationi Majorum, quos longus uſus & experientia edocuit: rationes enim ac modi gubernandi, licet quædam habeant incommoda, mino-

(a) Polib. (b) Ariſt. lib. 5. Polit. c. 9. (c) Eccl. 10. 8. (d) Ariſt. l. 5. Polit. cap. 8. (e) Idem ibid.

minori tamen ferè cum detrimento tolerari ſolent, quàm innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout diſpoſiti ipſi ſunt, non eos immutat omnino, niſi fortè temporis diuturnitate, aut aliis de cauſis tantoperè diſturbati ii ſint, ut planè à fine ſuo primo deficiant, quemadmodum alibi dicimus. Oportet igitur, ut Princeps Imperii ſui decachordum bene accurateque perſpectum habeat, Majeſtatem item, quæ illud comitatur, naturam denique, conditionem & ingenium populi, quàm aulicorum, quæ præcipui illius nervi ſunt. Nam ut rectè dicit Rex

Alphonſus Sapiens in quadam ſua lege: (a) *Saber conozer los Omes, es una de las coſas, de que el Rey mas ſe debe trabajar: ea pues que con ellos ha de fazer todos ſus fechos, meneſter es, que los conozca bien. Scire homines noſſe, res eſt, cui plurimum operæ a Rege eſt impendendum. Neceſſe enim eſt, ut eos, quibuscum negotia, quæ habet, omnia pertractanda veniunt, probe cognitos ſibi, ac perſpectos habeat.* In hoc potiſſimum gubernandi artificium conſiſtit.

(b) Principis eſt virtus maxima nôſſe ſuos.

Qui in ea ſcientia plus profecerunt, majori cum facilitate ſuos rexerunt Status. Multi ad Regnorum decachordum manum admovent, pauci digitis nervos apte nôrunt impellere, rariſſimi naturam illius rite cognoſcunt, & eo ſcitè canunt.

Illud igitur ſciat Princeps Regnum nihil eſſe aliud, quàm multarum civitatum populorumque quandam unionem, & conſenſionem communem in unius alicujus imperium & obedientiam aliorum, quam ambitio ſuaſit & vis. Concordia illud primùm erexit, idem porrò conſervat concordia. Juſtitia & clementia vitam ei tribuunt. Cura eſt alienæ ſalutis. Spiritus ejus in unitate Religionis conſiſtit. Ex iisdem partibus, quibus conſtat, conſervatio ejus dependet, augmentum item,

 aut

(a) Lib. 13. tt. 5. p. 2. (b) Mar.

aut ruina. Conſortem ferre & in ipſo magis, quam in ulla re, fortunæ triumphat inconſtantia. Æmulationi & invidiæ obnoxium eſt. Plus illi periculi à rebus ſecundis, quam adverſis imminet: in illis enim ſui quaſi oblitus vivit ſecuriùs, per ſecuritatem in ſuperbiam erigitur, per ſuperbiam in interitum ruit. Si novum ſit, facile iterum diſſolvitur; ſi antiquum, ne ſic quidem omnino firmum eſt. Non minùs in perpetua pace periclitatur, ac in bello. Si armis alienis infeſtum non ſit, ſe ipſo collabitur, & ubi ſemel ruere cœperit, ſuſtinere ſe non poteſt. Inter ſummum ejus faſtigium & præcipitium nihil pene interjicitur temporis. Æmulationibus nunc defenditur, nunc offenditur. Si exiguum valde ſit, tueri ſe nequit, ſi grande admodum, regere ſeipſum neſcit. Arti magis paret, quàm violentiæ. Amat novitates, & in his ruinam ſuam reperit. Virtus ſalus illius eſt, vitium infirmitas. Labor illud erigit, dejicit otium. Munimentis & fœderibus roboratur, & legibus ſtabilitur. Magiſtratus pro corde illi eſt, conſilia ſunt pro oculis, pro brachiis arma, pro pedibus opes.

§. Iſtud Regni Decachordum Majeſtas comitatur, quæ eſt quædam harmonia è populi chordis orta & à *(a)* cœlo approbata. Repræſentatio quædam poteſtatis, & ſplendor ſupremæ jurisdictionis. Vis quædam, quæ actoritatem & obedientiam ſibi conciliat. Cuſtodia & ſalus eſt Principatûs. Opinio & fama eſſe ſuum illi tribuunt; amor ſecuritatem, metus auctoritatem; oſtentatio amplitudinem; cæremonia reverentiam; ſeveritas obſervantiam; pompa exiſtimationem. Quanto magis hominum fugit frequentiam, tanto magis in veneratione eſt. Contemptu & odio in diſcrimen venit. Nec æqualitatem fert, nec diviſionem, quia in admiratione & unitate eſt poſita. In utraque fortuna conſtantiam ſervat: roborat eam cultus; fovent arma & leges. Nec durat in elatione, nec in demiſſione animi concidit. Vitam illi prudentia & beneficentia tribuunt, eripiunt impetus & vitium.

§. Chordarum vulgus Decachordi iſtius populus eſt, cujus natura monſtro per omnia ſimilis, diſſimilis à ſe ipſa eſt, inconſtans & varia. Exteriori rerum facie capitur, interiora non penetrat. Rumorem in conſilium adhibet. Sic à mediis & ratione derelictus, ut verum à falſo diſcernere nequeat. In deteriora ſemper pronus. Una eademque hora duos contrarios inter ſe induit affectus. His potiùs duci ſe ſinit, quàm ratione: magis impetu quàm prudentia, umbra potiùs, quam veritate. Pœnis & caſtigationibus domari poteſt. In adulationibus difformis eſt & varius, laudes veras falſis commiſcens. Medium tenere neſcit: aut extremè amat, aut odit; aut ſumme gratus eſt, aut ingratus; aut pavet, aut terret, dum verò pavet, ſecurè ſpernitur. Periculis levioribus proximè imminentibus perturbatur: grandioribus, ſi longinqua ſint, nihil omnino terretur. Aut abjecto ſervit animo, aut cum ſuperbia imperat. Nec ipſe liber eſſe didicit, nec eſſe ſinit alios. Minis audax eſt, re ipſa & opere puſillanimis ac vecors. Levibus de cauſis commovetur, & citò rurſum componitur. Sequitur, non ducit. Erga omnes eodem modo ſe gerit. Faciliùs cogi ſe ſinit, quàm perſuaderi. Rebus proſpere fluentibus arrogans eſt & impius; in fortuna adverſa pavidus & religioſus. Tam ad crudelitatem proclivis, quàm ad miſericordiam. Eodem animi ardore, quo uni favet, perſequitur alium. Clementia nimia abutitur ad licentiam, rigore nimio in perniciem it præceps. Si effrænatiùs ſemel in bonos invaſerit, nec ratio, nec pudor eum retrahit. Rumores fovet confingitque & ſua credulitate famæ vires addit. Paucorum ſermones negligit, voces multorum ſequitur. Eventus malos malitiæ Magiſtratus tribuit, & calamitates communes delictis Principis. Nihil magis eum obſequentem reddit, quàm annonæ & rerum omnium ubertas, in qua curas ſuas omnes

(a) *Vivit Dominus, qui firmavit me & collocavit me ſuper ſolium David Patris mei.* 3. Reg. 2. 24.

omnes & cogitationes defixas habet. Rei privatæ ſtudio, aut honoris læſione leviter commovetur. Oneribus preſſus concidit, allevatus recalcitrat. Amat ingenia præfervida & temeraria, rationem item gubernandi ambitioſam & turbulentam. Nunquam acquieſcit præſenti rerum ſtatu, mutationis ſemper & novitatis appetens. Virtutes aut vitia eorum, qui præſunt, imitatur. Locupletibus & potentioribus invidet, & inſidias machinatur. Ludos aliaque oblectamenta diligit, neque ulla alia re magis, quam iſtis, animus illius & gratia conciliari poteſt. In Religione ſuperſtitioſus eſt, & Sacerdotibus paret potius, quam ſuis Principibus. Hæ præcipuè conditiones affectionesque ſunt multitudinis. Illud tamen ſibi Princeps perſuadeat, nullam eſſe communitatem, aut tam amplum conſilium, quantumvis grave ſit, & Virorum ſelectorum, in quo vulgus aliquod non ſit, quodque non in multis cum populari conveniat.

§. Alia etiam Decachordi iſtius Muſici pars, nec minùs principalis eſt aula; cujus nervos niſi magna cum prudentia & dexteritate Princeps impellere noverit, totius gubernationis harmoniam diſturbabunt; quare ut bene ii ſemper attemperati permaneant, illius etiam naturam nôſſe oportebit. Eſt igitur aula præſumptuoſa & varia. Ad momenta ſingula Chamæleontis inſtar ſuos mutat colores, pro eo, ac fortuna proſpera, aut adverſa aſpirat. Tametſi una & communis omnium lingua ſit, non æquè tamen omnes eam intelligunt. Principem naſcentem veneratur ac colit, occaſui proximum minimè curat. Actiones illius obſervat & carpit. Moribus ejus ſeſe accommodat, & errores imitatur. Retibus adulationis aſſiduè illius venatur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem & privatum commodum. Mendaciis alitur, & veritatem odio habet. Malum temere credit, difficillimè id quod bonum eſt. Amans mutationum & novitatum. Omnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrogans in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. Invida tum erga ſe ipſam & domeſticos, tum erga eos, qui extrà degunt. In diſſimulandis celandisque ſuis ſtudiis mirum in modum artificioſa. Odium riſu & cæremoniis contegit. Laudat palàm, clam vituperat. Sui ipſius hoſtis eſt. In iis, quæ foris incurrunt in oculos, vana, in promiſſis, levis.

§. Cognito igitur iſthoc gubernationis inſtrumento, nervorum item illius natura & concordia, oportet Principem tali cum prudentia eos pellere digitis, ut ne diſparem reddant ſonum: qua in re opus eſt, certam ſervare menſuram & tempus, nec magis uni favere nervo, quàm alteri, in iis, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum oblíviſci; omnes enim in inſtrumento muſico Reip. munus ſuum. habent, licet inæquales ſint inter ſe, & facilè diſſonent. Quæ vocum diſcordia tum periculoſior erit, ſi Princeps amplam nimis poteſtatem conceſſerit Magiſtratibus; ſi nimiùm plebi faventem ſe exhibuerit, aut ſpreverit Nobilitatem; ſi juſtitiam adminiſtraverit aliquibus, aliis non item; ſi armorum literarumque officia confuderit. Si denique non probè intellexerit Majeſtatem ſuſtentari auctoritate, regnum amore; aulam gravitate; nobilitatem exiſtimatione; populum ubertate; juſtitiam æqualitate; leges metu; arma præmio, potentiam parſimonia; bellum opibus, & pacem opinione.

§. Unumquodque Regnum inſtrumentum eſt ab aliis naturâ & nervorum (qui ſunt ipſi ſubditi) diſpoſitione diverſum, adeoque à diverſa manu, & modo diverſo regi & impelli debet. Regnum aliquod Decachordi inſtar eſt, quod non ſolum mollitie extremorum digitorum indiget, ſed unguium etiam duritie. Aliud organo muſico ſimile videtur, in quo ambabus opus eſt manibus, ut earum pondere vocum ſymphonia exprimatur. Aliud tam delicatum eſt, uti cythara, quæ non fert ipſos digitos, ſed levi pulſata calamo, tum demùm ſuaviter reſonat. In eo igitur Princeps elaboret, ut iſta Regnorum ſuorum inſtrumenta & ſubditorum

nervos bene habeat perſpectos & contemperatos inter ſe, caveatque (quod & in ipſo Deo obſervavit (*a*) Chryſoſtomus) ne ſeveritate aliqua, aut cupiditate nimis adducat claviculos; nam nervus etiam probatiſſimus, ſi nimium intenſus non rumpitur, omnium tamen turbat concordiam, & modulationis ſuavitatem impedit.

SYMBOLUM LXII.

APES, quibus plurimum Natura ingenii & induſtriæ tribuit, artificium ſuum conſtituendi favos callide contegunt. Fervet opus, & nemo œconomiam earundem & ſtatum penetrare poteſt: quòd ſi quis curioſiùs interdum, efformato alveari vitreo, cum velit introſpicere, undique cera illud obducunt, ut ne actionum ſuarum domeſticarum teſtes & ſpectatores habeant. O prudentem Rempublicam, mundi Magiſtram! jam dudum in animantes omnes ſupremum teneres Imperium, ſi quemadmodum tibi Natura pro tua conſervatione ſuggeſſit media, ita vires quoque pro incremento tuo ſuppeditaſſet. Diſcant à te omnes aliæ, quanti ad felicitatem publicam interſit occultum aliquod ſilentium, & ſecretum tacitum in rebus agendis ſtatuendisve, quantumque noceat, ſi detegatur artificium & prodantur in apertum regulæ gubernationis: negotiationes & tractatus, conſilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam conſideraſſet cum animo ſuo Druſus Tribunus, cum Architectus ei polliceretur, ita ſe ædium feneſtras diſpoſiturum, ut nemini per eas introſpicere liceret, non hunc in modum reſpondiſſet: (*b*) *Tu vero, ſi quid in te artis eſt, ita compone domum meam, ut quidquid agam ab omnibus perſpici poſſit.* Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Miniſtri alicujus publici, neque Principis, in cujus pa-

(a) *Neque nervum intendit, neque remittit ultra modum, ne harmonia concentum lædat.* Chryſ. (b) Vell. Pater. lib. 2.

palatio neceſſe eſt, quidam ſeceſſus ſint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conſpectum deliberetur de negotiis ac decernatur. Conſilium tanquam (a) myſterium non niſi cum paucis communicandum. (b) Deo ejusdem Præſidi (quem Conſum dicebant) Roma aras quondam erexit, ſed ſubterraneas, ut indicaret, conſilia occulta eſſe debere. Cujus etiam ſecreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diuque ſalva conſtitit; illud ſcilicet pro comperto habens, (c) *taciturnitatem optimum atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum* eſſe *vinculum.* Erat Senatui illi tam fidum profundumque pectus, ut ejus conſultationes, & quæ ſecreto ſtatuerat, nunquam palàm eruperint: multis ſæculis ne unus quidem Senator fuit, qui ea proderet: univerſi ac ſinguli aures habebant ad audiendum; linguam nemo, ut loqueretur. Neſcio profectò, num idem de Monarchiis & Rebuſpub. præſentibus dici poſſit. Quod heri in earum conſiliis actitatum fuit, hodie narratur inter muliercularum ſubſellia, quarum blanditiis (contrà ac præcepit Michæas (d) Propheta) facilè arcana ſua pandunt mariti, illæ vero viciſſim aliis; quomodo in ſecreto illo accidit, quod (e) *Maximus uxori ſuæ Martiæ aperuit; illa Liviæ.* Per ejusmodi canales mox ſecreta illa etiam ad Legatos Principum permanant, à quorum obſervatione nemo quisquam immunis eſt. Publici exploratores ſunt, urinatores, qui in profundum ſe demittunt. Prudens illa Reſpublica, quæ ad diuturnam commorationem illos non admittit. Noxii magis ſunt, quàm proficui tranquilitati publicæ: plura excitarunt bella, quàm paces compoſuerunt: ſemper alvearia fabricantur vitrea, ut per inſidias queant inſpicere, quid agatur in conſiliis. Omni igitur ope elaboret Princeps, ut conſiliorum ſuorum rimas omnes obſtruat, ne per eas introſpicere poſſit curioſitas: nam ſi hoſtis illa penetret, facilè iis it obviam & contrà ſeſe armat; uti faciebat Germanicus, ſiquidem (f) *nihil Cæſari incognitum, Conſilia, locos, prompta, occulta noverat, aſtusque hoſtium in perniciem ipſis vertebat.* Eandem ob cauſam Salluſtius Criſpus quoque ſuaſit Liviæ, (g) *ne arcana domus, ne conſilia amicorum, miniſteria militum vulgarentur.* Dum Samſon aperuit Dalilæ, in quo robur ſuum (h) conſiſteret, unà malitiæ occaſionem præbuit, illudque (i) perdidit. Conſilia occulta omnes metu percellunt, & Principi auctoritatem pariunt; & licet non optimè fundata ea ſint, judicium tamen prudens facilè poſteà rationes invenit, quibus ea bona fide tueri poſſit. Rueret omnis de Principibus & Rebuſpub. concepta opinio, ſi intimè penetrare liceret, quæ in ſecretioribus eorundem conſiliis pertractantur. Gigantes ſunt, qui proceros ſeſe & potentes offerunt oculis, magisque perterrefaciunt, quam lædant; verùm ſi metus eos agnoverit propiùs, videbit phantaſticos eſſe, qui regantur ac ſuſtententur ab hominibus non majoris ſtaturæ, quàm ſint cæteri. Imperia in conſiliis & actionibus ſuis ſecreta in veneratione ſunt, ſecùs ſpernuntur ab omnibus. Quàm aſpectu jucundum eſt flumen (k) profundum, quàm contra inamœnum, quod jacentes in fundo lapides & alvei muſcum oſtentat; illud pedibus tranſire nemo audet; hoc vadare volunt omnes. Res opinione magnæ conſpectu vileſcunt. (l) *Major è longinquo reverentia.* Propterea ſapientiſſimus Deus, cum in monte Sinai de danda populo ſuo lege ejusque gubernatione conferret cum Moyſe, ſupremum illius cacumen non igne ſolùm, ſed & denſiſſima (m) nube circumſepſit, ne quis per inſidias

(a) *Habuit cum eis myſterium conſilii ſui.* Judith. 2. 2. (b) Roſ. 2. Ant. Rom. (c) Valer. Max. l. 2. c. 2. (d) *Ab eâ, quæ dormit in ſinu tuo cuſtodi clauſtra oris.* (e) Mich. 7. 5. (f) Tacit. lib. 1. Annal. (g) Idem lib. 2. Annal. (h) *Si raſum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea & deficiam, eroque ſicut cæteri homines.* Jud. 16. 17. (i) *Quia nunc mihi aperuit cor ſuum,* Ibid. v. 18. (k) *Sicut aquæ profundæ, ſic conſilium in corde viri.* Prov. 2. 30. (l) Tacit. l. 1. Annal. (m) *Ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem.* Exod. 19. 16.

ſidias eos obſervare poſſet, præcepitque ſub pœna capitis, ne ullus vel ad radicem montis propiùs (*a*) accederet. En ipſius etiam Dei conſultationes & mandata, tanquam myſteria in ſeceſſu ſecreta haberi oportuit. Quid igitur in humanis erit, cùm nullum Sapientum ſit conſilium absque ignorantiis? quando conſulta eorum vulgantur in publicum, diu multumque expenſa videntur, & facta magno cum judicio. Majeſtatem & prudentiam Principis referunt, gravesque conſiderationes & cauſas ſubeſſe credimus, quas mente aſſequi non poſſumus; immò multas interdum nos ipſi addimus, quæ Principi aut conſiliariis ne in mentem quidem venerunt: verum ſi ipſam conſultationem, fundamenta, & conſilia coràm audire licuiſſet, meritò ea riſiſſemus. Ita in theatris fieri aſſolet, ubi Actores belle perſonati in ſcenam prodeunt, & auctoritatem præ ſe ferunt; intus autem poſt ſiparium eorum nota eſt ignobilitas; omnia ibi permixta & confuſa. Eam ob rem longè adhuc inconvenientius eſt, ſi gubernationis myſteria communicentur cum Exteris, quos ſuſpectos habebat Rex Henricus (*b*) II. Et licet multi forſan fideles futuri ſint, tutius tamen eſt, plane eos arcere à gubernaculis, aut ærarii communis adminiſtratione, præſertim quando ſubditi non ſunt, aut æqualis conditionis, *ne* videlicet (*c*) *alieni Regni, quod non convenit, ſcrutentur arcana.* Sed ita fere naturâ comparati ſumus, ut domeſtica aſpernemur, miremur aliena. Nullam putamus eſſe animi fortitudinem, ſcientiam nullam, nullum conſilium, niſi apud Exteros, nequicquam monente nos Spiritu Sancto (*d*) *Admitte ad te alienigenam, & ſubverte te in turbine, & alienabit te à tuis propriis.*

Si Princeps voluerit, ut conſilia ſua ſecreta habeantur & tacita, taciturnitate ſuâ & prudentiâ in rebus ſuis celandis exemplo aliis præeat. Q. Metellum imitetur, quem dixiſſe aliquando accepimus: (quod idem & Petrus Aragoniæ Rex ſolebat) (*e*) *Si hujus conſilii mei interiorem tunicam conſciam eſſe ſenſero, continuo eam cremari jubebo.* Enitatur peculiari ſtudio, ut animum ſuum occultum habeat: qui enim ſuæmet intentionis fuerit dominus, idem quoque præcipuum gubernandi inſtrumentum in ſua jam tenet poteſtate. Intellexit hoc quondam Tiberius, (*f*) cui *etiam in rebus, quas non occuleret, ſeu naturâ, ſive adſuetudine ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc vero*, cum de ſucceſſione ejus in Auguſti locum ageretur, vel maxime *nitebatur, ut ſenſus ſuos penitus abderet.* Secreta non cum Miniſtris omnibus communicanda ſunt, quantumvis fideles ii ſint, ſed illis duntaxat, ad quos illa aliquâ ratione pertinent, aut quos absque majore incommodo ea celare non licet. Dum Chriſtus ſuum quoddam à ſe patratum miraculum clam alios eſſe cuperet, tres ſolum Apoſtolos illius fecit conſcios, in omnibus enim ſecretum haud ſatis tutum (g) fuiſſet. Magnâ curâ opus eſt, ut illud in arcano maneat: etſi enim in noſtra ſit poteſtate (*h*) facere, non tamen internus ille motus affectuum & paſſionum animi, aut celer ille verecundiæ ſanguis, qui in vultu & oculis prodit, quod in imo pectore latet (*i*) abditum. Subtiliori nimirum & traducenti chartæ animus ſimilis eſt, & foris legi poteſt, quod intus conſignatum. Sic ex illo Agrippinæ mors Britanici (*k*) *quamvis vultu premeretur, emicuit.* Noverant iſtud Tiberius & Auguſtus, nec putabant ſatis dimiſſimulare ſe poſſe gaudium, quo ex Germanici morte perfundebantur, adeoque in publico comparere auſi non (*l*) ſunt. Non ſola

(a) *Cavete, ne aſcendatis in montem, ne tangatis fines illius, omnis qui tetigerit montem, morte morietur.* Exod. 19. 12. (b) L. 4. tt. 3. l. 1. Recop. (c) L. mercatores c. de commer. (d) Eccleſ. 11. 36. (e) Val. Max. (f) Tacit. l. 1. Annal. (g) *Non permiſit intrare ſecum quemquam niſi Petrum, & Jacobum.* Luc. 8. 51. (h) *Si tam in noſtrâ poteſtate eſſet oblivisci, quam tacere.* Tacit. in vita Agric. (i) *Quoniam nequitia in habitaculis eorum in medio eorum.* Pſalm. 54. 16. (k) Tacit. l. 18. Annal. (l) *Anne omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur?* Idem l. 3. Annal.

ſola lingua in apertum profert, quod in corde ſervatur reconditum: plura alia dantur in homine non minus garrula, quàm illa; ut ſunt amor, qui cum ignis quidam ſit, illuminat & pandit interiores pectoris receſſus: ira, quæ fervet & ſupereffluit: metus pœnæ: vis doloris: ſpes commodi proprii: honor, aut infamia; inanis gloria ex eo quod jam animo concipitur, cupiens nimirum, ut antè propaletur, quàm mandetur executioni: mentis denique vacillatio, aut ex vino immodicè ſumpto, aut alia aliqua de cauſa. Nulla tanta eſt diligentia, quæ naturales illos exploratores queat fallere, quin imò quantò illa fuerit major, tantò magis hi ſeſe in apertum produnt; quomodo Scevino accidit in conjuratione, quam moliebatur: (*a*) *ipſe* enim *mœſtus & magnæ cogitationis manifeſtus erat, quamvis lætitiam vagis ſermonibus ſimularet.* Et tametſi longo uſu corrigi poſſit ſenſim Natura & inſtitui, ut ſecretum cuſtodiat arctius, uti *Octavia*, (*b*) *quamvis rudibus annis, dolorem, charitatem omnis affectus abſcondere didicerat*, ſicut & Nero, (*c*) *factus naturâ, & conſuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis*: neque poteſt ars ſemper tam eſſe vigilans & attena ad omnia, quin ſui interdum obliviſcatur, & motui naturali indulgeat, malitia præſertim irritante & impellente. Variis modis id fieri contingit, quos hic ſubjiciam, ut Princeps cavere ſibi ſciat, nec tam facilè ſinat quemquam in pectus ſibi introſpicere, & rimari ea, quæ intus latent recondita.

Solet igitur malitia aſtutè humorem peccantem tangere, ut foràs erumpat, & occulta animi ſenſa in lucem (*d*) proferat. Ita à Sejano (*e*) *Agrippinæ proximi inliciebantur pravis ſermonibus tumidos* ejus *ſpiritus perſtimulare*, ut ipſa ſuum regnandi deſiderium proderet, adeoque ſuſpecta Tiberio fieret.

Idem injuriæ quoque efficiunt, quæ claves ſunt cordis. Secretiſſimus in cogitatis ſuis erat Tiberius, injuriæ tamen, quas ab Agrippina, accepit, (*f*) *raram occulti pectoris vocem elicuêre, corruptamque Græco verſu admonuit; ideo lædi; quia non regnaret.*

Qui ut ſua celet conſilia, contraria omnia ſimulat, is demum intelligit, quid de iis ſentiant alii; quo artificio idem Imperator Tiberius uſus fuit, quando ut Senatorum animos perveſtigaret, præ ſe tulit, quaſi nollet admittere (*g*) Imperium.

Alia item aſtutia eſt, ſenſim & quaſi per ambages in res abditas & ſecretas penetrare, laudando ſcilicet aut vituperando id, quod exploratum quis cuperet, & faciendo ſe delicti conſortem, conciliare ſibi fidem, aliumque inducere, ut mentem & opinionem ſuam aperiat. Hac via Latiaris deprædicando Germanicum, miſerando Agrippinæ ſortem, & Sejanum accuſando, ſuam tantoperè Sabino probavit fidelitatem, ut hic ſuum erga Sejanum odium illicò patefaceret.

Crebræ interrogationes multa quodammodo jacula ſunt uno eodemque miſſa tempore, quibus omnibus diligentia obſiſtere non poteſt, quæque pectus ſecreti etiam tenaciſſimum armis exuunt; uti Piſonis filio factum à Tiberio, (*i*) *crebris interrogationibus exquirente, qualem Piſo diem ſupremum noctemque exegiſſet. Atque illo pleraque ſapienter, quædam inconſultius reſpondente.* Quod ſi inopinatæ eæ ſint, magis etiam animum perturbant; id quod Tiberius aliquando expertus fuit: (*k*) nam

Aaaa per-

(a) Tac. l. 13. Annal. (b) Idem l. 13. Annal. (c) Idem l. 14. Annal. (d) *Qui pungit cor, profert ſenſum.* Eccleſ. 22. 24. (e) Tacit. ib. (f) *Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem.* Idem l. 11. Annal. (g) *Simul honora de Germanico, Agrippinam miſerans diſſerebat. Et poſtquam Sabinus, ut ſunt molles in calamitate mortalium animi, effudit laehrymas, junxit queſtus; audentius jam onerat Sejanum, ſævitiam, ſuperbiam, ſpes ejus, ne in Tiberium quidem vitio abſtinet, iique ſermones tanquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem arctæ amicitiæ facere.* (h) *Ac jam ultro Sabinus quærere Latiarem ventitare domum, dolores ſuos quaſi ad fidiſſimum deferre,* Tacit. lib. 4. Annal. (i) Idem lib. 3. Annal. (k) Idem lib. 1. Annal.

perculſus improviſâ interrogatione Aſinii Galli, etſi *paululum reticuit*, ut ſecum ipſe expenderet, quid reſponderet, diſſimulare tamen omnia non potuit, (*a*) *etenim vultu offenſionem conjectaverat Aſinius.*

Ipſa Principis auctoritas & veneratio Majeſtati debita impellunt ad dicendam veritatem, tametſi aliquando etiam ad mendacium, ne fruſtra quæſiviſſe videatur: quemadmodum eidem Imper. (*b*) Tiberio accidebat, quoties ipſe reos examinaret.

E ſermonibus variis & colloquiis: quæ dexterrimè quidam exordiri norunt, perſpicitur animus, haud ſecus atque ex diverſis chartæ conſciſſæ particulis junctis iterum & collatis inter ſe legitur, quod ſcriptum in ea fuerat: atque iſthac obſervatione didicerant olim, qui contra Neronem conjurarant, Fenium Rufum à parte ipſorum futurum: (*c*) nam *crebro ipſius ſermone* illis *facta fides.*

§. E quibus omnibus colligere licebit Principi, quantum in ſecretis inſit periculi, & ſi in nobiſmet ipſis ſecura illa non ſint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini cuipiam ea debet committere, quoad fieri poteſt: ſunt enim veluti cuniculi quidam ſubterranei, qui ſi multa habeant orificia, ignis omnis exhalat, & effectum non habet. Si tamen neceſſitas poſtulet, ut ea Princeps cum Miniſtris ſuis communicet, videnſque ea propalari, reſcire voluerit, cujus culpa id fiat, ſuaſerim varia aliqua fingat ſecreta & ſingula ſingulis committat ita enim fiet ut per illud, quod divulgatum fuerit, eum deprehendat, qui iſta revelat aliis.

(*d*) *Non tamen ſine uſu fuerit, introſpicere illa prima aſpectu levia, ex queîs magnarum ſæpe rerum motus oriuntur.* Potentiſſimorum etiam Imperiorum aggeres in periculo ſunt, ne per minimam curioſitatis rimulam eos mare diſturbet & dejiciat. Ubi vermis iſte ſecreti radicem arroſerit, proceriſſimam etiam arborem humi ſternet.

SYMBOLUM LXIII.

IN negotiis omnibus principia eorundem & fines ſibi mutuò reſpondere debent. Curandum, ut perfecta eorum forma ſit, nec facilè immutanda. Figulus aliquis non ſic in incertum rotam verſat nec manu ſic obiter opus ſuum fingit, ut vas aliud ab incœpto exeat. Unum aliquod opus ſit ſibi ipſi conforme & ſimile.

- - - Amphora cœpit (*e*)
Inſtitui currente rota, cur urceus exit?
Denique ſit quod vis; ſimplex duntaxat, & unum.

Nihil pernicioſum magis, quàm illa in actionibus, & gubernandi ratione inæqualitas, quando principia finibus minime conſonant. Ludibrio omnibus eſt, qui magna cum cura ac ſollicitudine imperandi munus exorſus, omnia poſteà per incuriam negligit. Satius fuiſſet eodem ſemper paſſu incedere, etſi ſegni ac tardo. Illa ipſa laus, quam ejus commeruêre principia, accuſat ejuſdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quod ſub Imperii initium inſtaurationem militiæ pollicitus, indignos poſteà eidem (*f*) præfeciſſet. Multi Principes videntur optimi, & peſſimi ſunt: multi prudenter norunt diſſerere, & abſque prudentia operantur: nonnulli magna promittunt, & pauca præſtant: alii in pace fortes ſunt, & in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionem adducunt. Iſta rerum difformitas haud qua-

(a) Tacit. l. 1. Annal. (b) *Non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eo quod ipſe creberrime interrogabat: neque refellere, aut eludere dabatur, ac ſæpe etiam confitendum erat, ne fruſtra quæſiviſſet.* Idem l. 3. Annal. (c) Tacit. l. 15. Annal. (d) Tac. l. 1. An. · (e) Horat. (f) *Nec enim ad hanc formam cætera erant.* Tac. l. 1. Hiſt.

quaquam decet Majeſtatem, in qua perpetua quædam dictorum factorumque conſtantia & æquabilitas elucere debet. Nec amor, nec obedientia ſtabiles eſſe poſſunt in Principem, qui à ſeipſo diſſimilis eſt. Quare diligenter antè cum animo ſuo conſideret, quam certi aliquid ſtatuat, num in conſiliorum ſuorum executione media principiis & finibus reſponſura ſint, pro eo ac monet Gofredus:

(a) A quei, che ſono alti principio orditi
Di tutta l'opra il filo, e'l fine reſponda.

Ut fundamentis rerum, quæcunque locaſti,
Totius textura operis reſpondeat æquo
Deducta ad finem filo.

S. 63.

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa ſit, niſi æqualis fuerit. Nec ſatis eſt circumſpicere, quomodo ordiendum ſit aliquod negotium, ſed illud inſuper noſſe oportet, quî pertexi debeat. *(b) Prora & puppi ſummam conſilii* perfecti *ſignificabant* veteres: *propterea quod à prora & puppi tanquam à capite & calce pendet tota (c) navis,* Unde figuram præſentis deſumpſi Symboli, repræſentando conſilium aliquod prudens, attentum ad principia ſua & fines, per navem quæ anchorâ duplici, in prora nimirum & in puppi, adverſus tempeſtatem firmatur. Parum prodeſſet una ſola in prora, ſi ventus in puppim ſævire poſſet, eamque in ſcopulos allidere.

§. Tria ad rectè decernendum requiruntur; prudentia ad deliberandum, induſtria ad diſponendum, & conſtantia ad perficiendum. Inanis eſſet omnis labor ardorque in negotiorum principiis, (ſi quod fieri ſolet) de exitu eorundem

 ac

(a) Taſſ. cant. 1. (b) Cicero. *Mihi prora & puppis, ut Græcorum proverbium eſt, fuit à me tui dimittendi, ut meas rationes expiicares*, Cicero.

ac fine non eſſemus quoque (*a*) ſolliciti. Utraque anchora opus eſt, ut ea ſtabiliat ac firmet prudentia. Quia verò iſthæc in præteritum & præſens ſuos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideo neceſſum eſt, ut ratiocinando conjectet, & antè proſpiciat, quid per hæc aut illa media obtineri poſſit; & ut in eum finem deliberationem conſultationemque inſtituat quæ (ut dixit Rex Alphonſus Sapiens) (*b*) *es buen antevidimient, que Ome toma ſobre coſas dudoſas. Bona utilisque dubiarum, quas quis agendas ſuſceperit, rerum proviſio eſt.* In eâ conſultatione tria conſideranda ſunt. Facile, Honeſtum, & Utile. (*c*) *Omnes* buippe, *qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod incboatur, Reipublicæ utile, ipſis glorioſum, aut promptum effectu, aut certe non arduumſit. Simul ipſe, qui ſuadet, conſiderandus eſt,* an privatæ rei ſtudio moveatur, aut fine aliquo particulari, *adjiciatne conſilio,* & executioni *periculum ſuum; & ſi fortuna cæptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur;* ſi ſecus, cui infamia exſpectanda ſit. Præmiſſo iſthoc examine, & re ſemel ſtatutâ, applicari debent media jam dictis conditionibus conformia: neque enim honeſtum erit, aut utile, quod per media iniqua & ſumptuoſa obtinebitur: qua in re quatuor diverſa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & cumprimis in infirmitatibus Rerumpublicarum, haud ſecus ac in morbis cerporum, conſideranda ſunt. Principium nimirum, Incrementum, Conſiſtentia, & Declinatio; quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, facilius obtinetur, quod in votis eſt, aut retardatur, ſi ordo permutetur; quemadmodum retardaretur curſus navis, ſi clavus proram occuparet. Induſtria conſiſtit in ſeligendis mediis, ad finem propoſitum maxime idoneis, nunc his nunc illis utendo, qua in re non minus proſunt & adjuvant ea, quæ prætermittuntur, quàm ea, quæ adhibentur: uti in variarum vocum concertatione accidit, quarum aliæ per vices; nunc ſilent, nunc modulantur aliæ & tamen omnes ſimul harmoniam efficiunt. Negotia ſemetipſa non procurant, tametſi aut bona eorundem diſpoſitio & juſtitia, aut utilitas publica ea urgere videantur: quin contra (*d*) *ſæpe honeſtas rerum cauſas, ni judicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur.* Erraretur in paucis, ſi debita adhiberetur attentio: verùm aut defatigantur Principes, aut ſubtilitates ſpernunt, & obſtinatione quâdam ea, quæ animo conceperant, potentiæ ſuæ vi obtinere contendunt. Hâc ut plurimùm ignorantiâ uti ſolet, amica compoſitione prudentia. Quod vis impetrare nequit, paulatim facilius reddit dexteritas, quæ tempus & occaſionem obſervare ritè noverit. Ita fecit Legatus Cæcina, cùm neque auctoritate, neque precibus legiones Germanicas à fuga, quam neſcio quis inanis ſuadebat metus, poſſet retrahere, donec (*e*) *projectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus Legati eundum erat, clauſit viam.* Quod idem alio in caſu ante Pompejus fecerat. Verbum unicum tempeſtivè prolatum, aliquando victoriam peperit. (*f*) Ferdinandus Gonſalvus Caſtellæ Comes aciem inſtruxerat, ut cum Africanis confligeret, datoque ad prælium ſigno, cum æquitum unus admotis equo calcaribus, alios antevertere cogitat, illico in oculis omnium terra dehiſcente hauſtus fuit; turbavit ea res univerſum exercitum; at Comes ad milites converſus: *Si terra,* inquit, *nos ferre non ſuſtinet, multo minus nos ferent hoſtes,* & pugnam exorſus feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in conflictu ad Ciriniolam accidit; cùm enim Italus qudiam miles ratus Hiſpanos victos eſſe, pulveris ſulphurei cados duobus curribus geſtatos incendiſſet, & magna exercitûs totius eſſet turbatio, Gonſalvus eâ occaſione uſus præſenti animo, hilari facie ad circumſtantes: (*g*) *Bono,* inquit, *eſtote animo,*

(a) *Acribus, ut ferme talia, initiis, incurioſo fine.* Tacit. l. 6. Annal. (b) L. 5. tt. 9. p. 2. (c) Tac. l. 2. Hiſt. (d) Tac. l. 1. Hiſt. (e) Id. l. 2. Annal. (f) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 8. c. 6. (g) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 27. c. 21.

mo, datur cœlo clara victoria, præclarum flamma omen, quaſi incenſis ad eam celebrandam facibus; nec vanum fuiſſe augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Miniſtrum aliquem vivaci alacrique eſſe ingenio, & noſſe uti occaſionibus, applicando media finibus accommodata, & caſus ejusmodi fortuitos in utilitatem convertendo.

§. Quod ſi factâ bonâ Miniſtrorum electione pro negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus optatus non reſpondeat, non pœniteat facti Principem, quin potiùs conſtanter illud ferat: neque enim à caſu conſilia metienda ſunt, ſed à prudentia. Eventus fortuiti, qui prævideri aut caveri non potuêre, factum non vitiant; velle autem & conatum improbare, imprudentiæ eſt. Accidere illud ſolet iis Principibus, qui nec judicio pollent, nec animi robore: Iſti enim infauſtis oppreſſi ſucceſſibus, & quaſi extra ſe poſiti, cedunt imaginationi, & conſultationibus animi dubiis de eo, quod jam præteriit, tempus perdunt & attentionem, quam in parando remedio adhibere oportebat, pugnantes ſecum ipſi, eò quod aliud conſilium ſecuti non ſint, & culpam in eum conferunt, qui conſilii præſentis auctor extitit, nihil penſi hebentes, num rationi (*a*) innixum fuerit, nec ne. E quo fit, ut qui à conſiliis ſunt, ſententiam ſuam dicere vereantur, multasque patiantur elabi occaſiones, nec tempeſtive commoneant Principem, ne gratiam ſuam & exiſtimationem ob eventus incertos periculo objiciant. Incommoda iſthæc velis remisque fugienda ſunt Principi, dandaque opera, ut in caſibus adverſis conſtans perſiſtat, ſuos ſemper excuſans Miniſtros, ubi manifeſtè in illis non deliquerint, ut tanto majori ei adſint animo, ad eos caſus vincendos ac ſuperandos. Et tametſi in conſultis quibusdam jam executioni datis apertè erratum fuerit, adhuc ſerenum ſe præbere oportet: Nam *quod* jam *factum, infectum fieri nequit*, ut dici ſolet. In caſus præteritos intendere oportet oculos, ut diſcamus, non ut nosmet cruciemus. Eâdem animi magnitudine opus eſt, ut per errores tranſeamus, ac per pericula. Nullum ſine illis Imperium. Qui eos nimium timuerit, nil certi ſtatuet, & pejor quandoque eſt hæſitatio animi anceps & dubia, quàm ipſe error. Ingenio conſiderato & prompto negotia indigent. Si ſingula cum extrema attentione curari oporteret, multa negligerentur alia, cum graviſſimo eorum, quorum intereſt, & gubernationis publicæ detrimento.

SYMBOLUM LXIV.

ANtiqui in militia curribus falcatis uti ſunt ſoliti, qui ſimul ac movebantur, obvia quæque diſſecabant, uno eodemque impetu & rotas & falces impellente. Non citius illæ rotabantur, ac iſtæ ſauciabant, par utrisque celeritas & operatio, adeoque ſymbolum promptæ executionis in præſenti Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rotæ illæ igneæ accenſæ in throno (*b*) Dei quibus & potentiæ divinæ vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum ſibi ſumat prudentia (ut diximus) ad conſultandum; at ſtatuere & exſequi ita ſibi invicem velim reſpondeant, ut uno eodemque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim conſultatio & executio manus ſibi mutuò porrigant, ut altera alterius adjuta ope, ambæ ſimul bonos effectus (*c*) producant. Carolus V. Imperator dicere ſolebat, animam conſilii tarditatem eſſe, celeritatem

(a) *Fili, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis.* Eccleſ. 32. 24. (b) *Phronus ejus flammæ ignis, rota ejus ignis accenſus.* Dan. 7. 6. (c) *Priuſquam incipias, conſulito, & ubi conſulueris: mature facto opus; ita utrumque per ſe indigens, alterum alterius auxilio viget.* Salluſt.

executionis; ambas autem ſimul junctas quintam eſſentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter geſſit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum conſilio, quæ animo propoſuerat, expendebat, & magna cum celeritate aggrediebatur. Si à virtute hac utraque inſtructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occaſione naſcitur; hæc verò celerrimè præterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod magnas nobis præbet utilitates, aut abit quod nocumento nobis eſt. Eam ob cauſam Athenienſibus vitio dabat Demoſthenes, quod in rerum apparatu tempus conſumerent, nec adverterent tamen occaſiones cunctationes iſtas minimè præſtolari. Si conſilium è

re boni publici fuerit, quantum in ejus executione tardabitur, tantum ei de utilitate decedet. (*a*) *Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari, niſi peractum.* Fœtus informis eſt conſilium, & quoad executio, quæ animæ inſtar eſt, vitam ac motum ei tribuat, mortuum remanet. Ab intelligentia proficiſcitur, actus nimirum prudentiæ practicæ, & ſi in ſola contemplatione ſiſtat, non niſi vana fuit imaginatio, & mentis illuſio. Citò exequendum eſſe ajebat Ariſtoteles, quod ſtatutum ſemel fuit, ſed deliberandum tardè. Jacobus Angliæ Rex filium ſuum monuit, ut in conſultando prudens eſſet & circumſpectus; in decidendo firmus & conſtans: promptus & expeditus in exequendo: ad quod poſtremum Natura ipſa manus pedesque cum digitorum fabrica, & nervos tam flexiles largita eſt. Populo (*b*) *cunctatio ſervilis; ſtatim exequi, regium videtur.* Fuerunt olim Romani in actionibus ſuis conſiderati, & conſtantiâ ac patientiâ omnia ſuperarunt. Grandiores Monarchiæ plerumque tardioris executionis laborant vitio, eò quòd nimium ſuæ confidant potentiæ, uti in Othone Imperatore videre fuit, cui (*c*) *quo plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat.* Accedit, quòd propter hoc ipſum rotarum pondus, quibus Majeſtatis amplitudo innititur, & ne ea, quæ poſſidet, in diſcri-

(a) Tac. l. 1. Hiſt. (b) Id. l. 6. Annal. (c) Id l. 2. Hiſt.

ſcrimen adducat. Princeps Imperii ſui finibus contentus vivat. (a) *Quod ſegnities eſt, ſapientia vocatur*, uti illa Imperatoris Galbæ. Ita omnes ſe ſuaque ſervare poſſe crediderunt, & periêre omnes. Juvenilis Imperiorum ætas celeritate vires acquirit ac robur dum fervet adhuc ſanguis, vigentque ſpiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias Nationes. (b) *Agendo, audendoque res Romana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant.* Poſteaquam ad maturitatem pervenit, Majeſtas ipſa & auctoritas facilè diuque Imperia ſuſtinent, tametſi ardor famæ deſit, & dominatus augendi cupiditas, perinde ac mare aliquanto tempore motum conſervat, etiam poſtquam ventorum vis deſæviit. Dum ergo Imperia in ſuo iſto vigore perſtiterint, illam in ſtatuendo lentitudinem non improbaverim: ſic enim plus ſuppetit temporis, ut partis quiete frui liceat; & conſilia nimis ſubita periculo non carent. Atque in hoc caſu verum habet illud Taciti: (c) *Potentiam cautis quàm acrioribus conſiliis tutiùs haberi.* At ſi ætate illa deficiente langueſcant vires, ſi exiſtimatio perire incipiat, ſi contrà audaciùs inſurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare conſilia, & priſtinum inſtaurare vigorem ætatemque juvenilem, priusquam ſenio ingraveſcente ſeſe ampliùs ſuſtentare nequeant, & amiſſis ſenſim viribus miſerabiliter corruant. In minoribus ſtatibus ætates iſtæ conſiderari non poſſunt, quin opus eſt potiùs, ut aſſiduè vigilet attentio ad explicanda omnia vela, ſi fortunæ Zephyrus aſpiraverit: etenim nunc his, nunc illis ea favet per vices; haud ſecus ac per circumferentiam horizontis conſurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundiſſimos Aquilones habuêre aliquando Gothi, aliæque Nationes polo viciniores, quibus tanta cum induſtria uſæ ſunt, ſua pandentes vela, ut ad ipſas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos uſque penetrarint. Sed abiit poſteà illa cœli clementia, & ſucceſſit alia aliorum Imperiorum favori & commodis ſecunda.

§. Conſtantia in conſiliis ſuſceptis exequendis, ſeu propria illa ſint, ſeu aliena, maximi ſemper momenti eſt. Ea quia caruit (d) Pæthus, de Parthis triumphare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea, & velocia hoc habent, quòd & citò decernant & citò eos facti pœniteat: fervent ſub initia, algent ſub finem: conantur omnia, nihil ad perfectionem: conantur omnia, nihil ad perfectionem adducunt; ſimiles animali quod Calipedem dicimus: illud enim celerrimè ſe movet, ſed longo etiam tempore ne ad unum quidem paſſum progreditur. In negotiis omnibus prudentia & animi magnitudine opus eſt: una, ut diſponat, altera, ut ea perficiat. Animo conſtanti & forti nihil eſt arduum, contra qui in omni re dubius hæret & anceps, mille experitur difficultates, & quàm plurimas amittit occaſiones. (e) *Vir ea ratione fiet optimus, ſi in deliberando quidem cunctetur, & prætimeat, quidquid poteſt contingere, in agendo autem confidat.* Hoc poſtremum ſi deſit, cadit animus, & omiſſis opportunis mediis cœpto deſiſtit.

§. Pauca ſunt negotia, quæ ingenium ſuperare non poſſit, aut occaſio paulatim & tempus faciliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facilè abrumpere, ſed in vigore ſuo conſervare potiùs. Cryſtallus, ſi ſemel confringatur, uniri iterum non poteſt; ita & negotia. Quantumvis grandis ſit difficultatum tempeſtas, tutius tamen eſt aliquod ſaltem explicare velum, ut minus ſit periculi, quàm omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideò ſucceſſu carent, quod deſperentur.

Bbbb 2 §. II.

(a) Tacit. lib. 1. Hiſt. (b) Tit. Liv. (c) Tac. lib. 1. Annal. (d) *Eludi Parthus tractu belli poterat ſi Pætho aut in ſuis, aut in alienis conſiliis conſtantia fuiſſet.* Tacit. lib. 15. Annal. (e) Hered.

§. Illud autem neceſſarium eſt cumprimis, ut qui mandata exequi debet, eadem apud animum ſuum approbet: qui enim improbaverit, aut minùs ea convenire judicat, aut difficultatem in iis reperit; proindeque non tanto ſtudio ad ea ſe dabit ac decet, nec magnopere curabit, ſi ritè non ſuccedant. Optimè omnium ea executioni dabit ille ipſe Miniſter, à cujus conſilio profecta ſunt; ſiquidem ad hujus exiſtimationem intereſt plurimùm, ut quàm rectiſſimè in effectum deducantur.

SYMBOLUM LXV.

LApis in Lacum conjectus tot circum fluctus continua ſerie excitat, ut cum ad extremam, usque ripam pervenerint, infiniti propemodum ſint, turbentque omnino lucidiſſimum illud æquor & puriſſimum ſpeculum, in quo repercuſſæ rerum imagines, quæ perfectiſſimè ſeſe antea oculis exhibebant, nunc non niſi confusè ſe offerunt. Idem prorſus in animo accidit, ubi ſemel in errorem aliquem labi contigerit, ex uno illo multi naſcuntur alii, confuſo jam & excœcato judicio, excitatisque voluntatis fluctibus ut intelligentiæ facultas rerum veritatem ſatis perſpicere nequeat; dumque unum errorem corrigere cogitat, in alium incidit, inde rurſum in alium, ut tandem quàm plurimi ſint, quò à primo diſtant longiùs, eò grandiores ſunt; non ſecus ac fluctus à centro, à quo excitantur, remotiores. Cauſa hujus rei eſt, quia (a) *principium dicitur eſſe dimidium totius, itaque parvum in principio erratum correſpondens eſt ad alias partes.* Ea re diligenter animum advertere oportet ad errores primos, (b) *cum fieri non poſſit, ut ſi in primo atque principio peccatum fuerit, non ad extremum malum alioquod evadat.* In Maſiniſſa id videre licuit, qui reprehenſus à Scipione, quod Sopho-

(a) Ariſt. l. 2. polit. cap. 4. (b) Idem l. 5. polit. cap. 1.

Sophoniſtam in matrimonium duxiſſet; dum errorem iſtum emendare voluit, in aliud graviorem lapſus eſt, herbis venenatis eam tollendo è medio. (a) Vitiis ſeſe Rex Witiza dederat, obſcurata haud parum gloria gubernationis feliciter inchoatæ, & ne concubinarum numero, quas uxorum loco cultuque habebat, aliquam turpitudinis notam contraheret, voluit ut id cunctis liceret, quin & lata lege Eccleſiaſticis matrimonii ineundi fecit poteſtatem; cumque porrò hos ſuos errores Religioni adverſari cerneret, Romano Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni incurrit odium; quare ut ſuæ proſpiceret ſecuritati, pleraſque urbes mœnibus & munitionibus nudavit; quo factum denique, ut Hiſpania tota Maurorum deinde incurſionibus pateret. Atque omnes iſti errores alii ex aliis ordine nati, & in immenſum aucti, vitam illi ante tempus extorsêre. Eadem incommodorum ſeries etiam in Duce Valentino notata fuit: ſtuduerat is multorum ruina ſuam fabricari fortunam, eumque in finem nihil tyrannidis prætermiſerat, priore ſævitia ad ulteriores majoresque ſemper (b) incitante, donec ſtatum unà & vitam amitteret, aut diſcipulus malus, aut malus Machiavelli Magiſter.

§. Errores Principum non niſi difficulter poſſunt corrigi, eò quod plerúmque ad multos ii pertineant. Obſtat etiam obſtinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia magna, quæ communiter ferè magis ingenua ſunt & docilia errores ſuos facilè agnoſcunt, iiſque meliùs erudita de emendatione ſeriò cogitant, ædificii malè ſtructi lateres iterum diſſolvendo, ut meliori deinde cæmento eosdem iterum coagmentent. Philippi Tertii Imperatoris ſymbolum fuit: *Quod malè cœptum eſt, ne pigeat commutaſſe.* Qui iter relegit, quo aberraſſe ſe videt, faciliùs in viam redit. Fruſtra erroris poſteà pœnituiſſet.

(c) *Nil juvat errores merſâ jam puppe fateri.*

Ratio Status catena quædam eſt, quæ, ſi vel unicus in ea rumpatur annulus, diſſolvitur illicò, niſi iterum conſolidetur. Princeps, qui à ſe ſtatuta noxia eſſe videt, nec ea immutat tamen, ſuæ magis opinionis amans eſt, quàm boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æſtimat, quàm veritatem, conſtans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium eſt, quæ tum demum exiſtimationem ſuam ritè tueri ſe putat, ſi pedem nunquam retrò referat.

- - - (d) *Quamque regale hoc putet:*
Sceptris ſuperbas quisquis admovit manus,
Quâ cœpit, ire.

Tam ea in re rationi paruit Carolus Quintus Imperator, ut cùm aliquando privilegium neſcio quod manu ſua conſignaſſet; monereturque, juſtitiæ legibus non ſat eſſe conſentaneum, mox reddi ſibi voluit, & dilaceravit; *Malo*, inquiens, *meam lacerare ſcripturam, quam animam.* Tyrannica obſtinatio eſt, errores agnoſcere quidem, nec tamen emendare velle; eos verò etiam defendere, ut honori conſulatur, nihil aliud eſt, quàm peccare velle ſæpius, & blandiri ſibi de ignorantia; inaurare illos, eſt ferrum auro obducere, quod mox iterum ſe prodit, & formam priſtinam recuperat. Error correctus id efficit, ut rectiùs curentur cætera, & expedit interdum erraſſe, ne peccetur deinceps graviùs. Tanta eſt ingenii noſtri imbecillitas, ut ipſosmet noſtros errores Magiſtros habeamus. Ex iis primùm rectè

 agere

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 9. (b) *Ferox ſcelerum, & quia prima provenerant, volutare ſecum, quonam modo Germanici liberos perverteret.* Tacit. lib. 4. Annal. (c) Claud. (d) Seneca.

agere diſcimus: (*a*) *Uſu probatum eſt, leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni.* Prudentiſſima etiam Reſpublica multa in gubernando fecit imprudentiùs, antequam ad perfectionem perveniret. Solus Deus ab æterno mundi hujus fabricam abſque errore comprehendit, & poſteà tamen certo quodam modo (*b*) *pœnituit eum, quod feciſſet hominem.* Plus interdum erratis noſtris debemus, quàm rectè factis: illa ſiquidem nos erudiunt, hæc jactantiæ & inanis gloriæ ſunt ſemina. (*c*) *Inſtruunt* nos *Patriarchæ, non ſolum docentes, ſed etiam errantes.* Umbra picturæ lucem dedit, ab illa namque ars iſta habet, quod tam eximia ſit.

Non ſemper imprudentia errorum cauſa eſt: ſæpe à tempore ii oriuntur, aliisque eventis fortuitis Quod priùs commodo erat, poſt in exitium vertitur. Nulla tanta eſt prudentia, cujus conſilia pro omni tempore ſalutaria ſint. (*d*) *Nec debet reprehenſibile judicari, ſi ſecundum varietatem temporum ſtatuta quandoque varientur humana, præſertim cum urgens neceſſitas, vel evidens utilitas id expoſcit*; vel ex illis gravia naſcuntur incommoda, vel Princeps relatione aliorum in fraudem inductum ſe videt. His principiis Rex Aſſuerus nitebatur, cùm revocatæ à ſe ſententiæ, quam iniquâ Amani accuſatione deceptus, adversùs Dei populum tulerat imprudentius, rationem redderet. (*e*) *Nec putare debetis*, inquiens, *ſi diverſa jubeamus, ex animi noſtri venire levitate; ſed pro qualitate & neceſſitate temporum, ut Reipublicæ poſcit utilitas, ferre ſententiam.* In his & ſimilibus caſibus nulla eſt animi levitas, ſed prudentia mutare conſilium, & ea, quæ ſemel ſtatuta fuêre; nec inconſtantia dici debet, ſed conſtans potius robur ſequendi rationem ducem, quale eſt in bracteola venti indice, in omnem ſe partem unà cum vento vertente, aut in acu nautica antè non conquieſcente donec ad ſtellam polarem oppoſita ſeſe ſtiterit. Medicus ſecundum ea, quæ corpori variè accidunt, medicamenta variat, quia ſanitatem præ oculis habet. Infirmitates, quibus conflictantur Reſpublicæ, variæ varios quoque curandi modos deſiderant. Honori itaque ſibi ducat Princeps, ſua ſubinde iterum inſpicere decreta & corrigere, immò & errores, nec hujus eum pudeat. Illos committere, incogitantia eſſe potuit; emendare, fortitudo prudens; obſtinatio verò ſtulta ſemper eſt & reprehendenda. Prudentiæ tamen erit, illud ipſum ita ſcitè & diſſimulanter facere, ut vulgus non animadvertat: iſtud enim utpote ignorans & imperitum errorem pariter imprudentiam interpretatur, & emendationem levitatem.

§. Tametſi verò errorum retractandorum auctor ſim Principi, id tamen de omnibus univerſim intelligi non debet: aliqui enim tam exigui ſunt, ut in iis corrigendis graviorem levitatis ſuſpicionem, aut exiſtimationis jacturam vereri meritò quis poſſit: adeòque ubi paulatim ſe ipſis deſinunt, nec aliorum grandiorum periculum eſt, ſatius erit eos inemendatos relinquere. Alii iſtius ſunt conditionis, ut ſequi eos præſtet, immò fortiter etiam & conſtanter ad eosdem continuandos inflammare animum, eo quod gravius fortè immineat periculum, ſi ab iis expedire te cogites, id quod in expeditionibus bellicis frequenter accidit. Negotia quædam ſunt, in quibus, ut rectè agas, neceſſe eſt, ut extra limites primum abeas, etſi in errores aliquos labi contigerit; ſicut qui baculum incurvum in contrariam inflectit partem, ut rectus evadat. Tum verò de iis magnoperè laborandum non eſt, uti nec de cauſis eorundem, aut mediis, cùm nec juſtitiæ, nec honeſtati illi adverſentur, & optimi inde ſperentur effectus: hac enim ratione prodeſſe incipiunt, & diſpoſitiones potiùs ad bene recteque agendum dici debent, quàm errores. Alii non niſi magnis immiſcentur conatibus ſapientiſſimè alias ſuſceptis, haud ſecùs, ac roſæ

(a) Tacit. l. 15. Annal. (b) Gen. 6.6. (c) Ambr. l. 1. de Abrah. c. 6. (d) Cap. Non debet, de Conſ. & Affin. (e) Eſth. 16. 9.

roſæ ſpinis involvuntur, ut absque læſione manus eas contingere nequeat. Atque illud ideò accidit, quia rebus ferè omnibus, quæ quidem ad bonum univerſale putantur conducere, aliquis miſcetur error bono privato noxius. Rerumpublicarum corpora diverſis conſtant partibus & oppoſitis inter ſe, quod ad qualitates & humores attinet; & remedium, quod toti adhibetur corpori plerumque alicui nocet parti: adeoque ſingulari prudentia opus eſt in eo, qui aliis imperat, ut detrimenta & commoda conferat inter ſe & expendat, magno item animo ad exequendum, ne illorum fortè metu hæc planè negligat.

SYMBOLUM LXVI.

INnovatio rebus natura caducis perpetuitatem tribuit. In individuis, dum alia aliis continuata ſerie ſuccedunt, perennant ſpecies. Eam ob rem agricola ſerit arbores, quas in demortuarum locum poſſit ſufficere; non eam curam caſui relinquit, quia aut plantæ eum deficerent, aut certè nec eſſent eæ quibus indigeret, nec locis convenientibus, neque ſe ipſis recta ſurſum aſſurgerent, niſi ars & induſtria, dum teneræ adhuc ſunt, eas dirigeret: poſteà enim nulla vi flecti ſe ſinunt & corrigi. Non minor cura juventutis eſſe debet, ut hæc à teneris formetur probè, in iis præſertim Provinciis, ubi ipſa cœli conſtitutio magna ingenia præſtantesque naturas procreat, quæ tanquam agri quidam fertiles facilè ſylveſcunt, niſi ars & cultura fœcunditatem cum tempore corrigant. Quò ſpiritus major eſt, eò graviùs nocet Reipublicæ, ſi eum educatio non tempori moderetur. Animus excelſus, & ad magna connitens ſemetipſum ferre non ſuſtinet. Legum frænum excutit, & ad libertatem aſpirat, adeoque oportet, ut ars & inſtitutio, tum occupatio in exercitiis glorioſis, eum graviter excolant. Ubi juventus, aliquantum ætate proceſſerit, proderit haud parum levitati ejus curandæ, ſi adhibeatur ad tractanda nego-

negotia publica. Hæc cauſa fuit, opinor, cur quædam Reſpublicæ adoleſcentes in Senatum admiſerint. Illud optimum, quod agricolis in more eſt, qui arbuſculas, dum teneræ ſunt, translatas alio in ſolo iterato plantant, ut radices, quæ ſe nimium diffuderant, conſtringantur, & trunci directè ſurſum in proceritatem ſeſe erigant. Nunquam ferè juventus in ſolo patrio ad inſignem frugem matureſcit. Ibi conſanguinei & amici licentiorem eam reddunt audacioremque. Non ita apud exteros, ubi eam compellit neceſſitas, ut ſuas ſtudeat componere actiones, & hominum ſibi animos devincire. Domi in patria pluſculum licere nobis arbitramur, etſi extra limites ſit, & facilè veniam nobis pollicemur. Ubi noti non ſumus, legum rigorem metuimus. Extra natale ſolum corrigitur paullatim illa morum aſperitas, & naturæ contractio; elatio illa animi ſtolida & inhumana, quæ eos ferè comitari ſolet, qui cum Nationibus diverſis verſati non ſunt. Ibi linguæ addiſcuntur, & cognoſcuntur Nationum ingenia, obſervantur conſuetudines ſingularum ac mores, quarum rerum notitia inſignes efficit viros, ad artes tam pacis, quàm belli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythagoras varias obeundo Provincias, prudentes Legum latores & Philoſophi evasere. In ſolo patrio una eademque fortuna cum homine naſcitur, & cum eodem ſimul emoritur; foris majores ſeſe offerunt. Nullus Planetarum in domo ſua propria exaltatur, ſed in alienis, etſi non absque detrimento ſuo, atque incommodo.

§. Peregrinatio magna prudentiæ Magiſtra eſt, ſi ad animum meliùs formandum, non ad oblectandum ſolum ſuſcipiatur. Ea in re laudem merentur populi ſeptentrionales, qui non minori cum curioſitate, quàm attentione animi, relictis patriis laribus, orbem luſtrant, & linguas, artes ac ſcientias condiſcunt. Hiſpani, qui majora, quàm ullæ aliæ Nationes, habent ſubſidia exteras adeundi Provincias, quippe quorum Monarchia quaqua verſum ſe porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria ſua deſident, niſi ad arma fortè Mars aliò eos evocet, cùm nihilominus plurimùm referat, ut qui diverſis Nationibus imperant, & in Provinciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habeant notitiam. Duo potiſſimùm ſunt, quæ viros Nobiles domi in terra natali detinent: primùm quidem, quia Hiſpaniam undique ferè mare alluit, neque ſemper navigandi occaſio tam præſto eſt, ac terra iter faciendi commoditas, alterum deinde vana quædam præconcepta opinio, qua exiſtimant absque magna pompa & impenſis peregrinationes iſtas inſtitui non poſſe, qua in re modeſtiores ſunt Exteri, etſi magnorum Principum filii.

§. Neque tantùm juvenes in aliud ſolum transferri debent, ſed à teneris etiam ſic formari velut plantulæ, ut aliis aliquando in muneribus & officiis ſuccedere valeant, neque neceſſe ſit, aliunde homines novos negotiorum & artium imperitos accerſere, qui deinde cum Reipublicæ detrimento per multos ſuos errores experientiam ſibi comparent; id quod in Emblemate præſenti per faſces, ſymbolum Magiſtratus, indicatum volui, illæ ſiquidem virgæ plantatæ alias iterum progignunt; & quia in unoquoque genere triplicis illius formæ Reipublicæ, Monarchia, nimirum, Ariſtocratia, & Democratia, diverſæ ſunt gubernandi rationes, diverſa quoque juventutis, exercitia ſint opportet, pro cujuslibet Reip. inſtitutis, proque rerum conditione, in quibus unaquæque viris excellentioribus magis indiget. Ea in re omne ſuum ſtudium poſuêre Perſæ, Ægyptii, Chaldæi & Romani; cumprimis verò elaborarunt in eo, ut quosdam jam inde à prima pueritia pro Magiſtratu inſtituerent, utpotè à quo deinde bono, aut malo, conſervatio aut ruina Rerumpubl. dependeret, quarum ille eſt anima, & prout ipſe affectus fuerit, tales quoque totius corporis erunt Actiones. In Hiſpania magna cum providentia erecta

fue-

fuerunt Collegia, quæ ſeminaria eſſent inſignium virorum pro gerendo Magiſtratu, & adminiſtranda Juſtitia, quorum conſtitutiones licet futiles videantur & vanæ, prudentiſſimæ tamen ſunt eò nomine, quod ad modeſtiam erudiant, faciantque ut priùs obedire norint, qui aliis dein imperare debent.

§. Alibi ſcientias inter politica regnandi inſtrumenta in Principe recenſuimus, nunc illud quæritur, an iis etiam conducant, qui parere debent, & an juventus popularis iis inſtruenda ſit? Natura in ipſo capite, tanquam totius corporis Principe, intelligentiam conſtituit, ut ſcientias condiſceret, uti & memoriam, ut eaſdem conſervaret: at verò manibus & membris reliquis non niſi habitudinem ad obediendum impertiit. Homines ſocietatem inter ſe communitatemque coiêre operandi cauſa, non ſpeculandi, magis ob communitatem ſubſidii mutui, quàm theoriæ ſubtilitatem. Non ſunt fortunatæ Reſp. ex eo, quod ingenium penetrat, ſed ex eo, quod manus perficit. Studiorum otium vitiis alitur, & in charta ea omnia æternitati conſecrat, quæ temporum adinvenit malitia. Multa contra ſupremam molitur poteſtatem, & plebem ad ſeditiones concitat. Spartani (a) *literas ad uſum ſaltem diſcebant, reliqua omnis diſciplina erat, ut pulchrè parerent, ut labores perferrent, ut in pugna vincerent.* Subditi arguti nimis & docti novitates amant, carpunt gubernationem, conſulta Principum vocant ad examen, & populum commovent. Obedientiam magis promptam eſſe oportet, quàm ingenioſam; ſinceram magis, quàm (b) aſtutam. Ignorantia præcipuum Imperii Turcici fundamentum eſt. Qui in illo ſcientiarum ſpargeret ſemina, facilè id everteret. Quietam felicemque vitam vivunt Helveti apud quos ſcientiæ non admodum vigent, & proſcriptio ſubtiliori philoſophandi genere, non minus bona cum politica ſe ſuaque moderantur, quam aliæ Nationes: vehementi illa contentione in ſcientiis perdiſcendis langueſcunt vires, & vileſcunt animi, dum nimia ingenii acie pericula penitiſſimè penetrant. Studiorum amœnitas, eruditionis gloria, & præmia multos alliciunt; unde viri deſunt pro armis & defenſione Statuum, quorum plus intereſt, fortitudine præſtare populum, quàm literis. Quod in his generoſum eſt, faſtidire facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quàm animum occupant. Otio literario ingenia fiunt melancholica, ut vitam magis ament ſolitariam & cœlibem; contrà ac fieri oportet ad hoc, ut Reſpub. ſeſe multiplicet; & viros habeat ad munera & officia publica idoneos, atque ut tueri ſe poſſit, & in hoſtem ire. Ingenia ſcientiis exculta haud faciunt Provincias rerum copia affluere, aut incolis frequentari, ſed artium & mercimoniorum induſtria, ut in Provinciis Belgicis videre licet. Bene expenderunt incommoda iſta Germani aliæque Nationes, quæ Nobilitatem ſuam in ſolo armorum fundarunt exercitio, minimè pulchrum exiſtimantes gradus honoreſque literarios admittere; atque ita fit, ut omnes ferè Nobiles ad arma adjiciant animum, & militia floreat. Tametſi verò orthodoxæ Religionis cognitio haud parum ſcientiis illuſtretur, illud tamen negari non poteſt, multa etiam ab iiſdem ad meras reduci opiniones, è quibus variæ naſcuntur Sectæ, & ex his Imperiorum converſiones. Immò cognito jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur ſincera aliqua & credula ignorantia, quàm ſuperba & inanis ſciendi præſumptio, maximis erroribus expoſita. Hæ & aliæ rationes complures ſuadent prorſus extirpandas eſſe ſcientias, ſecundùm regulas politicas, quæ ad dominationem attendunt magis, quàm ad ſubditorum utilitatem; ſed principia iſta tyranni ſunt potiùs, quàm boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum ſuorum præ oculis habere debet: illis autem utiliſſimæ, immò maximè neceſſariæ ſunt ſcientiæ ad confutandos Sectario-

(a) Plut. (b) *Patres valere decet conſilio, populo ſupervacanea calliditas eſt.* Saluſt.

rum errores, qui facilè invaleſcunt ubi regnat inſcitia, ad adminiſtrandam Juſtitiam, ad conſervandas & augendas artes, imprimis militares: neque enim minus civitates præſidiis ſuis muniunt Viri docti, ac milites, ut Syracuſæ quondam in Sicilia expertæ fuêre in Archimede: Dola Burgundiæ urbs in erudito & fideliſſimo ſuo Senatu, cujus prudenti conſilio, ingenioſis machinis, acri defenſione & fortitudine animi plus quàm heroica, urbs illa adverſus valentiſſimas Gallorum copias propugnata fuit; muſeis in armamentaria converſis, togis literariis in loricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, ſed Francico ſanguine nomina & egregia facinora civium æternitati tranſcripſerunt. Sola multitudo nimia tum Univerſitatum, tum eorum, qui literis ſeſe dedunt, illa eſt, quæ bono publico officit, quemadmodum reipſa in Hiſpania experimur; quare magis è re communi eſſe videtur, ſi non niſi pauci ad eas ſe applicent ſcientias, quæ in ſpeculatione conſiſtunt, aut circa Juſtitiam verſantur, plures verò ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret majora prœmia his ſtatui, quàm illis, ut magis ad eas aliorum allicerentur animi. Quia verò prœmia ſic conſtituta non ſunt, hinc fit, quod oppidò multi ad literarum ſtudia appellant animum, deſintque Monarchiæ ad defenſionem ſuam & conſervationem milites potiùs, quàm literati: quod vitium ipſos quoque triumphos, & trophæa militaria comitari ſolet, dum Nationes bellicoſæ & victoriis inclytæ, ingenio etiam & calamo ſuperare contendunt eos, quos robore & armis devicerunt. Cura iſtius remedii ad Principem bonumque Moderatorem pertinet, cujus erit tali cum judicio de educanda juventute ſtatuere & ordinare, ut numerus Virorum eruditorum, Militum, Artificum, aliorumque officiorum corpori Statûs ſui aptè & ſecundum proportionem conveniat.

§. Atque proportio in iis etiam attendi poſſet, qui vitam Eccleſiaſticam aut Religioſam amplecti cupiunt, quorum multitudo nimia Reipublicæ & Principi plurimùm nocet. Verùm Religio & Pietas regulâ Politicâ menſurari non debent, & ſolent in Eccleſia militante plus arma ſpiritualia efficere, quàm ſæcularia. Qui primus Status illius auctor eſt, eundem porrò conſervabit, abſque detrimento Reipublicæ. Nihilominus, cùm prudentia humana credere quidem, non ſperare tamen miracula debeat, ei ad quem illud ex officio pertinet, conſiderandum relinquo, an tantus Eccleſiaſticorum numerus, & Religioſorum Ordinum multiplicatio atque incrementum excedant fortè facultates Sæcularium à quibus illi ſuſtentari debent, aut ipſi etiam Eccleſiæ ejusque fini noxia ſint. Cui rei jam pridem per Canones ſacros & Decreta Apoſtolica ſapientiſſimè proviſum fuit, in Concilio Lateranenſi inprimis ſub Innocentio Tertio; ſic enim illud ſtatuit: (*a*) *Ne nimia Religionum diverſitas gravem in Eccleſia Dei confuſionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam Religionem inveniat, ſed quicunque ad Religionem converti voluerit, unam ex approbatis aſſumat.* Conſilium Regium Caſtellanum aliàs Majeſtati ſuæ ſuaſit, ſupplicandum eſſe Summo Pontifici, ne quis in Regno Caſtellæ antè, quàm ſextum & decimum ætatis annum compleviſſet, in religioſam familiam aſcriberetur, neque ante exactum annum viceſimum vota nuncuparet; verùm confidentior pietas, & animi ſcrupulus prudentiæ oppoſitus incommoda iſta facilè diſſimulant.

§. Attamen perparum prodeſſet iſta proportio in iis, qui aut rebus agendis, aut ſpeculationibus debent intendere, niſi etiam Princeps curam habeat Seminarii popularis, unde procreari debent ſufficientes cives, qui Reip. formam conſtituant, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui ſanè magnam ſemper ſobolis propagandæ habuêre rationem, ut ne deeſſent unquam

(a) Conc. Lat.

unquam qui in demortuorum locum ſuccederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non ſolum liberorum procreationi prœmia proponerent, ſed cœlibem etiam vitam notarent infamia. Germanicus, ut mortem ſuam ulciſcerentur alii, inter merita & obſequia Reip. præſtita illud quoque recenſebat, quod ſex è conjuge liberos *(a)* ſuſcepiſſet. Et Tiberius pro bono *felicitatis* omine referebat ad Senatum, Druſi uxorem geminos uno partu *(b)* edidiſſe. Regnorum robur in ſubditorum multitudine & copia conſiſtit. Qui iis abundat præ aliis, is major Princeps eſt non qui plures Status numerat: hi namque ſeipſis neque tueri ſe poſſunt, neque offendere alios, ſed per ſuos incolas, in quibus unicum & firmiſſimum illorum ornamentum eſt poſitum. Notum eſt illud Adriani Imperatoris; *(c) ampliari Imperium hominum abjectione potiùs, quam pecuniarum copia malim;* & rectè quidem: nam opes absque ſubditis bella facilè accerſunt, nec ſatis defendi poſſunt; ubi autem multi ſunt ſubditi, nec vires deſunt nec opes. *(d) In multitudine populi* (ait Spiritus ſanctus) *dignitas Principis: & in paucitate plebis ignominia Principis.* Eam ob rem Rex Alphonſus Sapiens boni Principis eſſe putabat, tam ſollicitè ſuam cuſtodire ditionem, *(e) que ſe non yermen las villas, nin los otros lugares, nin ſe detriben los muros, nin las terres, nin las caſas por mala guardia, e el Rey, que deſta guiſa amare, e tu viere honada è guardada ſu tierra, ſera el, e los, que hi u vieren, honrados, iricos, e abundados, e tenidos por ella. Ut ne urbes, oppida, locaque alia incolis deſtituta, in ſolitudinem redigantur, aut mœnia, turres, ædesque urbium per civium ſocordiam, ruinam patiantur. Rex certè, qui hanc regno ſuo ſolicitudinem ac curam impenderit, unà cum civibus ſuis honore, opibus, rerum omnium abundantiâ affluet.* Verùm ut prudentiſſimus Legislator illud præcipuè monuit, Regnum inſtrui debere *(f) de buena gente i antes de los ſuyos, que de los agenos, ſi los pudiere aver, aſi como de Caballeros, e de Labradores, e de Meneſtrales. Probis hominibus indigenisque potius, ſi fieri id poſſit, quam exteris; neque nobilibus ſolum, ſed agricolis quoque, & opificibus.* Qua in re prudentiſſimè judicavit, hanc hominum frequentiam non in ſola plebeja gente ponendam eſſe; hæc ſiquidem ſeipſa parum efficiet, niſi Nobilitatem habeat comitem, quæ ſpiritus & anima illius eſt, ſuoque exemplo docet appetere honeſta & pericula ſpernere. Plebs absque Nobilitate exangue quoddam cadaver eſt, adeoque ad eam conſervandam augendamque omni opera Principem conniti decet; uti quondam factitabat Auguſtus, qui Hortalo Nobili Romano non ſolùm conjugii ineundi auctor fuit, ſed vivendi etiam media ſuppeditavit, *(g) ne clariſſima familia extingueretur.* Ejus rei magna in Germania habetur ratio, unde antiquitus uxoribus dos dari non *(h)* conſueverat, & nunc exigua ea eſſe ſolet, ut præcipua illarum dos ſit Virtus & Nobilitas, magisque ad animi & corporis dona attendatur quàm fortunæ bona, adeoque tantò facilius concilientur matrimonia, nec cupiditas tempus inutiliter perdat in perveſtiganda ſponſa aliqua locupletiori; quæ cauſa fuit, cur Lycurgus omnes omnino dotes lege etiam ſancita prohiberet, & Carolus *(i)* Quintus Imperator, modum illis poneret; quin & Ariſtoteles Lacedæmones fertur reprehendiſſe, eò quod dotes tam amplas filiabus ſuis *(k)* largirentur. Voluit prætereà Alphonſus Rex, ut non niſi in caſu neceſſitatis Exterorum frequentia in Statum induceretur: nec immerito quidem, diverſi enim mores, & Religionùm cultus magis domeſtici hoſtes ſunt, quàm vicini,

(a) *Oſtendite populo Romano Divi Auguſti neptem: eandemque conjugem meam: numerate ſex liberos.* Tac. 2. Annal. (b) *Nulli antè Romanorum ejusdem faſtigii, viro geminam ſtirpem editam.* Tac. ibid. (c) L. cum retio. §. ſi plures ff. de por. quæ liber. (d) Prov. 14. 28. (e) L. 3. tt. 11. p. 2. (f) L. 1. tt. 11. p. 2. (g) Tac. l. 2. Annal. (h) *Dotem non uxor marito, ſed uxori maritus affert.* Tac. de mor. Germ. (i) L. 1. tt. 2. l. 5. Rec. (k) *Statuit Virgines ſine dote nubere: juſſit uxores eligerentur, non pecunia,* Trog. lib. 3.

cini, eamque ob cauſam Hiſpani Judæos omnes ac Mauros finibus ſuis ejecerunt. Nationes exteræ vitia & opiniones impias introducunt, & ſeditiones contra legitimum Principem facilè (*a*) commovent. Quod tamen incommodum magnoperè metuendum non erit; ſi exteri ſolùm evocentur ad colendos agros, & alias artes exercendas, immò hoc fieri quandoque expedit. Selymus Turcarum Imperator è Cairo magnum operariorum numerum Conſtantinopolim ſubmiſit. Poloni, cùm Henricum Ducem Andegavenſem elegiſſent in Regem, inter alia pacta illud quoque eſſe voluerunt, ut varias Artificum familias unà ſecum adducerent. Nabuchodonoſor expugnata Hieroſolyma tranſtulit inde (*b*) *omnes viros robuſtos, ſeptem millia, & Artifices, & incluſores mille: duxitque eos captivos in Babylonem.* Verùm quia ad eam rem ſæpe induſtria deeſt, neque ſemper ſumptus ſuppetunt; aut etiam, quia ſola ejusmodi deductio minimè ſufficeret, ponam hic aliquot cauſas, unde illa regnorum ſolitudo, & ſubditorum infrequentia oriri ſolet, ut iis cognitis tantò faciliùs remedium parari poſſit. Iſtæ igitur aut externæ ſunt aut internæ. Externæ; bellum & coloniæ. Bellum monſtrum quoddam eſt, quod humano victitat ſanguine; cumque ad Statum conſervandum expediat illud foris alere potiùs, ut ſolebant (*c*) Romani, vita fortunisque ſubditorum in eam rem opus eſt: Coloniæ quoque diu ſuſtentari non poſſunt absque copioſa hominum deductione, ut in Hiſpania accidit. (*d*) Eadem de cauſa *neque dum Annibal in Italia moraretur, nec proximis poſt exceſſum ejus annis vacavit Romanis colonias condere, cum eſſet in bello conquirendus potius miles, & poſt bellum vires refovendæ potius, quam ſpargendæ.* (*e*) Et Vellejus Paterculus in legibus Grachi Inter pernicioſiſſima numeravit, quod extra Italiam colonias poſuiſſet, quæ proinde à viſceribus Imperii nimium remotæ eidem aſſiſtere in neceſſitate non poſſent. Aliæ vaſtitatis & ſolitudinis cauſæ internæ ſunt. Inter præcipuas numero tributa, defectum agriculturæ & mercimoniorum, nimiam item dierum feſtorum multitudinem, quorum damna & remedia alibi in hoc libro expoſuimus.

Sed & urbes aulicæ præcipua ſolitudinis cauſa ſunt: ſicut enim fervens jecur calorem nativum ad ſe attrahit, & aliquas corporis partes ſpiritu & vigore deſtituit, ita aularum pompa, earumque commoda & deliciæ, lucrum artium, occaſio præmiorum homines alliciunt, Opifices imprimis atque Artifices, qui facilè ſibi perſuadent, magis otioſam vitam eos vivere, qui Principi inſerviunt, quàm qui mechanicas exercent artes. Quid? quod ii etiam, qui Ducum, Marchionum, & Comitum gaudent titulis, præſentia Principis, aut aulæ deliciis fruendi cauſa, relictis ſuismet ſtatibus ad illam ſe conferant; unde porro fit, ut dum eos rectè curare negligunt, & reditus annuos in ſuam ſuſtentationem, & ſumptus minimè neceſſarios prodigè impendunt & opibus paullatim & incolis exuantur, quibus utrique iidem Status florerent, potiùs, ſi iis Domini ſui præſentes domi adeſſent. Hæc atque alia incommoda prudentiſſime expendit Juſtinianus Imperator, atque ut iis adferret remedium certum propterea Magiſtratum (*f*) inſtituit. Similiter Rex Joannes II. (*g*) præcepit ut Duces omnes, aliæque illuſtres perſonæ, quæ in aula ejus

(a) *Quare qui inquilinos, & advenas ante hac in civitatem receperunt, hi magna ex parte ſeditionibus jactati ſunt*, Ariſt. l. 5. Polit. c. 3. (b) 4. Reg. 24.16. (c) *Fuit proprium populi Romani longe à domo bellare, & propugnaculis, imperii ſociorum fortunas, non ſua tecta defendere*, Cic. pro lege Manil. (d) Vell. l.1. (e) Idem l.2. (f) *Invenimus enim, quia paulatim Provinciæ ſuis habitatoribus ſpoliantur, magna vero hæc noſtra civitas populoſa eſt turbis diverſorum hominum & maximè agricolarum; ſuas civitates & culturas relinquentium.* (g) Auth. de quæſt.

ejus morabantur, ſtatis temporibus domum ad ſuos reverterentur, quomodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Præterea fidei commiſſa, aut prærogativæ Natalium in Hiſpania plurimum ſoboli propagandæ obſunt: frater enim natu major omnia ſibi familiæ bona vendicat (id quod Regi Theodorico iniquum prorſus (a) videbatur) cumque aliis matrimonii ineundi copia non ſit, aut religioſum ſuſcipiunt habitum, aut ad bellum proficiſcuntur. Eam ob cauſam Plato divitias & inopiam antiquas Rerumpub. peſtes ſolebat appellare; exiſtimabat nimirum, omnia ferè earum damna oriri ex eo, quod bona in iis non ſatis rectè dividerentur. Si cives omnes congruam haberent ſuſtentationem, magis ſine dubio florerent Reſpublicæ. Verum tametſi hæc utilitas magna ſit, non minùs tamen ad bonum publicum intereſt, ut conſervetur Nobilitas ejusmodi Fidei commiſſorum beneficio, & ut illa habeat unde Principi & Reipublicæ præſtare poſſit obſequia, adeoque antiqua illa retineri poſſent, Nobilitati tamen recens inſtitutæ permitti minimè deberent, ſtatuta etiam lege, ut conſanguinei ad quartum uſque gradum neceſſarii eſſent hæredes ſi non ex aſſe at certè magna & potiſſima ex (b) parte; quo modo vitarentur donationes & legata, quæ vanitati magis, quàm Reipublicæ ſerviunt, ſicut & illa, quæ devota quadam prodigalitate, nec modum ſervant, nec ſanguinis proprii habent rationem, dum contra debitum charitatis ordinem nec fratribus nec conſanguineis reliquis ſufficiens relinquitur ſuſtentatio, unde familiæ extinguuntur, exhauriuntur reditus Regii, populus ad tributa ſolvenda fit impotens, augeſcit exemptorum potentia, & imminuitur jurisdictio Principis. Expendens ejus rei incommoda (c) Moyſes, edicto publico vetuit, ne quid ultrà Iſraëlitæ ad opus ſanctuarii (d) offerrent, tametſi Deus ipſe oblationum iſtarum fuiſſet auctor, & mente pura ac religioſa omnia (e) fierent. Reſpublica Veneta jam pridem decretis ſuis ei rei ſapientiſſimè providit.

§. Illud porrò neceſſarium, ut pro matrimoniis ineundis prudens temporis habeatur ratio: nam ſi nimiùm differantur, periclitatur ſucceſſio, & patitur univerſa Reſpublica ob juvenum incontinentiam. Si contrà nimiùm maturentur, contingit filios ætate haud longè eſſe inferiores parentibus, unde reverentiam exuunt, & impatientes moræ, ſucceſſionis causâ nefanda contra eos moliuntur.

(a) *Iniquum eſt de una ſubſtantia, quibus competit ſucceſſio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommoda ingemiſcant.* Caſ. l. 1. Ep. 1. (b) *Commodum eſt etiam, ut hæreditates non donatione ſed jure cognationis tradantur.* Ariſt. lib. 5. Polit. cap. 8. (c) *Dixerant Moyſi, plus offert populus, quàm neceſſarium eſt*, Exod. 36. 5. (d) *Juſſit ergo Moyſes præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quicquam offeret ultrà in opere ſanctuarii; ſicque ceſſatum eſt à muneribus offerendis, eo quod oblata ſufficerent, & ſuperabundarent.* Exod. 36. 6. (e) *Omnes viri & mulieres, mente devotâ obtulerunt donaria, ut fierent opera, quæ juſſerat Deus*, Exod. 35. 29.

SYMBOLUM LXVII.

POlitica hujus noſtri temporis in omnibus malitiam & fraudem præſupponit, & contrà ſeſe munit aliis longè majoribus, nullâ Religionis, juſtitiæ, & fidei publicæ habitâ ratione. Omnia ſibi licere putat, quæcunque ad ſuam conſervationem & augmentum faciunt; cumque artes iſtæ communes jam ſint, neceſſe eſt, ut pugnent inter ſe, ſeſeque mutuò impediant ac conficiant cum tranquillitatis publicæ detrimento, adeoque fines optatos minimè aſſequantur. Fugiat Princeps hos tales Magiſtros, & diſcat ab ipſa Natura potiùs, in qua absque malitia, fraude, & omni dolo vera ratio Status elucet. Illa ſola certa eſt, fixa & ſolida, qua utitur in gubernatione rerum, quæ vegetantur & vivunt, ea præſertim, quam cuique hominum in ſuo officio recta inſpirat ratio, nominatim Paſtoribus & Agricolis pro conſervandis augendisque gregibus, & agrorum cultura, unde fortè factum, ut ii Reges qui à pedo, aut aratro ad ſceptrum vocati fuêre, meliùs aliis ſuos gubernare ſubditos ſciverint. Fruatur licèt Paſtor (cujus obligatio & cura talis fere eſt, qualis eſt Principum) (*a*) lacte & lana gregis ſui, ea tamen moderatione, ut neque ſanguinem omnem extrahat, neque pellem ſic deglubat, ut à frigore & calore ſeſe tueri nequeat. Ita prorſus debet Princeps (quemadmodum dixit Alphonſus (*b*) Rex) *guardar mas la por communal, que la ſuya; miſma, porque el bien. i la riqueza dellos es como ſuya. Publicam magis, quàm privatam ſuam utilitatem ſpectare; ipſe enim ſuorum opibus; & divitiis diteſcit, ac locupletatur.* Non ipſum arboris truncum exſcindit Agricola, tametſi lignis ad uſus domeſticos opus ha-

(a) *Væ Paſtoribus, qui diſperdunt & dilacerant gregem paſcua mea, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Iſraël ad Paſtores, qui paſcunt populum meum.* Jer. 23. (b) L. 19. tt. 1. p. 2.

habeat, ſed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, ſed ita ut germina. re poſſint denuo, & novis veſtiti foliis in annum ſequentem fructus alios proferant. Secus ac ſolet conductor, qui cùm de hæreditate minimè ſollicitus ſit, illud agit ſolùm, ut fructus pro eo tempore, quo frui iis licet, ex ea colligat, nil penſi habens, quod in tempus reliquum Domino ſuo utilitatem allatura non (*a*) ſit. Hoc diſcrimen eſt inter legitimum Pcincipem, & tyrannum, quod ad tributorum impoſitionem attinet. Iſte tanquam poſſeſſor violentus, qui in metu eſt, ne brevi fortè Regnum cogatur dimittere, quod per vim eo gaudere conceditur, omnes inde fructus colligere contendit, nec veretur ita radicitus plumas evellere, ut ampliùs ſuccreſcere nequeant. Paſtor eſt, qui non gregem ſuum paſcit, (*b*) ſed ſemetipſum, & tanquam Mercenarius, curam illius abjicit, eumque omnino (*c*) deſerit. At vero Princeps aliquis legitimus & naturalis æquitatem cauſæ expendit, quantitatem & tempus, quod neceſſitas poſtulat, proportionem item fortunarum & perſonarum in tributis diſpertiendis, & Regnum ſuum tractat non tanquam corpus, cui unà cum ipſo emoriendum erit, ſed quod perennabit in Succeſſoribus: quippe qui probè novit, (*d*) *Principes mortales, Rempublicam æternam eſſe*, cumque inde in annos ſingulos novos ſperet fructus eam omni ſtudio conſervat, velut ſecuriſſimum divitiarum ſuarum depoſitum, quo in majoribus neceſſitatibus uti poſſit: nam ut in legibus ſuis dixit Alphonſus Rex, ab Ariſtotele in quodam documento quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus: (*e*) *El mejor teſoro, que el Rey ha, è el que mas tarde ſe pierde, es el pueblo, quando bien es guardado, è con eſto acuerda lo que dijo el Emperador Juſtiniano, que entonzes ſon el Reyno, è la Camera del Emperador, o del Rey ricos, è abundados, quando ſus Vaſallos ſon ricos, o ſu tierra abundada. Optimus Regis theſaurus, quique amitti, niſi perditis jam omnibus, non poſſit, populus eſt, ſi rite cuſtodiatur. Atque his Juſtiniani Imperatoris dicta conſentiunt, dum ait: tum demum regnum, Regiſque aut Imperatoris ærarium opulentum fore ac locuples, cum ſubditorum fortunæ ac facultates amplæ fuerint & copioſæ.*

§. Quando igitur Princeps cum iſta moderatione tributa impoſuerit, fas quoque eſt ſubditos ea pendere, nec ſine rebellionis nota denegari poterunt. Hanc enim ſolam dotem habet dignitas Regia, hoc unicum ſubſidium neceſſitas & dignitas Regia, hoc unicum ſubſidium neceſſitas publica. (*f*) *Neque quies gentium ſine armis; neque arma ſine ſtipendiis: neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt.* Eam ob rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus ſeſe oppoſuit, dicendo, (*g*) *diſſolutionem Imperii*, fore, *ſi fructus, quibus Reſpublica ſuſtinetur, diminuerentur.* Tributa pretium paucis ſunt, ſi nimis gravia ea ſint, nec populus neceſſitatem agnoſcat, cur imponi debuerint, facilè contra ſuum Principem contumaciter inſurgit. Nec alia de cauſa tam inviſus omnibus fuit Rex Alphonſus cognomento Magnus, tamque graves expertus calamitates, ut ſceptro tandem abdicare ſe cogeretur; ſicut & propterea Garſias Gallæciæ (*h*) Rex vitam pariter & Regnum perdidit. Conſiderabat hoc periculum cum animo ſuo Rex Henricus Tertius, quando ſuadentibus ut pro ſumptibus belli conquirendis nova tributa exigeret, reſpondit: *Magis ſe maledicta populi, quam hoſtes ſuos metuere.* Pecuniæ ex iniquis tributis collectæ ſubditorum miſcentur ſanguine, qualis è ſcuto illo, quod S. Franciſcus de Padua coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit, manare viſus eſt, & nunquam non clamat contra Prin-

(a) *Aliter utimur propriis, aliter commodatis.* Qnintil- de Orat. (b) *Væ Paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos.* Ezech. 34. 2. (c) *Mercenarius autem, & qui non eſt Paſtor, cujus non ſunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Joan. 10. 12. (d) Tacit. l. 3. Annal. (e) L 15. tt. p. 2. (f) Tacit. l. 4. Annal. (g) Idem l. 13. Annal. (h) Mar. Hiſt. Hiſp.

cipem. Quare ut iſta incommoda evitentur, grandia tributa ante imponi non debent, quàm univerſum Regnum de neceſſitate edoctum fuerit: nam ubi de ea, & Juſtitia cauſæ conſtiterit, facilè in onus aliquod extraordinarium conſentit populus, uti factum vidimus in iis, quæ popoſcit Rex Ferdinandus Quartus, & in conceſſione integri illius millionis, quem Comitia Toletana temporibus Regis Henrici Tertii ſponte elargita fuerant, permittendo inſuper, ut ſi ad continuandum bellum contra Mauros id non ſufficeret, Comitiis etiam non requiſitis plura porrò exigerentur. Tametſi enim ad privatos minimè pertineat tributorum Juſtitiam examinare, & ipſi ſæpe impenſarum cauſas capere nequeânt, neque etiam absque evidenti ſecretorum periculo iis iſtæ *(a)* communicari poſſint, ſemper tamen rationes quædam ſunt generales, quas ſine incommodo iis proponere licebit. Et licèt tributa imponendi facultas penes ſupremam ſit poteſtatem, cui ratio naturalis ac divina ſuffragantur, nec ſi alias æqua ſint, & neceſſaria, ſubditorum conſenſu ad ea opus ſit: nam (ut dixit Rex Alphonſus Sapiens) *el Rey puede demandar, e tomar al Reyno lo que uſaron los otros Reyos, e aun mas en las ſazones, que lo uviere en gran meneſter, para pro comunal de la tierra; Exigere Rex à ſubditis ea tributa poterit, quæ prioribus quoque Regibus pendere conſueverunt; quin & augere hæc fas erit, ſi quando id ſingularis neceſſitas, aut communis totius regni utilitas flagitaverit.* Prudentis tamen Principis erit, ita dextre rem inſtituere, & ſic diſponere ſubditorum animos, ne vis videatur, neque enim omne id, quod abſolute fieri poteſt, ſemper exequi convenit. Tributum (ſic Scriptura *(b)* loquitur) populi frœnum eſt; iſthoc ille in obedientiæ officio continetur, Princeps verò ad eum corrigendum potentior fit & contra nimiam ejus libertatem vires ſibi comparat; ſubditos enim ab omni onere immunes nemo rectè gubernaverit. Verùm frœnum illud tam ſuave ſit oportet, ut non obſtinent animum, & mordicus eo conprehenſo præcipitent; quemadmodum prudentiſſime id expendit Rex flavius *(c)* Herwigius in Concilio Toletano XIII. cùm diceret, tunc gubernationem optimam fore: *ſi nec incauta exactio populos gravet, nec indiſcreta remiſſio Statum gentis faciat deperire.*

Imperium in vitam absque periculo exercetur, quia ex lege fit, quæ caſtigat paucos ad exemplum cæterorum; at verò Imperium in fortunas, cùm pecuniam pendere jubentur ſubditi, diſcrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, magisque fortunarum damna afficiunt populum, quàm corporis, præſertim ſi cum ſudore & ſanguine acquiſitæ illæ fuerint, aut impendi debeant in delicias Principis. Qua in re conſiderare oportebit memorabile Regis Davidis facinus, nolentis bibere aquam, quam tres fortiſſimi milites per medios hoſtium cuneos penetrando, de ciſterna Bethlehemitica hauſerant, ne ſanguinem iſtorum & periculum bibere *(d)* videretur, neque bona ratio Status eſt, tributis exhaurire. & ad incitas redigere ſubditos, ut tantò obedientiores ſint: etſi enim egeſtas, quæ unà nobiſcum naſcitur, aut caſu aliquo evenit, demiſſiores reddat animos, illa tamen violenta ad ſeditionem potiùs commovet, eosque impellit ut nefaria contra *(e)* Principem ſuum moliantur. Ad Davidem adverſus Saulem *(f) convenerunt omnes, qui erant in anguſtia conſtituti; & oppreſſi ære alieno, & amaro animo, & factus eſt eorum Princeps.* Nunquam magis obſequens erit Regnum, quàm ſi opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, duriter etiam in Ægypto habitus, libertatis ſuæ oblitus fuit pro-

(a) *Tibi ſummum rerum judicium Dii dedère, nobis obſequii gloria relicta eſt.* Tac. lib. 6. Annal. (b) *Et tulit David frœnum tributi.* 2. Reg. 8. 1. (c) Conc. Tolet. XIII. (d) *Num ſanguinem iſtorum, qui profecti ſunt, & animarum periculum bibam?* 2. Reg. 23. 17. (e) *Ferociſſimo quoque adſumpto; aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo.* Tac. l. 3. Annal. (f) 1. Reg. 22. 2.

propter abundantiam, quâ ibi fruebatur; at mox ubi in deſerto rerum inopia laborare cœpit, ſervitutem illam tulit acerbiùs, & graviter queſtus fuit.

§. Si Regnum ea conditione obtigerit, ut abſque ejus conſenſu tributa imponi nequeant, aut poſteà decreto aliquo generali ita ſancitum: ut factum in Comitiis Madritenſibus tempore Regis (a) Alphonſi Undecimi, aut diuturna aliqua præſcriptione jus iſtud acquiſitum fuerit, ut in Hiſpania & Francia accidit; in his talibus caſibus Comitiorum conſenſum expectare oportebit, ne periculo ſeſe exponat Princeps: quod Carolus Septimus Franciæ Rex quondam expertus fuit, cùm non rogatis prius aliorum ſententiis tributum quoddam voluiſſet imponere. Porrò ad eam rem proderit plurimum, ſi Princeps tantum apud ſubditos auctoritate valeat, ut ipſi ex concepta de zelo illius erga bonum commune opinione æquum judicent onus, quòd iis imponitur, & ultrò in illud conſentiant, totos ſeſe ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ committendo, quomodo ad Joſephi arbitrium ſeſe referebant Ægyptii, cùm quintam fructuum partem ab iis (b) exigeret. Ubi populus iſtam de Principe conceperit fiduciam, cavere debet ſedulò, ut ne eam abſque ſufficienti cauſa & matura conſilii deliberatione oneret. Verùm ſi neceſſitas urgens aliud poſtulaverit, illud curet ſaltem, ut tributa, quæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim graviùs fert populus, quàm ſi nullum oneris ſui fructum videat, & fortunas ſuas in uſus inutiles inſumi intelligat. Tum illud etiam odit, ſi tributa, quæ ſuaſit neceſſitas, ea ceſſante continuent. Quare tollere ea debet Princeps, ne fiat, quod tempore Veſpaſiani accidit, quando tributa (c) *neceſſitate armorum excuſatâ, etiam in pace manſêre*; poſteà enim ea metuunt, & pendere detrectant ſubditi, tametſi exigua ſint, exiſtimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina Maria plurimùm Regni ſtudia ſibi devinxit, ejusque fidelitatem in maximis etiam motibus experta fuit, eò quod ſubditis remiſiſſet exactiones, quas maritus ejus Rex Sanctius Quartus ex rebus ad commeatum pertinentibus poſtulaverat.

§. Illud difficile, perſuadere Regno, ut pecuniam contribuat ad bellum foris gerendum: neque enim facilè capit, quantum ad pacem domi conſervandam conducat, illud quàm longiſſimè arcere, & in alienos inferre Status, quodque minus periculoſa ſit defenſio, quæ clypeo fit, quàm quæ galea, eò quòd longius illa abſit à capite. Breviſſimus eſt populi viſus, nec tam longum videt. Onus præſens magis percipit, quam futurum beneficium, nec cogitat defuturos poſteà ſumptus publicos & privatos, ut damna neglecta (d) ſarciantur. Quare ſingulari ſolertia & prudentia Principis opus erit, ut propriæ ſuæ utilitatis capax fiat.

§. In exactionibus illud quoque conſiderandum, ne oneretur Nobilitas: cùm enim tributa potiſſimùm ſint, quæ eam à plebejis diſcernant, ægerrimè fert iis parem ſe æſtimari, & ſua violari privilegia, Majorum virtute parta & acquiſita. (e) Hæc cauſa fuit, cur Nobiles Caſtellani contra Regem Henricum Tertium arma ſumpſerint, cùm à ſingulis quinque maravedinos aureos (monetæ id genus eſt) in communes belli uſus depoſceret.

§. Nec imponi debent tributa iis rebus, quæ ad vitam præciſè ſuſtentandam ſunt neceſſariæ; ſed iis potiùs, quæ deliciis deſerviunt, aut curioſitati, aut oſtentationi & pompæ: ſic enim fiet, ut correcto immodico luxu, major oneris pars incumbat in ditiores & magis potentes, & ſubleventur agricolæ & opifices, quæ communitatis pars vel maxime fovenda & conſervanda eſt in Republica. Sic

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 12. c. 21. (b) *Salus noſtra in manu tua eſt; reſpiciat nos tantum Dominus noſter, & læti ſervimus Regi.* Gen. 47. 25. (c) Tacit. l. 2. Hiſt. (d) *Plerumque accidit, ut quæ Provinciæ pecuniæ parcendo remota pericula contemnunt, incumbentibus demum malis, deſperato ſæpe remedio, graviora ſentiant detrimenta.* Paul. Jov. (e) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 11. c. 14.

Romani magna exigebant tributa pro aromatibus, unionibus & gemmis pretioſis, quæ ex Arabia aſportabantur. Alexander Severus ea depoſcebat ex officiis, quæ ad laſciviam magis eſſent, quàm ad neceſſitatem. Inſtauratæ diſciplinæ pars eſt deliciarum augere pretium.

§. Nulla tributa minùs noxia, quàm quæ advectis mercibus imponuntur in portubus: ea enim magnam partem pendunt Exteri. Quare prudentiſſime in iis conſtituti ſunt reditus Regii in Anglia, ipſo Regno immuni relicto.

§. Maximum tributorum & vectigalium regiorum incommodum eſt in Quæſtoribus ſeu Coactoribus, qui interdum plus damni adferunt, quàm tributa ipſa; neque ullam rem impatientius tolerant ſubditi, quàm violentiam & importunitatem Miniſtrorum in cogendis ejusmodi pecuniis. Solam Siciliam tributorum exactiones modeſtius tuliſſe Cicero memorat; Deus ipſe per Iſaiam Prophetam de iis conqueritur, quod populum ſuum (*a*) exſpoliaverint. In Ægypto Propheta aliquis tributis præerat, ita nulli ea in re ſatis confidebant, niſi qui peculiariter eſſet Deo dicatus; his verò temporibus ea committuntur inſtitoribus & uſurariis, qui non minus naves portum ſabeuntes exſpoliant, ac ipſum naufragium, & velut prædones ultrò citroque commeantium bonis (*b*) inhiant. Quid mirum igitur, commercia in Regnis deſinere, nec aliunde divitias inferri & pecunias, ſi prædæ omnia ſint expoſita? quid mirum, inquam populum graviter ferre exactiones, ſi perſolutis iis, quæ debentur Principi, decuplo amplius Exactoribus pendendum ſit? Ob iſthæc incommoda tempore Regis (*c*) Joannis Secundi in Comitiis Guadalajarenſibus Caſtellæ Regnum ſponte in ſubſidium obtulit centum & quinquaginta Ducatorum millia, ea tamen conditione, ut penes ipſum eſſent acceptorum & expenſorum libri, quo conſtare poſſet, quid in communes uſus collatum, & quo modo impenſum fuiſſet, nec eorum permitteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis ætatem Regni habenas moderabantur. Eadem de cauſa Regnum Franciæ Henrico Secundo propoſuit, ut tributorum Exactores amoveret, pollicentibus ſubditis perſoluturos ſe, ubicunque ipſe vellet, quod in ſumptus regios ſufficeret; & licet iſtud initio haud diſpliceret, non defuêre tamen poſtea Conſiliarii, qui ob rationes quasdam apparentes id diſſuaderent. Ad idem illud non ſemel Caſtellæ quoque Regna ſeſe obtulerunt, immò & ad omnem æris alieni diſſolutionem, verùm judicatum fuit, cedere in imminutionem auctoritatis Regiæ, ſi illi Tutoris loco Regnum eſſet, & hanc ipſam poteſtatem periculo non carere. Veriſſimam tamen cauſam illam judico, quòd plerumque ferè rei pecuniariæ curatio, & occaſio tam opportuna multos ditandi ægrè è manibus dimittatur. Auctoritas Priucipis non in adminiſtratione ſuarum opum conſiſtit, ſed in eo, quòd multa poſſideat. Non minùs exiſtimationis ſuæ retinens erat Reſpublica Romana, qnam ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogendi pecunias præcepit, ut ipſæ Provinciæ ſua adminiſtrarent tributa & colligerent; neque verò ideò intermiſit in officio continere Magiſtratus, ut ſine avaritia & crudelitate illa collectio fieret, qua in re Tiberius apprimè diligens (*d*) fuit. Sanè modeſtia in uno aliquo tributo exigendo obligat ſubditos, ut ultrò in plura alia largienda conſentiant.

SYM-

(a) *Populum meum exactores ſui ſpoliaverunt*. Iſai. 3. 12. (b) *Portus noſtros navis veniens non paveſcat, ut certum nautis poſſet eſſe naufragium, ſi manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quam ſolent nudare naufragia.* Caſſiod. l. 4. & 19. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. l, 19. c. 7. (d) *Ne Provinciæ novis oneribus turbarentur, neque vetera ſine avaritia aut crudelitate Magiſtratuum tolerarent.* Tacit. l. 4. Annal.

SYMBOLUM LXVIII.

INgenioſi Græci Philoſophiam non ſolùm naturalem, ſed moralem etiam & politicam ſcitis quibusdam fabularum involucris (ut Ægyptii hieroglyphicis) abdiderunt, aut ne manaret in vulgus, aut ut à dulci illa fabularum amœnitate penitiùs eam imprimerent animis. Ita cùm vires navigationis & opus, quæ ejusdem acquiruntur beneficio, vellent ob oculos ponere, finxerunt navim Argo (quæ prima omnium è portu ſolvere, & alio ſeſe mari committere auſa fuerat) obtinuiſſe vellus Colchicum, pellem nimirum arietis inauratam; quo præclaro facinore Palladi armorum Præſidi conſecrari promeruit, & inter ipſas Firmamenti transferri conſtellationes, in prœmium ſcilicet tot ſuſceptorum non absque inſigni periculo itinerum, palam oſtendendo univerſo orbi, velorum remorumque beneficio inter ipſos undarum montes vias fieri poſſe, quibus impellente vento arma & merces in omnes mundi partes inferre liceat. Iſthæc moralis doctrina, & quia jam navis illa in cœleſti ſpæra inter ſtellas relata eſt, occaſio mihi fuit, ut in præſenti Emblemate binas depingerem, quæ poli eſſent hujus terreſtris orbis, & clare ſubjicerem oculis, navigationem eſſe, quæ commerciorum uſu terram ſuſtentat, ejusque dominia armis roborat. Mobiles ſunt iſti navium poli, ſed in illa ipſa eorundem mobilitate Imperiorum conſiſtit ſtabilitas. Vix ulla unquam fuit Monarchia, quæ iis quaſi fundamentis innixa non fuerit. Si Hiſpaniæ ambo illi poli maris Mediterranei & Oceani deeſſent, mox ejus corrueret amplitudo; nemo enim non videt, Provincias tam diſtantes inter ſe in periculo fore, niſi vela remique eas unirent quodammodo, & ſuppetias militares ad earundem conſervationem defenſionemque tempeſtivè ſubmitterent, ita ut naves & triremes nil aliud, quàm marini quidam pontes eſſe videantur. Eam ob cauſam Carolus Quintus Imperator, &

Dux

Dux Albanus Ferdinandus Regi Philippo Secundo ſuaſerunt, ut in mari potiſſimum armis & copiis militaribus præſtare aliis conaretur. Nec ignoravit Rex Siſebuthus, quanti id referret, qui primus iis viribus in mari Hiſpanico uſus fuit. Idem quoque conſilium Themiſtocles ſuæ dedit Reipublicæ, & reipſa poſteà Romani ſecuti ſunt, ut orbem ſuæ ditioni ſubjicerent. Elementum illud terram ambit & edomat. In illo vis juxtà ac velocitas locum habent. Qui fortiter iis uti noverit, terræ dominum ſe conſtituit. In hac minantur arma, & ex una ſola parte feriunt, in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura eſt, quæ omnibus ſemper oris maritimis antè poſſit proſpicere; nulla tanta potentia, quæ ſufficienti eas queat tueri præſidio. Maris beneficio Nationes omnes ad morum manſuetudinem adducuntur, quæ incultæ aliàs eſſent ac barbaræ abſque navigationis commercio, unde communis fit linguarum uſus; id quod docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Argo ſermone uſum fuiſſe finxit, ut innueret, credo, illius beneficio exteras adiri & celebrari Provincias; ſiquidem navis gubernaculum eſt, quod ſingulis opes & divitias aliarum communicat, unâ Provinciâ alteri viciſſim largiente, quod eidem deeſt: quæ neceſſitas & ſubſidium mutuum reciprocum illum amorem & familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius opera & auxilio carere non poteſt.

§. Atque hæc maris potentia Regnis quibusdam magis utilis eſt, ac aliis, pro diverſo eorundem ſitu ac diſpoſitione. Monarchiæ in Aſia ſitæ terra magis viribus indigent, quàm mari. Venetiæ & Genua, quarum illæ in ipſo mari, hæc eidem proxima eſt, atque ita conſtituta, ut ſcopulus maris potius, quam terræ ſinus eſſe videatur, ad omnem culturam & agricolationem inidoneus, robur ſuum in velis remisque ponant neceſſe eſt. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt orbi ambæ illæ Respublicæ, & gloria celebres. Hiſpania, quæ à montibus Pirenæis verſus mare porrigitur, & quaſi inter Oceanum & Mediterraneum ſeſe mediam interjicit, potentiam ſuam fundet in armis navalibus, ſiquidem ad dominium univerſale aſpirare, illudque tueri voluerit. Nec verò deeſt diſpoſitio optima & opportunitas portuum ad arma iſta ſuſtentanda, & ad impediendam aliarum Nationum navigationem, quæ ejusdem beneficio opes ſibi accumulant, & comparant vires, quibus deinde Monarchiæ Hiſpanicæ bella inferunt. Ob eum finem conducerct armis etiam conſulere ſecuritati commerciorum & mercaturæ, quæ longinquas navigationes ſecum affert, ex portubus armamentaria & granaria efficit, inſtruit eos rebus omnibus pro exercitu neceſſariis, tribuit Regno, unde aluntur copiæ militares, auget denique illud, & frequentari facit ab incolis. Hæc & alia commoda Ezechiel adumbrare voluit ſub Allegoria navium, quibus Tyrus (civitas (*a*) *in corde maris ſita*) utebatur ad exercendam cum Nationibus omnibus negotiationem, ſiquidem ad illam & naves & nautæ frequentes concurrebant. (*b*) *Perſa, & Lydii, & Lybies erant in exercitu* ejus *viri bellatores: clypeum & galeam ſuſpendebant* in ea *pro ornatu* ſuo. *Carthaginenſes à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, ſtanno, plumboque* eam *replebant.* Verbo, nihil uspiam erat gentium, quod in nundinis illius non reperiretur, ut meritò abundans diceretur, & (*c*) glorioſa, cujus negotiatione Rex ipſe ſuam auxerat (*d*) fortitudinem. Sidonia, Ninivitica, Babylonica, Romana & Carthaginenſis Respublicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt. Quando Venetias & Genuam mercatus defecit & navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter, & maximarum gloria-rum

(a) *O Tyre tu dixiſti: perfecti decoris ego ſum, & in corde maris ſita.* Ezech. 27. 4. (b) *Omnes naves maris & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.* Ezech. 27. 3. Ibid. v. 9, 10. 12. (c) *Repleta es, & glorificata nimis in corde maris.* Ibid. v. 25. (d) *In multitudine ſapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicaſti tibi fortitudinem.* Ezech. 28. v. 5.

rum & trophæorum occaſio. Intra breves arenæ terminos, quæ nec ligone, nec aratro poteſt excoli; ſolis marinis opibus validiſſimos Batavia alit exercitus, & populoſiſſimas tuetur civitates, tam ſibi invicem vicinas, ut iis ſuſtentandis fertiliſſimi etiam agri non ſufficerent. Gallia nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen, aliiſque neſcio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, & ſtanni temperandi, induſtriam ſuam caro facit æſtimari pretio, & divitias congerit; nos alii verò per incuriam tanta maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo ex remotiſſimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata, multoſque alios theſauros advehimus, nec ultrà progredimur, interim alii è labore noſtro quæſtum faciunt, & ea Europæ, Africæ, & Aſiæ Provinciis communicant. Genuenſibus aurum noſtrum, argentumque committimus, ut iis negotientur, & pro eorundem negotiationibus plurima perſolvimus cambia. Hiſpania Provinciis aliis ſubmittit ſericum, lanam, chalybem, ferrum, aliaſque diverſas materias, quæ diverſimode dein elaboratæ revehuntur ad nos, & ingenti à nobis coëmuntur pretio ob vecturæ ſumptus, & artificium: adeò ut carò nobis ſtet Nationum aliarum ingenium, & induſtria. Importantur in Hiſpaniam merces, quæ aut oculis ſolum ſerviunt, aut citò conſumuntur, & aurum argentumque viciſſim inde effertur aliò: quo demum fit, quod dicebat Rex Henricus Secundus, *ut diteſcant, & potentes fiant Exteri immo ipſi interdum hoſtes tantas colligant opes, ut ſubditis noſtris nihil pœnè ſuperſit reliquum.* Queſtus ea de re quondam fuit Tiberius Cæſar, cùm ingentem illum luxum Matronarum Romanarum in unionibus, gemmiſque pretioſis (*a*) cerneret. Immortalem gloriam promerebitur Veſtra Serenitas, ſi certis favoribus honoribuſque dignabitur proſequi negotiationes & mercaturas, quas cives per ſeipſos, & Nobiles per perſonas tertias exercuerunt: neque enim magis naturales ſunt reditus, qui è terræ fructibus percipiuntur, quam qui commutationis habentur beneficio, dum rem unam permutamus cum alia, aut pro mercibus pretium perſolvimus. Non dedignati ſunt mercaturam facere ipſi Principes Tyri, & claſſes illæ, quas Rex Salomon quot trienniis mittebat in Tharſin, non res ſolum neceſſarias advehebant, ſed eas etiam, quibus poterat lucrum facere, ſuas augere divitias, & omnibus aliis Regibus potentia atque opibus (*b*) antecellere. Pompejus pecunias ſuas fœnori dabat. Nobilitas Romana, & Carthaginenſis nil ideò honori ſuo detractum putabant, quòd mercaturas exercerent. Roma Mercatorum inſtituit collegium, unde didiciſſe reor Batavos, quòd negotiantium ſocietates erexerint. Id quod majori cum commoditate in Hiſpania fieri poſſet, deputatis pro ſecuriori navigatione armatis navibus: ita enim illa non ſolùm creſceret opibus, ſed magis etiam florerent arma navalia, & ipſa Nationibus aliis terrori eſſet. Conſiderarunt iſthæc commoda Luſitaniæ Reges, adeoque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma ſuſtentarunt, & fundato ea ratione novo ampliſſimoque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuiſſet, uti nec poſteà ad partes occidentales, induſtria & fortitudine Caſtellanorum, niſi antennarum plumis lineis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam alis quibusdam uſa fuiſſet, quibus Gentilitati cognoſcendam ſe dedit, quæ aliàs novos illos hoſpites, è tam longinquis venientes regionibus, adeò ignotos habuit, ut ne fama quidem de iis antè quicquam

 (*a*) ac-

(a) *Quæ lapidum cauſa pecuniæ ad externas, aut hoſtiles gentes transferuntur?* Tac. l. 2, Annal. (b) *Quia claſſis Regis per mare cum claſſe Hiram ſemel per tres annos ibat in Tharſis, deferens inde aurum & argentum, & dentes elephantorum, & ſimias, & pavos, Magnificatus eſt ergo Rex Salomon ſuper omnes Reges terræ divitiis & ſapientiâ.* 3. Reg. 22. & 23.

(*a*) acceperit, & accepta ab iisdem vera evangelii luce, ac pane divino Eucharistico, tam longè (*b*) aſportato, exclamat præ gaudio cum Iſaia: (*c*) *Quis genuit mihi iſtos? ego ſterilis, & non pariens; transmigrata & captiva: & iſtos quis enutrivit? ego deſtituta & ſola: & iſti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum intereſſet, ſi quemadmodum Romani ſuum firmarunt Imperium, conſtitutis præſidiis Conſtantinopoli, in inſula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diverſis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur Religiones militares Hiſpaniæ, ut glorioſa quadam æmulatione obirent maria, piratas arcerent, & commercia cum aliis Nationibus ſecuriora redderent. Sat magna virtutis & fortitudinis prœmia ſunt iſta Nobilitatis inſignia, & opulentiæ ſatis ejusmodi Ordinum militarium Præfecturæ, ut rei tam eximiæ, & tanto Rege digniſſimæ initium dari poſſet. Quod ſi reditus earundem non ſufficerent, nec Corona privare ſe vellet dote tot inſignium Magiſteriorum, quorum adminiſtrationem illi conceſſit ſancta Sedes Apoſtolica, Eccleſiaſtici quidam reditus applicari in eum finem poterunt. Conſilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Jacobi, Bugiæ verò & Tripoli Ordines Alcantaræ, & Calatravæ volebat conſtituere, obtentâ jam à Summo Pontifice facultate, ut reditus Monaſteriorum *del Villar de Venas*, ut vocant, S. Item Martini, in Diœceſi S. Jacobi, & Ovetenſi in eum uſum poſſet impendere. Verùm propter excitata poſteà per Italiam belli incendia ea res effectum non habuit, aut quia fortè Deus hanc tam eximii inſtituti gloriam alio cuidam Regi reſervavit. Neque obtendi hic debet ratio Status, quaſi ea non permittat, ut ſumma rei Nobilibus committatur; quippe unde tot ac tantæ ſeditiones ortæ in Caſtella, cùm tam multi eſſent Ordinum militarium Magiſtri, hoc, inquam, nunc obtendi non debet, poſtquam tot Coronarum acceſſione tantoperè Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuendum non ſit, præſertim ſi Ordines iſti extra Hiſpaniam fuerint, & eorundem Magiſteria ipſi Coronæ tanquam membra quædam uniantur.

SYMBOLUM LXIX.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro deſtitui voluit Providentia divina; auro quidem, quod id ad illius conſervationem omnino eſſet neceſſarium; ferro verò, quòd absque eo ſe tueri non poſſet. Enimverò etſi unà cum ipſo mundo producta non fuerint, alter tamen univerſi hujus moderator, & aſtrorum omnium princeps Sol, mox atque conſervandarum rerum curam laboremque ſuſcepit, illud egit potiſſimum, ut expurgaret, & auro illineret terram metallicam, atque in montibus æraria conſtitueret, ubi & Mars belli Præſes materia in ferrum & chalybem conſolidata armamentaria erexit. Brachia Rerumpublicarum arma ſunt: ſanguis earundem & ſpiritus, theſauri; quod ſi hi armis robur non tribuant, nec arma viciſſim theſauros tueantur ac foveant, imbelles jacebunt Reſpublicæ, & rapinæ violentiæque omnium erunt expoſitæ. Narrat Plinius, in Indiis formicarum eſſe genus; quæ loco granorum tritici, aurea colligant. Auri uſum nequaquam iis Natura conceſſit, voluit tamen, ut tanquam Magiſtræ alias inſtruerent Reſpublicas, quanti referat theſauros cogere. Et licet Poli-

(a) *Ecce iſti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & iſti de terra auſtrali.* Iſa. 49. 12. (b) *Facta eſt quaſi navis inſtitoris, de longè portans panem ſuum.* Prov. 31. 14. (c) Iſa. 49. 21.

Politicorum quorundam opinio ſit, opes accumulandas non eſſe, eò quod cupiditas hoſtium arma excitet; ut accidit Regi Ezechiæ, poſtquam divitias ſuas Aſſyriæ Legatis (*a*) oſtendiſſet, & Ægytii propterea reditus Regios in ſtructuras & fabricas impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, & exempla iſta vim non habent: nam Ezechiæ ob monſtratos theſauros bellum illatum non fuit, ſed ob vanitatem oſtentationis, & quod in illis magis, quam in Deo ſpem ſuam & fiduciam poneret; hinc prædixit illi Iſaias Propheta fore, ut omnia (*b*) perderet. Ægyptii verò non

periculi cauſa, ſed ad diſtrahendos ſubditorum animos (quemadmodum ſuo loco dicemus) & inanis gloriæ ſtudio ædificiis extruendis occupabant. Si Princeps theſauros per avaritiam congreget, neque tamen iis utatur, ubi offendendi, aut defendendi poſtulaverit neceſſitas, & ſumptuum faciendorum metu de præſidiis ſufficientibus & armis Statibus ſuis non provideat, facilè futurum arbitror, ut hoſtes contra ſe advocet, dando iis occaſionem ferreas fabricandi claves, quibus ejus effringant æraria; at ubi theſauros iſtos in uſus opportunos aſſervaverit, terrorem unà incutiet hoſtibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli (*c*) nervus eſt. Illius beneficio Amici parantur & Socii, nec minùs hoſtium percellunt animos theſauri in ærariis, atque apparatus bellicus, & omnis generis inſtrumenta militaria in armamentariis, aut claſſes & triremes in navalibus. Si in eum finem id fiat, non eſt avaritia theſauros cogere, aut ſumptus & donationes moderari, ſed prudentia quædam politica, qualis illa fuit Regis Ferdinandi Catholici,

Gggg 2 cu-

(a) *Lætatus eſt autem in adventu eorum, & oſtendit ejus domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, domum vaſorum ſuorum, & omnia quæ habere poterat in theſauris ſuis.* 4. Reg. 20. 13. (b) *Dixitque Iſaias Ezechiæ: audi ſermonem Domini: ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo tua.* 4. Reg. 20. 17. (c) *Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquiſitio: eos eſſe belli civilis nervos dictitans.* Tac. l. 2. Hiſt.

cujus fama, qua miſer & infelix paſſim audiebat, dum viveret, in morte ejus confutata fuit, nulla notabili pecuniarum ſumma apud eum reperta. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam ſolebat impendere, & gloriam ſuam collocabat, non in eo, quod ſumptus profudiſſet, ſed quod haberet, in quo expenderet. Illud tamen obſervandum, theſauros colligi interdum ex vera & heroica animi magnitudine, ad exequendas ſublimes quaſdam & glorioſas cogitationes; ſed poſteà paulatim in avaritiam illa abeunt, & citiùs ruina Statuum præ oculis eſt, quàm pro illius remedio æraria recludantur. Facillimè divitiarum amore capi ſe ſinit humanus animus, & in eas totum ſe convertit.

§. Nec ſufficit, theſauros inter totum Reipublicæ corpus diſpertitos eſſe, ut Chlorus apud Eutropium (a) volebat. Divitiæ enim Principi ſecuritatem creant, periculum ſubdito. Cerialis Trevirenſibus dicebat, (b) *penes eos aurum & opes præcipuas* eſſe *bellorum cauſas.* Si egena ſit communitas, privati verò locupletes & divites, priùs pericula naſcuntur, quàm iis occurri poſſit. Conſilia rectè inſtitui nequeunt: deſugiunt enim ea omnia, quæ ad communem ſpectant conſervationem, cùm videant non niſi è privatorum bonis fortuniſque ſubſidia peti poſſe, adeoque ægrè in bellum conſentiunt. Hinc Ariſtoteli videbatur, (c) *male circa pecunias publicas conſtitutum eſſe apud* Spartanos, *quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias ægre conferebant.* (d) Et *ſi privato uſui bonum poſtponitur*, quantò minùs dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta eſt illud incommodum Reſpublica Genuenſis, nec aliæ cauſæ ruinam Romanæ aſcribit Cato in oratione, quam habuiſſe eum ad Senatum contra Catilinariæ conjurationis conſcios refert Salluſtius, quàm quòd (ut explicat (e) S. Auguſtinus) à primo ſuo deſciviſſet inſtituto, ubi pauperes erant privati, opulenta verò communitas, cujus rei non absque querela etiam Horatius meminit:

- - - (f) Non ita Romuli
Præſcriptum, & intonſi Catonis
Auſpiciis, veterumque norma,
Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum.

§. Magni Reges ſuæ potentiæ confiſi curam omnem theſauros colligendi, aut jam collectos conſervandi plerunque abjiciunt, & effuſioni prodigæ ſeſe dedunt nec ſatis expendunt, ubi theſauri pro neceſſitatibus defuerunt, neceſſe eſſe ut ſubditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo, & quantò Monarchia fuerit major, tantò majoribus impenſis & ſumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes ſunt, qui ſi quinquaginta accipiant manibus, centum aliis iterum debent expendere. Nec ullum Regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ ſint ſatis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum ſpatio collêgere. Theſauri illi, quos natura multis etiam ſæculis in ſecretis montium ærariis coëgerat, immoderatæ Romanorum Imperatorum profuſioni minimè ſufficere potuerunt. Et ſolet id plerunque accidere Succeſſoribus, qui theſauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim conſumunt, quod absque labore iis obvenit, & mox ærariorum diruunt aggeres, ut ſtatus ſuos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio ſexaginta ſex auri milliones prodegit Caligula etſi

(a) *Melius publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum clauſtrum aſſervari.* Eutrop. (b) Tac. lib. 4. Hiſt. (c) Ariſt. l. 2. pol. c. 6. (d) Tacit. l. 6. Ann. (e) S. Aug. l. de civit. Dei c. 12. (f) Horat.

ſi id temporis ſcutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua eſt potentia, & ideo opus habet, ut corrigatur à prudentia œconomica: absque hac enim mox ruunt imperia. Romanum inclinare viſum eſt, ex quo profuſionibus immodicis & ſumptibus nimiis Imperatorum theſauri illius cœperunt prodigi. Armis & opibus mundus hic regitur. Iſtud in præſenti Emblemate gladius ſignificat, & ramus aureus, quos ſupra terræ orbem brachium ſuſtinet, ad innuendum nimirum, utroque illo univerſum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgilii fabulam de Ænea, qui utriusque adminiculo ad infernum usque penetravit, ejusque monſtra ac furias domuit. Non fauciat gladius, cujus acies aurea non eſt, nec ſufficit animi fortitudo absque prudentia œconomica, neque armamentaria ſine ærariis, adeoque bellum decernere Princeps priùs non debet, quàm cum animo ſuo expenderit, num ſufficientes ad id vires & media ſuppetant. Ei rei proderit, ſi Ærarii Præfectus unà etiam à conſiliis ſit Principis ut in conſultatione referre poſſit, qui ac quanti ſint reditus Regii, quæve media ad arma capeſſenda ſeſe offerant. Cauta admodum & circumſpecta eſſe debet potentia, & conſiderare diligenter, quid moliatur, aut agat. Quod in fronte præſtant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit, ſi hæc Regnis, & Rebuspublicis deſit, cœca erunt, adeoque ſicut Polyphemus, amiſſo ſemel per Ulyſſis aſtutiam unico ſuæ frontis oculo, in vanum ſaxa jaciebat, ut ſeſe ulciſceretur: ita illa quoque divitias ſuas & theſauros inutiliter prodigent. Sat multos hac noſtra ætate conſumi vidimus absque fructu ex inani aliquo metu in diſtrahendis hoſtium conſiliis, in exercitibus fruſtra conſcribendis, in ſuſcipiendis bellis, quæ aut amica compoſitione, aut diſſimulatione potuiſſent evitari, in ſubſidiis pecuniariis malè collocatis, & aliis inutilibus ſumptibus, quibus Principes potentiores ſe fore autumabant, & contrà accidit. Oſtentationes comminationesque auri intempeſtivè & imprudenter profuſi ſeipſis evaneſcunt, neque poſſunt poſteriores prioribus eſſe pares, eò quod una aliam enervet. Vires facilè inſtaurantur; at divitiæ ſemel inaniter effuſæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, niſi ubi neceſſitas poſtulaverit. Occurrentibus primis monſtris non aureum ramum Æneas objecit, ſed gladium.

(*a*) *Corripit hic ſubita trepidus formidine ferrum*
Æneas, ſtrictamque aciem venientibus offert.

At poſtquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri poſſe, ut ſeſe in oppoſitam fluvii ripam trajiceret, aureum ramum protulit (abditum hactenus & occultatum) & munere iſto iratum illius animum (*b*) placavit.

(*c*) *Si te nulla movet tantæ pietatis imago,*
At ramum hunc (aperit ramum, qui veſte latebat)
Agnoſcas. Tumida ex ira tunc corda reſidunt,
Nec plura his, ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ longo poſt tempore viſum,
Cæruleam advertit puppim.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, ſupra ſceptrum collocatos, claros ſemper habeant & perſpicaces, neque œconomiam dedignentur: ab hac enim ſalus illorum dependet & conſervatio, & ipſi ſubditorum ſuorum patresfamilias ſunt. Magnus ille Auguſti animus boni publici cauſa

Hhhh eò

(a) Virgil. (b) *Munus abſconditum extinguit iras.* Prov. 21. 14. (c) Virgil.

eò usque ſe demittebat (quemadmodum alibi dicimus) ut manu ſua adnotaret accepta & expenſa redituum Imperii. Si in Hiſpania minus prodigum fuiſſet bellum, & pax magis œconomica, jam pridem univerſo orbi dominaretur. Verùm per incuriam, quæ plerumque magnam potentiam comitari ſolet, opes illæ, quæ Hiſpaniam inexpugnabilem reddere potuiſſent, nunc ad alias Nationes tranſiêre. A ſimplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coëmimus; & poſteà nos ipſi, æquè ſimplices ac illi, ſinimus, ut exteri rurſum eas à nobis alio aſportent, & cuprum fortaſſis, aut plumbum pro iis reſtituant. Caſtellæ Regnum fuit, quod viribus ſuis & fortitudine Monarchiam evexit, interim triumphant alia, ipſum verò inopiam pœnè patitur, neque rectè uti novit tot ingentibus theſauris, qui peregre advehuntur. Ita placuit Providentiæ divinæ potentias attemperare inter ſe, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita eſt, at non induſtriam, contrà ac conceſſit minoribus. Verùm ne detegere ſolùm vulnera videar, & non etiam iisdem mederi, indicabo hîc paucis cauſas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quinta erunt eſſentia, ut loquuntur, neque ex arbitrio ſolùm ſpeculativo, quæ primùm cum admiratione ſuſpicit novitas, poſteà cum damno rejicit experientia; ſed ea, quæ ratio ſuggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potiſſimæ divitiæ ac opes terræ fructus ſunt. Nec ditiores in Regnis fodinæ, quàm Agricultura. Nôrant illud Ægyptii, qui ſceptrum ſic efformabant, ut infernè in vomerem aratri deſineret, volentes innuere, in eo potiſſimùm potentiam illius & amplitudinem conſiſtere. Plus emolumenti acclivia montis Veſuvii latera adferunt, quàm Potoſus mons cum intimis ſuis viſceribus, licèt argentiferis. Non mero caſu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum verò argentumque in imis terræ penetralibus abdidit. Data opera communes illos fecit, & ſupra terram palàm expoſuit: (*a*) *Maxima* enim *pars hominum è terra vivit, & fructibus urbanis;* iſta verò metalla in profundo concluſit, ut labore opus eſſet ad ea eruenda expurgandaque, ne copia eorundem noceret mortalibus, ſi plus ſuppeteret, quàm pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, monetâ nunc ſolent confici, foret neceſſarium. E ſolis pœnè terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hiſpania ſuperioribus ſæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus (*b*) Regis Alphonſi Imperatoris Toletum veniens, aulæ illius magnificentiam & ſplendorem fuerit admiratus, negaveritque ſe curiam ſimilem in Europa & Aſia, quas Provincias præſens obierat, quo tempore ſacram expeditionem ſuſcepit, unquam vidiſſe. (*c*) Tantum ſplendorem unus tunc Caſtellæ Rex ſervabat, tot bellis inteſtinis diſtractus, & majore Regnorum illius parte à Mauris occupata. Et ſunt inter Auctores, qui dicant, in ſola Caſtella pro bello ſacro adversùs Chriſtiani nominis hoſtem centum peditum millia, decem millia equitum ex nationibus exteris confluxiſſe, curruum impedimentis portandis, fuiſſe ſexaginta millia, & præterea à Rege Alphonſo Tertio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cujusque munere ac dignitate ſtipendia in dies ſingulos annumerata. Sumptus iſtos ingentes & proviſiones, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, ſola præſtare Caſtella, & inſuper exercitus hoſtium multò etiam copioſiores alere potuit, nec tamen theſauros tunc expectabat extraneos, temporum injuriis & hoſtibus expoſitos, uſque dum Cantabro cuidam per mare vaſtum oberranti, applaudente fortuna, videre licuit, & deſignare novum aliquem orbem, anteà incognitum, aut certè ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reſervatum, qui poſt Hiſpani illius, primi detectoris, obitum potius delineationibus, quas ille fecerat, promittere auſus fuit, oſtenſurum ſe reipſa, non absque

(a) Ariſt. l. Polit. c. 5. (b) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 11. c. 3. (c) Idem Hiſt. Hiſp. l. 11. c. 23.

que rei veritate detectas fuiſſe Provincias illas tam remotas, nec absque cauſa ab ipſa Natura interjectis undarum montibus, tam longè poſitas. Communicavit hoc conſilium ſuum cum Viris quibusdam principibus, ut ſubſidio eorundem tam arduum, tamque difficile opus faciliùs ſibi aggredi liceret; verùm nemo repertus fuit, qui tantæ novitati fidem haberet. Quod ſi ex providentia quadam factum fuiſſet, & non potius ob dènegatam fidem, prudentiæ laudem promereri potuiſſent, quam conſecuta olim fuit Respublica Carthaginenſis, quando jactantibus ſe coram Senatu quibusdam Nautis de inventa quadam Inſula opibus deliciisque affluente (Hiſpaniolam fuiſſe credunt) interfici eos juſſit, exiſtimans hanc talis Inſulæ detectionem Reipublicæ plus detrimenti quàm commodi allaturam. Recurrit denique Columbus ad Reges Catholicos, Ferdinandum & Iſabellam, quorum generoſi animi, plurium orbium capaces, uno ſolo contenti non erant, qui proinde cùm fidem illi tribuiſſent, & ſumptus in iter neceſſarios, immenſis Oceani ductibus ſeſe commiſit, & poſt diuturnas & longinquas navigationes, in quibus non minus à ſociorum diffidentia, quàm incognitis maris vorticibus fuit periculi, cum navibus auro argentoque onuſtis in Hiſpaniam rediit. Admiratus eſt populus ad ripam Bætis pretioſos illos terræ partus, Indorum ſudore protractos in lucem, & noſtra advectos audacia atque induſtria. Verùm totum hoc invertit poſteà tantarum opum poſſeſſio & abundantia. Stitit illicò aratrum agricultura, & jam ſericum induta molliùs habuit calloſas à labore manus. Mercatura altiores ſumens animos menſas argentarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otioſa vagari cœpit. Artes faſtidivêre inſtrumenta mechanica. Monetæ aureæ argenteæque omnem aſpernatæ ſunt mixturam, & excluſis aliis metallis, puræ manſerunt & ſinceræ, adeoque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquiſitæ. Res omnes in ſuperbiam ſe extulêre, & vileſcente jam auro argentoque pretia ſua aſcenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Afer in fraudem induxit, jactitans in fundo ſuo ingentem ſe reperiſſe theſaurum, quem Regina Dido ibi defodiſſe crederetur, aut ne divitiarum affluentia viriles ſubditorum ſuorum animos enervaret, aut ne aliorum fortè cupiditas arma in Regnum ſuum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, (*a*) *gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebanturque veteres opes, quaſi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expectatio inter cauſas publicæ paupertatis erat.* Eadem ſpe deluſi nos quoque nobis perſuaſimus, non ultra opes eſſe fixis & ſtatis ærariis, ſed ſufficere mobilia illa & incerta claſſium, nec ſatis expendimus, potentiam hanc noſtram à ventorum tempeſtatumque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iisdem dependere ajebat Tiberius, eò quod ſuſtentationi neceſſaria Provinciæ transmarinæ iis (*b*) ſubmitterent; quod periculum Aletus ponderabat perſuaſurus Gofredo, ut à ſuſcepto bello ſacro deſiſteret.

(c) *Da i venti dunque il viver tuo dipende?*

A ventis igitur tua pendet vita?

§. Et quia *de facultatibus ſuis amplius, quam in his eſt*, plerumque *ſperant homines*, crevit faſtus & pompa regis, aucta ſunt ſalaria, ſtipendia, & alii Coronæ ſumptus è fiducia & exſpectatione extranearum opum, quæ malè dein adminiſtratæ aut non ſatis cònſervatæ tantis impenſis minimè potuerunt ſufficere, & occaſionem

Hhhh 2 de-

(a) Tacit. lib. 16. Annal. (b) *At herculè nemo refert, quod Italia externæ opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempeſtatum quotidie volvitur.* Tacit. lib. 3. Annal. (c) Taſſ. §. in fraudem inſtitut. quibus & cauſ. man.

dederunt æri alieno contrahendo, hoc verò uſuris & cambiis. Ingraveſcente porrò neceſſitate, Majoribus indies ſumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quàm permutatio Monetarum, quodque animadverſum non fuerit, non minùs ac ipſam Religionem, (*a*) in ſua puritate conſervandas eas eſſe, & Reges Alphonſum Sapientem, Alphonſum Undecimum, & Henricum Secundum, qui eas immutarunt, & Regnum & ſeipſos in graviſſimum conjeciſſe diſcrimen, quorum damna documento nobis eſſe deberent; ſed quando fatalia mala ſunt, nec experientiæ movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc monita Rex Philippus III. in duplum auxit valorem monetæ æreæ, quæ ad ea uſque tempora contemperata ſic fuerat, ut levium rerum deſerviret commercio, & tamen monetæ majoris pretium exæquaret. Innotuit Nationibus exteris æſtimatio, quàm monetarius Regis marculus vili iſti materiæ tribuerat, & mox illa ipſa in negotiationibus uti cœpêre, ſiquidem cuprum elaboratum invexêre in Hiſpaniam, aſportatis inde auro, argento, aliisque mercibus. Qua re plus attulêre damni, quàm ſi ſerpentes omnes & animalia venenata Africæ ſparſiſſent per Hiſpaniam, & Hiſpani qui aliàs irriſerant Rhodios, quòd cuprea uterentur moneta, Nationibus aliis riſui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit commercium gravi illo & inutili metallo. Creverunt rerum pretia, & merces ſenſim defuêre, ſicut temporibus Regis Alphonſi Sapientis. Ceſſavit emptio & venditio atque unà imminuti ſunt reditus Regii, adeoque neceſſe fuit nova tributorum & exactionum adinvenire media, unde porrò factum, ut interquieſcentibus jam commerciis Caſtellæ opes conſumerentur, & eadem renovarentur incommoda, ſubortis aliis ex aliis, quæ circulum fecere pernicioſum, majoremque nunc minitantur ruinam, ni tempori adferatur remedium, & pretium monetæ illius æreæ ad valorem ſuum intrinſecum reducatur. Quis igitur non exiſtimaſſet, auro novi illius orbis mox hunc alterum acquiſitum iri? & vidimus tamen, plus anteà effectum fuiſſe ſolo animi robore ac fortitudine, quàm poſteà tantis divitiis; uti Vitellii tempore Tacitus (*b*) obſervavit. Illa ipſa damna ex Indiarum detectione mox experta ſunt alia etiam Regna & Provinciæ exteræ, ob fiduciam tantarum opum, & paſſu eodem, quo in Caſtella, aſcendit in iis rerum pretium, & accrevêre ſumptus, ultrà quàm proprii ferrent reditus, unde etiamnum iisdem conflictantur incommodis, & tantò quidem majoribus, quantò Provinciæ illæ abſunt longius, & incertius eſt auri atque argenti remedium, quod advehitur ex Indiis, & ab Hiſpania iis communicari debet.

§. Hæc incommoda ſunt, quæ Indiarum detectio ſecum attulit, & incognitis eorundem cauſis, facilè cognoſcuntur remedia. Primum eſt, ut ne negligatur Agricultura ſpe illarum opum: eæ enim, quas è terra colligimus, magis naturales ſunt, certiores & magis omnibus communes; quare Agricolis privilegia concedere oportet, eosque ab oneribus belli aliisque eximere.

Secundum eſt, ut (cùm res quælibet in integrum reſtituatur per media contraria iis, à quibus deſtructa fuit, ſumptusque majores ſint, quàm metallorum illorum ſpes & exſpectatio) procuret Princeps, tanquam bonus Paterfamilias; id quod Neroni ſuaſerunt (*c*) Senatores, ut reditus publici excedant potiùs quàm deficiant ſumptus ordinarios, moderando ſuperfluos, ad imitationem Antonii Pii Imperatoris, qui ſtipendia & ſalaria Imperii non neceſſaria omnino ſuſtulit, quo modo eadem etiam correxit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum eſſe Principem,

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 13. c. 9. l. 16. cap. 9. l. 17. cap. 2. (b) *Vires luxu corrumpebantur, contra veterem diſciplinam & inſtituta Majorum, apud quos virtute, quam pecuniâ res Romana meliùs ſtetit* Tac. l. 2. Hiſtor. (c) *Ut ratio quæſtuum, & neceſſitas erogationum inter ſe congruerent.* Tac. l. 13. Annal.

pem, qui ſuarum Provinciarum viſceribus ea ſuſtentaret. Deplorant pauci ejusmodi correctiones, non ipſum Regnum. Quod ſi abuſus, & providentiæ defectus ditarunt officia, & munera tam pacis, quàm belli: ſi ea introduxit vanitas titulo magnificentiæ, cur eadem non emendet Prudentia? cumque quanto majores ſunt Monarchiæ, tantò abuſus illi majores ſint, ita majores quoque erunt effectus hujus remedii. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quàm vitare ſumptus. Aurum quod effuſum eſt ſemel, non revertitur. Aggeribus oppoſitis creſcunt fluviorum fontes. Attinere pecuniam, eſt ſiſtere argentum vivum, & & lapis Philoſophicus maximè probatus ac locuples. Unde certum mihi eſt, ſi Rex aliquis per miniſtros ſuos probè inſtructus de ſumptibus, qui terra marique evitari poſſent, eos moderetur, reditus illius tam fore liberos, ut ſufficerent ad ſolvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes theſauros accumulandos; quomodo fecit (a) Rex Henricus III. qui cum patrimonium regium graviter obæratum animadverteret; coactis generalibus Comitiis, cum Proceribus deliberavit de remedio, neque aliud commodius viſum, quàm quod hic proponimus; æs militare ſcilicet & penſiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & ſumptus ſuperfluos tollendoſeſſe. Qua in re curandum prætereà, ut ne tot ſint ærarii publici Quæſtores, Magiſtri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quædam ſunt Libycæ, ubi exareſcunt & conſumuntur omnes redituum Regiorum rivuli, qui illac tranſeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametſi ingentia habeat vectigalia, pro iis tamen colligendis non niſi duobus utitur ſupremis ærarii Præfectis: uno in Aſia, in Europa altero. Rex Franciæ Henricus Quartus (non minus œconomiæ peritus, ac fortis) damnum iſtud agnovit, adeoque pecuniæ Regiæ Mniſtros ad ſufficientem minoremque numerum reduxit.

Tertium remedium eſt, ut (b) *quoniam plerumque inverecunda petentium inhiatione conſtringuntur* Principes, *ut etiam non concedenda tribuant* privilegia, immunitates & gratiæ ærario Regio perniciosæ revocentur, ſi præſertim eæ concurrant cauſæ, quæ aliàs ad ſimilia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in quadam lege moverunt Reges Catholicos. Nam (ut in alia lege dixerunt) (c) *no conviene à los Reyes uſar de tanta largueza, que ſea convertida en deſtruicion, porque la franquez a debe ſerus ſada con ordenada intencion no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad. Nequaquam decet Reges tanta uti largitate, ut in profuſionem degeneret; ſed eo modo ac ordine liberalitatem eos exercere convenit, ut nullum inde aut dignitati regiæ, aut coronæ detrimentum naſcatur.* Et ſi aut neceſſitas, aut negligentia Principis illud non conſiderarit, poſtea parandum eſt remedium. Eam ob cauſam, cùm Rex Ramirus Aragonius Corona ſe abdicaſſet, reſciſſæ ſunt donationes omnes, quæ Regni vires exhauſerant. Idem fecère Rex Henricus Secundus, cognomento Liberalis, & Regina Iſabella. Rex Joannes Secundus revocavit privilegia & immunitates, quas ipſe & ejus Anteceſſores quibusdam indulſerant. Principibus nempe uſuvenit, quod idolis Babilonicis, è quorum coronis, teſte Jeremia, Sacerdotes aurum argentumque ſubducebant, & convertebant in uſus (d) proprios. Iſtud cum intellexiſſet Rex Henricus Tertius, præcipuos Regni Proceres captivos detinuit, & reddere juſſit, quod è Coronæ reditibus uſurpaverunt, quo facto & bona vectigalium regiorum adminiſtratione ingentes in arce Madritenſi theſauros congregavit.

Remedium ultimum (quod primum eſſe debuerat) illud eſt, ut nimirum Princeps ipſe tam circa ſe, quàm ſuam familiam ſumptus vitet ſuperfluos, ſi quidem velit,

(a) Mar Hiſt. Hiſp. li 19. cap. 2. (b) Lib. fin. C. de man. non exce. l. 21. (c) L. 15. tt. 10. lib. 5. Recop. L. 3. tt. 10. l. 5. Recop. (d) *Coronas certè aureas habent ſuper capita ſua Dii illorum; unde ſubtrahunt Sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in ſemetipſos.* Baruch. 6. 9.

lit, ut eoſdem etiam Status ſui defugiant, quorum emendatio (uti ajebat Rex *(a)* Theodatus) ab ipſo Principe inchoari debet, ut effectum habeat. Sanctus Ludovicus Franciæ Rex Filium ſuum Philippum admonuit, *daret operam, ut impenſæ moderatæ eſſent, & rationi conſentaneæ.* *(b)* Malum ex eo oritur, quod Principes ad animi magnitudinem pertinere arbitrentur, ſi ſumptuum rationes nunquam ineant & quòd profuſionem pro libertate habeant, nec ſatis conſiderent, deficientibus opibus, contemptos ſe fore, veramque magnificentiam non in eo conſiſtere, quòd multa inutiliter prodigantur, aut in ſolennitatibus publicis, aliisque oſtentationibus, ſed quod arces & propugnacula ſufficientibus inſtructa ſint præſidiis, & conſerventur exercitus. Carolus Quintus Imperator in Comitiis Valliſoletanis officia & ſtipendia Palatii ſui moderatus eſt. Vera Principium magnanimitas in eo eſt poſita, ſi liberales ſint erga alios, in ſemetipſos parci & moderati. Propterea Hiſpaniæ & Franciæ Rex Siſenandus (hoc titulo eum compellavit Concilium Toletanum Quartum) dicebat Reges eſſe debere *(c)* *mais eſcaſos, que gaſtadores*; hoc eſt, parcos magis, quàm prodigos. Sat ſcio, quàm remedia iſta difficilia ſint & ardua; verùm tamen, ut cum Petrarcha hoc dicam, *(d)* *Multa ſcribo, non tam ut ſæculo meo proſim, cujus jam deſperata miſeria eſt, quàm ut me ipſum conceptis exonerem, & animum ſcriptis ſoler.*

§. De monetarum remediis vix auſim aliquid dicere, quia pupillæ ſunt oculorum Reipublicæ, quæ ſine offenſione manibus tangi ſe non ſinunt, adeoque ſatius videtur intactas eas relinquere, quàm uſum antiquum immutare. Nullum tantum eſt judicium, quod prævertere queat incommoda omnia, quæ ex quacunque illarum novitate ſubnaſci ſolent, donec experientia ipſa ea deprehendat: cùm enim ſint veluti regula & menſura contractuum, iis variatis patiuntur omnes, perturbantur commercia, & Reſpublica ipſa quaſi extra ſe ponitur. Eam ob rem poſtquam Rex Petrus Secundus Corona ſe abdicaſſet, prudentiſſimè ſtatutum fuit ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges antè, quam ad ſceptrum admitterentur, jurejurando ſe obſtringerent nihil ſe circa uſum & materiam monetarum immutaturos. Hæc Principis eſt obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perſcripſit Innocentius III. Pontifex, cum Regnum illud adverſus ipſum tumultuari inciperet, cujus rei illa videtur ratio, quod Princeps juri gentium ſubjectus ſit, & tanquam cuſtos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materia, forma & quantitate conſiſtit; neque poteſt bene conſtitutum eſſe Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verùm ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino ſilens prætercam, duo ſolùm dicam: primum, tunc monetam juſtam fore, & ab incommodis liberam, cùm ad valorem ejus intrinſecum ſola ſignatura exterior acceſſerit, & auri argentique inter ſe contemperatio convenerit cum mixtura ſimili aliorum Principum: ita enim fiet, ut è Regno aliò non tranſportentur. Alterum eſt, ut monetæ eodem pondere & valore, conſtent, quo monetæ aliorum Principum, permittendo inſuper, ut extranearum etiam uſus ſit; neque ſupremo Principis imperio quicquam derogat, ſi in ſua ditione typo monetario & inſignibus alienis utatur, quæ ſolum pondus & valorem metalli illius atteſtentur. Atque hoc commodiſſimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cum Nationibus variis exercent.

(a) *A domeſticis volumus inchoare diſciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando noſtris cognoſcimur excedendi licentiam non præbere.* Caſſiod. l. 10. ep. 5. (b) Bell. in vita S. Lud. (c) L. 2. del. prol. del. fuer. Juz. (d) Petrar.

SYM-

SYMBOLUM LXX.

NON fert conſortes Imperium, nec dividi ſe ſinit Majeſtas: fieri enim non poteſt, ut eorum quilibet uno eodemque tempore mandet ſimul & pareat, præſertim cùm poteſtas & caſus occurrentes tam accuratè inter duos diſpertiri nequeant, aut ambitio tam ſervari in æquilibrio, quin alter altero velit eſſe ſuperior, aut quin invidia & æmulatio perturbent concordiam.

(*a*) *Nulla fides Regni ſociis, omniſque poteſtas*
Impatiens conſortis erit.

Impoſſibile videtur, ut juſſa & imperia duorum, qui ſimul præſunt, non ſibi invicem adverſentur. Moyſes & Aaron germani fratres erant, & tamen, cùm Deus hunc illi ſocium adjunxiſſet, oportuit adhuc, ut amborum aſſiſteret labiis, & utrique oſtenderet, quid agendum eſſet, ne qua inter eos diſſenſio (*b*) oriretur. (*c*) *Unum eſt Reipublicæ corpus*, *atque* adeò *unius animo regendum.* Etiam Regem dignitate electum Rex alius in Regno ſuo ferre non ſuſtinet. Hanc excuſationem attulit Luſitaniæ Rex, cum Regem Petrum à fratre Henrico profugum nollet admittere. Sanè matrimonii vinculo, quo corpora pariter uniuntur ac voluntates, inſigni item prudentia Regis Ferdinandi, & Reginæ Iſabellæ conjugis opus fuit, ne quid incommodi naſceretur ex eo, quod junctim Caſtellæ Regna moderarentur. (*d*) *Arduum* nempe *eſt, eodem loci potentiam & concordiam eſſe.* Et tamentſi Diocletianum inter & Maximianum, qui una Imperium gubernabant, aliqua fuerit unio, ea tamen incommodis ſuis & offenſionibus mu-

Iiii 2 tuis

(a) Lucan. (b) *Et ego ero in ore tuo, & in ore illius, & oſtendam vobis, quid agere debeatis.* Exod. 4. 15. (c) Tac. l. 1. Ann. (d) Idem lib. 4. Ann.

tuis omnino non caruit. Eam ob rem in Republica Romana Conſules alternatim imperabant.

Verùm ſi pluribus, quàm uno principe opus fuerit; præſtat eſſe tres potiùs: unius enim auctoritas aliorum duorum ambitionem coërcebit. Factio habere locum non poteſt, ubi nequit eſſe æqualitas, quæ cauſa fuit cur Triumviratus Cæſaris, Craſſi & Pompeii, Antonii item Lepidi & Auguſti aliquanto tempore perdurarit. Quia Regi Henrico Tertio, dum in minori ætate eſſet, tres alii aſſiſtebant, recte Regni illius ſucceſſit gubernatio. Eandem quoque rationem præ oculis habuit Rex Alphonſus Sapiens, quando ſtatuit, *(a)* ut durante pupillari Regum ætate aut unus, aut tres, aut quinque, aut ſeptem Regni gubernacula adminiſtrarent. Id quia in ſimili ætate Regis Alphonſi XI. factum non fuerat, magnos motus experta eſt Caſtella, ab infantibus Joanne & Petro admniſtrata, adeóque neceſſe fuit, ut Conſilium regium Regni procurationem ſuſciperet. Quanquam ſemper violentum erit Imperium, quod ab uno ſolo non dependet, ſed in varias diviſum eſt partes; id quod Alexandri Monarchiæ accidit, quæ etſi totum fere orbem comprehenderet, diuturna tamen haud fuit, eò quod illo defuncto multi in ea Principes ac Reges ſuccederent. Quam in Hiſpania Mauri erexerant, ea ſtetiſſet diutiùs, niſi in plura Regna fuiſſet diviſa. Hoc ipſum in præſenti repræſentatur Emblemate, per arborem coronatam, quæ Regnum ſignificat, quam ſi duæ manus in diverſas diſtrahant partes, etſi ejuſdem ſint ſanguinis, eam tamen diſcerpent, & rumpetur, atque inutilis fiet Corona: ambitio enim humana interdum etiam vinculorum Naturæ oblivifcitur, Statibus inter filios diviſis Corona unita manere non poteſt, tametſi graviſſimum iis impendeat periculum. Quisque ſuo invigilat commodo, & ſceptrum integrum ſuis conatur claudere manibus, quomdo Pater ejuſdem illud tenuit. *(b)* Ita Regi Sanctio Majori accidit; omnia pœne Hiſpaniæ Regna ipſius unius parebant imperio, non abſque divino Numine, ut unitis inter ſe viribus, Maurorum tandem dominium quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excuteretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipſe verò affectu magis paterno, quàm prudendentia politica Regna inter filios ſuos partitus eſt, ratus vires ſic conſtitutas fortiores fore, magisque inter ſe concordes ad oppugnandum communem hoſtem; verum quilibet fratrum pro Rege haberi voluit, & diviſa inter plures Majeſtas ſplendorem ac vires perdidit: cumque offenſæ & æmulationes domeſticæ altiùs animo hæreant, quàm extraneæ, mox inteſtina inter eos bella nata ſunt, motusque exitiales, dum unus alterum (cum graviſſimo boni publici detrimento) Regno ejicere conatus eſt. Potuiſſet ſane error iſte experientia comprobatus, documento eſſe cæteris Regibus futuris temporibus; ſed tamen in eundem poſteà inciderunt iterum Rex Ferdinandus Magnus, *(c)* Alphonſus Imperator, & Rex Jacobus Primus Aragonius, qui ſimili modo Regnorum ſuorum imperium in filios ſuos diviſere. Aut amoris proprii vis eſt iſta, aut humana conditio novitatis avida, quæ abolitas ſæpe opiniones reſuſcitat, putatque factum optime, quicquid egêre Anteceſſores; niſi forſan ideò etiam eorum requiramus exempla, ut excuſare poſſimus, quod facere intendimus. *(d)* Prudentior ea in re fuit Rex Jacobus Secundus Aragonius qui lege perpetua ſanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentiæ, ac Catalauniæ Principatus individuo inter ſe nexu copularentur.

§. Nec excuſari poſſunt errores iſti Lege duodecim tabularum, aut jure communi, de cernenda inter fratres paterna hæreditate, nec ratione etiam naturali, quæ ſuadere videtur, ut ſicut Pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quo-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 5. c. 12. (b) Mar. Hiſt. l. 9. c. 1. (c) Mar. hiſt. Hiſp. lib. 9. c. 8. lib. 11. c. 5. lib. 14. c. 2. (d) Idem hiſt. Hiſp. l. 5. c. 19.

quoque illius omnibus ſint communia; iſta inquam, non excuſant: nam Rex perſona eſt publica, & ut talis agere debet, non tanquam Pater, & ad ſubditorum magis, quàm filiorum ſuorum commoda attendere: eſt prætereà Regnum bonum quoddam publicum, adeoque velut alienum, de quo Rex æque pro arbitrio diſponere non poteſt, ac de bonis ſuis privatis, præſertim cùm jam ſubditi (ex quo uni ſe ſubmiſere) certum quoddam jus acquiſiverint, ad ſuam conſervationem & ſecuritatem, imò ſplendorem etiam & amplitudinem, ut ne diſſolvatur corpus illud Statuum, à quo potiſſimùm habent, ut æſtimentur ab aliis, & ſecuri ſint; cumque jus illud commune ſit & univerſale, privato anteferri meritò debet, uti & amori & affectui paterno, aut deſiderio pacem conſtituendi inter filios. Præterquam quod per iſtam Regni diviſionem illa non obtinetur, ſed potentia ac vires præbentur potius, ut digladientur inter ſe de facta partitione, cum tam æqualis nunquam eſſe poſſit, ut omnibus ſatisfiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, ſi ſuſtentatio eorundem ab uno aliquo: qui cum ſummo præeſt imperio, dependeat: tunc enim facile eſt certos cuique deputare reditus, qui ad tuendum ſanguinis ſplendorem ſint ſatis; quomodo (*a*) fecit Joſaphatus: nec opus erit uti ſtylo barbaro Turcarum, aut impia illa politica, quæ nullum dominationis ædificium ſatis tutum & ſecurum arbitratur, niſi ejus cæmentum ſanguine eorum, qui jus aliquod poſſunt obtendere, aſpergatur, is perinde quaſi calcis inſtar ſit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes fere Nationes ſucceſſionem Electioni prætulerunt, minime neſciæ, interregnum diviſionibus eſſe obnoxium, & (*b*) *minori diſcrimine ſumi Principem, quam quæri.*

Quamobrem cùm præſtet unum aliquem in Corona ſuccedere, Naturæ conformius fuit ejusdem ſequi ordinem, illum ſcilicet fratribus cæteris præferendo, cui illa primum vitam lucemque impertivit, atque adeò decuit, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obſtarent juri jam acquiſito, præſertim cum majora naſcantur incòmmoda, ſi illud ad alium tranſeat, cujus rei è ſacris literis plurima exempla ſuppetunt.

Eadem cauſa idemque jus etiam in fœminis locum habet, ut ſi è virili ſexu dificiant, ipſæ ad coronam admittantur, ne inter tranſverſales eam dividere neceſſe ſit, qui plerumque Statibus diverſis & ad diverſos ſubditos pertinentibus, conſtant, quando ſucceſſio per lineam rectam deſinit, & tametſi lex Salica ſub ſpecio honeſtatis vel imbecillitatis ſexûs (niſi tamen fortè invidia & ambitio virorum ea fuerit) contra plurima illuſtria exempla, quæ conſilium & fortitudinem muliebris etiam ſexûs approbant, multa expendit incommoda, ob quæ rationi videri poſſit conſentaneum, ne Regni ſint hæredes; inter illa tamen omnia nullum tanti eſt ponderis, ac utilitas illa, ut ne interregno locus detur: imò aliæ ſane graves ſeſe offerunt rationes, cur eæ ad ſceptrum admitti merito debeant, ut nimirum plurium tollatur ambitus, & impediantur inde naſci ſolita propter ſucceſſionem bella civilia, atque ut filia hærede cum magnis Principibus in matrimonium collocata, accedant ad Coronam magni Statûs; uti in Caſtellæ Regno, & Domo Auſtriaca accidit. In minoribus ſolum Principatibus iſtud videri poſſet inconveniens, ne videlicet, ſi fœminæ nubant Regibus, pereat familia, & Status unus cum alio confundatur.

(a) *Deditque eis Pater ſuus multa munera argenti & auri, & penſitatioes, cum civitatibus munitiſſimis in Juda: Regnum autem tradidit Joram, eo quod eſſet primogenitus.* 2. Par. 21. 3. (b) Tac. l. 1. Hiſt.

SYMBOLUM LXXI.

QUID non vincit labor improbus? domat ferrum, emollit æs, aurum in ſubtiliſſimas ducit laminas, & duriſſimum incidit adamantem. Mollis funis motus diuturnitate marmoream etiam putei marginem ſenſim atterit; qua conſideratione S. Iſidorus, cùm literis daret operam, ingenii ſui tarditatem ſuperavit. Quod unquam munimentum excogitavit defenſionis amor, quod obfirmata pertinacia non expugnet? Muros etiam denſiſſimos validiſſimosque ſubruit obſtinatus impetus ferratæ trabis, quam Arietem antiqui nuncupabant, à forma nimirum arietini capitis, quam referebat. Caſtrum fulmineo glandium imbre munitum, ſeptum muris, propugnaculis, & foſſis, palæ tandem ac ligoni cedit. Animum conſtantem nulla moratur difficultas. Templum gloriæ non in amœnâ valle ſitum eſt, neque in delitioſa aliqua planitie, ſed in vertice montis, quò ſubeundum per aſperas ſemitas, vepres inter & ſpinas. Non producit palmas ſolum molle ac tenerum. Templa Minervæ, Marti, & Herculi (Diis ob virtutem ſuam glorioſis) conſecrata non opere Corinthio ſeu topiario, variis & elegantibus cælaturis inſigni conſtructa erant, ſicut dedicata Floræ & Veneri, ſed opere Dorico impolito ac rudi absque ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides teſtabantur ac zophori, quàm à labore illa fuiſſe ædificia, non à deliciis aut otio. Argos navis inter ſidera tranſlata non fuit, quamdiu intra navalia concluſa ſubſtitit; ſed poſtquam ventis & fluctibus ſeſe objiciens, tempeſtates ac pericula eventu felici ſuſtinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus eſt Coronas, qui otio & deliciis ſeſe dedidit. Omnibus omnino hominibus labor eſt neceſſarius, cumprimis verò Principi: ex aliis enim quisque ſibi natus eſt ſolum, Princeps omnibus, Regnare non quietis officium eſt. Erant; qui coram Alphonſo Rege Aragonio & Neapo-

po-

politano laborem in Regibus improbabant; at reſpondit ille: *An ergo putatis manus à Natura Regibus conceſſas, ut otioſæ eſſent?* Conſideraverit, opinor, Rex prudentiſſimus admirabilem illam manuum fabricam, earundem juncturas, facilitatem pandendi ſeſe & explicandi, claudendi robur, conſenſionem item mutuam in efficiendo, quicquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe quæ velut inſtrumenta ſunt artium omnium; ex quo deinde ratiocinatus ſic fuerit, artificium ejusmodi & ſtructuram non à caſu eſſe, neque otii gratia, ſed propter laborem & induſtriam. Regi, qui otioſas ſemper & diductas habuerit manus, facile ſceptrum ex iisdem elabetur, & una ſeſe cum illo in altum tollent, qui Regis aſſiſtunt lateri. Majorum virtus & fortitudo heroica cineribus obruitur in Poſteris, ſi luxui & deliciis Imperii nimium indulgeant, immo magnorum Principum ſanguis ſenſim penitus interit; uti fieri videmus in generoſioribus equis, ſi è locis ſiccis & aridioribus in paluſtria transferantur, aut quæ nimio abundant pabulo. (*a*) Movit ea res Fridericum Regem Neapolitanum, ut ſub extremum vitæ filium ſuum Calabriæ Ducem per literas hortaretur, exercitiis militaribus & equeſtri firmaret corpus, neque præpoſteris voluptatibus frangi ſe ſineret, aut difficultatibus & periculis terreri. Animo quoque ſua eſt occupatio, ſine qua affectuum ſuorum & paſſionum jactatur fluctibus, & in vitiorum ſcopulos incidit. Pœnæ loco Deus homini laborem (*b*) injunxit, ita tamen, ut is unà medium eſſet ad quietem illius & proſperitatem. Neque otium, neque inertia, ſed ſolus labor illa tam alta jecit fundamenta, & inſignia illa ac pulcherrima extruxit ædificia Monarchiarum Medorum, Aſſyriorum, Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo tempore earundem amplitudinem ſuſtinuit; ille etiamnum eſt, qui in Rebuspublicis conſervat felicitatem politicam, quæ cum ex parte conſiſtat in ſubſidio illo mutuo, quod ex multorum laboribus ſuæ quisque neceſſitati ſublevandæ in promptu habet; niſi iſti perpetuo vigerent, ceſſarent commoda omnia, quibus permoti homines civilem cum aliis colere cœperunt ſocietatem, & Reipublicæ ordinem inſtituere. Porrò ad inſtruendum populum, proponit Sapientia divina formicarum exemplum, tanquam quæ magna cum prudentia & ſollicitudine æſtivo tempore triticum in ſua congregant granaria, ut habeant hyeme, quod ad victum (*c*) ſuppetat. Diſcant Principes, ab exiguo hoc & prudenti animalculo, tempori urbibus, arcibus, & propugnaculis à commeatu aliisque rebus neceſſariis providere, & per hyemem parare arma, quibus ſub æſtatem in hoſtem ire poſſint. Sic apum Rempublicam nunquam non occupatam reperies. Intra & extra ſuas cellulas ſemper dulci illo labore diſtinentur. Sedulitas cujusque omnium affluentia eſt, & ſi earum labor integra etiam orbis Regna cerâ & melle ditet, quid hominum faciet induſtria in una aliqua Provincia, ſi omnes labori velint intendere? Eam ob rem tametſi China tam populoſa ſit, ut ſeptuaginta incolarum numeret milliones, ii tamen feliciſſimi vivunt in rerum omnium ubertate & abundantia, propterea quòd nemo inter eos ſit, qui non artem aliquam exerceat. At verò, quia illud in Hiſpania non fit, hinc tanta rerum eſt inopia, non quòd ſoli deſit fertilitas; ſiquidem in agris Murciæ & Carthagenæ triticum cum fœnore centuplo provenit, adeoque multis illic ſæculis bellum ſuſtentari potuit; ſed quia deeſt agrorum cultura, exercitium artium mechanicarum, negotiatio & commercium, cui ſeſe iſta Natio minimè applicat, utpote cujus excelſus & glorioſus animus (in plebejis etiam hominibus) ſtatu ſuo ac ſorte, quam natura ei dedit contentus eſſe non ſolet, ſed aſpirat ad gradum altiorem No-

 bil-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 28. c. 11. (b) *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Geneſ. 3. 19. (c) *Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æſtate cibum ſibi.* Prov. 6. 6.

bilitatis, & occupationes illas, quæ huic non ſat conveniunt, aſpernatur. Cujus incommodi illa etiam cauſa videtur, quòd in Hiſpania non æque, atque in Germania, diſtincti ſint ab invicem, ac ſeparati Nobilitatis & vulgaris plebeculæ limites.

§. Quàm porro utilis eſt Reipublicæ fructuoſus aliquis & inſignis labor, tam noxius eſt delicioſus & ſuperfluus; neque enim minùs effœminantur animi, qui exercitiis mollibus & delicatis ſeſe occupant, quàm qui vitam otioſe tranſigunt. Quare in eam curam & cogitationem incumbere Principem oportet, ut occupationes publicæ in iis potiſſimùm artibus verſentur, quæ ad defenſionem & incrementum Regnorum faciunt, non ad luxum & laſciviam. Quot manus inutiliter ſe fatigant, ut unus aliquis ſplendeat digitus: quam paucæ, ut corpus armis reluceat! Quam multæ occupantur in fabricandis commoditatibus ad delicias & oblectamenta oculorum: quàm raræ in eruendis foſſis, & mœnibus conſtruendis: quæ urbes protegant! Quam multæ in hortorum cultu, in efformandis è myrto navibus, animalibus, avibus, quàm paucæ in cultura agrorum! E quo fit, ut Regna rebus minime neceſſariis abundent, egeant vero iis, quibus vel maximè opus eſſet.

§. Quamobrem cum labor ad Reipublicæ conſervationem tam utilis ſit, procuret illud etiam Princeps, ut continuus ille ſit, & ne impediatur multitudine nimia dierum: quibus populus recreationibus indulget publicis, aut pia quadam levitate, dum communitates dies ejusmodi leviter vovent, & cultui divino deſtinant: experientia enim docuit, pleroſque tunc ludis profanis ſeſe magis dedere, quam religioſis exercitiis. Quod ſi dies illos Agricolæ impenderent, quomodo S. Iſidorum Madritenſem feciſſe accepimus ſperari poſſet, tempus non iri perditum, & Angelos interim aratro manum admoturos: verum, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nullum tributum majus, quàm feſtum aliquod; in quo omnes ceſſant artes, earumque lucra, & ut S. Chryſoſtomus ait, (*a*) *Non gaudent Martyres, quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant.* (*b*) Atque adeò *oportebit dividi ſacros & negotioſos dies, ut divina colantur, & humana non impediant.* Cura hæc fuit Concilii Moguntini tempore Leonis Tertii Pontificiis Maximi, eritque deinceps eorum, qui è ſede S. Petri univerſæ præſunt Eccleſiæ, ut conſiderent, num expediat nec ne, dies feſtos ad minorem reducere numerum, aut præcipere, ut aliqui in Dominicas proximas transferantur.

§. Tametſi verò omnium ferè actionum finis ſit quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem pertinent, ſecus accidit: Principibus enim & Rebuſpublicis non ſufficit laboraſſe, ſed & continuatio neceſſaria eſt. Unius horæ negligentia in propugnaculis multorum ſæpe annorum vigilantiam & curam evertit. Intra paucos otioſe tranſanctos Romanum cecidit Imperium, ſex ſæculorum labore & fortitudine eò usque ſuſtentatum. Vix annis octo reſtitui Hiſpania potuit, octo menſium ſpatio deperdita. Inter acquirendum & conſervandum, otium interjici non debet. Facta jam meſſe, & aratro ſpinis coronato, iterum eodem Agricola terram ſubigit. Sudores illius nunquam deſinunt, ſed innovantur ſolum. Si ſuis confideret horreis, & agros incultos relinqueret, mox vepribus & ſpinis hos cerneret conſitos, & illa vacua. Attamen iſtud inter Agricolam & Principem intereſt, quò ille ſtata habeat tempora, ut ſementem ſpargat, & meſſem colligat, Princeps non item: omnes enim menſes in gubernatione Septembres ſunt ad ſeminandum, & Auguſti ad metendum & colligendum.

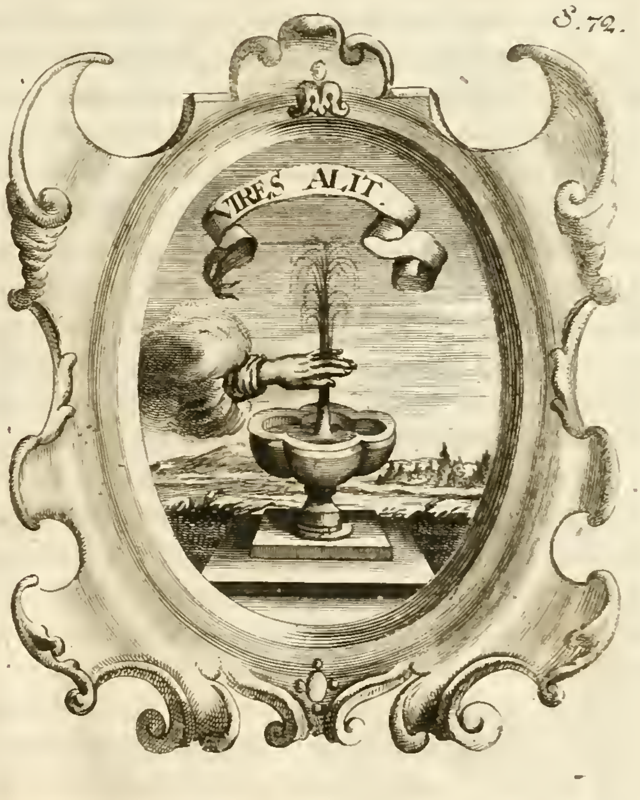
§. Nec in eo acquieſcendum ſibi Princeps exiſtimet, quod Anteceſſorum ſuorum induſtria & labore partum accepit: alio enim & alio opus eſt ſemper, qui motum illum continuet; & ſicut ſemel in ruinam impulſa ſenſim labuntur, niſi no-

va

(a) Chryſoſt. ſup. Matth. (b) Tac. lib. 13. Annal.

va aliqua vis ea ſuſtineat, ita ruunt Imperia, niſi Succeſſor iisdem ſuos ſubjiciat humeros. Hæc cauſa eſt (uti diximus) omnium fere ruinarum. Quando Monarchia aliqua inſtituta & erecta ſemel fuerit, otioſa nunquam eſſe debet, ſed cœlum potius imitari, cujus orbes jam inde à primo creationis momento ſuos continuant motus, & ſi moveri deſinerent, una etiam rerum omnium generatio & productio deſineret. Floreant ſemper & vigeant Reipublicæ exercitia, nec ſinantur corrumpi otio; uti mari accideret, niſi agitatum vento fluxum reciprocum pateretur. Cives qui curarum obliti deliciis & voluptatibus ſe totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, ſuimet ipſorum hoſtes ſunt. Iſtiusmodi otioſitas contra leges & Imperium machinatur, & vitiis *(a)* alitur, unde omnia tam interna, quam externa Reipublicæ mala naſci ſolent. Solum illud otium laudabile eſt & proficuum, quod pax largitur, quodque in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militaribus ſeſe occupat, unde inter ipſos cives ſecura quies oritur, & tranquilla felicitas, germana otioſæ iſtius occupationis filia.

SYMBOLUM LXXII.

TEMPERATIONEM ſuam ferrum perderet, & nervus vires ſuas, ſi arcus ſemper intentus eſſet. Utilis eſt labor, ſed continuari haud poteſt, niſi quies aliqua intercedat. Jugum non ſemper boum incumbit cervicibus. In alterna viciſſitudine rerum vigor conſiſtit. *(b) Noſtram omnem vitam in remiſſionem atque ſtudium eſſe diviſam*, Plato aſſerit, *(c) Cala coſa* (uti dixit Rex Alphonſus Sapiens) *que alguna vegada non fuelga, non puedo mucho durar. Et latine totidem*

L l l l di-

(a) *Multam enim malitiam docuit otioſitas.* Eccl. 33. 29. (b) Plat. de lib. educ. (c) L. 29. tt. 5. p. 2.

pene verbis Ovidius: quod caret alternâ requie durabile non eſt. Etiam agri ſua indigent quiete, ut majores deinde fructus proferant. Otio virtus inſtauratur, & vires colligit, haud aliter (*a*) ac fons aquæ ſalientis (icon præſentis Emblematis) ſi ea manibus comprimatur.

> *--- Vires inſtillat, alitque*
> *Tempeſtiva quies: major poſt otia virtus.*

Ob eam cauſam dies & nox horas ita partiti ſunt, ut aliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti deſtinentur. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, ſomnum capit altera. De ipſo Jove finxit Antiquitas, ei Atlantem aliquando in cœlo humeris ſuſtinendo ſuccedere. Robuſtiſſimæ etiam vires pares non ſunt ferendis ſine intermiſſione curis Imperii. Labore aſſiduo valetudo læditur, & torpeſcit (*b*) animus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque ſit, qualis irrigatio plantarum eſſe ſolet, quæ eas ſuſtentet duntaxat, non ſubmergat penitus; aut qualis eſt hominum ſomnus, qui ſi moderatus ſit, corroborat, ſi nimius, debilitat potiùs. Nullæ remiſſiones meliores, quàm quibus oblectatur pariter & eruditur animus; ut fit in converſatione cum iis, qui aut ſcientiis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos menſæ ſuæ adhibebat, quam ideò Philoſtratus *doctorum virorum Muſeum* eſſe ajebat. Idem in Trajano commendat Plinius, & refert Lampridius de Alexandro (*c*) Severo. Alphonſus Neapolitanus Rex cum iiſdem à menſa in locum aliquem quietiorem ſe recipiebat, ut animo quoque (quemadmodum is dicere ſolebat) cibum ſuum præberet. Tiberius, quoties Roma aliò concederet, Nervam & Atticum viros eruditos itineris comites habere voluit, ut eorum ſermonibus (*d*) levaretur. Franciſcus Primus Franciæ Rex tantum è frequenti illa & aſſidua cum viris doctis converſatione condidicit, ut tametſi adoleſcens literis operam haud navaſſet, optimè tamen de quavis materia diſſereret. Exolevit laudatiſſimus ille mos & introductus nunc alius, ut menſis Principum aſſiſtant ſtulti, moriones, ac ſimiles malè formati homines. Errores Naturæ & judiciorum ſtoliditas illorum nunc oblectamenta ſunt. Suas geſtiunt audire laudes etiam non promeritas, & licet excuſet eas interdum modeſtia, tanquam à fatuo aliquo profectas, iis tamen applaudit amor proprius, & aures ſenſim ad eaſdem aſſuefactæ adulationibus etiam aſſentatorum deinde fidem habent. Facetiæ illorum arrident voluntati, quia turpia quædam miſcent interdum & vitioſa. Quod ſi ejusmodi deliramenta recreent animum, quanto magis id præſtabunt ſententiæ concinnæ & exquiſitæ doctorum virorum, qui non ſint nimium graves ac ſeveri (in quo ipſi peccant nonnunquam) ſed qui feſtivis quibuſdam ſermonibus & acutè dictis norint ſe accommodare tempori? Si volupe eſt videre corpus aliquod monſtroſum, quod nauſeam aliquando movet, quantò erit jucundius percipere auribus tot prodigioſos Naturæ abortus, ejuſdem opera, & arcana planè extraordinaria? De Anacharſi memorat Athenæus (*e*) *accitis in convivium peritis ad riſum commovendum hominibus, ſolum omnium non riſiſſe; poſt autem inductâ Simiâ in riſum ſolutum dixiſſe; Naturæ id eſſe animal ridiculum, hominem autem*

(a) *Otium enim tum ad virtutes ingerendas, tum ad civilia munera obeunda requiritur.* Ariſt. lib. 7. Polit. cap. 9. (b) *Naſcitur ex aſſiduitate laborum animorum hebetatio quædam & languor.* Sen. de tranquill. anim. (c) *Cum inter ſuos convivaretur; aut Ulpianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas quibus ſe recreari dicebat & paſci.* Lamprid. in vita Alex. Severi. (d) *Coccejus Nerva, cui legum peritia: eques Romanus, Præter Sejanum, ex illuſtribus Curtius Atticus; cæteri liberalibus ſtudiis præditi ferme Græci, quorum ſermonibus levaretur.* Tacit. l. 4. Annal. (e) Athen. lib. 14.

tem arte & ſtudio, eoque parum honeſto. Gravis modeſtia hæc fuit, & digna etiam Regia Majeſtate. Exploratores publici in aulis ſunt iſtusmodi moriones, & qui vel maximè earum corrumpant mores, immo qui ipſi vitæ & ſtatui Principum inſidias machinari ſoleant. Quam ob rem minimè eos tolerare voluerunt Auguſtus, & Alexander Severus Imperatores. Ad unum illud proſunt interdum, ut abrepti furore ſuo naturali veritatem dicant Principibus.

§. Nonnulli Principes ex inani quadam negotiorum gloria & ambitione à gravioribus reſpirare ſe putant, ſi minoribus ſeſe impendant, haud ſecus ac pili canis rabioſi ipſius ejusdem morſioni medentur. Verum quia non omnes animi iſto modo levari poſſunt, neque ulla negotiorum occupatio tam exigua eſt, quin aliquam poſtulet attentionem, quæ ad animum fatigandum ſufficiat, oportet, ut aliquo ſaltem temporis ſpatio curis omnino vacet, & gubernationem ſeponat (*a*) tantiſper. Aliqua remiſſio, aut ludus inter negotia interponi (*b*) debet, ut ne his penitùs obruatur animus, nec eum perdat otium: molæ enim frumentariæ ſimilis eſt, quæ ſi non habet, quod molat, ſeipſam atterit. Innocentius Octavus Pontifex Maximus dimiſſo interdum clavo navis Eccleſiæ, in ſerendis arbuſculis ſeſe oblectabat. Porro in his quietis induciis ante omnia ætatis temporisque habenda eſt ratio, ne hilaritas forte ſeveritati, ingenuitas gravitati, recreatio Majeſtati noceat. Enimverò relaxationes quædam vileſcere faciunt animum, & Principis auctoritatem haud parum imminuunt. Ita Regi Artaxerxi probro fuit colum ducere: Auguſto ludere par impar cum pueris: Domitiano muſcas configere. Solimano efformare acus, & Selimo acu pingere. Si Princeps adhuc ætate floreat, nullæ recreationes meliores magisque utiles, quàm quæ animi vigorem augent, & vires corporis corroborant, ut ſunt armorum exercitia, decurſiones equeſtres, ſaltatio numeroſa, luſus pilæ grandioris, & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & muſica, quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimùm ad inſtaurandos ſpiritus, quas negotiorum attentio abſumpſit, modò in illis non impendatur tempus, quod curæ publicæ ſibi vendicant, & ea fiat moderatione quam Rex Alphonſus in quadam lege præſcripſit: (*c*) *Emaguer, que cada una deſtas fueſe fallada para bien, con todo eſo non debe home dellas uſar, ſi no el tiempo, que conviene, e de manera, que aya pro, e no daño, e mas conviene eſto à los Reyes, que à los otros homes; ca ellos deben fazer las coſas mui ordenadamente, e contrazon. Et licet artes hæ omnes bonæ, utilesque ſint, exercere nihilominus eas niſi tempore debito, eoque modô, ut proſint potius, quàm obſint, non decet. Id quod Regibus magis etiam, quam hominibus iis obſervandum eſt, quorum videlicet faſtigio maxime proprium eſt, ſummo ordine omnia, ſummoque cum judicio agere.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino, ex oculis dimitteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimùm attentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis ei prælegebat, oculis verò ſimul ardearum volatum òbſervabat. Emmanuel Luſitaniæ Rex ne in maximis quidem animi remiſſionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipſamet negotia quietem captare Principem oportet, qualem ſolet Delphinus dorſo ſuper undas reclinato, id quod facit in altiſſimo mari, quam longiſſime à tranquillo portu. Otium eſſe non debet, ſed laxamentum.

§. Expedit etiam interdum ludis publicis exhilarare populum, ut reſpiret aliquantulum, & majores deinde vires adferat ad labores, quibus animum ſuum impendat: non ſi triſtis fuerit, & melancholicus adverſus Principem & Magiſtratum

(a) *Satis onerum Principibus, ſatis etiam potentiæ.* Tac. lib. 3. Annal. (b) *Inter negotia magis ludis eſt utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem deſiderat.* Ariſt. lib. 18. Polit. cap. 3. (c) L. 21. tt. 5. p. 2.

tum ſuas convertit cogitationes; contrà ſi hi aliquam ei remiſſionem indulgeant, cervices cuilibet oneri ſubjicit, & ſuæ quaſi generoſitatis immemor, admittit imperium. Ea de cauſa Crœſus Cyro Regi, ut Lydos in obedientia contineret, hunc in modum ſuadebat: (*a*) *Impera, ut liberos citharam pulſare; pſallere, cauponari doceant, & mox comperies ô Rex viros in mulieres degeneraſſe, nihilque metuendum, ne rebelles à te unquam deſciſcant.* Unde non minor ſervitutis catena eſt iſta, quam occupatio in coquendis lateribus pro Ægypti Pyramidibus, qua Pharao Hebræum populum diſtinebat, ut ab eo ſecurus eſſet. Eodem fine Agricola Britannis ſuas conceſſit relaxationes (*b*) *idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars ſervitutis eſſet.* Nec ignorabant illud Tencterorum Legati, qui miſſi ad Agrippinenſes, auctores iis fuêre ut (*c*) *inſtituta cultumque patrium reſumerent, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adverſus ſubjectos, quam armis valerent.* Nec terreri ſe ſinet Princeps delictis, quæ forte in ejusmodi conventibus committi ſolent, nunquam enim ulla absque illis fit congregatio, etiam quando populus ad ſacra & religioſa pertractanda in unum convenit.

§. Reſpublicæ magis obſervantes iſtius Politicæ, quàm Principes ſinunt quemque ſuo arbitratu vivere, & diſſimulant vitia, ut populus tyrannidem Magiſtratûs minus apprehendat, & illam gubernandi rationem amet potius, ſi quidem ejusmodi licentiam libertatem arbitratur, magisque vita diſſoluta capitur, quàm bene (*d*) compoſita. Verum hæc ratio Status admodum ſecura non eſt: nam ſi populus legum virtutisque reverentiam exuat, facile Magiſtratus quoque auctoritatem ſpernere incipit, imo omnia vere interna Rerumpublicarum mala è vitio naſci ſolent, & ad exhilarandum cum ſatisfactione populum, ſufficit honeſtas quasdam ei relaxationes concedere. Vivere prout Reipublicœ expedit, non ſervitus eſt, ſed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus Reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præſtat ejusmodi remiſſiones in ludos convertere, in quibus exerceantur vires: prohibere verò eos, qui à fortuna pendent, utique noxios & iis, qui imperant, & ſubditis; illis quidem, quia nimiùm capi iis ſe ſinunt, adeoque labores defugiunt; his verò, quia ejusmodi luſibus facultates ſuas diſſipant, & preſſi inopia rapinas deinde exercent, & ſeditiones commovent.

SYMBOLUM LXXIII.

OCcultæ ſunt Rerumpublicarum infirmitates: nemo facilè de iis judicium feret, ob bonam earundem diſpoſitionem: nam etiam quæ robuſtiſſimæ videntur corripi mox ſolent, & pereunt infirmitate in apertum ſe prodente, cùm minimè putaſſes; haud aliter ac terræ vapores, qui oculis conſpici ante non poſſunt, quam in nubes condenſati fuerint. Eam ob rem omni cum diligentia laborandum Principi, ut mox primis occurratur principiis, neque ideo ſpernendæ cauſæ, quod aut leviores appareant, aut adhuc remotæ: uti nec primi rumores, quantumvis à ratione videantur alieni. Ecquis ſecurus eſſe poterit ab eo, quod multitudo ſuo coquit in pectore? Quævis occaſio eam commovet, quævis ſervitutis umbra, aut gubernatio minùs bona eam concitat, ut arma corripiat; & nefanda adversùs Principem ſuum moliatur. (*e*) *Ex parvis orta ſeditione, de rebus magnis diſſidetur.* Si prin-

(a) Herod. lib. 40. (b) Tacit. in vita Agric. (c) Idem lib. 4. Hiſt. (d) *Item vivere, ut quisque velit, permiſſio, quoniam ſic magna erit tali Reipublicæ faventium multitudo. Nam vulgo diſſoluta gratior eſt, quam temperata vita.* Ariſt. l. 6. capit. 4. (e) Ariſt. l. 6. Polit. cap. 4.

principia tolerentur, fines deinde curari non poterunt. Tumultus incrementa ſumunt, ut fluvii, qui initiò exigui ſunt fonticuli, & paullatim in ampliſſima evadunt flumina. Ne nimiam præ ſe ferat formidinem, connivet ad tempus imprudentia, & ſenſim ſic augeſcunt, ut nulla eis vis poſtea reſiſtere valeat, (*a*) *Primis eventibus aut metum, aut fiduciam gignunt.* Eæ conſiderationes ſuſpenſum tenebant Tiberii animum, cùm quidam ejus ſervus Agrippam ſe finxiſſet, cœpiſſetque turbare imperium: dubitabat enim, (*b*) *vine militum ſervum iſtum coërceret, an inanem crudelitatem tempore ipſo vaneſcere ſineret: modo nihil ſpernendum, modo non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat.* Illud certum, tantum interdum conci-

tatæ multitudinis eſſe impetum, ut cavendum ſit diligenter, ne ſeſe ipſa evertat, aut exardeſcat in bella civilia quorum initià caſus plerumque & fortuna moderantur, poſteà verò conſilium ac prudentia, ea (*c*) ſuperat. Experientia multa edocet media, ad componendos Regnorum motus & ſeditiones. Interdum ea offert caſus & ipſa tumultuum inclinatio ea ſuggerit, uti Druſo accidit, qui cùm videret legiones ſeditionis pœnitere, eò quod defectionem Lunæ, quæ in id tempus inciderat, pro malo haberent omine, illa ipſa ad eos conciliandos uſus (*d*) eſt; id quod in alia quoque occaſione fecit Hermannus Corteſius. Nec ſpernenda ſunt iſta media tanquam levia, eadem quippe facilitate, qua concitatur plebecula, ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci poteſt. In neutro iſtorum rationi locus eſt. Cœcus quidam impetus eam commovet, & vana aliqua umbra ſiſtit iterum. Totum in eo poſitum eſt, ut quis furori illius cedere noverit: illo ſiquidem ſæviente vulgus modum tenere neſcit; aut metuit, aut metui ſe facit ab

(a) Tacit. l. 12. Annal. (b) Idem lib. 2. Annal. (c) *Initia bellorum civilium fortunæ permittenda; victoriam conſiliis, & ratione perfici.* Tac. l. 3. Hiſt. (d) *Utendum inclinatione eà Cæſar, & quæ caſus obtulerat, in ſapientiam vertenda ratus.* Tac. lib. 1. Annal.

(*a*) aliis. Quod ſi quis oratione præmeditata illud lenire ſtuduerit, operam perdet & oleum. Una aliqua vox acerbior, aut ſeverior animadverſio plus ad perſuadendum habet roboris. Unico ſolo verbo Julius Cæſar militum ſeditionem compoſuit, cum diceret:

— (b) Diſcedite caſtris,
Tradite noſtra viris ignavi ſigna Quirites.

§. Porrò ad ſedandam tumultuantem plebem, efficaciſſimum remedium eſt diviſio; ſi nimirum videat vires ſuas & prima capita in diverſas factionum partes diſtrahi. Cum apibus hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foras ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & iſta Reſpublica domeſticis ſuis malis non caret) & deſertis domiciliis cereis, confuſis agminibus per aërem circumvolitat, donec injectis pulveribus diſtrahantur à ſe invicem: tum enim ſubitò

(c) *Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcunt.*

Unde & figura & lemma præſentis Symboli deſumpta ſunt.

Tametſi verò hæc diviſio ſemper opportuna ſit, majoris tamen prudentiæ eſt ejusdem beneficio damna prævertere, antequam eveniant, quàm iisdem poſteà adferre remedium (*d*) Rex Ferdinandus Quartus, cùm virorum quorundam nobilium in Galæcia motus intellexiſſet, eos ad ſe accitos militaribus præfecit muneribus. Romani homines ſeditioſos ac turbulentos ad colonias aut exercitus ablegabant. Publius Æmilius præcipua ſeditionum capita in Italiam tranſtulit; uti & Carolus Quintus Saxoniæ Nobiles. Rutilius & Germanicus milites quosdam ſeditioſos rude donarunt. Druſus (*e*) tumultuantes Legiones compeſcuit, diſſociando eos ab invicem. Propterea temporibus Galbæ (*f*) *longis ſpatiis diſcreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miſcebantur.* Quare multis optimum viſum fuit, omnem omnino cætum populo interdicere. Eundem in finem urbs Cayri in certas regiones præaltis foſſis diſtinctas diviſa fuit, ut cives tam facilè in unum coïre non poſſent. Nec aliud quicquam Venetias in quiete continet, quàm quòd plateas omnes mare interſecet. Separatio multos dubios reddit & ancipites, ut neſciant quæ pars ſecurior ſit, quòd ſi illa deſit, id ſequuntur omnes, quò inclinant (*g*) plures. Atque eam ob rem Piſander inter Athenienſes ſeminavit diſcordias, ut diſſoluta unione inter ſe diviſi eſſent.

In ſeditionibus militaribus apprime utile erit interdum alios contra alios (*h*) concitare. Nam *remedium tumultus* eſſe ſolet *alius tumultus*. (*i*) In conjuratione quadam populari id conſilii datum fuit Romano Senatui, ut fractis per diviſionem diſcordiæ conjuratorum viribus, plebem plebe componeret. Atque eò ſpectare debuit Solonis lex, quæ pœnâ capitis mulctari jubebat civem, qui coorta ſeditione non certæ alicui adhæſiſſet factioni, tametſi hoc eſſet flammas augere potius, quàm dividere, cùm ſupereſſet nemo, qui absque perturbatione intercederet medius, easque extingueret.

§. Ali-

(a) *Nihil in vulgò modicum: terrere, ni paveat: ubi pertimuerint, impunè contemni.* Idem lib. 1. Annal. (b) Lucan. (c) Virg. in Georg. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 15. cap. 9. (e) *Tyronem à veterano, legionem à legione diſſociant.* Tacit. lib. 1. Annal. (f) Idem lib. 1. Hiſt. (g) *Quod in ſeditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuère.* Idem lib. 1. Hiſt. (h) *Dux ad ſolvendam militum conſpirationem, alterum in alterum concitat.* S. Chryſ. (i) Tac. lib. 2. Hiſt.

§. Aliud prætereà efficax remedium præſentia ipſius Principis, populi furorem forti conſtantique animo contemnentis; ſicut enim mare rupibus minatur & montibus, in molli vero arenà facilè frangitur, ita emollitur plebs, & timore corripitur cùm ſerenam legitimi ſui Domini frontem conſpicit. (a) *Ita divus Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit.* Cùm tumultuarentur legiones Germanicæ, (b) *quoties oculos ad multitudinem retulerant* milites *vocibus truculentis ſtrepere; rurſum viſo Cæſare trepidare* viſi ſunt. Auctoritate multitudo concitata mitigatur, & arma ponit. Haud ſecùs ac ſanguis illicò parti læſæ ſuccurrere properat; ſic danda Principi opera, ut mox coram adſit, ubi Statum aliquem tumultuari animadverterit. Majeſtas ſubditorum animos facilè ſuo ſubjicit imperio. In illa Natura ipſa vim quandam occultam poſuit, quæ admirandos habet effectus. (c) In ipſum usque palatium Petri Quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ipſe ultrò iis obviam progreſſus, tumultum omnem ſedavit. Nunquam ſane ſeditiones in Provinciis Belgicis eò usque proceſſiſſent, ſi Rex Philippus Secundus tempeſtivè ſe illic præſentem ſtitiſſet. Veruntamen bene priùs expendere oportet iſtud remedium & videre, num neceſſitas illud exigat: extremum quippe eſt, & ſi nihil efficiat, nullum ſupereſt aliud; id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druſo & Germanico mediantibus (d) componeret. Periculoſa item eſt præſentia Principis, ſi exoſus ille ſit & tyrannus, facile enim ſubditi obedientiæ frœnum excutiunt.

§. Quod ſi Regnum aliquod per diſſidentes inter ſe familias in diverſas diviſum fuerit factiones, prudentis erit ejusmodi nomina gentilitia omnino prohibere. Ita fecit (ſimul ac coronatus fuit) Rex Franciſcus Ephebus Navarræ, ſevere interdicens, ne ſe quis Biamonteſium, aut Agramonteſium nominaret, quæ duæ familiæ in Regno illo inimicitiis mutuis diſſidebant.

§. Quod ſi ob culpam alicujus Miniſtri multitudo tumultuari cœperit, nullum ad illam ſedandam efficacius eſt remedium, quàm ſi debitas ille pœnas det. Verum ſi Principis fuerit vitium, & plebs Miniſtro illud tribuens, arma contra eundem ſumpſerit, permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio absque majoribus Reip. damnis ſeſe motibus illis audent opponere. Patietur innocentia, ſed absque culpa Principis. (e) *Habet aliquid ex iniquo omne malum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publica rependitur.* Seditio veneni inſtar eſt, quod cor impetit, & corporis ſervandi cauſſa expedit interdum brachium reſcindere, & furoris ſequi impetum, etſi rationi & juſtitiæ adverſari videatur. Ita fecit Regina Iſabella, cum inter cives Hiſpalenſes ſeditio coorta eſſet; efflagitantibus enim iis, ut Andream Gabreram ſupremum aulæ ſuæ præfectum Gubernatoris Palatii privaret officio, & plura poſcere cupientibus, illa ſermonem abrupit, ſic eos effata: *Quod petitis, jam facere conſtitueram, ite, amovete aulæ Præfectum, & reliquos omnes, qui Palatium occupant.* Quo factum, ut ex Reginæ mandato fieri videretur, quod vis potius extorſerat, adeo ut ipſi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratia ponerent, qui turrium cuſtodes deinde ex alto dederunt præcipites. Ea ratione ſedatus eſt tumultus, cumque examinatis poſteà accuſationibus, quibus aulæ Præfectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuiſſe, eundem in officium priſtinum juſſit reſtitui. Quando ſeditioſa ſatisfacere ſe poſſe putant punitione eorum, qui ſeditionis primi fuere incentores, nemini parcunt, eò quod ſibi perſuadeant, ſic demum

(a) Tac. l. 1. Annal. (b) Idem l. 1. Annal. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 16. cap. 13. (d) *Reſiſtentesque Germanico aut Druſo, poſſe à ſe mitigari, vel infringi, quod aliud ſubſidium, ſi Imperatorem ſprevissent.* Tacit. lib. 1. Annal. (e) Tacit. lib. 4. Annal.

à culpa abſolutos ſe fore; uti tumultuantibus legionibus (*a*) Germanicis accidit, & tametſi (*b*) *nihil profici* ſoleat *patientiâ*, *niſi ut graviora*, *tanquam ex facili tolerantibus*, *imperentur*; licet etiam concitata multitudo tantò plura expoſcat, quantò plura illi concedantur, ſicut faciebant milites à Flacco (*c*) Romam miſſi, illud tamen tum potiſſimum fit, cùm exigua eſt offerentis, qualis erat illa Flacci auctoritas, quem exercitus (*d*) ſpernebat. Verùm in dicto Germanici caſu eadem remedia, etſi violenta, quæ ſeditioſi expoſcebant; adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honeſto à punitione abſtineretur. Non ignorabat, quantas ea res injuſtitias & crudelitates datura eſſet, ſi legiones paſſim de ſeditione accuſatos trucidarent: neceſſe quippe erat multos eidem malo involvi innocentes, veruntamen illud omnino effugere non potuit, neque enim ipſius juſſu id factum, ſed caſui potius, & tumultuantium furori tribuendum (*e*) videbatur.

Excuſanda quoque eſt tum Miniſtri culpa, aut aſtutum exiſtimandum conſilium, ſi imperium fuit, cum vi populari abreptus ſeditionis caput ſe ſinit conſtitui, ut poſtquam furor deinde deſeviit, tantò facilius poſſit tumultuantes ad officium reducere. In hunc finem (*f*) *temeritatis alienæ comes* factus eſt *Spurina*, *primò coactus*, *mox velle ſimulans*, *quò plus auctoritatis ineſſet conſilis*, *ſi ſeditio miteſceret.*

Solet interdum populus ſpecie tuendæ libertatis, & privilegiorum, conſervandorum, contra Principis ſui auctoritatem aliqua nefariè moliri, quem deſpectum eo in caſu diſſimulare nequaquam expedit, ne majores fortè ſumat animos; & ſi fieri poſſit, pœna à delinquentibus repoſci ſic debet, ut amputata ſecuri auctorum ſeditionis capita, & palàm propoſita, antequam illud reſciſcat populus, terrorem incutiant aliis: (*g*) *neque enim aliud gliſcentes diſcordiæ remedium*, *quam ſi unus alterve maximè prompti ſubvertantur*, veriſſimum quippe (*h*) *nihil auſuram plebem*, *principibus amotis.* Ramirus Rex Aragoniæ moribus remedium allaturus, ab Abbate Tomarenſi conſilium exquirebat, at is nullo dato reſponſo, Periandrum (*i*) imitatus, falce ſummitates olerum in horto, ubi fortè erat, demetens, ſatis illum docuit, quid facto eſſet opus; ſublatis ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, priſtina Regno quies reddita eſt. Idem conſilium Lupus (*k*) Barientos Regi Henrico Quarto quoque dedit. Oportebit tamen ea in re rigorem ſic moderari, ut circa paucos fiat executio; cum iis verò, qui puniri nequeunt, aut diſſimilandum, aut aliter tranſigendum, ut omnium concilientur animi, quomodo Othonem feciſſe legimus, cùm ejus tumultuaretur (*l*) exercitus. Ejuſmodi moderata ſeveritas omnes compeſcit motus: (*m*) *dum* enim *mali pavere* incipiunt, *optimus quiſque juſſis paret*; ut Voculæ accidit quando legionibus integris ſeditionem molientibus in unum ſolum militem animadverti juſſit.

In quo illud etiam obſervandum, ut caſtigandi modus tam ſuavis ſit, ne communem Nationis injuriam aut deſpectum populus interpretetur: aliàs enim magis obſtinat animum. (*n*) *Haud perinde Germanos* ſervitutis, *vulnera*, *luctus*, *excidia* in bello

(a) *Gaudebat cædibus miles*, *tanquam ſemet abſolveret.* lib. 1. Annal. (b) Idem in vita Agric. (c) *Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat*, *quàm ut acrius expoſcerent*, *quæ ſciebant negaturum.* Idem l. 4. Hiſt. (d) *Superior exercitus Legatum Hordeonium Flaccum ſpernebat.* Idem l. 1. Hiſt. (e) Nec *Cæſar arcebat*, *quando nullo ipſius juſſu*, *pœnes eosdem ſævitia facti & invidia erat.* Tacit. ibid. (f) Tacit. lib. 2. Annal. (g) Idem l. 4. Annal. (h) Tac. l. 1. Annal. (i) *Nam Periander caduceatori*, *per quem Thraſybulus conſilium ejus exquirebat*, *nihil reſpondiſſe fertur*, *ſed ſpicis eminentibus ſublatis*, *ſegetem adæquaſſe.* Ariſt. l. 3. Polit. c. 9. (k) Mar. Hiſt. Hiſp. (l) *Et oratio ad perſtringendos mulcendosque militum animos*, *ſeveritatis modus* (*neque enim in plures*, *quàm in duos animadverti juſſerat*) *grate accepta*, *compoſitique ad præſens*, *qui coërceri non poterant.* Tac. l. 1. Hiſt. (m) Id. l. 4. Hiſt. (n) Tac. l. 2. Annal.

bello à Romanis accepta, *quam* trophæum illud, quod Germanicus è rebellium Provinciarum ſpoliis erexerat, *dolore & irâ adfecit.* Non oblitus fuit præcepti iſtius Ferdinandus Dux Albanus, quando ſtatuam publicam rebellibus poni juſſit: nec illud intermiſiſſet, quantumvis aut legiſſet, aut audiviſſet, (*a*) *Julium Civilem* à Vitellio Imperatore mortis *periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne ſupplicio ejus ferox gens alienaretur;* quin immò magis utilem fore judicavit ſeveram aliquam animadverſionem, quæ tamen ſeditioni anſam non dedit, ſed apoſtaſia potiùs ab avita Catholica fide, quantumvis quidam ſeditionis auctores priorem illam cauſam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali ſua fidelitate deficeret.

§. Alia eſt inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine, aut fidelitate minùs conſiderata naſcitur, in quo caſu benignis opus eſt mediis, ut ſubditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes Secundus Aragoniæ Rex in ſeditione Barcinonenſi ob mortem filii ſui Principis Caroli; datis enim ad civitatem literis, teſtatus eſt, nunquam ſe niſi neceſſitate coactum violentis uſurum remediis, immò tanquam filios ſe cives habiturum, ſi reſipiſcerent. Ihſtæc benignitas, & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quædam ad veniam propenſio: nam ſi illius ſpes deſit, obſtinatum fiet delictum. Ob hanc cauſam Valentinus, concitatis ad rebellionem Trevirenſibus, Legatos Romanos juſſit interfici, (*b*) *quo minore venia creſceret vinculum ſceleris.* Vertitur in deſperationem ſeditio, ubi nullam gratiam ſperare licet, maluntque homines factioſi periculi interire manibus, quam carnificis. Ob quas rationes iis etiam parcitum fuit, qui Vitellii partibus adhæſerant, *ne* videlicet *ſublata ſpe veniæ, pertinacia accenderentur.* Tali animi magnitudine uti neceſſe eſt, quando delinquit concitata multitudo; quomodo feciſſe meminimus Regem Ferdinandum Sanctum in Caſtellæ motibus, & obſervatum id fuit in Comitiis Guadalajarenſibus temporibus Regis Joannis Primi, quando data fuit illis venia, qui in bello contra Luſitaniam Regni illius partes ſecuti fuerant. Quòd ſi Princeps ſuam perdiderit exiſtimationem, aut apud ſuos in contemptu fuerit, in eo caſu fateor, parum profuturam benignitatem; immò illa ipſa etiam remedia, quæ mala ejusmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciosa reddunt: ubi enim perierit auctoritas, nec pœnæ ſeveritatem Princeps tueri poterit, nec timorem incutere, aut exemplum in ſeditioſos ſtatuere; atque adeò incommodis cedere oportet, & prudenter, quantum fieri poteſt, artibus conſiliisque factioſorum obviam ire; ut fecit Vocula, cum vires ſibi deeſſe videret ad coërcendas tumultuantes (*d*) Legiones. Eandem ob cauſam Rex Joannes Secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati reſtituit.

§. Nec plus etiam prodeſſe ſolent gratiæ & beneficia ad componendos Status, ſi conferantur à Principe, qui exiſtimationem ſuam jam perdidit: nam qui ea accipit, aut puſillanimitati ea tribuit, aut rebellione & tumultu tueri (*e*) contendit, & interdum alium quærit Regem, cujus patrocinio ea porrò conſervare poſſit. Ita feciſſe vidimus, qui contra Regem Henricum Quartum conjuraverant: iſti ſiquidem nullis unquam illiùs beneficiis, quantumvis multis magnisque, devinciri ſe paſſi ſunt.

(a) Tacit. l. 2. Hiſt. (b) Tac. l. 4. Hiſt. (c) Idem ibid. (d) *Sed vires ad coërcendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites & occultos hoſtes optimum è præſentibus ratus, mutua diſſimulatione, & iisdem, quibus petebatur, artibus graſſari.* Tacit. l. 4. Hiſt. (e) *Nihil ſpei, niſi per diſcordias habebant.* Tacit lib. 11. Annal.

§. Quoties verò ſeditionis flammam ſopire Princeps ſtatuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipſo, ejusque virtute conſilium iſtud proficiſci, non ex aliorum perſuaſione, ut tantò efficacius ſit, magis enim populi furor accendi ſolet, ſi exiſtimet ab iis, quos circum ſe habet, inductum fuiſſe Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§. Poſtquam verò venia generalis conceſſa ſemel fuerit conſtanter eidem inſiſtere debet Princeps, nec ullam unquam præ ſe ferre offenſionem aut acceptam injuriam: ſic enim majoribus conjurationibus anſam daret; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cùm in quosdam Regni Proceres, (a) quibus jam ignoverat, quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam ſe receperant, vellet animadvertere. Tametſi poſteà, ſi aliud fortè delictum admiſerint, cùm omni legis rigore caſtigare licebit, ut contineantur in officio, nec principis benignitate abutantur.

(b) *Nihil in* iſtiusmodi *diſcordiis civilibus feſtinatione tutius, ubi facto magis, quam conſulto opus eſt*: plebs enim animos ſumit, & inſoleſcit ampliùs, niſi mox audaciam ſuam puniri videat, aut oppoſitionem experiatur. Semel auſa plura etiam tentat, & cum tempore in apertum ſe produnt, qui primùm dubii hærebant, & qui nimium confidunt, in diſcrimen veniunt. Ideò Artabanus magna cum diligentia & celeritate Regni ſui motus componere (c) ſtuduit. Sicuti ſeditiones plerumque oriuntur ſubitò, ita ſubitò adhibendum remedium. Magis facto tunc, quam conſulto opus eſt, antequam radices agat malitia, aut tarditate ac licentiâ incrementum ſumat. Ubi ſemel cædibus, rapinis, aliisque vitiis, quæ ſeditio ſecum adfert, aſſueti homines fuerint, difficulter ad obedientiam iterum & quietem reduci poſſunt. Probè iſtud noverat Rex (d) Henricus, quando defuncto fratre ſuo Rege Petro potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquilitatem reſtituit.

§. Quare cùm ſeditiones & bella civilia nihil aliud ſint, quàm infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam (e) conſumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præſtare cogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea componere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonſo Luſitaniæ Rege de iis, quæ in Caſtellæ Regnum obtendebat, amicè tranſigeret. (f) *Quippe in turbas ſimiles & diſcordias peſſimo cuique plurima vis.* Principes, in eorum ſunt poteſtate, qui armis præſunt, (g) & *civilibus plus militibus, quàm Ducibus licet.*

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 25. c. 7. (b) Tacit. l. 1. Hiſt. (c) *Pergit properus, & præveniens inimicorum aſtus, amicorum potentiam.* Idem lib. 6. Annal. (d) Mar. Hiſtor. Hiſp. lib. 17. cap. 14. (e) *Quod ſi invicem mordetis & comeditis: videte ne ab invicem conſumamini.* Paul. ad Galath. 5. 15. (f) Tacit. lib. 4. Hiſtor. (g) Idem lib. 2. Hiſtor.

SYM-

SYMBOLUM LXXIV.

ANimantibus à natura tributum eſt, ut ad individuorum ſuorum cònſervationem incumbant ſolùm, & ſi lædunt interdum, ob eandem cauſam potiſſimùm fit, & è ferocitate quadam naturali, quæ rationis imperium nequaquam agnoſcit. Contrà homo flamma illa cœleſti, quæ vitam & ſenſum ei tribuit, eumque rerum omnium conſtituit Dominum ,. inſtructus facilè ſibi perſuadet , non ideò ſolùm natum ſe eſſe, ut vivat, ſed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra illos limites, quos ei ratio poſuit: unde porrò fit, ut falſa boni ſpecie inaniter deluſus, illud in variis inquirat objectis, ſuamque in iis felicitatem & beatitudinem collocet. Nonnulli in divitiis eam conſiſtere autumant, alii in deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immò ſinguli pœnè in rebus tam variis, quot errores ſunt appetitûs & phantaſiæ, quibus ut potiantur, & felices ſint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis ſuggerit, tametſi injuſta *(a)* ſint. Unde naſcuntur homicidia, bonorum direptiones & tyrannides, atque adeo illud etiam, quòd nullum ſit injuſtius animal ipſo homine: cumque unus ab alio ſecurus eſſe nequeat, varia reperta ſunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem introductum *(b)* eſt. Hanc originem habuit, niſi fortè ex ipſo inferno mox à lapſu ſuperbiſſimorum illorum Spirituum prodierit. Adeò exoſum eſt Deo bellum, ut licet David homo tam juſtus fuerit, noluerit tamen ab ipſo templum extrui, eò quòd multum ſanguinis *(c)* pro fudiſſet. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probè

 no-

(a) *Una & ea vetus cauſa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum.* Sall. in Conſ. Catil. (b) *Unde bella, & lites in vobis? Ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris.* Jacob. 4. 1. (c) *Multum ſanguinem effudiſti, plurima bella bellaſti, non poteris ædificaee domum nomini meo.* 1 Paral. 28. 8.

norunt, varios ejus eſſe eventus atque (*a*) exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Reipublicæ: mutatur Religio: violatur juſtitia: ſilent leges; læduntur amicitia & conſanguinitas, artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: ceſſant commercia; vaſtantur civitates & immutantur dominatus. Rex Alphonſus bellum vocat. (*b*) *Eſtrannamiento de paz, e movimientode las coſas quedas, deſtruimiento de las compueſtas. Pacis ruinam, rerum quietarum perturbationem, compoſitarum perniciem.* Si internum ſit bellum; ardenti febri ſimile eſt, quæ ſtatum adurit; ſi extraneum, venas incidit, per quas divitiarum ſanguis effluit, & vires exhalantur ac ſpiritus. Bellum violentia quædam eſt rationi, Naturæ, ac fini hominis contraria; hunc ſiquidem Deus ad ſuam imaginem condidit, & imperium ei dedit in haſce res inferiores, non ut eas bello deſtrueret, ſed pace conſervaret. Non eum creavit belli, ſed pacis cauſa; non ad furorem, ſed manſuetudinem exercendam; non ad injuriam, ſed ad beneficentiam: quare nudus omnino naſcitur ſine armis, quibus lædat, & ſine duriori pelle, qua ſe tueatur, ita alienæ opis, gubernationis & inſtitutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior ſe ſolo absque induſtria aliena vivere nequeat. Eadem neceſſitas & indigentia hominem impulit, ut ſocietatem & amicitiam civilem cum aliis coleret, in qua communi omnium labore neceſſaria reperirentur vitæ commoda, & felicitas iſta politica arctioribus amicitiæ & ſubſidii mutui vinculis eos invicem aſtringeret; & ne fortè una aliqua Provincia internis ſuis elata opibus aliarum communicationem ſperneret, inter varias bona illa diſpertivit. Triticum Sicilia ſuppeditat; vinum Creta; purpuram Lydus; ſericum Calabria; res odoriferas Arabia; aurum argentumque Hiſpania, & Indiæ occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique, ut cupiditas & indigentia opum iſtarum & deliciarum excitaret commercia, & inſtituta inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quædam domus ac communis omnibus; quia verò ad ejusmodi negotiationes neceſſum erat, ut ſeſe mutuo intelligerent, atque internos amoris & benevolentiæ affectus invicem poſſent prodere, largita eſt homini Natura vocem articulatam, blandam & ſuavem, qua animi ſui ſenſa expromeret; riſum, quo comitatem ſuam; lachrymas, quibus ſuam commiſerationem; manus, quibus fidem ſuam, & liberalitatem; genua, quibus obedientiam ſuam teſtaretur: quæ omnia ſigna ſunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verùm eas animantes, quas Natura bellicoſas eſſe voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam offenſivis, quàm defenſivis ad bellum inſtructæ eſſent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephanto proboſcidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes, Erinaceo pungentes aculeos. Serpentes & viperas veneno fecit formidabiles, illarum quippe defenſio in noſtro conſiſtit periculo, & robur à metu noſtro accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes brutas duriori pelle conveſtivit; ut ſe tantò melius tueri poſſent: Crocodillum lorica texit, ſerpentes hamato thorace, cancros teſtis. Ideò largita eſt omnibus aſpectum quendam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutum bellum ſit, non pro homine, in quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in imis terræ viſceribus ferrum, chalybem, aurum argentumque, ne fors iis abuteretur, abdidit, ſed & ibi ea reperit, & protraxit in lucem, (*c*) *ne aut inſtrumentum in cædes mutuas deeſſet, aut pretium.* Grandis hominum abuſus aurum argentumque, quæ Natura vitæ ſuſtendandæ & ornandæ conceſſit, in ejusdem jacturam & detrimentum impendere.

§. Verùm quia apud homines permultos, ipſis etiam belluis (ut diximus) immaniores plus voluntas & ambitio poteſt, quàm ratio, adeò ut absque juſta cauſa

(a) *Varias eventus eſt belli; nunc hunc, & nunc illum conſumit gladius.* 2. Reg. 11. 25. (b) L. 1. tt. 23. p. 2. (c) Seneca.

ſa contendant opprimere alios, iisque dominari, omnino neceſſarium fuit bellum ad defenſionem naturalem: (a) *nam cum duo ſint genera diſceptandi; unum per diſceptationem, alterum per vim, cumque illud proprium ſit hominis, hoc belluarum, confugiendum eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiori*, modò juſta cauſa intervenerit, & bona præterea acceſſerit intentio, & legitima auctoritas Principis: qua tamen in re absque conſultatione cum viris doctis ſtatui nihil debet. Ita Athenienſes faciebant, qui priùs Oratores ſuos & Philoſophos adhibebant in conſilium, ut bella legitimè ſuſciperent: ſiquidem in noſtra eſt poteſtate illa exordiri; finem verò iis imponere, non item. Qui citò arma corripit, paullatim plorandi materiam inveniet. (b) *Mover guerra* (inquit Rex Alphonſus) *es coſa en que deven mucho parar mientes, los que la quieren fazer ance que la comienzen, porque la fagan conrazon, e con derecho. Ca deſto, vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende à los, que aſi la fazen. El ſegundo, porque ellos ſe eſfuerzan mas en ſi miſmos por el derecho, que tienen. El terzero, porque los, que lo oyen; ſi ſon Amigos, ayudan los de mejor voluntad, è ſi enemigos, recelanſe mas dellos, Qui movere bellum parat, magna antequam illud inchoet, deliberatione & meditatione utatur oportet, ut recte illud atque ex rationis non minus, quam æquitatis præſcripto geratur. Hoc enim qui præſtiterit, emolumentum inde triplex percipiet. Primo namque iis, qui ita agunt, certiore Deus, ac præſentiore adeſt auxilio; deinde; qui de ſuſcepti belli juſtitia certus eſt, alacrius illud, ac majori conatu proſequitur; poſtremo denique hac eadem ratione & amici ad ferendam promptius lubentiusque opem excitantur, & inimici terrore percelluntur vehementiore.* Belli periculum ſuſcipi non debet ob cauſas leves, aut delicioſas, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ; & Longobardos ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus eſt, qui propter ſtatum alienum bella movet; juſtus ille, qui ideò ſolùm, ut ſua conſervet, aut bona iniquè uſurpata vindicet, in eo præſertim caſu, quando juſtitia à tribunali obtineri nequit, & ſecurior eſt deciſio, quæ gladio fit & armis, quam quæ jure ſcripto, (c) fraudi & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injuſtè ſuſceptorum integerrimus judex eſt, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantoperè Philippus Secundus jus ſuum, quod per mortem Regis Sebaſtiani ad Luſitaniæ coronam fuerat conſecutus, liquidum eſſe voluit, ut tametſi Theologorum & Juriſconſultorum reſponſa pro ipſo facerent, & jam in confinibus Regni illius eſſet cum exercitu, adhuc tamen tantiſper ſuſtinuerit, donec iterum cum illis ea ſuper re deliberationem inſtituiſſet. Princeps, qui ſenſim & quaſi gradatim fortunam ſuam fabricare meditatur, per bellum eam quærat licet, ubi legitima ſeſe obtulerit occaſio. Verùm is, qui Status amplitudini ſuæ convenientes jam quietè poſſidet, diligenter antè expendat, quid magis conducat eâ in re, coneturque, quoad poteſt honeſtis quibusdam mediis bellum declinare, absque jactura tamen auctoritatis ſuæ & exiſtimationis: nam ſi hæ paterentur aliquid, detrectando magis illud incenderet. Rudolphus Primus Imperator melius eſſe ajebat bene gubernare, quam dilatare Imperium. Nec minor Principis gloria eſt, armis pacem tueri, quàm bello victorem eſſe. Felix & fortunatum illud Regnum, in quo armorum exiſtimatio ubertatem conſervat: ubi lanceæ olivas & vites ſuſtentant: ubi Ceres Bellonæ galeâ utitur, ut fruges ſuas tanto ſecurius poſſit producere. Quò animi magnitudo major eſt, eò magis is à bello eſt alienus: novit enim quid maximè fieri oporteat. Illud certum, (d) *ſummi bellum* ſæpè *etiam ab ignavis, & ſtrenuiſſimi cujusque periculo geri.* Quòd ſi bellum pacis cauſa inventum eſt, ut illius beneficio, ſi fieri poteſt, hac frui tandem liceat, non debet electio

Oooo il-

(a) Cicero. (b) L. 2. tt. 23. p. 2. (c) *Caſtrenſis jurisdictio ſecura, & obtuſior, ac plura manus agens. colliditatem fori non exerceat.* Tacit in vita Agric. (d) Tac. l. 4. Hiſt.

illius à voluntate eſſe, ſed à vi potius & (*a*) neceſſitate. E cerebro Jovis Bellonam prodiiſſe finxit Antiquitas, ut ſignificaret, bellum à prudentia, non ab Arrogantia animi proficiſci debere. Sebaſtianus Luſitaniæ Rex, qui armis appetiit Africam generoſæ ſuæ indoli indulgens magis, quam conſilium ſecutus, ſanguine ſuo documentum iſtud in arenis illis inſcriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicoſus ſit fortè, & Reipublicæ ſuæ gubernatione neglecta alienis acquirendis ſeſe occupet. Quod ſi meliùs perpendiſſent Franciſcus Francorum, & Guſtavus Suecorum Reges, nec ille captus fuiſſet Ticini, nec hic In Lutzenſi pugna cecidiſſet. A dominandi libidine multarum Rerumpublicarum interitus ſumpſit initium. Serò tandem illud agnovit Hannibal, cùm Scipioni faſſus eſt, longè melius futurum fuiſſe, ſi Dii animos tam modeſtos hominibus inſpiraſſent, ut Romani Italia, Carthaginenſes Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis poſſunt maximis, proſequi debent, ut citiùs illud conficiant, uti ſolebant Romani: productio enim & ſumptus auget & pericula. Intereà quoque hoſtis ſeſe exercet, ſibi proſpicit, & ſumit animos. Potentia, niſi cum impetu aliquo agat, auctoritatis ſuæ jacturam facit. Iis de cauſis uno eodemque tempore duo diverſa bella ſuſcipienda non ſunt: diſtractis enim viribus, tam citò ea confici nequeunt. Nec ulla tanta eſt potentia, quæ illa diu ſuſtentet, neque tot ſuperſunt viri, qui ea ritè moderentur. Semper in eo elaborarunt Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis ſimul bellum gererent. Huc comminationes illæ ſpectabant, quas Corbulo Parthis intendebat, cum diceret, (*b*) *Imperatori ſuo immotam ubique pacem, & unum id bellum eſſe.*

SYMBOLUM LXXV.

MEdea (ut vellere aureo tantò commodius potiretur) ſerpentium dentes diſſeminavit, unde enati ſunt integri virorum armatorum manipuli, qui vulneribus mutuis ſe conficiebant. Idem Principes aliqui & Reſpublicæ factitant, pernicioſiſſimæ orbis Medeæ, diſcordias diſſeminant inter Principes, ac bella & tumultus in ſuiſmet (*c*) Statibus colligunt. In his nempe pacem & quietem ſibi pollicentur, quam perturbant in Privinciis alienis, ſed contra, ac putabant, plerumque evenit. De mundi æquilibrio dicunt Coſmographi, centrum gravitatis tam ex omni parte eſſe æquale, ut pondus quodcunque etiam minimum terram commoveat: quod idem in bellis accidit, nullum quippe tam longè diſtat, quin centrum quietis Rerumpublicarum aliarum immutet. Bellum flammæ inſtar eſt, quæ uno in loco excitata, mox alia, & propriam ſæpe domum corripit, pro eo ac venti ſpiraverint. Prudens Agricola agris ſuis tempeſtatem metuit, quam circa montium vertices, etſi longiſſime diſtantes, cogi videt: potiori jure eas timebit is, qui vaporibus ſubmiſſis alimenta iis ſubminiſtrat. Sunt qui Batavorum fovent potentiam, ſed erit fortaſſe, quando ſervitute oppreſſi ſuam ipſi deplorabunt ſtultitiam; quemadmodum iis accidit, qui augendis Romani Imperii viribus aliquando ſtuduerant. Veneti æmulatione ducti, quod viderent per Luſitanorum navigationes ſua in mari Perſico, & in Provinciis Orientalibus impedirii commercia, Cairum legatum quendam miſerunt, & artifices formandorum tormentorum æneorum, & navium conſtruendarum peritos, ad armandum adversùs Luſitanos Calecuti Regem, Batavis verò

(a) *Pacem habere debet voluntas, bellum neceſſitas.* D. Aug. ep. 207. t. 2. (b) Tacit. lib. 15. Annal. (c) *Ventum ſeminabunt, & turbinem metent.* Oſe. 8. 7.

verò perſuasêre, ut ad Promontorium bonæ ſpei eorundem navigationibus ſeſe opponerent. Verùm hi conſilio tam opportuno uſi miſſis illuc ſuis inſtitoribus, & introductis commerciis, ea Reipublicæ penitùs præripuêre, cui longè fuiſſet utilius, Luſitanorum navigationem manſiſſe integram: ita enim eorundem navigiis uti potuiſſet tanquam onerariis ad advehendas Orientis divitias, & ſi portus Regni illius attigiſſent, incolarum opera & labore eas perficere, & poſt majori cum induſtria & lucro per univerſam Europam diſtrahere. Nimirum illa ipſa inſtrumenta & me-

dia, quæ ad ſecuritatem propriam cum damno alieno humana excogitat prudentia, auctori poſtea accerſunt exitium. Sabaudiæ & Parmæ Duces belli incendia in Mediolanenſi Statu fovere ſatagebant, ſed eorum alter ſuum proprium evertit penitùs, alter verò belli ſedem ad ſe pertraxit. Unicum malum conſilium optimo animo Regis Franciæ impreſſum effecit, ut ſeipſum pœnè metuat, diffidat Matri, Fratri Germano, & toti regno: perſuaſus ſcilicet, ſe ſuaque ſine bello ſtare non poſſe, atque adeò à ruina Domûs Auſtriacæ ſuam dependere ſalutem & conſervationem.

Fœdus Camerancenſe contra Rempublicam Venetam ſuaſit non nemo Legatus è Francia hoc uſus argumento, quòd diſſenſiones illa ſeminaret inter Principes, ut ſuam fabricetur fortunam cum aliorum ruina, & uniti inter ſe complures eidem armis eripuêre, quicquid in terra firma acquiſiverat. Fieri fortè potuit, ut tempora illa tales artes exigerent, aut quod Viri prudentes, quibus Senatus ille ſemper floruit, ejus rei incommoda agnoſcerent quidem, iis tamen occurrere non poſſent, ob nimiam Senatorum multitudinem, aut ne obſiſtendo ſuſpecti aliis haberentur. Eſt nimirum hæc Rerumpublicarum infelicitas, ut in illis malitia, tyrannis, odiorum fomentum, commodorum procuratio, nulla habita Juſtitiæ ratione, præcipuum magisque ſecurum ſuffragium eſſe ſoleat, quod zelum, amoremque in patriam communiter interpretamur, adempta viris melioribus recte agen

di libertate. In illis, inquam, *(a) Sapientibus quietis & Reipublicæ cura: leviſſimus quiſque & futuri improvidus, ſpe vana tumens* eſt, cumque in deliberationibus numerentur potius, quàm ponderentur vota, & in communitatibus omnibus plures inexperti & temerarii reperiantur, quàm cordati, gravia inde naſci ſolent incommoda. Etiamnum hodie cum maximo tranquilitatis publicæ bono &, communi omnium applauſu obſervari videmus à laudatiſſima illa Republica bonas regulas politicas, utpote quæ paci univerſali ſtuduit ſemper, & conſtantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam, neque unquam locum dare voluit continuis Franciæ ſollicitationibus, aut bellis præſentibus ſeſe immiſcere. Quare non ſolùm Auſtriacam ſibi Domum mirè devinxit, ſed ſemetipſam etiam communi Martis furori prudenter ſubduxit, adeò ut plus ea ratione profecerit, quàm vi & armis obtinere potuiſſet. Vicinitas majoris potentiæ non ſemper damno eſſe ſolet, aut fraudi: interdum maris inſtar eſt, quod aliorſum recedit, & Provincias integras ſubductis undis Vicino tranſcribit. Principes non pauci & Reſpublicæ conſervationem ſuam & amplitudinem huic debent Monarchiæ. Periculoſæ plenum opus eſt aleæ, bella ſemper potentiori machinari, & hoc ſolùm agere, ut Principatus minores contra illum nunquam non in armis ſint, ut alibi oſtendimus. Longè potentiores ſunt Reſpublicæ à bona cum Principibus amicitia, quàm ab armis & exercitu. Fœminæ ſunt aſtutæ; quæ facili negotio animos illorum & voluntates ſibi conciliant, & ſuas moderantur actiones, ad fines ſuos particulares eas dirigendo. Plus plerumque cum iis velut cum ſexu muliebri, quàm cum Principibus aliis connivetur, nota præſertim Magiſtratus natura, in quo probi abſque culpa ſunt. Ne igitur turbari ſe ſinant, ſi Principes interdum iratiores videant: nam *(b) amantium ira amoris redintegratio eſt.* Suasmet potiùs umbras & ſuſpiciones improbent, quibus amicorum fidem quandoque in dubium vocant, quod vitium multitudinis eſt, res ipſas non ratione, ſed ſuſpicione plerumque inani metientis.

§. Atque artes iſtæ ſeminandi diſcordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis ſunt & Palatiis, & fere ex ambitione naſci conſueverunt; cùm enim jam diſtributa ſint prœmia, & formæ novæ abſque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eò contenditur. Interdum non niſi æmulatio eſt, quâ Miniſter unus invidet alteri excellentes animi dotes, quibus pollet, ideoque hoc agit potiſſimum, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucent, aut ut conceptam de iis opinionem deponant alii. Quem in finem falſa etiam nonnulli aliis imponunt crimina, & ſi veritas obſcurari non poteſt, utuntur ficto riſu, jocis aliiſque verbis minùs honorificis, ſub quâdam amicitiæ ſpecie, ut qui jam in rebus levioribus auctoritatem perdidit, eâdem poſteà etiam in gravioribus deſtituatur. Artificia ejusmodi malitioſa, minusque ſincera ipſi quoque auctori perniciosa ſunt, quemadmodum in Hiſpone ejusque ſequacibus prudenter *(c)* advertit Tacitus. Et tametſi Lucinius Proculus alios *(d) criminando, quod facillimum factu eſt, pravus & callidus, bonos & modeſtos anteibat:* iſtud tamen tum ſolet accidere, cùm probitas & modeſtia intra vitæ privatæ limites ſeſe continent, & honores publicos ac gratiam Principum aſpernantur; ut facere ſolent ii, qui ſuismet diffiſi viribus minùs idoneos ſeſe reputant ad negotia publica aliaque majoris momenti pertractanda. Viris talibus malitia ſolers, & ad occupandos animos intenta, debita virtutum prœmia facilè præripit; quomodo Tigellinus factitabat, *(e) Præfecturam vigilum, & prætorii, & alia prœmia virtutum velocius vitiis adeptus.* Verùm tales artes eâdem, quâ naſcuntur, celeritate rurſum intereunt; ut in eodem Tigillino vide-

(a) Tac. l. 1. Hiſt. (b) Terentius. (c) *Perniciem aliis, ac poſtremum ſibi invenere.* Tac. l. 1. Ann. (d) Tac. l. 1. Hiſt. (e) Idem lib. 1. Hiſt.

videre fuit, qui (*a*) *inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & deformes mores, ſectis novacula faucibus, infamem vitam fœdavit, etiam exitu ſero & inhoneſto.*

SYMBOLUM LXXVI.

VIbrat ſol lucis ſuæ radios in ſpeculum concavum, & iidem inde mox ignei emicant (figura præſentis Emblematis) quo ſignificatur in bona aut mala Miniſtrorum intentione pacem aut bellum conſiſtere. Periculoſa eſt mandatorum, quæ ipſi accipiunt, repercuſſio. Si pectus iis eſſet criſtallinum planum & candidum, eadem cùm puritate mandata redderent, qua acceperunt, immò etiam majore. Quòd ſi iis chalybeum ſit, orbem univerſum bellis ſuccendent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus curæ eſſe debet, ne ad eam procurandam Miniſtros adhibeant Martem potiùs ſpirantes: hi enim, cùm gloriam ſuam & fortunam in armis collocent, omnem captant occaſionem belli incendia ſuſcitandi. Non deploraret Corona Franciæ tot diſſidia, neque Europa tot Martis calamitates, niſi in illis conſervatio gratiæ Regis Chriſtianiſſimi ſita fuiſſet. Sacræ paginæ memorant, tubas, quibus bellum denunciabatur, Sacerdotibus olim commiſſas (*b*) fuiſſe, ne modeſtia & gravitas ſacratioris eorundem officii, quo fungebantur, absque gravi cauſa iis uti permitterent. Animi Principum ſinus quidam marini ſunt, qui in altiſſimos fluctus montium inſtar ſeſe erigunt, ſi Miniſtri eorundem turbulenti Boreæ fuerint; contra, ſi placidi Zephyri, in ſumma vivunt tranquillitate. Etenim animus generoſus, & pacis ac mutuæ Principis ſui cum aliis concordiæ amicus: mandata temeraria, & periculoſa moderatur, atque emendat; ſolis exemplo, cujus radii etſi per angulos tranſeant, expedire tamen ſe conantur poſtea à forma illa

Pppp im-

(a) Idem ibidem. (b) *Filii autem Aaron Sacerdotes clangent tubis; eritque hoc legitimum ſempiternum in generationibus veſtris.* Num. 10. 8.

imperfecta, & in reverberatione ſua redire ad Sphæricam. Nec ſufficit interdum, quòd intentionem habeant minimè malam, ſi belliciofi aliàs & Martiales habeantur, quia aut nemo ſibi perſuadet, tam fortes animos occaſionem neglecturos, aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certè malitia ea velut pallio ſeſe contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhætorum factione futurum eſſet in valle Tellina, ob conſociationem cum Republica Venèta, & propugnaculum extruxit ad oſtium Adæ fluvii, pro ſecuritate ſtatus Mediolanenſis: ingreſſus eſt Vallem eandem Dux Feria excitus à Catholicis, ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Oſunenſis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Julii aliorſum avocare conatus eſt, & tribus illis Miniſtris imputata fuere bella, quæ deinde propter Sabaudiæ Ducis inquietudinem exorta ſunt.

§. In iis tamen, qui pacis tractandæ cauſa mittuntur, majus hoc ſolet eſſe periculum, cum quisque ferè in negotiis naturæ ſuæ ductum, aut paſſionem ſequatur potiùs, quàm bonam Principis intentionem. Lupus Harus offenſus à Rege Sanctio, cui cognomentum Fortis, egregiè ſeſe ultus eſt in tractatibus pacificationis inter eundem Regem, & Petrum Tertium Regem Aragoniæ, ſecus amborum reſponſa referendo; quo factum, ut utrumque commotiorem redderet, quàm fuerint anteà. Maxima Principum infelicitas eſt, quòd rebus omnibus ipſi coram præſentes adeſſe nequeant, adeoque neceſſe habeant in multis aliorum uti relationibus, quæ fontibus ſimiles ſunt: ſicut enim hi terræ metallicæ, quâ tranſeunt, affectiones imbibunt, ita illæ ſemper ferè malitia, paſſione, aut affectu Miniſtrorum inficiuntur, eorumque commoda ac fines ſapiunt. Iisdem conantur aſſentari Principi, ita eas inſtituendo: ut ad illorum arbitrium & voluntatem fictæ factæque videantur. Miniſtri, & cumprimis Legati, qui rei bene gerendæ apprime ſtudioſi videri cupiunt, & tanquam ingenio ſuo penetrent omnia, abripi ſe ſinunt privatis ſuismet imaginationibus, & ad Principes ſuos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipſa eſt, ſed quod eſſe poſſe ſibi ipſi imaginantur. Nimis in ſuſpiciones proni ſunt, quas ſicut è quavis leviſſima umbra hauriunt, ita mox fidem iis adhibent, unde graves æquivocationes naſcuntur & errores, immo cauſa præcipua diſſenſionum, bellorumque inter Principes; ſi quidem *(a) in turbas & diſcordias peſſimo cuique* Miniſtro *multa vis.* Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri ſe ſinant primis Miniſtrorum relationibus, ſed componant eas prius cum iis, quas ab aliis accipiunt, atque ut de perſcriptis ad ſeſe tanto certius formare poſſint judicium, perſpecta imprimis eorundem habeant ingenia & naturas, modum inſuper, quo res ſolent concipere, num videlicet paſſionibus, aut affectibus privatis duci conſueverint: accidit enim interdum, ut Miniſter amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiatur, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus ejusdem ineſcari ſe ſinit, & ex gratitudine quadam naturali illius partes & cauſam agit potius, quam ſui Principis. Nonnunquam etiam inanibus rerum ſimulacris, & rumuſculis adverſis, per dolum confictis, decipitur, & facilè ſuum etiam fallit Principem: nam nemo aptior ad propinandos aliis errores, quàm qui prior eos hauſerit. Miniſtri bene multi levibus moventur ratiunculis, aut paſſione aliqua ducti, aut averſione animi; quæ judicium iisdem perturbat, omnia in malum vertunt. Sunt prætereà nonnulli natura ſic comparati, ut actiones omnes & conſilia in deteriorem interpretentur partem; quemadmodum alii ita ſinceri, ut nihil ſiniſtra cum intentione agi credant. Tam iſti, quam illi pernicioſi ſunt, & hi poſtremi quidem non minus, ac alii priores.

Exiſtimans interdum Miniſter ad obſequii munus pertinere, aut intelligentis

(a) Tacit. lib. 4. Hiſt.

tis & boni communis ſtudio flagrantis nomen ſe adepturum, ſi Principi ſuo hoſtes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigilantiam in ſuſpicionibus collocat, nec quisquam a calamo ejusdem & lingua ſecurus eſt, atque ut umbras ſuas & apprehenſiones tantò faciat certiores, nimiùm diffidendo occaſionem dat, ut amici convertantur in hoſtes, & cauſa in litem abeat cum gravi Principis nocumento, cui longè plus profuiſſet bona de omnibus exiſtimatio, aut ſi Miniſter adhiberet remedia ad curandos, non ad infirmandos hominum animos, & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Miniſtri Legationibus, atque ut ad familiæ propriæ commoda procuranda reverti ſibi liceat, non verentur diſſuere omnino Principum inter ſe amicitiam, aut alia minus ſana conſilia ſuggerere.

Falluntur egregiè Principes, qui ſibi perſuadent, Miniſtros ſemper ut Miniſtros, nunquam ut homines agere. Quod ſi ita eſſet, meliora ab iis præſtarentur obſequia, & pauciora evenirent incommoda. Attamen homines ſunt, neque Miniſtri munus eos continuò exuit propenſione naturali ad quietem & delicias, amore, ira, vindicta, aliisque affectibus, & paſſionibus, ad quas corrigendas non ſufficit ſemper ſtudium boni communis, & obligatio.

§. Verùm id diligenter velim animadvertat Princeps, fieri interdum, ut qui Miniſtros bonos & gnavos fallere nequeunt (eò quòd hi in tractando negotio artes illorum & conſilia penetrent, videantque quid è re Principis ſui ſit, quid non) eos traducant tanquam diffidentes, paſſionibus obnoxios, duros & intractabiles, adeòque illud conentur efficere, ut iis amotis negotia committantur aliis minùs ad eam rem inſtructis, aut ut cum ipſo Principe immediatè ea tractare ſibi liceat, cui multa ad ſpeciem æqua proponunt, eumque inducunt, ut concedat, quæ ipſi deinde fraudi ſunt, & interdum ut Miniſtrum ſuum peſſundet penitus. Nemo exiſtimare debet negotiorum curſum mutare ſe poſſe, aut Miniſtri fortunam evertere: ubi enim hoc ſperare licuerit, nullus Miniſter ſecurus erit, nec Principis negotium rectè curabitur; talis enim fiducia contemptum & inobedientiam parit in accuſante, & metus criminis imponendi animos Miniſtro adimit. Quare minus damnum cenſeo hos fortè errare, quam leviter admittere adversùs eos querelas & accuſationes præſertim Exterorum, & licet veræ eæ ſint, majoris tamen prudentiæ eſt differre remedium donec iſtud aſcribere ſibi nequeat is, à quo profectæ illæ fuerant.

SYMBOLUM LXXVII.

AMbæ illæ Principes cœli faces, diei noctisque præſides, quanto à ſe invicem abſunt longiùs tantò majori conſenſione, & pleniori luce iſthæc inferiora colluſtrant. Aſt ubi concurrunt propiùs, nil juvat quidem eſſe fratres, quo minùs præſentia unius alterius impediat radios, & ex tali Ecclipſi naſcuntur grandiores umbræ, aliaque terræ incommoda. Conſervant & fovent Principes mutuam inter ſe amicitiam Miniſtrorum & literarum beneficio, at ſi coram de rebus ſuis inter ſe communicent, mox ex ipſo aſpectu umbræ ſuboriuntur ſuſpicionum & offenſarum, quia nunquam unus in alio reperit, quod antea ſibi pollicebatur, nec unusquisque ſuo ſe metitur modulo, cùm nemo ferè inter eos ſit, qui non plus obtendat, quàm ei de jure debeatur. Duellum propè eſt mutuus Principum conſpectus & præſentia, in quo de cæremoniis decertatur, unoquoque poſcente primas, & cum altero de victoria contendente. Aſſiſtunt certamini amborum familiæ, velut bini hoſtiles manipuli, quorum ſinguli id in votis habent, ut Princeps ſuus & perſonæ dotibus, & amplitudine palmam ferat; cumque in tanto numero omnes

prudentes eſſe nequeant, quodvis dicterium, aut leviſſimus aliquis contemptus, facilè divulgatus, graviter alios offendit. (*a*) Ita factum in congreſſu Regis Henrici, & Ludovici Undecimi Regis Franciæ, in quo cum Hiſpani ſplendore & pompa excederent, contrà verò vilem Gallorum cultum ac ſordes deriderent, animis haud leviter offenſis duæ illæ Nationes diſceſſerunt ab invicem, quæ usque id temporis tam arctam inter ſe amicitiam coluerant. Occulta fuêre Germanici & Piſonis odia, quoad coràm inter ſe (*b*) viderunt. Conſpectus mutuus Regis Caſtellæ Ferdinandi Quarti, & Regis Luſitaniæ Dionyſii ejus ſoceri graves peperit diſſenſiones, uti & ille Regis Philippi Primi & Regis Ferdinandi. Et tametſi ex congreſſu Regis Jacobi Primi cum Rege Alphonſo, atque ex multis aliis ſimilibus inſignia nata ſunt emolumenta, tutiſſima tamen via erit, ſi Principes negotia ſua per Legatos conſiciant.

§. Qui Principibus magis Familiares ſunt, ii hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorùmque conſanguineos & affines diſſidia ſeminent, cujus rei in hiſtoriis noſtris multa exempla ſuppetunt. Lupus Harus inter Regem Sanctium, cognomento Fortem, ejusque conjugem Reginam diſcordiam concitare conatus eſt. (*c*) Famuli Reginæ Catharinæ Matris Regis Johannis Secundi eandem irritabant adverſus Infantem Ferdinandum. Alvarus Lara, (ut Regni gubernationem diutiùs obtineret) literis confictis Regi Henrico Primo perſuadere voluit, à ſorore ſua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis ſerviebat diſſenſio inter Infantem Sanctium, & Regem Alphonſum Sapientem ejus Patrem, ii vehementer cavebant, ne quas habebant controverſias, coràm præſentes componerent. Caſtellæ Proceres impediebant (*d*) concordiam inter Regem Joannem Secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Luna illam item, quæ inter Joannem Navarræ regem, ejusque filium Carolum. Vianæ Principem intercedebat. Pri-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 23. c. 5. (b) *Diſceſſeruntque opertis odiis.* Tac. lib. 2. Annal. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 12. cap. 6. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 22. cap. 4.

Privati Regis Philippi Primi eidem diſſuadebant congreſſionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejuſcemodi artes vidimus his noſtris temporibus frequentari in Francia cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Chriſtiani orbis. Remedium unicum eſt, ſpernere difficultates & incommoda, quæ Miniſtri Principibus familiares obtendunt, & in mutuum venire conſpectum, ubi vi ſanguinis occultè operante, mitigantur animi, & in apertum ſe prodit eorum malitia, qui diſſidiorum auctores extitêre. His rationibus permotus Rex Ferdinandus Segobiæ coràm convenit Regem Henricum Quartum conjugis ſuæ fratrem, nihil veritus ex eo periculi, quod ſe ſuaque committere videretur Regi offenſo, qui aut ex amore naturali, aut ad diſſimulandam ſuam infamiam illud agebat unicè, ut filia ſua Joanna in Corona ſuccederet: etſi enim de periculis iſtis ſatis à ſuis fuerit præmonitus, cùm tamen ad prudentiæ bilancem iſta expenderet, prævaluit omnibus unica illa conſideratio, nullâ ſcilicet vi aut tractatione plus effici poſſe, quàm præſentiâ.

SYMBOLUM LXXVIII.

QUod in Sirene cernitur, formoſum eſt; quod auditur, ſuave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monſtroſum. Quis primo aſpectu inæqualem iſtam diverſitatem agnoſceret? Tantum mentiri oculos, ut fallant animum tam ſuavem eſſe concentum ut naves impellat in ſcopulos! velut extraordinarium admirata eſt Antiquitas monſtrum iſtud, at nullum magis ordinarium: aulæ & loca omnia eorum plena (*a*) ſunt. Quoties homines dulcem & ſonoram in ore linguam circumferunt, qua decipiunt, & amici greſſibus

(a) *Et Sirenes in delubris voluptatis.* Iſai. 13. 22.

bus ponunt (*a*) laqueos? Quoties frons exterior amorem præ ſe fert & benevolentiam, & animus iram coquit & indignationem? Quod finguntur lachrymæ, quæ ex gaudio (*b*) profluunt? (*c*) *Periiſſe Germanicum nulli jactantius mœrebant, quam qui maximè lætabuntur.* Attulerunt ad Julium Cæſarem Pompeji caput, & tametſi hoc illi ſpectaculum non injucundum eſſet, lachrymis tamen interiorem animi affectum diſſimulavit.

(*d*) *Non primo Cæſar damnavit munera viſu,*
Avertitque oculos, vultus dum crederet, hæſit,
Utque fidem vidit ſceleris, tutumque putavit
Jam bonus eſſe ſocer: lachrymas non ſponte cadentes
Effudit, gemitusque expreſſit pectore læto.
Non aliter manifeſta putans abſcondere mentis
Gaudia, quam lachrymis.

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quorundam Principum. Quàm fucati Religionis & boni publici coloribus? Quam amplis veſtiti promiſſis, & blandis ac amicis ſermonibus? Quæ fraudes mutuæ non latent ſub illâ ſpecie, & exterioribus benevolentiæ indiciis? Angelos ſeſe exibent, & deſinunt in ſerpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant & venenum iis infundant. Meliora ſunt ſinceri animi vulnera, quàm horum talium (*e*) oſcula. Verba eorum blanda ſunt, ipſi verò acuta (*f*) jacula. Quoties proditio ab honoribus incepit? Tiberius incenſus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejusdem moliebatur, totiusque familiæ Auguſti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii conſortem reddidit. His publicis benevolentiæ ſignis animum ſuum tegere contendebat; ardebat Germanici invidiâ, magisque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptiùs: quod oculis patebat, exiſtimatio erat & honor, quod clàm ſuberat, non niſi odium & (*g*) malitia. Quò magis ſincerum ſeſe cor exhibet, eò plus doli in receſſu habet abditum. Non æquè fallunt fontes turbidi, ac limpidiores, qui venenum diſſimulant, & puritate ſuâ ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advigilet prudentia, ut illas Principum artes tempori penetret, tantoque magis ſuſpectos eos habeat, quantò benigniores & magis benevolos ſeſe oſtendunt, & mores ſuos ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit verſis artibus, & aſperitate in teneritudinem, & blandimenta, ut Neronem ab amoribus ancillæ (*h*) abſtraheret: quæ mutatio ipſi etiam Neroni, & amicis ejus ſuſpecta fuit, adeò ut eum monerent, caveret mulieris (*i*) inſidias. Ad ea potiùs oportet advertere animum, quæ celare ſtudent Principes, quàm quæ palam produnt: magis ad ea, quæ ſilentio premunt, quàm ad ea, quæ exteriùs offerunt. Tradit Elector Trevirenſis Archidiœceſis ſuæ Metropolim Regi Franciæ, ut

(a) *Homo, qui blandis fictisque ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expandit greſſibus ejus.* Prov. 29. 5. (b) *Peractis triſtitiæ imitamentis.* Tacit. l. 13. Annal. (c) Tac. l. 2. Ann. (d) Lucan. (e) *Meliora ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oſcula odientis.* Prov. 27. 6. (f) *Molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.* Pſal. 54. 22. (g) *Nec ideo ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri juvenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitque cauſas, aut forte oblatas eripuit.* Tacit. lib. 2. Annal. (h) *Tum Agrippina verſis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, ſuum potius cubiculum, ac ſinum offerre contegendis, quæ prima ætas, & ſumma fortuna expeterent.* Tac. l. 13. Annal. (i) *Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque caveret inſidias mulieris ſemper atrocis, tum & falſæ.* Tac. l. 13. Annal.

ut eam militari firmet præſidio, etſi probè ſciret Imperialem urbem eſſe, & ſub protectione hereditaria Regis Hiſpaniæ, tanquam Ducis Lutzenburgenſis, & Comitis inferioris Burgundiæ, atque adeò non in illam ſolùm ſe, peccare, ſed & in Imperii conſtitutiones; poſt verò iis de cauſis copiæ Regis Catholici urbem illam iterum Francis eripiunt, Electorem caſu & fortuitò detinent, & tractant omni cum veneratione tali ac tanto Principi debita; & ecce poſtquam Rex Franciæ jam decem aut octo diebus ante fœdus cum Batavis ſanciviſſet, ad oppugnandas Provincias Belgicas, hunc bello titulum obtendit, etſi poſt id acciderat, & in dictas regiones ſigna infert, ſpecie liberandi Electoris, amici ſui, & in fœderibus ſocii. Facilè occaſiones reperit, aut ſubnaſci facit, qui eas ſtudiosè quærit. Malitia luci ſimilis eſt, quæ per quamcumque rimulam ſeſe penetrat, & tanta in nobis ineſt ad libertatem propenſio, tam cœca noſtra ambitio, ut nulla tam ſit fucata ſpecies, modò ad alterutram illarum collimet, cui non illicò fidem habeamus, ſinamusque ab ea nos decipi, quantumvis à veritate aliena ea ſit, & rationi aut experientiæ adverſetur. Italia nondum ſatis agnoſcit conſilia Franciæ, quibus ſub titulo protectionis dominatum illius affectat, etiam poſtquam vidit violatam ab ea fidem publicam, poſt conſtitutas tot paces Ratiſbonæ, Cheraſci, & Monconi, poſt invaſum item Montferratum, Vallem Telinam, Pinnarolam, & impoſitum Monaco militare præſidium. Talia ſimulacra obtendunt Principes ſuæ ambitioni, cupiditati, aliisque conſiliis minus rectis, cum jactura etiam ſanguinis & fortunarum ſubditorum. Hinc ferè naſcuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

§. Sicut autem ipſa commodorum ratio mutatur interdum, ita & cauſæ iis prætextæ: hæ namque umbram illis faciunt, & ſequi ea ſolent. Tractat Reſpublica Veneta armorum ſocietatem cum Griſonibus, obſiſtunt Galli, ne quid detrimenti caperent confœderationes, quas ipſi cum iisdem aliàs fecerant: abeunt in diverſas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ, quorum exſtirpationem moliebantur Hæretici: conventum eâ ſuper re inſtituunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quàm ut Hiſpani cum exercitu in vallem penetrent, quòd longè etiam ante Clementis VIII. fuit conſilium, in inſtructione quadam data Epiſcopo Veliæ, cùm illum pro nuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guffierio, qui Franciæ curabat negotia, ſuadetque Comiti Alphonſo Caſato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Feria hortetur literis, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluſo hâc ratione Venetis tranſitu, ipſi à cogitatis ſuis deſiſterent, & Vallis ab Hæreticis tuta eſſet ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanenſi, atque univerſæ Italiæ ab hæreſi imminebat, lamentis item, & lachrymis Catholicorum, Vallem Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic ſe opponunt conſilio, novo ſancito fœdere Avenione cum Venetis, & Allobrogum Duce ſub ſpecie conſervandæ libertatis Italiæ, tametſi hæc magis in eo poſita eſſet, ut tranſitu illo Hæretici Tranſalpini prohiberentur, quàm ne Hiſpani nimis illic potentes evaderent. Cúmque Vallis Telina non niſi ſimulachrum eſſet unioni illi callidè obtentum, uſi ſunt id temporis fœderati armis ſuis ad diſtrahenda aliorum conſilia, & vim omnem atque conatum, ad opprimendam Rempublicam Genuenſem, converterunt. Ita rationes prætextæ variantur, prout aliæ atque aliæ commodorum ſeſe dant occaſiones.

§. In ipſis denique effectibus falſam obtentuum illorum ſpeciem tempus prodit, quia aut non præſtatur, quod promiſſum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Reſpublica Veneta Gradiſcum occupare, & cauſam prætendit

dit Uſocchorum, qui in Croatia ſunt, incurſiones: maris libertatem tueri ſe velle ſimulat, & terrâ bellum ſuſcipit.

Sæpenumerò majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo ſumuntur arma, & eidem officiunt potius: interdum ſpecie Religionis, & eandem graviter lædunt; interdum pro tranquillitate publica, & eam perturbant: interdum pro ſubditorum libertate, & eos opprimunt: interdum pro eorundem tutela & defenſione, in eosque tyrannidem exercent: interdum pro ſtatu proprio conſervando, & alienum occupare ſatagunt. O Homines, ò Populi, ô Respublicæ, ò Regna! quorum tranquillitas & felicitas ex ambitione, & repentino paucorum impetu dependet!

§. Quando fines actionum honeſti quidem ſunt, incertum tamen, an eos æquè in meliorem partem interpretaturi ſint alii; aut quando periculum eſt, ne ſi innoteſcant, obtineri nequeant, licebit eos eâ ratione diſponere, ut actiones noſtræ diverſam quaſi ſpeciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honeſtis cauſis proficiſci. Qua in re nulla fraus ab eo committitur, qui ſic agit: rectè enim id facit ac licitè, ſed malitiæ ſolùm ſimulacrum aliquod ante oculos objicit, quo ſeſe ipſa decipiat, ut ne juſtis conſiliis Principis obſiſtat. Neque verò ulla cogit neceſſitas, ut ſcopum, quò intendit, aperiat aliis, immò attingere metam certam non poſſet, niſi eodem tempore in alias collineare videretur.

§. Nec minùs in Rebuspublicis periculoſa eſt ſpecies ficta cujusdem zeli, quo ſimulant nonnulli, ſe bonum publicum præ oculis habere, & non niſi privatum ac proprium ſpectant. Prætexunt gubernationis emendationem, ut omnem illius auctoritatem labefactent. Proponunt media, & conſilia ſuggerunt poſt caſum, ut errores commiſſos, ſed poſtquam medicinam ampliùs non admittunt, in lucem proferant. Libertatem præferunt, ut populi plauſum contra Magiſtratum ſibi concilient, & perturbatam Rempublicam ſuæ deinde ſervituti (*a*) ſubjiciant (*b*) *Cæterum libertas, & ſpecioſa nomina prætexuntur, nec quiſquam alienum ſervitium & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet.* Quæ argumenta non dedit Tiberius reſtituendæ libertatis Romanæ, cùm eandem cogitaret (*c*) opprimere? Eodem artificio uſus eſt Princeps Auriacus ut Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret: iisdem ejus utuntur poſteri, ut Provinciis Unitis dominentur. Tempus maximo cum ſuo damno eas edocebit, quantum inter legitimum Dominum & Tyrannum interſit, & tunc optabunt (*d*) *non ſe contumaciam cum pernicie, quam obſequium cum ſecuritate maluiſſe*, id quod olim Trevirenſibus ſuaſit Cerialis. Convolat cœco quodam impetu populus ad illicem libertatis fiſtulam, nec ſuam agnoſcit levitatem, donec amiſſa penitùs libertate ſervitutis laqueis irretitum ſe viderit. Moveri ſe ſinit fictis Crocodilorum iſtorum lachrymis, & minùs cautè ſuas illis fortunas & vitam committit. Quanta per orbem eſſet quies, ſi noſſent ſubditi, ſive penes populum, ſive penes multos, ſive penes unum, ſummum fuerit imperium, nullam unquam fore gubernationem absque incommodis, & absque aliqua tyrannidis ſpecie? nam etſi ſpeculatio fortè perfectam aliquam Rempublicam excogitaret, cum ea hominum eſſe debeat, non Angelorum, laudari poterit faciliùs, quàm (*e*) evenire. Atque adeò non conſiſtit libertas in hac vel illa gubernationis forma inquirenda, ſed in illius potiùs conſervatione, quam longus uſus conſtituit, & experientia approbavit, in qua juſtitia vigeat, & conſervetur quies publica, poſito quod

(a) *Ut imperium evertant, libertatem præferunt: ſi impetraverint, ipſam aggredientur.* Tac. lib. 16. Annal. (b) Idem lib. 4. Hiſt. (c) *Specioſa verbis, re inania, aut ſubdola: quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infenſius ſervitium.* Tac. lib. 1. Annal. (d) Idem l. 4. Hiſt. (e) *Dilecta ex his, & conſtituta Reip. forma laudari facilius, quam evenire, vel ſi evenit, haud diuturna eſſe poteſt.* Tac. lib. 4. Annal.

quod uni alicui dominationis generi parendum ſit: nunquam enim libertas plus patitur detrimenti, quam in ejusmodi mutationibus. Cogitamus interdum gubernationem efficere meliorem & in aliam pejorem incidimus; uti iis accidit, qui Tiberio & Cajo fuerunt (*a*) ſuperſtites: & licet fortè etiam redderetur melior, longè tamen graviora ſunt damna, quæ tranſitum illum ab uno dominatu ad alium comitari ſolent, adeoque ſatius eſt præſentem tolerare, etſi iniquus (*b*) ſit, & in Deo confidere, qui ſi Princeps ſit malus, alium largietur (*c*) meliorem. Ad divinam illius providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbaret, quisquis obedire nollet Principibus, quos ſuo loco poſuit. Impius Rex erat Nabuchodonoſor, & Deus tamen graves pœnas comminabatur, ſi quis ei parere (*d*) recuſaret. (*e*) *Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres, & cætera naturæ mala; ita luxum, avaritiam,* aut alios *dominantium* defectus *tolerare* debemus. *Vitia erunt donec homines.* Quis Principum ab illis omnino immunis erit? (*f*) *Sed neque hæc continua; & meliorum interventu penſantur.*

SYMBOLUM LXXIX.

NUlla avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Pſittacus.

(*g*) ***Si me non videas, eſſe negabis avem.***

Tanta ejus eſt ſolertia, ut fuerint inter Philoſophos, qui dubitarent, num rationis eſſet particeps. Cardanus de eo ſic ſcribit: (*h*) *Inter aves ingenio ſagacitateque præſtat, quod grandi ſit capite, atque in India cœlo ſincero naſcatur, unde didicit non ſolum loqui, ſed etiam meditari ob ſtudium gloriæ.* Avis eſt admodum ſincera & candida, quod magnorum ingeniorum eſt proprium. Attamen candor illius decipi ſe non ſinit, quin potius tempori dolos novit antevertere, adeò ut ſerpentis, animalis etiam aſtutiſſimi & maximè prudentis, illudat artes: nam ut ab inſidiis illius nidum ſuum tueatur, mirabili ſagacitate eum ex altiſſimis arborum ramis ſuſpendit; quemadmodum præſens Symbolum exhibet, uti ſi forte per illos ſerpens tentârit adrepere, ad enecandos pullos, ſuomet pondere deorſum decidat. Ita decet artem arte, conſilium conſilio eludere. Quâ in re eximius Principum Magiſter fuit Rex Ferdinandus Catholicus uti in omnibus conſiliis ſuis ſatis oſtendit, tum præſertim, cùm Germanam de Fox Ludovici Duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad diſſolvendam unionem & fœdera, quæ illo inſcio, & in ejus præjudicium fecerant inter ſe Hagenoæ Imperator, & Rex Philippus Primus ſuus Gener. Nec minori cum ſagacitate uſus fuit occaſione illâ, quam ei offerebat deſiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire fœdus, ut tantò eſſet expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, ſic rem omnem inſtituendo, ut Status Roſſilionenſem & Cerdaniæ ſuæ iterum poteſtati ſubjiceret: cumque videret Franciæ Regem eo jam fine ingreſſum in Italiam, & quàm periculoſus futurus eſſet vicinus

(a) *An Neronem extremum Dominorum putatis? idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo ſuperſtites fuerant: cum interim inteſtabilior, & ſævior exortus eſt.* Tacit. l. 4. hiſt. (b) *Ferenda Regum ingenia, neque uſui crebras mutationes.* Tac. l. 12. Annal. (c) *Ulteriora mirari, præſentia ſequi, bonos Imperatores voto expetere, qualeſcunque tolerare.* Tac. lib. 4. Hiſt. (d) *Quicunque non curaverit collum ſuum ſub jugo Regis Babylonis, in gladio, & in fame, & in peſte viſitabo ſuper gentem illam, ait Dominus.* Jer. 27. 8. (e) Tac. l. 4. Annal. (f) Ibidem. (g) Marialis. (h) Cardan.

Regno Siciliæ, in quod ſuos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progrederetur ulteriùs, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejusque conſilia diſſipavit, initâ cum Reipublica Veneta, aliisque Principibus ſocietate. Atque arma iſthæc magis neceſſaria ſunt belli tempore, quam pacis: in illo enim plus ingenium poteſt, quàm ipſa vis: & ſanè laude dignus eſt iſte belli dux qui ſpretâ inani gloriâ hoſtem armis debellandi, aſtu victoriam ei ſuffuratur, & conſilio triumphat, aut ſtra-

tagematis, qua in re nihil omnino adverſus jus Gentium committitur: nam (*a*) *cum juſtè bellum ſuſcipitur, ut aperte pugnet quis, aut ex inſidiis, nihil ad juſtitiam intereſt.*

— (*b*) ***Dolus, an virtus quis in hoſte requirat?***

Et quidni fallere eum poſſis, quem occidere etiam liceat? Magnanimi pectoris eſt, ſalutem publicam triumpho anteferre, & ſecuriorem reddere victoriam, neque eam tam manifeſto armorum exponere periculo, cum nulla humano quidem judicio adeò certa videri poſſit, quin variis caſibus ſit obnoxia.

§. In conjecturis ad eludenda conſilia, artesque hoſtium, non ſpectandum eſt ſemper, quid vir admodum prudens in ejusmodi negotio ageret (tametſi illud etiam antevertere conſultum fuerit) ſed formandum judicium pro conditione & capacitate perſonæ, quacum agitur: neque enim convenientiſſimo ſemper & prudentiſſimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cùm defuncto Sebaſtiano Luſitaniæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accuſabant quòd facinus periculi plenum, immò contra militiæ leges ſuſcepiſſet, quæ in Heroem tam inſigni, tamque artium militarium perito omnibus erant admirationi; ipſe verò reſpondit, ſe quidem periculum illud minimè ignoraſſe, in eo tamen confiſum ſe fuiſſe, quod negotium ſibi futurum eſſet cum Natione, quæ diuturno pacis

(a) D. Auguſt. (b) Virgil.

pacis uſu belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentia laudatis agitur, certum eſt ſemper judicium & conjectura, quam de actionibus eorundem ex præſcripto etiam rationis & prudentiæ concipimus: interdum enim paſſione, aut affectu ſe ſinunt abripi; & prudentiſſimi quique maximos ſubinde ſubmittunt errores, quia ex vana quadam de ſe præſumptione curam ſufficientem non adhibent, aut nimùm ſuæ confidunt ſapientiæ, quâ facilè in viam redire ſe poſſe arbitrantur, etſi paulo longius, quàm oportuit, alicubi proceſſerint. Nonnunquam etiam eosdem fallunt ea, quæ ipſi præſupponunt, tempus, & eventus alit: quare tutiſſimum erit, ſuum ſemper ſuſpendere judicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia ſua propria: quilibet enim peculiares ſuas habet rationes, ignotas aliis, & naturæ ſuæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod uni alicui videtur impoſſibile, alius factu facillimum judicat. Nec deſunt ingenia, quæ periculoſiſſima quæque tentare audeant. Sunt quæ rationem ament; ſunt etiam quæ eandem omnino defugiant.

§. Artes occultiſſimæ hoſtium, aut eorum, qui ſub amicitiæ ſpecie commodis ſuis privatis conſulere ſatagunt, eæ Potiſſimum ſunt, quibus tam callide negotia proponere nôrunt Principi ut non niſi in ejus emolumentum redundare videantur, quæ eidem exitio ſunt potius. Qua in re facilè ejus decipitur probitas præſertim ſi aut experientiâ careat, aut ignoret, quò alii colliment. Quare magna prudentia attentioneque opus eſt, ut prava conſilia in conſulentium damnum convertat.

§. Tametſi verò hoſtium conſilia ratiocinando penetrari ſoleant, expedit tamen ea etiam inveſtigare per exploratores, præcipua regnandi inſtrumenta ſine quibus Corona nec ſatis ſecura eſſe poteſt, nec incrementum ſumere, nec bellum ritè adminiſtrari. Id quod in Vitellio culpatum fuit, utpote (*a*) *ignaro militiæ, improvido conſilii quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus.* Et ſanè quantum noceat iſta ignorare, teſtis eſſe poteſt Germania; multæ inſignes rerum bene gerendarum perditæ fuêre occaſiones, miles ſæpe in ſtativis ſuis inopinatò oppreſſus, hoc ſolo nomine, quod conſilia & itinera hoſtium ſatis explorata non haberet. Joſue (*b*) exploratorum utebatur opera, tametſi Deus ipſe armorum illius curam gereret. Moyſes non niſi Angelo columnam igneam præferente, quæ ſtativa deſignaret, caſtra (*c*) movebat, & adhuc juſſu Dei duodecim miſit Exploratores, ut terram promiſſam (*d*) coràm inſpicerent. Legati Exploratores publici ſunt, & ſalvo jure divino aut Gentium, muneribus ac largitionibus tentare poſſunt Miniſtrorum fidem, etſi jurata ea ſit, ut expiſcentur, quid adverſus ſuum Principem inique machinentur alii: hi enim ad ſecretum minimè tenentur; pro illis verò militat ratio defenſionis propriæ naturalis.

(a) Tac. l. 3. Hiſt. (b) *Miſit Joſue duos viros exploratores in abſcondito.* Joſ. 2. 1. (b) *Tollensque ſe Angelus Dei, qui præcedebat caſtra Iſraël, abiit poſt eos: & cum eo pariter columna nubis.* Exod. 14. 19. (d) *Mitte viros, qui conſiderent terram Chanaan, quam daturus ſum filiis Iſraël ſingulos de ſingulis tribubus, ex Principibus.* Num. 13. 3.

SYMBOLUM LXXX.

SCalptores primùm domi ſuæ marmoreos aptant lapides & expoliunt, quibus ædificium exornare cogitant, nam poſteà majoris id eſſet laboris, & opus imperfectum fieret. Hâc ratione, opinor, formati fuêre lapides pro templi Salomonici fabrica, ut absque ſtrepitu, & inſtrumentorum ſonitu illa potuerit erigi. Sic Sapientiores Principes conſilia ſua & decreta maturitate quadam expolire debent, & ad perfectionem adducere: ea enim in arena ſolùm capere Gladiatoris eſt potiùs, quàm Principis. Taurus (figura præſentis Emblematis) antequam cum hoſte in certamen deſcendat, ſecum ipſe deliberat, ſolus ſe exercet, & cornibus ſuis arborem impetendo, pugnare ferireque diſcit (*a*) *Timet, atque eum deficere omnia videntur, qui in ipſo negotio conſilium capere cogitur.* Verùm quia caſus non noſtro ſemper modo eveniunt, nec in noſtra interdum ſitum eſt poteſtate, eos ſuſpendere aut maturare, prudentiæ erit conſiderare, num de dilatione deliberandum ſit potius, an de feſtinatione. Etenim negotia quædam ſunt, quæ celeritatem in ſtatuendo poſtulant, alia tempus & maturam deliberationem, & ſi in alterutro peccetur, damno ac fraudi id erit Reipublicæ. Conſideratio, quæ plus nocumenti adfert, quàm temeritas, nequaquam proficua eſt. In caſibus ſubitis arripi debent conſilia, non capi. Quicquid temporis deliberando conſumitur, aut periculum lucrabitur, aut perdet occaſio. Fortuna celerrimè movetur, & homines plerique omnes non niſi lentè & tardè: ideò pauci eam aſſequuntur. Maximam partem de eo, quòd jam præteriit in deliberationem ſuſcipimus, & eventus ipſos conſilium ſequitur. (*b*) *Res noſtræ feruntur, immo volvuntur; ergo conſilium ſub die naſci debet; & hoc quoque tardum eſt nimis, ſub manu, quod ajunt, naſcatur.* Quando tempus nego-

tiis

(a) Jul. Cæſ. (b) Seneca.

tiis favet, tarditate adjuvatur; at ſi iis contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum proſunt maximè Conſiliarii vivaces & ignei. Negotia alia, in quibus tempori locus eſt, cum maturitate quadam debent peragi: nihil enim magis prudentiæ ad verſatur, atque celeritas & ira. Malè cuncta miniſtrat impetus, & rerum gerendarum examen ac conſiderationem confundit. Eam ob rem ſemper fere conſilia fervida & temeraria prima fronte grata ſunt; in executione dura, in eventibus triſtia, & qui ea ſuggerunt, tametſi primùm audentiores ſe præbeant, poſteà tamen, ubi volunt exequi, ſuis ſe conſiliis implicant: (*a*) *feſtinatio* enim *improvida eſt & cœca.* (*b*) *Scelera impetu, conſilia mora valeſcere ſolent.* Et licèt vulgus effectus ante videre cupiat, quàm cauſas adeòque conſilia tarda ſemper incuſet, Principem tamen adversùs ejusmodi obtrectationes armatum eſſe oportet, nam poſteà ſucceſſus felicior eas in (*c*) laudes etiam convertet.

Veruntamen cunctatio tanta eſſe non debet, ut executionis elebatur occaſio, quomodo Valenti Imperatori accidit, qui *inutili cunctatione agendi tempora conſultando conſumpſit.* In eo peccant Conſiliarii minus prudentes, qui negotiorum gravitate perturbati, nec pericula ſatis agnoſcunt, nec certi aliquid poſſunt ſtatuere, unde omnia metuunt, immò hâc ipſa ſua ancipiti dubitatione prudentes videri cupiunt. Conſilia differunt, donec tempus ipſum ea ſuppeditet, & ubi decernere incipiunt jam occaſio abiit. Atque ideò maturanda ſunt conſilia, non approperanda. Quod maturum eſt, nec à nimia temporis mora, nec à celeritate reprehendi poteſt. Optimè illud expreſſit Auguſtus ſymbolo, quo utebatur, Delphini in anchora contorti cum hac inſcriptione, (*d*) *feſtina lentè*, cui non repugnat illud Alexandri Magni, *Nihil cunctando:* illud enim de pacis, hoc de belli negotiis debet intelligi, in quo plurimum poteſt celeritas, qua res maximæ peraguntur. *Sanè Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat; ſubitus conſiliis, ſed eventu clarus.* Verùm tametſi in bello magna præſtare ſoleat impetus, cavendum tamen, ne cœcus ille ſit & inconſultus, is enim initio plerumque validus, ſpatio (*e*) langueſcit. Quando res ipſa moram patitur, & deliberationi locus eſt, plus hæc prodeſt, quàm (*f*) temeritas. Quamvis tam in uno, quàm in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu conſilia naſcantur cœca, canum inſtar, aut cum difficultatum & incommodorum ſpinis, velut erinacei, quia nimis tarda ſunt.

§. Cùm igitur à manu Principis decreta prodierint, perfecta ſint oportet, ut nulla in executione confuſio oriatur, aut dubitatio. Etenim miniſtri quantumvis prudentes, nunquam ritè exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & male efformata ad eosdem perveniunt. Imperantis eſt formam præſcribere, inferioris eandem dare executioni; & ſi in utroque iſtorum diſtincta non ſerventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco ſit, & Miniſter executoris fungatur operâ. Princeps, qui omnia Miniſtrorum permittit arbitrio & diſpoſitioni, aut ignorans eſt, aut officio Principis ſeſe cupit exuere. Male conſtitutum Imperium eſt, ubi penes multos eſt arbitrium. Immò Imperium non eſt, quod ab uno ſolo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, ſi penes Miniſtros arbitrium ſit. Tunc ſolum ſuſpendere poſſunt & debent mandatorum executionem, cùm de eorundem injuſtitia evidenter conſtiterit: priùs enim Deo nati ſunt, quàm Principi. Quando item mandata Principis ipſius patrimonio,

(a) Livius. (b) Tacit. lib. 1. Hiſt. (c) *Feſtinare quodvis negotium gignit errores, unde maxima detrimenta exoriri ſolent; at in cunctando bona inſunt, quaſi non ſtatim talia videantur, in tempere bona quis eſſe reperiet.* Herod. (d) Tacit. lib. 5. Hiſt. (e) *Omnia inconſulti impetus cœpta initiis valida, ſpatio langueſcunt.* Tacit. lib. 3. Hiſt. (f) *Duces providendo conſultando, cunctatione ſæpius, quam temeritate prodeſſe.* Idem ibid.

aut exiſtimationi noxia ſunt, aut in detrimentum vergunt bonæ gubernationis, & à notitiis facti particularibus dependent, aut cùm ob diſtantiam, aut alia accidentia ſtatus rerum ſic videtur immutatus, ut rectè colligere liceat, Principem ſi hæc antè intellexiſſet, minimè illa daturum fuiſſe mandata, neque ullum aliud grave in dilatione ſeſe offert periculum, in eo caſu differri poterunt, & contrà licebit excipere, modeſtè tamen, & ſalva reverentia auctoritati illius & arbitrio debita, ea ſaltem ſpe, fore ut inſtructus de re melius ea jubeat, quæ magis expediunt. Id quod fecit Magnus Dux, cùm contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli cum exercitu ſubſtitit, expendens nimirum cum animo ſuo, Italiæ Principes exſpectare ſollicitè, quis demum exitus futurus eſſet mutui illius congreſſus & alloquii utriusque Regis, Ferdinandi & Philippi Primi ſui Generi, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, ſi eas id temporis deſtitueret. Si tamen Miniſter certum & exploratum habuerit, Principem tam conſiliorum ſuorum amantem eſſe, ut errare potiùs malit, quam inſtrui, tacere poterit & diſſimulare: mera enim foret imprudentia periculo ſeſe exponere, ubi nullum ſperare licet remedium. Corbulo (a) *jam caſtra in hoſtili loco moliebatur*, acceptis tamen à Claudio Imperatore litteris, quibus ſe recipere jubebatur, *re ſubita*, *quanquam multa ſimul offenderentur*, *metus ex Imperatore*, *contemptio ex barbaris*, *ludibrium apud ſocios; nihil aliud prolocutus*, *quam beatos quosdam Duces Romanos*, *ſignum receptui dedit.*

Porrò iis mandatis, quæ ad materiam Statûs, ut loquuntur, pertinent, accuratiſſimè & ad amuſſim Miniſter obtemperet, neceſſe eſt (niſi tamen fortè circumſtantiæ jam commemoratæ occurrerint, aut aliàs inſigne aliquod & evidens ab executione immineat periculum) nec moveri ſe ſinat argumentis & rationibus propriis: ſæpe enim Principum conſilia tam altis nituntur radicibus, ut Miniſter, intelligentia eas aſſequi haud valeat, aut certè ipſi nolunt, ut eas rimetur aut penetret; atque adeò in dubio pro parte juſſorum ſemper ſtandum erit, & præſumendum de prudentia Principis, ita omninò expedire. Ob hanc cauſam Dolabella juſſus à Tiberio Nonam ex Africa Legionem adducere, illicò paruit, (b) *juſſa Principis magis, quam incerta belli metuens*, tametſi aliàs rationes minimè deeſſent, cur contra excipiendum videretur. Si cuilibet integrum eſſet ea, quæ præcipiuntur, examinare & diſcutere, miſcerentur omnia, & plurimæ è manibus elaberentur occaſiones. Regnum (ut alibi diximus) inſtrumentum eſt muſicum, cujus fides ad debitam harmoniam & concentum Princeps attemperat, qui digitis ſuis omnes percurrit, non miniſter, qui unam ſolam impellit, cumque alias ipſe non audiat, ſcire nequit utrum adducta nimis ea ſit, an remiſſa, & facillimè falleretur, ſi eam ſuo genio aptare vellet. Comes Fontanus ea licentia, quam ei ſua ætas, zelus, obſequia, & experientiæ tot ac tantis trophæis ac victoriis coronatæ indulgebant, aliquoties (cùm ſtatum Mediolanenſem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi Tertii parere diſtulit, eo quod ſibi perſuaderet, ea non ſatis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Miniſtrorum profecta fuiſſe, quàm ex mente Principis. Quod exemplum ſecuti ſunt poſteà alii, non absque inſigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis Regiæ. Graviſſima inde orirentur incommoda, ſi Miniſtris ſemper liceret vocare in dubium, ſitne voluntas Principis, nec ne, id quod præcipitur; cui rei inprimis occaſionem dare ſolet, ſi conſtet, non ipſius eſſe manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verùm etſi aliena ea ſit, ſemper tamen juſſis ſuus habendus eſt honos, & obtemperandum, haud ſecus ac ſi ab arbitrio & voluntate ipſius Principis profecta eſſent: aliàs enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zeloſa ac prudens ſolam manum ac ſigillum Principis ſui ſuſpicit.

§. Quod

(a) Tac. lib. 11. Annal. (b) Idem lib. 4. Annal.

§. Quod ſi Principes abfuerint longiùs, & periculum ſit, ne mandata tardius, & poſt ipſos rerum ſucceſſus perferantur, aut ne caſuum varietas (in negotiis belli præſertim) tempus ad deliberandum deneget; aliunde verò certò conſtet, abituras interim occaſiones, prudentiæ erit, ſic præcipere, ut liberum tamen ſit agendi arbitrium, prout tempus & occaſio poſtulaverint. Ne contingat fortè, quod Veſpaſiano in bello civili contra vitellium accidit, quando (*a*) *ex diſtantibus terrarum ſpatiis, conſilia poſt res afferebantur.* Ad quod incommodum evitandum, cùm Tiberius Druſum ad gubernandas Legiones Germanicas mitteret, ſocios eidem adjunxit Conſiliarios prudentes, rerumque peritos; quibuscum ipſe pro re nata & arbitrio ſuo conſilium (*b*) caperet. Pari ratione Helvidio Priſco cùm in Armeniam ablegaretur, in mandatis datum, (*c*) *rebus turbidis pro tempore, ut conſuleret.* Habuit hoc in more Senatus Romanus, ut iſta omnia prudentiæ & arbitrio Ducum permitteret, & hoc ſolùm iis potiſſimum commendaret, viderent etiam atque etiam ne quid Reſpublica detrimenti pateretur. Romanos tamen nequaquam imitatæ ſunt Reſpublicæ Veneta & Florentina, quæ quod libertatem ſuam ab unius ſolius nollent dependere arbitrio, territæ præſertim exemplo Auguſti, qui (*d*) *arma, quæ in Antonium acceperat, in Rempublicam vertit*, frœnum Ducibus ſuis impoſuêre.

§. Hanc auctoritatem liberam certis ſolent aſtringere limitibus ii Miniſtri, qui circa Reges ſunt, ut omnia ipſorum nutu & directione peragi neceſſe ſit. Unde porro fit, ut temporis plurimum in deliberando conſumatur, & conſulta tam tardè proferantur, ut aut executioni mandari nequeant, aut certè ſuos non conſequantur effectus, adeóque ſumptus pariter & antevertendi labor penitus perdantur. Accidit etiam nonnunquam, ut dum inter ipſos caſus, eorumque notitias & conſultationes tantum intercedit temporis, novæ ſuperveniant de rerum ſtatu relationes, cum circumſtantiis novis, ut quæ prius ſtatuta fuerant, rurſum immutare oporteat, atque ita dies annique labuntur, absque ullo aut conſultationis aut operationis effectu.

SYMBOLUM LXXXI.

OMnes potentiæ vires habent certis circumſcriptas limitibus, ambitio, commune Naturæ humanæ vitium, infinitas. Ea ſiquidem quantò pluribus potitur, tantò plura habere deſiderat, quin immò nihil aliud eſt, quàm appetitus quidam igneus, quem cor exhalat, & ab ea ipsa materia, cui ſe applicat, robur & incrementum ſumit. Vitium illud in Principibus majus eſt, quàm in aliis: habendi enim cupiditatem imperandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus ſuis metiri ſe nôrunt. Quam ob rem probè expendere Principem oportet, quid ferire gladio ſuo poſſit, quid ſcuto ſuo protegere, illiusque ſemper meminerit, Coronam ſuam non niſi finitum & certis arctatum limitibus eſſe circulum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quæ ſuſcipiebat negotiis cauſam, diſpoſitionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud ſolum fuerit aggreſſus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impoſſibilem aut nimis difficilem attentat, is potentiæ ſuæ limitatæ relinquit veſtigia. Conſilia fruſtrata imbecillitatis illius publica quaſi inſtrumenta ſunt. Nulla tam potens eſt Monarchia, quam non magis opinio ſuſtentet, quàm veritas; authoritas potiùs quàm vires. Appetitus gloriæ & domi-

(a) Tac. l. 3. Hiſt. (b) *Nullis ſatis certis mandatis ex re conſulturum.* Tac. l. 1. Ann. (c) Idem l. 12. Ann. (d) Idem l. 1. Ann.

dominandi cupiditas præcipites nos agunt, quippe quibus nihil videtur arduum; poſteà demum incommoda incurrimus, quæ antè animadverſa non fuerant. Omnia ferè bella evitari poſſent, ſi mox ab initio fines eorundem & media expenderentur; atque adeò prius quàm ſuſcipiantur, oportet ut Princeps vires ſuas exploratas habeat, cùm offenſivas, tum defenſivas, militiæ ſuæ conſtitutionem, Duces, quos illi poſſit præficere, ærariorum ſuorum faculta-

tes, quantum ſubſidii pecuniarii ſperare queat à ſubditis, num eorundem fidelitas in fortuna adverſa conſtans permanſura ſit, nec ne. Multo item ſtudio, lectione & communicatione adnotata habeat diſpoſitionem & ſitum provinciarum, mores Nationum, hoſtium ſuorum naturas, divitias, auxilia, ſocietates ac fœdera. Uniuscujusque gladium metiatur, & in quo vires ejus conſiſtant, probè examinet. (*a*) Henricus Caſtellæ Rex, adverſa quamvis valetudine oppreſſus, minimè tamen illud neglexit, quin in Aſiam usque frequentes miſit Legatos, qui de moribus viribusque Provinciarum illarum ad ipſum referrent: Idem à Moyſe factum antequam in terram promiſſam Iſraëlitæ (*b*) pedem inferrent. Etne Princeps, quem his formamus Symbolis, illam quoque materiam deſideret, generatim quædam illius puncta hic attingam ea brvitate, quam præſens inſtitutum poſtulat.

§. Natura quæ in rerum varietate ſuam prodere voluit elegantiam & vires, non ſolos hominum vultus, ſed & animos variè diſtinxit, ſiquidem diverſiſſima ſunt, & diſcrepantia inter ſe Nationum ingenia ac mores. In eum finem aliter atque aliter ipſas cauſas diſpoſuit: nam aut omnes junctæ in quibusdam operantur Provinciis, aut in his iſtæ, in aliis aliæ. Geographi terræ orbem in diverſa partiti ſunt climata, quorum ſingula certi alicujus Planetæ ſubjacent dominio, tanquam præ-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 19. c. 11. (b) *Conſiderate terram, qualis ſit: & populum, qui habitator eſt ejus, utrum fortis ſit, an infirmus: ſi pauci numero an plures.* Num. 13. 19.

præcipuæ diverſitatis illius cauſæ ac fonti: & quia Clima primum, quod per Meroën, Inſulam Nili, ſeſe extendit, Saturno ſubeſt, ajunt populos ſub illo degentes eſſe nigros, barbaros, rudes, ſuſpicaces, & proditores, qui humana carne victitant.

Qui ſub ſecundo Climate, quod Jovi tribuitur, tranſitque per Sienen Ægypti civitatem, eſſe religioſos, graves, honeſtos & prudentes.

Qui ſub tertio, quod ſubjicitur Marti, & per Alexandriam porrigitur, eſſe inquietos, & bellicoſos.

Qui ſub quarto, quod ſubeſt ſoli, & per Inſulam Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, eſſe literatos, eloquentes, Poëtas, & ad omnes artes idoneos.

Qui ſub quinto, quod tranſit Romam, Italiamque ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, eſſe delicioſos Muſicæ & lautitiis deditos.

Qui ſub ſexto, ubi dominatur Mercurius, & tranſit per Franciam, eſſe mutabiles, inconſtantes, & ſcientiis deditos.

Qui denique ſub ſeptimo, quod ſubjacet Lunæ, & ſe per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam porrigit, eſſe phlegmaticos, amantes conviviorum, & mercaturæ. Verum hæc ſola cauſa non videtur uniformis eſſe ſemper, neque ſufficere: nam ſub eodem parallelo aut climate, cum eadem poli elevatione, cum æquali aſtrorum ortu atque obitu, oppoſitos videmus effectus, & præſertim in climatibus Hæmiſphærii inferioris. In Æthiopia Sol radiis ſuis corpora adurit, & nigrâ carbonum inſtar tingit fuligine; at in Braſilia, quæ eandem habet latitudinem, candida ea ſunt, & aër temperatus ac ſuavis. Antiqui zonam torridam ob æſtus ejusdem nimios pro inculta habuerunt, in America tamen temperatiſſima ea eſt, & incolis frequens. Et tametſi æterna illa cœli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert diſpoſitio, cùm pro vario montium valliumque ſitu, majores aut differentes experiamur effectus cœleſtium radiorum, quos ipſi etiam fluvii & lacus contemperant. Illud inficiari nemo poteſt, admirandam in operibus ſuis eſſe Naturam, ut planè videatur interdum quaſi datâ operâ, ad ludendam humani ingenii curioſitatem, ab ordinariis cauſarum legibus ac ratione diſcedere. Quis cauſam dederit illius, quòd in Malabaris regione, (*a*) ubi Calecutium eſt, videmus accidere? Interſecant illam Provinciam altiſſimi montes in nubes usque porrecti, deſinentes in Promontorium, quod Cori dixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & licet ab utraque parte eadem ſit poli altitudo, dum tamen cis montes hyems incipit, marisque fluctus intumeſcunt, trans montes æſtatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

Iſthæc igitur diverſitas, quæ in Climatibus, ſitu Provinciarum, aëris contemperatione, & alimentis cernitur, varie diſcriminant hominum conſtitutiones, hæ vero ipſas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac diſpoſitionem conſequuntur, Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, ſanguinei ſunt, robuſti item, & (*b*) animoſi; unde factum, ut ſemper ferè Nationibus Meridionalibus dominati fuerint; Aſſyrii Chaldæis, Medi Aſſyriis, Parthi Græcis, Turcæ Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afris, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helveti, Griſones, & cantabri, horum enim temperamentum non abſimile eſt conſtitutioni eorum qui ad Septentrionem habitant. In nationibus Soli proximis calor immodicus ſanguinem omnino exſiccat, unde locorum iſtorum incolæ melancholici ſunt, & in ſecretis Naturæ penetrandis profundi, quomodo ab Ægyptiis

Tttt &

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 26. c. 17. (b) *Homines, qui frigida loca, Europamque habitant, ſunt illi quidem animoſi.* Ariſt. l. 7. Polit. c. 7.

& Arabibus ſcientiarum myſteria Nationes aliæ Septentrionales acceperunt. Provinciæ inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent cœlo, in iisque floret Religio, Juſtitia, (*a*) & Prudentia. Verùm quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus ſpeciatim differt ab aliis, licet ſub eodem ſint Climate, dicam quid de ſingulis longo uſu & ſtudio obſervaverim, ne præcipua hæc pars deſit Serenitati Veſtræ, quæ in omnes pœnè exercet imperium.

§. Hiſpani Religionem & Juſtitiam diligunt; patientes laborum ſunt; profundi in conſiliis, in executione tardi. Animis tam excelſis, ut eos nec proſpera attollat fortuna, nec adverſa dejiciat. Quæ in iis ineſt nativa gloria & animi magnitudo, ſuperbiæ aſcribitur & Nationum aliarum præ ſe contemptui; cùm tamen ipſa ſit, cui optime cum omnibus convenit, & (*b*) quæ Nationes alias æſtimat, ea ipſa inquam, quæ vel maximè rationem ducem ſequitur, atque ex ejusdem præſcripto facillimè ſuos deponit affectus & paſſiones.

Afri aſtuti ſunt, fallaces, ſuperſtitioſi, barbari, apud quos nulla viget diſciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla ſpecies aut imago virtutis, quam præ ſe non ferant in moribus ſuis & verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda ſua promoveant. Natio glorioſa, quæ olim imperio ſuo temporali, nunc ſpirituali univerſo orbi dominatur. Non minùs potentes & idonei ad imperandum, quàm ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quàm belli. Quo magis judicio pollent, eò in ſuſpicionem ſunt proniores, cum ſuomet & aliarum Nationum detrimento. Vires majores ſuſpectas habent ſemper ac metuunt, easque ſervare conantur in æquilibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur haſta in Provinciis cæteris, quæ in uſtrina Italiæ primùm fabricata, & probè exacuta non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia & Nationes iſtic militantes, animorum candorem & antiquam ingenuitatem corruperunt; & ſicut res delicatiores ſi corrumpantur, plus damni accipiunt, ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, magis ſuſpicaces reddidit eorum animos, magisque bonos mores pervertit. Apud quosdam fides publica omninò deficit. Tot ac tantorum malorum metus ſic efferavit animos, ut nec ament inter ſe, nec commiſeratione tangantur. Sine lachrymis comparatio inſtitui non poteſt inter id, quod fuit aliquando illuſtris illa & heroica Natio, & id, quod nunc eſt, non minùs vitiis aliarum, quàm armis funditus deſtructa. Quamquam illud fateri oportet, apud complures, plus Naturam, quàm Exemplum valuiſſe; multi ſiquidem etiamnum candorem retinent, & generoſam ſinceriratem Majorum ſuorum, quorum antiquos mores hoc noſtro adhuc tempore probitas illorum & nobilitas ſatis teſtatur. Verùm tametſi res ita ſe in Germania habeat, illud tamen negare non poſſumus, (*c*) *plus ibi bonos mores valere, quàm alibi bonas leges.* Omnes artes ibi vigent ac florent. Nobilitas conſervatur accuratiſſimè, qua de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari poteſt. Obedientia militaris & tolerantia magna eſt, animi ſtrenui ac fortes. Periit imperii auctoritas, poſtquàm iſtud, ſui ipſius prodigium, amplitudinem ſuam & majeſtatem diviſit inter Principes, diſſimulavitque multarum Provinciarum uſurpationem, & libertatem nimiam liberarum Civitatum, quæ turbarum omnium in Imperio cauſa fuit, propter mutuam partium corporis tam potentis diſſociationem.

Franci

(a) *Græcorum autem genus, ut locorum medium tenet, ſic ex utraque natura præditum, quippe animo ſimul & intelligentia valet.* Ariſt. l. 7. Polit. cap. 7. (b) *Advenientes enim externos benignè hoſpitio excipiunt adeo ut æmulatione quadam invicem pro illorum honore certent. Quos advenæ ſequuntur, hos laudant, amicosque Deorum putant.* Diod. Sicul. l. 6. c. 9. (c) Tacitus de more Germanorum.

Franci humani ſunt, affabiles, & bellicoſi. Eadem celeritate, qua primi eorum ſuccenduntur impetus, intepeſcunt iterum. Nec intra Regni ſui terminos continere ſe poſſunt, nec ſatis ſe tueri in ſolo alieno; impatientes ac leves: viſu amabiles, intolerabiles moribus: quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minimè convenit. Florent inter eos artes omnes ac ſcientiæ.

Angli graves ſunt ac ſeveri, ſibimetipſis placentes, glorioſe mortis adeunt pericula, etſi interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potius, quàm electione. Quà terrà, quâ mari fortes ac validi milites, ſi longo uſu armis aſſueverint.

Hiberni laborum ſunt tolerantes, Artes aſpernantur; Nobilitatem ſuam ſuperbè jactitant.

Scoti conſtantes & Regibus ſuis fideles, cùm in hanc usque ætatem per ſecula viginti Coronam in una familia conſervaverint. Irarum & Vindictæ Tribunal aliud nullum, quam gladium agnoſcunt.

Belgæ induſtrii ſunt, animis candidis & ſinceris, idonei ad artes tam pacis, quàm belli, in quibus magnos ſemper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec ſciunt fallere, nec falli ſe ſinunt. Naturæ eorum blandæ metalla ſunt liquata, quæ conſolidata deinde ſuſpicionum ſuarum impreſſiones ſemper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauritii Comitis impellere eos potuit in odium contra Hiſpanos, & ſub ſpecie libertatis induxit in illud ſervitutis jugum, ſub quo etiamnum hodie vivunt Provinciæ unitæ.

Reliquæ Nationes Septentrionales efferatæ ſunt & indomitæ. Vincere norunt, & parta tueri.

Poloni bellicoſi, magis tamen ad conſervandum, quàm ad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia ſua tenent mordicùs. Multos item mores retinent earum Nationum, quæ aut contra ipſos, aut pro ipſis arma ſuſceperunt.

Dalmatæ ſunt feroces.

Græci vani, ſuperſtitioſi, nullius fidei, obliti nunc, qui & quales anteà fuerint.

Aſiatici mancipia ſunt eorum, quorum ſubſunt imperio, vitiorum item & ſuperſtitionum. Plus evexit & etiamnum ſuſtentat grande illud imperium noſtra ignavia, quàm gentis illius fortitudo, plus pœna noſtra, quàm ejusdem merita.

Moſcovitæ & Tartari ad ſerviendum nati, celerrimè ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam ſe conjiciunt.

§. Atque hæ obſervationes generales non omnia ſemper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maximè infideli & ingrata reperiuntur homines aliqui grati ac fideles, ſiquidem dominatuum immutatio, transmigratio ab una Natione ad aliam, converſatio, & matrimonia, bellum & pax, atque adeò hi ipſi motus cœleſtium ſphærarum, quæ à polis, à zodiaco primi mobilis imagines cœleſtes in hæc inferiora derivant, immutant habitudines ac mores, immò ipſam etiam Naturam. Nam ſi hiſtorias conſulere libuerit, reperiemus notatos olim fuiſſe Germanos, quòd nimis alto eſſent animo: Italos contra, quod nimis abjecto & humili: quæ differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuêre, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quæ poſteà cineribus ſuis obruit ruina imperii, & ſimul cum eodem alibi denuò illa renata ſunt; verùm his non obſtantibus in Nationibus omnibus ſemper remanent propenſiones

nes aliquæ & affectiones cuique propriæ, quæ exteris etiam (ſi diu unà commorentur) ſenſim adhæreſcunt.

§. Cognitis igitur Nationum moribus, longè poterit Princeps pertractare melius negotia ſeu pacis, ſeu belli, & ſciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ ſuæ conformem magis propendet. (*a*) *Naturâ enim quoddam hominum genus proclive eſt, ut imperio herili gubernetur, aliud, ut regio, aliud, ut civili, & horum imperiorum cujuſque aliud eſt jus, alia commoditas.* Non omnibus uniformis eſt ratio Status, ſicut nec eſt medicina, quâ curantur. Qua in re ſæpe falli ſolent Conſiliarii inexperti, qui exiſtimant regi alios poſſe ſecundum regulas & principia eorum Statuum, quibus illi conſiliis ſuis aſſiſtunt. Frænum facile Hiſpanis, non item facile eſt Italis & Belgis: & ſicut varii ſunt modi, quibus curantur, tractantur, & condoceſiunt equi Hiſpani, Neapolitani & Hungari, etſi unius ſint ſpeciei; ita etiam diverſimodè gubernari debent Nationes ſecundum naturas ſuas, mores ac habitudines.

Ex iſta diverſa gentium conditione inferre licebit, quanta attentione in mittendis Legatis curandum ſit Principi, ut ii non ſolum ab omnibus donis inſtructi ſint, ad repreſentandam ejus perſonam, & poteſtatem exercendam, ſed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, ac mores conſentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quacum agere debent: nam ſi hæc deſit conformitas, magis idonei erunt ad ſuſcitandum bellum, quàm ad pacem firmandam, magis ad conflandum odium, quàm ad voluntatum ſtudia concilianda. Eam ob rem Deum ipſum ſuſpenſum quaſi habuit & dubium electio Miniſtri alicujus idonei, quem ad populum ſuum mitteret, atque ideò ſecum ipſe deliberationem inſtituit: (*b*) *quem mittam, & quis ibit nobis?* Aula quælibet Miniſtro aliquo naturæ ſuæ conformi opus habet. In Romana quidem illa probant ingenia attenta, quæ diſſimulandi artem probe noverint, ita ut nec in ſermone, nec in vultu ulla ſe prodat paſſio; qui ſinceri videantur, & aſtuti ſint ac prudentes; qui obligare ſciant alios, ſe vero obſtringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, ſecreti in iis, quæ moliuntur, conſtantes in ſemel ſtatutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæſarea viro indiget, qui abſque ſuperbia auctoritatem ſervet: qui loquatur cum ſinceritate, cum modeſtia proponat, ſatisfaciat cum veritate, & cum longanimitate exſpectet: qui eventus non prævertat, ſed utatur iiſdem tum potius, cum evenerint: qui denique in promittendo ſit cautus, in adimplendo acuratus.

In aula Francica probabunt ingenia feſtiva ac læta, quæ ſeria jocis miſcere noverint, quæ promiſſa nec ſpernant, nec valde æſtiment, quæ pro mutatione temporis, præſentis tamen potius quàm futuri, aliter atque aliter ſuas actiones moderentur.

In Anglia laudantur ingenia gravia & ſevera, quæ negotia lente tractent & expediant.

Venetiis in pretio ſunt viri facundi & eloquentes, prompti in inveniendis mediis, ingenioſi in ratiocinando & proponendo, & aſtuti in penetrandis aliorum conſiliis

Genuæ boni Oeconomi, & partium ſtudioſi, compoſitionis amici magis, quàm diſſidii. Qui ſine faſtu ſuam ſervent auctoritatem. Qui tolerent, & tempori atque occaſioni ſerviant.

Helveti eos amant, qui nôrint ſuo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac ſpe conciliare animos, tolerare & ſperare: agere enim debent cum Nationibus cautis & ſuſpicioſis, diſcrepantibus inter

(a) Ariſt. l. 3. Pol. c. 12. (b) Iſa. 6. 8.

ter ſe in Religione, in factionibus, & gubernandi inſtitutis: quæ in ſtatuendo decernendoque conſentiunt, & conſilia eligunt media, quæ ſuo quæque modo deinde exequitur.

Verùm tametſi conditiones iſtæ valdè idoneæ ſint pro qualibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & ſplendor aliquis, ſi ea bona corporis diſpoſitio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum, præſertim Latinæ: iſta enim conciliant animos, applauſum & exiſtimationem apud exteros, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

§. Porrò perinde ac diverſi ſunt nationum mores, ita etiam vires. Eccleſiæ vires in cultu, & obedientia Chriſti fidelium conſiſtunt. Imperii robur, in æſtimatione dignitatis; Hiſpaniæ, in peditatu militari; Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum in prudentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

§. Omnes fere Nationes differunt inter ſe in armis quà offenſivis, quà defenſivis, cujusque genio ac patriæ diſpoſitioni accommodatis. Qua in re conſiderandum inprimis, quæ magis communia ſint & generalia & num Provinciæ alicui propria, aliis diſparia ſint, nec ne, ut quæ validiora ſunt, adhibeantur: excellentia enim in una armorum ſpecie, aut novitas repente inventorum adimit ſæpe, aut largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando ſagittis uſi ſunt. Franci, & Septentrionales ferratis lanceis, equitatûs velocitate impulſis, fortunæ ſuæ viam aperuêre. Dexteritas gladii exercitata in ludis gladiatoriis (in qua plurimum valet judicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hiſpani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem ſuo ſubjecerunt imperio, & Monarchiam in Europa erexerunt: in iis enim maximè opus eſt fortitudine animi & conſtantia, quæ propriæ ſunt Nationis iſtius virtutes. Huic elemento ignis ipſa terra ſeſe oppoſuit (adeò ut jam omnia elementa quatuor in hominis conſpirent ruinam) & adhibitis nunc palis atque ligonibus profecit tantum Batavorum induſtria, ut Hiſpanorum fortitudini poſſent reſiſtere.

In potentiis librandis multa ſæpè falluntur ingenia, aliqua Italorum præſertim, qui fruſtra laborant, ut easdem in pari ſemper æquilibrio ſuſtineant: neque enim illa periculoſior eſt aut potentior, quæ majores habet ſtatus, aut plures ſubditos, ſed quæ viribus ſuis meliùs uti didicit. Expenſâ ad bilancem potentiâ, etſi lanx una deorſum vergat, altera in aëre ſuſpenſa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, ſi vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma acceſſerit, aut ſi in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altiùs fortunam ſuam extulerunt, eique dominati ſunt exigua habuêre principia. Amplitudo Auſtriacæ domûs multorum concitabat æmulationem, & conſpirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciæ, quæ Germaniam ſervitute oppreſſura eſſet, & forte etiam oppreſſiſſet Italiam, niſi mors ipſius Regis interceſſiſſet. Metuendæ magis ſunt potentiæ, quæ creſcere incipiunt, quàm quæ auctæ jam ſunt; in his namque earundem inclinatio naturalis eſt, ſicut in illis earundem incrementum: hæc cum tranquillitate publica conſervare ſe ſtudent; illæ verò cum alienorum dominatuum perturbatione altius ſeſe erigere contendunt. Eſto, una aliqua potentia in ſe validior ſit, quam alia, non ideo hæc minus fortis eſt, quam illa ad tuendum ſe & conſervandum. Planeta aliquis in domo ſua plus efficacitatis habet, quàm alius in ſua exaltatione. Nec timores iſti potentiæ vicinæ veri ſunt ſemper ac certi, quin immò non raro in utilitatem redundant propriam. Timuit Italia, ne forte ab Occidente ſervitutis jugum ſibi imponeretur, quando Co-

Coronæ Caſtellanæ uniri vidit Siciliæ Regnum: qui timor auctus eſt deinde non parum, cum Regnum etiam Neapolitanum acceſſit, & ambo ſimul Caſtellæ obedientiam præſtitère, denique deſperare omnino viſa eſt, quando Carolus Quintus Imperator Mediolanenſem ſtatum Hiſpaniæ fecit feudatarium; ob iſta omnia tamen non amiſerunt Principatus ſuam libertatem, immo tuti adverſus Turcarum arma & Tranſalpina, integrum ſæculum pace gaviſi ſunt. Multos inquietos reddidit ac ſollicitos propugnaculum ab Hiſpanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes* dicitur) tanquam ſi Italiæ frœnum eſſet, & uſus docuit, non niſi unius defenſionis cauſa exſtructum fuiſſe. Omnes iſtæ experientiæ neutiquam ſufficiunt ad curandas inanes apprehenſiones hypochondriæ iſtius, quam rationem Status vocare ſolent, accedentibus præſertim humoribus invidiæ & æmulationis ut phantaſias ſuas melancholicas abjiciat. Caſalum Rex Catholicus armis ſuis obſidet, ut exturbet inde Francos, urbemque legitimo ſuo Domino reſtituat, ad maturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo fœdere adverſus eum ineundo cogitant perinde ac ſi una aliqua urbs, occupata, aut perdita in potentia tam ampla momenti quicquam haberet. E falſa iſta damnorum & periculorum imminentium in futurum apprehenſione, quæ tamen nunquam fortè eveniſſent, orta ſunt alia præſentia loge majora, quam illa, dum ea remediis antevertere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tanta ſemper curant ſollicitudine, ut inter potentias ſit æqualitas: hoc enim fieri nequit abſque quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æquali hoc virium æquinoctio ita ſuſtinebit, ut non aliquæ præ aliis ad ſolſtitia amplitudinis accedant propiùs? Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Nationes turbat, quàm ſi ſemel apud eas invaleſcant vanæ iſtæ imaginationes, quæ finem nunquam habent, præſertim cum una potentiarum inferiorum contra majorem diu durare haud poſſit, & ſi hanc etiam proſternerent, quis illas deinde in partitione amplitudinis ſic moderabitur, ut contentæ ſint ſingulæ, & non quælibet totum illud ſibi depoſcat? Quis eas tam conſervabit æquales, ut una præ alia incrementum non ſumat? Cum membrorum inæqualitate corpus humanum conſervatur, quidni etiam magnitudine unius, & mediocritate alterius Reſpublicæ conſerventur, & Status? Securior Politica eſt, majores ſequi potentias; & ad earum ſe accommodare Fortunam quam iisdem ſeſe opponere. Oppoſitio vires ſuſcitat, & titulum præbet tyrannidi. Orbes cœleſtes rapi ſe ſinunt à violentia primi Mobilis, cui reſiſtere nequeunt, & illius ſequendo motum, curſum ſuum conficiunt. Dux Toſcanus Ferdinandus de Medicis artes potentiorem infeſtandi Romæ didicit & exercuit adverſus Hiſpaniam novis quibusdam induſtriis in Francia, Anglia, & Hollandia: verùm agnovit poſtea periculum, & hoc documentum dereliquit poſteris, ne unquam iis uterentur, id quod etiamnum hodie obſervant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYM-

SYMBOLUM LXXXII.

NOnnulli galeas cygnis & pavonibus coronarunt, ut horum generoſitate ſuos excitarent animos, & ſtimularent ad gloriam; alii urſino capite, aut leonina pelle per humeros defluente, ut horrorem & metum hoſtibus incuterent. Hoc præſenti Symbolo, quo oſtenditur, Principi arma habenda eſſe in pretio, criſtæ loco ſupra caſſidem Erinaceum colloco, cujus aculei non minùs aſpectu jucundi ob aſperitatem, quàm plumæ Struthionis ob mollitiem, tuentur ſimul ac lædunt. Nullus elegantior cultus, quàm ſi arma armis exornentur. Vanus eſt purpuræ ſplendor opere Phrygio elaboratæ, quamvis auro, unionibus, & adamantibus radiet, inutilis palatiorum familiæque oſtentatio, & aularum pompa niſi micantium gladiorum & armorum fulgor illuſtres reddat Principes. Non minùs gloriatus eſt Salomon, ſapientiſſimus Rex, de armamentariis omni armorum genere copioſè inſtructis, ubi ſcuta & lanceas magni valoris (*a*) reconderet, quàm de ſumptuoſis veſtiariis. Hiſpanis (*b*) *militares equi ſanguine ipſorum cariores* erant. Nunc æſtimationem illam perdit vehiculorum commoditas, *quibus*, (*c*) apud Romanos *niſi* Senatoribus, *& caſtæ & ſpectatæ probitatis fœminis*, *aliàs uti non licuit.* Quos abuſus ut tolleret Carolus Quintus Imperator, moremque equitandi iterum introduceret, in Comitiis Madritenſibus anno 1534. ſic fertur locutus: *Naturæ horum Regnorum non domi ſolum, ſed & foris apud exteros ab equitandi peritia in pretio & honore fuerunt, magnam-*

Vvvv 2

(a) *Fecit igitur Rex Salomon ducentas haſtas aureas de ſumma ſexcentorum aureorum, qui in ſingulis haſtis expendebantur: trecenta quoque ſcuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur ſingula ſcuta.* 2. Paral. 9. 15. (b) Trog. (c) Alexand. ab Alex. l. 8. c. 18.

gnamque famam, laudem ac gloriam adeptæ ſunt tot præclaris victoriis, quibus hoſtes ſuos tam Chriſtianos, quam infideles debellarunt, acquiſivére tot Regna, & dominia, quæ etiamnum ſub corona hac noſtra perſeverant. In laude virorum fortium ponit Scriptura clypeos (*a*) eorundem eſſe igneos, volens nimirum innuere, qua cura nitentes eos ac bene politos ſervare ſtudeant; alibi verò expendit radios eorum à montibus vicinis repercuſos, lampadum accenſarum eſſe (*b*) ſimiles. Divino etiam lateri elegantiam addere ajebat David gladium (*c*) accinctum. (*d*) *Veſtibus* Hannibalis *nihil inter æquales excellens*, *arma atque equi inſpiciebantur.* Carolus V. Imperator magis gaudebat militari pompa, quàm veſtibus auro ſegmentatis. Ottocarus Bohemiæ Rex debellatus à Rudolpho Imperatore, magno cum ſplendore veniebat ad obedientiam illi præſtandam, cumque famuli Imperatorem hortarentur, ut pro eo ac ſuam deceret Majeſtatem ſeſe exornaret, reſpondit: *Armis cincti, militaris agminis inſtar procedite, & palam iſtis oſtendite, in armis vos, non in veſtitu cultum & elegantiam ponere, iſta enim me pariter, & vos potius decent.* Illa Majeſtas auctoritatem Principibus conciliat, quæ ex potentia naſcitur. Pro ſua defenſione eos elegit populus, id quod ſignificare volebant Navarri, quando in coronationibus Reges ſcuto inſidentes in altum extollebant: hoc pro throno regio erat, pro conopeo ipſum cœlum. Scutum ſubditorum Princeps eſſe debet adverſus omnes impetus armatum, & periculis atque injuriis expoſitum. Tunc & ſubditorum, & aliorum oculis cultior videbitur & elegantior, cum magis armatus inceſſerit. Germani olim (*e*) *ſcuto frameaque juvenes ornabant. Hæc apud illos toga, hic primus juventæ honos. Ante hoc domus pars videbantur, mox Reipublicæ.* Nunquam Princeps refert Principem, niſi cùm in armis fuerit. Nulla veſtium teſſera ſplendidior, quàm loricarum. Nullus Aulæ comitatus jucundior oculis, quàm milites in certos ordines ac turmas diſpoſiti, quorum conſpectus tum eſt gratior, cum à Martis horrore magis ornati illi ſunt, & incedunt onuſti rebus ad offenſionem, defenſionem, & ſuſtentationem propriam neceſſariis. Militia alio corporis cultu non indiget, quàm ſuomet apparatu. (*f*) *Suppellex pretioſa nihil aliud ſunt, quam onus & impedimentum.* Quod ad præcipuum victoriæ finem magis conducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cum Scipio Africanus penetravit in Hiſpaniam, juſſit milites ſingulos tritici tantum humeris deferre, quantum ad dies triginta in victum ſufficeret, & palos ſeptem, ad caſtrorum locum muniendum. Hæc tum ſupellex erat gentis militaris, ita ad incommoda fictæ & factæ, ut urbem pro Senatu populoque Romano, templa pro Diis exſtructa crederet, ſuum vero decus in agris eſſe ſub tentoriis & tabernaculis (*g*) militaribus. Tali cum diſciplina orbi dominari potuit. Deliciæ, luxus veſtium & divitiæ pro aulicis ſunt, in militibus hoſtium cupiditatem excitant. Eam ob cauſam merito riſit Hannibal, cum Antiochus ſuum ei oſtenderet exercitum, cultu corporis elegantem magis, quàm armis fortem, ſciſcitanteque Rege, num contra Romanos ſufficere videretur, acute Afrorum more reſpondit: (*h*) *Immo vero ſufficiet, quantumvis illi etiam cupidi ſint. Ne te terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat*, ajebat ad Britannos Galgacus, ut Romanorum metum iis eximeret; & Solimannus Solymis ſuppetias laturus, ut animos ſuis adderet, ſic fertur dixiſſe;

(*a*)

(a) *Clypeus fortium ejus ignitus*, Nahum. 2. 3. (b) *Et ut refulſit Sol in clypeos aureos, & æreos, reſplenduerunt montes ab eis, & reſplenduerunt ſicut lampades ignis.* 1. Mach. 6. 39. (c) *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum: potentiſſime: ſpecie tua, & pulchritudine tua intende proſperè, procede, & regna*, Pſal. 44. 4. (d) Tit. Liv. (e) Tacit. de more Germ. (f) Curt. lib. 5. (g) *Urbem Senatui, ac populo Romano, templa Diis reddita, proprium eſſe militiæ decus in caſtris.* Tac. lib. 3. Hiſt. (h) Tacit. in vita Agric.

(a) L'arme, e i deſtrier d'oſtro guerniti, ed'or,
Preda fien noſtra, e non difeſa loro.

Nequaquam inſignes phaleræ, radiantiaque auro
Arma hoſti tutamen erunt, ſed ditior inde
Obveniet nobis præda.

Et tametſi Julius Cæſar non incommodum arbitraretur, ſi milites ſui divites eſſent, quod exiſtimaret hos tales metu damni in prœlio conſtantiores (*b*) fore; ampla tamen ſpolia venalem faciunt victoriam, atque arma ſolâ ſuâ fortitudine exornata eam coëmunt: miles enim plerumque magis ſollicitus eſt de ſervando eo, quod habet, quàm de ipſa victoria, qui cupiditate ductus deſcendit in prœlium, ad debellandum hoſtem unicè intendit animum, ut ſpoliis dein potiatur. Spes lucri & gloria magni pectori humano ſunt ſtimuli. O quam riſiſſet Hannibal, ſi horum temporum militiam ſuis uſurpaſſet oculis, tam in cultu corporis elegantem ac delicioſam, tam lautitiis inſtructam, ut vix currus & equi ad vecturam ſuppetant. Quomodo ille tanto vehiculorum numero ſuperare potuiſſet montium Pyrenæorum aſperitatem, & per nives Alpium viam ſibi patefacere? non exercitus videntur hodie (in Germania præſertim) ſed ampliſſimæ Nationum coloniæ, quæ ab uno loco in alium commigrant, ducentes ſecum Familias integras, & omnem ædium ſupellectilem tanquam ſi belli inſtrumenta forent. Similem diſciplinæ remiſſionem in Othonis exercitu (*c*) notavit Tacitus. Nullum eſt tam opulentum Principis ærarium, nulla Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos ſuſtentandos ſufficiat. Æque amicis noxii ſunt nimirum ac hoſtibus; quæ laxatio per Ducem Fridlandum introducta fuit, ut tantò majorem militum numerum colligeret, integras Provincias eorum rapinæ permittendo, quod nonnulli ideò factum exiſtimant, ut eæ ſic oppreſſæ ac debilitatæ contra illius vires inſurgere amplius haud poſſent, aut ut hac licentia exercitum ipſum enervaret, Cæcinæ modum imitatus, cui (*d*) *perfidiam meditanti infringere exercitûs virtutem, inter artes erat.*

Atque hic abuſus grandia minatur damna, niſi tempori adhibeatur remedimedium, nec deſperatum, hoc videri debet, etſi enim non minoris ſit molis laxatam militiæ diſciplinam corrigere, quàm ſeſe opponere hoſtibus; id quod (*e*) Corbulo in Syria expertus fuit: hoc tamen intelligi debet, quando per hoſtem non licet, aut certè non expedit, tam repente ab uno extremo tranſire ad aliud. Verùm ſi tempus non deſit, nihil prohibet, exercitio, ſeveritate, & exemplo ordinem ac diſciplinam exercitûs poſtliminiò reducere: absque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit, nec emendatus diu in eadem diſciplina perſiſtere; uti Vitellio accidit, cujus (*f*) *miles degenerabat à labore ac virtute, aſſuetudine voluptatum & conviviorum.* Probè hoc intellexit Corbulo, cùm in Germaniam mitteretur, adeóque *legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit.* Idem poſteà fecit cum exercitu in Syria, ubi milites reperit tam artium bellicarum ignaros, ut multi eſſent etiam (*g*) *veterani, qui non ſtationem, non vigilias iniiſſent, vallum, foſſamque quaſi nova & mira viſerent, ſine galeis, ſine loricis, nitidi, & quæſtuoſi, militiâ per oppida expletâ*; & arcens inutiles, exercitum ad hiberna frigora

(a) Taſſ. cant. 9. (b) *Quod tenaciores eorum in prœlio eſſent metu damni.* Sueton. (c) *Quidam luxurioſos apparatus conviviorum, & irritamenta libidinum, ut inſtrumenta belli mercarentur.* Tac. l. 1. Hiſt. (d) Tac. l. 2. Hiſt. (e) *Sed Corbuloni plus molis adverſus ignaviam militum, quam contra perfidiam hoſtium erat.* Tac. l. 13. Ann. (f) Idem l. 2. Hiſt. (g) Idem lib. 11. Hiſt.

gora in caſtris exercuit. (*a*) *Ipſe cultu levi capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adeſſe: laudem ſtrenuis, ſolatium invalidis, exemplum omnibus oſtendere;* cumque videret multos ob regionis inclementiam ſigna deſerere, (*b*) *remedium ſeveritate quæſitum eſt. Nec enim ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia proſequebatur, ſed qui ſigna reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat. Idque uſu ſalubre, & miſericordia melius apparuit, quippe pauciores illa caſtra deſeruere, quam ea, in quibus ignoſcebatur.* Miles ad ingentes illos labores, & præſentia belli pericula reduci non poteſt, niſi alio alioque rigore, aut alio præmio, quæ duo illa adæquet. Principes honoribus ac præmiis bonos Duces efficiunt: Duces verò bonos milites exemplo, rigore, ac liberalitate. Optime norat Godfredus, gloriam & ſpem commodi augere magnitudinem animi, quando prœlium commiſſurus.

(c) Conforto il dubio, e confermo chi ſpera,
Et all'audace ramento i ſuoi vanti;
E le ſue prove al forte, à chi maggiori
Gli ſtipendi promiſe, à chi gli honori.

Spem dubiis, animos majores addidit illis,
Qui bene ſperabant; audaci ingentia facta.
Et ſua commemorat forti decora inclyta; magnum
His pretium, magnos illis promittit honores.

Auſim prope dicere, militiam bonam eſſe non poſſe niſi is, qui præeſt prodigus ſit aliquantum, & crudelis; ideo forte Germani Legionem, & quæ ad eam pertinent, baculum Chiliarchæ (*den Regiment oder Colonellſtab*) appellare ſolent, illo enim regendi ſunt milites. Tanto diſciplinæ rigore ac ſeveritate ſuum continebat exercitum Moyſes, ut petens aliquando per terram Regis Edom tranſitum, ſimul adpromitteret, è ſuis fore neminem, qui vel aquam ex puteis ipſius hauriret, aut agros cujusquam aut vineas (*d*) attingeret.

De inſtauranda collapſa exercitus diſciplina antiquitas illuſtre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africa, ubi tam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è ſtativis ſuis nollent egredi, ſigna deſererent, & per Provinciam vagantes loca omnia expilarent, ac paſſim rapinas exercerent, omni utentes licentiâ, quam cupiditas ſuadebat & luxuria. Omnibus tamen iis ſenſim remedium attulit artibus militaribus eos exercendo. Vetuit inprimis ne aut panis, aut alius cibus coctus in caſtris venum proponeretur. Ne annonæ caſtrenſis curatores exercitum ſequerentur. Ne gregarii milites iter facientes famulum haberent, aut mulum; pari ratione reliquos quoque corrigens abuſus, ad priſtinam ſuam fortitudinem & robur, revocavit militiam. Quæ cura tantum effecit, ut ea ſola Jugurthæ terrori eſſet, eumque moveret, ut per Legatos ſuam ſuorumque filiorum vitam illi committeret, reliqua verò omnia Romanorum fidei concrediturum ſe polliceretur. Arma nimirum ſpiritus vitales ſunt, qui Reipublicæ corpus fovent ac ſuſtinent, vades tranquillitatis publicæ in quibus ejusdem conſervatio & incrementum conſiſtit, ſi inſtructa bene ſint & diſciplinam admittant. Optimè hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando dixit, (*e*) *diſciplinam majorum Rempublicam tenere, quæ ſi dilabatur & nomen Romanum, & Imperium amiſſum iri.*

Qua-

(a) Tacit. lib. 13. Annal. (b) Idem ibid. (c) Caſſ. Can. 20. (d) *Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis.* Num. 20. 17. (e) Alex. Sever. apud Lamp.

Quare cum tantum intereſit bonos habere milites, curandum Principibus ſedulo, ut honore & favoribus eos proſequantur. Militem fortem Saul ferebat in oculis, nec unquam à ſuo latere dimittebat. Prœmium & honor eos reperiunt, facit vero exercitium: (*a*) *paucos* enim *viros fortes natura procreat*, *bonâ inſtitutione plures reddit induſtria.* Hæc cura eſſe debet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum perinde ac fuit Sopher Principis exercitus, qui tirones (*b*) exercitabat; atque adeo ſupremos Ductores ſacræ literæ Magiſtros Militum vocant, quorum videlicet muneris ſit eos inſtruere & erudire; quomodo (*c*) Putipharem appellant, & Nabuzardan (*d*) militiæ Principem.

Verùm quia iſtuc ob indulgentiam nimiam Ducum atque incuriam, aliaque in bello impedimenta, haud facilè in praxin redigitur, tempeſtive potius præverti deberet: qua in re grandis Principum & Rerumpublicarum eſt negligentia. Pro literarum ſtudiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monaſteria; in militante Eccleſia Seminaria ſunt, in quibus formentur milites ſpirituales, qui eam defendant; nulla pro ſæcularibus. Solus Turca illud cordi habet, qui eum in finem collectos ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde poſt Janizerorum formantur copiæ, qui cùm alium Patrem, aut Dominum non agnoſcant præter ipſum Turcam, præcipuum Imperii ipſius robur ſunt & tutela. Idem facere deberent Chriſtiani Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in Seminariis pueros orphanos, expoſitos, & alios, ubi inſtruerentur in exercitiis militaribus, ubi condiſcerent fabricare arma, nectere funes, conficere pulverem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde poſteà ad obſequia & officia militaria prodirent aptiores. Poſſent etiam pueri educari in portubus & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi à teneris annis imbiberent, viderentque quomodo conſtituendæ triremes & naves, texenda vela, conficiendi rudentes; quo fieret, ut expurgaretur Reſpublica à fæce iſta vagabundorum, haberetque quorum opera in artibus militaribus uti poſſet, ſumptibus ſuſtentationes ex ipſo diurno ſingulorum opere collectis, qui ſi fortè non ſufficerent, certa aliqua lege ſanciri poſſet, ut ex omnibus piis operibus aut legatis tertia eorum pars aſſignaretur ejusmodi Seminariis: neque enim minus merentur qui defendunt altaria, quàm qui eadem incenſant.

Proderit etiam non parum ad militiam conſervandam, ſi ærarium bellicum dotetur reditibus certis & ſtatis, qui in alios uſus non impendantur. Ita Auguſtus fecit applicando ei rei partem decimam omninm hæreditatum & legatorum, centeſimam verò rerum venalium; quam inſtitutionem Tiberius poſteà, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eò quod ſubſidio illo ærarium militare (*e*) niteretur. Simili ratione ærarium Neapolitanum dotaverat Petrus Comes de Lemos, at æmulatio evertit poſteà quod zelo optimo & prudentiſſimo is inſtituerat.

§. Atque hæc cura non in militia ſolùm adhiberi debet, verùm etiam in erigendis propugnaculis, & præſidio firmandis: iſte enim ſumptus multos alios graviores cavere poteſt; loci infirmitas invitat hoſtem; contrà vix quisquam oppugnat ſtatum, quem reſiſtere poſſe arbitratur. Si quod in ludis, ſpectaculis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem inſumeretur, quietiores & ſecuriores viverent Principes, & orbis univerſus majori pace ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imperatores optimi obſequii loco habebant, quòd quidam Provin-

(a) Veget. (b) *Sopher Principem exercitus. qui probabat tirones de populo terræ*, 4. Reg. 23. 19. (c) *Madianitæ vendiderunt Joſeph in Ægypto Putiphari Eunucho Pharaonis Magiſtro militum.* Gen. 37. 36. (d) *Tranſtulit Nabuzardan Magiſter militum in Babylonem.* Jer. 39. 9. (e) *Centeſimam rerum venalium poſt bella civilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo ſubſidio niti.* Tacit. lib. 1. Annal.

ciæ Gubernator pecuniam ad amphiteatri fabricam deſtinatam muris reparandis (*a*) impendiſſet.

SYMBOLUM LXXXIII.

ILla ipſa tellus, in qua eriguntur propugnacula. maximus eorundem hoſtis eſt. Per illum ligonibus & palis foſſæ ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationem via ſternitur; intra illius viſcera occultè ſub murorum vallorumque cæmento aguntur cuniculi, donec flamma correpti funditus omnia evertant. Solum illud caſtrum expugnari non poteſt, quod in aquis ſitum ſævientium undarum furore quaquaverſum cingitur, quæ licet illud verberent, unà tamen etiam defendunt, non dando locum obſidioni navali, totumque foret periculum in maris malacia, ſi diu conſtans perduraret. Sic Monarchiæ & (*a*) *civitates magna ex parte bellum gerentes conſervantur*, *eædem imperio potitæ corrumpuntur.* Tunc cura vigilat; providentia accincta eſt gladio; gloria exſtimulat animos; occaſiones fortitudinem augent; æmulatio ad majora incendit, & periculum commune ſociat voluntates, maloſque Reipublicæ humores evacuat. (*b*) *Metus hoſtilis in bonis artibus* & legibus populum *retinet*. Nunquam Romani extiêre fortiores, nec ſubditi magis quieti & obedientes Magiſtratibus, quàm cùm portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obſideret. Magnæ alicui Monarchiæ plus periculi à ſua potentia imminet, quàm alii à ſua imbecillitate: illa enim de viribus ſuis ſecura ſibi adversùs caſus futuros

(a) *Ita enim, & tutelæ civitatis inſtructæ murorum præſidio providebitur, & inſtaurandi agonis voluptas, confirmatis his quæ ad ſecuritatis cautionem ſpectant, inſecuti temporis circuitus circuitione repreſentabit.* Leg. unica, C. de expen. publ. lib. 11. (b) Ariſt. l. 7. Pol. cap. 14. (c) Salluſt.

turos minime proſpicit; hæc verò metu ſollicita ſemper arma in promptu (*a*) habet. Si diſciplina militaris conquieſcat, nec in continuo ſervetur exercitio, effœminat otium animos, labefactat ac ſternit muros, ærugine obducit gladios, & ſcutorum ligaturas corrodit; augeſcunt ſenſim cum eo deliciæ, & dominatur ambitio, unde diſcordiæ oriuntur, ex his verò bella civilia, adeoque experitur reſpublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otioſitas. Absque aliquo motu res nec creſcunt, nec conſervantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amiſſa Carthagine, palàm Romæ in Senatu dicebat; ſe jam ejus ruinam metuere, poſtquam Rempublicam illam deſtructam cerneret. Publius Naſica cùm dicentem audiret, res ob ſucceſſum illum nunc meliori eſſe loco, reſpondit: *Immo vero in majori nunc verſantur periculo:* ſciebat nimirum, hoſtiles illas vires velut undas eſſe, quæ Romam concuterent quidem, ſed fortiorem ac firmiorem efficerent, atque ideò hortatus eos eſt, caverent, ne ſemetipſi perderent, (*b*) *timens* ſcilicet *infirmis animis hoſtem ſecuritatem, & tanquam pupillis civibus idoneum tutorem neceſſarium videns eſſe terrorem.* Suinthila Gothorum Rex in Hiſpania magnus fuit: & in actionibus ſuis ac facinoribus glorioſus, quoad bella geſſit, ſimul ac iſta deſiere, deliciis ſeſe dedidit, ac periit. Rex Alphonſus Sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, cauſam ſciſcitatus eſt, & reſponſum illi fuit, à ſuorum otio & deliciis iſta manaſſe. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & ſegne otium Regum Roderici & (*c*) Witizæ tota pœnè Hiſpania Afris in prædam ceſſit, donec refloreſcente in Pelagio, ejusque ſucceſſoribus militiâ, fortitudo etiam & gloria militaris aſſidua æmulatione incrementum ſumpsêre, & Hiſpaniam non ſolùm à duriſſimo illo jugo liberârunt, ſed etiam magnæ alicujus Monarchiæ caput conſtituerunt. Concertatio inter ordines militares Caſtellæ inſignes peperit Heroës, quorum potius ſtudium fuit vincere inter ſe gloria militari, quam hoſtem debellare. Nunquam Domus Auſtriaca ad tantum aſcendiſſet faſtigium, ſi otio ſemper relicta fuiſſet. Iisdem mediis, quibus eam ſternere cogitant æmuli, fortior illa redditur & glorioſior. (*d*) *Nam pacem agentes tanquam ferrum* quod non uſurpatur, *ſplendorem amittunt*: Potentiæ minores absque armis conſervari poſſunt at non majores: in illis enim non æquè eſt difficile Fortunam ſervare æqualem, atque in his, è quibus niſi arma mittantur foràs, intùs belli excitatur incendium: ut Romanæ Monarchiæ accidit: (*e*) *Vetus ac jam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido, cum Imperii magnitudine adolevit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facilè habebatur, ſed ubi ſubacto orbe, & æmulis Urbibus Regibusque exciſis, ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit, prima inter Patres plebemque certamina exarsêre.* Fortitudinis æmulatio, quæ adversùs hoſtem exerceri ſolet, eo deficiente inter ipſas Naturas ſuccenditur. Experti id fuêre Germani, quando (*f*) *deceſſu Romanorum, ac vacui externo metu gentis aſſuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in ſe verterunt.* Pax Imperii Romani cruenta fuit: ex illa enim bella civilia (*g*) ortum habuêre: (*h*) *Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt, idque jucundius, quàm tutius fuit.* Per bella in Provinciis Belgicis civilia in Hiſpania deſiêre diffidia. Plurimum ejus Monarchiæ profuit palæſtra illa & ſchola martia, ubi doctæ & exercitatæ fuêre tot artes militares; etſi inſtitutio hæc & diſciplina hoſtibus etiam & æmulis communis fuerit, adeo ut omnes ferè Europæ Principes armorum uſum ibi didicerint; quamvis item magnorum fuerit ſumptuum, bella gerere in Provinciis tam turbatis & longè diſſitis, cum tanta ſanguinis profuſione, &

(a) *Sagittæ ejus acutæ & omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus, ut ſilex.* Iſa. 5. 28. (b) S. Auguſt. (c) Mar. hiſt. Hiſp. l. 6. c. 28. (d) Ariſt. lib. 7. Polit. c. 14. (e) Tac. l. 2. Hiſt. (f) Idem l. 2. Annal. (g) *Pacem ſine dubio poſt hæc, verùm cruentam.* Tac. l, 1. Annal. (h) Idem de mor. Germ.

tam gravibus uſuris, cum tanto hoſtium commodo, noſtro vero tam exiguo, ut dubitari merito poſſet, ſatiusne eſſet victos nos fuiſſe, an vincere: aut num expediret aliquod adhiberi remedium, quo extingueretur omnino, aut certè ſopiretur ad tempus ignis ille ſanguinis aurique ſitientiſſimus, eo fine, ut quod illic inutiliter conſumitur, impendatur in vires navales, & ſtabiliatur Imperium utriusque Maris, Mediterranei & Oceani, foveaturque bellum in Africa, cujus progreſſus feliciores ob Italiæ & Hiſpaniæ vicinitatem Monarchiam hanc magis unirent; verum amor erga ſubditos illos tam antiquos & bonos, deſiderium item è tam vili ſervitute, qua titulo libertatis miſere oppreſſos vident eosdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus poteſt, quàm ratio ſtatus.

§. Nunc ſicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri, ubi unus ſolus imperat, Statuum ſecuritas eſt, ita periculo non caret, ubi ſumma poteſtas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebuspublicis accidit: nam in ipſismet eorum armis maximum ſubeſt periculum, dum ſupremum multorum arbitrium uni ſoli committitur. Ab illa ipſa manu, quam armarunt primum, jugum iis imponi ſolet. Vires, quas ipſi contulerunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Reipublicæ Romanæ contigit, & inde poſteà ad omnes ferè reliquas tyrannis permanavit. Ea de cauſa, licet valde expediat, arma ſemper in promptu habere & exercitata, artes tamen pacis ſecuriores ſunt, præſertim ſi corruptus ſit populus, & locis diſſitis à ſe diviſus: nam belli ferocitate fit inſolentior, & præſtat periculum illi obverſari ob oculos, quàm procul illo ſecurum vivere, ut pro ſua conſervatione tanto magis ſe uniat. Non minus ſecura erat libertas Reipublicæ Genuenſis quando montibus utebatur nondum artificio militari munitis, ac nunc, poſtquam ſingulari cum induſtria & labore ingenii effectum, ut iidem tanquam muri inexpugnabiles Reipublicæ deſerviant: nimia enim ſecuritas malos generat humores, cives in partes ſcindit diverſas, procreat audaces ſpiritus, & exteriora media aſpernatur; in Rebuspubl. verò, quæ inteſtinis agitantur diſſidiis, plus periculi creant muri, quàm proſint; atque adeo tunc ſolum utiles erunt, ſi prudens ille Senatus ſic egerit, ac ſi eos non exſtruxiſſet.

SYMBOLUM LXXXIV.

Viſum quibusdam, Naturam homini non matrem fuiſſe, ſed novercam, magisque ſe exhibuiſſe liberalem erga animantes cæteras, utpote quibus certiorem indidit inſtinctum & notitiam mediorum quibus pro defenſione ſua & conſervatione opus habent. Verum iſti non ſatis ſuam expenderunt excellentiam, arbitrium ſuum & dominium in res alias inferiores, ſiquidem largita eſt illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram pariter & cœlos penetrat, memoriam, in qua absque confuſione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conſervantur imagines: rationem, quæ diſcernit, unum ex alio colligit & concludit: judicium, quod intelligit, ponderat & definit. Propter hanc donorum præſtantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & diſponit de iisdem pro libitu utens manibus tam ſapienti efformatis artificio, ut inſtrumenta ſint ad omnes artes idonea; & tametſi nudus omnino, & absque armis in hanc lucem editus ſit, ea tamen pro ſuo fabricatur arbitrio, ut aut ſemet tueatur, aut etiam impetat alios. Tellus eum in finem ferrum & chalybem ei ſuppeditat: aqua (quomodo in Symbolo præſenti videre licet) ea cudit: aër focum incendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum elementa omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili ali-

aliquo lembo maris domat ſuperbiam, & linteo ventos colligit, ut pro alarum remigio ei deſerviant, quibus ſeſe ab uno loco in alium transferat. Intra fiſtulas æreas vim ignis coërcet, unde non minus horrenda jaculatur fulmina, quam ipſe jupiter, (a) *Multa, quæ naturâ impedita ſunt, conſilio* & ingenio *expedit:* & quia iſtud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, induſtria magis Principem uti oportuit, quam (b) viribus, conſilio magis, quàm brachio, calamo potiùs, quàm gladio: nam omnia potentiâ extremâ experiri velle, Gigantum foret inſania, qui montes montibus aggeſsêre. Vires majores non ſemper triumphant. Curſum navis exigua ſiſtit remora. Una civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit Imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum iſti fuit, quàm in vaſtiſſimis Aſiæ Provinciis ſubjugandis. Vires langueſcunt ſenſim & conſumuntur, ingenium ſemper perdurat: & ſi iſthoc bellum non geratur, illis non (c) vincitur. Securè illud bellum ſuſcipitur, quod ingenio geritur: periculoſum eſt & anceps, quod ſolo robore,

— (d) Non ſolum viribus æquum
Credere, ſæpe acri potior prudentia dextrâ.
(e) Mens una ſapiens plurium vincit manus.

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus eſt, (f) *ſe novies à Divo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio, quam vi perfeciſſe.* Nec aliter agere ſolebat, cum Imperatoria dignitate fungeretur, præſertim ut Provincias longe diſſitas tueretur, & identidem repetebat, (g) *Conſiliis & aſtu externas res moliendas, arma procul habenda.* (h) *Non* omnia *viribus* ſuperantur, *non velocitate, non celeritate, ſed conſilio & ſententia.* Victoriis continuis Provinciæ Belgicæ peſſum iêre; plus enim fortitudo

Yyyy 2 effi-

(a) Livius. (b) *Melior eſt ſapientia, quàm vires.* Sap. 6. 1. (c) *Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica.* Eccl. 9. 18. (d) Val. Flac. (e) Eurip. (f) Tac. l. 2. Ann. (g) Idem. lib. 6. Annal. (h) Cicero.

efficere conata eſt, quàm prudentia. Virium loco itaque calliditas ſuccedat & aſtutia, & hac vincatur, quod illis non poteſt. (a) Quandò temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hiſpaniam armis ſuis infeſtârunt, Murciæ Præfectus in prælio quodam, in quo tota civitatis illius Nobilitas occubuit, victus fuit, & fœminæ, re comperta, in virili habitu & armis cinctæ per urbis muros ſe diſpoſuêre, quod cùm magnæ multitudinis ſpeciem præbuiſſet, ad honeſtas conditiones victores Mauros adduxit. Eduardus Quartus Angliæ Rex dicere ſolebat, Carolum cognomento Sapientem Franciæ Regem nullis inſtructum armis, ſolis literis graviora contra ſe movere bella, quàm aut Pater ejus, aut Avus armis feciſſent. Ferrum & gladius paucis in locis vim ſuam poſſunt exercere, ſolers rerum negotiatio ubivis efficere poteſt plurimum. Nec refert Principes abeſſe ac diſtare inter ſe longius? ſicut enim arbores mediis radicibus communicant inter ſe, & uniuntur invicem, ſua agendi vi per largum etiam ſpatium diffuſa, ita illi per ſuos Legatos & artificia quædam occulta præſtare idem poterunt. Vires alienas ſuas ingenium efficit inito cum exteris fœdere; communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Princeps poterit, quàm in campeſtri agro. Rex Philippus Secundus Madrito diſceſſit nunquam, & orbem in metu & obedientia continuit. Magis prudentia metuendum ſe fecit, quàm virium robore. Infinita propemodum illa eſt poteſtas, quæ induſtria utitur. Archimedes totum hunc terræ atque aquæ globum machinis ſuis commoturum ſe dictitabat, ſi extrà alicubi pedibus poſſet conſiſtere. Una aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facile potiretur, ſi ad vires ars aliqua atque induſtria accederet, quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in potentia omnia ſita arbitrentur. (b) *Pleraque in ſumma fortuna auſpiciis & conſiliis magis, quàm telis & manibus geri ſolent.* Æquè periculoſa eſt potentia cum temeritate, ac temeritas absque potentia.

§. Bella plurima inter Principes Chriſtianos induſtriâ aliquâ evitari poſſent, at judicium damna aut non agnoſcit, nec decentes reperit conditiones, quibus ea ſat caveat; aut illa non æſtimat, excœcatâ per ambitionem prudentiâ; aut animi faſtus glorioſum ducit ultrò ea ſubire; adeoque fucata belli gloria ſe ſinit abripi: quod cùm ſit actio quædam publica, è qua communis omnium dependet conſervatio, menſurari non debet inanibus exiſtimationis umbris, ſed commodis & utilitatibus publicis: ita tamen, ut nullum interim ſit medium, quod ad evitandum bellum Princeps non experiatur, omnes amovens occaſiones, antequam naſcantur, & ſi ſubortæ jam fuerint, eorum ſibi voluntates conciliet, qui conſilio ſuo pacem promovere poſſunt: inquirat media ſuavia ad conſervandam amicitiam: hoſtem intra & extra ſuum Regnum fatiget: conſilia ejusdem prævertendo, & ſocietates ac fœdera cum aliis defenſionis causâ ſanciendo, metum ei injiciat. Atque iſtis humanis mediis divina etiam jungat ſubſidia orationum & ſacrificiorum, ſummique Pontificis, tanquam communis Chriſtianorum Patris, utatur operâ, ſincerè ad ipſum referendo de animo ſuo & deſiderio tranquillitatis publicæ, de accepta injuria, aut rationibus, quibus ipſe movetur ad arma capienda, niſi ſibi ritè ſatisfiat. Unde relatâ porrò causâ ad collegium Cardinalium, & interpoſitâ auctoritate Sedis Apoſtolicæ, aut reipſa ad arma non veniretur, aut Princeps cauſam ſuam Romæ purgaret, ubi tribunal eſt, in quo Principum acta dijudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia eſt, ſed generoſitas quædam Chriſtiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac fœdera, quæ ex iisdem oriuntur.

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 6. c. 24. (b) Tac. lib. 13. Annal.

SYM-

SYMBOLUM LXXXV.

UBi Urſus alverare apum ſemel nactus fuerit, nihil tunc conſultius, quam totum illud aquis immergere; quodcunque enim aliud medium officeret potius, quo minus ſuo fine, hoc eſt, favo mellis potiretur & apicularum aculeos effugeret. Hoc ipſo exemplo Symbolum præſens damna & incommoda exhibet conſiliorum mediorum, uſu comperta in eo, quod Herennius Poncius Samnitibus dedit, quando concluſis in anguſto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut libere inde exeundi omnibus facerent poteſtatem: quo conſilio dein rejecto ſuaſit, ut omnes obtrucarent, rogatusque cauſam, cur extrema illa ſequeretur, cum media inter utrumque via poſſit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, poſtquam iis certas leges, tanquam victis priùs impoſuiſſent, reſpondit: ita expedire potiùs, ut aut liberales ſeſe erga Romanos exhiberent, adeoque hoc inſigni beneficio pacem firmam ac ſtabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitùs opprimerent, ne contra eos inſtaurari unquam poſſent; coſilium verò aliud medium nec amicos parere ajebat, nec tollere (*a*) inimicos. Ideò Ariſtodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut ſocios habere oportet, aut hoſtes, media via nulla eſt.*

§. In iis caſibus, in quibus amicum aut hoſtem devincire quis cogitat, nihil efficient ſigna media: nam gratitudo in id, quod intermittitur, conjicit oculos, & facilè cauſam reperit, cur obſtrictam ſe non ſentiat. Sic Franciſcus Galliæ Rex, poſtquam liber è captivitate abire permiſſus fuit, hoſtilem tamen animum erga Carolum Quintum Imperatorem non depoſuit, quia captivitas iſta tam libera non fuerat, quàm illa Alphonſi Regis Luſitaniæ, (*b*) quem captum in prœlio Rex Legio-

(a) *Neutralias nec amicos parit, nec inimicos tollit.* Polyb. (b) Mar. Hiſt lib. 11. cap. 15.

gionis Ferdinandus humaniſſime habuit, & curatum à vulneribus, ac ſanitati redditum, liberum abs ſe dimiſit: quæ benevolentia ſic illum cepit, ut Regnum ſuum univerſum victoris arbitrio permitteret; verùm Ferdinandus conditione repudiatâ ea tantùm recepit oppida, quæ in Galæcia paulo ante oblata fuerant. Idem iſtud expendit Philippus Dux Mediolanenſis, cum captis Aragoniæ & Navarræ Regibus (Alphonſo Quinto priori nomen erat) deliberationem inſtituit, quid illis fieri oporteret, auditisque ſententiis, cum alii vellent lytro pecuniario eos eſſe redimendos, alii certis aſtringendos conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum ſecutus eſt, ut magis ſibi obſtrictos amicos domum remitteret.

§. Quando Regna bellis civilibus ſunt implicata, periculoſum eſt conſilium medium, nec in hanc, nec in illam partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus in motibus Caſtellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi Quarti, quo facto ſuos perdidit amicos, nec hoſtes tamen ſibi devinxit.

§. Nec minùs periculoſum eſt promiſcuè in totam animadvertere multitudinem, quare conſultius videtur, aut cum delictis illius omninò connivere aut certe in uno aliquo inſigne aliquod exemplum ſtatuere. Ob eam cauſam ſuaſum Germanico in rebellione Legionum Germanicarum, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut (*a*) omnia concederet, & quia iis indulſit aliquid, conſiliisque mediis uſus fuit, reprehendi (*b*) meruit. In alia quoque occaſione ſimili Druſo auctores fuêre, ut aut diſſimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentiſſimum ſane conſilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam conſiſtit, medium ſemper excedit in (*c*) alterutro.

§. Ubi feſtinatione res indiget, actum eſt cum eo, qui nec ſatis audet, nec ſatis ſibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter conſilia, quæ dabantur hæſit anceps, nec quicquam certi ſtatuere (*d*) potuit.

§. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & conſilia quædam media ſuggerit, quæ animum addunt hoſti, & ſpatium concedunt, ut ſibi ante proſpiciat. Id quod Regi Joanni Primo contigit, qui cùm Coronam Luſitaniæ per mortem Regis Ferdinandi ſoceri ſui ad ſe devolutam prætenderet, ſtatuit in illud Regnum ſolus ingredi, juſſitque deinde ſuum ſequi exercitum; unde tempus nacti ſunt Luſitani, ut arma intereà corriperent, quod factum non fuiſſet, ſi mox armis eos invaſiſſet, aut belli evitandi cauſa jus ſuum ad juſtitiæ tribunal remiſiſſet. Parum comminatio proficit, ſi manus ictum intentans, armata non ſit, & interdum re ipsâ puniat, ubi obedientia deſeritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus reſpiciunt, nec præſens, & quo ſunt animi ardore, audacia & celeritate conſiliorum extra terminos abeunt; verùm hoc ipſum ſæpè fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & citò expediunt omnia. Hiſpani contrà cunctantur, ut diu multumque conſiderando procedant cautiùs, & quia nimiùm prudentes eſſe cupiunt, hærere ſolent in mediis, immò dum tempus in conſilium vocant, omnino ea elabuntur è manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod nôrunt capere, utendo occaſionibus, quando ſe offerunt; contra ac Germani, qui agendo tardi, & ſegnes in executione tempus præſens ſolùm in conſilium adhibent, nulla præteriti ac futuri habita

(a) *Periculoſa ſeveritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur in ancipiti Republ.* Tac. lib. 1. Ann. (b) *Satis ſuperque miſſione, & pecunia mollibus conſultis peccatum.* Idem ibid. (c) *Alii fortioribus remediis agendum nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant, ubi pertimuerint, impune contemni.* Tac. l. 1. Annal. (d) *Mox utrumque conſilium aſpernatus, quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis, nec providit.* Idem l. 3. Hiſt.

bita ratione. Pro eventuum varietate mutant & ipſi animum; unde factum, ut fortunam ſuam non valde ii auxerint, cum alioqui ejusmodi ſit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinem dominia ſua longè lateque poſſet extendere. In eandem cauſam referri poteſt diuturnitas bellorum civivilium, quibus etiamnum hodie conflictatur Imperium, quæ conſtanti aliquo conſilio, ac celeritate ſopiri jam pridem potuiſſent; verùm ob conſilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad Rhenum vidimus exercitus, qui in Franciam usque penetrare potuiſſent, eamque ad pacem univerſalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quàm ſi ab hoſte cæſi fuiſſent ſæpius; nulla enim clades major, quàm ſi exercitus aliquis in ſeipſo ſenſim intereat. Ea ipſa res proprias vaſtavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum aliò transferri debuiſſet, nunc verò in ipſa Germaniæ viſcera immigravit.

§. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere poſſunt conſilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam ſemper ingredi viam, unde minori cum incommodo poſteà (ſi neceſſum fuerit) ad unum aliquod extremorum poſſis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam conſtituêre, adumbratam per volatum Dædali, qui nec Soli nimium appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore alæ quibus utebatur, diſſolverentur, aut hujus humidiate madefierent. In iis Provinciis, quarum incolæ naturâ ſerviles non ſunt, ſed ingeniis cultis potius, & animis generoſis, populus tam cautè & dextrè regendus eſt, ut nec indulgentia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Æque periculoſum eſt, oreas & paſtomides ei imponere, ac ſine fræno relinquere, quia (*a*) *nec totam libertatem pati poteſt, nec totam ſervitutem*; uti de Romanis Piſoni dicebat (*b*) Galba. Exequi ſemper potentiam, eſt ferream ſervitutis catenam atterere. Tyrannidis genus eſt ſubditos ad normam Reip. ſummè perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minime neceſſarium eſt, gubernationem eſſe talem, qualis eſſe deberet, ſed qualis eſſe poteſt: neque enim omnia, quæ conveniunt, poſſibilia ſunt humanæ imbecillitati. Stultum eſt cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua ſint defectus. (*c*) *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum cauſa eſt iis, qui præſunt, eò quod cum prudentia conformare ſe neſciat: uti & ambitio, quando nimirum Principes ſeveri audire cupiunt, & gloriam ſuam collocatam putant in ſubditis ſic gubernandis, ut ne in minimo unquam à ratioue & legibus ipſi deſciſcant. Periculoſus eſt rigor, qui affectus & ordinarias vulgi paſſiones non in conſilium adhibet: apud illud enim plus dexteritate proficitur, quàm potentia; plus exemplo & manſuetudine, quàm ſeveritate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur ſubditos ſuos repeciſſe potiùs bonos, quàm effeciſſe; quam egregiam laudem de Agricola in gubernatione Britanniæ commemorat (*d*) Tacitus. Temporibus præteritis ne falli ſe ſinat, ut bonos mores, quos de illis ſibi imaginatur, nunc de præſenti quoque obſervari velit, nam eadem ſemper fuit malitia: ſed (*e*) *vitium eſt malignitatis humanæ, vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe.*

Laudamus veteres, præſentes carpimus annos.

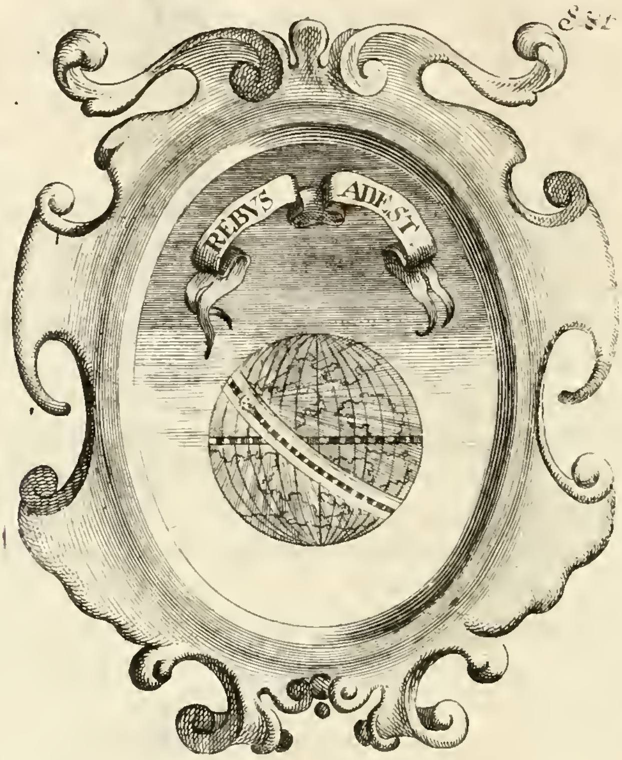
Etſi major olim ſeveritas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non ſu-

 ſtinet,

(a) Tacit lib. 4. Hiſtor. (b) *Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri ſervi: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.* Tacit. lib. 1. Hiſt. (c) Idem lib. 4. Hiſt. (d) *Maluit videri inveniſſe bonos, quam feciſſe.* Tac. in vita Agric. (f) Quinct. in dial. de orat.

ſtinet, ſi mores antiqui in illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pariter ſuæ & imperii jacturam (*a*) fecit.

SYMBOLUM LXXXVI.

ANimus humanus contentus minimè fuit rerum terreſtrium ſpeculatione, quin immò tantæ moræ impatiens, quòd rerum cœleſtium cognitio poſt obitum usque differretur, corporis ſeſe vinculis exemit, & ſupra ipſa elementa volatû tranſcendit, ad indagandum per ratiocinationem, quod tactu, viſu, & auditu aſſequi non licebat; adeoque in imaginatione ſibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricæ effingendo ſphæram cum talibus orbibus differentibus, æquantibus, & epicyclis ut diverſos aſtrorum & Planetarum motus ſcitè exhiberent; & tametſi certus omnino non fuit, num res ita ſe haberet, hanc tamen conſecutus eſt gloriam, quod mundum hunc in animo nunc noſſet concipere, qualis eſſet, aut quomodo ſub alia forma, & diſpoſitione poſſet conſtitui. Verum in idea iſta non acquievit animus, immò inquietus & in inveſtigationibus ſuis periculoſus aliam planè diverſam poſteà ſibi imaginatus eſt, ac perſuadere voluit aliis, perinde ac ſi ſol centrum eſſet aliorum orbium, qui circum illum moveantur, & lucem ſuam ab eo recipiant. Opinio impia & aliena prorſus à ratione naturali; qua quietem concedit gravibus contra divinas literas, quæ terræ ſtabilitatem faciunt (*b*) perpetuam: contra dignitatem hominis, quaſi neceſſum habeat moveri, ut fruatur Solis radiis, Sol verò minime, ut eos homini communicet, cum tamen (ſicut res omnes aliæ creatæ) conditus ille ſit, ùt eidem aſſiſtat & ſerviat. Certum itaque eſt Principem illum lucis, qui ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas colluſtrare. &

(a) *Nocuit antiquus rigor, & nimia ſeveritas, cui pares non ſumus.* Tac. lib. 1. Hiſt.
(b) *Terra autem in æternum ſtat.* Eccleſ. 1. 4.

& præſentia ſua iis formam tribuere, circumeundo ſine intermiſſione ab uno Tropico ad alterum tam mirabili artificio, ut omnes terræ partes, ſi non æqualem calorem, lucem ſaltem æqualem ab eodem hauriant, qua re ſapientia divina antevertit damnum, quod futurum eſſet, ſi Sol à linea Æquinoctiali non ſecederet: nam Provincias qnasdam radii ſolares plane adurerent, aliæ nimio rigerent frigore, & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum iſtud naturale erudit Principes quanti ad utilitatem publicam referet, ſi ipſi *velociſſimi ſideris more* Status ſuos & Provinciam absque intermiſſione obeant, ut calorem rebus & ſubditorum affectui (*a*) impertiant; id quod Propheta Regius indicare voluit, cùm dixit, Deum ſupra Solem ſuum poſuiſſe (*b*) tabernaculum, qui nunquam conquieſcit, & ſemper rebus adeſt. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus Quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & ſtabilem, quo factum, ut res maximas ipſimet conficerent, quas per Miniſtros ſuos minimè potuiſſent, qui etſi gnavi ſatis & ſolliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipſe Princeps, ſi coràm præſens adeſſet, quia aut mandata iis deſunt, aut facultas. Chriſtus Dominus ſimul ac ipſe ad piſcinam venit probaticam, ſanitatem reddidit (*c*) Paralytico quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quam ut aquam ſolùm (*d*) commoveret, & ideò ut Miniſtro facultatis ſuæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur Status per ſolas aliorum relationes, ac propterea ſuadet Salomon ut Reges ipſi ſubditis aures (*e*) accommodent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipſos, non apud eorum Miniſtros, eſt aſſiſtentia & virtus (*f*) divina, quæ comitatur ſolum ſceptrum, cui Spiritum ſapientiæ, conſilii, fortitudinis, & pietatis (*g*) infundit, immò divinitatem quandam, qua Princeps futura (*h*) providet, ut nec in iis, quæ oculis uſurpat, nec in iis, quæ auribus percipit, falli (*i*) queat. Nihilo minus tamen pacis tempore non videtur omninò inconveniens ſtata in certo aliquo loco commoratio, ſatisque erit Provincias obeundo Status ſuos ſemel coràm inſpexiſſe; neque enim ſufficiunt æraria pro ſumptibus & impenſis ad frequentes aulæ translationes neceſſariis, nec fieri illæ poſſunt absque inſigni ſubditorum detrimento, atque adeo quin perturbetur ordo Conſiliorum ac Tribunalium, & gubernatio atque juſtitia retardentur. Rex Philippus Secundus toto gubernationis ſuæ temporæ vix unquam Madrito pedem extulit.

In occaſionibus belli magis conſultum videtur, ut Princeps ipſe coram iis interſit, & ducat ſubditos ſuos: ideo enim ſacræ paginæ (*k*) Paſtorem eum vocant, ac Ducem; quomodo Deus præcipiens Samueli, ut Saulem inungeret, non dixit in Regem, (*l*) ſed in Ducem ſupra Iſraël, indicans, id præcipuum ejus eſſe officium, & quod olim Reges exercere fuêre (*m*) ſoliti. Ea in re populus ſuum fundabat deſiderium, cùm Regem peteret, ut eſſet nimirum, qui ante eum egrederetur,

(a) *Velociſſimi ſideris more, omnia inviſere, omnia audire*, Plin. (b) *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Pſal. 18. 6. (c) *Surge, tolle grabatum tuum & ambula.* Joan. 5. 8. (d) *Angelus autem Domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam: & movebatur aqua.* Ibid. v. 4. (e) *Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis Nationum.* Sap. 6. 3. (f) *Quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altiſſimo.* Ibidem v. 4. (g) *Et requieſcit ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis.* Iſ. 11. 2. (h) *Divinatio in labiis Regis.* Prov. 16. 10. (i) *Non ſecundum viſionem oculorum judicabit, neque ſecundum auditum aurium arguet.* Iſai. 11. 3. (k) *Suſcitabo ſuper eos Paſtores, & paſcent eos: non formidabunt ultra, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus,* Jerem. 34. 4. (l) *Unges eum Ducem ſuper Iſraël.* 1. Reg. 9. 10. (m) *Rex enim Dux erat in bello.* Ariſt. lib. 3. polit. c. 11.

tur, & pugnaret pro (*a*) eo. Præſentia Principis in bello animos addit militibus. Lacedæmonii exiſtimabant Reges infantes etiam in cunis iſta præſtare, & ideò ad prœlia eos unà ſecum deportabant. Antigonus Demetrii filios ſic ſtatuebat, præſentiam ſuam in navali prœlio multis hoſtium navibus (*b*) comparari poſſe. Alexander M. militum ſuorum erigebat animos, ponendo iis ob oculos, quod primus ſeſe periculis (*c*) objiceret. Quando Princeps ipſe in ejusmodi caſu præſens adeſt, magna ſæpe patrantur facinora, quæ in ejus abſentia nemo attentare auderet; nec opus eſt ex aula expectare mandata; unde plerumque ſeriùs illa perferuntur, poſtquam præteriit occaſio, & plena ſemper vanis timoribus aliisque circumſtantiis, quæ in effectum deduci haud poſſunt; id quod in Germania experti ſæpe ſumus non absque inſigni boni publici detrimento. Generoſos ſpiritus & altas ſuſcitat cogitationes in animis militum, ſi Principem, cujus eſt conferre prœmia, factorum ſuorum ſpectatorem ac teſtem habeant. Hoc argumento fortitudinem ſuorum Hannibal inflammabat: (d) *Nemo veſtrum eſt*, ajebat, *cujus non idem ego ſpectator & teſtis, notata temporibus locisque referre poſſim decora*. Idem Gofredus faciebat, cùm ſic milites alloqueretur:

(e) Di chi di voi no sò la patria, e'l ſeme,
Quale ſpada m'eignota, ò qual ſaetta,
Benche per l'aria ancor ſoſpeſa trema.

Quis veſtrum eſt, cujus me ſtirps & patria, cujus
Me lateat genus? aut quis non mihi cognitus enſis?
Ac, quamvis medio tremat aëre pendula, quæ non
Nota ſagitta mihi?

Et ratione neceſſum non erit, ut Princeps potentiæ ſuæ vires Generali alicui committat, quod tam exploratum eſt periculum, ut minus etiam tutum crederetur, quòd eas Tiberius in manibus filii ſui Germanici (*f*) conſtitueret. Atque hoc ipſum maximè in civilibus ſeditionibus locum habet, in quibus (ut diximus) præſentia Principis facillimè rebellium componit (*g*) animos.

§. Verùm non qualiscunque belli motus, aut civitatis alicujus jactura movere debet principem, ut prodeat foràs, & aulam ſuam deſerat, unde in omnia reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat in tumultibus (*h*) Germaniæ; cumque alio tempore ipſi obtrectarent, quod non abiret ad componendas Hungariæ & Germaniæ Legiones, (*i*) *immotum adverſus eos ſermones* ſe præbuit *fixumque* ei *fuit, non omittere caput rerum, neque ſe remque publicam in caſum dare*. His rationibus ducebantur, qui auctores erant Davidi, ut ne egrederetur in prœlium contra Iſraëlitas, qui Abſalonis partes ſequebantur, eò quod ipſorum fuga, aut clades

(a) *Rex enim erit ſuper nos, & erimus nos quoque ſicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis*, 1. Reg. 8. 19. & 20. (b) *Me vero, inquit præſentem, quam multis navibus comparas?* Plut. in Epoph. (c) *Et is vos ego, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui ſæpe civem clypeo meo texi*. Curt. l. 8. (d) Liv. deca. l. 2. (c) Taſſ. can. 20. (f) *In cujus manu tot legiones, immenſa ſociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm expectare mallet*. Tac. l. 4. Annal. (g) *Divus Julius ſeditionem exercitus verbo uno conpoſuit, Quirites vocando, qui ſacramentum ejus detrectabant. Divus Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit*, Tac. l. 1. Hiſt. (h) *Neque decorum Principibus, ſi una alterave civitas turbetur, amiſſa urbe, unde in omnia regimen*. Tac. l. 3. Ann. (i) Tac. lib. 1. Annal.

des tantum damnum allatura non eſſet, quàm ipſe in perſona ſua, quæ decem millibus æquivaleret, ſi aut fugeret aut cæderetur, adeoque ſatius fore videretur, ut is pro præſidio in urbe remaneret, quod & (*a*) fecit. Quod ſi bellum ſuſcipiatur ad injuriam aut deſpectum vindicandum, aliis

(b) Vindictam mandâſſe ſat eſt.

Idem videtur, ſi ſolius defenſionis cauſa arma ſumantur, nec evidens urgeat periculum; tunc enim majorem Principi pariet exiſtimationem ſi contemnat illud, & defenſionem alteri alicui Duci commendet. Quod ſi bellum geratur ad aliquid de novo acquirendum, vel occupandum, vehemens cenſebitur ambitio ſemet objicere periculis, & majoris eſt prudentiæ per alium aliquem Fortunam experiri, pro eo ac fecit Rex Ferdinandus Catholicus, occupationem Regni Neapolitani Magno Duci, Indiarum verò Hermanno Corteſio committendo. Si belli Dux occumbat, in ejus locum ſufficitur alius; at ſi Princeps pereat, pereunt omnia, ut Regi Sebaſtiano accidit. Abſentiæ Principum ab aulis periculo non carent. Id experientia in Hiſpania comprobavit, quando Carolus Quintus Imperator ab illa abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquirendas ſuas exponat (*c*) diſcrimini. Idem ipſe Sol, cujus figurâ in præſenti utimur Symbolo, nunquam abit ad polos inviſendos, quia alter eorum interim in diſcrimen veniret.

— Medium non deſerit unquam
(d) Cœli Phœbus iter, radiis tamen omnia luſtrat.

Regibus apum Natura alas dedit quidem, ſed exiguas admodum, ut ne longe à Regno ſuo ſecederent. Ad illud ſolum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii ſui fines geritur, aut quando evidens periculum illi ipſi imminet. Eam ob cauſam Mucianus Dominitiano Imperatori ſuaſit, ut Lugduni in Francia ſe contineret, & tum primùm ſe moveret, cum Provinciarum illarum ſtatus, aut Imperium majoribus periculis (*e*) jactarentur; nec bonum fuit conſilium, quod Titianus & Proculus Othoni dedêre, ut ne pugnæ ad Bedriacum præſens adeſſet, è cujus ſucceſſu Imperium (*f*) dependebat. Fortiorem magiſque prudentem in præſenti occaſione ſe nunc exhibet Sereniſſimus Archidux Leopoldus, qui etſi oppugnari ſe videat Salefeldii junctis hoſtium copiis, & longè etiam majoribus, quàm ipſe habeat, ſua tamen contemnit pericula, & generoſa conſtantia ſemet tuetur, probè ſciens in eventu illo ſalutem Imperii, & Auguſtiſſimæ Dumus Auſtriacæ conſiſtere; atque adeò primus eſt in periculis & laboribus militaribus;

— (g) Monſtrat tolerare labores,
Non jubet.

(a) *Egrediar & ego vobiſcum. Et reſpondit populus: non exibis: ſi enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit; ſive media pars ceciderit è nobis, non ſatis curabunt, quia tu unus pro decem millibus computaris: melius igitur eſt, ut ſis nobis in urbe præſidio. Ad quos Rex ait: quod vobis videtur rectum, hoc faciam,* 2. Reg. 18. 3. & 4. (b) Claud. (c) *Ne nova moliretur, niſi prioribus formatis*, Tac. l. 12. Ann. (d) Claud. (e) *Ipſe Lugduni vim fortunamque Principatus è proximo oſtentaret, nec parvis periculis mixtus, & majoribus non defuturus.* Tac. l. 4. Hiſt. (f) *Poſtquam pugnari placitum, intereſſe pugnæ Imperatorem, an ſeponi melius foret, dubitavêre. Paulino & Celſo jam non adverſantibus; ne Principem objectare periculis viderentur; iidem illi deterioris conſilii perpulêre, ut Brixellum conderet, ac dubiis præliorum exemptus, ſummæ rerum & Imperii ſe ipſum reſervaret.* Tac. l. 2. Hiſt. Lucian. l. 9.

§. Verùm in his quoque caſibus opus eſt belli conditionem expendere, num ſcilicet Princeps abſens Statum ſuum majori periculo aut interno aut externo expoſiturus ſit; num fortè ſucceſſionem ſuam adducturus in diſcrimen; num fortis ſit ſatis, & armorum capax; & ad ea propenſionem habeat, nam ſi vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam ſuam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferrum eique virtutem ſuam communicando, majus elevat pondus quàm ſe ſolo faceret. Quod ſi gravis fuerit neceſſitas, ſatis erit, Principem in vicino eſſe, ut arma ſua majori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, ſtatuat, & mandata det. Ita Auguſtus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propiùs aſſiſteret.

SYMBOLUM LXXXVII.

NON ſemper fortunata eſt prudentia, nec infauſta ſemper temeritas, & quamvis (a) *quisquis ſapit celeriter, non tuto ſapiat*, expedit tamen interdum ingeniis igneis, ut in decernendo primum ſequantur impetum naturalem, quia ſi cunctentur, refrigeſcunt paullatim, & determinare ſe rectè nequeunt; nec male evenire ſolet (in bello præſertim) ſi ferri ſe ſinant occultâ illâ vi cauſarum ſecundarum, quæ ſi ingenia non cogat, movet tamen, ut cum eadem non infeliciter operentur. Divinus quidam Genius iis adeſt actionibus, quæ ſuſcipiuntur audaciùs, nimirum

Audaces fortuna juvat.

(a) Sophoc.

Scipio in Africam trajicit, & ultrò ſe credit fidei Africanæ Siphacis, vitam ſuam & ſalutem publicam urbis Romæ in apertum adducendo diſcrimen: Julius Cæſar in exigua aliqua navicula furori Adriatici maris ſe committit, & utrique ſua feliciter cedit temeritas. Non omnibus à prudentia ſatis caveri poteſt, nec res grandes ſuſciperentur, ſi eventus omnes & pericula in deliberationem illa traheret. Gaſpar Borgias Cardinalis ementito habitu Neapolim ingreſſus eſt, cùm plebem inter & Nobilitatem ſeditionem exortam intelligeret: periculum grande erat, cùmque è Comitibus aliqui media quædam ei proponerent, quibus ſecuritati ſuæ magis conſuleret, reſpondit animo plane libero & generoſo: *Nullum nunc in iſta occaſione deliberandi tempus eſt, aliquid caſui permittendum.* Si poſt magna patrata facinora, in conjuncta ſimul pericula conjiceremus oculos, non ea aggrederemur iterum. (*a*) Jacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus, equitibus trecentis & ſexaginta urbem Valentiam obſidere auſus eſt, & licet omnibus expeditio hæc temeraria videretur, immò impoſſibilis, deditio tamen facta. Conſilia audacia ex eventu fere judicantur, ſi feliciter exeunt, laudantur à (*b*) prudentia & damnantur ii, qui tutiora ſuaſerant. Nullum eſt judicium, quod aut in celeri temeritate, aut cùm moderate agit, cavere ſibi ſatis poſſit, quia ab eventibus futuris, & ſagaciſſimæ etiam providentiæ incertis dependent. Interdum temeritas occaſionem antevertit, & ſubſequitur moderatio, interdum inter utramque tranſit illa ſubito, nec capillum habet in occipite, quo detineri poſſit.

Fronte capillata eſt, ſed poſt occaſio calva.

Omnia ab æterna illa providentia dependent, quæ ad agendum nos efficaciter impellit, quando ad ejusdem diſpoſitionem & effectum divinorum decretorum ita expedit, & tunc conſilia audacia non niſi prudentia ſunt, errores vero rectitudo ipſiſſima. Si Monarchiæ alicujus ſuperbiam velit deprimere, ne inſtar Babylonicæ turris cœlum tentet contingere, confundit conſilia & linguas Miniſtrorum, ne conſentiant inter ſe, adeò ut ſi unus calcem petat, alius aut id non intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaturo eorum obitu, qui cum ſummo imperio præſunt aliis, non eum finem præ oculis habet, ut vitæ filum iis abrumpat, ſed ut majeſtatem illam humi ſternat. Spiritus ſanctus victoriam Davidis à Goliatho reportatam referens, non dicit, lapide corpus ejus dejectum fuiſſe, ſed ejus (*c*) exultationem. At ſi contrà Monarchiam aliquam evehere cogitet, creat illa ætate magnos Duces & Conſiliarios, aut facit eligi, & occaſionem iis præbet exercendæ fortitudinis, & conſilii ſui dandi aliquod ſpecimen. (*d*) *Pleraque in ſumma fortuna auſpiciis & conſiliis* potius, *quam telis ac manibus geruntur.* Tunc examen apum in ipſas caſſides immigrat, & florent arma, uti floruit in monte Palatino venabulum Romuli apro intentatum. Ictus etiam errans Fundatoris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit, tanquam ejusdem prognoſticon; atque adeò non ſemper fortitudo eſt, aut prudentia, quæ erigit aut ſuſtentat (etſi inſtrumenta eſſe ſoleant) Monarchias, ſed impulſus ille ſuperior, qui cauſas omnes ſimul ſumptas movet, pro earum augmento, aut conſervatione, & tunc etiam caſus ab æterna illa Mente directus efficit, quod prudentia minimè ſibi imaginari anteà potuiſſet. Cum rebellaſſet Germania, & res Romanæ in extrema eſſent deſperatione (*e*) *affuit, ut ſæpe alias, fortuna populi Romani* ex Oriente. Si ad ejusmodi fines deſtinata eſt fortitudo, & prudentia magni alicujus Herois, nemo alius, quantumvis fortis & eximius ille ſit, gloriam

(a) Mar. Hiſp. l. 12. c. 19. (b) *Fortuna in ſapientiam ceſſit.* Tac. de more Germ. (c) *In tollendo manum, ſaxo funda dejecit exultationem Goliæ.* Eccl. 47. 3. (d) Tac. l. 3. Annal. (e) Tac. l. 3. Hiſt.

fines iſtos aſſequendi eripere illi poterit. Aubenius inſignis miles fuit, ſed minimè felix, quod moviſſet adverſus magnum Ducem, deſtinatum ad firmandam in Italia Monarchiam Hiſpanicam, Deo nimirum diſponente (uti & fecit cum Imperio (a) Romano) initia illius & cauſas, opera imprimis Regis Ferdinandi Catholici, qui prudentia ſua & regnandi peritia Monarchiæ illius jaceret fundamenta, eandemque fortitudine ſua erigeret, ac dilataret: tam attentus ſane ad incrementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ ſeſe offerebat, occaſionem negligeret, immo ultrò omnes accerſeret, quas judicium humanum ullo modo aſſequi poterat: tam denique in exequendo ſtrenuus, ut primus ſemper eſſet in ſubeundis periculis, & laboribus militaribus exantlandis; cumque hominibus longe facilius eſſe ſoleat aliorum imitari exemplum, quàm juſſa exequi, dabat operam, ut operibus ſuis, potius, quam mandatis præciperet. Verum quia ingens illa fabrica egebat operariis, protulit ætas illa (magnorum Virorum feraciſſima) Columbum, Hermannum Corteſium, ambos fratres, Franciſcum, & Ferdinandum Pizarum, Antonium de Leiba, Fabritium, & Proſperum, Columnam, Ramonem de Cardona, Marchiones de Peſcara, & Baſto, & plures alios Heroës, tam illuſtres, ut vix unum talem ſingula ferant ſæcula. Ad iſtum finem longo tempore vitam eorum Deus tunc produxit, nunc non furor Martis, ſed lenta aliqua febris eam ante tempus eripit. Intra annos oppido paucos immatura morte ſublatos vidimus Petrum de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fridericum de Toledo, Marchionem Spinola, Conſalvum de Corduba, Ducem de Feria, Marchionem de Aytona, Ducem de Lerma, Joannem Fajardo, Marchionem de Zelarda, Comitem de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam illuſtres, ut non minus adepti ſint gloriæ ex rebus cum laude geſtis, quam ex iis, quæ in futurum adhuc ab iisdem orbis expectabat. O profundam æterni Numinis illius providentiam! quis ex iſtis non argueret inclinationem Monarchiæ Hiſpanicæ? quomodo Claudii Imperatoris temporibus (b) *numerabatur inter oſtenta, diminutus omnium Magiſtratuum numerus, quæſtore, ædili, tribuno, ac prætore & conſule, paucos intra menſes defunctis*; niſi adverteret, ideo iſta tolli inſtrumenta, ut teſtatum omnibus fiat, divino potiùs favore, quàm viribus humanis, niti conſervationem illius potentiæ, quæ columna eſt Reipubl. Chriſtianæ. Primus ille univerſi Motor has rerum viciſſitudines, has Imperiorum alternationes diſponit. Unum ſæculum in una aliqua Provincia Viros magnos ſuſcitat, excolit artes, illuſtrat arma, & aliud ſequens mox evertit, & confundit omnia, ut ne veſtigia quidem ſuperſint virtutis, aut fortitudinis, quæ præteritis fidem faciant. Quanta, quàm occulta vis in hæc inferiora, immo in ipſos etiam animos, ineſt in cauſis illis ſecundis cœleſtium orbium! Non mero caſu ſupernæ illæ facies diverſæ ſunt inter ſe ac differentes; aliæ quia ſtatam & fixam habent ſedem, aliæ quia hinc inde oberrant; cùmque inæqualitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minimè faciat, ſignum eſt, eam ſaltem conferre ad operationes & effectus. O volumen ingens, in cujus paginis (absque tamen potentiæ ſuæ, & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria æternæ ſuæ ſapientiæ deſcripſit mutationes rerum & viciſſitudines quas legerunt ſæcula præterita, legunt præſentia, legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus, dedit Roma quæ diſceret, non quæ inveniret; nunc verò in profunda jacet ignorantia & vilitate. Auguſti temporibus ingenia omnium etiam ſuperarunt expectationem, jam inde à Nerone verò rurſum ruere cœperunt, ut nec ullus ſufficeret labor, nec induſtria, quæ artes ſcientiasque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus naſcuntur, quia aut ad munera non adhibentur, aut ruinæ

(a) *Struebat jam fortuna, in diverſa parte terrarum, initia cauſasque imperii.* Tac. l. 2. Hiſt. (b) Tac. l. 12. Annal.

ruinæ ponderibus obſiſtere nequeunt, immò eidem impliciti miſerè una corruunt abſque honore & fama, quin (a) *etiam merito accidiſſe videtur* interdum, *& caſus in culpam tranſit.* Nullam liberæ voluntati Deus vim facit, ſed tamen, aut ipſe cauſarum curſus eam ſecum trahit, aut ceſſante divina illa luce, ſuapte ſponte impingit, & evertuntur ejus conſilia, aut executioni mandantur (b) ſeriùs. Principes & Conſiliarii oculi ſunt Regnorum, & quando Deus hæc evertere cogitat, (c) illos excœcat, ut nec pericula videant, nec agnoſcant remedia. Quod maxime profuturum putant, cum eo aberrant vel maximè. Caſus vident, & eos non antevertunt, immò quantum in ipſis eſt, accerſunt potiùs. Exemplum periculoſum veritatis iſtius nobis præbent Cantones Helveti tam prudentes ſemper & fortes in tuenda patria ſua & libertate, nunc tamen adeò negligentes, ſine omni cura; ut ipſi ſibi ruinæ imminentis cauſa ſint. Conſtituerat Rempublicam eorum primus Monarchiarum Auctor inter antemuralia Alpium & Rheni, eamque cinxerat Provinciis Alſatiæ, & Lotharingiæ, & Burgundiæ adverſus potentiam Franciæ & aliorum Principum, cumque à belli incendio longiſſimè abeſſent, felici & optata gaudentes tranquillitate, ultrò Martem ad loca finitima evocârunt, foveruntque, ſpectantes è propinquo Provinciarum illarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent quanta ſint pericula potentiæ alicujus vicinæ, quæ viribus ſuperat, & cujus fortuna neceſſe eſt, ut ex eorum cineribus aſſurgat altius. Metuò ſane (ô utinam fallar) ne jam ætas illa conſiſtentiæ corporis Helvetici præterierit, & ne deficere illud jam cœperit, conſumptis iis ſpiritibus & viribus, quæ æſtimationem ei & magnitudinem peperêre. Habent nimirum Imperia ſuas periodos. Quod duravit diutius, à fine & ternimo ſuo abeſt propius.

SYMBOLUM LXXXVIII.

QUam mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edit effectus! Quam amica ejus cum ſtella polari conſenſio, ut licet in hujus pulchritudine, pondere ſuo præpeditus, ſuos non ſemper defigere poſſit oculos, faciant id tamen acus magnete tinctæ! Quæ inter utrumque proportio eſt? quæ tanta vis ut nec in diſtantia quidem tam longa & remota operari deſinat? Et cur in illam ſtellam, aut cœli punctum inclinat potiùs, quàm in aliud? Niſi communis eſſet experientia, ignorantia artibus magicis illud aſcriberet; uti ſolet in effectibus Naturæ extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus cauſas penetrare non poteſt.

Nec minus admirabilis eſt magnetis effectus, in attrahendo ad ſe, levandoque ferro, contra inſitam ei gravitatem; quin illud ipſum impetu quodam naturali, quo fertur ad obediendum potentiæ iſti ſuperiori, ſeſe illi unit, & facit ſuapte, ſponte, quod violentum eſſe debuerat. Ab hac prudentia vellem nunc Principem eſſe inſtructum, ad cognoſcendum cauſarum concurſum, qui (ut diximus) imperia aut erigit, aut evertit, ſciendumque quomodo in eo ſe gerere debeat, ut nec contranitendo cauſarum illarum vim augeat, nec ſtatim cedendo effectus earundem facilitet: nam ſeries illa & connexio cauſarum, à cauſa prima motarum fluvio ſimilis eſt, qui quando alveo ſuo ordinario decurrit, facilè in diverſos dividitur rivulos, aut aggeſtis aggeribus in hanc aut iſtam partem derivatur, & pontibus inſterni ſe ſinit; verùm ubi continuis imbribus, aut nivium liqueſcentium aquis auctus fuerit,

 nul-

(a) Vellejus. (b) *Cujuscunque fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit.* Vell. lib. II. (c) *Claudet oculos veſtros, Prophetas, & Principes veſtros, qui vident viſiones veſtras, operiet.* Iſ. 29. 13.

nulla patitur obſtacula, & ſi quis ei obſiſtat, hæc ipſa detentio vires ejusdem auget, ut omnia perrumpat. Eam ob rem Spiritus ſanctus nos monet, ne opponamus nos curſui (*a*) fluminis. Patientia impetum illum ſuperat, qui citò tranſit, evaneſcente ſenſim potentia: unde & mali augurii loco habebatur pro bello Vitellii in Oriente, quod Euphrates tantoperè excreviſſet, & vortices velut coronas quasdam ſpumæ candidæ oſtenderet, conſiderantibus nimirum, quàm mox deſinerent illi fluminum (*b*) impetus. Quando igitur multæ cauſæ in unum conſpirantes victorias Principis hoſtilis comitantur, & felicem expeditionibus militaribus viam patefaciunt, magnæ erit prudentiæ, tempus iis indulgere, ut ſeipſis

S. 83.

ſenſim deficiant, non quod illæ neceſſitatem aliquam inferant liberæ voluntati, ſed quia hujus libertas in ſolos animi & corporis motus tenet imperium, non in illa exteriora. Poterit illa quidem non cedere caſibus, ut tamen ab iisdem non obruatur, efficere ſemper non poterit. Plus conſtantia in ſperando valet, quàm fortitudo in prœliando. Noverat illud Fabius Maximus; adeoque illum Hannibalis torrentem præterlabi paſſus eſt, donec longis cunctationibus imminutum vicit, & Rempublicam Romanam conſervavit. Eventus vires, & incrementum ſumunt ab invicem, & opinione auctoritatem nacti creſcunt ſubitò, ut nulla tanta ſit potentia quæ iis obſiſtere ſatis poſſit. Carolum Quintum Imperatorem fortunatum reddidit & glorioſum Monarchia Hiſpanica, felix effecit Imperium ejusdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præſens in rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis Nationum omnium applauſus & admurmuratio ſequebatur: omnes ad fortunam ejus ſe adjungebant, & Rex Franciæ æmulatione tantæ gloriæ eandem infringere conatus, ſuammet libertatem perdidit. Quantis armatum minis fulgur erumpit è nubibus! ubi obnixum reperit, tum primum ſuum exerit robur; absque illo in ipſo

(a) *Nec conèris contra ictum fluvii.* Eccl. 3. 32. (b) *Fluminum inſtabilis natura ſimul oſtenderet omnia, raperetque.* Tac. l. 6. Annal.

ipſo aëre evaneſcit: tale fuit illud Sueciæ fulmen è Septentrionis exhalationibus ortum; intra dies paucos de Imperio triumphavit, totumque pœne orbem terrore complevit, & glande unica plumbea trajectum mox diſparuit. (*a*) *Nihil rerum mortalium tam inſtabile ac fluxum eſt, quam fama potentiæ non ſua vi nixæ.* Fragilis eſt omnino illa vis cauſarum plurium ſimul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, & variis caſibus obnoxiæ ſunt ac tempori, quod ſenſim earum effectus diſſipat. (*b*) *Multa bella impetu valida per tædia & moras evaneſcunt.* Qui multorum hoſtium fœdere junctorum vires aliquandiu ſuſtinet, eas cum tempore ſuperat: in multis enim diverſæ ſunt cauſæ, utilitates diverſæ & conſilia, & ſi contingat in una aliqua re inter eos haud ſatis convenire, diſcedunt ab invicem, ac ſeſe dividunt. Nulla fœderis conſociatio major, quàm illa Cameracenſis contra Rempublicam Venetam; verùm conſtantia, & prudentia fortiſſimi illius Senatûs mox eam diſturbavit. Res omnes ad certum aſſurgunt faſtigium, poſt iterum collabuntur. Qui tempus illud nôſſet, facile eas (*c*) ſuperaret. Quia iſta nobis deeſt notitia, quæ interdum in punctulo aliquo exiguæ morulæ conſiſtit, caſibus ſuccumbimus. Impatientia noſtra, aut ignorantia graviores eos efficit: cùm enim ſcire ſæpe nequeamus, quanta in iis vis inſit, ultrò cedimus; aut eos etiam promovemus iis ipſis mediis violentis quibus eos avertere molimur. Exordiri Deus cœperat magnitudinem Comitis de Medicis, & qui ſiſtere eam voluerunt, è Republica Veneta illum proſcribendo, ſupremum illius Dominum eum effecêre. Majori cum prudentia fortunæ illius torrentem obſervavit Nicolaus Uzanus, & ne ab oppoſitione incrementum ſumeret, ſatius eſſe putavit nullam (dum viveret) ei præbere offenſæ occaſionem; at una cum illius morte conſideratio tam prudentis conſilii deſiit. Nec occulta eſſe poteſt major illa vis ſimilium caſuum, ſiquidem in horum proſperitatem conſpirant omnia, etſi primo intuitu fini eorundem plane videantur contraria; atque adeo (*d*) *optimum tunc eſt pati, quod emendare non poſſis, & Deum quo auctore cuncta eveniunt ſine murmure, comitari.* Nec decet, ferrum magis obedire Magneti, quam nos voluntati divinæ. Minus incommodi patitur, qui curſu illo rapi ſe ſinit, quam qui eidem obnititur. Stulta cogitatio eſt, Dei conſilia velle evertere. Non ideo certæ eſſe deſierunt prædictiones de ſtatua, cui pedes erant lutei; ut Nabuchodonoſor (*e*) ſominaverat, quod aliam ex auro ſolido fieri curaſſet, eamque juſſiſſet adorari. Verum hæc voluntatis noſtræ ad divinam accommodatio non tam bruta eſſe debet, ut credamus omnia ſic ab æterno eſſe ordinata, ut ſollicitudine noſtra & conſilio emendari nihil poſſit; hæc ipſa enim animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis cauſa extitiſſet: ſic agere nos oportet, ac ſi omnia à noſtra dependerent voluntate, nam nobiſmet ipſis utitur Deus ad fortunam noſtram adverſam, aut (*f*) proſperam. Pars rerum ſumus, & ea non minima. Tametſi eæ ſine nobis diſpoſitæ fuerint, ſine nobis tamen factæ non ſunt. Diſrumpere non poſſumus illam eventuum telam, in textrina æternitatis pertextam, at potuimus ad illam texendam concurrere. Qui cauſas diſpoſuit, effectus ante vidit, & curſum iis permiſit, ſuo tamen ſubjectum imperio. Quem voluit, à periculo vindicavit, alium contra in periculo reliquit, ut in eodem liberè ageret: ſi illud gratiæ fuit aut meriti, hoc juſtitiæ aſcribi debet. Implicita ruinis caſuum unà cadit voluntas noſtra, cumque ſapientiſſimus ille rerum omnium conditarum figulus ſupremus ſit arbiter, potuit pro libitu vaſa ſua deſtruere, & aliud in oſtentationem & gloriam effingere, aliud in (*g*) contumeliam. In

(a) Tac. l. 13. Annal. (b) Id. 2. Hiſt. (c) *Oportunos magnis conatibus tranſitus rerum.* Id. l. 1. Hiſt. (d) Sen. ep. 108. (e) *Nabuchodonoſor Rex fecit ſtatuam auream.* Dan. 3. 1. (f) *In manu Domini proſperitas hominis.* Eccl. 10. 5. (g) *An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere alīud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Ad Rom. 9. 21.

diſponendis ab æterno Imperiis, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, ſemper animo ſuo præſentes habuit ſupremus ille orbium Gubernator fortitudinem & virtutem noſtram, noſtram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem eaque præſcientia fultus ordinem rerum æternum diſpoſuit congruenter motui & executioni noſtræ electionis, absque ulla ei facta violentia, ſicut enim nullam voluntati noſtræ infert neceſſitatem, qui ratiocinando ipſius aſſequitur operationes, ita nec is qui immenſa ſua ſapientia eas longè ante prævidit. Propter immutationes Imperiorum voluntatem noſtram non coëgit, quin illa immutavit potiùs, quia hæc à recto tramite liberè deſcivit. Crudelitas Regis Petri tum exercita in cauſa fuit, cur ei frater ſuus Henricus in corona ſuccederet, non contrà. (*a*) *Valentior enim omni fortunâ animus eſt, in utramque partem res ſuas ducit, beatæque ac miſeræ vitæ cauſa eſt.* Fortunam à caſu expectare, ignavia eſt. Credere, præſcriptam & definitam jam eſſe, deſperatio. Inutilis foret virtus, ſi vitium per violentiam excuſaretur. Conjiciat Serenitas Veſtra oculos inglorioſos ſuos Progenitores, qui Monarchiæ hujus amplitudinem erexerunt, videbit, opinor, eos non à caſu fuiſſe coronatos, ſed à virtute, à fortitudine, à laboribus, & iisdem poſteà artibus eam conſervatam à Poſteris, quibus eadem debetur gloria: neque enim minùs ſuam fabricatur fortunam qui eam tuetur, quam qui eandem primo erigit. Tam eam acquirere difficile eſt, quàm facilis ejus ruina. Unica ſola hora imprudenter transſacta evertit, quod annis multis partum fuit. Agendo & vigilando Dei parantur (*b*) auxilia.

SYMBOLUM LXXXIX.

CONcordia res parvæ creſcunt, diſcordia res maximæ dilabuntur. Unitæ inter ſe cuilibet vi reſiſtunt, quæ diviſæ imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam equinam junctis pilis extrahere poterit, aut ſagittarum faſciculum (*c*) diffringere? & ſingulæ tamen minimæ etiam violentiæ reſiſtere nequeunt. His Symbolis Sertorius, & Scilurus Scytha vim concordiæ adumbrabant, quæ ex partibus multis diſtinctis unum corpus unitum & robuſtum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum ſupra ſtaturam hominum erexit, ea altitudine, ne ſubire illa poſſent; & multi tamen ſimul milites, conſertis invicem ſcutis, alios unione reciproca, & concordia in altum extollentes, eorum ſuperabant cacumina, & expugnabant. Omnia Naturæ opera amicitia & concordia conſervantur; & contra hac deficiente, illa quoque extinguuntur, & pereunt: ſiquidem cauſa mortis alia non eſt, quàm diſſonantia & diſcordia partium, à qua vitæ conſervatio dependet. Idem prorſus in Rebuspublicis accidit; uti eas conſenſio communis in unum coëgit, ita majoris aut potentioris partis diſſenſio diſſolvit viciſſim, & diſſociat aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, absque ea in duas, immò tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, ſublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coaleſcebant. Atque hanc diſſociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, ſine quarum auctoritate vim ſuam perdit (*d*) juſtitia; absque iſta verò ad arma concurritur, & excitato belli civilis incendio, facile ruit Reipublicæ ordo, qui in unitate conſiſtit. Simul ac api-

(a) Sen. Ep. 98. (b) *Non enim votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando, agendo proſpere omnia cedunt.* Saluſt. Cat.l. (c) *Funiculus triplex difficilè rumpitur.* Eccl, 4. 12. (d) *Et juſtitiæ legem in concordia diſpoſuerunt.* Sap. 18. 9.

apiculæ diſcordes inter ſe eſſe incipiunt, diſſolvitur illa Reſpublica. Antiqui, ut diſcordiam exprimerent, fœminam depingebant veſtes ſuas lacerantem.

(a) *Et ſciſſa gaudens vadit diſcordia palla.*

Quod ſi idem illud inter cives efficit, quomodo ad defenſionem utilitatemque communem ii unire ſe poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipſa eſt concordia, eamque tantopere diligit, ut cum eadem, Jobo (b) teſte, Monarchiam cœleſtem ſuam tueatur, ac foveat? Plato dicere ſolebat, nihil æquè Rebuſpubl.

perniciofum eſſe, ac diviſionem. Concordia civitatis ornamentum eſt, murus & præſidium. Ne ipſa quidem malitia absque illa conſiſtere diu poterit. Diſſenſiones domeſticæ hoſti victoriam tribuunt. Propter Britannorum diſcordias de Romanis ajebat Galgacus; (c) *Noſtris illi diſſenſionibus, & diſcordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitus ſui vertunt.* (d) *Converſis ad civile bellum animis, externa ſine cura habentur.* Verum non obſtantibus his aliiſque rationibus ſuadent nonnulli Politici, diſſeminandas eſſe inter cives diſcordias, ad conſervandam Rempublicam, eumque in finem apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus ſemper murmur aliquod auditur, & diſſenſio; verum id opinionem illam minime roborat, quin evertit potius: ſiquidem illa murmuratio non eſt diſſonantia voluntatum, ſed vocum concordia, quibus ſeſe mutuò ad mellis conficiendi labores quaſi hortantur, & excitant, perinde ac nautæ ſolent, quando vela expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humoribus corporum viventium, contrariis inter ſe & pugnantibus: nam potius ex eorundem pugna multæ naſcuntur infirmitates, & vitæ brevitas, dum prædominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpora ſolum vegetabilia, quia pugnante illa contrarietate carent, perdurant diutius. Plane neceſ-

(a) Virgilius. (b) *Qui fecit concordiam in ſublimibus.* Job. 25. 2. (c) Tac. in vita Agric. (d) Tac. lib. 1. Hiſt.

ceſſe eſt, ut quod à ſeipſo diffidet, & diſcordat, patiatur; quod vero patitur, diuturnum eſſe non poteſt. Quis diviſa Republica aliqua diſſenſionum flammam intrà certos & definitos terminos continere poterit? quis eam reſtinguet poſtea, ſi omnes involverit? Factio potentior opprimet imbecilliorem, & illa, ut ſe tueatur, hæc ut ſe ulciſcatur extraneis utentur viribus, & Rempublicam ſervituti ſubjicient, aut novam introducent gubernationis formam, quæ ſemper ferè tyrannica erit, ut plurima exempla teſtantur. Ad officium Principis nequaquam pertinet diſſociare civium animos, ſed concordes illos ſervare potius, & amicos, nec in ejus obſequium & amorem conſpirare poſſunt ii, qui diviſi ſunt inter ſe, aut qui non perpendunt, unde tantum ſibi damni oriatur. Quoties itaque Ptinceps ipſe diſcordiæ cauſa eſt, permittit Providentia divina (utpote quæ illam extreme (*a*) deteſtatur) ut eæ ipſæ artes, quibus conſervare ſe ſtudebat, eidem ruinam acceſſant; factiones enim illud advertentes eum deſpiciunt & abominantur, tanquam primum diſſenſionum ſuarum auctorem & incentorem. Rex Italus magno Germanorum cum applauſu & amore acceptatus fuit, quia diſcordias non fovebat, & pari in omnes affectu ferebatur.

§. Ob has ergo aliasque ſimiles rationes cavere debet Princeps, ne diſcordiæ radices agant; ſed in eo elaborare potius ut Status ſui unionem foveat; quam facile conſervabit, ſi attenderit ad obſervantiam legum; ad unitatem Religionis; ad frugum & annonæ abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum diſtributionem; ad conſervationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis, nobilium in gubernatione publica (*b*) armis, & literis; ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modeſtiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frœnum, quo coërceri poſſint, qui privilegiis gaudent & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egeſtatis. Nam correctis & bene conſtitutis rebus iſtis, bona inde conſurgit gubernatio: & ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc ſolum operæ pretium videri poſſet & licitum excitare in Regnis diſcordias, cum ipſa ſeditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea ſcilicet diſtrahendo, ut tanto minor ſit improborum poteſtas? tunc enim finis alius non eſt, quàm pacem bonis reddere; curare vero; ut ea inter perturbatores impediatur, defenſio eſt naturalis: ſiquidem (*c*) *concordia malorum contraria eſt bonorum, & ſicut optandum eſt, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum eſt, ut mali ſint diſcordes. Impeditur enim iter bonorum, ſi unitas non dividatur malorum.*

§. Diſcordia, quam damnamus ut pernicioſam Rebuspublicis, eſt illa, quæ ex odio & inimicitia naſcitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejuſdem Reipublicæ etiam locum habet uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices: nam iſta contrarietas, aut potius æmulatio illa ipſa naturarum & finium diverſitate diſtinctos ſervat gradus & ſphæras Reipublicæ, eamque tuetur ac fovet, nec cenſendæ ſunt ſeditiones, niſi quando Status ſe uniunt, & commoda ſingulorum propria inter ſe faciunt communia, haud ſecus atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concurſu naſcuntur tempeſtates. Oportet igitur, ut in hanc diviſionem Princeps advigilet, & ſic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis diſſolutionem, nec ad illicita partium fœdera Perveniat.

Idem quoque inter Miniſtros procurari debet, ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis ſollicitos eos habeat, & attentos ad officii ſui obligationes: nam ſi eo non probe curato, diſſimulentur errores, & celentur delicta, aut

(a) *Et ſeptimum deteſtatur anima ejus, eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias.* Prov. 6. 19. (b) S. Iſid.

aut illi in commoda ſua privata unanimi conſenſu conſpirent, actum erit de Principe ejusque ſtatu, neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quam ipſorummet Miniſtrorum id fieri oportebit. Verum ſi honeſta illa inter Miniſtros & generoſa æmulatio in odium & inimicitiam degeneret, eadem creabit incommoda; magis enim erunt ſolliciti, ut unus alteri contradicat, & conſilia actionesque alterius evertat, quam ut bonum publicum & Principis ſui obſequium promoveant. Quisque ſuos habet amicos & fautores, & vulgus facile ad partium ſtudia inducitur, unde tumultus oriri ſolent & diſſenſiones. Eam ob cauſam junxêre ſe Druſus & Germanicus, ne forte afflante eorum favore creſceret diſcordiarum flamma, quæ in Tiberii palatio ſuccenſa fuerat. Ex quo illud etiam liquet, quàm erroneum fuerit Lycurgi judicium, qui inter Reges Lacedemonios diſcordias diſſeminabat, jubebatque ut ſi qui procul mittendi eſſent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hac noſtra ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum cauſa fuit diſſidium Miniſtrorum, qui ſimul miſſi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eo quod crederetur, illam ipſam æmulationem iis ſtimulo fore, ut quam optimè rem conficerent. Unum eſt Principis obſequium, nec recte curari poteſt, niſi per eos, qui concordes ſunt inter ſe: quo nomine Agricolam laudat Tacitus, quod (a) *procul ab æmulatione adverſus collegas* eſſet. Et ſanè minus incommodi eſt, per Miniſtrum aliquem malum aliquod geri negotium, quàm per duos etiam bonos, ſi inter eos non ſatis conveniat id, quod raro feliciter cedit.

§. Nobilitas maxima Principis ſecuritas eſt, & periculum maximum: corpus enim eſt admodum potens, quod maximam plebis partem poſt ſe trahit. Cruenta nobis exempla Hiſpania & Francia ſuppeditant: illa temporibus præteritis, hæc ſæculis omnibus remedia ſunt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione à plebe, & à ſeipſa ſervare diviſam: multiplicare item, & æquales reddere Nobilium titulos ac dignitates: fortunas eorundem inſumere in oſtentationes publicas: generoſos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis: diſtrahere eorum ſtudia occupationibus pacis, & ſublimiores ſpiritus ſervilibus aulæ obſequiis deprimere.

SYMBOLUM XC.

IN Scriptura ſacra Reges fluviis comparantur. Ita intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cùm dixit Deum ſciſſurum fluvios (b) terræ; quo innuere volebat diviſurum Deum potentiam & vires eorum, qui contra populum ſuum arma ſumpſiſſent; id quod expertus eſt David in clade illa, quam Philiſthæis intulit, & palàm confeſſus exclamavit: *Diviſit Dominus inimicos meos coram me, ſicut dividuntur aquæ.* Nullum efficacius medium, ad ſternendam potentiam aliquam, quam diviſio, nam vel maxima etiam, ſi dividatur reſiſtere ultrà non poteſt. Quam ſuperbè intra alveum ſuum decurrit flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus novas ſibi vias aperit; at ſi in varios diducatur rivulos, vires amittit, & ſit omnibus pervium. Ita Fluvio Gyndi accidit; nam cum in eo equus aliquis Regi Cyro inprimis charus forte ſubmerſus fuiſſet, tantopere is exarſit iracundia, ut juſſerit illicò in centum & ſexaginta rivulos eum dividi, quo facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique antea vix pontes ferebat, poſtea à quocunque vadari poterat. Eò ſpectabat conſilium, quod quidam dederunt Senatui Romano tem-

Dddd d po-

(a) Tacit. in vita Agric. (b) *Fluvios ſcindes terræ.* Habac. 3. 10.

poribus Tiberii Imperatoris; fluvio Tiberi ſcilicet venam eſſe incidendam, aliò divertendo lacus & fluvios, qui in illum ſe *(a)* exonerabant, ut nimirum vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu ſemper & periculo verſaretur. Verùm Senatus id facere renuit, ne illam Tiberi gloriam *(b)* eriperet. Omnia iſta Symbolo præſenti occaſionem dedêre, ſignificando nimirum per fluvium in diverſas diviſum partes, quanti interſit Principum potentiorum vires diſtrahere: quo enim potentia major eſt, eo majoribus viribus, ſumptibusque ad ſuam defenſionem indiget, nec pro ea re habere poteſt tot Duces & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando è partibus tam diverſis pericula minitantur. Eſtque hoc ſecuriſſimum medium, & utenti minimè ſumptuoſum: majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diverſis Regni alicujus partibus ſubito ad arma vocat, quam bellum aliquod ſolenni ritu indictum.

§. Tutius ſemper & utilius eſt, hoſtium vires dividere, & inter ipſos eorum ſtatus diſcordiæ cauſas *(c)* ſerere: *(d) diſcordia enim & ſeditio omnia facit opportuniora inſidiantibus.* Ejusmodi artibus dominatum ſuum in Hiſpania ſtabilivêre Phœnices, in varias eam factiones diſtrahendo. Idem contra eos fecêre Carthaginenſes. Eapropter non imprudens fuit conſilium Marchionis Gaditani, *(e)* quando capto Boabdile Granatæ Rege, Regi Ferdinando Catholico ſuadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porro factiones, quæ ipſum inter & Patrem ortæ de Corona, Regnum in diverſa ſtudia diſtraxerant. *(f) Urgentibus Imperii Romani fatis, nihil jam præſtare fortuna majus potuit, quam hoſtium diſcordiam.* Nulla pecunia locatur utilius, neque minori cum ſanguinis profuſione, aut periculo, quam quæ

(a) *Si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus ſuperſtagnaviſſet.* Tac. lib. 1. Annal. (b) *Quin ipſum Tiberin nolle prorſus accolis fluviis orbatum, minori gloria fluere.* Ibid. (c) *Prudentis eſſe Ducis inter hoſtes diſcordiæ cauſas ſerere.* Veget. (d) Livius. (e) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 25. c. 4. (f) Tac. de more Germ.

quæ expenditur in fovendas diſſenſiones Regni alicujus hoſtilis, aut eum in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat: ita enim minores fiunt expenſæ, nec tanta conſequuntur damna. Verùm ea in re ſingulari advertentia opus eſt: interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt ſumptus, & detecta intentione prava aperta remanet hoſtilitas. Qua de re multa habemus exempla in iis, qui absque cauſa ullius acceptæ injuriæ, aut utilitatis ſuæ propriæ, foverunt hoſtes Domus Auſtriacæ, ut continuo armorum exercitio eam diſtinerent, ſuamet æraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, ſi fortè ab Auſtriacis oppugnarentur, utilius ſibi fore, ſi ad defenſionem ſuam nunc haberent reſiduum, quod ad diſtrahendas illius vires impenderant.

§. Atque hæc tota doctrina absque omni ſcrupulo politico procedit in bello aliquo manifeſto, ubi ratio defenſionis naturalis plus valet, quàm aliæ conſiderationes minùs ſolidæ, & cauſa eadem, quæ bellum juſtum efficit, illam quoque diſcordiam reddit licitam. Verùm quando mera eſt magnitudinis individioſa æmulatio, minimè his artibus uti licebit, nam qui alterius Principis ſubditos ad rebellionem concitat, ſuos quoque docet fieri proditores. Æmulatio inter perſonas ſit, non inter officia. Dignitas in omnibus ſuis partibus ejusdem rationis eſt; quod unam earum offendit, lædit omnes. Tranſeunt paſſiones & odia, exempla mala manent perpetua. Rem ſuam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur, aut inobedientia, nec proditione in ejusdem perſonam. Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos (a) habebatur, uti etiamnum hodie apud Hiſpanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hoſtes ſuos uſi ſunt, quin immò auxilio iis ſæpe fuêre. Inſigne ejus rei exemplum Serenitati Veſtræ dereliquit Rex noſter Catholicus, quando exercitu auxiliari præſto fuit Regi Franciæ adverſus Anglos cùm hi occupaſſent Inſulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani conſilio, qui Regnum in Reſpub. volebat dividi. Alio item tempore quando ſua Majeſtas per Dominum de Maximi, Nuntium Apoſtolicum, paratam ſe obtulit, eidem Regi ſuamet præſentia aſſiſtere, ut Hugonottas Montis Albani debellare poſſet, & Provinciis ſuis ejicere. Quæ inſignis & heroïca benevolentia non niſi ingratitudine compenſata fuit poſtea; relictis rationi documentis, ut non tam facile Status alieni commiſeratione tangi ſe ſinat.

§. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defenſionem communem referat illa animorum inter ſubditos concordia & Statuum unio, ſi nimirum unusquisque alterius periculum pro ſuo æſtimet, quantumvis etiam longe remotum id ſit, adeoque modis omnibus conetur, quà copiis, quà ſubſidiis pecuniariis eidem ferre ſuppetias, ut corpus, quod ex illis conflatur tueri ſe poſſit. Qua in re errare ſolent non pauci; dum qui abſunt longiùs, exiſtimant periculum ad ſe non perventurum, aut nequaquam ſe teneri ad anticipandos ejusmodi ſumptus, majorisque eſſe prudentiæ, ſuas conſervare vires, donec hoſtis vicinior fuerit. Sed tunc ſuperatis jam difficultatibus, & Statibus antemuralibus occupatis, reliqui reſiſtendo amplius non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus ſic Tacitus. *Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus, & ſtudiis trahuntur; nec aliud adverſus validiſſimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non conſulunt. Rarus duabus, tribusve civitatibus, ad propulſandum commune periculum conventus: ita dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur.* Majori cum prudentia, & illuſtriori pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum ſuum Dominum exemplo, periculum iſtud agnoſcunt Regna Hiſpaniæ, Provinciæ, Italicæ, Burgundicæ, &

(a) *Non fraude, neque occultis, ſed palam, & armatum populum Romanum hoſtes ſuos ulciſci.* Tac, lib. 2. Hiſt. (b) In vita Agric.

Belgicæ, ſiquidem generoſa quadam æmulatione Majeſtati ſuæ ultro offerunt fortunas ſuas, immò & vitam, ut ſe contra hoſtes ſuos tueri poſſint, qui junctis unà viribus, ad evertendam Religionem Catholicam, & iſtam Monarchiam conſpirârunt. Inſcribat Serenitas Veſtra tenerrimo ſuo pectori hæc obſequia, & creſcentibus ejus glorioſis annis unà etiam creſcat erga ſubditos tam fideles gratitudo & æſtimatio.

(a) E juz garcis qual è mais excellente,
O ſer do Mundo Rey, ſe de tal Gente,

Judiciumque feret: num præſtet totius orbis
An talis populi imperium, regnumque tenere?

SYMBOLUM XCI.

V*Idetur amicitia Rempublicam* magis *(b) continere, & majore, quam juſtitia in ſtudio fuiſſe Legislatoribus.* Nam *ſi amicitiæ inter omnes eſſet, nihil eſſet, quod juſtitiam deſiderarent; at ſi juſti eſſent, tamen amicitiæ præſidium requirerent.* Maximum inter homines bonum, amicitia. Gladius ſecurus, ſemper accinctus lateri tam pacis, quàm belli tempore. Socia fidelis in utraque Fortuna. Cum illa eventus proſperi illuſtriores ſunt, adverſi leviores: neque enim eam fugant calamitates, nec evaneſcere facit proſperitas. In hac eam ſuadet modeſtia, in illis conſtantia; in rebus tam ſecundis, quam adverſis præſto eſt, tanquam utrobique fructum factura. Conſanguinitas absque benevolentia & affectu conſiſtere poteſt. Amicitia non item. Hæc ab electione propria naſcitur, illa à caſu. Conſanguinitas eſſe poteſt

(a) Cam. Luſ. (b) Ariſt. lib. 8. Ethic.

teſt ſine communicationis & ſubſidii mutui vinculo. Amicitia minimè; ſiquidem tria ſunt, quæ tanquam partes, quibus conſtat, eam uniunt: Natura ſcilicet ſimilitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honeſtatis: Eo pertinent illa verba Regis Alphonſi Sapientis in libro Legum, quem *Partidas* inſcribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui captivum ducit unum ex iis, qui aut ſanguine, aut amicitia juncti amant inter ſe. *Otro ſi los amigos, que es muy fuerte coſa de partir à unos de otros: Ca bien como el ayuntamento del amor paſa, e vence al linaje, è à todas las otras coſas, aſi es major la cuita è elpeſar, quando ſe parten. Amicos præterea, quorum alter ab altero ſejungi fert ægerrimè. Uti enim amoris vinculum ipſam ſanguinis cognationem, reſque omnes alias ſuperat, ita majorem longè amici, ſi ſeparentur, dolorem atque animi cruciatum ſentiunt.* Quantò ergo magis probata; majoriſque ſinceritatis amicitia fuerit, tantò minùs valebit, ubi ſemel violari cœperit. Cryſtallus fracta prorſus inutilis efficitur. Omne adamantis perit pretium, ſi in fruſta dividatur. Gladius ſemel confractus ſolidari iterum non poteſt. Qui amicitiæ reconciliatæ confiſus fuerit, deceptum ſe inveniet; ad primum enim adverſitatis caſum, aut ſpem commodi privati mox iterum deficiet. Nec Davidis clementia in parcendo Saulis vitæ, nec beneficiorum memoria, & promiſſiones tam benevolæ jurejurando à Saule firmatæ, ſatis fuêre, ut David de reconciliatione illa ſecurus (*a*) eſſet, aut ut Saul adverſus illum machinari deſineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Eſau cum fratre ſuo Jacobo in gratiam redire voluit, & tametſi utrinque magna amicitiæ redintegratæ pignora eſſent atque indicia, nunquam tamen Jacobi diffidentiam tollere omnino potuêre, quin illud modis omnibus conatus eſt, ut ſeſe ab illo ſejungeret, & ſecuritati ſuæ conſuleret. Amicitia redintegrata vas metallinum eſt, quod hodie ſplendet, & cras ærugine (*b*) obducitur. Nec ſatis ſunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitùs. Ervigius (*c*) (poſt uſurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arcta cognatioue Wambæ ſanguini annexum generum adoptavit Cixilone filia in Conjugem data, & regni poſtea ſucceſſorem deſignavit: verum hoc ipſum impedire non potuit, quò minùs Egica Regni ſuſcipiens gubernacula, concepti in ſocerum odii argumenta præ ſe ferret. In eo, qui læſus eſt, vulnerum remanent cicatrices, quas offenſa animo impreſſit, & ad primam quamque occaſionem rurſum ſtillant ſanguine. Injuriæ locis paludoſis ſunt ſimiles quæ licet exſiccentur, facile tamen aquas iterum hauriunt. Offendentem inter & læſum umbræ quædam interjiciuntur; quæ nulla excuſationis, aut ſatisfactionis luce diſpelli poſſunt. Quin nec ex parte offendentis ſatis ſecura eſt amicitia, quia nunquam ſibi perſuadet, offenſum vere ex animo injuriam condonaſſe, ſemperque eum intuetur, ut hoſtem. Præterquàm quod (*d*) *proprium humani ingenii eſt, odiſſe, quem læſeris.*

§. Atque ita quidem fit in privatorum amicitiis, non Principum (ſi tamen vera inter hos amicitia reperiatur) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hoſtes, & quamvis millies diſſolvatur amicitia, mox tamen ſpe commodi redintegratur, & quoad ſperare illud licet, firma perdurat ac ſtabilis. Quare in ejusmodi amicitiis nequaquam habenda eſt ratio conjunctionis ſanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoſcit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnitas earum æſtimanda eſt, omnes quippe amicitiæ tales nunc ſunt, quales illæ Phi-

(a) *Abiit ergo Saul in domum ſuam: & David, & viri ejus aſcenderunt ad tutiora loca.* 1. Rec. 24. 23. Gen. 33. 12. (b) *Non credas inimico tuo in æternum: ſicut enim æramentum, æruginat nequitia illius: & ſi humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & cuſtodi te ab illo.* Eccl. 12. 10. (c) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 6. c. 18. (d) Tacit. in vita Agric.

lippi Regis Macedoniæ, qui eas ſola utilitate metiebatur, non fide. In iis verò amicitiis, quæ magis ratio Status quædam ſunt, quam mutua voluntatum conſenſio, non tantopere Ariſtoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quod diceret, non aliter amandum, ac ſi rurſum exercendum eſſet odium; falleret enim Principem confidentia, ſi eam in tali fundaret amicitia. Præſtat itaque Principes ſic hodie amicos eſſe, ut cogitent fieri poſſe, ut cras amici eſſe deſinant. Verum etſi cautela hæc improbanda non ſit, utilitas tamen & commodum proprium amicitiæ anteferri non debet hoc titulo, quod ita plerumque factitent alii. Deficiat ſane in aliis amicitia, at non in Principe, quem his Symbolis formare inſtituimus, quemque ad conſtantiam in actionibus ſuis & obligationibus adhortamur.

§. Atque quæ dicta ſunt hactenus, ad eas pertinent amicitias, quæ ſunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulatio: inter alios enim amicitia ſincera, & concordia mutua locum habere poteſt. Potentia tam ſolicita eſſe non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni inſtar in metu erit, quisquis amicis ſuis fidem non habuerit. Absque iis Corona ſervitus eſt, non Majeſtas. Iniquum eſt Imperium, quod Principes amicitiis ſpoliat. (*a*) *Non exercitus neque theſauri, præſidia Regni ſunt, verum amici.* (*b*) *Non aureum iſtud ſceptrum eſt, quod Regnum cuſtodit, ſed copia amicorum, ea Regibus ſceptrum veriſſimum, tutiſſimumque.* (*c*) *Nec ullum majus boni Imperii inſtrumentum, quam boni Amici.*

§. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis fovenda eſt potiùs, quam muneribus: nam ingratum eſſe ſolet rei privatæ ſtudium, cui nunquam fit ſatis. Illius cauſa finguntur amicitiæ, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui (*d*) *dum amicitias magnitudine munerum non conſtantia morum continere putavit, meruit magis, quam habuit.* Amici ferro conſervandi ſunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quam auri cupiditas. Subſidia pecuniaria largientem enervant, & quò ea fuerint majora, eò minùs continuari poterunt; pari autem paſſu, quo Princeps ſuas prodigit opes, ejus quoque perit exiſtimatio. A theſauris quos in ærariis ſuis aſſervant, æſtimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo inquam, quod largiri poſſunt, quam quod largiti jam ſunt: plus enim inter homines ſpes poteſt, quam gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam ſuſtentare non poterit. In errorem iſtum omnes ferè Monarchiæ incidunt, poſteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis illam tueri conantur, conſumptisque theſauris, & oneratis ſubditis, ut nimirum Principibus finitimis largiendo, circumferentias ſervent quietas, ipſum centrum robore deſtituunt; & tametſi magnitudo illa ad tempus aliquod ſuſtentetur, id tamen in ruinam majorem vergit poſteà: cognita enim illa debilitate, & perditis ſemel finibus extremis, hoſtis nullo obſiſtente ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando poſt tot expenſas inutiliter factas, & debilitatas ejus vires, Imperatores pecunia & largitionibus Parthos, Germanosque conciliare ſibi ſtuduerunt, qui primus ruinæ illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades ſuaſit Tiſaferni, (*e*) *ne tanta ſtipendia claſſi Lacedæmoniorum præberet, ſed nec auxiliis nimis enixe juvandos, quippe non immemorem eſſe debere, alienam eſſe victoriam, non ſuam inſtruere, & eatenus bellum ſuſtinendum, ne inopia deſeratur.* Hoc ipſum conſilium ſtimulo nobis eſſe poteſt, ad conſiderandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum inſigni ipſius Caſtellæ detrimento & enervatione, quam tamen utpote Monarchiæ totius Cor, potiſſimum ſanguine abundare oporteret, ad diſpertiendos per reliquas corporis partes vitales ſpiritus; quomodo ipſa docet Natura, optima politicæ Magiſtra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, ma-

(a) Salluſt. (b) Xenoph. (c) Tac. l. 4. Hiſt. (d) Tac. l. 2. Hiſt. (e) Trog. l. 5.

majoribus ſolet firmare præſidiis. Si quod foris apud exteros conſumit metus & ſollicitudo, ad conſulendum Monarchiæ ſecuritati, intrà ipſa illius viſcera expenderet providentia prudens, in conſervandis quà terra, quà mari exercitibus, in muniendis firmandisque milite caſtellis, arcibus, urbibus; ſecuriores forent remotæ Provinciæ, & ſi quæ amitteretur, interioribus viribus facilè recuperari poſſet. Roma tueri ſe potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immò ipſam evertere Carthaginem, quia omnes ſuas opes & vires intra Reipub. ſuæ viſcera continebat.

§. Neque tamen hoc eò dico, quod perſuadere Principibus cupiam, ut ne amicis ſuis, & finitimis ſubſidio unquam ſint, & argentum ſuppeditent: ſed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, ſtudeantque armis ſuccurrere potius, quam opibus: nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qui accepit; armorum verò ſubſidia, ad eum, qui miſerat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum eſt periculum, ne ipſi bello ſeſe implicent, trahendo illud in ſtatum ſuum proprium, aut ne amico hoſtes majores concilient; uti tum etiam cum majorum eſt ſumptuum, & pluribus obnoxium incommodis, ſuccurrere opibus, quam armis: nam ratio ſtatus omnino ſuadet, ut alterutrâ viâ finitimum Principem tueamur, quoties noſtra cum illius fortuna conjuncta eſſe cernitur; ſiquidem majoris eſt prudentiæ intra alterius ſtatum bellum ſuſtinere, quàm intra ſuamet viſcera illud experiri. Sic olim, (*a*) *fuit proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis Imperii ſociorum fortunas, non ſua tecta defendere*, & debuiſſemus hoc diſcere à Republica illa, ne tantas nunc calamitates deplorare neceſſe eſſet. Iſta politica magis, quàm ambitio movit Cantones Helvetos, ut populorum quorundam ſuſciperent protectionem, tametſi enim ſatis ſcirent, id absque ſumptibus & defenſionis ſuæ periculo fieri non poſſe, plus tamen ad utilitatem ſuam putabant intereſſe, ſi longè à finibus ſuis bella gererent. Confinia ſtatus vicini, Status proprii muri ſunt, & ut tales omni cum vigilantia cuſtodiendi.

SYMBOLUM XCII.

Etiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimium vicinæ in periculo ſunt; hæ ſiquidem corrodunt illas, ac deſtruunt, ob ſuperſtitem in iis antipathiam naturalem, quæ eſt inter Aquilam & volucres reliquas. Ita protectio in tyrannidem denique vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec auctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipſius commiſſum fuit, titulo defenſionis naturalis poſteà ut ſuum detinet. Principes inferiores ſubſidiis exteris Statuum ſuorum ſecuritati proſpicere cogitant, & eos omnino perdunt; quin immò & amico, & hoſti in prædam cedunt. Nec minus ab illo periculi eſt ob confidentiam, quàm ab iſthoc propter odium. Cum amico ſecuri vivimus absque ullo metu aut præcavendi ſollicitudine, adeoque ſine ſuo damno pro libitu nos poteſt impetere. In ea ratione fundata fuit, opinor, illa lex quæ bovem, qui hominem aliquem cornibus ſuis læſiſſet, jubebat lapidibus (*b*) obrui, non vero ſylveſtrem tantum, quia à bove, utpote animali domeſtico, quo in laboribus quotidianis utimur, minus nobis metuimus. Amicitiæ & protectionis obtentu invehitur ambitio, & facilè obtinetur, quod viribus non poterat effici. Quàm ſpecioſis titulis tyrannidem ſuam velarunt

Eeeee 2 Ro-

(a) Cicero pro leg. Man. (b) Plin. l. 10. c. 3. (c) Æl. l. 9. c. 11. de animal. (d) *Si bos cornu percuſſerit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur.* Exod. 21. 28.

Romani, dum aliarum Nationum populos in cives, ſocios & amicos ſuos aſciſcere dignati ſunt. Albanos in ſuam introduxerunt Rempubl. & quos anteà hoſtes habuerant, eos ſocietatis communis voluerunt eſſe participes. Sabinos in jus civium admiſerunt. Tanquam protectores conſervatoresque libertatis ac privilegiorum, tanquam juſtitiæ univerſi orbis arbitri, à diverſis implorati fuere Provinciis, ut eorum viribus contra ſuos hoſtes uterentur, & quæ ſeipſis eo usque penetrare nequiviſſent, ignorantia aliena longe latéque ſe dilatârunt. Initio quidem à Nationibus exteris magna cum cautela tributa non niſi modica exegerunt, & ſpecie quadam virtutum moralium ſuas texerunt fraudes: & poſtquam illa Imperialis aquila alas ſuas ſupra tres orbis partes, Europam, Aſiam & Africam latius expandiſſet, ambitione roſtrum ſuum exacuit & ſævitiæ ſuæ prodidit ungues, protectione in tyrannidem verſa. Expertæ tunc ſunt Nationes exteræ, miſerè ſuam illuſam fuiſſe

confidentiam, & deſtructas potentiæ ſuæ plumas ſub alis illius oppreſſione tributorum ac libertatis, cum privilegiorum ſuorum jactura; cumque jam tyrannis invaluiſſet, nec convaleſcere potuêre, nec vires ſuas inſtaurare. Atque ut venenum in naturam verteretur, adinvenerunt Romani colonias, introduxeruntque linguam Latinam, ad tollendam ſenſim Nationum diſtinctionem, & ut ſola ſupereſſet Romana cum univerſali in omnes imperio. Hæc fuit magna illa Aquila, quam vidit Ezechiel *magnis (a) alis, multisque pennis*; ubi Septuaginta legunt, plenis unguibus: nam plumæ ejus ungues erant. Quoties exiſtimant homines ſub alis ſe ſtare, & ſub unguibus conſiſtunt! quoties putant lilio ſe tegi, & ſub ſpinis hærent ac ſentibus, ut non niſi pallio relicto inde poſſint emergere! Civitas Piſana jura ſua & prætenſiones, quas habebat adversùs Rempublicam Florentinam commiſerat Patrocinio Regis Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ, & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, ſpecie libertatis Italiæ procurandæ. Ludovicus Sfortia contra

(a) *Et facta eſt aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis.* Ezech. 17. 7.

tra nepotem ſuum Joannem Galeaſum Francorum imploravit opem, & hi Mediolanenſi ſtatu exutum, captivum in Franciam abduxêre. Sed quid antiquis utimur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quàm carò ſibi ſteterit, quamque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Trevirenſis Elector, & Griſones, num ſuam conſervaverint libertatem armis extraneis, quæ titulo defenſionis ac tutelæ in ſuum Statum admiſerunt. Dicat Germania, quomodo nunc ſe habeat ſub Suecorum patrocinio: diviſis & diſſolutis tam illuſtribus Provinciarum ſuarum circulis, quibus ſplendeſcebat, & ſuſtentabatur diadema Cæſareum: defœdatis fulgentiſſimis civitatum Imperialium Adamantibus, qui eam exornabant; ſublatis & confuſis Statuum ordinibus: diſturbata harmonia gubernationis politicæ: exſpoliata & ad extremam inopiam redacta antiqua ejus nobilitate. Dicat illud, inquam, Germania, ſine omni nunc libertatis ſpecie Provincia quæ optimè illam tueri ac conſervare anteà noverat; conculcata, & flammis vaſtata ac ferro à Nationibus exteris, variorum Tyrannorum, qui demortuum Sueciæ Regem nunc repreſentant, expoſita arbitrio; ſerva amicorum & hoſtium: ſuismet malis turbata tantopere, ut nec damna ſua, nec emolumenta queat agnoſcere. Ita Provinciis accidit, quæ ſecum ipſæ non ſatis conveniunt; & Principibus, qui extraneis utuntur viribus, præſertim ſi, qui eas mittit, ſtipendium non ſolvat: auxiliares enim copiæ pariter ac hoſtiles in illorum conſpirant ruinam; quemadmodum civitatibus Græciæ contigit, quando (a) *Philippus Rex Macedonum libertati omnium inſidiatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter, victoresque ſubire regiam ſervitutem coëgit.* Gloria primum ad inferioris defenſionem inflammat animum, & ambitio poſteà nihil ſinit reliquum. Qui vires ſuas in alterius impendit gratiam, compenſationem ab illo poſtulat. Provincia ipſa Principis potentioris ſuppetias ferentis amore capitur, exiſtimantibus nimirum ſubditis, ſub ejus dominatu ſe magis ſecuros fore, magisque felices, absque timore, & bellorum periculo, ſine gravibus tributis, quæ Principes inferiores ſolent imponere, ſine injuriis denique & offenſionibus, quas communiter ab illis accipiunt. Nobiles præthereà majori honori ſibi ducunt, ſi illuſtriori ſerviant Domino, à quo ipſi honorentur, & qui plura habeat prœmia ac munera, quæ diſpertire poſſit. Omnes iſtæ conſiderationes tyrannidem, & uſurpationem ferentis opem, aut defendentis promovent. Copiæ auxiliares ei parent potiſſimum, qui eas mittit, aut exſolvit ſtipendia, & regiones, in quas deducuntur, tractant velut alienas, confectoque bello cum hoſte, in amicum movere neceſſe eſt; ut proinde conſultius, & minoris videatur eſſe periculi, minusque ſumptuoſum Principi inferiori, amicè cum potentiori tranſigere, quàm armis auxiliaribus vincere. Quod ſine his obtineri nequit, minus poſteà, ubi receſſerint iterum, conſervari poterit.

§. Periculum iſtud advocandi auxiliares copias tunc magis metuendum eſt, quando Princeps, à quo eæ mittuntur, aliam profitetur Religionem, aut ad Statum illum jus aliquod habet, vel obtendit ſaltem, aut ſi eundem ſibi ſubjicere magni ſit emolumenti, puta quia Statibus occupantibus præbet tranſitum, aut obſtruit hoſtibus. Atque timores iſti neceſſitate metiendi ſunt, conſideratis item conditione & moribus Principis: nam ſi ſincero & generoſo fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & exiſtimatio, quàm ſpes commodi & rationes Status; quomodo experientia comprobatum fuit in Principibus omnibus Domus Auſtriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat ante, quàm ſuo deeſſet officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum obſervant hodie: nemo ſiquidem quisquam eſt, qui de eorum amicitia jure poſſit conqueri. Teſtes ejus rei ſunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Conſtantia, Briſa-

(a) Juſtinus.

ſacum, propugnata armis Hiſpanicis, & reſtituta deinde, absque ullo ibidem relicto militari præſidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua: cum enim oppreſſa à Francis & Allobrogibus libertatem ſuam in Hiſpaniorum poſuiſſet arbitrio, fideliſſimè hi eam conſervarunt, pluris nimirum amicitiam ſuam & fidei publicæ gloriam, quàm dominatum æſtimantes.

Quod ſi neceſſitas aliquando arma auxiliaria petere coëgerit, dicta pericula ſequentibus conditionibus caveri poterunt: ſi curetur ſcilicet, ut ne copiæ alienæ majores ſint, quàm propriæ; ut cui veniunt ſubſidio, is ſuos iis Duces præficiat; ut non collocentur in præſidiis urbium; ut miſceantur, dividanturque inter milites cæteros, & mox in hoſtem ducantur.

SYMBOLUM XCIII.

TYrrhenum mare expertum eſt ſæpius pericula amicitiæ & ſocietatis montis Veſuvii; at non ſemper damnis noſtris ſapere diſcimus: facile enim à vana aliqua confidentia perſuaderi nobis ſinimus, ea non iterum eſſe eventura. Jam pridem ſapientiſſimus evaſiſſet Mundus, ſi ſuiſmet experientiis edoceri ſe paſſus eſſet: ſed temporis longinquitas eas rurſum obliterat. Ita factum in graviſſimis ruinis, quas per montis illius declivia ſolo intulerant incendia præterita, omnia opplendo cineribus, quos immiſſo paucis poſt annis aratro, in agrum denuo coloni converterunt. Evanuit damnorum memoria, aut certò nemo eam conſervare voluit, quæ tanta tamen fuerunt, ut meritò eorundem metus debuiſſet eſſe perpetuus. Abdidit mons ille ſub viridi ſuo pallio æſtum & ſiccitatem interiorum ſuorum viſcerum & mare nihil ſuſpicatum mali fœdus cum eo iniit, eumque ſtrinxit undarum ſuarum brachiis, nulla habita ratione illius, quæ inter ambas iſtas Naturas intercedit, contrarietatis. Verùm doloſus ille mons ſiniſtram ſuam intentionem

preſ-

preſſit in pectore, donec fumus indicia quædam proderet eorum, quæ intus ille moliretur. Crevit inter utrumque communicatio per ſecretas & occultas quasdam vias, nec capere potuit vicinum mare, fictum illum amicum non niſi munimenta adverſus ſe erigere, & ſubterraneos cum diverſis metallis ſulphureis inſtruere cuniculos, donec iis jam perfectis (quod hac noſtra ætate contigit) ignem admoverit. In ſupremo montis cacumine hiatus ingens & profundus ſeſe aperuit, unde flammæ erumpebant, quæ ſub initium non niſi ſtricturæ quædam lucidiores, aut ignes feſtivi artificiales videbantur; at paucis poſt horis funeſta fuère prodigia. Contremuit ſæpius vaſtum illud corpus tantæ molis ac ponderis, & inter horrenda tonitrua incenſas evomuit liqueſcentium metallorum indigeſtas materias; quæ in illius fervebant ſtomacho, & per montis declivia, adinſtar torrentium igneorum, in circumjacentes agros ſeſe effuderunt, donec in ipſum mare delaberentur, quod tam inopina hoſtilitate ſtupefactum, ad ipſum centrum cum aquis ſuis ſe recepit, ſeu metu aliquo factum id fuerit, ſeu aſtu, ad cogendas undas, quibus ſe tueretur; ruptis namque antiqui fœderis vinculis neceſſe erat, ut ad defenſionem ſuam ſe compararet. Pugnarunt inter ſe ambo elementa, non ſine trepidatione ipſius Naturæ metuentis, ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Ardebant ipſi aquarum fluctus à ſuperiore hoſte domiti: *ignis* enim (ut alicubi loquitur Spiritus ſanctus) (*a*) *in aqua valebat ſupra ſuam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliviſcebatur.* Piſces flammis innatantes extincti ſunt. Tales ſemper habebunt effectus omnia ſimilia fœdera, quæ diſparis naturæ ſunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui ſocietatem cum infidelibus coïerit: nam cùm nulla graviora ſint odia, quàm quæ ex Religionum diverſitate oriuntur, fieri quidem poteſt, ut ea neceſſitas præſens diſſimulet, quin tamen erumpant aliquando, nemo unquam impediet. Quomodo, obſecro, conſervari poterit inter illos amicitia, ſi unus alteri ſatis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius. Qui opinionibus diſceptant, etiam animis diſſident, cumque creaturæ ſimus æterni illius & ſupremi Artificis, ferre non poſſumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona eſſet infidelium amicitia: Juſtitia tamen divina non permittit, ut hoſtium ſuorum operâ fines noſtros conſequamur, quin plerumque nos caſtigat per illam ipſam infidelem manum, quæ pactis ſubſcripſit. Imperium, quod Conſtantinus Imperator in Orientem transtulit, peſſum ivit per fœdera Palæologorum cum Turcis. Deo nimirum permittente, ut poſteris correctionis eſſet exemplum, absque ulla tamen viva familiæ illius memoria. Quod ſi ob locorum diſtantiam, aut rerum conditionem per illos ipſos infideles caſtigatio fieri non poſſit, Deus ipſe manum ſuam adhibet. Quas calamitates non perpeſſa eſt Francia, poſtquam Rex Franciſcus, magis æmulatione gloriæ Caroli V. Imper. quàm extrema neceſſitate ductus, fœdus cum Turca iniit, eumque in Europam evocavit? In ſupremo vitæ articulo errorem hunc ſuum agnovit, & deteſtatus eſt verbis graviſſimis; quæ profecta à dolore Chriſtiano piè interpretabimur, cùm aliàs omnino hominis de animæ ſuæ ſalute deſperantis videri poſſent. Sed & ab ejus Succeſſoribus pœnam Deus repetiit, morte violenta & infelici eos tollendo è medio. Quod ſi ea ſeveritate animadvertit in Principes, qui infidelium hæreticorumque implorant auxilium, quid iis faciet, qui iisdem opem ferunt adverſus Catholicos, & in cauſa ſunt, cur tantos illi progreſſus efficiant? Docet nos iſtud (*b*) Petri Secundi Regis Aragonii exemplum: favebat is Albigenſium Hæreticorum factioni in Francia, pro quibus etiam arma ſumpſerat, centum millium hominum conflato exercitu, cùm contra Catholici non niſi equites octingentos & mil-

(a) Sap. 19. 19. (b) Mar. Hiſt, Hiſp. l. 12. c. 2.

le pedites ſub ſignis numerarent, & ab his tamen prælio victus occubuit. Simul ac Judas Machabæus cum Romanis junxit amicitiam (eo etiam fine, ut ſeſe contra Græcorum potentiam tueri poſſet) orbatur duorum Angelorum præſidio, qui ejus lateri aſſiſtebant, & contra hoſtium ictus tutabantur, interiit. Eandem pœnam, eademque ex cauſa etiam dedêre ejus fratres Jonathas & Simon, qui ei in Principatu ſucceſſerant.

§. Nec ſufficit ſemper excuſatio defenſionis naturalis: per enim rarò omnes concurrunt conditiones & circumſtantiæ, quæ ejusmodi fœdera cum Hœreticis faciant licita, & majoris ſint ponderis, quam univerſale illud ſcandalum, & periculum opinionibus falſis veram inficiendi Religionem; ſiquidem eorum communio veneni inſtar eſt, qnod facile alios corripit; cancer, qui celeriter ſerpit, ubi novitate & licentia capti fuerint *(a)* animi. Poterit quidem Politica divinis diviſa præſidiis, & in artibus humanis ſpem ſuam collocans, ſeipſam fallere, Deum non item, in cujus tribunali rationes mere apparentes locum non habent. Baaſa Rex Iſraël urbem Rama (Benjamiticæ tribus ultimam in Regno Aſa) communiebat, ejusdem aditus ſic claudebat, ut nemo Regnum illud tutò poſſet ingredi, aut inde *(b)* egredi: belli ſeges ea fuit inter ambos illos Reges, metuensque Aſa fœdus Benadadi Regis Syriæ, quod cum Baaſa fecerat; hoc egit primum, ut illud diſcinderetur, & aliud deinde novum cum eodem Benadado ipſe iniit: *(c) quod cum audiſſet Baaſa; deſiit ædificare Rama, & intermiſit opus ſuum:* tametſi verò urgeret neceſſitas, & fœdus illud fieret non niſi ſtudio defenſionis naturalis, cujus mox optimus fuit effectus, diſplicuit tamen Deo, quod in illa potius, quam in auxilio divino ſuam collocaſſet fiduciam, miſitque Hananum Prophetam, qui ſtultum ejus conſilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella *(d)* minitaretur, quæ reipſa deinde evenêre. Ex hoc ipſo facile colligere licebit, quantam Dei offenſam incurrerit regnum Franciæ propter fœdera cum Hæreticis nunc inita, ad opprimendam Auſtriacam Domum. Qua in re obtendere non poteſt titulum defenſionis naturalis in extrema neceſſitate, quia nulla prius laceſſitum injuria, & absque ulla cauſa, cum omnibus illius hoſtibus fœdus ſanxit, & bellum ei intulit; foris extra Status ſuos illud fovendo, eosque dilatando uſurpatione injuſta Provinciarum exterarum, & conſilio ac viribus Hæreticis fœderatis aſſiſtendo, ut de oppreſſis Catholicis triumphent; interim ad tractatus pacis Coloniam è Gallia venire nemo voluit, quantumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hiſpaniarum ſuos illuc cum plena poteſtate Legatos ablegâſſent.

§. Nec ſola fœdera cum Hæreticis, ſed etiam militares ſuppetiæ illicitæ ſunt. Exemplum illuſtre nobis præbent ſacræ paginæ in Amaſia Rege, qui cum certo pretio exercitum aliquem à filiis Iſraël conduxiſſet, juſſit Deus, ut eum abs ſe dimitteret, eique exprobravit, quod non in Deo potius ſpem ſuam ac fiduciam *(e)* poſuiſſet; & quia illico paruit, nulla habita ratione periculi aut impenſarum, inſignem ei victoriam contra hoſtes ſuos largitus eſt.

§. Illa fœdera cum Hæreticis licita ſunt, quæ aut belli ſopiendi, aut commer-

(a) *Sermo eorum ut cancer, ſerpit.* 2. Tim. 2. 17. (b) *Anno autem trigeſimo ſexto Regni ejus, aſcendit Baaſa Rex Iſraël in Judam, & murum circumdabat Ramæ, ut nullus tuto poſſit egredi, & ingredi de regno Aſa.* 2. Paral. 16. 1. (c) Ibid. v. 5. (d) *Quia habuiſti fiduciam In Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evaſit Syriæ Regis exercitus de manu tua, &c. Stultè igitur egiſti, & propter hoc ex præſenti tempore adverſum te bella conſurgent.* 2. Paral. 16. v. 7. 9. (e) *O Rex ne egrediatur tecum exercitus Iſraël, non eſt enim Dominus cum Iſraël, & cunctis filiis Ephraim, Quod ſi putas in robore exercitus bella conſiſtere, ſuperari te faciet Deus ab hoſtibus: Dei quippe eſt, & adjuvare, & in fugam convertere.* 2. Paral. 25. 7. & 8.

merciorum exercendorum cauſa fiunt; quale fuit illud Iſaaci cum (*a*) Abimelecho & quod etiamnum viget Hiſpaniam inter & Angliam.

§. Inito ſemel cum Hæreticis fœdere, aliove pacto, quod nec Religioni, nec bonis moribus adverſetur, & jurisjurandi inſuper ſanctitate firmato, omnino ſervanda eſt fides publica; per ejusmodi enim Sacramentum Deus ipſe in pactorum teſtem vocatur, & veluti ſponſor promiſſi adimplendi utriusque partis conſenſu conſtituitur & arbiter, ut caſtiget deinde eum pro merito, qui datam fidem violaverit; & ſane grave eſſet, eum mendacii teſtem facere. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nationes conventorum pactorumque eſt ſecuritas, quàm jurisjurandi religio, qua ſi ad fallendum abuterentur, ruerent omnia orbis commercia, neque ullæ unquam firmæ induciæ, aut pax concludi poſſent. Verùm, etſi nulla intercedit Sacramenti religio, pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipſa veritate, fidelitate, & juſtitia oritur in illis obligatio quædam mutua, & communis omnibus Gentibus; & ſicut nemini Catholico licitum eſt occidere, aut odiſſe Hæreticum, ita neque fallere, aut datam ei fidem frangere. Idcirco Joſue (*b*) Gabaonitis fidem ſervavit; quòd Deo tantoperè placuit, ut victoriæ adverſus hoſtes concedendæ cauſa ipſum etiam cœleſtium orbium naturalium ordinem interturbare voluerit, obediendo voci Joſuæ, & ſyſtendo Solem in cœli medio, ut hoſtium cædem tantò melius poſſet proſequi, & pacti obligationem (*c*) adimplere, & quia trecentis annis poſt Saul fœdus iſtud violavit, punivit Deus Davidem (*d*) fame triennali.

SYMBOLUM XCIV.

QUando Sol in linea Æquinoctiali conſtitutus examen eſt lancium libræ, lucem ſuam quaqua verſum ſpargit tantâ cum juſtitiæ æquitate, ut dies noctesque æquales faciat; non absque omni tamen reſpectu ad zonas viciniores, ſuoque imperio magis ſubjectas, quibus majorem vim lucis impertit, iis præſertim climatibus & parallelis, qui ab eo abſunt propius; & ſi quæ forte Provincia caloris intemperiem experiatur ſub zona torrida, ipſe ejus ſitus in cauſa eſt, non radii ſolares: quippe in eodem tempore aliis ejusdem zonæ partibus benigniſſimos ſeſe exhibent. Quod itaque Sol in linea Æquinoctiali efficit, tam illuſtri cœli parte, ut non nemo exiſtimet, Deum Optimum Maximum ſuam in ea fixiſſe ſedem (ſi tamen ejus immenſitas ullo certo loco definiri poteſt.) Idem illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara Pontificis, quæ ex Romana urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ ſuæ lucis radiis univerſas Mundi Provincias colluſtrat. Sol, inquam, eſt in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis juſtitiæ communicata fuit, ut ejusdem beneficio res omnes ſacræ veras ſuas nanciſcantur formas, absque eo quòd à vana aliqua opinionum impiarum umbra in dubium vocari poſſint. Nulla tam polis propinqua eſt Regio, quo nequicquam obſtantibus frigoribus & tenebris ignorantiæ, ſplendores illius non penetraverint. Tiara

(a) *Vidimus tecum eſſe Dominum, & idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus, ut non facias nobis quicquam mali.* Gen. 26. 28. (b) *Juravimus illis in nomine Domini Dei Iſraël, & idcirco non poſſumus eos contingere.* Joſ. 9. 19. (c) *Stetit itaque Sol in medio cœli, & non feſtinavit occumbere ſpatio unius diei. Non fuit antea, nec poſtea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iſraël.* Joſ. 10. 13. (d) *Facta eſt quoque fames in diebus Davidis tribus annis jugiter: & conſuluit David oraculum Domini, dixitque Dominus: Propter Saul, & domum ejus ſanguinum, quia occidit Gabaonitas.* 2. Reg. 21. 1.

ra iſta lapis Lydius eſt, ad quem explorantur coronæ, & auri argentique illarum probitas expenditur: in illa tanquam in fuſorio calice ab aliis ſpuriis ſegregantur metallis: ſigno illius monetario *Tau* conſignatæ verum ſuum pretium valoremque inviolatum retinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, aliique complures ultro Eccleſiæ Feudatarii eſſe voluerunt, tanquam qui honori & felicitati ſibi ducerent; quod Coronæ ſuæ tributo pendendo eſſent obnoxiæ. Eæ vero, quæ ad lapidem iſtum Lydium Apoſtolicum probari detrectant, plumbeæ ſunt & ſtanneæ, quas tempus modicum atterit, conſumitque, adeo ut vix ad quintam uſque generationem (quemadmodum frequenti experientia compertum fuit) perveniant. Unà

cum Principum magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Eſaiam Prophetam (*a*) olim prædicta, quæ ſuo dein robore ſpiritualem quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Chriſtiano bilanx eſſe potuerit, & ſupremum eorundem tenere arbitrium. Atque his ipſis mediis potentiam ſuam conſervare ſtudent Pontifices, paterno illo ſuo affectu & benignitate Principes ſibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium eſt, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potius, quàm vis aut coactio. Quod ſi hæc aliquando immoderatior fuerit, effectus planè contrarios habuit: cæca enim eſt indignatio, & facillimè in præceps ruit. Dignitas Pontificia inermis etiam, inſtructiſſimis exercitibus validior eſt. Occurſus Leonis Papæ in habitu Pontificio tantum terrorem incuſſit Attilæ, ut pedem referret, & ſuſceptam Romanæ urbis vaſtandæ cogitationem deponeret: ſi armis id attentaſſet neutiquam fregiſſet animum hominis illius barbari. Unicus Paſtoris ſibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus poſſunt, quàm duri etiam ſilices. Rebellis fieret ovicula, ſi ex rigore agi cum illa oporteret: etſi enim Fidelium pietas dignitatem Pontificiam dotavit viribus,

(a) *Tunc videbis, & affines, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando converſa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi.* Iſai. 60. 5.

bus, id tamen pro majori ejus ſecuritate factum eſt potiùs, quàm ut iis uteretur, niſi ad conſervandam Religionem Catholicam, & univerſale bonum Eccleſiæ ita opus eſſe videretur. Quando verò ſpreta iſthac conſideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoſcit illam ultrà reverentia, immò ferire audet, non ſecùs ac ſi foret temporalis; & ſi niti voluerit rationibus politicis, æſtimabitur pro diademate Principis politici, non ſummi Pontificis, cujus imperium ſpirituali auctoritate ſuſtentatur. Officium ejus paſtorale non belli eſt, ſed pacis: pedum obtuſum ſuperne incurvatum, ut conducat, non acutum, ut ſauciet. (a) *Summus Pontifex Summus homo eſt*, adeoque *non æmulationi, non odio, non privatis adfectionibus*, quæ bellorum ſemper ſunt incentiva *obnoxius* eſſe debet: nam illud in ſummo Sacerdote etiam cœca Gentilitas expoſcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucent, animos magis feriunt, quàm enſis in corpora ſæviat. Plus auctoritas valet, quàm arma, ad componendas Principum lites: hi enim, ſi videant, eum ſuo fungi officio ex amore paterno, à paſſionibus, affectibus & artibus politicis libero, jura & arma ſua ad illius pedes ultrò deponunt. Experti id ſunt Pontifices plurimi, qui communes omnium Patres, non neutrales ſeſe geſſerunt. Qui uni alicui adhæret, ſe ſubtrahit alteri, & qui nec hujus eſt, nec illius, nullius eſt; Pontifices verò omnium eſſe debent: id quod in lege veteri indicabant ejus veſtimenta, quæ ſingulari contexta artificio totum terrarum orbem (b) exhibebant. Neutralitas crudelitatis genus quoddam eſt, tùm præſertim, cùm alienarum calamitatum non niſi otioſa ſpectatrix eſt. Si contendentibus inter ſe filiis pater immotus conſiſteret, merito illi imputaretur, ſi alter ab altero damnum acciperet; oportet, ut nunc amore, nunc ſeveritate eos ab invicem diſtrahat, ponendo ſe inter eos medium, & ſi opus fuerit, unius etiam cauſæ patrocinetur, ut alter ad æquam compoſitionem adduci poſſit. Eodem quoque modo, ſi paternas Pontificis admonitiones audire noluerint Principes, ſi reverentiam ſacroſanctæ ejus auctoritati debitam exuant, nec ulla ſpes ſuperſit, eos inter ſe conciliari poſſe; perutile fore videtur, ſi ſteterit pro parte magis æqua, & ſuos reflexerit oculos in tranquillitatem publicam, & exaltationem Religionis atque Eccleſiæ, eique opem tulerit, donec alter ad æquitatem traducatur: qui enim tam hujus, quàm illius cauſam approbat, utrique cooperari cenſebitur. Atque in Italia magis, quàm in ulla alia orbis parte illâ Pontificum advigilantiâ opus eſt: nam ſi ſuum erga Francos affectum ita apertè ſemel prodiderint, ut hi ſubſidia illorum & favorem certò ſperare habeant, in ipſam quoque Italiam arma ſua inferre audebunt. Et movit ea conſideratio nonnullos Pontifices, ut Hiſpaniæ magis ſeſe addictos faventesque exhiberent, ad Franciam nimirum tanto melius cohibendam, quod ſi quis interdum ductus aliqua ſpecie boni, aut affectu, aut utilitate propria & cautionis illius immemor ſecularibus armis uſus fuit, & ab exteris popoſcit auxilia, magnis in Italia motibus anſam dedit; ut memorant Hiſtorici in vitis (c) Urbani Quarti, qui Carolum Provinciæ Phocæenſis & Andium Comitem contra Manfredum (d) utriusque Siciliæ Regem in ſubſidium evocavit; Nicolai Tertii, qui potentiæ Regis Caroli ſtimulatus invidia, imploravit opem Petri Regis Aragonii: Nicolai IV. qui cum Alphonſo Rege Aragonio adverſus Regem Jacobum fœdus iniit: Bonifacii Octavi, qui Jacobum Aragoniæ Regem laceſſivit, & à Carolo Valoëſio Andium Comite contra Fridericum Siciliæ Regem petiit ſuppetias: Eugenii Quarti, qui Andienſem fovit factionem adverſus Alphonſum Regem Neapolitanum; Clementis Quinti, qui Philippum Valoëſium advocavit in auxilium contra Dynaſtam Procomitem Mediolanenſem: Leonis

(a) Tac. l. 3. Annal. (b) *In veſte enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum.* Sap. 18. 24. (c) Zurit. Hiſt. Aragon. (d) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 13. c. 13.

nis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Franciſco Galliæ Rege fœdus pepigêre adverſus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hiſpanos Italia ejicerent. Incommodum iſtud ex eo oritur, quod tantum Sedis Apoſtolicæ pondus ſit, ut lancem in quam conjecta fuerit, neceſſe ſit plurimum deprimi. Moverit forte ad iſta memoratos Pontifices aliqua boni ſpecies, in aliquibus tamen intentioni eorundem minimè reſpondit effectus.

Verum ſicut Pontificii muneris eſt omnem adhibere curam, ut in quiete ac tranquillitate conſerventur Principes, ita hi viciſſim debent (tametſi nullum eſſet divinum præceptum, uti reverà eſt) ſuos ſemper defigere oculos, Heliotropii adinſtar, in Sole iſto Tiaræ Pontificiæ, qui ſemper lucet, & nunquam occidit, in ejusque obedientia & tutela permanere. (a) Eam ob cauſam filio ſuo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonſus Quintus Rex Aragonius fato jam conceſſurus, auctoritate Sedis Apoſtolicæ & Pontificum gratia nihil potiùs duceret, caveretque eos offendere, tametſi juſtiſſimam habere cauſam videretur. Impietas aut imprudentia gloriari ſolent, ſi ſuam adversùs Pontifices tueri poſſint gravitatem. Iis ſeſe ſubmittere non vilitas animi eſt, ſed religio; non auctoritatis jactura, ſed honor. Venerationes à maximis etiam Principibus cum ſumma demiſſione iis exhibitæ, pia ſunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut nôrint quantus rebus ſacris habendus ſit honos. Non illæ infamiam pariunt, ſed inſignem potiùs apud omnes laudem, ut nemo quisquam animi abjectionem interpretari audeat. (b) Ita Conſtantino Imperatori nemo vertit vitio, quod in Epiſcoporum concilio locum humilem occuparet, uti (c) nec Regi Ægicæ, cùm in alio ſacrorum Præſulum conventu Toleti celebrato in terram ſeſe proſterneret. Oppoſitiones contra Pontifices nunquam è voto ſuccedunt. Contentiones ſunt, quæ nunquam bonum ſortiuntur exitum. Ecquis rationem Principis temporalis à ſupremo Eccleſiæ capite ſeparare poterit? offenſa, & auctoritas ſacra, juncta ſunt inter ſe, & in unum quaſi coëunt. Quanto illa eſt gravior, tantò plus de dignitatis decoro detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam ſe tuetur. In Regnis alienis obedientes habet ſubditos, ubi verò bella his movere cœperit, refrigeſcit hominum pietas & à conflictu armorum ad librorum devenitur prœlia, obedientia in dubium vocatâ; unde perturbatâ Religione immutantur dominatus, & evertuntur Regna: horum enim firmamentum in honore & reverentia Sacerdotii (d) conſiſtit, quæ cauſa fuit, cur illud Nationes aliquæ Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes ſe ſuaque tam prudenter moderari, ut ne quam ſummis Pontificibus offenſæ dent occaſionem. Fiet verò iſtud, ſi debitum Sedi Apoſtolicæ cultum exhibeant: ſi ſanctè inviolatéque ejus privilegia, immunitates & jura obſervent, ſua item propria, ſi Pontificiis illis contraria non ſint, animo forti & conſtanti tueantur, neque ullam regnis noxiam admittant novitatem, aut quæ ad Spirituale ſubditorum emolumentum non conducat. Cum Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ cauſa in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo poſtulabant Legati Pontificii, quo promitteret, nunquam ſe contra Eccleſiæ jura facturum aliquid, ipſe verò reſpondit, nihil ſe in iis immutaturum nec attentaturum quicquam contra Imperii conſtitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Eccleſia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut exceſſiſſe propemodum videri poſſit; quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines tranſiliantur: nam fixo ſemel pede, mox ut poſſeſſio defenditur, & paullatim itur longiùs; cujus principiis ſi quis

(a) Zurit. Ann. de Arag. (b) Euſeb. in vit. Conſt. (c) Chron. Reg. Goth. (d) *Honor Sacerdotii firmamentum potentiæ aſſumebatur.* Tac. lib. 5. Hiſt.

quis obſtiterit, graviores inde motus evitabit. Joannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis: qui Epiſcopatum Cæſarauguſtanum (*a*) Cardinali Auſiæ Dezpuchio contulerat, eò qnod ab ipſo Rege, ut erat id temporis moribus uſurpatum, nominatus non eſſet. Quare in bona & Cognatos Cardinalis graſſatus, pervicit tandem, ut is Pontificatu ſe abdicaret, quem deinde Rex dedit Nepoti ſuo Alphonſo, cui jam pridem fuerat deſtinatus. Eadem contentio paulò poſt de Turiaſonenſi Eccleſia orta fuit, cui cùm quidam ſupremus judicii Præſes præficeretur Epiſcopus, juſſit eum illico renuntiare Infulæ, ni faceret, eum & cognatos ejus omnes è Regnis ſuis ejectum iri minitabatur. Idem poſteà fecit Joannis Filius Rex Ferdinandus in Conchenſi Pontificatu cum Raphaële Galeotto, quem Sixtus Pontifèx ejus propinquus illi Eccleſiæ dederat Præſulem: indignatus enim Rex, in hominem extraneum, & absque nominatione, dignitatem illam collatam, Hiſpanos omnes Roma juſſit egredi, ſtatuitque ea ſuper re, & alias ab cauſas Concilium cogere. Cumque deinde Pontifex Legatum miſiſſet, & hic in Hiſpaniam ingreſſus eſſet, reverti eum Rex juſſit, graviter conqueſtus, non tractari ſe à ſummo Pontifice, pro eo ac obediens Eccleſiæ Filius mereretur, vehementerque miratus, Legatum negotium iſtud in ſe ſuſcepiſſe. At ille modeſte reſpondit, renuntiare ſe Legati privilegiis, & Regis judicio acquieſcere; qua cum conditione, & bonis Cardinalis Hiſpaniæ obſequiis admiſſus fuit, omnisque controverſia compoſita. Verum gravis cauſa ſit oportet, aut naturalis defenſio, ut ejusmodi uſurpentur media; dignum quoque paterno Pontificum amore, minimè iis anſam dare, ſed benignitati ſemper ſtudere, ad conſervandam mutuam cum Principibus amicitiam: etſi enim duplicem manu ſua portet gladium, ſpiritualem nimirum & ſæcularem, hic tamen per ipſos Imperatores & Reges, tanquam protectores defenſoresque Eccleſiæ executioni mandari debet. *Onde conviene* (verba ſunt Regis Alphonſi Sapientis) *por razon derecha, que eſtos dos poderes ſean ſiempre acordados, aſi que cada una dellos ayude de ſu parte al otro: ca el que ſe de ſacordaſe, vernia contra el mandamiento de Dios, e avria por fuerza de menguar la fe, e la juſticia, e non podria longamente durar la tierra en buen eſtado, nien paz, ſi eſto ſe fizieſſe. Quare rationi maxime conſentaneum eſt, ut utraque hæc poteſtas concordet ſemper & conſentiat, ita ut mutuis altera alteram auxiliis juvet. Inter has enim, ſi qua diſcordia exarſerit, divinas leges, fidem atque juſtitiam violari, orbisque pacem ac tranquillitatem turbari eſt neceſſe.*

Facile equidem credo, ſatis eam rem cordi eſſe omnibus iis, quotquot in ſuprema illa ſede Deus collocavit, ſed perturbant curam iſtam interdum aulici Romani, quorum unicum ſtudium eſt, diſcordiarum ſpargere ſemina. Suſcitat illas etiam Miniſtrorum quorundam ambitio, qui in ſummorum Pontificum gratiam inſinuare ſe ſtudent, & præcipua mereri munia, cum illa à Principibus independentia, immò & animi averſione; varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt, & omnem captando occaſionem offendendi illorum Legatos; atque ut forti videantur eſſe animo ſub ſpecie Religionis & zeli violenta ſuggerunt conſilia: quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia intepeſcat, non absque inſigni Reipublicæ Chriſtianæ detrimento, & refrigeſcat in venis illius pietas, ob defectum amoris, qui arteriæ inſtar eas fovet, calentesque conſervat.

(a) Zur. Hiſt. Arag. Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 24. c. 16. (b) Ant. Neb. Hiſt. Hiſp. c. 120.

SYMBOLUM XCV.

INter vim & potentiam duorum contrariorum æquorum ſeſe Iſthmus tuetur, tanquam utriusque arbiter, non uni magis adhærens, quam alteri: unde fit, ut quod mare unum illi adimit, reſtituat alterum, & pugnâ utriusque æque potentis integer conſervetur. Etenim ſi unius fluctus nimium intumeſcerent, & totam inundarent terram, terræ delerent dominium, & Iſthmus eſſe deſineret. Iſthæc inter duas grandes potentias quaſi neutralitas Petrum Aſagram diu feliciter conſervavit in Statu ſuo Albarracinenſi, (*a*) in Caſtellæ & Aragoniæ confinibus ſito: quilibet enim iſtorum Regum cavebat ſollicite, ne ille ab altero opprimeretur, quâ mutuâ inter utrumque æmulatione Status ille libertatem ſuam retinuit integram. Atque ex eo intelligere poſſent Allobrogum Duces, quantum ad ipſorum ſecuritatem interſit, ſi communes ſe amicos ambabus Coronis Hiſpaniæ & Franciæ præbeant, ſerventque in ſua poteſtate ea propugnacula, quæ ingreſſum per Alpes in Italiam prohibere poſſunt; ſiquidem ea in re eorum amplitudo, conſervatio, & amicitiæ neceſſitas conſiſtit, propterea quod Coronæ utriusque interſit quam plurimum, ne illi ab alterutra bonis ſuis exuantur. Hinc toties Hiſpani Duci Carolo Emmanueli venerunt ſubſidio, armisque recuperarunt, quæ à Francis occupata fuerant. Tunc ſolùm expediret Ducibus, communi iſti renuntiare amicitiæ, & uni certæ coronæ ſeſe adjungere, quando altera armorum vi Statibus illorum dominari contenderet, & præſertim Corona Francica: hæc enim, ſi Hiſpanos Italia ejiceret, tam fieret potens (extenſo jam ſuo dominatu ab ultimis Oceani finibus uſque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut confuſis Sabaudiæ & Pedemontii Statibus, neceſſe foret, aut eos coronæ Francicæ uniri, aut ſubjectionem & ſervitutem ſubi-

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. l. 11 c. 16.

ſubire intolerabilem; quam deinde univerſa etiam experiretur Italia, absque ulla ſpe ſeipſam in libertatem iterum vindicandi, Hiſpaniæ verò difficile admodum foret deperdita recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quod tam longe abſit ab Italia. Periculum iſtud magna cum prudentia expendit Respublica Veneta, cum creſcente Caroli VIII. Franciæ Regis potentia in Italia, novam fœderatorum decrevit unionem, quam ſanctiſſimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cœpit Providentia divina ſecuritatem & conſervationem Sedis Apoſtolicæ pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut hæreſibus inficeretur, quæ in Germania naſcituræ eſſent, provexit ultra ipſas etiam Alpes magnitudinem Domûs Auſtriacæ, atque in Regno Neapolitano, Siciliæ, & Ducatu Mediolanenſi ſtabilivit Monarchiam Hiſpanicam, ut Italia undique à Principibus Catholicis defendi poſſet. Ut verò etiam Hiſpaniæ potentia intra ſuos contineretur terminos, & juribus ſucceſſionis, feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Franciæ Regem, ut pro ſua conſervatione neceſſe haberet ſubditorum ſibi conciliare amorem ac benevolentiam, & alios æſtimare Principes, conſervando in illis juſtitiam, inter hos pacem, nulla belli data occaſione, utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in diſcrimen adducit.

§. Iſtud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hiſpanica nonnulli ſervitutem exiſtimant, cum præcipuum potiùs quietis, libertatis, & Religionis in illa momentum ſit. Error ex eo naſcitur, quòd utilitatem ejus rei non ſatis agnoſcant. Qui navigandi artem ignorat, & imam navem ſaburra aut lapidibus impletam videt, periculum inde eidem creari putat. At qui prudentiùs iſtud conſiderat, facilè agnoſcit, absque ejusmodi pondere navem inter undas diu ſalvam conſiſtere non poſſe. Hoc utriusque Coronæ æquilibrium pro communi ſubditorum utilitate expendiſſe videtur Nicephorus, cùm in hæc verba loquitur: (a) *Mirari mihi ſubit imperveſtigabilem Dei ſapientiam, qui planè contraria uno fine concluſit. Nam cum duas adverſarias poteſtates inter ſe committere ſtatuit, nec alteri alteram ſubjicere, aut ingenio & virtute præſtantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius conſilia, & conatus evertat, & utrinque ſubditorum libertati conſulatur, aut utrosque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & ſepta (quod ajunt) tranſilire audeat, veteresque Regnorum limites convellere.* Ad eundem quoque finem ſeparavit inter ſe Providentia divina vires Regum Hiſpaniæ & Franciæ; interjiciendo altiſſimos Alpium muros, ne vicinitas forte, aut aditûs facilitas bellum accenderet, magisque faveret Nationi Gallicæ, ſi ea tam frequens portas illas haberet apertas, quin & pro ſecuritate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concredidit, qui cum Statibus ſuis inter Regem utrumque medius, eas aut clauſas ſervaret, aut apertas, quoties neceſſitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei diſpoſitionem agnovit Papa Clemens Octavus, & ſingulari cum prudentia effecit, ut Status Saluſanus in Allobrogum Ducis poteſtatem deveniret. Ratio Statûs antiquiſſima ea fuit: eidem innitebatur Alphonſus Rex Neapolitanus, cùm Mediolanenſi Duci ſuaderet, ne civitatem Aſti Ludovico Delphino Franciæ dederet: neque enim, ajebat, Franci Italiæ bono pedem in Italiam inferre cogitant, ſed ut ſuæ eam ditioni ſubjiciant, prout in Genuenſi expeditione tentari cœptum. Hujus conſilii vim minimè aſſecutus fuit Princeps ille Italus, qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinnarolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus fortè (niſi malitia fuerit) ſpecie utilitatis, quam è Gallorum vicinitate contra quascunque Hiſpanorum molitiones ſperare poterat: nec conſideravit tamen, ſolo metu futuri belli, quod nunquam fortè eventurum erat, introduci aliud præſens, & omnino certum de Francis

(a) Niceqh. (b) Tacit. lib. 6. Annal.

cis in Italiam admittendis; neque enim in una aliqua Provincia inter duas tam diverſas oppoſitasque Nationes pax conſervari poterit, nec aliud inde Italiæ fore commodum, quàm quod ſerpentem in ſinu aleret, à quo deinde peſtilentiſſimo veneno inficeretur. Præterquam quòd Franci intra ſuos etiam limites conſiſtentes ab altera Alpium parte, ſatis præſtò ſint ſemper, ut vocati in Italiam poſſint irruere, nec neceſſe ſit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingreſſus ipſorum relinquatur arbitrio. Verùm etſi Franci tam modeſti eſſent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic ſe continerent, nec quicquam niſi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longè eos extra protectionis limites tunc dominandi occaſione abituros; uti reipſa experti ſunt Ludovicus Sfortia, Caſtrucius Caſtrocani, aliique, qui illorum implorarunt auxilium, nullo alio fructu, quàm quod iis accideret (ſicut & hodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam eveniſſe memorat Tacitus, nimirum (a) *quoties* iſti *concordes agebant*, *ſpernebatur Parthus: ubi* vero *diſſensêre, dum ſibi quisque contra æmulos ſubſidium vocabant accitus in partem, adverſum omnes valeſcebat.* Quod ſi iſta Francorum potentia Pinnarolam ea lege fuiſſet introducta, ut in ipſius Italiæ eſſet arbitrio eam aut in ſubſidium evocare, aut è ſuis finibus rurſum dimittere, ubi ſic expedire viſum fuerit, habuiſſet ſanè conſilium iſtud politicam aliquam rationem & ſpeciem zeli boni publici; at nunc tempore minimè opportuno eam intra ipſas Italiæ portas conſtituere, ut pro libitu, quoties aut ambitio, aut levitas ſuaſerit, eam poſſit ſubingredi, atque ut ex iſto metu Hiſpani, nunquam non in armis vigilent, deturque occaſio, ut alii quoque Principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus absque ulla quietis ſpe, non tam conſilium fuit, quàm proditio patriæ: neque enim erat aliud, quàm exponere eam arbitrio Franciæ, & contrà adimere Principi Italo facultatem, qua pro communi omnium bono ipſis Alpibus imperitabat.

§. In reliquis Italiæ Principatibus, qui inter ambas illas Coronas conſtituti non ſunt, vim non habet iſta Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium ſibi habebunt obſtrictam, uti Conſul Quinctius dicebat, Ætholis perſuaſurus, ut in bello contra Regem Antiochum ſuſcepto Romanis ſe (b) jungerent; & experti illud ſunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansêre neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen Pontificis iram mitigantes. Neutralitas ſemper admittenti exitioſa eſt, quam ob cauſam de Senenſibus (qui neutralitate ſalutem quærentes miſerè periêre) dixit Alphonſus Rex Neapolitanus, iis eveniſſe, quod accidere ſolet duobus unius ejusdemque domus inquilinis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo ſupernè habitantem opplet; hic vero contrà infernè commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quod neutrales eſſe voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit. Et quamdiu talem ſe geſſit (c) Ludovicus XI. Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§. Ne porro falli ſe ſinant Principes, opinando nimirum, neutralitatem iſtam optimum eſſe medium ad conſervandas in æquilibrio Hiſpaniæ Franciæque vires; nam revera aliqua opus eſt affectus oſtenſione in favorem Hiſpaniæ, non ut pluribus potiatur, neque ut in Franciam irruat; ſed ut ea, quæ nunc poſſidet, tueatur, & in Regno ſuo detineantur Franci, ne neutralitate forte, aut benevolentia aliò invitentur. Et hoc ipſum tam certum eſt exploratumque, ut ſola etiam affectus declaratio absque ullis aliis indiciis publicis pondus ſit æquilibrii iſtarum bilancium, & argumentum ſufficiens, cur ideò bellum exardeſcat. Italia duas factiones ferre non ſuſtinet, quæ Coronæ utriusque intrà illius viſcera contentione ſuam

(a) Tacit. lib. 6. Annal. (b) *Quippe ſine dignitate præmium victoris eritis.* Liv. l. 35. (c) Phil. Comin.

am ſtabilire fortunam ſatagunt. Agnovit iſtud Carolus V. Imperator, quando ut Italiæ quietem reſtitueret, eas penitùs exſtinxit, mutavitque formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat; una enim bilancium Franciæ, aut Hiſpaniæ pluſculum onerata pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Respublicæ, Hiſpaniæ ſeſe faventiores exhibuêre, ut aliquod illi pondus adderent, perfectiorique conſtituto æquilibrio, unà cum Statibus ſuis, optata quiete fruerentur; & ſi quis illud aliquando diſturbavit, adjungendo ſe ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa quæ dominandi libidinem comitatur nonnullos interdum Italos ſtimulat, ut ſecum ipſi ſtatuant melius fore, ſi contra utramque conſpirent Coronam, & ſibimet ipſi dominentur, aut in Reſpublicas diviſi, aut certo aliquo capite conſtituo; verùm cogitationes iſtæ, ſuppoſita Italiæ conditione, pro diſcurſu ſunt potius quam ut in effectum deduci queant: nam aut Papa totius Italiæ erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minimè deſunt rationes, quibus facilè quis oſtendat, fieri non poſſe, ut Monarchia aliqua ſpiritualis conjuncta cum ſæculari, ſatis ſe tueatur in potentia Principis alicujus electivi (devexâ præſertim ætate, qua ordinarie omnes ſolent eſſe Pontifices) qui totus eſt in procuranda pace & tranquillitate Eccleſiaſtica, occupatus in negotiis ſpiritualibus, cinctus nepotibus & conſanguineis, ut licet eorundem Statibus ſucceſſionem nequaquam obtenderet, valde tamen eos, varia iisdem feuda diſtribuendo, in partes diſtracturus ſit: accedit prætereà cùm plurimum aliàs Chriſtianitati conducat, Pontifices communes eſſe omnium Patres abſque diſſidiis cum Principibus aliis, futurum ea ratione, ut perpetuas habituri ſint controverſias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus, quæ in Ducatum Mediolanenſem, Regna item Neapolitanum, & Siciliæ ambæ illæ ſibi vendicant, ac proinde ſedem Apoſtolicam armis facile impetent, aut junctæ cum pacto aliquo dividendi poſteà inter ſe Status illos bello partos, aut ſeparatæ, una per agrum Mediolanenſem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, cum periculo etiam, ne alterutra forte auxiliares Germanorum, aut ipſius Turcæ copias in ſubſidium evocet, quæ poſteà in Italia pedem figerent.

§. Quòd ſi aliquis totius Italiæ Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius naſceretur ex eo, quòd ad formandam unam Monarchiam, Principes alios uni alicui reddere ſubditos, & Pontificem ſuo oporteret exuere imperio: nam ſi eo in ſtatu, in quo nunc ſunt, eos relinqueret (tametſi id foret cum aliqua clientelæ agnitione, aut fœdere) nullo modo ſeſe tueri poſſet, quo porrò fieret, ut Italia imperium iſtud ſpirituale omnino perderet, quod non minorem illi parit gloriam, ac illud Romanum, & amiſſa ſua libertate in tyrannicam quandam deveniret confuſionem.

§. Minus autem fieri poterit, ut Italia quieta perſiſtat, ſi à diverſis gubernetur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas ſeſe uniant, quin potius bellis mutuis inteſtinis ultrò accerſitis ſe conficient, uti ſæculis retrò præteritis accidit; ſiquidem Natio Italica tam eſt generoſa, ut modum tenere haud ſciat, aut dominari vult abſolutè, aut parere.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiæ neceſſaria ſit potentia aliqua peregrina, quæ oppoſita exteris, nec inter illius Principes bellorum toleret motus, nec armis utatur alienis; quæ cauſa eſt, cur ex eo tempore, quo in illam ingreſſa fuit Corona Hiſpanica, pace & tranquillitate fruita ſemper fuerit.

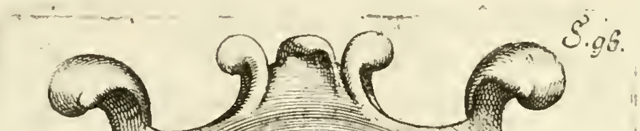
§. Ingens itaque utilitas, quam ſecum adfert neceſſitas illa ad alterutram Coronam ſeſe adjungendi, movere poteſt Nationem Italicam, ut cum præſenti Statu ſe conformet, poſito præſertim, quòd ſi quæ in Ducatu Mediolanenſi, & Regno Neapolitano ac Siciliæ fiat immutatio, id futurum ſit cum gravi aliorum domi-

niorum perturbatione: neque enim formæ novæ abſque aliarum interitu introduci ſolent; cumque alterutra è duabus illis Nationibus in Italia admittenda ſit, convenientior utique pro illa erit Hiſpanica, ſiquidem ambæ iſtæ uni eidemque ſubſunt Climati, quod eas reddit ſimiliores in firmitate Religionis, in obſervatione juſtitiæ: in actionum gravitate; in fidelitate erga ſuos Principes, in conſtantia promiſſorum & fide publica, in modeſtia animorum, aliiſque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hiſpaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, ſed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud quàm ut ea conſervet, quæ juſto nunc titulo poſſidet, quippe qui majori cum Status emolumento Monarchiam ſuam extendere poſſit per vaſtiſſimas Africæ Provincias. Hanc regulam ſecutus eſt, & ſuis reliquit Succeſſoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum ſibi in Italia Imperatoris titulum generoſe reſpuit, dictitans nihil ſe in illa cupere quàm quod jure ad ſe pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes diſtrahatur. Teſtes ejus rei ſunt tot tamque variæ reſtitutæ urbes, abſque eo quod Rex Hiſpaniæ jure belli & compenſatione ſumptuum damnorumque uti voluerit aut arma ſumere (quamdiu non urſit neceſſitas) ſive pro defenſione propria, ſive pro aliena conſervatione; uti reipſa experti ſunt Mantuani Duces. Quod ſi aliquando Nivernenſem bello aggreſſus eſt, non ideo factum, ut Caſalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, ſed ut Imperator juſtitiam adminiſtrare poſſet iis, qui jus aliquod in Status illos ſibi vendicabant: Poſteaquam enim Dux Nivernenſis per Marchionem Mirabellanum Regiæ ſuæ Majeſtatis tutelam & conſenſum pro matrimonio filii ſui Ducis Ratellani cum Principe Maria petiiſſet, utrumque obtinuit; ſed confecto negotio, Madritum mox nunciatum fuit artibus Comitis Eſtrigii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis conſtituto, nulla prius cum ſua Majeſtate ea ſuper re facta communicatione, contra ac Regem inter & Ducem convenerat. Unde novitas iſta, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem diſtulit imprimis, & novis deinde conſultationibus anſam dedit, quibus ſic viſum, ut tunc quidem iſtis omnibus diſſimulatis effectum ſuum gratia ſortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verum cum Providentia divina ruinam urbis Domuſque Mantuanæ ob Principum illius vitia, & illuſa ſæpius matrimonia diſponeret, ad eundem iſtum finem eventus omnes dirigebat; atque adeo dum hæc in Hiſpania gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernenſis hoſtis, ut opitulante ſuo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Montferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille ſubodoratus, nonniſi inanem hunc titulum eſſe, ad introducenda in Italiam arma Gallica & media utriusque Ducis ruina augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonſalvo de Corduba Gubernatori Mediolanenſi aperuit, ultro pollicitus, ſi armis ſuis ſibi præſtò foret, ſe Franciæ partes deſerturum. Gonſalvus tempus ſibi dari petiit, ut ea de re ad conſilium referret in Hiſpaniam, videnſque illud à Duce denegari, & niſi eidem auxilio adeſſet, Alpium portas Francis patefactum iri, magiſque perturbandam Italiam, ſuapte interim ſponte cum eo transegit, ſperans Eſpadini opera Caſalo ſe potiturum, quo fieret (quomadmodum ipſe ad ſuam Majeſtatem perſcribebat) ut facilius deinde Imperator controverſias in Montferrato & Mantuano Ducatu exortas poſſet componere. Atque hoc ipſum conſilium effecit deinde, ut ſua Mujeſtas alteram etiam tutelæ executionem ſuſpenderet, quantumvis aliàs pacem Italiæ cuperet; quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnemque æmulationis cauſam è medio tolleret, dedit in mandatis Gonſalvo de Corduba, ut ſi (quod certum habebatur) Caſalum jam occupaſſet, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini tueretur, miſſis inſuper literis ejusdem tenoris, quas in tali caſu ad ſuam Cæſaream

ream Majeſtatem ipſe deſtinaret. Verùm cùm tractatus ille minimè ſuccederet, absque majeſtatis ſuæ juſſu Caſalum obſidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciæ Suſam advolaret, & Hiſpania præter opinionem bello implicaretur, palàm proteſtata copias iſtas militares non niſi auxiliares eſſe Cæſaris, ut via juſtitiæ decideretur de juribus, quæ nonnulli in Montferrato & Ducatu Mantuano ſibi competere affirmabant; Gonſalvus verò conditionem quam Dux Nivernenſis illi offerebat, denudando mœnibus Caſalo, admittere nunquam voluit, ne cuipiam fortè videretur, Majeſtatem ſuam privati commodi gratia potiùs, quàm tranquillitatis publicæ motibus illis ſeſe immiſcuiſſe. Hæc ipſiſſima rei veritas eſt, nota perpaucis, & à multis tamen per calumniam graviter injuſtéque traducta.

Deponant igitur Italiæ Principes ac Reſpublicæ inanes illas ſuſpicionum umbras, certò ſibi perſuadentes, Hiſpaniam hoc ſolum ſpectare ac cupere, ut ſuam inter illos magnitudinem conſervet, non ut eandem augeat, & locum dent veræ politicæ hujus meæ narrationis, ſiquidem amant Italiæ pacem: æmulationes enim illæ, quas multi ſibi inaniter & absque fundamento imaginantur, graviſſimorum motuum cauſa ſunt, cùm nullum ſit bellum, quod non aut ex Potentioris ambitione, aut imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLUM XCVI.

Victoria in bellis juſtis pacem ut finem ſpectat, ad hanc ſiquidem, & ad æquitatem hoſtem adducit, atque adeo illa magis erit glorioſa quam minori cum damno ars largita fuerit, non armorum robur: illa inquam; quæ minus pulvere & ſanguine reſperſa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat, quæ ſic obtinetur

- - - (*a*) *Dulcis ſine pulvere palma.*

Romani pro victoriis cruentis Gallum Diis ſacrificabant, bovem verò pro iis, quas ars & induſtria pepererat. Si ingenio ad Dei accedimus ſimilitudinem, vires autem communes habemus cum belluis, glorioſius utique erit illo hoſtem vincere, ac iſtis. (*b*) *Lætior* erat *Tiberius*, *quia pacem ſapientia firmaverat*, *quàm ſi bellum per acies confeciſſet. Ingens victoriæ decus* Agricolæ (*c*) *citra Romanum ſanguinem bellanti*, & Romanos vincenti. Quòd ſi victoria conſervationem & augmentum Reipub. ut finem præ oculis habet, melius ſtratagemate aut negotiatione is obtinebitur, quam armis. Pluris vita unius civis æſtimari debet, quàm multorum hoſtium interitus: unde Scipionem Africanum dicere ſolitum accepimus, *malle ſe unum ſervare civem*, *quàm mille hoſtes occidere.* Quibus verbis poſtea tanquam ſymbolo ſuo uſus fuit Marcus Antonius Pius Imperator, & rectè id quidem: nam hoſtem ſuperare Ducis militaris eſt officium: ſervare verò civem, Patris Patriæ. Non iſtud conſiderabat Vitellius Imperator, cùm devicto Othone per cæſorum tranſiens cadavera diceret, *gratus odor trucidatorum hoſtium*, *gratior tamen civium.* Inhumana planè vox, quæ ne vulturem quidem deceret. Aliter Himilcon affectus fuit, qui licet magnas in Sicilia obtinuiſſet victorias, quia tamen milites quam plurimos deſiderabat, quos lues in caſtris ſuſtulerat, Carthaginem non triumphans ingreſſus fuit, ſed pullatâ indutus veſte, & amictu mancipii proprio, ſuam deinde domum repetens, & nemini quicquam locutus, ſibi ipſi necem conſcivit. Victoria cruenta ardor quidam vindictæ videtur eſſe potiùs, quàm fortitudinis facinus. Plus in ea ferocitas obtinet, quam ratio. Ludovicus Duodecimus Franciæ Rex, cum intellexiſſet exercitum ſuum in prœlio ad Ravennam de hoſte triumphaſſe, multis tamen amiſſis Ducibus & militibus, altum ſuſpirans dixiſſe fertur; *O utinam prælio victus potius fuiſſem*, *& optimi mei Duces etiamnum viverent! Victorias ejusmodi Deus hoſtibus meis largiatur*, *in quibus victus evadit victor*, *victor autem victus abit.* Eam ob cauſam boni prudentesque Duces, quantum fieri poteſt, acres conflictus & oppugnationes (*d*) devitant, majorique ſibi ducunt honori, ſi efficiant, ut hoſtis ultrò ſe dedat, quam ſi viribus & armis eundem ſuperent. Magnus Dux urbem Cajetam certis pactis & conditionibus in ſuam redegerat poteſtatem, & autumabant nonnulli ſatius futurum fuiſſe, ſi tanquam in campo victor, vi armata eandem occupaſſet, detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob damna videlicet, quæ facere illi poſſent ſi liberi dimitterentur; ipſe verò reſpondit; *Plus in pulverem pyrium*, *glandes*, *& tormentorum globos impendendum fuiſſet*, *quam periculum iſtud mereretur.* Egregia fortitudo eſt, quæ minori ſanguinis impenſâ ad deditionem compellit; & bellum felix, quod miſerando & ignoſcendo (*e*) tranſigitur. (*f*) *Quanta pervicacia in hoſtem*, *tanta beneficentia adverſus ſupplices utendum.* Iſthanc animi generoſitatem hac noſtra ætate vix uſurpari videmus, quando magis ad explendam iram, quàm ad fortitudinem exercendam, magis ad vaſtandum, quàm ad vincendum armis coucurritur. (*g*) *Ubi* urbibus exuſtis, vaſtatis Provinciis, incenſis ſpoliatisque agris, ut in Germania & Burgundia fieri cernimus, *ſolitudinem faciunt Pacem appellant.* O ſævitiem barbaram, & ab omni ratione humana alienam, ipſimet Naturæ bellum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit ac ſuſtentat! Etiam arbores urbibus obſidione cinctis proximas ſuccidi vetant ſacræ paginæ quia li-

(a) Horat. (b) Tacit. l. 2. Annal. (c) Tacit in vita Agric. (d) *Dare in diſcrimen legiones haud Imperatorium ratus*, Tacit. lib. 2. Annal. (e) *Bellorum egregios fines quoties ignoſcendi tranſigatur.* Tacit lib. 12. Annal. (f) Idem ibid. (g) Tacit. in vita Agric.

ligna ſunt, non homines nec hoſtium, numerum augere (*a*) poſſunt. Tantoperè Deo diſplicet ſanguis in bello effuſus, ut quamvis adverſus Madianitas arma ſumere juſſiſſet, poſteà tamen etiam præceperit, ut quicunque aut hominem trucidaſſet, aut occiſum contigiſſet, dies ſeptem, extra (*b*) caſtra, luſtraretur. Æneas grande nefas putabat, res ſacras manibus contrectare ante, quam pura lympha eas abluiſſet:

Attrectare (*c*) *nefas, donec me flumine vivo*
Abluero.

Deus tanquam pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abrumpunt. Etiam contra ipſamet arma, quia mortis ſunt inſtrumenta, hanc Deus indignationem oſtendit: ideò enim opinor, altaria è lapidibus rudibus, & impolitis, quos ferrum non tetigiſſet, exſtrui præcepit; ut illud, quod erectum fuit, poſtquam populus Iſraëliticus Jordanem (*d*) tranſierat, aut illud Joſuæ poſt reportatam ab (*e*) Haitis victoriam: ferrum enim belli materies eſt, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad ſacrificiorum ſuorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expreſſiſſe, cùm prohibet, ut ne culter quidem altaribus applicetur, & ſi fiat ſecus, ea pollutum (*f*) iri.

§. Verùm effrænata gloriæ cupiditas rationibus iſtiusmodi locum dare non ſolet, perinde quaſi famæ celebritas obtineri non poſſit, ubi nec virium robur ſeſe exſerit nec ſanguis profunditur, qua eadem de cauſa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ ſocios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonſus Tertius propterea ſolum in pugna ad Arcos cladem accepit, quod Legionenſium & Navarrorum adventum præſtolari noluiſſet: uti & Tillius in prælio Lipſienſi, quod non expectâſſet Cæſareas copias. Qua in re egregiè fallitur ambitio, ſiquidem victoriarum gloria non tam in armorum robore ac viribus eſt poſita, quàm in eo, ut tutioribus quis uti nôrit conſiliis: nam illa à caſu pendent, hæc vero à prudentia. Sat cito victoriam obtinet, cui cum judicio proviſum eſt, ne (*g*) vincatur. Urit ambitio, & ratio perturbata naturalem ſequitur impetum, ac ſemetipſam perdit. Plurimum ſubditi ſuo debent Principi, qui ſpretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus conſervet, & auro argentoque victoriam obtineat. Meliori ſiquidem venit pretio, quæ pecunia, quàm quæ ſanguine emitur. Et plerumque feliciùs ſecuriùsque haſtis aureis pugnatur, ac ferreis.

§. Parta ſemel victoria ob præteritorum caſuum varietatem ſuimet obliviſcitur; gloriâ evaneſcit; gaudio perturbatur; lætatur ſpoliis; acclamationibus fit confidentior; ſanguine profuſo hoſtem contemnit, & ſecura obdormiſcit, tunc præſertim, cùm vigilare vel maxime eam oporteret, majoremque præ ſe ferre fortitudinem in ſemetipſa edomanda, quàm in hoſte debellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quàm ab animi magnitudine proficiſci poteſt, & in triumphis de af-

(a) *Quando obſederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non ſuccides arbores, de quibus quis veſci poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem quoniam lignum eſt, & non homo, nec poteſt bellantium contra te augere numerum.* Deut. 20. 19. (b) *Manete extra caſtra ſeptem diebus. Qui occiderit hominem, vel occiſum tetigerit, luſtrabitur die tertio & ſeptimo.* Num. 31. 9. (c) Virgil. (d) *Et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit.* Deut. 17. 5. (e) *Tunc ædificavit Joſue altare de lapidibui impolitis: quos ferrum non tetigit.* Joſ. 8. 31. (f) *Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis de ſectis lapidibus, ſi enim levaveris cultrum ſuper eo, polluetur.* Exod. 20. 25. (g) *Satis cito incipi victoriam ratus, ubi proviſum foret, ne vincerentur.* Tac. lib. 2. Annal.

affectibus noſtris & paſſionibus caſus locum non habet. Decet igitur, ut poſt obtentam de hoſte victoriam, ſupremus militiæ Dux in ſemetipſum protinus deſcendat, ac prudenter fortiterque componat ſuorummet affectuum civiles motus: absque hoc enim triumpho ne ipſa quidem de hoſte victoria ſatis ſecura foret. Ad ipſa ſpolia & trophæa majori cum ſollicitudine vigilet: nam metus in periculo cuſtodias excubiasque duplicat; qui verò extra illud verſari ſe exiſtimat, ſomno ſe dat: (a) *Joſue non contraxit manum, quam in ſublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai.* Nulla eſt ſecuritas prœlium inter & victoriam. Deſperatio multa audet. Viliſſimum etiam animal, ſi vexetur, contra inſurgit. Alberto Archiduci caro ſtetit ad Neoportum experientia. Periculoſum eſſe ajebat Abnerus ad Joabum, nimium ferro in hoſtem (b) deſævire. Ingenioſa præterea eſt ipſa calamitas, adeò ut eâ preſſus hoſtis occaſione uti ſoleat, & in uno ſæpe momento amiſſa recuperet, hac ipſa ſua inconſtantia Fortunam deludens. Cùm maxime ſplendet, vitrea eſt maxime, & citiſſime frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis efferri non debet, nec exiſtimare fieri non poſſe, ut victo rurſus in trophæum cedat. Eundem ſemper caſum præ oculis habeat, contemplando uno eodemque tempore ſub ærumnarum aquis demerſam palmam, quam triumphantem ſuſtulit; haud ſecus atque in palma præſentis Symboli videre licet, cujus adverſa ſpecies oculis ſubjicit, ad quem ſtatum illius pompam ventorum vis aut temporis injuria poſſit reducere. Prudens iſthæc conſideratio in cauſa fuit, cur ſponſus ſponſæ ſuæ oculos aquarum rivulis (c) comparet: in illis enim agnoſcitur & componitur animus pro adverſis caſibus. Ingens gloriæ hoſtis proſperitas eſt, confidentia quippe virtutem ſocordem ac negligentem efficit, & ſuperbia periculum deſpicit. (b) *Acriore hodie diſciplina victi, quam victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium & contumaciam hebeſcunt.* Parta ſemel victoria victo ſæpe felicitatis, victori contra infortunii ſolet eſſe principium: hunc enim fortuna proſpera excœcat, ille adverſam emendare ſatagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, proſtrata interdum obtinent, & diſperſa hinc inde ſpolia, his enim militum alitur cupiditas, ſine diſciplina, ſine ordine: uti Sarmatis accidit, (e) *qui cupidine prædæ graves onere ſarcinarum, velut vincti cædebantur.* In Tarrenſi prœlio adversùs Regem Franciæ Carolum Octavum infeliciter, aut ancipiti ſaltem Marte pugnatum fuit, eo quod milites Itali citiùs, ac oportebat, ad impedimenta diripienda ſeſe effuderint. Eapropter Judas Machabæus milites ſuos hortatus eſt, ut nemo quisquam donec confectum eſſet prœlium, hoſtium ſpolia (f) tangeret.

Victoriæ pluris à progreſſibus, qui inde ſperari poſſunt, quàm à ſeipſis æſtimandæ ſunt, atque adeò excolere eas oportet, ut tanto uberiorem fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil eſt, quàm armare hoſtem, & fructu jam collecto contentum vivere; armis in ſterilitate relictis. Æquè facile eſt fortunam aſſurgentem labi, ac difficile lapſam rurſum erigere. Ob hanc caſuum incertitudinem multis argumentis Senatui perſuadere conatus eſt Tiberius, nullo modo expedire; ut honores ob victorias in Germania obtentas Germanico decreti executioni (g) darentur.

Verùm tametſi perutile ſit victorias proſequi, ardor tamen ille tam ſecurus, &

(a) Joſ. 8. 26. (b) *Num usque ad internecionem tuus mucro deſæviet? an ignoras, quod periculoſa ſit deſperatio?* 2. Reg. 2. 26. (c) *Oculi ejus ſicut columbæ ſuper rivulos aquarum.* Cant. 5. 12. (d) Tac. lib. 2. Hiſt. (e) Tac. lib. 2. Hiſt. (f) *Sed ſtate nunc contra inimicos noſtros, & expugnate eos & ſumetis poſteà ſpolia ſecuri.* Mach. 1. 18. (g) *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto ſe magis in lubrico dictans.* Tacit. lib. 2. Annal.

& abſque omni ſollicitudine eſſe non debet, ut pericula contemnat. Conſulenda celeritas, ſed cum prudentia, habita ratione temporis, loci & occaſionis. Utatut Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruenta & barbara, & ponendo ſibi ſemper ante oculos conſilium Theodorici Oſtrogothorum Regis, quod ſuper Germaniæ victoriis ad ſocerum ſuum Clodoveum ſcripſit in hunc ſenſum: (a) *In ejusmodi caſibus non audiat, qui majorem habet experientiam: Illa bella bene feliciterque mihi evenêre, quæ cum animi modeſtiâ confeci: ſæpe enim victor evadit, qui moderatione uti novit, & plus illi blanditiur Fortuna, qui minus ſuperbia ſeſe effert.* Hoc tam prudenti conſilio minimè hoc tempore uſi ſunt Franci, quin immò gravius jugum Germaniæ impoſuêre, quàm unquam ſuſtinuit, unde quam celerrime imperium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modeſtia & pietas, quando ob everſa elegantiſſima Syracuſarum in Sicilia ædificia plorare viſus eſt, quàm virtus & gloria, ob easdem armis expugnatas, cùm triumphans eam urbem ingrederetur. Graviùs fortiſſimus ille Heros Tillius multorum corda ſauciavit lachrymis illis, quas in Magdeburgenſi profudit excidio: quàm armis ipſis & ferro. Et licet Joſue exercitus ſui ducibus præceperit, ut quinque Regum in pugna Gabaonitica captorum cervices pedibus (b) conculcarent; id tamen non ex ſuperbia factum aut inani gloria, ſed ut animos militibus ſuis adderet, metumque adimeret, quem de de Gigantibus Chananæis (c) conceperant.

Victos clementer habere, eorundem privilegia & Nobilitatem conſervando, & tributa leniendo, bis eosdem eſt vincere; una vice armis nimirum, altera benignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis ſuperandis. Nec pauciores generoſitati, quam viribus ſeſe ſubmisêre.

- - - (d) Expugnat noſtram clementia gentem,
Mars gravior ſub pace latet.

His artibus Romani toties orbis ſeſe Dominos effecêre, & ſi earum aliquando obliti ſunt, victorias ſane perdifficiles habuerunt. Adverſus victorem cruentum ipſa ſe armat deſperatio.

(e) Una ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.

Fuêre nonnulli, qui impie magis, quàm prudenter pro majori ſecuritate Nationem hoſtilem penitus exſtirpandam dicerent; uti fecerunt Romani, Carthaginem, Numantiam & Corinthum evertentes, aut cogendam, ut alio commigraret. Conſilium inhumanum prorſus ac barbarum. Alii extinguendam eſſe Nobilitatem, propugnacula erigenda, arma eripienda. Verum Tyrannis iſta apud Nationes ſerviles, non apud eas, quibus indoles eſt generoſior, locum habere poterit. Conſul Cato, ut à quibusdam Hiſpaniæ populis ad fluvium Iberum eſſet tutior, arma iisdem ſuſtulit, ſed mox ea reſtituere oportuit: tantopere enim ea re exaſperati fuêre, ut mutuis ſeſe vulneribus conficerent. Infamem duxêre vitam, quæ inſtrumentis careret, ad defendendum honorem & gloriam parandam neceſſariis.

(a) Caſſiad. (b) *Ite, & ponite pedes ſuper colla Regum iſtorum.* Joſ. 10. 24. (c) *Nolite timere, nec paveatis, confortamini, & eſtote robuſti: ſic enim faciet Deus cunctis hoſtibus veſtris, adverſum quos dimicatis.* Joſ. 10. 25. Claud. (d) Virgil.

SYMBOLUM XCVII.

DEvicto Leone probè victoria uti noverat Hercules, pelle ejusdem ſuos veſtiens humeros, ut tantò faciliùs monſtra alia edomaret. Sic prorſus unius victoriæ ſpolia armant victorem, & potentiorem efficiunt: atque adeò victoriis ſuis uti debent Principes, ad vires ſuas deditione militum roborandas, & augendam Statuum ſuorum amplitudinem acceſſione urbium & caſtellorum, quæ armis ſuis expugnaverint. Regna omnia initio fuerunt exigua, acquirendo poſteà & conſervando crevêre. Iisdem ex cauſis, ex quibus bellum juſtum eſt & licitum, partorum quoque detentio juſta efficitur ac licita. Spoliare, ut reſtituas, imprudens & ſumptuoſa levitas eſt. Nullum ſe accipere beneficium exiſtimat, qui hodie recipit, quod heri bello cruento ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, reſtitutione pacem ſe poſſe emere, & bellum ſibi accerſunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit, quod reſtituunt, contemptibiles, quia plerique animi vilitatem interpretantur, & ſi poſteà pœnitudine ducti, aut laceſſiti illud recuperare contendunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallem Telinam Majeſtas ſua (ut invidiam omnem & bellum effugeret) in ſedis Apoſtolicæ arbitrium conſignaverat, qua deinde à Francis occupata, Status Mediolanenſis in diſcrimen venit, & tota Italia armorum tumultu conturbata fuit. Detentione eorum, quæ occupata fuerunt, caſtigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibusdam ad obtinendam pacem: ubi neceſſitas poſtulaverit. Tempus ipſum & occaſio erudient Principes, quibus in caſibus retinere, aut reſtituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ à prudentia tamen, non ab ambitione æſtimanda ſunt, cujus cœca cupiditas iis ſæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eosdem imminuit.

§. So-

§. Solent Principes pacis tempore facilè loca quædam munitiora è ſuis manibus dimittere, quod ingruente poſteà bello ſed ſeriùs deplorant. Neceſſitas præſens præteritam accuſat liberalitatem. Nulla potentia tantum de ſe ipsa confidat, ut ſe non omnibus iſtis pro defenſione ſua indigere exiſtimet. Non ungues ſuos aquila exuit, & ſi id faceret, mox reliquarum avium foret ludibrium: neque enim illam ut Reginam venerantur, ob ejus fortè pulchritudinem, ſiquidem Pavo longè eſt elegantior, ſed propter unguium robur. Majori in veneratione, magisque ſecura foret hodie in Italia auctoritas ſuæ Majeſtatis, ſi conſervaſſet Statum Senenſem, præſidium urbis placentiæ, ſimiliumque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit. Ne reſtitutio quidem Status alicujus fieri debet, ſi cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

§. Non minoris incommodi eſt, bellum facere alteri, ac ſegniter armis uti. Iſta corripere ad intentandos ſolum ictus, periculoſum certamen eſt. Eductus è vagina gladius, niſi ſanguine tingatur, cum rubore in eadem reconditur. Si hoſtem non feriat, in honorem proprium deſævit. Ignis inſtrumentum eſt belli, qui eum in manu ſua ſuſpenſum tenuerit, ab eodem conſumetur. Niſi exercitus in hoſtili ſuſtentetur ſolo, agros proprios atque unà ſemetipſum peſſundat. Refrigeſcit & languet virtus, ſi occaſiones deſint, in quibus ſeſe exſerat, & ſpolia, quibus inflammetur. Ita Vocula exercitum ſuum in hoſtili terra hoſpitari voluit, (a) *ut prædâ ad virtutem incenderetur.* David extra Regni ſui fines hoſtibus ſuis Philiſtæis (b) ivit obviam; & Joas Rex Iſraël venientem adversùs ſe Amaſiam Regem Judæ intrà ſuimet Regni limites aggreſſus eſt, & (c) cecidit. Bellum domi ſuæ diu ferre nequeunt ſubditi amicos pariter ac hoſtes ſuſtentando: creſcunt enim ſumptus; deficiunt media, & augentur pericula. Quod ſi id fiat, ne hoſtis ampliùs irritetur, & ut tanto faciliùs ejus mitigetur animus, imprudens plane conſilium eſt; neque enim hoſti manifeſto blandiri oportet. Si conquieſcunt arma, non benignitatem & clementiam interpretatur, ſed animi vecordiam, & ſpreta auctoritate, etiam potentiſſimi quique in diſcrimen veniunt. Carò Regi Hiſpaniarum Catholico ſtetit clementia, quâ erga Carolum Sabaudiæ Ducem uſus fuit. Bellum hic ſuſceperat adversùs Ferdinandum Ducem Mantuanum, juris antiquitùs in Monferratum obtenti vindicandi cauſa: Rex verò Philippus Tertius minimè conſultum ratus, ut pendente apud Cæſarem lite, armis illa decideretur controverſia, & Principum duorum contentione Italiæ totius pax turbaretur, movit cum exercitu contra dictum Sabaudiæ Ducem, & urbem Aſti obſidione cinxit, non ut eam vi expugnaret (quod factu facillimum fuiſſet) ſed ut armis minitando Ducem ad pacem adduceret, id quod reipſa obtinuit. E qua Regis moderatione majores deinde ſumpſit animos, & contra, ac conventum fuerat, arma corripuit, aliud ſuſcitans bellum magis ſumptuoſum, quàm illud prius. Unde factum, ut ſua Majeſtas urbem Vercelli obſideret, quam tamen occupatam mox reſtituit; cumque ſua Duci conſilia feliciter, ſuccederent, inito Avenione cum Francis & Venetis fœdere, tertiùm Italiæ quietem perturbavit. Quæ bella omnia facilè evitari potuiſſent, ſi mox in primo dimiſiſſet, quod Hiſpaniæ arma prætendebant, etiamſi vel Statûs ſui partem perdere debuiſſet. Qui ſemel potentiæ majori opponere ſeſe auſus fuerit, amicus non erit, niſi ſpoliatum exutumque ſe viderit: ita Vocula ajebat ad tumultuantes Legiones, cùm eas contra rebelles quaſdam Franciæ Provincias (d) incitaret. Principes non ideò timentur, aut in veneratione ſunt, quòd ferire poſ-

(a) Tac. lib. 4. Hiſt. (b) *Venit ergo David in Baal Pharazim, & percuſſit eos ibi.* 2. Reg. 5. 20. (c) *Aſcenditque Joas Rex Iſraël, & viderunt ſe, ipſe & Amaſias Rex Judæ in Bethſames oppido judæ. Percuſſuſque eſt juda coram Iſraël.* 4. Reg. 14. 11. (d) *Nunc hoſtes, quia molle ſervitium: cum ſpoliati, exutique fuerint, amicos fore.* Tac. l. 4. Hiſt.

ſint, ſed quòd ferire nôrint. Nemo eum invadit temerè, qui contrà viciſſim audet aliquid. Omnia ferè bella ex eo naſcuntur fonte, quia qui impetitur, aut negligentior eſt, aut timidor. Non grave adit diſcrimen, qui adversùs Principem pacis amantem arma corripit: quicquid enim evenerit, ſemper illa frui poterit. Eam ob rem immutanda videntur in Italia Hiſpanorum Principia: quæ communiter animis imprimunt, ſuam ſcilicet Majeſtatem adeò pacis amicam eſſe, ut quovis etiam pretio eam mercari parata ſit. Illud equidem refert plurimum, ſi nôrint Principes, Majeſtatem ſuam ſinceram ſemper cum illis & mutuam culturam amicitiam, ſuis etiam armis pro eorundem conſervatione defenſioneque decertaturam, nec quicquam intermiſſuram diligentiæ, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem poſſit conducere; ſed & iſtud ſcire oportet, quod, ſi quis inique ejus ſe auctoritati oppoſuerit, aut contra eandem conjurârit, cauſamque dederit belli damnis ac ſumptibus, viciſſim Majeſtas ſua ſatisfactionem ab eo repetitura ſit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Juſtitiæ tribunal ad præſtandos ſumptus non condemnat eum, qui ſine cauſa litem intentat alteri? Quis gladii ſui vires non experietur in potente aliquo Principe, ſi abſque ſuo damno id facere poterit!

§. Obtenta aliqua victoria ſpolia inter milites diſpertiri debent, & peculiares deferri honores iis, qui fortes ſe & ſtrenuos præ aliis geſsère in prœlio, ut remunerata hoc modo virtus ad majora inflammetur facinora, & aliis exemplo ſit. In eum finem Romani varias excogitarunt Coronas, torques, ovationes & triumphos. Saul poſt devictos Amalecitas arcum triumphalem ſibimet (*a*) erexit. Neque vivis ſolùm honores iſti decerni debent, ſed iis etiam, qui fortiter in prœlio occubuerunt, eorumque ſucceſſoribus, quia vita ſua & ſanguine victoriam peperêre. Magna obſequia Reipublicæ præſtita compenſari aliter nequeunt, quàm memoria aliqua æterna; uti compenſata fuêre bene merita Jonathæ, cui erectum fuit (*b*) ſepulchrum, quod ad multa ſæcula perduravit. Animus, qui immortalem ſe videt, facilè contemnit pericula, ut & factorum ſuorum memoria immortalis ſit. Propterea olim *apud* (*c*) *Hiſpanos bellicoſam Gentem obeliſci circum cujusque tumulum tot numero erigebantur, quot hoſtes interemiſſet.*

§. Cum vero Deus victoriarum ſupremus ſit arbiter, illi inprimis eas in acceptis referre debemus, eundemque obligare ad plures porro largiendas, non agendis ſolum gratiis & ſacrificiis, ſed ſpoliis etiam & oblationibus: uti fecerunt Iſraëlitæ poſt ſolutam Bethuliæ obſidionem, & cæſos (*d*) Aſſyrios; ſicut & Joſue poſt reportatam ab Haitis victoriam, hoſtias pacificas offerens, qua in re eximiè ſemper liberales fuêre Hiſpaniæ Reges, quorum pietatem benigniſſimus Deus præſenti hac Monarchia remuneratus eſt.

(a) *Et erexiſſe ſibi fornicem triumphalem.* 1. Reg. 15. 12. (b) *Et ſtatuit ſeptem pyramidas, unam contra unam Patri & Matri, & quatuor fratribus: & his circumpoſuit columnas magnas, & ſuper columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves ſculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc eſt ſepulchrum quod fecit in Modin uſque in hunc diem.* 1. Mac. 13. 28. (c) Ariſt lib. 7. Polit. c. 2. (d) *Omnis populus poſt victoriam venit in Jeruſalem adorare Dominum: & mox ut purificati ſunt, obtulerunt omnes holocauſta, & vota, & repromiſſiones ſuas.* Judith. 16. 22. (e) *Et offeres ſuper eo holocauſta Domino Deo tuo, & immolabis hoſtias pacificas.* Deut. 26. 6.

SYM-

SYMBOLUM XCVIII.

MUltis in rebus bellum igni eſt ſimile, non ſolum, quia natura ejus eſt deſtruere, verùm etiam, quia materie eadem, qua nutritur, ſi nimia ea ſit, opprimi ſolet, & extingui. Bellum arma ſuſtentant, ſed ſi ſuperiora ea ſint, reſtinguunt illud, aut certè in pacem commutant. Quare qui hanc obtinere voluerit, illorum uti debet robore: nulla enim pax decens, aut bonis cum conditionibus fieri poteſt, niſi concludatur firmeturque ſub clypeo. Iſthoc muniri oportet brachium, quod manum porrexerit (ut in præſenti exhibetur Symbolo) ad præhendendam pacis olivam. Clodoveus binas ſibi optabat manus dexteras: unam armatam, qua Alerico reſiſteret; inermem alteram, quam pacis firmandæ cauſa Theodorico, qui inter utrumque ſe interponebat, poſſet porrigere. Ad bellum æque ac pacem parata ſint opertet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc conſequi ſe poſſe, ſi manum dexteram inermem oſtenderet, & alteram armis inſtructam non haberet. Iſtud Græci peculiari ſignificabant hieroglyphico viri alicujus una manu haſtam, altera caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata rectè ſuccedere non poteſt, niſi comminatio haſtæ eam comitetur. Cum Athenienſes Eumolphus armis infeſtaret, præcedebat ſupremus eorum Dux, caduceum manu præferens, ponè ſequebatur juventus armata, ut tam ad pacem, quàm ad bellum paratum ſe oſtenderet. Rhodiis aliquando Conſtantinopolim legationem adornantibus, quidam tres ramos manu tenens Legati latus ſtipabat, eandem animi diſpoſitionem iisdem innuens; quo aluſiſſe videtur Virgilius cùm dixit:

(*a*) *Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.*

(a) Virgil.

Etiam concluſâ jam pace, non omnis armorum cura deponenda eſt: nam (*a*) *in victores victosque nunquam ſolida fides coaleſcit.* Uno eodemque die ad Caſalum ſæpiùs fidem dediſſe fregiſſeque Francos vidimus, & abuſos fuiſſe benignitate, quâ Marchio de Sancta Cruce inſignem victoriæ gloriam, quam ſitus melior, & majores copiæ certo illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italiæ redderet.

§. In tractanda pace non minùs animi libertate opus eſt, ac in bello ſuſcipiendo gerendoque. Qui in iſtiusmodi tractatibus nimium ſuæ ſtuduerit exiſtimationi, & hoſtem calamo non ſecus atque armis ſuperare voluerit, is ſcintillas ſub cineribus relinquet abditas, unde majoris belli orietur incendium. Paces illæ, quas cum Numantinis fecêre Quintus Pompejus, & poſteà Conſul Mancinus, effectu caruerunt hoc ſolo nomine, quod auctoritati & honori Romanæ Reipub. haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Aſti inter Carolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem, & Marchionem de Hinojoſa initæ, mox ruptæ fuerunt propter articulum eodem tempore exarmandi militem, contra ſuæ Majeſtatis exiſtimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax ſecura eſſe non poteſt, ſi nimium inæqualis (*b*) ſit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Privernas quidam, quomodo pacem cives ejus ſervaturi eſſent: reſpondit: (*c*) *Si bonam dederitis, & fidam, & perpetuam, ſi malam, haud diuturnam* habebitis. *Nec credideritis ullum populum, aut hominem denique in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius quàm neceſſe ſit manſurum.* Niſi pax honeſta & parti utrique conveniens fuerit, claudicabit transactio. Qui in ea ſuo magis ſtudet commodo, infirmiorem eam reddit; & facile diſrumpit poſteà.

§. Accepta aliqua clade aut damno, non illicò pax facienda eſt; ubi occaſio adhuc fuerit Statum in melius commutandi: oppreſſo enim bene eſſe non poterit. Eam ob cauſam poſt amiſſum Torenſe prœlium minimè opportunum videbatur Alphonſo Luſitaniæ Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace tranſigeret. Infirma pax eſt, quàm minæ aut vis extorsêre: nam honor & libertas nunquam adversùs illam machinari deſinunt.

§. Pacis tractatus non minores doli & ſtratagemata comitari ſolent, atque ipſummet bellum, (*d*) ut videre licuit in iis, quos finxit Rhadamiſtus, ut Mithridatem interimeret: ſolent enim ſimulanter introduci eo fine, ut interim actiones & conſilia hoſtis explorentur, ut tempus ſuppetat ad erigenda propugnacula, ad obtinendas ſuppetias militares, & fœdera ſancienda, ut hoſtiles vires conſumantur, uniti invicem ſeparentur, & ſpe pacis vigilantia aliorum langueſcat atque induſtria, interdum etiam pax omnino concluditur, ut novæ poſteà reparentur vires, impediantur conſilia, & pax induciarum ſit loco aut armiſtitii, ut ubi placuerit, arma reſumi deinde poſſint, aut belli ſedes transferri aliò; quemadmodum fecêre Franci, qui eo ſolo animo pacem Monſonenſem pacti ſunt, ut impeterent armis Germaniam, & alibi vallem Telinam invaderent. Similiter Pax Ratisbonenſis alium finem non habuit, quàm exarmandi Cæſarem: nam dum eam firmabant Franci aliam contra eundem cum Corona Suecica moliebantur unionem, ſoli quippe tres menſes inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejusmodi caſibus (*e*) *pace ſuſpecta tutius bellum* eſt, nam pax iſta non eſt (*f*) pax.

§. Paces perpetuæ eſſe debent· quales fuerunt omnes illæ, quas Deus (*g*) fecit. Ideò Scriptura ſacra tractatus hujusmodi vocat pacta ſalis, iſthoc loquen-

(a) Tac. lib 2. Annal. (b) *Bellum anceps, an pax inhoneſta placeret, nec dubitatum de bello.* Tacit. lib. 15. Annal. (c) Tit. Liv. l. 8. (d) Tacit. l. 12. Annal. (e) Tac. lib. 4. Hiſt. (f) *Dicentes, Pax, Pax: & non erat Pax.* Jer. 6. 14. (g) *Et ſtatuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum, poſt te in generationibus tuis, fœdere ſempiterno.* Gen. 17. 7.

quendi genere diuturnam eorum conſervationem (*a*) innuens. Princeps qui pacem ſeriò amat, & ſtabilire cogitat, etiam poſteros ſuos ad eandem obſtringere non veretur. Pax brevis ad nihil prodeſt aliud, quàm ut coacerventur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorum ſecum adferunt, ſolum enim iras tantiſper ſuſpendunt, & ſpatium dant enſes interim acuendi & lanceas. Earum remedio præſcribuntur paulatim injuſtæ uſurpationes, & redditur poſteà pax difficilior: ægre enim reſtituitur, quod longo tempore poſſeſſum fuit. Non reddidêre Europæ quietem induciæ decem annorum inter Carolum Quintum Imperatorem, & Franciſcum Franciæ Regem factæ; (*b*) uti agnovit Paulus Tertius Pontifex.

§. Verùm quando pax ſecura eſt, firma & honeſta, nullum prudentius conſilium, quàm eandem amplecti, quantumvis victricia arma ſint, aut magni ſperentur progreſſus: varii enim ſunt belli eventus, & felices ſucceſſus facilè in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui antè rogatus fuerat? (*c*) *Melior tutiorque eſt certa pax, quàm ſperata victoria: illa in noſtra, hic in Dei manu eſt:* & licet Sabinus dixerit: (*d*) *pacem & concordiam victis utilia, victoribus tantum pulchra eſſe*, ſolet tamen pax etiam victori prodeſſe, quia eam facere poteſt honeſtiorem, & progreſſus jam factos ſtabilire. Nullum tempus pro Pace commodius, quàm poſt triumphatum in bello hoſtem. Iisdem aliisque de cauſis ſimul ac Carthagine de Cannenſi victoriâ fama percrebuit, ſuaſit Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis componerent: quod quia ab aliis neglectum, leges poſteà & conditiones, quas dare iis voluit Scipio admittere coacti ſunt. In ipſo armorum furore, quando Mars dubius eſt & anceps, qui ſe pacis oſtendit cupidum, imbecillum ſe fatetur, & hoſti animum addit. Qui illam tunc prenſat, minimè obtinet. Virtus & generoſæ mentis fortitudo efficacius eam ſuadent. Princeps pacem æſtimet, illius tamen cauſa nec injuſtitiam ullam committat, nec indigna toleret. Pacem cum vicino, ſi viribus ille ſuperior ſit tutam ne reputet; inter infirmiorem enim & potentem ea eſſe non (*e*) poteſt. Continere ſe neſcit ambitio, ubi ſpes fuerit aliquid adipiſcendi; nec ei deerunt modeſtiæ & juſtitiæ (*f*) nomina, qui Status ſuos augere, & ad Monarchiam reducere cogitat; nam qui jam iſtâ potitur, hoc agit ſolùm, ut ſua fruatur amplitudine, absque eo, quod aut invadat alienam, aut contra eam aliquid moliatur.

(a) *Dominus Deus Iſraël dederit Regnum David ſuper Iſraël in ſempiternum, ipſi & filiis ejus in pactum ſalis.* 2. Par. 13. 5. (b) In Bul. Indict. Conc. Trid. (c) Tit. Liv. Dec. 3. l. 1. (d) Tacit. lib. 3. Hiſt. (e) *Quia inter innocentes, & validos falsò quieſcat.* Tacit de more Germ. (f) *Ubi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt.* Ibid.

SYMBOLUM XCIX.

PОrtus quietem non æſtimat, qui tempeſtatem expertus non fuit. Nec Pacis agnoſcit dulcedinem, qui belli amaritudinem non guſtavit. Ubi ſubjugata fuerit, tum primùm ritè agnoſcitur iſta bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samſonis ænigma de Leone occiſo, in cujus deindè ore apes favos ſuos (*a*) concinabant; confecto enim bello, pax emendi vendendique commercia reſtituit, manum aratro admovet, exercet artes, unde rerum ubertas & affluentia oritur, ex hac verò divitiæ & opes, quæ metu omni nunc poſito, qui antea illas condiderat, per omnium manus vagari incipiunt. Eſt itaque pax Iſaia, (*b*) teſte, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortalibus largitur, uti bellum malorum omnium maximum. Idcircò Ægyptii, ut pacem ſymbolicè repræſentarent: Plutonem puerum depingebant, divitiarum Præſidem, lauro roſisque coronatum, ad ſignificandas felicitates, quas unà ſecum adfert. Pulchritudinem apud eundem Iſaiam eam Deus appellat, quod in illa (tanquam inter flores) populus ſuus conquieturus (*c*) ſit. Etiam res inanimæ pace lætantur. Quàm læti & fertiles apparent agri, quos illa excolit. Quam bellæ urbes, quas exornavit ditavitque illius tranquillitas: contra, quam vaſtæ regiones, quas belli furor pertranſiit! Urbes, Caſtellaque Germaniæ vix ampliùs in ſuis noſcuntur cineribus. Burgundia viridem frontis ſuæ generoſæ cæſariem tinctam ſanguine & ambuſtas veſtes, tam antè ſpecioſas contuetur, ſeipſam nunc admirans. Nullus Naturæ hoſtis major ac bellum. Qui rerum omnium conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis.

In

(a) *Et ecce examen apum in ore leonis erat, ac favus mellis.* Judic. 14. 8. (b) *Domine, dabis pacem nobis: omnia enim opera noſtra operatus es nobis.* Iſa. 26. 12. (c) *Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.* Iſ. 32. 18.

In hujus amplexum ruit (*a*) juſtitia. Metuunt, recondunt ſeſe, & ſilent leges, ubi arma conſpiciunt. Eo nomine excuſat ſe Marius, quod durante bello quædam in Patriæ Leges commiſiſſet, dictitans ob armorum ſtrepitum eas ſe audire nequiviſſe. In bello, (*b*) *æquè apud bonos miſerum eſt occidere, quàm perire.* In bello parentes ſuos ſepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis verò tempore, filii parentes tumulo inferunt. (*c*) *In pace cauſæ, & merita ſpectantur: ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt.* In pace Nobilitas à plebe diſcernitur, in bello confunduntur inter ſe, ubi imbecillior potentiori parere cogitur. In illa conſervatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc uſurpat dominia. Pax ſubditorum animos mitigat, & (*d*) *ad omne frangit ſervitium,* ac fideles efficit; bellum eoſdem ſuperbos reddit & inobedientes. Quam ob rem (*e*) *nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita* ab Auguſto *turbarentur* in Imperio. Cum pace deliciæ creſcunt & voluptates, & quanto eæ majores ſunt, tanto magis imbelles & minùs ſolliciti ſunt (*f*) ſubditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeoque Tiberius omnes belli occaſiones diſſimulabat, ne cui alteri (*g*) illud committeret. Probè perſpecta habebat incommoda illa & damna Pomponius Lætus, cùm diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum ſuſcipi debere. F. Marcianus illo utebatur ſymbolo: *Pax bello potior;* & merito illud quidem: bellum enim non niſi pacis tuendæ cauſa utiliter geri poteſt. Solum iſtud bonum (uti diximus) monſtrum illud infernale ſecum trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii Caracallæ Imperatoris. (*h*) *Omnis in ferro ſalus*, & Principis, qui ſola vi tueri ſe poteſt. (*i*) *Violenta nemo imperia continuit diu, moderata durant.* Dum gladius ſuccinctus hæret lateri, nunquam periculum abeſt. Et tametſi triumphare poſſit, pax tamen modis omnibus amplectenda eſt: nulla etenim tam felix victoria, ut damna, quæ eam comitantur, majora non ſint.

- - - (k) Pax optima rerum
Quas hominis noviſſe datum eſt, pax una triumphis
Innumeris potior.

Nulla victoria factas expenſas ſatis compenſat. Tam bellum eſt noxium, ut cum triumphat etiam, muros dejiciat; uti apud Romanos in uſu erat.

§. Poſtquam igitur Principem inter pulverem & ſanguinem deductum, in tranquillitate felicitateque pacis ſic conſtituimus, nunc hortamur, ut eandem conſervare, ejusque bonis frui ſtudeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquam ad arma David veniebat, niſi laceſſitus. Theodoſius Imperator non quærebat bellum, ſed reperiebat potius. Glorioſa & Principe digna cura, quæ circa pacem procurandam occupatur.

(l) Cæſaris hæc virtus, & gloria Cæſaris hæc eſt
Illâ, quâ vicit, condidit arma manu.

Nihil magis poſſeſſioni inimicum quàm bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & diffidentiæ ſemina fovendo docet, ut belli materies ſuppetat, ubi com-

(a) *Juſtitia & pax oſculatæ ſunt.* Pſal. 85. 11. (b) Tacit. lib. 1. Hiſt. (c) Idem l. Annal. (d) Idem lib. 2. Hiſt. (e) Idem lib. 2. Annal. (f) *Quanto pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles.* Tacit. lib. 3. Annal. (g) *Diſſimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.* Tacit. lib. 4. Annal. (h) Seneca. (i) Idem (k) Sil. Ital. (l) Propert.

commodum viſum *(a)* fuerit. Nunquam non in bello verſatur & vivit, qui ſemper illud cogitat, Sanius eſt Spiritûs ſancti conſilium, qui pacem *(b)* inquirendam & perſequendam ſuadet.

§. Concluſa ſemel pax jure humano divinoque fideliter ſervari debet, tametſi cum Anteceſſoribus tractata ea fuerit; neque hic diſtinctioni locus eſt inter unius & multorum Imperium: Regnum enim & Reſpublica, in cujus commodum, cujusque fide transactum fuit, una & eadem ſemper eſt, & nunquam interit. Tempus & communis conſenſio efficiunt, ut quod ſtatutum eſt ſemel, legis inſtar ſit. Nec ſufficit in ejusmodi tractatibus vim, aut neceſſitatem obtendere: nam ſi ideo fallenda eſſet fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compoſitio, nulla pacis tractatio, quæ ſub iſto titulo rumpi non poſſet, atque adeò turbaretur tranquillitas publica. Reprehenſus fuit eo nomine Franciſcus Galliæ Rex, quod contra quàm in captivitate ſuâ pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quaſi vim paſſus eſſet, bellum intulerit. Propter ejusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ ſunt, adeoque ad eas ſtabiliendas opus eſt petere obſides, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cùm verò Princeps moleſtiis periculisque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis ſtudere totus debet, in quem finem opus erit;

(c) Nutrire, e fecondar l'arti, e gl'ingegni,
Celebrar giochi illuſtri, e pompe liete,
Labrar con giuſta lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e proveder gli eſtremi.

Ingenia atque artes colere, & nutrire, paratu
Edere ſolenni ludos, deducere pompas,
Et pœnas juſtâ librare, & prœmia lance,
Longe proſpicere, atque olim ventura videre.

Non absque omni ſollicitudine tamen; facilè enim iterum evenire poteſt, ut bellum ejus quietem & tranquillitatem perturbet. Quare etſi arma deponat de manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non eum moveant antiqua quædam numismata, à quorum tergo pax depicta cernebatur, face ſcuta incendens; neque enim prudenter hieroglyphicum illud excogitatum fuit, propterea quod confecto jam bello, vel maximè neceſſarium ſit conſervare arma, ne quid violentia adverſus pacem temerè audeat. Solus Deus quando eam populo ſuo largitus eſt, arcum conterere potuit (ut Pſalmiſta loquitur) & arma confringere, & ſcuta *(d)* igni comburere: ipſe nimirum tanquam ſupremus belli arbiter, ad tuendam pacem, armis opus non habet. Verùm inter homines pax eſſe nequit, niſi violentiæ metus ambitionem coërceat. Hoc primum fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defenſio adinvenit priùs, quàm offenſio. Priùs aratrum mœniorum deſcripſit ambitum, quàm plateæ urbesque diſponerentur, & uno eodemque ferme tempore erecta ſunt in agro tentoria militaria, & exſtructæ ædes. Nunquam ſecura foret tranquillitas publica, niſi cura armata ejusdem ſomnum cuſtodiat. Status armis deſtitutus ſuſcitat hoſtem, & bellum accerſit. Non perſonuiſſent Alpes tot tubarum cam-

(a) *Semina odiorum jacienda, & omne ſcelus externum habendum cum lætitia.* Tac. I. 12. Annal. (b) *Inquire pacem, & perſequere eam.* Pſal. 33. 15. (c) Taſſ. (d) *Arcum conteret, & confringet arma: & ſcuta comburet igni.* Pſal. 46: 10.

campeſtrium clangore, ſi Status Mediolanenſis urbes validioribus munitionibus firmatæ fuiſſent. Antemurale veluti eſt Regnorum omnium Monarchiæ Hiſpanicæ, atque propter ſuammet ſecuritatem laborandum eſſet omnibus, ut Statum illum fortiorem redderent: eâ enim ratione, & accedente maris potentia, Monarchia firma & inconcuſſa permaneret. Hominum animi, ſi vel etiam adamantini ſint, mœniorum defenſionem ſupplere nequeunt. Quibus quia Rex Witiza pleraſque Hiſpaniæ urbes nudaverat, Mauri eam invadere aggreſſi ſunt, ſublatis nimirum illis aggeribus, qui eorum incurſionibus uſque eò reſtiterant. Non tam curarum negligens fuit Auguſtus in ampliſſima illa, qua fruebatur, pace; quin reditus publicos inſtituit, & in ærario deponi juſſit, ut eſſet, quod in ſumptus militares, bello fortè ingruente, ſuppeteret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non inſtruantur animi, minùs id fieri poterit, quando invaſionis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fuga magis ſervandiſque fortunis, quàm de defenſione ſollicitos. Nullum majus ſtratagema, quàm Regnum aliquod otio ſuo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Ubivis terrarum Natura magnos animos procreat, quos aut occaſio in apertum protrahit, aut latere facit otium. Nec viros generoſiores in Græcia olim, & Romæ præterita dedêre ſæcula, quàm hodie naſcantur; verùm tunc fortes ſe geſſerunt, quia dominandi cauſa armis ſe exercitabant. Non animum ſuum Princeps deſpondeat ob ſubditorum ſuorum ignaviam: diſciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum ſuſtinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem deſiderat. —

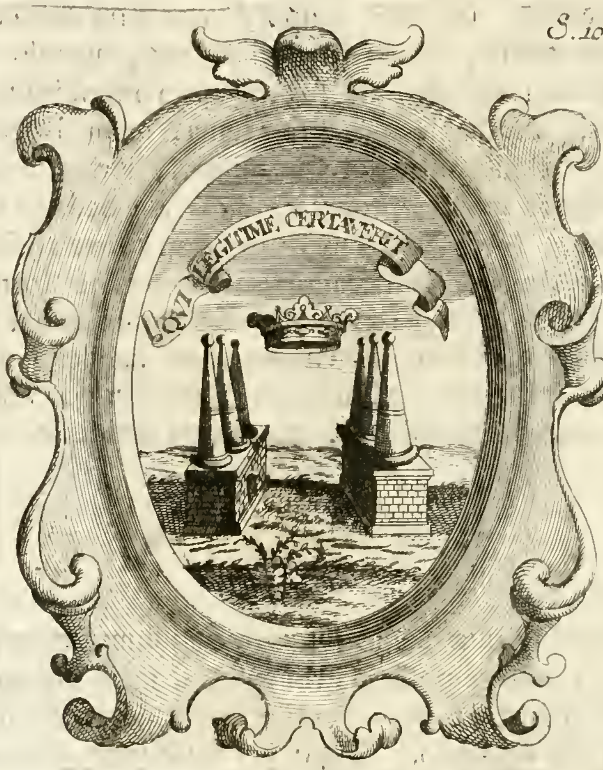
SYMBOLUM C.

BRevis eſt reſpiratio, quæ cunas inter & tumulum intercedit; brevis inquam, ſed quæ gravia adferre poſſit detrimenta, ſi male impendatur. Multis ſæculis Reſpublica aliqua unius momenti errorem deplorare ſolet. Ab illo imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum ſpatium virtus & prudentia erexerunt, uno ſæpe temporis puncto malum evertit conſilium; (a) *brevibus* quippe *momentis* rerum *ſumma verti poteſt.* Quare in iſto vitæ theatro minimè ſufficit ſtadium ſuum decurriſſe, niſi curſus ad finem uſque æqualis ſit. Non coronatur, niſi qui legitimè ultimam mortis metam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; ſtructura famæ iis, qui poſtremi ſunt: hi ſi glorioſi non ſint, mox illa corruit, & oblivione ſepelitur. Cunæ non florent, donec tumulus effloruerit, & tunc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum eſt ſpiritus, quæ ab illa lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitioſa aliqua ſenectute nunquam accidit, quin potius juventæ gloriam ea obliterat; uti Vitellio quondam eveniſſe (b) meminimus. Perfectiſſimi etiam penicilli aut ſcalpri ductus laudem non ferunt, ſi opus imperfectum manſerit. Si fragmenta in pretio habentur, non alia de cauſa fit, quàm quòd ſtatuæ alicujus olim perfectæ particulæ ſint. Æmulatio, aut adulatio diverſas in vita actionibus formas tribuunt; at fama, poſt obitum à paſſionibus iſtis libera, veras juſtaſque pronuntiat ſententias, quas poſteritatis tribunal (c) confirmat. Sat nôrunt nonnulli Principes, quantum interſit vitam virtutibus coronare, fal-

Nnnnn

(a) Tac. lib. 5. Annal. (b) *Ceſſeruntque prima poſtremis, & bona juventæ ſenectus flagitioſa obliteravit.* Tac. lib. 6. Annal. (c) *Suum cuique decus poſteritas rependit.* Tac. lib. 4. Annal.

falluntur tamen in eo, quòd exiſtiment, ſupplere ſe iſtud poſſe, ſi illas in epitaphiis deſcriptas, aut repræſentatas in ſtatuis poſt ſe derelinquant, minimè advertentes probro potiùs eſſe virtutibus, ſi eo modò mortuum comitentur, quem vivum comitatæ non fuerant, atque adeò ipſa propè indignari marmora, ſi fictas Principis alicujus tyranni laudes viſendas, legendasque exhibeant: contrà, ſponte ſua quaſi emolleſcere, ut tantò meliùs Principis alicujus boni in iis incidi poſſint glorioſa facinora, reducendo ſeſe poſteà ad duritiem priſtinam, ut ea æternitati conſecrent; quæ ipſa quoque interdum marmora ſuæ inſcribunt duritiæ. Epitaphii miraculoſi literæ fuêre ſanguineæ illæ lachrimæ, ex ipſis lapidibus Legione ad

altare S. Iſidori, ubi Sacerdos rem divinam facturus conſiſtere conſueverat, (*a*) octo diebus ante obitum Regis Alphonſi Sexti ex intervallo manantes, in ſignum communis omnium luctûs; neque tamen lachrymæ illæ è lapidum juncturis, ſed ipſorum medio quaſi corde profluebant, non ſecus ac ſi tanti Regis luctuoſo obitu emolliti colliqueſcerent. Statua facinoroſi Principis, vitiorum ejus exemplar eſt, neque ullum marmor, aut æs tam ſolidum, quod tempori non ſenſim cedat: ſicut enim fabrica naturalis paulatim diſſolvitur, ita & per artem elaborata, adeoque ea ſola æterna eſt, quam efformant virtutes, intrinſeca & æterna animæ (*b*) immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis, ab uno derivatum in alios, durat quoad mundus perſeverat. Nullæ ſtatuæ magis perpetuæ, quàm quas virtus & beneficium in exiſtimatione & grata hominum memoria elaborant, quod documentum Mecænas Auguſto (*c*) dedit. Eam ob rem admittere noluit Tiberius, ut Hiſpania citerior templa ſibi erigeret, dictitans ea demum templa &

(a) Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 10, c. 7. (b) *Ut vultus hominum, ita ſimulachra vultus imbecilla, ac mortalia ſunt, formamentis æterna, quam tenere, & exprimere non per alienam materiam & artem, ſed tuis ipſe moribus poſſis.* Tac. in vita Agric. (c) *Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam ſine, benefaciendo autem alias tibi ſtatuas in ipſis hominum animis, nihil interitu obnoxias effice.* Mec. ad Auguſt.

& effigies ſe exiſtimare, ſi ſui memoria in Reipublicæ animis (*a*) perennaret. Fortium Heroum cineres in æternis applauſus communis obeliſcis conditi æternum perdurant, & licet igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum tam amicarum, quàm hoſtilium humeris corpus defunctum fortis illius Prælati Ægidii Albornocii Aſſiſiis Toletum deportatum fuit, & (*b*) *auxilio militari tuendum illud* Auguſti, *ut ſepultura* ejusdem *quieta foret*. Sed eſto marmorum durities ærisque ſoliditas futura æquent ſæcula, neſcitur tamen poſteà, cujus cauſa erecta illa (*c*) fuerint, ut hodie in Ægypti Pyramidibus videre licet, obliteratis eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam iſthic fuerant conditi.

Atque ex dictis ſatis nunc liquet, quantum ſuprema ſua ætate conniti debeant Principes; ut ad gloriam eorum præteritam ultima quoque accedat, & utraque poſt obitum in hominum memoria æternum perennet; quem in finem oſtendemus hic paucis quomodo erga ſeipſum, erga ſucceſſores, & erga Status ſuos Princeps ſe gerere debeat.

§. Quod ad ſuammet perſonam attinet, ſcire Principem oportet, tanto imperium eſſe ferocius, minusque rationi ſubditum, quanto ipſe ætate proceſſerit longius: caſus enim prœteriti varias eum malitias edocent, & ſuſpicionibus ac diffidentiis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. (*d*) *Vetuſtate imperii*, ſuperbia *coaleſcit* atque *audacia*, & experientia inopiæ avaritiam procreat, quæ multa ſuadet indigna contra Majeſtatis decorum, unde denique Perſona ipſa in contemptum venit. Cupiunt Principes priſtinos ſuos mores, & antiquam conſervare gravitatem, obliti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & ſe perdendi metus advigilant, ut cautè prudenterque in omnibus procedatur: poſteà fatigatur ambitio, ut Princeps nec proſperis lætetur ſucceſſibus, nec adverſis contriſtetur, cumque exiſtimet, vitium gloriæ ſuæ mercedem eſſe, & laborum prœmium, turpiter ſeſe illi dedit: unde porrò fit, ut Principes perpauci imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone ſacræ teſtantur literæ. Similes nimirum in gubernando ſunt ſtatuæ illi, quam per quietem vidit Nabuchodonoſor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Veſpaſianus (*e*) *ſolus omnium ante ſe Principum, in melius mutatus eſt.* Et tametſi Princeps ſibi ſemper manere ſimilis ſtudeat, placere tamen omnibus non poteſt, ſi imperium ejus diuturnum ſit: grave enim eſt ſubditis, tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & ſuismet lætatur periculis; uti in Tiberii (*f*) imperio accidit. Si Princeps bonus ſit, improbis odio eſt; ſi flagitioſus, & boni pariter, ac mali eum execrantur, & ſolum de ſucceſſore (*g*) agitur, cujus gratiam omnes aucupantur; id quod non poteſt non diſplicere ſummoperè Principi, atque adeo in cauſa eſt, cur ſuos oderit ſubditos, & peſſimè habeat. Pari paſſu, quo eum vires deſtituunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia, & memoria eum deficiunt: (*h*) *quippe ut corpus, ſic etiam mens ſuum habet ſenium*; cupiens verò ſibi reſervare tempus illud à curis & moleſtiis gubernationis liberum, ſe ſuaque Miniſtris ſuis committit, aut alicui ſibi familiari, in quem negotiorum onus in-

 cum-

(a) *Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ nam quæ ſaxo ſtruuntur; ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur.* Tac. lib. 4. Annal. (b) Idem lib. 1. Annal. (c) *Inter omnes eos non conſtat, à quibus factæ ſint, juſtiſſimo caſu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus.* Plin. lib. 30. 12. (d) Tac. lib. 14. Annal. (e) *Ipſum ſane ſenem, & proſperis adverſisque ſatiatum.* Tac. lib. 3. Hiſt. (f) Idem lib. 1. Hiſt. (g) *Multi odio præſentium, & cupidine mutationis, ſuis quoque periculis lætabantur.* Tac. lib. 3. Annal. (h) *Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant.* Tac. lib. 1. Annal.

cumbat, quique populi odium ſuſtineat. In quo caſu omnes ii, qui nec gratiâ florent apud Principem, nec gubernationis aut prœmiorum participes ſunt, novum Dominum exoptant, & quoad poſſunt, procurant. Iſti ſunt principales ſcopuli, per quorum medium magna cum attentione navigandum eſt Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino deſpondeat animum: permulti enim Principes auctoritatem ſuam & exiſtimationem uſque ad extremum vitæ ſpiritum egregiè tuiti ſunt; quemadmodum in Rege Philippo Secundo orbis univerſus admiratus fuit. Motus prudentis gubernationis uſque ad ipſum mortis littus uniformis perſeverat, eumque contra odium, & ætatis extremæ incommoda exiſtimatio & fama præterita ſuſtentant, ut Tiberius *(a)* in ſemetipſo expertus eſt. Plurimum quoque ignoſcitur & indulgetur ſenio, quod in ætate juvenili, minimè toleraretur; ut dicebat *(b)* Druſus. Verùm cùm grandes ſint iſtæ tempeſtates, oportet ut Princeps conſtantia ſeſe contra illas muniat, caveatque ne clavum gubernationis dimittat è manibus: nam ſi alterius eum permittat arbitrio, ipſe unà & Respublica naufragium facient. Dum vires Principi ſuppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cœleſtibus ſimile eſt, qui nunquam conquieſcunt. Alium polum non admittit, niſi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & ſolatia laborum ſenectutis *(c)* petenda ſunt Principi. Quod ſi ad eos ferendos vires feſſæ jam ætatis non ſufficiant, & alienis indigeat humeris, ſuos tamen omnino non ſubtrahat, quamvis id ad ſpeciem ſolùm eſſet: exterior enim apparentia in oculis cœci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipſa, & (ſicut alibi diximus) Miniſtros in officio continet, atque exiſtimationem tuetur. Porrò in iſto caſu tutius eſt, ſecretum trium virorum formare conſilium; uti fecit Rex Philippus Secundus, quàm uni ſoli ſe ſuaque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, ſed pro Conſiliariis habet.

Fugiat porrò Princeps avaritiæ vitium, exoſum omnibus & ſenectuti proprium, quam nunquam deſerit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certè facilè conciliare potuiſſet animos, ſi aliquo modo liberalis *(d)* fuiſſet.

Præſentibus ſe accommodet moribus, veterumque, qui duri nimis ſunt & ſeveri, obliviſcatur. Quo in genere ſenes facilè peccant, aut quia iis innutriti ſunt, aut ex inani quadam gloria; aut quia mores novos imitari nequeunt; unde fit ut omnium incurrant odium. Abripi ſe ſinunt humore illo melancholico, qui ex ſenii frigore naſcitur, & ludos omnes ac relaxationes improbant, obliti temporis illius, quod in ejusmodi gaudia aliquando impenderunt.

Ne ullam præ ſe ferat æmulationem ratione Succeſſoris, uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cùm Rex Philippus Primus in Caſtellæ Regnis ei ſuccederet. Tempus illud eſt, quo plerique novo Soli blandiuntur; & ſi quis ad id minus promptum ſe exhibuerit, artificium eſt potiùs, ut viri conſtantis nomen apud Succeſſorem ſibi comparet, & tantò pluris ab eo æſtimetur: ut in Auguſti *(e)* obitu obſervatum fuit.

Humanitate, æquitate juſtitiæ, clementia, & rerum copia amari ſe ab omnibus

(a) *Reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magisque fama, quam vi ſtare res ſuas.* Tac. lib. 6. Annal. (b) *Sanè gravaretur aſpectum civium ſenex Imperator, feſſamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druſo quod niſi ex arrogantia impedimentum?* Tac. l. 3. An. (c) *Se tamen fortiora ſolatiæ complexu Reipublicæ petiviſſe*, Tacit. lib. 4. Annal. (d) *Conſtat potuiſſe conciliari animos, quantulacumque parci ſenes liberalitate.* Tacit. lib. 1 Hiſt. (e) *Patres, Eques, Quanto quis illuſtrior, tanto magis falſi ac feſtinantes, vultuque compoſito, ne læti exceſſu Principis, non triſtiores primordio, lachrymas, gaudium, queſtus, adulationes miſcebant.* Tacit. lib. 1. Annal.

bus faciat, illudque ſibi certò perſuadeat, ſi bene præſuerit, & ſtudia atque animos ſubditorum ſibi conciliando bonam de ſe concitarit opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes ſibi porrò conſervet, ingenerando in omnium animis ſui amittendi metum, & retinendi deſiderium.

§. Atque omnes iſtæ artes plus etiam poterunt, ſi in Imperio ille ſucceſſerit, in quo Anteceſſor quodammodo renaſcatur, & perennis ſit: nam etſi adoptatio legis quædam ſit fictio, ſenex tamen videri deſinit, qui alium adoptat; uti Galba ad Piſonem (*a*) dicebat. In ſucceſſione omnem ſuam curam & induſtriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana eſt, ac putavit (*b*) Salomon. Anchora & fulcra Imperii ſunt filii, & dominationis atque aulæ ſolatia. Optimè id Auguſtus intellexit, cùm libertis deſtitutus propinquiores adoptavit, ut velut columnæ eſſent, quibus Imperium inſiſteret: (*c*) *Non legiones* enim, *non claſſes, perinde firma Imperii munimenta, quàm numerus filiorum.* Nulli amici majores, quàm iſti, & qui majori ſtudio & æmulatione tyrannicis domeſticorum & extraneorum machinationibus ſeſe opponant. (*d*) *Proſperis* Principum *& alii fruuntur, adverſa* & labores *ad junctiſſimos pertinent. Amici tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus imminuuntur, transferuntur, deſinunt*, non item *ſanguis cuique proprius*, qui licet in alium transfuſus ſit, manet tamen *indiſcretus* inclinatione quadam ſecreta & naturali. Conſervatio Principis etiam Conſanguineorum ſalus eſt, illius errores ad hos quoque pertinent, adeoque eos emendare ſatagunt: ſiquidem ipſorum plus intereſt, illos agnoſcere, & confidentius etiam monere audent: uti Druſus faciebat, inquirens in ea, quæ Romæ in ejus Patre minus probarentur, ut ea (*e*) corrigeret. Atque hæ rationes excuſare poſſunt nonnullos Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatem tribuunt. Habet ſubditus in Principis filio, quem ſuis devinciat obſequiis, & Patrem offendere metuit, qui filium potentiæ ſuæ & offenſarum hæredem poſt ſe (*f*) derelinquit; in iſto ſe Marcellus fundabat, cum (*g*) *ſuaderet Priſco, ne ſupra Principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, juvenum filiorum Patrem præceptis coërceret.* Spe Solis recens orientis facilius frigidiora tolerantur crepuſcula, & ſegnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis trepidare incipit. Libertas diſrumpere non audet ſervitutis catenam, cujus annulos in Succeſſoribus continuari videt. Non perturbatur quies publica variis diffidentium ſtudiis, quis in Succeſſorem eligendus (*h*) ſit: jam enim omnes norunt, ex illius cineribus novum Phœnicem prodituram; immò jam interim radices ac vires accepit Succeſſor, amari & timeri ſe faciens; haud ſecus ac annoſa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum ſenſim (*i*) ſubſtituatur.

Veruntamen ſi deſignatio Succeſſoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti eſſe debet iſta utilitas, ut ideo ſanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyſes de ſuorummet filiorum habilitate non ſatis confiſus, Deo novi Ducis populi Iſraëlitici electionem (*k*) commiſit. In hoc Galba gloriabatur, quod bonum publicum ſuæ antepoſuiſſet Familiæ, & ali-

 quem

(a) *Et audita adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc unum mihi objicitur.* Tac. l. 1. Hiſtor. (b) *Rurſus deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, quam ſub ſole ſtudioſiſſime laboravi: habiturus heredem poſt me*, Eccl. 2. 18. (c) Tacit. lib. 4. Annal. (d) Tacit. lib. 4. Hiſt. (e) Idem ibid. (f) *Utrumque in laudem Druſi trahebatur ab eo, in urbe inter cœtus, & ſermones hominum obſervante ſecreta Patris mitigari.* Tacit. lib. 3. Annal. (g) *Reliquit enim defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.* Eccl. 30. 6. (h) *Intemperantia civitatis donec unus eligatur, multi deſtinandi.* Tac. lib. 2. Hiſt. (i) *Ex arbore annotâ, & trunto novam producit, quæ antequam antiqua decidat, jam radices & vires accepit.* Tol. de Rep. l. 7. c. 4. n. 1. (k) *Provideat Dominus ſpirituum omnis carnis hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc.* Num. 27. 16.

quem ex Republ., in Succeſſorem (*a*) elegiſſet. Hoc ſupremum & maximum beneficium eſt, qnod Statibus ſuis Princeps præſtare poteſt; uti idem Galba ad Piſonem dixit, cum eundem in filium (*b*) adoptaret. Magnanimitatem ſuam ea in re oſtendat Princeps, dando operam, ut Succeſſor ipſo etiam melior ſit. Non magni ſeipſum æſtimat, qui non niſi vitiis Succeſſoris, aut comparatione unius gubernationis cum alia, gloriam ſibi quærere ſtudet: qua in re ipſe Auguſtus peccavit, eam ob cauſam Tiberium (*c*) eligens, nec advertens tamen, infamias aut glorias imperio ſuccedentis Anteceſſori tribui, qui ejusdem electioni cooperatus fuit.

Cura iſta boni Succeſſoris ex naturali parentum obligatione naſcitur, in eamque omnem ſuam operam conferre debent: illi enim in filiis ſuis quodammodo perennes vivunt; & ſane contra naturalem rationem foret, ſi aut imaginis ſuæ præſtantiæ inviderent, aut eam expolire negligerent; & licet magni alicujus & generoſi Principis educatio, magna quoque creare ſoleat pericula domeſtica: ſiquidem *optimi* (*d*) *quique mortalium*, *altiſſima cupiunt*, & ſæpenumero anticipatis rationis & naturæ vinculis, laſſentur filii tam diuturna Coronæ exſpectatione, quodque deliciarum ac gloriæ tempus tantopere differatur; uti Rhadamiſto in longa illa ſenecta patris ſui Pharaſmanis Regis Iberiæ (*e*) accidebat. Quamvis etiam Spiritus ſancti monitum ſit; (*f*) *Non des* filio *poteſtatem in juventute*, *& ne deſpicias cogitatus illius*; his tamen non obſtantibus, nihil operæ intermitti debet à patre, quo minùs rectè educetur filius, quæ altera Naturæ eſt obligatio: nec propter particulares aliquos caſus ſpes omnis & confidentia abjicienda eſt. Nullus unquam Princeps magis filiorum arſit æmulatione, quàm Tiberius, & ideò tamen Roma exceſſit, (*g*) *ut a moto Patre*, *Druſus munia conſulatus ſolus impleret.*

At ſi forte etiam iſtis ſuſpicionibus artibus quibusdam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium ſuum ad Status belliquе negotia; non ad ea quæ gratiam continent: illis enim prioribus non tantopere, plauſus captatur vulgi, quod liberali & benevolo filii ingenio facilè capitur, quæ res patribus regnantibus plurimum (*h*) diſplicet. In negotia introduci poterit filius, non in ſubditorum animos. Prudens ea in re Auguſtus, quando Tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excuſando, ea velut (*i*) exprobraret; & fama fuit, Tiberium (*k*) *ad oſtendendam* filii ſui Druſi *ſævitiam*, *movendasque populi offenſiones*, eidem conceſſiſſe, ut ludos ſpectaret gladiatorios, ſicut & lœtari ſolebat, quoties inter ejus filios & Senatum contentio, (*l*) oriretur. Verùm artes iſtæ noxiæ magis ſunt & minùs ſinceræ, quàm integritatem paternam deceat. Prudentius conſilium eſt, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorum cura ſit & directio; uti fecit Veſpaſianus, qui filio ſuo Domitiano Præturam dedit, Mucianum verò laborum ſocium eſſe (*m*) voluit.

§. Quod

(a) *Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſivit; ego in Republica.* Tacit. lib. 1. Hiſt. (b) *Nunc eo neceſſitatis jam pridem ventum eſt, ut nec mea ſenectus conferre plus populo Romano poſſit, quàm bonum ſucceſſorem, nec tua plus juventa, quàm bonum Principem.* Tacit. ibid. (c) *Ne Tiberium quidem caritate, aut Reipub. cura ſucceſſorem adſcitum, ſed quoniam adrogantiam, ſævitiamque introſpexerit, comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiviſſe.* Tacit. lib. 1. Hiſt (d) Idem lib. 4. Annal. (e) *Is modicum Hiberiæ Regnum ſenecta patris detineri ferocius crebriuſqne jactabat.* Tacit. l. 12. (f) Eccl. 30. 11. (g) Tacit. lib. 3. Annal. (h) *Diſplicere regnantibus civilia filiorum ingenia.* Tacit. lib. 2. Annal. (i) *Quanquam honora oratione quædam de habitu, cultuque, & inſtitutis ejus fecerat, quæ velut excuſando exprobraret.* Tacit. lib. 1. Annal. (k) Idem ibid. (l) *Lætabatur Tiberius, cùm inter filios, & leges Senatus diſceptaret.* Tacit. lib. 2. Annal. (m) *Cæſar Domitianus Præturam capit. Ejus nomen epiſtolis, edictisque proponebatur. Vis penes Mucianum erat.* Tac. lib. 4. Hiſt.

§. Quod ſi filius longioris vitæ patris impatiens tantos ſumpſerit animos, ut ambitioſa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitum timeatur, negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes ſuas & animi vigorem occupet: qua de cauſa Pharaſmanes Iberiæ Rex filio ſuo Rhadamiſto (*a*) Armeniæ occupandæ curam dedit. Uti verò ea cautione honorandi filium, eumque gravioribus occupandi muneribus in ejusmodi caſibus omnino opus eſt; ita curandum quoque, ut alteri armorum committatur imperium: nam qui illis cum poteſtate præeſt, ſupremus aliorum eſt arbiter. Ad eum finem Otho fratrem ſuum Titianum præfecit exercitui, imperium ac poteſtas penes Proculum (*b*) manſit. Tiberius quoque, poſtquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas deſtinaſſet, Piſonem Syriæ Legatum conſtituit, ut illius ſpes & conſilia (*c*) coërceret. Et nunc quidem in Europa ea Statuum & Imperiorum eſt ratio, ut minus iſta timenda ſint pericula. Quod ſi tamen filii alicujus Natura tam inhumana eſſet & ferox, ut remedia recenſita ad Patris ſecuritatem minimè ſufficerent, videat num illud adhibendum ſit, quo Rex Philippus Secundus uſus eſt adverſus Principem Carolum filium ſuum unicum, ob quam executionem obſtupuit Natura, attonita de ſuamet potentia hæſit Politica, & mundus inhorruit.

§. Quòd ſi propter filii odium ſubditorum fidei diffiſus fuerit, nullum ſolet eſſe opportunius remedium, quàm ſi eum in aula & ſub protectione alterius majoris Principis (dummodo nulla timenda ſit æmulatio) educari faciat, cum quo deinde ſuam firmet amicitiam. His rationibus permotus Phrahates Parthorum Rex filium ſuum Vononem in aula Auguſti enutriri (*d*) voluit. Quamvis contrarius interdum inde oriatur effectus: nam poſteà ſubditi eum ut extraneum aſpernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia (*e*) docuit.

§. In aſſignando filiis ſuis ſtatu cautè prudenterque procedat Princeps: interdum enim Regni alicujus incrementum id eſſe ſolet, interdum ruina potius, præſertim in filiis ſecundò genitis, qui natu majoribus communiter ſuam prærogativam invident, uti & in filiabus, ſi ſuismet nubant ſubditis, unde invidiæ naſcuntur & æmulationes, ex his vero ſeditiones & bella civilia. Metuens illud periculum Auguſtus, noluit filiam ſuam Equiti Romano uxorem dare, propterea quod (*f*) *immenſum attolli prævideret, quem conjunctione tali ſuper alios extuliſſet*, (*g*) ſed *Proculejum* potius, *& quosdam* alios *in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis Reipublicæ negotiis permixtos.*

In procuranda item tutela, & educatione filii, qui pupillus adhuc in ſtatu ſuccedère debet, omni prudentia & dexteritate patris opus eſt: nullus enim caſus inſidiis ac periculis æquè expoſitus eſt, ac ille; qua in re præſentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate ſua pupillari vitam pariter & ſtatus amiſerunt, aut graves perpeſſi ſunt (*h*) calamitates: nam ſi tutela & educatio matri committatur, etſi huic magis tuto credi poteſt, raro tamen in fœminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quod multis deſit illa animi virtus, ut timeri ſe faciant, & auctoritatem ſibi concilient.

(a) *Igitur Pharaſmanes juvenem potentiæ promptæ, & ſtudio popularium accinctum, vergentibus jam annis ſuis metuens, aliam ad ſpem trahere, & Armeniam oſtentare.* Tacit. lib. 12. Annal. (b) *Profecto Brixelium Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac poteſtas penes proculum Præfectum.* Tacit. lib. 2. Hiſt. (c) *Qui Syriæ imponeretur, ad ſpss Germanici coërcendas.* Idem ibid. (d) *Partemque prolis, firmandæ amicitiæ, miſerat: haud perindo noſtri metu quam popularium fidei diffuſus.* Tacit. l. 2. Annal. (e) *Quamvis gentis Arſacidarum, ut externum aſpernabantur.* Idem ibid. (f) Tac. lib. 4. Annal. (g) Idem ibid. (h) *Væ tibi terra, cujus Rex puer eſt.* Eccl. 10. 16.

Si munus illud in patruum cadat, aut Avunculum, ſtrictiſſima etiam & ſolidiſſima ſanguinis vincula diſrumpere ſolet imperandi cupiditas. Si in Miniſtros cadat, unusquisque commodo ſuo privato ſtudet potius, & inter ipſos oriuntur diſcordiæ. Subditi æqualium ſpernunt imperium, unde tumultus & bella naſcuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat; examinando naturam ſtatus, & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam poſſunt ſuſcipere, & ejusmodi ſubditorum formam eligendo; in qua pupilli ſecuritati ſic conſulatur, ut in ejus ruinam facilè conſpirare nequeant. In iſto caſu refert plurimùm, ut quam primùm ad negoria adhibeantur ii, quibus poſt patris obitum filii tutela ac directio, & procuratio Status committi debent.

Nec illud ſolum Princeps ſtudeat, ut Succeſſorem ſecurum reddat, & inſtruat, verùm etiam ut caſus novæ ejusdem gubernationis prævertat, ne quid inde periculi oriatur; nam dum mutantur vela, in diſcrimine verſatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati ſolet Natura ob defectionem finium, vigoremque principiorum. In illa rerum viciſſitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non ſecus ac quando rapidum aliquod flumen in aliud ſimile cum impetu defluit. Facilè Succeſſoris perit auctoritas, & varias contra ſe experitur machinationes ac (a) novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis ſuæ exitus tam quietus ac tranquillus ſit, ut absque incommodis alius aliquis eidem queat ſuccedere; & ſicut, dum nautæ portum ſubeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli offenſionisve cogitationes, antiqua ſtabiliendo fœdera, & alia nova ſanciendo, cum finitimis præſertim, ut pacem Statibus ſuis conciliet

(b) De la matura eta pregi men degni
Non ſiamo ſtabilir pace, e quiete,
Mantener ſue Citta fra l'arme, e i Regni
Di poſſente vicin tranquille, e chete.

Provectæ decora ætatis pulcherrima crede:
Tranquillam imperio pacem, ſtabilemque quietem
Firmare, ac quamvis vicina potentia ad arma
Provocet, & ſævi minitetur prælia Martis,
Immunes belli populos præſtare.

Diſſimulet offenſas, ut Tiberius fecit cum (c) Getulico, & Rex Philippus Secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iridis ſepulchris ſuis jubent ſuperſtrui; qui pacis ſignum ſit ſucceſſoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienſes faciebant, ad ſuadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exteras conſiliis & aſtu, non armis (d) tegat. Gubernatores iisdem præficiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne forte illud concitent; uti Galbæ temporibus (e) factum Subditorum animos & lites componat, injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exoſas tollat, &

(a) *Quando auſuros expoſcere remedia, niſi novum & nutantem adhuc Principem, precibus, vel armis adirent.* Tac. l. 1. Annal. (b) Taſſ. (c) *Multaque gratia manſit reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magisque fama quam vi ſtare res ſuas.* Tacit. lib. 6. Annal. (d) *Conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere,* Tacit. lib. 5. Annal. (e) *Hiſpaniæ præerat Cluvius Rufus vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus.* Tac. lib. 2. Hiſt.

& eligat Miniſtros prudentes, amantes concordiæ & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut Pacatis hac ratione, formatisque ad quietem & manſuetudinem animis, eandem quoque de Succeſſore ſibi polliceantur ſubditi, neque res novas moliantur.

SYMBOLUM CI.

MUlti inſignes viri plurimum quà ſpeculatione, quà experientiâ elaborarunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris ſæculis opus fuit ad effingendum Vas illud ex Oſtro Regium, ſed terreum tamen, non minus fragile, quàm reliqua, magisque, quàm ullum aliud, caſibus obnoxium, præſertim ſi Figulus è Machiavelli diſciplina ſit, unde omnia prodeunt contorta, & non niſi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quaſi exemplar & normam poſuit. Hactenus quidem Symbolis noſtris illud egimus potiſſimùm, ut purpuram iſtam excoleremus, cujus tela coccinea poſt breve temporis ſpatium iterum abit in cineres. A cunis ſuum ſumpſit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parentheſis eſt, quam breviſſima temporis clauſula intra ſe complectitur. Nec facile dixerim, quæ felicior hora ſit, illane, quâ lucem hanc primis aſpicimus oculis, an illa quâ mortis (*b*) immergimur tenebris: una enim principium, altera laborum finis eſt; & tametſi inter eſſe, & non eſſe multum interſit, illud tamen ad ſolam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis eſt, & morte perficitur. Naturalis eſt ſepulchri horror, ſi tamen potentior in nobis eſſet ratio, quàm vivendi appetitus, plurimùm utique lætaremur, quando illi fieremus propinquiores; ſicut lætantur, qui theſaurum quærentes, mortuo-

(b) *Melior eſt dies mortis, die nativitatis.* Eccl. 7. 2.

tuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore (*a*) reconditas. Etenim in ſepulchro anima verum æternæ quietis theſaurum reperit. Iſtud indicare voluit Simon Machabæus hieroglyphico illo ſculptarum navium ſupra columnas, quibus Patris ſui & fratrum (*b*) Mauſolea cingi juſſit; innuens ſcilicet vitæ noſtræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantemque, tum demum conquieſcere, cùm ad littus mortis appulſa fuerit. Et quid vita aliud eſt, quàm perpetuus mortis timor? nihil ſiquidem eſt, quod diuturnam ejus durationem certò nobis polliceri poſſit. Multa ſigna mortis portendunt vicinitatem; at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos ritè deſignet. Florentiſſima etiam ætas, & optima corporis conſtitutio nec unam vitæ horam ſatis tutò præſtare nobis poſſunt. Ipſum cor, quod in quietis loco eſt in hoc corporis horologio, præſentes quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem iſtam Naturæ odium quisquam interpretari, ſed favorem potius: nam ſi æque præfinitum eſſet moriendi tempus, ac naſcendi, deſtruendi corporis, ac efformandi, nimis alienam à recta ratione vitam homo duceret; atque adeò ne unicum quidem certum momentum ad reſpirandum illi dedit, ſed contra potius in rebus omnibus indicia plurima poſuit vitæ brevioris. Terra hanc ei rapræſentat florum ſuorum juventute, & canitie meſſium; aqua undarum fugacitate; aër ignibus, quos in momento ſuccendit, & rurſum extinguit; cœlum in illo principe lumine, quod unus idemque dies in aureis Orientis cunis naſci videt, & mori in obſcuro Occidentis tumulo. Verum ſi mors malorum omnium malum extremum eſt, in felicitate poni debet, quod tam celeriter advolet. Quanto minus cunas inter & tumulum intercedit temporis, tanto minor laborum & ærumnarum curſus eſt. Proptereà Jobus translatum ſe optabat de utero matris ſuæ (*c*) ad tumulum. Simul ac naſcimur, conſtringimur vinculis, & vivimus poſteà curis (*d*) impliciti, nec melior ea in re naſcendi conditio Principum, ac (*e*) cæterorum. Si in longæva vita humana conſiſteret felicitas, homo vivendi diuturnitate etiam cervos excederet: indignum enim foret, ullum animal felicius eſſe, quàm hominem in cujus obſequium illa omnia ſunt (*f*) condita. Deſiderium illud naturale, ut horæ celeriter tranſeant, argumento eſt non eſſe tempus, quod humanam felicitatem conſtituat, alias enim in eo conquieſceret animus. Quod præter tempus appetit, illi adhuc deeſt. In Principibus, quippe qui majoribus expoſiti ſunt caſibus, magis quàm in ullis alias experientia commonſtrat, qnod in longiori vita Fortuna periclitetur, hæc enim tam proſperis fatigatur, quàm adverſis. Fortunatus fuiſſet Ludovicus Undecimus Franciæ Rex ſi ante extremæ ſuæ ætatis calamitates, & miſerias diem ſuum obiiſſet. Mare quoddam tempeſtuoſum eſt omne Imperium, quod longiori vitæ decurſu tranquillum conſervari non poteſt. Qui vivit diutius, plura pericula tempeſtatesque experitur. Verum ſpectato fine & perfectione Naturæ, felix eſt vita diuturna, quando ſecundum Jobi teſtimonium matura ad ſepulchrum pervenit, veluti frumentum ad (*g*) granarium, antequàm ſenectus decrepita eam flacceſcere faciat: tunc enim unà cum tenebris mortis vitales refrigeſcuut ſpiritus, corpus ad ob-

eun-

(a) *Quaſi efodientes theſaurum, gaudentque vebementer, cum invenerint ſepulchrum.* Job. 3. 21. (b) *Circumpoſuit columnas magnas: & ſuper columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves ſculptas.* 1. Mach. 13. 29. (c) *Quare de vulva eduxiſti me? qui utinam conſumptus eſſem, ne oculus me videret! Fuiſſem quaſi non eſſem de utero translatus ad tumulum.* Job. 10. 18. (d) *In involumentis nutritus ſum & curis magnis.* Sap. 7. 4. (e) *Nemo enim ex Regibus aliud habuit nativitatis initium.* Ibid. (f) *Ipſas omnes feras hominum cauſa factas natura fuiſſe neceſſe eſt.* Ariſt. lib. 1. Pol. cap. 5. (g) *Venies in ſepulchrum tanquam frumentum maturum, quod in tempore meſſuerunt.* Job. 5. 26. ſec LXX.

eundas functiones ſit inidoneum, nec manus tremula Imperii clavum amplius moderari poteſt, nec viſus perſpicere cœli nubes, ventorum vias, & maris ſcopulos, nec auditus percipere Scyllæ & charybdis latratus. In tantis Naturæ miſeriis deeſt Principi conſtantia, & reductus ſenſuum humiditate ad ætatem puerilem, omnia perſuaderi ſibi patitur, & regi ſe ſinit à malitia, quæ magis ſolers tunc eſt in iis, quos circum ſe habet, quique *minore* tunc *metu peccant*, *& majore* (*a*) *prœmio.* Mulieres voluntati & arbitrio ejus dominantur, uti in Livia videre fuit, quæ (*b*) *ſenem Auguſtum devinxerat adeo*, *ut Nepotem unicum Agrippam Poſthumum, in Inſulam Planaſiam projiceret*; immo ad talem redegit ſtatum, ut qui antè totum orbem in pace conſervare noverat, ne ſuam quidem poſtea familiam ſciret (*c*) regere. Unde porro fit, ut Majeſtas irriſui & faſtidio ſit omnibus; cujus rei exemplum Galba (*d*) fuit. Nationes aliæ eum aſpernantur & attentant aggredi, velut Arbanus Tiberio (*e*) factitabat. Perit Principis decrepiti auctoritas, & juſſa ſpernuntur, quia non putantur ab illo proficiſci; uti de Tiberii mandatis multi (*f*) opinabantur. Populus illum execratur, quippe quem pro inutili habet inſtrumento, unde omnia manant gubernationis incommoda ac detrimenta; cumque amor ex utilitate fere naſcatur, & nutriatur ſpe, plerique parvi illum æſtimant: nam multum largiri non poteſt, cui parum vitæ ſupereſt. Velut (*g*) *precarium* ejus *imperium*, *& brevi tranſiturum* habetur, uti Galbæ (*h*) accidit, & Miniſtri velut accipitres Norwegiæ, ut diem lucrentur, mox ungues in bona publica injiciunt, officia & gratias pretio divendentes, perinde ut ejuſdem Imperatoris Galbæ liberti faciebant.

Cum igitur provecta ætas ad talem pervenerit ſtatum, inſtructione Principi opus eſt, magis ut ſuam agnoſcat inhabilitatem, & imperii onus in Succeſſorem transferat, quàm documentis ad illud continuandum; Ne falli ſe ſinat ambitione, opinionem & plauſum præteritum ſibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, ſed qualis modò ſit, conſiderant. Nec ſufficit aliis metum aliquando incuſſiſſe, niſi jam quoque timeri ſe quis faciat; uti nec bene olim gubernaſſe, ſi nunc ritè præeſſe neque poſſit, neque nôrit: Imperium enim maris inſtar eſt, quod cadavera inutilia mox in littus ejicit. Princeps ab animæ forma æſtimatur, quâ jubet, imperat, punit, & præmiatur; quod ſi illa una cum ætate deficiat, perit exiſtimatio, atque adeò prudentis erit agnoſcere tempori injurias & contemptum ætatis, & ſubducere ſe illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, ſatius eſt, Principem illis valedicere. Egregium facinus eſt, ſuammet agnoſcere fragilitatem, & ultrò etiam Majeſtatem deponere antè, quam mors violenter eam eripiat; ne dicatur ſibi ignotus obiiſſe, qui vixit notus omnibus. Cogitet Regale ſuum ſceptrum (*i*) herbæ illi, cui idem ſceptri nomen eſt, eſſe ſimile, quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & ſi univerſus terræ globus vix puncti inſtar eſt ad cœlum comparatus, quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licet ampliſſimum etiam fuerit, nihil inde, niſi ſolùm (*k*) ſepulchrum efferet; aut ſicut Saladinus di-

Ppppp 2

(a) *Cum apud infirmum, & credulum minore metu, & majore prœmio peccaretur.* Tac. lib. 1. Hiſt. (b) Tac. lib. 1. Annal. (c) *Nulla in præſens formidine, dum Auguſtus ante validus, ſeque & domum, & pacem ſuſtentavit. Poſtquam provecta jam ſenectus & ægro corpore fatigabatur, aderatque finis & ſpes novæ: pauci bona libertatis incaſſum diſſerere.* Ibid. (d) *Ipſa ætas Galbæ & irriſui & faſtidio erat.* Tac. lib. 1. Hiſt. (e) *Senectutem Tiberii, ut inermem deſpiciens.* Tac. lib. 6. Annal. (f) *Falſas literas, & Principe invito exitium domui ejus intendi clamitat.* Tac. lib. 5. An. (g) Idem lib. 1. Hiſt. (h) *Jam afferebant venalia cuncta, præpotentes liberti. Servorum manus ſubitis avidæ, & tanquam apud ſenem feſtinantes.* Tac. lib. 1. Hiſt. (i) Theoph. l. de plant. (k) *Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & ſolum mihi ſupereſt ſepulchrum.* Job. 17. 1.

dicebat, induſium aliquod mortuale, nulla alia ſecum aſportata (*a*) gloria. Non ſemper Reipublicæ vivere debet Princeps, ſed tempus aliquod ſibi quoque reſervare, dando operam, ut ſub vitæ occaſum mortis horizon immunis & liber ſit à vaporibus ambitionis; & à nubibus paſſionum atque affectuum; uti Sol in præſenti exhibet Symbolo, cui occaſionem dedit ſepulchrum Joſue, in quo ſimulachrum Solis erectum fuit, illo tamen diſcrimine, quod ibi poſitus fuerit in memoriam ſtationis ſuæ, quam præſtitit voci illius (*b*) obediendo; hic verò ad ſignificandum, quod ſicuti clarus ſerenusque Solis obitus certum ſignum eſt mane ſequenti iterum cum ſerenitate orituri; iis imperium, quod ſanctè & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore, qui in præmium virtutis & ultimi exempli hujus efficacia in eodem ſucceſſurus eſt. Ritè vivere & mori etiam docet religioſus ille ſeceſſus Caroli V. Imperatoris, tam à curis publicis alieni, ut nunquam amplius de Monarchiæ ſuæ priſtinæ ſtatu ſciſcitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroica aliàs facinora ficto factoque, ad hortuli alicujus culturam, & ad fallendas horas (poſt ſpiritualia peracta exercitia) ingenioſis quibusdam artibus.

§. Quod ſi graves pertimeſcantur controverſiæ, aut ſeditiones in ipſa Coronæ ſucceſſione, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi aſſiſtunt, ut mortem ejus ſecretam habeant, eamque, & quis rerum potiatur, uno eodemque divulgent tempore: in ejusmodi enim caſibus populus juveni cuidam equo & nondum domito ſimilis eſſe ſolet, qui niſi prius ephippio inſternatur, quàm illud videat, non admittit: Hac cum prudentia Livia Auguſti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum (*c*) ſufficeretur, uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipſa veneno ſublati, tanta cum diſſimulatione, ut eo etiam defuncto ejus nomine cogeretur Senatus, & fierent ſupplicationes pro ejusdem ſalute, tempusque ſuppeteret, ut interim de Neronis (*d*) ſucceſſione ageretur.

Divulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lachrymas & mœſtiſtitiæ ſigna cohibenda ſuadet: neque enim Spiritus ſanctus ea ullo modo prohibet, quin conſulit, potiùs. Abneri (*e*) mortem univerſus deploravit populus, & David ipſe funus illius uſque ad ſepulchrum proſecutus (*f*) eſt. Etſi enim non deſint piæ quædam ac Chriſtianæ conſiderationes, quæ ſolari nos poſſint, licet item certa quædam fuerit Natio, quæ minori immortalitatis luce prædita naſcentem lachrymis proſequeretur, & vitâ defunctum efferret cum gaudio, hæ tamen omnes conſiderationes pro iis ſolùm ſunt, qui ad meliorem vitam tranſiêre, non pro vivorum derelictione & ſolitudine. Etiam Chriſtus Dominus Servator noſter Lazarum à mortuis ſuſcitaturus ad ſepulchrum illius lachrymas (*g*) effundere viſus eſt. Ultima hæc luctus indicia dolori & teneritudini naturalium affectuum prohibere nequeunt. Bilances ſunt, quæ defuncti Principis expendunt merita, quibusque æſtimari poteſt, in quanto apud populum fuerit pretio: obruſæ item amoris, & obedientiæ in ſubditis, quibus ſervitutis annuli magis in dies conſolidantur, & Succeſſori animus additur. Non oportet tamen ad luctum ſumptuoſum obſtringere populum, ne Principis mors nimis ei grave tributum fiat.

§. Pompa funebris, Mauſolea magnifica, adornata ſtatuis & cælaturis magnorum ſumptuum, non mera Principum vanitas æſtimari debent, ſed generoſa quædam pietas potiùs, quæ ultimum deſignat humanæ Majeſtatis terminum, & ma-

(a) *Homo cùm interierit, non ſumet omnia: neque deſcendit cum eo gloria ejus.* Pſ. 48. 18. (b) *Steteruntque Sol, & Luna,* Joſ. 10. 13. (c) *Simul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.* Tac. lib. 1. Annal. (d) *Dum res firmando Neronis imperio componuntur.* Tac. lib. 12. Annal. (c) *Fili in mortuum produc lachrymas.* Eccleſ. 38. 16. (f) *Plangite ante exequias Abner, porro David ſequebatur feretrum.* 2. Reg. 3. 31. (g) *Et lachrymatus eſt JESUS* Joan. 11. 35.

magnificentia illa, quâ honorantur, & aſſervantur eorum cineres, oſtendit cultum ac venerationem Majeſtati debitam: neque enim ſepulchra aliud ſunt, quàm muta quædam hiſtoria proſopiæ (*a*) Regiæ. Exequiæ Regum Davidis & Salomonis inſigni cum pompa & ſplendore celebratæ ſunt.

§. In privatorum exequiis magnâ vigilantiâ opus eſt, facilè enim introducuntur ſuperſtitiones Religioni noxiæ, illuſa imaginatione ex eo, quod à defunctis aut ſperat, aut metuit; quia verò etiam funerum ſumptus quotidiani ſunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expedit: dolor enim & inanis gloria nimiùm augere eos ſolent. Plato ſepulchrorum fabricæ certum poſuit pretium; uti & Solon, & poſt eos Romani. Rex Philippus Secundus pragmaticam edidit ſanctionem, qua nimias exequiarum expenſas moderatur & corrigit, (*b*) *Paraque* (verba ipſius ſunt) *lo que ſe gaſta en vanas demonſtrationes, i aparincias, ſe gaſte, i diſtribuya en lo que es ſervicio de Deos, i aumento del culte devino, i bien de las animas de los defuntos. Ut illud, quod in vanas inutilesque pompas profunditur, in Dei obſequium, divini cultûs augmentum, animarumque vitâ functarum utilitatem impendatur.*

§. Vidit hucusque Serenitas Veſtra nativitatem, mortem, & exequias Principis, quem iſta formant Symbola, hujus ædificii politici fabricæ quaſi coràm aſſiſtens, à primo uſque ad ultimum illius lapidem; atque ut nunc eadem Serenitas Veſtra omnia facilius recolat, operæ pretium exiſtimavi, aliquam quaſi ædificii totius ideam ſeu ſpeculum hic apponere, in quo illud repræſentetur, ſicut in minori major repræſentatur civitas. Erit iſte Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Veſtræ Avus, ſub cujus glorioſo imperio omnes pacis bellique artes floruerunt, & utriusque Fortunæ tam proſperæ, quàm adverſæ exempla vidimus. Infantia magni iſtius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & ſtudium in eo perficere nequiverunt perfecit experientia, transacta in exercitiis militaribus juventute. Otium illius negotium erat, relaxatio animi vigilantia. Affectibus ſuis dominabatur, magis dictamina ſecutus politica, quàm naturales inclinationes. Deo magnitudinem ſuam in acceptis retulit, & gloriam è ſuis quæſivit facinoribus, non alienis Majorum. Imperium officii loco habuit potius, quàm ſucceſſione partum. Regno celeritate & præſentia ſua quietem reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentia; firmavit religione & juſtitia; conſervavit amore & auctoritate: exornavit artibus; ditavit agrorum cultura & commerciis, & fundamentis atque inſtitutis vere politicis æternaturam reliquit. Tam aulæ ſuæ, quàm Regnorum Rex fuit; tam in illa, quam in his Oeconomus & Paterfamilias, Liberalitatem temperavit parſimonia, benignitatem auctoritate, modeſtiam gravitate, clementiam juſtitia. Animadvertendo in paucos comminatus eſt multis, & remunerando nonnullos omnium ſpes aluit. Offenſis in perſonam ſuam admiſſis veniam dedit, non iis, quæ ad dignitatem Regiam pertinerent. Subditorum injurias, non ſecus ac ſibi factas, ultus eſt: nam ut Patrem eorundem ſe gerebat. Statum potius, quàm decorum periculo expoſuit. Nec Fortuna proſpera efferri ſe paſſus eſt, nec adverſa dejici. In illa adverſus hanc ſe communiebat: in hac verò ſua elaborabat induſtria, ut ad illam rediret. Tempori ipſi ſervivit, non contra ipſi tempus. Paruit neceſſitati, eaque opportunè uſus eſt, ſuæ eam utilitati accommodando. Amari ſe fecit, & metui. Ad dandas petentibus aures fuit facilis. Audiebat, ut ſciret, & ſciſcitabatur, ut inſtrueretur. Non fidebat hoſtibus, & à ſuis etiam amicis ſibi cavebat. Amicitia illius erat utilitas publica; cognatio, ratio Statûs, confidentia ſollicita; diffidentia prudens; cautio, providentia; ſuſpicio, circumſpectio; malitia, defenſio; diſſimulatio, tutela. Neminem fallebat, fallebantur tamen alii verborum ipſius & tractatuum æquivocatione, quos tam

Qqqqq dex-

(a) *Quando imaginibus ſuis naſcuntur, quas nec victor quidem abolevit, ſic partem memoriæ apud Scriptores retinent.* Tac. lib. 4. Annal. (b) L. 2. tt. 1. l. 3. comp.

dextrè inſtituere noverat, ut (ſi malitiam prudentia ſuperari neceſſe foret) expedire ſe nôſſet absque eo, quod fidem publicam frangeret. Nec Majeſtatem illius mendacium fallere audebat, nec ſcientiam adulatio. Miniſtrorum utebatur opera, absque nimio tamen & privato erga eos affectu. Conſilium eorundem admittebat, regi verò ſe ab iis minimè patiebatur. Quod efficere ipſemet poterat, non committebat aliis. Deliberabat diu, exequebatur celeriter. In iis, quæ facere conſtituerat, effectus priùs innoteſcebant, quam cauſæ. Legatos ſuos ſua celabat conſilia, quoties cupiebat, ut ipſi ſuamet opinione decepti tantò efficaciùs contrarium aliis perſuaderent. Diviſo cum Regina imperio præeſſe, & Genero ſuo obedire noverat. Tributa pro neceſſitate impoſuit, non ex cupiditate aut luxu. Quod urgente neceſſitate accepit ab Eccleſiis, eadem ceſſante iisdem reſtituit. Jurisdictionem Eccleſiaſticam veneratus eſt, & conſervavit. Regiam aulam fixo loco non habuit, ſed Solis inſtar, Regnorum ſuorum orbes per vices obiit. Pacem tractavit cum modeſtia & gravitate, bellum vi & aſtu proſecutus eſt. Nec belli captavit occaſionem, nec pacem recuſavit. Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus eſt, ſpoliis factus fortior. Tantum negotiando, quantum armis ſuis efficiebat. Quod arte vincere poterat, non attentabat gladio. In hoc magnitudinis ſuæ ponebat oſtentationem, & gloriam ſuam in inſigni exercitu. Quod jubebat, illud ipſum exequebatur. Sic fœdera ſanciebat, ut arbiter maneret, non ſubditus. Nec victor ſeſe nimiùm extulit, nec victus cecidit animo. Paces ſub ſcuto firmavit. Vixit omnibus, mortuus eſt ſibi, in memoria tamen hominum tanquam nobiliſſimum Principum exemplar & Regnorum ſuorum deſiderio æternùm perennaturus.

LAUS DEO.

IN OBITUM MAGNI POLITICI ET SIMUL PII VIRI DIDACI SAAVEDRÆ.

Quò concitato proruis impetu
Præpes viator? mortis imaginem
Rimare vivam, cerne buſtum! ad
Exuvias oculum reflecte!
En picta proſtat compar araneæ
Subacto leto vita vel innocens,
Nec Mars nec ars hunc liberavit,
Imperio Libitinæ ademptum.
Nil jura plebi profuerit vagæ
Dixiſſe Regum? ſiccine gloria
Te vermis arrodet ſepultam?
Et putridum teget urna honorem?
Quid ergo Princeps aula favoribus
Suffulta ſpondes amplius? en ruis
Et te caſæ inſtar ruſticanæ
Mors humili tumulabit antro.